

שבוע פרשת האזינו

(5 – 11 Oktober 08)

ו' – י"ב תשרי ה'תשס"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בלחש: **בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ

הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבִהְמֹתֶךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִכְדֶּתָם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּ אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתָּם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטָטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתָם אִתָּם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתָּם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיִית לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקֶּבֶל עָלִי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְדָּךְ בְּמוֹדֶךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילות שחרית כולל פרקי התהלים היומיים. **יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוּרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה, כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָיוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גֵאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָר: ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עִיר מוֹשֶׁב לֹא מִצָּאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַפֵּף: ו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יִצְלָם: ז וַיְדַרְיֹכֶם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשֶׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וּנְפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עֲנִי וּבְרוֹל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּיֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמַל לֶבָם כְּשָׁלוֹ וְאִין עֹזֹר: יג וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד יוֹצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שֹׁפָר דִּלְתוֹת נִחֲשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוֹל גִּדָּע: יז אוֹלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁע וּמַעֲוֹתֵיהֶם יִתְּעֲנוּ: יח כָּל־אֶבֶל תִּתְּעַב נֶפֶשָׁם וַיִּגְעֻ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹדְרֵי הַיָּם בְּאִנְיֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בַּמַּיִם רַבִּים: כד תִּמְהָ רְאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה וַתְּרוֹמֶם גִּלְיוֹ: כו יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְּהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוּגַג: כז יַחֲזֹגוּ וַיִּגְעֻ כְּשָׁפּוֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְּבַלַּע: כח וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יָקָם סְעָרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם: ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתָּקוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מִחוּז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: לב וַיִּרְוֹמְוּהוּ בִקְהֵל עָם וּבְמוֹשֶׁב זִקְנִים יַחֲלֹלוּהוּ: לג יֵשֶׁם נִתְרוֹת לַמִּדְבָּר וּמִצָּאֵי מַיִם לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרֻעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמִצָּאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עִיר מוֹשֶׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּמְעֻ בְּרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיִּבְרַכֶּם וַיִּרְבוּ מְאֹד וּבִהְמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֻטוּ וַיִּשְׁחֻ מַעֲצָר רָעָה וַיִּגְזֹן: מ שִׁפָּךְ בּוֹז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתוֹחוֹ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כְּצֶאֱן מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֵלָה וַיִּתְּבוֹנְנוּ חֲסִדֵי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֲזַמְּרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עוֹרָה הַגָּבֹל וּכְזֹר אַעֲיִרָה שָׁחַר: ד אוֹדֶךָ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֲזַמְּרֶךָ בְּלֵאמִים: ה כִּי־גִדַּל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמַתְךָ: ו רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יַחֲלִיצוּ יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנִנִי: ח אֱלֹהִים | דַּבֵּר בְּקִדְשׁוֹ אֲעֹלָה אַחֲלֶקָה שְׂכָם וְעַמְּךָ סִבּוֹת אֲמַדֵּד: ט לִי גִלְעָד | לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מַעֲזֵז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוָה אֲשֶׁלֶּיךָ נַעֲלִי עָלַי כְּלָשֶׁת אֲתָרוּעָה: יא מִי יִבְלִנִי עִיר מִבְּצָר מִי נַחֲנִי עַד־אֲדָוָה: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים וְנַחֲתָנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצָבָאֵתֵינוּ: יג הִבְהִלְנוּ עוֹרֹת מִצָּר וְשׂוֹא תְשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

מפתח כללי

א	סדר הנחת תפילין	ב
ב	מזמורי תהלים ק"ז ק"ח	ג
ג	מאמר ד"ה כנשר יעיר קנו ש"פ האזינו, י"ב תשרי ה'תשמ"ב	ה
ד	שיחת ש"פ האזינו, י"ב תשרי ה'תשמ"ב	ח
ה	הדרן על מסכת סוכה	כו
ו	לקוטי שיחות פרשת האזינו (בלה"ק)	לו
ז	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת האזינו	מב
ח	לוח "היום יום" לשבוע פרשת האזינו	נב
ט	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	נד

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

י	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת האזינו	נו
יא	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת האזינו	פא
יב	– ספר המצוות לשבוע פרשת האזינו	פה
יג	נביאים וכתובים יהושע פרק כג, דברי הימים-א פרק כא	פח
יד	הדרן למסכת גיטין (המשך)	צב
טו	מסכת גיטין וקידושין עם ביאורים מדף פו עד דף צ ומדף ב עד דף ג	צו

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

טז	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	קכד
יז	שולחן ערוך הלכות ברכות השחר - אדמו"ר הזקן	קכה
יח	לקוטי תורה - ד"ה כי ביום הזה יכפר - אדמו"ר הזקן	קכה
יט	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קכז
כ	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קכח
כא	המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש	קכח
כב	קונטרס החלצו - אדמו"ר מוהרש"ב	קכט
כג	ספר המאמרים ה"ש"ת - אדמו"ר מוהר"צ	קל
כד	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהר"צ	קלא
כה	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהר"צ	קלב
כו	אגרות קודש – אדמו"ר מוהר"צ	קלד
כז	הפטרות ליום כיפור	קלה
כח	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת האזינו	קלח
כט	סדר מצות הדלקת נרות ליום הכיפורים ושבת קודש פרשת האזינו	קנא

בס"ד. ש"פ האזינו, י"ב תשרי ה'תשמ"ב

(הנחה)

כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף גו'¹, הנה מה כתיב לעיל מיני'² ימצאהו בארץ מדבר, ואחרי זה מסיים³ הוי' בדד ינחנו. הנה הפירוש הפשוט בזה הוא, שהקב"ה נוהג עם בני ישראל ברחמים כמו הנשר המרחף על גוזליו (וכפירוש רש"י), כלומר, שיש רחמי נשר כפשוטם, ויש רחמים שהם כמו נשר ולמעלה הימנו. והנה כל הענינים שבתורה ישנם בכל העולמות עד למעלה מעלה, ומזה מובן, דכשם שיש ב' בחינות אלו בעולם הזה הגשמי (נשר וכמו נשר), כך הוא בעולמות שלמעלה ממנו, עולמות ביי"ע, עד לעולם האצילות, דאף שיש בו עשר ספירות הרי הוא עולם האחדות, ומכל מקום גם בו יש בחי' נשר והיא מידת הרחמים דאצי', ויש בו בחי' כנשר, היינו רחמים שלמעלה ממידת הרחמים⁴. אמנם אף על פי כן הרי עיקר התורה היא למטה כמאמר⁵ תורה לא בשמים היא, וכתורת הרב המגיד⁶ על מאמר רז"ל⁷ דע מה למעלה ממך, שכל הענינים שלמעלה תלויים בכך, בעבודת האדם הנמצא למטה, ובפרט אחרי מתן תורה שאז ניתנה התורה למטה ולא בשמים היא (כנ"ל). ועוד זאת, דכל הגבוה יותר יורד למטה יותר⁸, היינו דהענין הכי נעלה (שבתורה) נמצא דוקא למטה, ומזה מובן גם בענין הנשר, שפסוק זה כולל את ב' הקצוות, דהרחמים הכי עליונים נמשכים דוקא למטה במקום שבו רחמי נשר כפשוטו. והענין הוא, דהנה כתיב⁹ שלשה המה נפלאו ממני גו' דרך הנשר בשמים גו', ומבואר במקום אחר¹⁰ דהפלא הוא איך יש פני נשר שהוא עוף טמא במרכבה העליונה. וצריך להבין¹¹, שהרי יש במרכבה גם פני ארי' אל הימין¹² שהוא חי' טמאה, ומדוע הפליאה היא על הנשר דוקא. והביאור בזה, על פי המבואר במקום אחר¹³ שדרך הנשר (פני נשר שבמרכבה) הוא ענין קו האמצעי. וזהו מה שתמה על פני נשר דוקא¹⁴, כי פני ארי' אל הימין, דפני ארי' שבמרכבה הם בקו הימין העולה בחיצוניות הכתר בלבד, ואין זה פלא כל-כך, מה שאין כן פני נשר שהם בקו האמצעי העולה בפנימיות הכתר¹⁵, יפלא מאד איך יש פני עוף טמא בפנימיות הכתר.

(11) אוה"ת שם ע' א'תרפט. ד"ה כנשר יעיר קנו תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' עתר). תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' ל). תשכ"ט (סה"מ מלוקט שם ע' פג ואילך).

(12) יחזקאל א, י.

(13) אוה"ת שם ע' א'תרפה ואילך. סה"מ תרע"ח שם ע' כד ואילך.

(14) ראה אוה"ת שם ע' א'תרצ. המשך תער"ב שם. סה"מ מלוקט שם.

(15) המשך תער"ב ח"א ע' רכ ואילך. סה"מ תרע"ח שם ע' כה. סה"מ תשי"ז ע' 152.

(1) פרשתנו לב, יא.

(2) שם, י.

(3) שם, יב.

(4) ראה אוה"ת פרשתנו ע' א'תרפג ואילך. וראה לקו"ת

פרשתנו עח, ג.

(5) נצבים ל, יב. ב"מ נט, ב.

(6) לקוטי אמרים (הוצאת קה"ת) סקצ"ח (ג, סע"ג).

(7) אבות פ"ב מ"א.

(8) הובא ונתבאר בשערי אורה ע' נח ואילך.

(9) משלי ל, יח-יט.

(10) ל"ת להאריז"ל עה"פ משלי שם.

וביאור הענין, דהנה דוקא להיות מידת הרחמים מושרשת בפנימיות הכתר, לפיכך נפלה למטה מטה, וזהו שנק' נשר מלשון נשירה ונפילה¹⁶, דנפיל מן דרגי', עד לעוף טמא שמחוץ למקום הקדושה. ובוה יובן המשך הפסוקים, דכתיב לעיל מיני' ימצאהו בארץ מדבר גו', דמדבר הוא מקום אשר לא ישב אדם שם¹⁷, היינו שהוא מחוץ למושב האדם העליון¹⁸, ועל דרך זה מחוץ למושב בני ישראל הקרויים אדם¹⁹ אֲדָמָה לעליון²⁰, כי בכל ישראל יש נפש הקדושה שהיא חלק אלוקה ממעל ממש²¹, וכדכתיב לפני זה²² כי חלק הוי' עמו גו', ולפיכך אין להם שום שייכות למקום המדבר (שמחוץ לקדושה), ולא זו בלבד שלא ישב אדם (היינו ישראל) שם, אלא שלא עבר שם, היינו שאין לישראל כל שייכות למקום זה. וזהו שממשיך כנשר יעיר קנו גו', כי למקום זה נפלה בחי' נשר.

אמנם ²³ גם על מקום זה נאמר ימצאהו בארץ מדבר גו', דגם משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקחך²⁴. וההעלאה והתשובה ממקום זה היא על ידי גילוי בחי' כנשר בדרגא הכי עליונה, בחי' פנימיות הכתר, כי מיני' ובי' אבא לשדי' בי' נרגא²⁵, ועל ידי זה עולים לפנימיות הכתר. דכיון שכל הגבוה יותר יורד למטה ביותר הרי דוקא על ידי שעולים ממקום רחוק כזה, העלי' היא למעלה ביותר. ועל דרך המבואר בכמה מקומות²⁶ (מלקוטי תורה להאריז"ל²⁷) בפ"י הכתוב²⁸ כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי הוי' יחי' האדם, שְׁהַמְדִּיר צריך למוצא פי הוי' שבדומם צומח חי, משום שמזה שנפלו הניצוצות למטה ביותר (בדצ"ח שלמטה מִמְדִּיר) מוכח ששורשם למעלה יותר, ולכן בכוחם דוקא להחיות את המוצא פי הוי' שְׁהַמְדִּיר. ועל דרך זה יובן למטה מזה, בבחי' נשר שענינה הנפילה מחוץ למקום הקדושה, דדוקא על ידי העלי' ממקום זה עולים עד לפנימיות הכתר. וזהו טעם ירידת הנשמה למטה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא²⁹, מבחי' נשמה שנתת בי עד לנפחתה בי³⁰ בעולם הזה התחתון, כדי שבעולם זה תהי' העלי' מלמטה ביותר, בסולם המוצב ארצה³¹ דוקא, ועל ידי זה ראשו מגיע השמימה³¹, למעלה ביותר, עד שהרוח תשוב אל האלוקים אשר נתנה³². וזהו³³ מה שממשיך² יצרנו כאישון עינו, דאישון הוא השחור שבעין כמאמר רז"ל³⁴ אין אדם רואה מתוך הלבן שבעין אלא מתוך השחור שבעין, דענין השחור שבעין היינו השחרות וההעלם והריחוק וכו'. דעל ידי ההתבוננות

(16) לקו"ת פרשתנו שם, א. סה"מ תקס"ד ע' רכא. וראה קהלת יעקב בערכו.

(17) ירמ"י ב, ו.

(18) לקו"ת נשא כ, ג. ראה לב, סע"ב ואילך. ועוד.

(19) יבמות סא, רע"א.

(20) של"ה כ, ב. רסח, ב. שא, ב. עשרה מאמרות מאמר אם

כל חי ח"ב סל"ג.

(21) תניא רפ"ב.

(22) פרשתנו שם, ט.

(23) בהבא לקמן — ראה לקו"ת פרשתנו שם, א ואילך. סה"מ

תקס"ד ע' רכ ואילך. וראה גם אוה"ת פרשתנו ע' א'תרפג ואילך.

א'תרפה ואילך. סה"מ תרע"ח שם ע' כד ואילך.

(24) נצבים ל, ד.

(25) כ"ה בתניא רפ"א. וראה סנהדרין לט, ב.

(26) לקו"ת צו יג, סע"ב ואילך. ועוד.

(27) עה"פ עקב ח, ג.

(28) עקב שם.

(29) לשון חז"ל — חגיגה ה, ב.

(30) נוסח ברכת השחר (ברכות ס, ב).

(31) ויצא כח, יב.

(32) קהלת יב, ז.

(33) ראה סה"מ תקס"ד שם ע' רכו. אוה"ת פרשתנו שם ע'

א'תרפה.

(34) ויק"ר פל"א, ח.

בזה שנמצא במקום ההעלם, במקום רחוק, ורע ומר עזבך את ה', על ידי זה בא לתשובה מעומקא דליבא עד שזדונות נעשו לו כזכויות וזכויות.

וזהו כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף גו', דהריחוף על גוזליו מורה על הרחמים של נשר כפשוטו, דעל ידי עבודת התשובה מבחי' נשר למטה עולים לבחי' כנשר יעיר קנו שלמעלה מעלה. ועל דרך מה שכתוב במקום אחר³⁵ דאית רצון ואית רצון, דהרצון התחתון [הוא] כלי וממשיך את הרצון העליון. ועל דרך זה יראה תתאה היא כלי ליראה עילאה וחכמה תתאה היא כלי לחכמה עילאה. הרי על דרך זה על ידי בחי' נשר עולים למידת הרחמים שלמעלה עד לרחמים שלמעלה מעלה ממידה. וזהו ימצאהו בארץ מדבר גו', דמציאה שייך בדבר שנאבד, היינו שגם אלה שנאבדו בארץ מדבר הרי משם יקבצך גו', ועד שהיא בחי' מציאה, ענין שלא לפי ערך היגיעה, כי הקב"ה לא שיער כביכול בעצמו (האָט זיך ניט געריכט) שימצא את החלק אלוהי בשלימותו במדבר, שהרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים³⁶. ומשום זה הקב"ה הוא בהתפעלות מעבודת ישראל. ועד שזה מביא לידי תענוג גדול, וכפשטות הענין, דאינו דומה התענוג של מי שהרויח לפי ערך עבודתו (כמו שנאמר³⁷ עובד אדמתו ישבע לחם) למי שמוצא מציאה שזהו לא לפי ערך היגיעה. וזהו שממשיך¹ ישאהו על אברתו, לפי שעל ידי עבודת התשובה עולים למעלה מעלה, עד למעלה מבחי' אברתו, היינו למעלה מרמ"ח אברין דמלכא³⁸, כי ישראל קדמו לתורה ומצוות כדאיתא בתנא דבי אליהו³⁹ ואני אומר ישראל קדמו שנאמר (בתורה) דבר אל בני ישראל אמור אל בני ישראל כו'⁴⁰. ועד שעולים למקום זה שנאמר עליו הוי' בדד ינחנו גו', ישראל ומלכא בלחודוהי⁴¹, שישראל ועצמותו ומהותו ית' כולא חד.

והנה על ידי שעניינים אלו נלמדים בתורה שבכתב ואחרי כן בתורה שבעל פה ועד לתורת חב"ד שעניינה הוא ההסברה ועד שיתפרנסון מיני⁴², הרי התבוננות זו מביאה לידי מעשה, חיפוש ובידור הניצוצות בכל מקום, ובפרט כשפוגש ניצוצות אלו בהשגחה פרטית, ועל ידי זה באים לקיום היעוד הוי' בדד ינחנו גו', כמו שנאמר⁴³ וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב, בקרוב ממש, בגאולה האמיתית והשלמה על ידי משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, במהרה בימינו ממש.

(35) ראה תו"א ויקהל פז, ד. דרמ"צ פח, א (מזהר).

(40) ראה ב"ר פ"א, ד.

(36) ברכות לג, ב.

(41) ראה זח"ג לב, א.

(37) משלי יב, יא. כח, יט.

(42) תקו"ז ת"ו בסופו. וראה כסא מלך שם (הועתק בלקו"ש

(38) וראה ד"ה כנשר יעיר קנו תרמ"א (המשך יונתי תר"מ ע'

ח"ז ע' 206 הערה 3. חט"ו ע' 42 הערה 9. ועוד). הקדמת מקדש מלך לזהר.

(מד). תשכ"ט (סה"מ מלוקט שם).

(43) ברכה לג, כח.

(39) רבה — פ"ד. וראה סה"מ תרל"ה ח"ב ס"ע שנו ואילך.

בס"ד. שיחת ש"פ האזינו, י"ב תשרי ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

א. שבת זו היא השבת שבין יום הכיפורים לחג הסוכות.

וישנה שייכות בין ג' ענינים אלו (יוהכ"פ, שבת, וסוכות):

יוהכ"פ נקרא "שבת שבתון", וכללות הענין דיו"ט (כולל חגה"ס) קשור גם עם ענין השבת, כמודגש בזה שפרשת המועדות מתחילה עם ציווי אודות ענין השבת.

וכמבואר בכ"מ שיו"ט נקרא "מקרא קודש", היינו, שקוראים וממשיכים את הבחי' ד"קודש", שזהו ענין השבת שנקרא "שבת קודש", וכמ"ש "ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם".

וכמודגש גם בנוגע להלכה - שישנו צד השווה בין שבת ויו"ט בנוגע לאיסור עשיית מלאכה, מלבד מלאכת אוכל נפש המותרת ביו"ט.

וזוהי השייכות שבין יוהכ"פ וחגה"ס והשבת שבינתיים - שבכולם ישנו ענין השבת.

ב. והנה, השייכות שבין הענינים הנ"ל (שבכולם ישנו ענין השבת) - היא גם בנוגע לתוכן ענינם.

יוהכ"פ ענינו - כפרה, כמודגש בשמו - "יום הכיפורים". וכללות ענין הכפרה נפעל ע"י עבודת התשובה.

וכללות ענין השבת הוא - ענין התשובה, כמבואר באגרת התשובה (פ"י) ששבת אותיות תשב, היינו, שהעבודה דיום השבת היא - תשובה עילאה.

ועד"ז מובן בנוגע ליו"ט השייך גם לענין השבת (כנ"ל) - שגם הוא קשור עם כללות ענין התשובה, בדוגמת יום השבת.

וזוהי גם השייכות המיוחדת לשבת פ' האזינו - שפרשה זו קורין לעולם בסמיכות ליוהכ"פ,

[בשבת שלפני יוהכ"פ, שבת שובה, או בשבת שלאחרי יוהכ"פ - כקביעות שנה זו,

דהנה, פ' ברכה קורין לעולם בסיום חגה"ס - בשמח"ת, וא"כ - כאשר אין שבת בין יוהכ"פ לסוכות, קורין

פ' האזינו בשבת שובה, וכאשר ישנו שבת בין יוהכ"פ לסוכות, קורין בו פ' האזינו - כבקביעות שנה זו],

היינו, שבה מודגש במיוחד כללות ענין התשובה. וכמבואר בלקו"ת דפ' האזינו כללות הענין דעבודת התשובה - "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה".

ג. בנוגע לעבודת התשובה דשבת פ' האזינו - ישנה מעלה מיוחדת בקביעות שנה זו ששבת פ' האזינו היא

לאחרי יוהכ"פ (בין יוהכ"פ לסוכות), לגבי שנה שקביעותה היא באופן ששבת פ' האזינו היא לפני יוהכ"פ (ב"שבת שובה").

והביאור בזה:

כללות עבודת התשובה היא באופן נעלה ביותר - "לעילא מן כל ברכתא ושירתא תושבחתא ונחמתא".

והטעם בזה הוא - לפי שע"י עבודת התשובה מתקנים את כל הענינים שהיו חסרים בקיום התומ"צ כו'. ועד שע"י התשובה הרי הוא נעשה "אהוב ונחמד כו' לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה כו'", באופן נעלה יותר מאשר "אלו שלא חטאו מעולם" (רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד).

וכל זה - בנוגע לכללות עבודת התשובה, ועאכ"כ כאשר מדובר אודות עבודת התשובה ד"שבת שובה",

היינו, שנוסף לזה שבכל שבת ישנו ענין התשובה (שבת אותיות תשב), נקרא שבת זה בשם "שבת שובה", מאחר שעבודת התשובה שבו היא באופן נעלה יותר.

אבל אעפ"כ, מובן בפשטות שעבודת התשובה דיוהכ"פ היא באופן נעלה יותר מאשר עבודת התשובה

ד"שבת שובה" (למרות גודל העילוי ד"שבת שובה") - באופן ד"מעלין בקודש".

והנה, בקביעות שנה זו, כאשר שבת פ' האזינו היא לאחרי יוהכ"פ - צריך לומר שהתשובה דשבת פ' האזינו

היא באופן נעלה יותר מאשר התשובה דיוהכ"פ, שהרי צריך להיות הענין ד"מעלין בקודש".

ועפ"ז מובנת המעלה דשבת פ' האזינו בקביעות שנה זו - שהתשובה דשבת פ' האזינו באה לאחרי התשובה דיוהכ"פ, היינו, שהיא באופן נעלה יותר מאשר התשובה דיוהכ"פ, "מעלין בקודש". משא"כ כאשר שבת פ' האזינו היא לפני יוהכ"פ, שאז התשובה דיוהכ"פ היא באופן ד"מעלין בקודש" לגבי התשובה דשבת פ' האזינו. דהנה, בין ר"ה ליוהכ"פ מוכרח להיות שבת באמצע, שהרי בין ר"ה ליוהכ"פ ישנם שבעה ימים רצופים, וא"כ, בהכרח שביניהם יהי' יום השבת; אבל בין יוהכ"פ לסוכות ישנם ד' ימים בלבד, ואין הכרח שיהי' שבת ביניהם. ובה מתבטאת המעלה דקביעות שנה זו - שבין יוהכ"פ לסוכות באה שבת פ' האזינו, שאז התשובה דשבת פ' האזינו היא באופן נעלה יותר מאשר התשובה דיוהכ"פ.

ד. והנה, מאחר שענינו של יום השבת הוא - ש"מיני" מתברכין כולו יומין", מובן, שכאשר ישנו עילוי ביום השבת, הרי זה פועל עילוי בנוגע לימים שמתברכין מיום השבת. ובנוגע לענינו:

השבת שבין יוהכ"פ לסוכות ענינו - שממנו מתברכין ימי חג הסוכות. ובפרט יום הראשון דחגה"ס, שהוא כולל את כל ימי חגה"ס.

[ונכמודגש גם בהלכה - שדוקא ביום הראשון דחגה"ס ישנו השטרעס ד"ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר גו", משא"כ בנוגע לשאר הימים, שבהם אין ענין זה בתוקף כל כך כמו ביום הראשון. והטעם בזה הוא - לפי שיום הראשון כולל את כל ימי חגה"ס].

ומאחר שבשנה זו ישנו עילוי מיוחד בשבת פ' האזינו (שעבודת התשובה שבו היא נעלית יותר מאשר עבודת התשובה דיוהכ"פ) - מובן, שעילוי זה מתבטא גם בברכה הנמשכת משבת זו בנוגע לימי חגה"ס (כדלקמן סט"ו).

ה. מכל האמור לעיל צריכה להיות הוראה בנוגע למעשה בפועל, שהמעשה הוא העיקר. ובהקדים: מבואר בלקו"ת דפרשתנו שכללות עבודת התשובה היא - "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", היינו, שבהיות הנשמה מלוכשת בגוף, הרי היא נמצאת במעמד ומצב ד"תשוב אל האלקים אשר נתנה". וזאת - תמורת ההפסק בדביקותה עם "האלקים אשר נתנה" שהי' בעבר.

וכאשר הענין ד"תשוב אל האלקים אשר נתנה" נפעל לאחרי שהי' הפסק בזה - הרי זה באופן נעלה יותר מאשר דביקות תמידית עם "האלקים אשר נתנה", מאחר שתענוג תמידי אינו תענוג כו'.

וכל זה - בנוגע לכללות עבודת התשובה, ועאכו"כ כאשר מדובר אודות התשובה דיוהכ"פ, ויתירה מזו - כאשר מדובר אודות התשובה דשבת פ' האזינו שלאחרי יוהכ"פ, שאז צריכה להיות עבודת התשובה באופן ד"מעלין בקודש", כנ"ל.

ו. והביאור בזה:

ידוע מה שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שפעם אחת נכנס אל אביו (כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע) למחרת יוהכ"פ, בשם השם, ושאל אותו: מהי העבודה עתה? וענה לו אביו: איצטער דאָרף מען ערשט תשובה טאָן, זאת אומרת, אע"פ שנמצאים כבר לאחרי יוהכ"פ, צריכה להיות עתה עבודת התשובה.

ולכאורה אינו מובן:

מסופר בגמרא (כריתות כה, א): "אמרו עליו על בבא בן בוטא שהי' מתנדב אשם תלוי בכל יום, חוץ מאחר יום כיפורים יום אחד". זאת אומרת, בכל השנה כולה הי' מתנדב בכל יום אשם תלוי כדי לצאת אפילו מידי ספק של חטא כו', משא"כ "אחר יום כיפורים יום אחד", שאז נפעל ענין הכפרה ע"י יוהכ"פ עצמו.

ועפ"ז מובן שיוהכ"פ שולל ומבטל את כללות ענין החטא, ואפילו ספק של חטא כו'. דהנה, בנוגע לענין של חטא ודאי, הרי האדם הוא בעה"ב על עצמו ויכול לדעת שלא נכשל בחטא ודאי, אבל כאשר מדובר אודות ענין של ספק, הרי אינו יכול להיות בטוח בעצמו שלא נכשל בענין של ספק כו'. ולכן הי' בבא בן בוטא מתנדב אשם תלוי בכל יום. ואעפ"כ, ענינו של יוהכ"פ שולל ומבטל את כללות מציאות החטא, אפילו באופן של ספק כו'. ועד ש"תורת אמת" אומרת שאינו צריך להביא אשם תלוי.

וא"כ, אינו מובן: כיצד אפשר לומר שלמחרת יוהכ"פ צריכה להיות עתה עבודת התשובה - הרי ענינו של יוהכ"פ שולל ומבטל את כללות מציאות החטא, וא"כ, לשם מה צריכים עתה את עבודת התשובה??!

ז. והביאור בזה - בהקדים שאלה נוספת בנוגע לכללות ענין התשובה דיוהכ"פ: בתפלות דיוהכ"פ אומרים וידוי כמה וכמה פעמים. ולכאורה אינו מובן: הרי ביוהכ"פ נמצאים בנ"י במעמד ומצב שהם דומים למלאכים, וכמ"ש בשו"ע (או"ח סתר"י) ש"נוהגין ללבוש בגדים לבנים נקיים ביוהכ"פ כדי להיות דוגמת מלאכי השרת". ועד"ז יוהכ"פ אין בו לא אכילה ולא שתי' - בדוגמת מלאכי השרת. וא"כ, בהיות בנ"י במעמד ומצב דמלאכים הרי אינם שייכים לענין של חטא כלל, ומדוע אומרים אז "אשמנו בגדנו וכו'!!" זאת אומרת: כללות ענין החטא שייך דוקא כאשר בנ"י נמצאים במעמד ומצב דבני אדם, ולא כאשר הם נמצאים במעמד ומצב דמלאכים, וא"כ, אמירת הוידוי היתה צריכה להיות בהיותם במעמד ומצב דבני אדם, ולא ביוהכ"פ - שאז נמצאים הם במעמד ומצב דמלאכים!

ובפרט ע"פ המבואר בכ"מ שיוהכ"פ ענינו "אחת בשנה", ובנפש - בחי' יחידה שבנפש, היינו, שביהכ"פ מתגלית בחי' היחידה אצל כאו"א מישראל.

דהנה, בנוגע לכללות עשרת ימי תשובה מובא בגמרא הלשון "כאן ביחיד", ומבאר אדמו"ר הזקן דקאי על בחי' יחידה שבנפש, היינו, שהעבודה דכל עשיית קשורה עם בחי' יחידה שבנפש. ומאחר שגם בבחי' יחידה ישנם כל הבחי' דנפש רוח נשמה חי' יחידה, מובן, שהעילוי דיוהכ"פ לגבי שאר עשיית הוא - שאז העבודה היא בבחי' יחידה שביחידה.

ועפ"ז יוקשה ביותר: מאחר שהעבודה דיוהכ"פ קשורה עם בחי' יחידה שביחידה - מה שייך שם ענין של חטא!!

הרי אפילו בנוגע לבחי' נפש (שזוהי המדרגה התחתונה בין החמשה שמות דנר"ג ח"י) איתא בזהר "ונפש כי תחטא - תוהא", היינו, שכללות מציאות החטא אפילו בבחי' נפש הרי זה דבר תמוה ביותר. וצריכים לבאר שמציאות החטא הוא דבר חיצוני בלבד, ונדבק בנפש רק מצד זה שיצרו אנסו וכו'.

ועאכ"כ כאשר מדובר אודות בחי' יחידה שבנפש, ובפרט בחי' יחידה שביחידה - הרי בודאי שלא שייך שם ענין החטא כלל וכלל.

ואעפ"כ, ענינו של יוהכ"פ הוא - בקשת סליחה ומחילה, ואומרים כמה פעמים "אשמנו בגדנו וכו'". וכמובא בספרים שבמשך המעט-לעת דיוהכ"פ אומרים הוידוי ד"אשמנו בגדנו כו'" תשעה פעמים: ה' פעמים בה' התפלות דיוהכ"פ שאומרים בלחש, ועוד ד' פעמים שחוזרים על הוידוי בקול רם (בחזרת הש"ץ).

וכל זה - אע"פ שהעבודה דיוהכ"פ קשורה עם בחי' יחידה שביחידה!

בשלמא כאשר מדובר אודות אמירת הוידוי בערב יוהכ"פ - עדיין אפשר להבין זאת בדוחק עכ"פ, אע"פ שגם בנוגע לערב יוהכ"פ אינו מובן הטעם לאמירת הוידוי, מאחר שנמצאים כבר לאחר כללות העבודה דחודש אלול, ולאחרי ימי הסליחות, ובסיום עשיית - אבל עכ"פ בדוחק אפשר להבין זאת; אבל כאשר מדובר אודות יוהכ"פ עצמו, "אחת בשנה", שאז העבודה היא בבחי' יחידה שביחידה - אינו מובן לגמרי: מה מקום לומר ביום זה "אשמנו בגדנו וכו'!!"

ח. כמו כן צריך להבין בנוגע לאמירת ברכת "סלח לנו" בתפלת שמו"ע דימי החול: מקומה של בקשת "סלח לנו" הוא (לכאורה) קודם התחלת התפלה, היינו, קודם שמתפלל להקב"ה ומבקש צרכיו וכו', הרי הוא מבקש סליחה ומחילה על הענינים הבלתי רצויים.

ואעפ"כ, תקנו לומר ברכת "סלח לנו" בתפלת שמו"ע - היינו, לאחר העבודה דפסוקי דזמרה, ברכות ק"ש וק"ש והברכה שלאחרי ק"ש, הנה כאשר מגיע לתכלית השלימות בעבודת התפלה, שזוהי תפלת שמו"ע, שאז מעמדו ומצבו כעבדא קמי מרי' - דוקא במעמד ומצב נעלה כזה הרי הוא מבקש "סלח לנו"!!

ט. והביאור בזה:

ישנם ענינים כאלו שלפי ערך מעמדו ומצבו בהוה אינם נחשבים לענין של חטא כלל, ואדרבה, זהו אופן עבודתו. אבל כאשר מתעלה למעמד ומצב נעלה יותר, שאז נדרשת ממנו עבודה נעלית יותר - הרי הוא מכיר ומרגיש שענינים אלו שברגתו הקודמת נחשבו לענינים רצויים, הנה לגבי דרגתו הנעלית נחשבים הם לענין של חטא כו', ועד שצריך לבקש סליחה ומחילה כו'.

ועפ"ז מובן מדוע אומרים ברכת "סלח לנו" בתפלת שמו"ע - כי דוקא לאחר שמגיע לתכלית השלימות בעבודת התפלה, ומעמדו ומצבו הוא כעבדא קמי מרי', הרי הוא מכיר ומרגיש שישנם ענינים שצריך לבקש עליהם "סלח לנו", אע"פ שלגבי מעמדו ומצבו הקודם נחשבו לענינים רצויים.

ועד"ז מובן בנוגע לאמירת "אשמנו בגדנו כו'" ביוהכ"פ:

כאשר עבודת התשובה "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", היא בדרגא נעלית יותר (שבזה אין שיעור כלל) - הרי הוא מכיר ומרגיש שישנם ענינים שצריך לבקש עליהם מחילה וסליחה, אע"פ שבדרגתו הקודמת היתה עבודתו כדבעי.

ולכן, כאשר בני" נמצאים ביוהכ"פ, "אחת בשנה", ועבודתם קשורה עם בחי' יחידה שביחידה, היינו, שכאז"א מישראל נכנס להיכל המלך, חדר לפני מחדר, עד שבחי' "יחידה ליחוד" מתייחדת ביחוד גמור עם עצמות ומהות, "ישראל ומלכא בלחודוהי" - הנה דוקא מצד גודל העילוי שבמעמד ומצב ביוהכ"פ, הרי הם מכירים ומרגישים שמעמד ומצבם הקודם נחשב לענין של חטא, ולכן מבקשים סליחה ומחילה, ואומרים "אשמנו בגדנו וכו'". ומובן בפשטות שכאז"א מישראל נמצא ביוהכ"פ במעמד ומצב האמור - שהרי כניסת הכהן גדול ביוהכ"פ לקדש הקדשים היתה בשליחות כאז"א מבני, וא"כ, כאשר הכה"ג נכנס לקדש הקדשים, אינו נכנס לבדו, אלא לוקח עמו את כאז"א מבני. ועפ"ז מובן שביהכ"פ נמצא כאז"א מישראל במעמד ומצב דיחוד גמור עם עצמות ומהות, "ישראל ומלכא בלחודוהי".

וכמודגש גם בזה שעיקר העבודה דיוהכ"פ היא עבודת הקטורת:

איתא בגמרא (כריתות ו, ב): "כל תענית שאין עמה מפורשעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני הקטורת".

ועפ"ז מובן שכניסת הכה"ג לקדש הקדשים ביוהכ"פ שייכת לכאז"א מישראל, גם לזה שנמצא במעמד ומצב "אשר בשם ישראל יכונה" - שהרי כניסת הכה"ג לקדש הקדשים היא ע"י הקטורת דוקא, וכמ"ש "בזאת יבוא אהרן אל הקודש גו'", ובקטורת מודגשת מעלתו של כאז"א מישראל, מבלי הבט על מעמדו ומצבו. אלא שהקטורת דיוהכ"פ צריכה להיות "דקה מן הדקה" וכו'.

י. עפ"ז מובן גם כיצד אפשר לומר שלמחרת יוהכ"פ צריכה עתה להיות עבודת התשובה (כפתגם כ"ק אדמו"ר נ"ע):

היות שביהכ"פ נתעלה כאז"א מישראל למעמד ומצב נעלה ביותר - הנה למחרת יוהכ"פ נדרשת ממנו עבודת התשובה באופן נעלה יותר, היינו, שיגיע לדרגא נעלית יותר בעבודה ד"הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", באופן ד"מעלין בקודש", אע"פ שבהיותו במעמדו ומצבו הקודם (לפני יוהכ"פ) לא נדרשה ממנו עבודה נעלית כזו.

ועאכו"כ כאשר מגיע השבת שלאחרי יוהכ"פ, שאז צריכה להיות עבודת התשובה באופן נעלה יותר מאשר ביוהכ"פ [נוסף על זה שענין התשובה שייך בכל שבת, כי שבת אותיות תשב] - מאחר שביום השבת נפעל הענין ד"ויכולו" בנוגע לכל עניני יוהכ"פ, היינו, שעניני יוהכ"פ מתעלים לדרגא נעלית יותר, ולכן, נדרשת עבודת התשובה באופן נעלה יותר, "מעלין בקודש".

זאת אומרת: אע"פ שהרמב"ם מבאר שיוהכ"פ הוא "זמן תשובה לכל כו' והוא קץ מחילה וסליחה לישראל", היינו, שהתשובה דיוהכ"פ היא באופן נעלה יותר מאשר עבודת התשובה דכל השנה כולה, למרות ש"התשובה יפה לעולם" - אעפ"כ, כאשר מגיע השבת שלאחרי יוהכ"פ, שאז נפעל עילוי בכל עניני יוהכ"פ, נדרשת עתה דרגא נעלית יותר בעבודת התשובה.

יא. והנה, האמור לעיל צריך להיות מובן לכאז"א מישראל, מ"ראשיכם" עד "שואב מימין". ואדרבה: כאשר אומרים זאת ל"ראשיכם" - טוען הוא שזהו ענין הדורש ביאור: יש לו ראיות מן התורה שהתשובה דיוהכ"פ היא תכלית השלימות, ולא יתכן שלימות נעלית ממנה, וא"כ כיצד אומרים לו שבשבת שלאחרי יוהכ"פ נדרשת עבודת התשובה באופן נעלה יותר?!

ואי אפשר לומר שע"פ נגלה תורה התשובה דיוהכ"פ היא תכלית השלימות, וע"פ רזין תורה וכו' נדרשת בשבת שלאחרי יוהכ"פ דרגא נעלית יותר בעבודת התשובה - כי מדובר אוזיות ענין של פסק הלכה למעשה בפועל (עבודת התשובה), ובזה לא שייך לומר ב' אופנים, "אלו ואלו דברי אלקים חיים", כי הלכה למעשה יכולה להיות רק באופן אחד - "וה' עמו שהלכה כמותו".

הנה על זה אומרים לו שאע"פ שאינו מבין את הביאור בענין זה - הרי "תכלית הידיעה שלא נדעך". זאת אומרת, שענין זה נמשך ממקום שלמעלה מענין הידיעה, למעלה מהבנה והשגה כו'.

ומצינו זאת גם בנגלה תורה:

ישנם ענינים שנאמר עליהם בתורה "תיקו", זאת אומרת, שאין יודעים כיצד להתנהג בענין זה. ואע"כ, מאחר שמדובר אודות ענין שנוגע למעשה בפועל, וצריכים לדעת כיצד להתנהג בענין זה - ישנם כללים בתורה כיצד פוסקים בענינים אלו שנאמר עליהם "תיקו", מתי הולכים לקולא ומתי לחומרא כו', כמבואר בספרי כללי הפוסקים.

ולכאורה, הרי זה דבר והיפוכו:

כללות ענין הברורים בעניני העולם, אסור ומותר וכו', נעשה ע"י התורה, כמאמר "בחכמה אתברירו", ולכאורה אינו מובן: מאחר שהתורה אומרת שענין זה נשאר באופן ד"תיקו", היינו, שאי אפשר לברר זאת כו', איך יתכן שביחד עם זה נותנת התורה עצמה כללים כיצד לפסוק ולהתנהג בענינים אלו שנשארו ב"תיקו"? ! והביאור בזה:

גם הברור דענינים אלו הנשארים ב"תיקו" נעשה ע"י התורה, ולכן ישנם כללים בתורה כיצד להתנהג בפועל בענינים אלו, אלא שבירור ענינים אלו נמשך מבחי' התורה שלמעלה מידעה כו', ולכן ענינים אלו הם באופן ד"תיקו".

ועד"ז מובן בנוגע לענינו - שאע"פ שאינו מבין כיצד אפשר לומר שעבודת התשובה בשבת שלאחרי יוהכ"פ צריכה להיות באופן נעלה יותר מאשר עבודת התשובה דיוהכ"פ - הרי זה משום שענין זה נמשך מבחי' התורה שלמעלה מידעה, שעז"נ תכלית הידיעה שלא נדעך.

זאת אומרת: כללות הענין דלימוד התורה צריך להיות בהבנה והשגה דוקא, ולכן צריך להיות הלימוד באופן דיגיעה כו' - כי אם לא יתייגע להבין את עניני התורה, הרי יתכן שאצלו ישאר "תיקו" גם בענינים שנתבררו בתורה, ולכן צריך להיות לימוד התורה באופן ד"יגיעה", כדי שיהי' "מצאת".

אבל ישנם ענינים כאלו שלאחרי הלימוד והיגיעה בהם, הרי הוא מוצא ("יגיעה ומצאת") שענינים אלו הם למעלה מבחי' הידיעה. ועד"ז בנוגע לענינו, כנ"ל.

יב. ההוראה מכל האמור בנוגע למעשה בפועל:

כאשר מדברים אודות ההתעסקות בהפצת המעיינות חוצה, בתוככי הפצת היהדות חוצה, ע"י המבצעים וכו' - ישנו מי שטוען שאין זה ענינו לצאת ולפעול ב"חוצה". הוא נמצא במעמד ומצב כפי שיהודי עומד ביוהכ"פ (א יום-כיפור'דיקער איד), והוא דומה למלאכי השרת וכו', ולכן אין זה תפקידו וענינו לצאת ולפעול ב"חוצה".

ובפשטות: במשך כל היום כולו הוא נמצא בד' אמות של תורה ותפלה, בבית הכנסת ובבית המדרש, ואינו מתעסק עם עניני העולם באופן ד"הנהג בהם מנהג דרך ארץ" - וא"כ, מדוע תובעים ממנו הפצת היהדות והמעיינות חוצה, כאשר אין לו שייכות כלל ל"חוצה"? !

בשלמא כאשר תובעים ממנו הפצת המעיינות חוצה בחודש אלול, ואפילו בעשי"ת - יכול הוא עדיין להבין זאת; אבל כאשר נמצא במעמד ומצב דיוהכ"פ, ועד"ז בשבת שלאחרי יוהכ"פ, שאז נדרשת ממנו עבודת התשובה באופן נעלה יותר - כיצד תובעים ממנו אז להתעסק בהפצת המעיינות חוצה, הרי אין לו שייכות כלל ל"חוצה"? !

הנה על זה באה ההוראה מכללות הענין דאמירת וידוי ביוהכ"פ - שבהיותו במעמד ומצב הכי נעלה ביוהכ"פ, מתבטאת עבודתו באמירת "אשמנו בגדנו כו'", אע"פ שמדובר שם אודות ענינים פחותים וכו', כדלקמן.

וכדאיתא בכתבי האריז"ל בנוגע לכללות הענין דאמירת הוידוי כו', שהאריז"ל הי' אומר "אשמנו בגדנו כו'" לפי שהי' כולל את עצמו עם כלל ישראל. וזאת - על אף ריחוק הערך שבין האריז"ל לכאו"א מישראל, שהרי אפילו בחי' היחידה דכאו"א מישראל היא בריחוק הערך לגבי בחי' היחידה דהאריז"ל, ועאכו"כ כאשר מדובר אודות התכללותו של האריז"ל עם בחי' נפש דכאו"א מישראל.

ובפשטות מסתבר לומר שלא זו בלבד שהאריז"ל הי' אומר את הוידוי בפה, אלא הי' מכה על החזה כנגד הלב בעת אמירת הוידוי (אע"פ שפרט זה לא נאמר בפירוש), היינו, שכל אלו שעמדו מסביבו ראו בגלוי שמכה על החזה ואומר וידוי, מצד התכללותו עם כלל ישראל.

ועד"ז מובן בנוגע לכאו"א מישראל - שגם בהיותו במעמד ומצב דתכלית העילוי, בדוגמת המעמד ומצב דיוהכ"פ - מוטלת עליו החובה לפעול בהפצת היהדות והמעיינות חוצה, במכל-שכן וקל-וחומר מזה שהאריז"ל הי' כולל את עצמו עם כלל ישראל. וכשם שהוא בעצמו אומר "אשמנו בגדנו כו'" בהיותו במעמד ומצב הכי נעלה - ביוהכ"פ.

יג. והביאור בזה:

נתבאר לעיל שעבודת בני"י ביוהכ"פ היא בבחי' יחידה שבנפש, ומצד גודל העילוי שבזה, ניכר ונרגש אצלם שהענינים שהיו אצלם לפנ"ז, נחשבים לענין של חטא, ולכן נדרש הענין דאמירת הוידוי, "אשמנו בגדנו כו'".

והנה, אמירת הוידוי היא בכל תפלה ותפלה מהתפללות דיוהכ"פ, זאת אומרת, שבכל תפלה הרי הוא מתעלה למעמד ומצב נעלה יותר בהענין ד"הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", ולכן צריך להיות אמירת הוידוי בכל תפלה, גם בנוגע לענינים אלו שבעת התפלה הקודמת לא נחשבו עדיין לענין של חטא, כי לגבי הדרגא הנעלית שהגיע אלי' בתפלה זו, נחשבים גם הם לענין של חטא.

זאת אומרת: בתחילת העבודה דיוהכ"פ נמצאים בני"י במעמד ומצב נעלה ביותר, ולכן, "בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה אנו מתירין להתפלל עם העבריינים". ובכל תפלה ותפלה מתפללים היום מתעלים הם לדרגא נעלית יותר, עד שמגיעים לתכלית העילוי דיוהכ"פ - בעת תפלת נעילה, שאז ננעלים כל השערים, ומסתיימת כללות העבודה דיוהכ"פ.

וכמבואר בתו"א (בראשית ו, א) ש"החותם של כללות ישראל הוא בנעילת יו"כ, שאז זוכים ישראל למעלה העליונה כו'", ובאופן דחותם, שענינו - "כמו לשון חותם של האגרת מבחוץ, כדי שלא יקרא באגרת הזאת איש זר כו' חותם ממגע זר שהוא שמירה כו'".

והיינו, שכאו"א מבני"י נכנס להיכל המלך, חדר לפני מחדר, ובאופן שנועלים וחותמים את כל השערים שלא יכנס זר בתוכם, מלבד עצמות ומהות עם בני"י, "ישראל ומלכא בלחודוהי".

וכתורת המגיד שהקב"ה ובני"י הם בדוגמת שני חצאי צורה כו'. וזהו גם כללות הענין דכריתת ברית - "להיות שניהם עוברים בתוך גוף אחד להיות לאחדים" (לקו"ת ר"פ נצבים).

וזהו מעמדו ומצבו של כאו"א מישראל ביוהכ"פ - כי אפילו אם אינו מבין ומרגיש זאת, הרי מאחר שהוא מאמין בן מאמין, הרי הוא מאמין בכל ענינים אלו, ויודע שזהו מעמדו ומצבו כו'.

ובלשון הקבלה: בעת תפילת נעילה עולה ספירת המלכות בעתיק. ומאחר שבחי' עתיק היא דרגא נעלית ביותר, נעתק ונבדל לגמרי כו' - הנה מצד דרגא זו נדרשת עבודת התשובה באופן נעלה יותר.

יד. עפ"ז יובן כיצד תובעים מכאו"א להתעסק בהפצת המעיינות והיהדות חוצה, בהיותו במעמד ומצב דיוהכ"פ כו':

מאחר שכאו"א מישראל נמצא במעמד ומצב ד"ישראל ומלכא בלחודוהי", היינו, שהוא מיוחד ביחוד גמור עם עצמות ומהות - הרי הוא יודע שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים דוקא, עד לתחתון שאין תחתון למטה ממנו [שבריאיתו מאין ליש היא בכחו ויכלתו של עצמות ומהות, "שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו חו"ו"], ולכן צריך הוא להתעסק בהפצת היהדות והמעיינות חוצה, כדי לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

זאת אומרת: מה שהוא נמצא במעמד ומצב נעלה ביותר, עד שהוא מיוחד ביחוד גמור עם עצמות ומהות - הרי זה גופא פועל אצלו להתעסק בהפצת היהדות והמעיינות חוצה, היינו, לצאת מד' אמות של תורה ותפלה, ולפעול ב"חוצה" דוקא, כדי להשלים את הכוונה דעצמות ומהות, שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים.

טו. עפ"ז מובן העילוי שבקביעות שנה זו (ששבת פ' האזינו היא בין יוהכ"פ לסוכות) כפי שזה מתבטא בברכה הנמשכת משבת זו על ימי חגה"ס (כנ"ל ס"ד):

כאשר נמצאים בימי ההכנה לחגה"ס, ותובעים להתעסק במיוחד במבצעים שהזמן גרמא - מבצע סוכה ומבצע לולב, וכן להשתדל שלכאור"א יהיו צרכי החג באופן המתאים ל"זמן שמחתנו", החל מענייני אכילה ושתי' כו', וכמבואר ברמב"ם (הל' יו"ט פ"ו הי"ח) ש"הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כו'" - יכול משהו לבוא ולטעון: מה מדברים עמו אודות ענינים כאלו, הרי הוא נמצא במעמד ומצב נעלה ביותר - שבת שלאחרי יוהכ"פ!!

ובפרט כאשר נמצאים ביום השבת לאחר חצות, בזמן דרעוא דרעוין, שאז מאיר בגלוי תענוג הפשוט הבלתי מורגש, בחי' "שבת שבתון", בדוגמת יוהכ"פ (כמבואר בהמשך תרס"ו ובכ"מ) - וא"כ, כיצד תובעים ממנו להתעסק במבצעים שהזמן גרמא, הרי הוא עסוק בעבודת התשובה בדרגא הכי נעלית!?

הנה על זה אומרים לו שהיא הנותנת: היות שבקביעות שנה זו שבת פ' האזינו היא לאחר יוהכ"פ, שאז העבודה ד"הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" היא באופן נעלה יותר מאשר ביוהכ"פ, ואחדותו עם עצמות ומהות היא באופן נעלה ביותר - הרי זה גופא מדגיש את גודל הענין והחשיבות דהפצת היהדות והמעיינות חוצה (ע"י מבצעים הנ"ל), מאחר שע"ז הרי הוא ממלא את תכלית הכוונה דעצמות ומהות, שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים.

ומה שטוען שצריך לעסוק גם בעבודת התשובה, ועניי עירך קודמין כו' - הנה על זה אומרים לו שע"ז שיתעסק בהפצת היהדות והמעיינות חוצה, הרי זה גופא יהי' הכלי המתאים לפעול שעבודת התשובה שלו תהי' באופן נעלה ביותר.

טז. ע"פ האמור לעיל מובן שצריכים להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בהפצת היהדות והמעיינות חוצה - בשליחותו וע"י הנתנית כח של נשיא דורנו. וההתעסקות בזה צריכה להיות בזריזות, ובשמחה ובטוב לבב. ובפרט כאשר נמצאים בד' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות, שאז היצה"ר (הנקרא "דער קלוגינקער") אינו מפריע לבנ"י בעבודתם, כדאיתא במדרז"ל שיום הראשון דחגה"ס נקרא "ראשון לחשבון עונות", מאחר שבד' הימים שבין יוהכ"פ לסוכות עסוקים בנ"י במצוות סוכה ולולב כו', ואין להם שייכות כלל לענינים של חטא כו'. וע"י העבודה באופן האמור לעיל, זוכים להמשכת ברכתיו של הקב"ה - וכפי שהולכים לקרוא בתפלת מנחה פרשת "וזאת הברכה", היינו, שנמשכת ברכתו של הקב"ה בכל הענינים, ועאכו"כ - ברכת הצלחה בפעולות דהפצת היהדות והמעיינות חוצה.

ועד שבאים לסיום פרשת "וזאת הברכה" - "עד הים האחרון", כמבואר במדרז"ל דקאי על "היום האחרון" - אחרית הימים, שאז תהי' הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ומשה ואהרן עמהם, במהרה בימינו ממש.

* * *

יז. נוסף על האמור לעיל - ישנה הוראה מיוחדת מהקביעות דשבת פ' האזינו בימי החודש - ב"ב תשרי. וכמדובר כמ"פ שההוראה היא על כל השנים כולם, אלא שבשנה זו מודגשת הוראה זו ביותר.

ענינו המיוחד של י"ב תשרי - מובן ע"פ המדובר בהתוועדות קודמת (שיחת שבת שובה) שיום הולדתו של נפתלי ה' בחמשה בתשרי, וא"כ, נמצא שבי"ב בתשרי ה' הברית-מילה של נפתלי.

וכשם שבנוגע ליום ההולדת ישנה מעלה מיוחדת שאז מזלו גובר כו', כמו כן ישנה מעלה מיוחדת בנוגע ליום המילה - ע"פ המבואר בשו"ע (אדה"ז או"ח מהדר"ח סוס"ד) ש"תחלת כניסת נפש זו הקדושה היא כו' במצות מילה".

וכמדובר בהתוועדות הנ"ל שענינו של נפתלי שייך לכאו"א מישראל - שהרי ענינו של נפתלי הוא "אילה שלוחה", "כאילה זו שהיא קלה לרוץ", וענין זה שייך וצריך להיות בעבודת כאו"א מישראל, כמבואר בשו"ע או"ח בתחלתו שהנהגת האדם בכל יום ויום צריכה להיות באופן ד"הוי עז כנמר כו' רץ כצבי כו'".

יח. עד"ז מצינו בפרקי דר"א שמ"ש "בעצם היום הזה נמול אברהם" - קאי על יוהכ"פ, וא"כ, נמצא ש"ב בתשרי הוא יום השלישי למילתו.

ובהמשך ל"וירא אליו ה'" - מסופר בתורה לראשונה (בגלוי) אודות עבודת אברהם בהכנסת אורחים כו'. ובהמשך לזה נתבשר אברהם אודות לידת יצחק (עם כל הענינים הקשורים בזה).

וכללות הענין ד"וירא אליו ה' גו'" קשור עם סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות מענה הצ"צ לאביו (כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע) על שאלתו (בקטנותו) מדוע נתגלה הקב"ה לאברהם, ולנו אינו מתגלה - שכאשר יהודי צדיק בן צ"ט שנה מחליט שצריך למול את עצמו, הרי הוא ראוי שהקב"ה יתגלה אליו.

וכמדובר כמ"פ אודות ההוראות בנוגע למעשה בפועל שיכולים ללמוד מסיפור זה, ויש להוסיף בזה עוד יותר.

וכל ענינים אלו שייכים ל"ב בתשרי - מאחר ש"ב בתשרי ה' יום השלישי למילתו, ואז נפעל הענין ד"וירא אליו ה' גו'".

יט. והנה, כללות הענין ד"ב תשרי הוא - שבו נתבשר אברהם אודות לידת יצחק, שהוא ה' היהודי הראשון שנולד יהודי, ונימול לשמונה ימים.

דהנה, אודות אברהם אבינו מבואר במדרז"ל שהכיר את בוראו כאשר ה' בן שלש שנים. וקיום מצות מילה היתה אצלו רק בהיותו בן צ"ט שנה.

ומעלתו של יצחק היא - שנולד לאברהם אבינו לאחר שקיים אברהם מצות מילה (נולד ממהול), ומילתו היתה בהיותו בן שמונת ימים.

וכמבואר במדרז"ל שיצחק נקרא "ראש למולים" - מאחר שהוא ה' הראשון שנימול לשמונה ימים. וכידוע גודל המעלה דמילה בזמנה, כמבואר בתו"א ובלקו"ת ובסידור וכו'.

והרי כללות הענין דלידת יצחק אינו ענין טבעי, אלא זהו חידוש שלמעלה מהטבע לגמרי - כמ"ש "מי מלל לאברהם הניקה בנים שרה", היינו, שמצד הטבע הרי זה באופן ד"מי מלל גו'", אלא זהו ענין שלמעלה מהטבע לגמרי.

והבשורה אודות לידת יצחק היא באופן שנפעל הענין ד"וארבה את זרעו", היינו, לא רק לידת יהודי אחד, אלא באופן ד"וארבה את זרעו".

כ. ההוראה מכל האמור כנוגע לפועל:

כאשר יהודי יוצא לעולם כדי לפעול בהפצת היהדות והמעיינות חוצה, ורואה שע"פ טבע הרי זה דבר בלתי אפשרי, וישנה הוראת התורה שאין סומכין על הנס - הנה על זה אומרים לו שאין לו להתפעל מטבע העולם, מאחר שנתבשר אודות לידת יצחק, לידת יהודי נוסף, באופן שלמעלה מהטבע לגמרי.

ולכן, הרי הוא ממשיך לעבוד עבודתו מבלי להתפעל מטבע העולם, ומשתדל לפעול אצל הזולת את ענין המילה - הן מילה רוחנית, והן מצות מילה כפשוטה - בנוגע לאלו שהיו במעמד ומצב משונה שלא יכלו לקיים עד עתה מצות מילה, הרי מוטל עליו התפקיד להשתדל לפעול עליהם שיסכימו לקיים מצות מילה כפשוטה.

וכל זה - גם כאשר נראה לו שעבודה זו היא קשה ביותר. וכפי שנתבאר לעיל שכללות לידת יצחק היתה באופן ד"מי מלל לאברהם וגו'" - למעלה מדרך הטבע, וא"כ, מובן שאין לו מה להתפעל מכל הקשיים והחשבונות ע"פ טבע שישנם בענין זה.

וכאשר שואל: מהי המעלה והתועלת שתצמח מזה שיקרב יהודי אחד, ויפעל עליו לקיים מצות מילה (כפשוטה, או ברוחניות)?! - הנה על זה אומרים לו: "וארבה את זרעו", מאחר שעל ידי יהודי זה יתקרב עוד יהודים נוספים. וכשם שלידת יצחק היתה באופן ד"וארבה את זרעו", שהרי ממנו יצא כללות עם ישראל.

כא. עד"ז כאשר אומרים לו שתפקידו להפוך את כל העולם כולו - הנה בידעו שבעולם ישנם גוים ועניני גוי'שקייט, הרי הוא שואל: כיצד יוכל למלא את תפקידו ולהפוך את העולם כולו לקדושה כו'??
הנה על זה אומרים לו שאין לו מה להתפעל ממעמד ומצב העולם, מאחר שעבודתו היא באופן שלמעלה מהטבע (כנ"ל). ועד"ד המסופר במדרז"ל בנוגע ללידת יצחק, שהשרות של אומות העולם הביאו את בניהם, ועז"נ "הניקה בנים שרה", זאת אומרת, שגם אומות העולם ראו את הנס (דלידת יצחק) שלמעלה מהטבע לגמרי.

ועד"ז מובן בנוגע לעבודת כאו"א מבנ"י - שאין לו מה להתפעל מאומות העולם וכו', מאחר שאומות העולם עצמם יודעים ש"נשיא אלקים אתה בתוכנו". הם מחכים אמנם שהיהודי ישכח זאת ויפחד מהם כו', אבל כאשר היהודי מראה שאינו מתפעל מהם, הרי הם יודעים בעצמם ש"נשיא אלקים אתה בתוכנו".

ועפ"ז מובן שלא זו בלבד שאינו מושפע מהנהגת העולם [שכאשר נעשה מושפע מהנהגת העולם, הרי אי אפשר לדעת לאן הוא עלול להתדרדר - כי "מצוה גוררת מצוה", ועד"ז להיפך רחמנא ליצלן], אלא אדרבה, ע"י עבודתו הרי הוא מהפך את כל העולם כולו לטוב כו'.

וכאשר הוא עובד את עבודתו כדבעי - עוזר לו הקב"ה בכל עניניו, ומוציא עבורו חמה מנרתקה כו', ושולח לו מלאכים שיסייעו לו, ואפילו ערביים גם מסייעים לו למלא שליחותו של הקב"ה כו' - כפי שהי' אצל אברהם אבינו כאשר "וירא אליו ה'", ב"ב בתשרי.

כב. והנה, כל האמור לעיל אינו פשט'ל בעלמא - מאחר שכל האמור לעיל נלקח מספרים שנכתבו ע"י "תלמיד ותיק", ובמילא הרי זה נאמר למשה מסיני!

ועפ"ז מובן שגם בנוגע להמדובר לעיל קאי הפסוק "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב", היינו, שכל עניני התורה ניתנו בירושה לכאו"א מבנ"י, ולכן, בין אם הוא רוצה ובין אם אינו רוצה - שייכים ענינים אלו גם אליו, ועליו לדעת שהדברים מכוונים אליו!

ומאחר שלכאו"א מישאל ניתן בירושה "הון יקר" - חכמתו של הקב"ה, כל התורה כולה בשלימותה, הנה לשם מה צריך להתנהג כמו "טפש", ולא ללמוד את הוראות התורה, הרי מוטב לו לנצל את ה"הון יקר" וללמוד את הוראות התורה, ולא רק ללמוד בלבד, אלא לקיים את הוראות התורה במעשה בפועל.

וכמדובר כמ"פ שמה שהוא מתנהג כ"טפש" ואינו רוצה לדעת את הדברים לאמיתתם - אין זה משנה את המציאות האמיתית, שכל עניני התורה שייכים אליו, והדברים מכוונים אליו, ולכן, צריך הוא להתנהג כן במעשה בפועל.

כג. וזוהי ההוראה בנוגע לפועל מכל האמור לעיל:

כללות העבודה דהפצת היהדות והמעיינות חוצה, לקרב עוד יהודי ועוד יהודי, באופן ד"וארבה את זרעו" - צריכה להיות ביתר שאת ויתר עוז, מאחר שנמצאים אנו עתה ביום י"ב בתשרי, שאז נתבשר אברהם אודות לידת יצחק, כנ"ל בארוכה.

והעבודה בזה צריכה להיות באופן של זריזות - בדוגמת אופן עבודתו של נפתלי, "אילה שלוחה", "קלה לרוץ", וכאמור לעיל שעבודת כאו"א מישאל צריכה להיות באופן ד"רץ כצבי". ובפרט כאשר נמצאים ב"ב בתשרי - יום מילתו של נפתלי.

ובפרט לאחר הנתינת כח דמ"ת, והנתינת כח דמעשה אבות סימן לבנים - כמבואר בכ"מ ש"מעשה אבות סימן לבנים" אין זה רק סימן והוראה לבנים שידעו כיצד להתנהג, אלא ה"סימן" הוא גם נתינת כח לבנים.

וכידוע השקו"ט בנוגע לב' האופנים שאפשר לומר בנוגע לסימני טהרה וכיו"ב: (א) סימני הטהרה הם רק סימן כדי להבחין בין הטהור לטמא, (ב) סימני הטהרה הם פועלים את מציאות הטהרה כו'.

ועד"ז מובן בנוגע ל"מעשה אבות סימן לבנים" - שה"סימן" ד"מעשה אבות" הוא נתינת כח לפועל שעבודת הבנים תהי' באופן כזה (ולא רק ענין של הוראה בלבד).

ועד"ד מארז"ל (חולין צא, ב) "קפלה הקב"ה לכל ארץ ישראל והניחה תחת יעקב אבינו, שתהא נוחה ליכבש לבניו", זאת אומרת, מה שהקב"ה קיפל את א"י והניחה תחת יעקב אבינו אין זה רק סימן שכיבוש א"י יהי' בקלות כו', אלא זה גופא פעל "שתהא א"י נוחה ליכבש לבניו".

ועד"ז בנוגע למ"ש "ולאמר לציון עמי אתה", ש"ציון" הוא מלשון "סימן" - היינו, שעל ידי קיום המצוות נעשים בני"ב בבחי' "ציון" ו"סימן" להקב"ה, כמבואר בכ"מ.

ועד"ז מובן בנוגע לכללות הענין דלימוד התורה - שאין זה רק לימוד והוראה כיצד להתנהג בנוגע לפועל, אלא גם נתינת כח לזה, וכמדובר כמ"פ בנוגע לציווי "ואהבת את ה' אלקיך", ועד"ז "ואהבת לרעך כמוך", שזהו גם לשון של ציווי, וגם לשון של הבטחה, מצד הנתינת כח שניתנת כדי לקיים ציווי זה.

כד. ויה"ר שבקרב ממש יכלו כל הנשמות שבאוצר הנקרא בשם גוף, ובנוגע לנשמות שהם כבר נולדו ונתלבשו בגופים - יהי' אצלם ענין המילה, הן מצות מילה כפשוטה, והן העבודה הרוחנית דמילה כו'. וכללות ענין המילה, הקשור עם ענינו של יצחק שנימול לשמונה - הרי זה הכנה לגילויים דלעת"ל, כמדו"ל (שבת פט, ב) שלעת"ל יאמרו ליצחק "כי אתה אבינו", כמבואר בארוכה בתו"א בדרושי פורים.

ועי' הדיבור בנוגע לפורים - נזכה לקיום היעוד "מיסמך גאולה לגאולה", היינו, שמגאולת פורים באים לגאולה דלעת"ל, שהיא תהי' באופן ד"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

ואז יהי' כללות הענין ד"וירא אליו ה'", וגילוי זה יהי' אפילו "באלוני ממרא" - היינו, אע"פ שע"פ דין נחשב ממרא לגוי (כידוע השק"ט בזה), אעפ"כ, גם במקומו נפעל הענין ד"וירא אליו ה'", ביחד עם ביאת המלאכים וכו'.

ובקרב ממש נזכה לכינור דלעת"ל, כינור של שמונה נימין, כמבואר במדרז"ל שהכינור דביהמ"ק הי' של שבעה נימין, והכינור דלעת"ל יהי'. של שמונה נימין - שזה קשור גם עם ענין המילה, מאתר שהמילה היא לשמונה ימים, כמבואר בדרושים עה"פ "למנצח על השמינית".

וכל זה נפעל עי"ז שכאו"א מישראל מוסיף בעבודתו בקיום התומ"צ - כפס"ד הרמב"ם שע"י קיום מצוה אחת, במעשה או בדיבור או במחשבה, הרי הוא מכריע את עצמו ואת העולם כולו לכף זכות, ופועל תשועה והצלה - ביאת משיח צדקנו, ובאופן ד"מיד הן נגאלין".

וכאמור לעיל שבקרב ממש זוכים להגיע "עד הים האחרון - היום האחרון", אחרית הימים, שאז יקויים היעוד "נכון יהי' הר בית ה' בראש ההרים גו' ונהרו אליו כל הגוים וגו'", "והיו מלכים אומנין ושרותיהם מניקותיך".

וגם כאשר נמצאים בימי הגלות האחרונים - טועמים כבר מהברכות והיעודים דלעת"ל, כמדובר כמ"פ. וזוכים לקבל את הברכה "אשר ברך משה גו'", רעיא מהימנא, ובפשטות - המשכת הברכות וכל טוב גשמי ורוחני.

והולכים באופן מבורך לקבל את פני משיח צדקנו, באופן ד"מיד הן נגאלין", במהרה בימינו ממש.

* * *

כה. מאמר (כעין שיחה) ד"ה כנשר יעיר קינו גו'.

* * *

כו. נהוג ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ובפרשתנו - עה"פ "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקיננו", מפרש רש"י: "הרי כי משמש בלשון כאשר, כמו כי תבואו אל הארץ. כשאקרא ואזכיר שם ה', אתם הבו גודל לאלקיננו וברכו שמו. מכאן אמרו שעונין ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש". וצריך להבין:

(א) היכן מרומז בפסוק עניית "ברוך שם כבוד מלכותו" - הרי בפסוק נאמר "הבו גודל לאלקיננו", ותו לא? !
(ב) היכן מרומז בפסוק שהמדובר הוא אודות "ברכה שבמקדש" - לכאורה אדרבה: מפשטות לשון הפסוק משמע שבכל הזדמנות דהזכרת שם ה' צריך להיות הענין ד"הבו גודל לאלקיננו"? !

(ג) אפילו אם ישנו הכרח לומר שמדובר אודות עניית "ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש" - עדיין אינו מובן: מהי השייכות דעניית "ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש" לפ' האזינו - דבריו של משה

רבינו לבנ"י, הרי כאשר משה רבינו מזכיר את שם ה' אין עונים "הבו גודל לאלקינו", אלא רק "אחר ברכה שבמקדש"?

ד) בספרי שנינו מניין שעונין אמן אחר המברך, ת"ל הבו גודל לאלקינו. ועד"ז מובא בתשובות הרא"ש שעונים "ברוך הוא וברוך שמו" אחר הזכרת שם ה'. וא"כ, אינו מובן: מדוע לא מפרש רש"י כפירוש הספרי ש"הבו גודל לאלקינו" קאי על עניית אמן אחר המברך - לשם מה צריך רש"י לפרש שפסוק זה קאי על עניית "ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש"?

וכמדובר במ"פ שאע"פ שרש"י מפרש פשוטו של מקרא, ופירושו לא מוכרח להיות מתאים להמבואר במדרשי חז"ל - הרי בין מדרשי חז"ל גופא פירוש הספרי הוא קרוב לפשוטו של מקרא, כפי שמצינו כמ"פ שרש"י מביא בפירושו דרשות חז"ל שמקורן בספרי, ובפרט בפרשתנו מעתיק רש"י ריבוי דרשות מספרי. וא"כ, גם בפסוק זה ה' רש"י יכול לפרש כפירוש הספרי.

ובפרט שפירוש הספרי בפסוק זה מתאים יותר (לכאורה) לפשטות לשון הכתוב מאשר פירוש רש"י - מאחר שבפסוק לא מרומז כלל עניית "ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש", וגם: לפירוש הספרי מובנת השייכות דפסוק זה לפ' האזינו, דבריו של משה רבינו.

ישנם מפרשים (רא"ם, גו"א ושפ"ח) המבארים מדוע רש"י לא מפרש כפירוש הספרי - היות שנאמר "הבו גודל לאלקינו", אי אפשר לומר דקאי על עניית אמן, מאחר ש"אמן" ענינו האמנת דברי המברך בלבד, ולא ענין של גדולה ורוממות כו'. ולכן מפרש רש"י ש"הבו גודל לאלקינו" קאי על עניית "ברוך שם כבוד מלכותו".

ועד"ז מבארים המפרשים (גו"א ושפ"ח) שמ"ש "כי שם ה' אקרא" קאי על שם המפורש, והזכרת שם המפורש ככתבו היתה רק במקדש, ולכן מדגיש רש"י "אחר ברכה שבמקדש".

והנה, נוסף על זה שבפשט"מ אין הכרח לומר ש"שם ה'" קאי על השם המפורש, שהרי שם ה' מופיע ריבוי פעמים בתנ"ך, וברוב הפעמים (ורובם ככולם) אין הדגשה מיוחדת שהכוונה לשם המפורש דוקא - הרי לאחר כל הביאורים הנ"ל עדיין אינו מובן: מהי השייכות דעניית "ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש" לדבריו של משה רבינו לבנ"י בפ' האזינו (כנ"ל)?!

ה) בכללות הענין צריך להבין - מדוע נאמר הפסוק "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו" בפרשת האזינו: פרשת האזינו נאמרה לבנ"י בסוף שנת הארבעים, וביום האחרון של משה רבינו בעלמא דין - בשבעה באדר, וכפי שפירש רש"י בר"פ וילך "היום מלאו ימי ושנותי". וא"כ, אינו מובן: מדוע חיכה משה רבינו עם אמירת הצינור "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו" עד יומו האחרון, ורק ביום האחרון אמר לבנ"י דבר חידוש ש"כשאקרא ואזכיר שם ה' אתם הבו גודל לאלקינו"?

הרי משה רבינו למד תורה עם בנ"י במשך כל הארבעים שנה, החל מזמן מ"ת, וכפי שלמד הבן חמש למקרא בפ' יתרו ובפ' ואתחנן שכאשר בנ"י שמעו את קולו של הקב"ה במעמד הר סיני, בקשו ממשה רבינו "ידבר אתה עמנו ונשמעה גו'", "קרב אתה ושמע גו' ואת תדבר אלינו", והקב"ה הסכים לדבריהם, וכמ"ש "הטיבו כל אשר דברו" [ואדרבה: "מי יתן והי' לבבם זה להם גו' כל הימים"], ועד"ז למד כבר הבן חמש בפרש"י ס"פ תשא אודות "סדר המשנה", שמשה רבינו הי' לומד תורה עם אהרן, בני אהרן, הזקנים וכל בנ"י - ובודאי שבעת לימוד התורה הזכיר את שם ה' כמה וכמה פעמים (מאחר שלמד אתם באופן שנאמר בתושב"כ).

וא"כ, אינו מובן: מדוע במשך כל הארבעים שנה לא אמר להם משה רבינו שכאשר אקרא ואזכיר שם ה', אתם הבו גודל לאלקינו - ורק בשנת הארבעים, וביומו האחרון אמר להם חידוש זה?!

וכמדובר כמ"פ שכל הענינים צריכים להיות מובנים בפשטות לבן חמש למקרא. וכפי שיתבאר לקמן.

כז. בהערות אאמו"ר על הזהר (לקוטי לוי"צ ע' תסב) מביא את מאמר הזהר (ח"ג רצב, א) אודות דברי רשב"י "דהא נשמתי ב' אחידא ב' להיטא ב' אתדבקת ואשתדלת כו'". ומבאר ש"הג' לשונות, אחידא להיטא אתדבקת, י"ל לנגד ג' הקוין כו', אח"כ אמר ואשתדלת י"ל לנגד מלכות".

וצריך להבין:

מאחר שמדובר אודות רשב"י בהיותו בדרגא נעלית ביותר, "בי' אחידא בי' להיטא כו'", שזהו כללות הענין דמסירת נפש - א"כ, אינו מובן: כיצד אפשר לחלק ולומר שבענין המס"נ ישנם ג' קוין, לכאורה הרי מס"נ הוא ענין שלמעלה מהתחלקות דקוין?!

גם צריך להבין: מהי ההוראה מענין זה בנוגע לעבודת האדם.

וכפי שיתבאר לקמן.

כח. כאן המקום לעורר עוד הפעם אודות המדובר לאחרונה בקשר לכתיבת ספר תורה ע"י כו"כ מבנ"י ביחד, באופן שלכאור"א מישאל תהי' אות א' בספר תורה.

וכפי שנכתב בארוכה במכתב ד"בשם השם" - ש"נתעוררה הצעה" להדגיש את ענין האחדות ואהבת ישראל באופן נצחי ודאמת לאמיתו, "ע"י קניית אות בס"ת שתכתב לזכות כולם וכל בנ"י שליט"א, אשר התורה תורת אמת היא ונצחית היא". ובלשון המכתב - "אשר לא נפלאה היא גו' כ"א קרובה היא מאד לעשותה".

כט. והנה, כללות הענין דכתיבת ס"ת - שייך במיוחד לפ' האזינו:

אודות המצוה דכתיבת ספר תורה, כתב הרמב"ם (הל' ס"ת רפ"ו) "מצות עשה על כל איש ואיש מישאל לכתוב ספר תורה לעצמו, שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות".

זאת אומרת, שהחיוב דכתיבת ס"ת נלמד ממ"ש "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" - דקאי על שירת האזינו, כפירוש רש"י: "את השירה הזאת - האזינו השמים עד וכפר אדמתו עמו".

ומאחר שלומדים את החיוב דכתיבת ס"ת מפסוק שנאמר אודות שירת האזינו - בהכרח לומר שישנו קשר מיוחד בין שירת האזינו לכל התורה כולה, ומשום זה לומדים את החיוב דכתיבת ס"ת שלימה ממ"ש "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" - שירת האזינו (ואי אפשר לומר שאין קשר ושייכות ביניהם, והלימוד מפסוק זה הוא רק לפי שאין ברירה אחרת כו').

ועפ"ז מובן גודל המעלה דפרשת האזינו - שהיא כוללת את כל התורה כולה (מאחר שממנה נלמד החיוב דכתיבת ס"ת). וע"פ מארז"ל "אסתכל באורייתא וברא עלמא" - מובן, שפ' האזינו כוללת את כל עניני העולם כולו, כי כל עניני העולם כלולים בתורה, והתורה כלולה בפ' האזינו.

ועפ"ז מובנת הדגשת רבותינו נשיאנו אודות גודל הענין דפ' האזינו, וכידוע דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם המגיד, שפ' האזינו צריכים ללמדה בעל-פה וכו' - מתאים להאמור לעיל אודות גודל מעלת פ' האזינו, שהיא כוללת את כל התורה כולה.

ל. והנה, בנוגע לגודל מעלת פ' האזינו - מצינו סיפור נפלא ומבהיל המובא בסדר הדורות, ובקיצור - בעמק המלך, כדלקמן.

ובהקדים: בדרושי הצ"צ מצינו שמביא ריבוי פעמים מ"ש בספר ערכי הכינויים לבעל מחבר סדר הדורות. ועפ"ז מובן שהוא בר-סמכא כו', מאחר שעל דבריו בנויים כו"כ ענינים בדרושי חסידות.

ועד"ז בנוגע ל"עמק המלך" - שגם דבריו מובאים ריבוי פעמים בדרושי הצ"צ, בתור יסוד לכללות הביאור ע"פ חסידות כו'.

ואע"פ שלכתחילה עוררו הספרדים רעש כו' אודות הספר "עמק המלך" - על יסוד מ"ש הרח"ו ז"ל שבנוגע לכתבי האריז"ל אין לסמוך אלא על כתבי הרח"ו בעצמו, והרי הספר "עמק המלך" לא נכתב ע"י הרח"ו ז"ל, ומחבר הספר לא ה' תלמידו של הרח"ו ז"ל, אלא תלמידו של ר' ישראל סרוג וכו' - אעפ"כ, ידוע שהמגיד נתן רשיון מפורש וכו' להסתמך על מ"ש ב"עמק המלך".

ולכן, בדרושי הצ"צ מובא הספר "עמק המלך" בריבוי מקומות, ועד שלפעמים מציין ומדגיש הצ"צ שענין זה לא נמצא בכתבי האריז"ל, ואעפ"כ הרי הוא סומך על מ"ש ב"עמק המלך", ועד שזהו היסוד לכמה ענינים המבוארים בדרושי חסידות.

לא. ב"סדר הדורות" מובא הסיפור דלקמן:

"קבלתי שהי' לרמב"ן תלמיד אחד ר' אבנר הי' שמו, ונעשה מומר, ומזלו גרם שעלה במעלה, ויהי נורא בכל הארץ.

אחרי הימים ביום כפור שלח והביא לפניו את הרמב"ן רבו, ובפניו הרג בעצמו חזיר א' וינתחו ויבשלוהו ויאכלהו, ואחר אכלו שאל את הרב על כמה כריתות עבר, והשיב הרב שהיו ד', והוא אמר שהיו ה', והי' רוצה לחלוק עם רבו, והרב נתן עניו בו דרך כעס, ויאלם האיש, כי עדיין נשאר עליו מעט יראה מאת רבו.

ולבסוף שאל הרב מי הביאו אל ההמרה, והשיב כי בפעם א' שמע שדרש בפ' האזינו שבפ' ההיא כלולים כל המצוות וכל הדברים שבעולם, ולהיות אצלו זה מן הנמנע, נהפך לאיש אחר.

ויען הרב ואמר: עדיין אני אומר זה ושאל מה שתרצה, ויתמה האיש מאד, ויאמר לו אם כן הוא, הראני נא אם תמצא שמי כתוב שם. ויאמר הרמב"ן כן דברת מידי תבקשנו.

ותיכף הלך לו בקרן זוית ויתפלל, ויבא בפיו פ' אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם, כי אות שלישי של כל תיבה יש שם האיש שהי' ר' אבנר.

וכששמע הדבר הזה נפלו פניו, וישאל לרבו אם יש תרופה למכתו. ויאמר הרב אתה שמעת דברי הפ'. וילך הרב לדרכו. ותיכף לקח האיש ספינה בלי מלח ומשוט, ויכנס בה, וילך באשר הוליכו הרוח, ולא נודע ממנו מאומה".

וכן מובא סיפור זה בקיצור - בספר "עמק המלך" (שער ראשון פ"ד).

סיפור זה שמעתי לראשונה מאת המלמד בעת למדו פרשת האזינו, וכוונת המלמד היתה - להדגיש את גודל המעלה דפרשת האזינו, כמבואר בסיפור הנ"ל שבפ' האזינו "כלולים כל המצוות וכל הדברים שבעולם".

לב. והנה, בסיפור זה רואים דבר מפליא ומבהיל בנוגע לכללות ענין התשובה (אע"פ שכאשר קוראים את הסיפור בהשקפה ראשונה, לא שמים לב לזה):

בסיפור הנ"ל מודגש ששמו של תלמיד הרמב"ן הי' "ר' אבנר". ועד שגם בפסוק דפ' האזינו מרומז שמו ביחד עם התואר "ר" - כי הפסוק מתחיל בתיבת "אמרתי", והאות השלישית דתיבה זו היא האות ר', וא"כ, בפסוק "אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם", מודגש שמו בתוספת התואר "ר' אבנר". ולכן, בכל הספרים שמובא סיפור זה, נכתב התואר "ר' אבנר", לפי שתואר זה מרומז בפסוק עצמו.

זאת אומרת: היות ששב בתשובה, כמסופר ששאל את הרמב"ן "אם יש תרופה למכתו", ואח"כ קיים מה שאמר לו הרמב"ן (כהמשך הפסוק) - הנה עי"ז הגיע למעמד ומצב שהתורה מכנה אותו בשם "ר' אבנר".

וע"ד מארז"ל אודות ר' אלעזר בן דורדיא - "בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת". דהנה, ידוע ומובן גודל מעלתו של רבינו הקדוש, שהי' לו ריבוי תורה ומעשים טובים וכו', ואעפ"כ "בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת" - מצד גודל המעלה דעבודת התשובה.

ויתירה מזו: עוד קודם שעשה תשובה נקרא כבר "ר' אבנר" - לפי שיודעים מלכתחילה שסוכ"ס יעשה תשובה.

לג. וזוהי השייכות דכללות סיפור זה לפ' האזינו - מאחר שבסיפור זה מודגשת גודל מעלת התשובה, וכללות ענין התשובה שייכת לפ' האזינו, שלכן קורין פ' האזינו בסמיכות ליוהכ"פ - בשבת שובה, או בשבת שלאחרי יוהכ"פ (כקביעות שנה זו), כנ"ל בארוכה. ולכן מבואר גודל הענין דעבודת התשובה בלקו"ת פ' האזינו דוקא. ועפ"ז מובנת גודל המעלה דשבת פ' האזינו, ובכל שנה ושנה כאשר קורין פ' האזינו - הנה "הימים האלה נזכרים ונעשים" וכו'. וצריכים רק לדעת כיצד לנצל ענינים אלו כדבעי.

לד. האמור לעיל אודות גודל מעלת פ' האזינו - מודגש גם בנגלה דתורה (נוסף על האמור לעיל שהחיוב דכתיבת ס"ת נלמד ממ"ש "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת"):

במסכת ר"ה (לא, א) מובא השיר שהיו הלויים אומרים בבית המקדש בכל יום ויום, ומבואר שייכות המזמור לבריאה דיום זה כו'. ואח"כ אומרת הגמרא: "במוספי דשבתא מה היו אומרים כו' הזי"ו ל"ך". ומפרש רש"י: "פרשת שירת האזינו חולקים אותה לששה פרקים כו'", וכ"א מהפרקים מתחיל בא' מהאותיות "הזי"ו ל"ך".

והגמרא מסיימת: "כדרך שחלוקין כאן, כך חלוקין בבית הכנסת" ("כך קוראין אותה ששה הקוראין בספר תורה").

ועד"ז איתא ברמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ו ה"ט): "במוספי שבת אומרים שירת האזינו, וחולקין אותה לששה פרקים הזי"ו לך, כדרך שקוראין אותה ששה בבית הכנסת".

זאת אומרת, שבפ' האזינו ישנם ב' מעלות מיוחדות:

א) בנוגע לחלוקת הפרשיות בשאר הסדרות, ישנם כמה וכמה חילוקי מנהגים, משא"כ בנוגע לחלוקת הפרשיות דשירת האזינו - ישנו הסימן ד"הזיו לך", היינו, שחלוקת הפרשיות היא באופן שכ"א מהן מתחילה בא' מהאותיות "הזיו לך" [וישנם רק חילוקי דעות בנוגע לב' האותיות "לך", מהיכן מתחילים ב' פרשיות אלו].

ב) שירת האזינו היו הלויים אומרים במוספים של כל שבת ושבת, באופן שבכל שבת היו אומרים פרשה אחת, עד שבמשך ששה שבתות היו מסיימים את כל שירת האזינו, וחוזר חלילה, במשך כל שבתות השנה.

לה. עד"ז בנוגע למשנת שפ' האזינו קשורה עם עבודת התשובה - מצינו זאת גם בפס"ד הרמב"ם: בהל' תפלה (פי"ג ה"ה) כותב הרמב"ם: "כל העולה לקרות בתורה פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב, אבל פרשת האזינו קורא הראשון וכו', ולמה פוסקין בה בענינות אלו, מפני שהן דברי תוכחה כדי שיחזרו העם בתשובה".

וגם בזה רואים עד כמה מדויקים דברי רבותינו נשיאנו - דהנה, ישנם הטוענים ושואלים מהו המקור לענין פלוני בנגלה דתורה, בגמרא ובפוסקים וכו' - הנה בנוגע להאמור לעיל מפורש המקור בנגלה דתורה, הן בנוגע לגודל מעלת פ' האזינו, והן בנוגע לשייכותה עם עבודת התשובה וכו'.

לו. ע"פ האמור לעיל שבפ' האזינו כלולה כל התורה כולה, ולכן למדים את החיוב דכתיבת ספר תורה ממ"ש "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" - מובן, שכאשר נמצאים בשבת פ' האזינו, הרי זה הזמן המתאים לעורר עוה"פ אודות הפעולה וההשתדלות שלכאו"א מבני", "עד תומם", תהי' אות א' בספר תורה. וכמדובר כמ"פ שבכל ס"ת ישנם ששים ריבוא אותיות, כנגד ששים ריבוא נשמות ישראל, ועפ"ז מובן שבכל ס"ת כלולים ומאחדים כל נשמות בני"ו כולם.

וע"פ מארז"ל "אסתכל באורייתא וברא עלמא", מובן שגם מציאותם של בני"ו מתהווה ע"י התורה, כי גם בני"ו הם חלק ממצאות העולם. ובפרט ע"פ הידוע ש"ישראל" ר"ת "יש ששים ריבוא אותיות לתורה", היינו, שלכאו"א מישראל יש אות א' בתורה, ומאות זו נמשכת חיותו והתהוותו כו'.

ועפ"ז מובן שכאשר פועלים על יהודי שיקנה אות בספר תורה - מגלים את הקשר שבין נשמתו, "חלק אלקה ממעל ממש", ובין האות שלו בתורה, שממנה נמשכת חיותו כו'.

ועפ"ז מובן שההתעסקות בכל זה צריכה להיות בזריזות, ומתוך שמחה וטוב לבב, ומאחר ששמחה פורץ גדר, מובן שכאשר ההתעסקות בזה היא בשמחה, הרי היא באופן שלמעלה ממדידה והגבלה לגמרי.

ועי"ז שמתעסקים בכל הנ"ל באופן שלמעלה ממדידה והגבלה דומן, "מיד הן נגאלין", למטה מעשרה טפחים, ובמהרה בימינו ממש.

* * *

לז. הביאור בהערות אאמו"ר:

הביאור בזה שגם כאשר נמצאים בתנועה דמסירת נפש ("בי' אחידא בי' להיטא כו'") שייכת התחלקות דג' קוין - יובן ע"פ המבואר במ"א בנוגע למ"ש אודות הדלקת נרות המנורה ע"י אהרן הכהן "ויעש כן אהרן" - "להגיד שבחו של אהרן שלא שינה" (פרש"י עה"פ).

דהנה, לכאורה אינו מובן: מהו החידוש בזה שאהרן הכהן התנהג ע"פ ציווי הקב"ה ע"י משה רבינו ולא שינה - מהי הקס"ד שאהרן הכהן ישנה מציווי הקב"ה?!

והביאור בזה (א' הביאורים בזה - המתקבל ביותר):

אהרן הכהן ידע את כל הכוונות שבמצות הדלקת הנרות, ובודאי כיון את כל הכוונות בעת הדלקת הנרות. וביחד עם ידיעת גודל ההפלאה דהדלקת הנרות - קיים את המצוה כפשוטה בתכלית השלימות.

דהנה, הדלקת הנרות היתה צריכה להיות באופן מדוד ומוגבל ומדויק, היינו, כמות השמן שהיו נותנים במנורה הי' צריך להיות מדויק ביותר, לא פחות ולא יותר, שהרי הכלי שבו היו נותנים את השמן הי' צריך להיות מלא (ככל כלי שרת שהם מקדשים כשהם מלאים כו'), ולאידך - היו צריכים להזהר שלא ישפך מאומה מהשמן, מאחר שהשמן הוא של הקדש כו'.

[ובפרט ע"פ המבואר במדרז"ל שאהרן הכהן דאג שמא מעל ב"שמן הטוב על הראש יורד על הזקן גו"], עד שמשוה רבינו הבטיח לו בשמו של הקב"ה שאין לו מה לדאוג על ענין זה וכו'.

וזהו "שבחו של אהרן שלא שינה" - שביחד עם כל הכוונות הכי נעלות שבהדלקת הנרות, קיים את המצוה בשלימות בכל פרטי' ודקדוקי', היינו, שכמות השמן היתה בדיוק, ובעת ההדלקה לא התנענע באופן כזה שישפך מעט מהשמן כו', וההדלקה היתה "אל מול פני המנורה" וכו'.

ובפרט ע"פ המבואר בדרושי חסידות (לקו"ת ר"פ בהעלותך) בנוגע לעבודה הרוחנית דהדלקת הנרות - ש"מנורה" קאי על כללות נשמות ישראל, ויש בה בחינת ז' נרות שהם ז' מדרגות בעבודת ה', יש עובד מאהבה וכו', ו"אהרן הוא המדליק את הנרות הללו, לפי שהוא משבעה רועים הממשיכים חיות ואלקות לכללות נש"י כו' להעלות אהבה עזה לה' וכו'", זאת אומרת, שע"י הדלקת נרות המנורה הי' אהרן הכהן מדליק ומעורר ומקרב את נשמות ישראל להקב"ה, ובאופן ד"אל מול פני המנורה" וכו' - שכל זה מורה על גודל ההפלאה דעבודת הדלקת המנורה ע"י אהרן הכהן - וביחד עם זה קיים את המצוה כפשוטה בתכלית השלימות, וזהו "שבחו של אהרן שלא שינה".

ועד"ז מובן בנוגע לענינו:

גם כאשר נמצאים בתנועה דמסירת נפש, "ביי" אחידא ביי' להיטא כו'" - צריכה להיות העבודה בכל הג' קוין בשלימותה, כי היות שעניני העולם מחולקים בג' קוין, "על שלשה דברים העולם עומד וכו'", לכן צריכה להיות העבודה בכל הג' קוין.

וזהו העילוי שבאופן עבודת רשב"י - שגם בהיותו במעמד ומצב הכי נעלה, "ביי" אחידא ביי' להיטא כו'", "לא שינה" בנוגע לעבודתו בכל הג' קוין.

ויש להאריך בזה וכו'.

לח. הביאור בפרש"י:

כאשר הבן חמש למקרא לומד את הפסוק "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקיננו" - מתעוררת אצלו הקושיא לדעיל: מדוע נאמר ציווי זה בסיום שנת הארבעים, ביומו האחרון של משה רבינו - הרי במשך כל הזמן הזכיר משה רבינו את "שם ה'" ריבוי פעמים, וא"כ, מדוע לא אמר משה רבינו לבניי "אתם הבו גודל לאלקיננו" ?!

ועד"ז תמה הבן חמש למקרא על רש"י: רש"י לומד חומש עם הבן חמש למקרא במשך זמן רב (כי נמצאים כבר בפ' האזינו), ובמשך הזמן הזכיר רש"י בפירושו את "שם ה'" ריבוי פעמים, וא"כ - שואל הבן חמש למקרא - מדוע לא אמר לו רש"י מעולם שכאשר שומעים הזכרת "שם ה'" צריך להיות הענין ד"הבו גודל לאלקיננו" ?!

ומצד קושיא זו בהכרח לומר שמ"ש "כי שם ה' אקרא" אין הכוונה להזכרת "שם ה'" ע"ד הרגיל, אלא להזכרת "שם ה'" באופן מיוחד - ולכן מפרש רש"י: "שעונין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אחר ברכה שבמקדש".

והביאור בזה:

הבן חמש למקרא למד כבר בס"פ יתרו מ"ש "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך", ובפרש"י: "בכל המקום אשר אזכיר את שמי - אשר אתן לך רשות להזכיר שם המפורש שלי, שם אבוא אליך וברכתך כו', מכאן אתה למד שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה באה שם, וזהו בית הבחירה כו'".

ועפ"ז מובן שאינה דומה הזכרת "שם ה'" ע"ד הרגיל, להזכרת "שם ה'" במקדש - כי דוקא במקדש ניתנה רשות להזכיר "שם המפורש", ועל זה קאי הפסוק "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקיננו" - "שעונין ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש".

והנה, גם לולי מה שלמד בפ' יתרו אודות הזכרת שם המפורש במקדש [שהרי לאו דוקא שהבן חמש למקרא זוכר מה שלמד בפ' יתרו - לפני ריבוי זמן] - יודע הוא שישנה מעלה מיוחדת במקדש, וכפי שלמד בספר דברים אודות "המקום אשר יבחר ה' אלקיכם גו' לשכנו תדרשו ובאת שמה" (ראה יב, ה), "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך גו' במקום אשר יבחר" (שם טז, טז), ומצד המעלה המיוחדת שבמקדש, ישנו ציווי מיוחד אודות הזכרת "שם ה'" במקום זה - "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקיננו", "שעונין ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש".

ואע"פ שבפסוק אינו מרמז כלל שמדובר אודות המקדש - הנה מצד קושיא הנ"ל בהכרח לומר שמדובר אודות הזכרת "שם ה'" במקום מיוחד (נוסף על זה שההזכרה היא באופן מיוחד - שם המפורש), "במקדש".

ועפ"ז מובן מדוע מפרש רש"י "שעונין ברוך שם כבוד מלכותו", ולא כפירוש הספרי דקאי על עניית "אמן" - כי אצל הבן חמש למקרא עניית "אמן" היא דבר הרגיל בכל יום ויום, ולדוגמא: כאשר שומע ברכת "שהכל נהי' בדברו", הרי הוא עונה "אמן", וכיו"ב, ולכן אין לומר שהציווי המיוחד ד"הבו גודל לאלקיננו" (שנאמר בסיום שנת הארבעים) קאי על עניית "אמן", אלא על עניית "ברוך שם כבוד מלכותו".

ועפ"ז מובן מדוע נאמר ציווי זה בסיום שנת הארבעים, ביומו האחרון של משה רבינו - כי מאחר שציווי זה קאי על עניית "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אחר ברכה שבמקדש", הרי במשך כל הארבעים שנה לא ה' ציווי זה נוגע לפועל, ולכן נאמר ציווי זה ביומו האחרון של משה רבינו, קודם הכניסה לארץ - כי קיום ציווי זה שייך רק לאחר הכניסה לארץ - במקדש.

ואע"פ שגם במשך הארבעים שנה ה' הענין בעבודת אהרן הכהן ביוהכ"פ, כמ"ש "בזאת יבוא אהרן אל הקודש וגו'", כולל (לכאורה) גם הזכרת שם המפורש וכו' - הרי הובא לעיל מ"ש בפרש"י "שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה שם, וזהו בית הבחירה" דוקא, ולא במשכן כו'.

לט. ביאור הקשר דפסוק זה עם כללות פרשת האזינו:

פרשת האזינו באה בהמשך לפ' וילך, ובס"פ וילך נאמר "ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וגו'", ולכן ציוה משה רבינו "הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם גו'", כדי לומר להם דברי תוכחה - שזוהי השירה דפ' האזינו.

והנה, כללות הענין בדברי התוכחה הוא - שבנ"י צריכים לקיים את המצוות, וכאשר קיום התומ"צ אינו כדבעי, ישנו ענין של עונש וכו'.

וזהו מ"ש "הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך" - שמשום זה מובן גודל ההכרח דקיום כללות התורה ומצוותי'.

ובהקדמה לכל זה נאמר - "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקיננו", היינו, שעצם הענין ד"שם ה' אקרא" דורש שההנהגה תהי' באופן ד"הבו גודל לאלקיננו", ועאכ"כ שמצד הענין ד"הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך" - צריך להיות כללות הענין דקיום התומ"צ.

ובדוגמת הסדר דב' פרשיות הראשונות דק"ש שאומרים בכל יום (אע"פ שבחומש כתובות הן בב' מקומות נפרדים, הן נאמרות בכל יום ביחד):

לכל לראש אומרים "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", שזהו הענין דקבלת עול מלכות שמים, ולאחרי זה בא הענין דקבלת עול מצוות - "וקשרתם לאות על ירך גו'", מצות תפילין, וכמרז"ל "הוקשה כל התורה כולה לתפילין", ולאחרי זה באה התוכחה דפ' והי' אם שמוע, המדברת אודות העונש על העדר קיום התומ"צ - "וסרתם ועבדתם וגו'".

ועד"ז בעניננו: לכל לראש ישנו הענין דקבלת עול מלכות שמים - "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקיננו", ולאחרי זה בא הענין דקבלת עול מצוות - כתוצאה מזה ש"הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך", ולאחרי זה באה התוכחה המדברת אודות העונש על העדר קיום התומ"צ כו'.

מ. מהענינים המופלאים שבפירוש רש"י:

אודות פירוש הספרי ש"הבו גודל לאלקינו" קאי על עניית "אמן" - מובא בספרי קבלה ש"אמן" בגימטריא ב' השמות הוי' ואדנ"י. זאת אומרת: ישנו אופן שב' שמות אלו הם בפ"ע, ו"אמן" מורה על היחוד והשילוב דב' השמות הוי' ואדנ"י. וענין זה מרומז גם בפירוש רש"י:

"הבו גודל לאלקינו" קאי על עניית "ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש", וכללות ענין המקדש הוא - "המקום אשר יבחר ה' גו'", ובזה ישנם ב' ענינים הפכיים (בדוגמת יחוד ב' השמות הוי' ואדנ"י):

"המקום אשר יבחר ה'" הוא - מקום גשמי כפשוטו, ולאידך - נעשה מקום גשמי זה משכן ומקדש להקב"ה, כמ"ש "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", היינו, שלוקחים דברים גשמיים, זהב וכסף ונחושת כו', ועושים מהם "מקדש" להשראת השכינה. והחיבור ויחוד דהשראת השכינה עם מקום גשמי - הרי זה בדוגמת היחוד דב' השמות הוי' ואדנ"י.

וזהו כללות העילוי ד"ברכה שבמקדש" לגבי אמירת ברכה סתם - כפי שמבין הבן חמש למקרא שכאשר מברך ברכת "שהכל נהי' בדברו" על שתיית מים וכיו"ב, ומברך לאחר זיב ברכה אחרונה (כאשר אכל ושתה כשיעור), לא נעשו המים למציאות של קדושה כו', אלא נשארו מציאות של חולין; והעילוי דה"מקדש" הוא - שמציאות הגשמי נעשה למציאות של קדושה.

וכמודגש בענין הקרבנות - שמציאותה הגשמית של הבהמה הי' נעשה למציאות של קדושה, שהרי אין מקריבים חולין בעזרה, ולכן בהכרח לומר שהבהמה הגשמית היתה נעשית למציאות של קדושה, עד שהקריבה על גבי המזבח כו'.

מא. וזוהי כללות המעלה דתפלה לגבי תורה - שהתפלה ענינה "המשכת אור א"ס ב"ה לבי"ע דוקא כו' לשנות הנבראים מכמות שהם, שיתרפא החולה וירד הגשם משמים לארץ ויולידה ויצמיחה. משא"כ בתו"מ שאין שינוי בקלף התפילין ע"י הנחתן כו'" (אגה"ק קנה, א). זאת אומרת, שענין התפלה הוא בדוגמת ענין המקדש - שנפעל שינוי במציאות הגשם כו'.

ומצד מעלת התפלה לגבי לימוד התורה - צריך להיות הקדמת עבודת התפלה, וכמרו"ל "תפילתי סמוכה למטתי", ורק לאחר עבודת התפלה הרי הוא הולך מבית הכנסת לבית המדרש, ואח"כ - כללות העבודה ד"הנהג בהם מנהג דרך ארץ".

וע"י הקדמת עבודת התפלה פועלים שגם לימוד התורה (שלאחרי זה) יהי' באופן שיפעל במציאות העולם - כמרו"ל עה"פ "לא-ל גומר עלי" שבכח התורה לשנות את מציאות הגוף כפשוטו כו'.

ועד"ז בנוגע לכללות העבודה ד"הנהג בהם מנהג דרך ארץ", כולל מצות הצדקה וכיו"ב - שע"ז נפעל שינוי במציאות העולם וכו'.

מב. כאן המקום לעורר עזה"פ אודות המדובר לעיל בקשר לקניית אותיות בס"ת ע"י כאו"א מבני", כולל גם באופן דזכין לאדם שלא בפניו - לקנות אות בס"ת עבור חבירו (באם מאיזו סיבה לא עשה זאת בעצמו). וכפי שנתבאר במכתב (המוזכר לעיל) שיש לומר שכללות הענין דקניית אות בס"ת ע"י נתינת מצות הוא ע"ד הנאמר במצות צדקה ש"הואיל ובמצות אלו הי' יכול לקנות חיי נפשו החיונית, הרי נותן חיי נפשו לה".

ובלשון המכתב "אשר לא נפלאה היא גו' כ"א קרובה היא מאד לעשותה" - ע"ד לשון הפסוק "לא נפלאה היא וגו' כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו". והביאור בזה:

מבואר בלקו"ת (נצבים מה, ג) שמ"ש "כי המצוה הזאת גו' לא נפלאה היא גו'" - קאי על מצות התשובה. וכמבואר גם בפירוש הרמב"ן על התורה.

אבל ע"פ פירוש רש"י (ראש הפשטנים) - קאי "כי המצוה הזאת" על כללות התורה כולה, כמ"ש בפרש"י בהמשך הענין "התורה ניתנה לכם בכתב ובעל פה" (כמשנ"ת בארוכה בשיחת ש"פ נצבים תשמ"א).

והנה, אודות הלשון "לא נפלאה היא גו'", מבאר אדמו"ר הזקן (בלקו"ת שם) שבאמת הרי זו "מדרגה גבוהה מאד נעלה כו'", זאת אומרת, שבעצם הרי דרגא זו היא "נפלאה", מלשון פלא, וגם מלשון הפרשה כו', אלא שהתורה "נסעה וירדה" מהבחי' ד"נפלאה", מבחי' "שמים", בחי' מקיף עליון, ומבחי' "מעבר לים", שהוא ג"כ

בחי' המקיף, עד שבאה למטה באופן ד"לא נפלאה היא גו' לא בשמים היא ולא מעבר לים היא", אלא "קרוב אליך הדבר מאד בפיוך ובלבבך לעשותו".

ועד"ז בנוגע לענינו:

כללות הענין דקניית אות בס"ת, באופן ש"נותן חיי נפשו", "חלק אלקה ממעל ממש", עבור כתיבת תורת ה' - הרי זה ענין נפלא כו', "נפלאה", אלא שמבחי' זו הרי זה נמשך באופן ד"לא נפלאה היא", אלא "קרוב אליך הדבר מאד גו'".

ובמכוון נכתב הלשון "קרובה היא מאד לעשותה", ולא הוזכר לשון הכתוב "בפיוך ובלבבך" - כי בענינו נוגע בעיקר המעשה בפועל, "לעשותה", ולא נוגע כל כך ענין המחשבה והדיבור. זאת אומרת, שאפשר לדלג על ענין הדיבור כו', ולבוא מיד למעשה בפועל. ובפרט שתיבת "בפיוך" קאי על תקיעת שופר דר"ה (כמבואר בלקו"ת) - שאין זה שייך לענינו.

מג. ובנוגע לפועל:

על כאו"א להשתדל בקשר לקניית אותיות בס"ת ע"י בני", הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע לזכות את הזולת ע"י קניית אות לזכותו כו'. ולעשות זאת מתוך זריזות וחיות.

ובמעמד ומצב ההוה, הרי זה ענין שהזמן גרמא - כי העולם נמצא עתה במעמד ומצב ד"החושך יכסה ארץ גו'", וכמדובר כמ"פ שהעולם נע ומזדעזע כו', ועד שמתרחשים מאורעות כאלו שלא שיערו כלל שהדברים יגיעו למצב כזה - כפי שרואים לאחרונה בגלוי.

ולכן, מובן בפשטות עד כמה נוגע וחשוב להתעסק בזמן זה בקירוב ואחדות כללות עם בני", עי"ז שכולם נכללים בכתיבת ס"ת, תורת אמת ותורה נצחית.

ויה"ר שע"י ההתעסקות בכל הנ"ל נזכה בקרוב ממש לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו - גאולה נצחית, שאין אחרי' גלות, כולל - בנין ביהמ"ק הנצחי.

וע"י אחדותם של כל בני"י ביחד, באופן דשלימות העם, ביחד עם שלימות התורה ושלימות הארץ - תומשך ברכת ה' באופן ד"האר פניך ונושעה" - תשועת עולמים, ובאופן ד"מיד הן נגאלין", למטה מעשרה טפחים, ובשמחה ובטוב לבב.

כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "ווי וואנט משיח נאו".

* * *

מד. נמצאים אנו עתה ביום השבת לאחר חצות - השייך כבר ליום ראשון, י"ג תשרי, יום ההילולא של אדמו"ר מהר"ש.

וכידוע מה שגילה כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שענינו וסדר הנהגתו של אדמו"ר מהר"ש הי' באופן ד"מלכתחילה אריבער".

ועפ"ז מובן שכללות העבודה דהפצת היהדות והמעיינות צריכה להיות באופן ד"לכתחילה אריבער", החל מהפעולות בנוגע לאחדותם של בני"י ע"י כתיבת הס"ת, מתוך זריזות וחיות וכו'.

ועי"ז מבטלים את כל הענינים הבלתי רצויים - "עוצו עצה ותופר", הפרה מעיקרא כו', ועד שזוכים לקיום היעוד "אך צדיקים יודו לשמן ישבו ישרים את פניך", דקאי על ביהמ"ק השלישי.

מה. כדי לקשר את ההתוועדות דיום השבת עם י"ג תשרי - אתן משקה מהתוועדות זו עבור אלו הנוסעים מחר לארץ הקודש, וכן עבור אלו שנוסעים מחר למדינה בה נמצאים אחינו הספרדים, וכן עבור אלו הנמצאים "מאחורי מסך הברזל" - על ידי זה שהביא זה עתה דרישת שלום משמחת (לפי ערך) משם. ובודאי ימצא דרכים להעביר לשם המשקה.

ועי"ז מתאחדים כולם יחד, היינו, אע"פ שנמצאים באופן ד"מפוזר ומפורד בין העמים", אעפ"כ מודגשת בגלוי אחדותם של כל בני", "גוי אחד בארץ". ואדרבה, היות שבני"י נמצאים במעמד ומצב ד"מפוזר ומפורד בין העמים", נפעלת אחדותם באופן נעלה יותר, ביתר שאת וביתר עוז, כיתרון האור מן החושך כו'.

בס"ד. הדרך על מסכת סוכה

— משיחות וא"ו תשרי ה'תשכ"ח*, וא"ו תשרי** ויום שמחת ה'תשל"ה —

בלתי מוגה

א. בסיום מסכת סוכה¹ איתא (בנוגע לחילוק לחם הפנים לכ"ד משמרות כהונה שהיו מתחלפות בשבת): "הנכנסין חולקין (ביניהם את המגיע לחלקן) בצפון (כדאמרין בגמרא כדי שיראו הנכנסין שהצפון עיקר, שהרי קבעו הכתוב לשחיטת קדשי קדשים), והיוצאין (חולקים) בדרום (כדי שיראו שהן יוצאין והולכין להם, לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר). בילגה (שם המשמרה) — לעולם חולקת בדרום (ואפילו כשהיא נכנסת, קנס הוא שקנסוה, כדמפרש בגמרא), וטבעתה קבועה וחלונה סתומה". ובטעם שקנסו משמרת בילגה — הובאו בגמרא ב' דעות:

א) "תנו רבנן מעשה במרים בת בילגה (ממשמר בילגה היתה, וכן שמה) שהמירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים. כשנכנסו יוונים להיכל (בימי מתתיהו בן יוחנן), היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה, לוקוס לוקוס (וזב² בלשון יוני), עד מתי אתה מְכַלָּה ממון של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק. וכששמעו חכמים בדבר (לאחר שגברה יד בית חשמונאי), קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה"³.

ב) "ויש אומרים, משמרתו שוהה לבוא (כשהגיע שבת שלה, לא היו באים, ומוכחא מילתא, שאין העבודה חביבה עלי), ונכנס יִשְׁכָּב אחיו עימו ושימש תחתיו (סדר משמרות — בילגה אחר ישבב, וכשישבב יוצא, בילגה נכנס, וכששהה משמרת בילגה לבא, עיכבן ישבב במשמרתו, ולא יצא, לפיכך קנסוה).

ובהמשך הגמרא — שקלא וטריא בטעם הא':

"בשלמא למאן דאמר משמרתו שוהה לבוא, היינו דקנסינן לכולה משמר, אלא למאן דאמר מרים בת בילגה שהמירה דתה, משום ברת' קנסינן ל' לדידי' (אפילו לאבוה מי הוה לן למיקנסי'), אמר אביי, אין, כדאמרי אינשי שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימי' (משל הדיוט הוא מה שהתינוק מדבר בשוק, מאביו או מאמו שמע, אף זו אם לא שמעה מאב' שהי' מבזה את העבודה, לא אמרה כן). ומשום אבוה ואימי' קנסינן לכולה משמרה, אמר אביי, אוי לרשע אוי לשכינו",

וממשיך בגמרא: "טוב לצדיק טוב לשכינו" — כדאיתא במפרשים⁴ ש"לא איצטריך ל' אלא כדי לסיים בדבר טוב",

ומוסיף (ברוב הגירסאות בש"ס ועין יעקב): "שנאמר⁵ אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו", והפירוש בזה⁶, ש"פתח בלשון יחיד ("אמרו לצדיק כי טוב"), וסיים בלשון רבים, כי פרי מעלליהם⁷ יאכלו, לשון רבים, להראות שגם שכינו אוכל עמו פרי טוב".

במהותו של השכן (ולכן העונש אינו מוגבל לעניינים שבאים כמסובב מהרשע, כיוון שהעונש הוא מצד הרשעות של השכן עצמו) — ראה לקו"ש שם ע' 60 ואילך.

(4) ובהמשך לזה נתבארה השייכות להמבואר בהתחלת מסכת סוכה (ב, ב) בנוגע לאשה שפטורה מן הסוכה: כאשר בפועל אוכלת האשה עם בעלה בסוכה מצד שמחת יו"ט (שהרי "אשה בעלה משמחה" (ר"ה ו, סע"ב. ושי"ג)) — האם עדיין יש לחלק בין שמחת האשה שהיא שמחת יו"ט בלבד, לשמחת הבעל שהיא גם השמחה המיוחדת ("זמן שמחתנו") שמצד מצות סוכה (שאשה אינה חייבת בה); או שהשמחה מצד מצות סוכה אצל הבעל נמשכת גם אצל האשה. וע"פ שיטת רש"י שהעונש לאיש מצד השכינות לאשה צריך להיות בעניין שבו שווים שניהם, הנה גם השמחה שבאה לאשה ע"י הבעל צריכה להיות שוה בשניהם.

(4) חדא"ג מהרש"א.

(5) ישעי' ג, יו"ד.

(6) פ"י עיון יעקב לע"י.

(7) ביאור דיוק הלשון "מעלליהם" ולא "מעלליו" — ראה לקו"ש שם ע' 63.

(*) מלבד חלק הארי מהדרן זה, שהוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (בשילוב שיחת כ"ף מנ"א תשי"ד), ונדפס בלקו"ש חי"ט ע' 59 ואילך.

(**) כולל גם מכתב י"ד כסלו תשל"ה להרב אפרים אליעזר הכהן יאָלעס ע"ה — מענה לשאלותיו בהדרן.

(1) נו, ב (ובפרש"י).

(2) שהרי המזבח נמשל לזאב, כדאיתא במדרש (ב"ר פצ"ט, ג בסופו) "מה הזאב הזה חוטף, כך הי' המזבח חוטף את הקרבנות" (וראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 447. ע' 8-457. ושי"ג. חכ"ה ע' 276).

וראה חדא"ג מהרש"א: "ע"ש שהזאב דרכו לטרוף הכבשים אמרה כן שמכלה ממון של ישראל בקרבן התמידין שהיו ב' כבשים בכל יום".

(3) ביאור החילוק בין פירוש רש"י שהטבעת והחלון היו לתועלת השחיטה, שכשרה גם בנשים, לפירוש הרמב"ם, שהטבעת הייתה בשביל הפשט הקרבן והחלון הי' בשביל בגדי כהונה, ששייכים רק באנשים, אם הקנס לכל המשמרה בגלל טעם ה"שכינות" הוא גם בעניינים שאינם שייכים אל השכן הרשע — נערה (מרים בת בילגה), שבלאו הכי לא הייתה יכולה לעשותם, בהתאם לשיטתייהו אם השכינות היא רק ענין חיצוני (ולכן גם העונש הוא רק בענין ששייך לרשע עצמו, אשה, כיון שבא רק כמסובב ממנו), או שפועלת גם

אבל בפירוש רש"י: "אוי לרשע אוי לשכינו, וממילא, טוב לצדיק טוב לשכינו, דמדה⁸ טובה מרובה". ומזה מוכח, שלא גריס (או שלא סבירא ליה כהגירסא) "שנאמר כו" – דכיון שזהו דבר המובן בפשטות על פי הכלל ש"מדה טובה מרובה", הרי אין צורך בהוכחה מהפסוק.

[וואף שמצינו ש"מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא"⁹ (ועל אחת כמה וכמה בנוגע למילתא דאתיא ממאמר רז"ל) – הרי בנדון דידן יש גם נפקא מינה בעיקרם של דברים, כי: כאשר הלימוד הוא "שנאמר אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו", אזי למדים שאין זה רק ליחיד, אלא לרבים, ומיעוט רבים שנים¹⁰ – הצדיק ושכנו (שנים או שלשה שכנים), ותו לא; מה שאין כן כאשר הלימוד הוא מזה ש"מדה טובה מרובה", הרי "מדה טובה מרובה ממידת פורענות על אחת חמש מאות"¹¹, ולכן מוטב ללמוד ש"טוב לצדיק טוב לשכינו" ממאמר רז"ל "מידה טובה מרובה", מאשר מהפסוק "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו"].

ב. והנה, הרמב"ם בפירוש המשניות כתב: "משמרת בילגה גזרו עלי' חכמים שתהי' לעולם זו המשמרה חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה.. מפני כי כשתקפה יד היוונים על ירושלים.. נישאת נערה אחת מהם לאחד משרי היוונים וחזרה לדתם, והעניזה פני' ונכנסה לבית המקדש והכתה בסנדלה על המזבח, והיתה מדברת ואומרת לו בלשון יווני.. עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ולא תושיעם בעת צרתם, ולפיכך עשו חכמי אותו הדור בכל המשפחה שיצא ממנה זו התרבות רעה מה שכתבתי, וקבעו זה לדורות משום והנשואים¹² ישמעו וייראו", והיינו, שהרמב"ם הביא רק הפירוש שהקנס הי' בגלל המאורע דמרים בת בילגה. ואחריו נמשכו כמה וכמה ממפרשי המשניות¹³.

ויש לבאר זה על פי הכלל¹⁴ שכאשר מצינו בש"ס שקלא וטריא בין אמוראים אליבא דחד מאן דאמר, הרי זו הוכחה שזוהי הדעה העיקרית, והלכה כמותה (דאם לא כן, לא היו מפלפלים בזה)¹⁵, ועל דרך זה בנדון דידן, שכיון שטעם הב', ש"משמרתו שוהה לבא כו", הוא בקיצור נמרץ, ואילו טעם הא', "מעשה במרים בת בילגה", הוא באריכות, ויש בו פלפול ושקלא וטריא, הרי מובן שזהו הטעם העיקרי¹⁶.

ונפקא מינה גם להלכה – שהרי לפי טעם הא' יש חידוש שקנסינן אגב ברת', וכמו שכתב המהרש"א, ד"הא דכתיב¹⁷ את אבי' היא מחללת, היינו, שאומרים עליו ארור שזו ילד וגדל, כדפירש רש"י בחומש, ולא לענין קנס¹⁸, וזהו החידוש בסוגיא זו, ש"משום ברת' קנסינן ל' לדידי".

ומה שמצינו בפירוש רש"י בקידושין¹⁹ (בפירוש הא דתניא²⁰ גבי לחם הפנים "ארבעים שנה ששימש שמעון הצדיק נשתלחה ברכה בלחם הפנים, וכל כהן המגיעו כזית, יש אוכל ושבע יש אוכל ומותר, מכאן ואילך נשתלחה מארה בלחם הפנים, וכל כהן המגיעו כפול, הצנועין מושכין ידיהם ממנו, דלא מהני להו מידי, והגרגרנין חולקין", "מאי חולקין חוטפין", ש"כשאינו שווה לו חוטף חלק חבירו ואוכלו"), "והא דתנן במסכת סוכה הנכנסים חולקין בצפון.. בעוד שהיתה בו ברכה", שמזה משמע לכאורה שכבר בזמן שמעון הצדיק היתה בילגה חולקת בדרום, ועל כורחך צריך לומר שסיבת הקנס היא (לא בגלל המעשה במרים בת בילגה שאירע כמה דורות לאחר זה, בימי מתתיהו, שאז כבר לא היתה חלוקה בלחם הפנים*, אלא) בגלל ש"משמרתו שוהה

(* אבל אין רא' מהתוספתא שבש"ס שלא הזכיר "חולקת בדרום" – כי בש"ס מועתק זה כתוספתא על התיבות (שבמשנה) "חולקת בדרום", ולא הכפיל העניין עוד הפעם. והוכחה לזה – שהתוספתא במקומה מביאה כל ג' העניינים ביחד בתחילה, ורק בתחילה (ואם בקראי "דרך הש"ס לקצר ולומר בלשון אחר" (תוספות דיבור המתחיל ונתן שבת קכח, א), על אחת כמה וכמה בלשון התוספתא).

(16) ומ"ש הר"ח ש"מסקנא דשמעתין מפני ששהתה .. קנסוה חכמים כו" – י"ל דס"ל שתירצו של אביי הוא שינויא דחיקא.

(17) אמור כא, ט.

(18) וראה גם ערוך לנר, שהי' פשוט לגמרא דאין קונסין ומענישין בידי אדם על עבירות בנים ובנות, כדכתיב לא יומתו אבות על בנים. אבל ברש"ש הקשה על דברי המהרש"א: "דהא אמרינן בסנהדרין (נב), רע"א שאם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול, ופי' המרדכי שם בשם רש"י דהיינו שלא לפתוח ראשון כו".

(19) נג, א.

(20) יומא לט, סע"א.

(8) סוטה יא, א. ור"נ.

(9) פסחים יח, ב. ור"נ.

(10) נסמן בלקו"ש חכ"א ע' 111 הערה 21.

(11) תוספתא הובאה בתור"ה מרים – סוטה שם.

(12) פ' שופטים יט, כ.

(13) ראה פ' רע"ב. ועוד.

(14) ראה יד מלאכי כללי הש"ס כלל תט-תי.

(15) מלבד במקרים היוצאים מן הכלל, וכפי שמצינו ברמב"ם שלפעמים פוסק שלא כהמ"ד ששקו"ט בדבריו, בגלל שס"ל שזהו שינויא דחיקא, וכיו"ב.

לכוא כו' – הנה** ממה שהובא ברש"י בקידושין דרך אגב, אין להוכיח בנוגע להסוגיא דסוכה ששם הוא עיקר מקומו של הענין (כידוע בכללי הש"ס²¹).
 ג. אך עדיין צריך להבין: מהי השייכות של כללות המעשה במרים בת בילגה (שזהו עיקר הטעם ש"בילגה לעולם חולקת בדרום", כנ"ל) לסיום מסכת סוכה?
 ולכאורה – אדרבה:

בהתחלת מסכת סוכה שנינו: "סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה", ומבואר בגמרא: "מנא הני מילי.. דאמר קרא²² למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה, למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שדר בסוכה, משום דלא שלטא בה עינא".

כלומר: עניינה של מצוות סוכה הוא – שאף על פי שכבר עברו כמה וכמה דורות מאז ש"בסוכות הושבתי גו'", הנה בבוא הזמן דסוכות ככל שנה ושנה צריך לזכור, והזיכרון צריך להיות באופן של ידיעה ("למען ידעו גו'"), כפי שמפרש רבינו הזקן²³ "שמקשר דעתו כו' ויתקע מחשבתו בחזק", ועד שמתבטא בענין של מעשה בפועל – "שיהי' אוכל ושותה ודר בסוכה כו'"²⁴, היינו, שכל פרטי ענייניו, אכילתו ושתיתו וכו' (כל פרטי העניינים שמונה הרמב"ם בהלכות דעות²⁵ שבהם "החכם ניכר"), צריכים להיות חדורים בזיכרון וידיעה ש"בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", ועד שאפילו השינה – שאז לא שייך לכאורה ענין של שכל וידיעה – צריכה להיות בסוכה²⁶.

והנה, המאורע ד"בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים" – הי' לאחרי כמה וכמה שנים שבני ישראל היו בשעבוד מצרים בעבודת פרך כו'.

זאת ועוד: גם בזמן החורבן, במשך שבעים שנה שבין בית ראשון לבית שני, וכן בזמן בית שני "כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל.. ולחצום לחץ גדול"²⁷ – זכרו בני ישראל את הניסים שעשה להם הקב"ה בהוציאו אותם מארץ מצרים, ולא רק בתור זיכרון לימים שעברו, אלא באופן שגם עכשיו יש אצלם ענין של מעשה בפועל – ישיבה בסוכה, אכילה ושינה בסוכה – בתור הכרת תודה.

וכיון שכן, הרי אילו היתה נערה זו (מרים בת בילגה) זוכרת ומתבוננת בענייניו של חג הסוכות, לא הי' מקום לטענתה "עד מתי כו' ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק" – שהרי היא יודעת שלאחרי שעבוד מצרים היו ניסים כו', וכן לאחר שבעים שנה של חורבן בית ראשון נבנה בית שני, וכמו כן עתה, בוודאי יושיע הקב"ה את בני ישראל.

ועל פי זה נמצא, שסיום מסכת סוכה במעשה במרים בת בילגה הוא היפך תוכן כללות ענין הסוכה שמודגש בהתחלת המסכת!?

ד. ויובן בהקדים הביאור ב"מעשה במרים בת בילגה" – דלכאורה אינו מובן:
 (א) אמרו רז"ל²⁸ שאפילו "בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב", ובוודאי שצריך להיזהר שלא לדבר בגנותו של מין המדבר, ועל אחת כמה וכמה בגנותן של ישראל, ובפרט – בת כהן. ואם כן, למה הוצרכה הגמרא להזכיר את שמה של הנערה שעשתה דבר בלתי רצוי שבגללו קנסו את כל המשמרה: "מעשה במרים בת בילגה" – מספיק לומר "מעשה בנערה ממשמרת בילגה כו'", מבלי לפרש את השם?

(** הוספה לאחר זמן:

תמוה ביותר לומר דלפירוש רש"י שם, ב' הדעות בסוכה פליגי במציאות – מתי התחיל הקנס, והחילוק ביניהם – כמה דורות! כן מובן שגם לפירוש רש"י שם הייתה חלוקת לחם הפנים דבילגה בדרום גם לאחר זמן שמעון הצדיק (דלמה יבטל הקנס), אלא שהייתה באופן דחטיפה. ועל פי זה – המחלוקת הי' האם אפשר לומר "חולקת" על "חוטפת". ואם כן, תו אין ראי' לסוגיא דסוכה.

(25) רפ"ה.

(26) שו"ע אדה"ז או"ח סתרל"ט ס"ד. וש"נ.

(27) לשון הרמב"ם ריש הל' חנוכה.

(28) ב"ב קכג, א. וראה פסחים ג, א.

(21) ראה יד מלאכי כללי שני התלמודים ס"ג.

(22) אמור כג, מג.

(23) תניא ספ"ג.

(24) רמב"ם הל' סוכה פ"ו ה"ה.

(ב) אמרו רז"ל²⁹ "ואשר לא צָדָה והאלוהים אָנָה לידו וגו'³⁰, (זהו שאמר הכתוב³¹) כאשר יאמר משל הקדמוני (היא התורה), שהיא משל הקב"ה שהוא קדמונו של עולם) מרשעים יצא רשע וגו', במה הכתוב (והאלוהים אנה לידו) מדבר (היאך הקב"ה ממציא מכשול לאדם לחטוא), בשני בני אדם שהרגו את הנפש וכו'" (על ידי שהיו שניהם רשעים וכו'). ולכאורה, איך יתכן שמ"מעשה במרים בת בילגה" שנפלה למטה ביותר – למדים ממנו ש"טוב לצדיק טוב לשכנו"³², ועד לאופן ש"מידה טובה מרובה" (שהיא "על אחת חמש מאות")?!

ויש לומר, שחזקא מתרצא בחברתה – שסיפור זה יש בו גם ענין של זכות ושבת, הן בנוגע לכללות בני ישראל והן בנוגע לנערה עצמה, כדלקמן.

ה. ביאור הדברים:

המעשה במרים בת בילגה הי' "בימי מתתיהו בן יוחנן" – שאז הי' זמן של מצור ומצוק בגלל רדיפות איומות על כל עניני דת, כמו שכתוב בנוסח "ועל הנסים": "עמדה מלכות יוון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך כו'", וכמו שכתב הרמב"ם בריש הלכות חנוכה: "גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל.. וטמאו הטהרות וכו'".

ומובן, שגם כאשר החינוך של בני ישראל הוא כדבעי, קשה ביותר לעמוד בניסיון שלא להתפעל מהעלם והסתר גדול כזה – שנמשך לא שנה אחת ולא שתי שנים כו' – שהיוונים משאירים אמנם את בית המקדש לעמוד על מקונו (לא כמו הרומיים שהחריבו ושרפו את בית המקדש), אבל הם שולטים ומנהלים אותו. הם מסכימים שידליקו את המנורה, אבל, בשמן טמא (כדברי הגמרא³³ ש"טמאו כל השמנים שבהיכל"); הם מסכימים שיקריבו קרבנות, אבל, "דבר אחר"!... ובנ"י רואים שהיוונים מטיילים בבית המקדש, בעזרה, בהיכל, ועד לקדש הקדשים, "מקום שכתוב בו³⁴ והזר הקרב יומת"³⁵ (אפילו לא מלאכים³⁶, אלא רק הכהן גדול, "אחת בשנה", ולעבודה קבועה בלבד), ומנהלים את ה"עבודה" לפי הנוסח שלהם (על ידי כוהנים שלא כדבעי וקרבנות שלא כדבעי, כמסופר במדרשי חז"ל³⁷) – שבמידה מסוימת הרי זה גרוע יותר מאשר חורבן בית המקדש, ואף על פי כן, אין הקב"ה מושיע את ישראל בעת צרתם!

ולכאורה, על פי טבע, במצב של העלם והסתר גדול כזה, היו עלולים להיות כמה וכמה שיסורי מדרך הישר.

ועל זה מספרת הגמרא בשבחן של ישראל: "מעשה במרים בת בילגה כו'" – על דרך מאמר רז"ל³⁸ על הפסוק³⁹ "ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן", "שבחן של ישראל שפרסמה הכתוב לזו לומר שהיא לבדה היתה כו'" – שמכל הנשים והבנות (של כ"ד משמרות כהונה), ש"אף הן היו באותו הנס"⁴⁰, ויתירה מזה, ש"הגזירה היתה מאד עליהן"⁴¹, כנ"ל מדברי הרמב"ם ש"פשטו ידם.. בבנותיהם", הנה למרות ש"נשים דעתן קלה"⁴², לא הי' מקרה בלתי-רצוי אלא עם נערה אחת בלבד, שלכן נתפרסם שמה ושם אבי: "מעשה במרים בת בילגה", כפירוש רש"י שלא זו בלבד ש"ממשמר בילגה היתה", אלא "כן שמה"!

ו. ונוסף על הסיפור בשבחן של ישראל – מודגש בזה גם שבחה של מרים בת בילגה עצמה (כדלקמן ס"ז-ח). ובהקדמה – שאין לתמוה על כך שמלמדים זכות על מרים בת בילגה, שהרי על פי תורת-אמת צריך ללמוד זכות על כל אחד ואחת מישראל, כמאמר המשנה⁴³ "הווי דן את כל האדם לכף זכות", וכיון שתורת-אמת אומרת כן, הרי זה בוודאי ענין אמיתי – עוד קודם הלימוד זכות, אלא שעל ידי הלימוד זכות בדיבור, אזי מתגלה הענין האמיתי שיש בו.

(29) מכות יו"ד, ב (ובפרש"י).

(30) משפטים כא, יג.

(31) שמואל-א כד, יד.

(32) ומה גם שכיון שהלימוד ד"טוב לצדיק טוב לשכנו" בא על ידה, הרי מגיע לה שנו על זה – במכ"ש ממה שמצינו במדה דהיפך הטוב, כמ"ש (קדושים כ, טו ובפרש"י) "ואת הבהמה תהרוג", "אם אדם חטא בהמה מה חטאה, אלא מפני שבאה לאדם תקלה על ידה כו'".

(33) שבת כא, ב.

(34) במדבר א, נא. ג, יו"ד. קרח יח, ז.

(35) מכות בסופה.

(36) ראה ירושלמי יומא פ"ה סה"ב.

(37) ראה מגילת אנטיוכס. מדרש חנוכה. ובכ"מ.

(38) פרש"י עה"פ. וראה מכילתא בא יב, ו. שמו"ר פ"א, כח. ויק"ר.

פל"ב, ה. שהש"ר פ"ד, יב. מדרש תהלים מזמור קכב. ועוד.

(39) אמור כד, יא.

(40) שבת כג, א.

(41) תוד"ה שאף – מגילה ד, א.

(42) שבת לג, ב. וש"ג.

(43) אבות פ"א מ"ז.

ועל דרך שמצינו בצד הֶפְכִי, בנוגע ללשון הרע, "לשון תליתאי קטיל תליתאי.. למספרו ולמקבלו ולאומרים עליו"⁴⁴ – דלכאורה אינו מובן: זה ש"אומרים עליו" – מהי אשמתו? ומבואר בזה⁴⁵ בספרי מוסר, שלשון הרע הוא דבר אמיתי (דאם לא כן, הרי זה בגדר "מוציא שם רע")⁴⁶, אלא כל זמן שזהו בהעלם אצלו, אין מענישים אותו כו', אבל כאשר אומרים עליו לשון הרע, הרי זה פועל שמתגלה הענין הבלתי-רצוי שבו, ואז יבוא לידי עונש כו'.

ומזה מובן – במכל שכן וקל וחומר בנוגע ללימוד זכות על הזולת, שעל ידי זה מגלים את הטוב שיש בו. ובענין זה יש סיפור נפלא מרבינו הזקן באחד ה"ביכלאך"⁴⁷ שהגיעו לאחרונה, וזה לשונו: שמעתי סיפור מאדמו"ר הזקן, שהביאו לפניו אדם שנכנס בו רוח הֶכָל, והי' אז אצל אדמו"ר איזה יחידי סגולה. ואמר אדמו"ר ז"ל:

בענין הריגת זכרי' הי' הענין כך, דידוע בענין הנבואה, שכל זמן שלא יצאה הנבואה מפי הנביא בדיבור, עדיין יוכל ענין הנבואה להתבטל, שלא לבא לידי פועל (כי אפשר עדיין לבטלה), אך כשיצאה הנבואה מפי הנביא על ידי הדיבור שלו, אז מוכרח הדבר להתקיים⁴⁸. אך הנביא, כשנכנס בו רוח הנבואה, מוכרח הוא לנבואתו, הן לטוב הן להיפוך ח"ו, כי הכובש נבואתו חייב מיתה⁴⁹. וזה הי' הענין שהרגוהו, כי לא רצו שישלים נבואתו בדיבור שייחרב הבית המקדש, כי אזי בוודאי יחרב, מה שאין כן כשלא ישלים נבואתו בדיבור, עדיין אפשר יתבטל הענין, ולא יחרב בפועל ממש, בשביל בית המקדש שלא יחרב (ובשביל כלל ישראל). נמצא שכוונתם הי' לטוב, ובמסירות נפש גדול מאד עשו זאת. אך שלא עלתה בידם כוונתם הטובה הנ"ל, כי עד שהרגוהו בפועל לגמרי בין כה וכה יצאה הנבואה כולה מפיו בדיבור, וממילא נתקיימה הנבואה ונשרף הבית.

אך לפי זה לכאורה יקשה על זכרי', למה לא פָּבַשׁ נבואתו, כי אף שהכובש נבואתו חייב מיתה, עם כל זה, בשביל בית המקדש שלא יחרב הי' לו למסור נפשו וכנ"ל. אך הביטול של זכרי' לאלוקות הי' יותר גדול לרצון העליון, ועל כן כיון שידע רצון העליון שייחרב הבית, הוא הי' בתכלית הביטול לרצונו ית', על דרך מי לי בשמים כו'⁵⁰, על כן לא הי' נחשב בעיניו כל מיני התגלות אור שעל ידי בית המקדש נגד עצמיות רצונו ית', כי הי' בטל אליו מכל וכל.

ואחרי הדברים הללו שיצאו מפי קדושת אדמו"ר הזקן ז"ל, הלימוד זכות על הורגי זכרי' הנביא כנ"ל, תיכף יצא הרוח הֶכָל מהאדם שהובא לפניו. ואמר אדמו"ר ז"ל בפני היחידי סגולה שהיו לפניו, כי האדם ההוא שנכנס בו הרוח, הוא מאותו ה[נשרש] של הורגי זכרי' כו' שנכנס בו על ידי עיבור כו', ועל ידי הלימוד זכות הגדול הזה שיצא מפיו, נתקן כו'.

כל זה שמעתי דרך סיפור מפי איש נאמן (עכ"ל)⁵¹.

ומזה מובן גם בנוגע להדיבור דלקמן בשבחה של בת ישראל כמרים בת בילגה – דאף ש"מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת כו'"⁵² למעלת רבינו הזקן, הנה לאחר שרבינו הזקן פתח את הדרן, הרי זה נעשה דרך סלולה לכל אחד. ועל דרך הסיפור הידוע שסיפר הבעל שם טוב⁵³, "שמעתי בשם הרב הבית יוסף שְׁטֶרַח ויגע עד שבא על פירוש איזה מאמר, ואחרי כן שמע אותו פירוש מאחרים גם כן, ונצטער, ואמר לו האריז"ל שאתה פתחת הצינור כו'". וכפי שמצינו בכמה ענינים בהם נאמר הלשון "פֶּתַח"⁵⁴.

(51) ולהעיר, שיש שמספרים סיפור זה בנוסח אחר בנוגע להמגיד מקוונין (סיפורי חסידים (לרש"י זווין) מועדים ע' 371. לקוטי סיפורים (פערלאו) ע' שסו. ועוד), אבל, נוסף לכך שיתכן שאירעו ב' סיפורים כאלו, הנה אם אירע רק סיפור א', מסתבר יותר הנוסח שבביכיל הנ"ל, שכותב ששמע "מפי איש נאמן". ומה גם שמובא שם שזהו "ע"ד מי לי בשמים כו'", וענין זה מתאים לסגנון של רבינו הזקן, כמ"ש הצ"צ בשרש מצות התפלה (פ"מ) ש"כ הי' נשמע הלשון .. בדביקותו .. שהי' אומר .. איך וויל זע גאָרניסט, איך וויל ניט דיין ג"ע וכו'", שזהו תוכן הענין ד"מי לי בשמים גו'". (52) לשון אדה"ז – תניא פמ"ד (סג, א). (53) כש"ט סרנ"ו. (54) ראה אמ"ב שער הק"ש פנ"ז (נה, א). סה"מ תרע"ח ע' רפג.

(44) ערכין טו, ב. (45) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 45. חט"ו ע' 32. חכ"ז ע' 163 ואילך. חכ"ט ע' 120 הערה 47. (46) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"י. וש"נ. (47) ביכל מס' 1280 – בספריית אגודת חסידי חב"ד. (48) ואף שבנוגע ל"דברי הפורענות שהנביא אומר .. אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו, ואין אומרים הנה דיבר ולא בא, שהקב"ה ארך אפים כו'" (רמב"ם הל' יסוה"ת פ"י ה"ד), הרי מובן, שנקל יותר לבטל דבר שהי' רק במחשבה, מאשר לבטל דבר שכבר נמשך בדיבור, ובפרט כבנדו"ד, במעמד רבים מישראל, ובבית ה'. (49) סנהדרין פט, א. רמב"ם שם פ"ט ה"ג. (50) תהלים עג, כה. וראה שרש מצות התפלה שבהערה הבאה.

ז. ובנוגע לענייננו:

ה"מעשה במרים בת בילגה" ש"היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה, לוקוס לוקוס, עד מתי אתה מְכַלָּה ממון של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק" – הי' לאחרי ש"המירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים".

ולכאורה: מה ש"היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח כו'" (שבגלל זה קנסו את כל המשמרה שתהי' חולקת בדרום) – במה נחשב ואיזה ערך יש לו לגבי חומר הענין ש"המירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט"? ! יובן על פי מה שכתב הרמב"ם באיגרותיו⁵⁵, שאפילו ירבעם בן נבט שְׁחָטָא והחטיא את הרבים בענין הכי חמור⁵⁶, נפרעין ממנו על ביטול עירוב תבשילין!

ולהעיר, שלכאורה זהו דבר הפשוט, שהרי אין סברא לומר שבגלל היותו חוטא ומחטיא את הרבים, יפטר ממצווה אחרת, ובלשון חז"ל⁵⁷: "מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר ויהא ריחו נודף" (בתמי'). אבל, הרמב"ם כותב זאת בתור חידוש גדול. ולכאורה, אם זהו דבר חידוש – הרי ידוע בכללי הרמב"ם⁵⁸ (בספרו יד החזקה, ומזה מובן גם בנוגע לאיגרותיו, אף שלא בהדגשה כל כך כבספר הי"ד) שלא כותב דינים מחודשים, ואם כן, מניין המקור לחידוש זה?

ויש לומר, שהמקור לדברי הרמב"ם הוא ה"מעשה במרים בת בילגה" – שאף ש"המירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט", שאין לך נפילה גדולה מזו, מכל מקום, תובעים ומענישים (את המשמרה כולה) על זה ש"היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח כו'"!

וכל זה למה – בגלל גודל החביבות של בני ישראל, כמו שנאמר⁵⁹ "רק אתכם ידעתי (לשון חיבה, כפירוש רש"י על הפסוק⁶⁰ "כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו") מכל משפחות האדמה על כן (כיון שבגלל חיבת הקב"ה לבני ישראל נוגע לו אופן הנהגתם) אפקוד עליכם את כל עונותיכם".

וזוהו החידוש שבבחו של יהודי:

לכאורה, כאשר מדובר אודות מי שחטא והחטיא את הרבים – מה נוגע להקב"ה אם הוא מקיים עירוב תבשילין אם לאו, הרי הוא כבר נכרת ("אָפֶגַעשְׁנִיטן") לגמרי?

והמענה על זה⁶¹: "וואו אָפֶגַעשְׁנִיטן, וואָס אָפֶגַעשְׁנִיטן"? ! – זהו אמנם מעמד ומצב שנקרא בשם כ'ר'ת' וכו', אבל זהו רק בחיצוניות, ואילו לאמיתו של דבר – "אף על פי שְׁחָטָא ישראל הוא"⁶², וכמו שכתב הרמב"ם⁶³ ש"יִצְרוּ הוא שתקפו" [ולכן אין להתיימשך ממנו ח"ו, וכאשר יתעסקו עמו, בוודאי יצליחו, וכפי שהובטחנו שאפילו יהודי אחד לא יאבד ח"ו, "בל יידח ממנו נידח"⁶⁴], ומבלי הבט על כל מה שעשה, אפילו דבר שְׁפַל ביותר, הנה "בשעת החטא היתה (נשמתו) בְּאִמְנָה איתו ית'⁶⁵ – עם מהותו ועצמותו ית', וכל תזוזה ("יעדער קער") שלו – אפילו אם יקיים עירוב תבשילין – נוגעת לעצמות ומהות אין סוף ב"ה!

וכל זה – לא רק בנוגע לירבעם בן נבט, שאמר לו הקב"ה "חזור בך, ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן"⁶⁶, – ובוודאי שדיבורו של הקב"ה (ומה גם שנעשה חלק בתורה שבעל פה) לא ישוב ריקם⁶⁷, וכדאיתא בירושלמי⁶⁸ שאפילו ירבעם בן נבט וחבריו שנימנו בין אלו שאין להם חלק לעולם הבא⁶⁹, הנה לאחרי שנתקיים בארץ ישראל "גפרית ומלח שרפה כל ארצה"⁷⁰, וגם כבר קבלו דינם על ידי זה שנשרפו בהיותם קבורים שם, נתכפר להם כו' –

תרפ"ח ע' קב. ועוד. (63) הל' גירושין ספ"ב.
 (55) אגרת השמד (ד"ה והמין הרביעי) ואגרת תימן (ד"ה ויש עלינו לשמור).
 (56) ראה מלכים ב' יז, כא. אבות פ"ה מ"ח.
 (57) ברכות נא, רע"א. שבת לא, ב.
 (58) ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ה. וש"נ.
 (59) עמוס ג, ב.
 (60) וירא יח, יט.
 (61) כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בהתרגשות גדולה (המו"ז).
 (62) סנהדרין מד, רע"א.
 (63) הל' גירושין ספ"ב.
 (64) ע"פ שמואל ב' יד, יד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג. תניא ספ"ט.
 (65) תניא ספ"ד.
 (66) סנהדרין קב, א.
 (67) ע"פ לשון הכתוב – ישע"י נח, יא.
 (68) כלאים פ"ט ה"ג ובפ"י פני משה.
 (69) סנהדרין ר"פ חלק.
 (70) נצבים כט, כב.

אלא כן הוא גם בנוגע לכל אחד ואחת מישראל, ולכן, אפילו בת ישראל ש"המירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט", נוגע להקב"ה כיצד תתנהג בשעה שתראה את המזבח.

ח. ויש להוסיף ששבחה של נערה זו מתבטא (לא רק בכך שגם לאחר ש"המירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט" הי' נוגע להקב"ה הנהגתה הבלתי רצויה כלפי המזבח, אלא יתירה מזה – גם) בהנהגתה הבלתי רצויה גופא:

ובהקדמה – שנוסף לכך שהגמרא מספרת ש"היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח", מוסיפה הגמרא לספר גם את טענתה כלפי המזבח, ש"אמרה, לוקוס לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממנו של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק".

והגע עצמך:

מדובר אודות נערה מישראל שנמצאת במעמד ומצב ש"המירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים", וכאשר היוונים כובשים את ירושלים ובית המקדש, ונכנסים להיכל – באופן של היפך הטהרה – כדי להקריב "דבר אחר", מצטרפת היא אליהם והולכת עימם...

ולאחרי כל זה, הנה מה שאיכפת ונוגע לה הוא – מעמדם ומצבם הקשה של בני ישראל, ולכן צועקת: "לוקוס לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממנו של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק"; למה⁷¹ המזבח אינו מגין על ישראל?! ... למה אינך עוזר לבני ישראל?! ...

ט. ועל פי האמור שב"מעשה במרים בת בילגה" מודגש השבח של כל אחד ואחת מישראל, גם מי שנפל למטה ביותר כו' – מובן גם הקשר והשייכות לענין (מסכת) סוכה:

מצוות סוכה – נוסף לכך שקשורה עם כל מציאותו של היהודי, שהרי הסוכה מקפת אותו מרגלו ועד קודקדו, יחד עם לבושו וכל ענייניו, אכילתו ושתייתו כו' (כנ"ל סעיף ג), הרי היא גם כוללת ומאחדת את כל בני ישראל, מהפחות שבפחותים עד לגדול שבגדולים, כדאיתא בגמרא⁷² "כתיב⁷³ כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת".

וטעם הדבר – בגלל שכך הי' גם בהסוכות שבהם הושיב הקב"ה את בני ישראל בהוציאו אותם מארץ מצרים – ענני הכבוד⁷⁴, שלא הי' ענן מיוחד עבור כל אחד או עבור כל שבט בפני עצמו, אלא אותם ענני הכבוד הקיפו את כל מחנה ישראל, מהשבט החשוב ביותר – שבט יהודה, עד לשבט דן שהי' "מאסף לכל המחנות"⁷⁵; כל בני ישראל יחד עם נשיהם ובניהם ועבדיהם וכל אשר להם, היו מוקפים באותם ענני הכבוד שהגנו עליהם מנחשים ועקרבים כו'; אפילו מיכה שנשא עמו פסל, הי' מוקף באותם ענני הכבוד יחד עם משה ואהרן, נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר, ויחד עם המשכן! – ובגלל זה נקבעה גם מצות סוכה באופן ש"כל ישראל (מקטנם עד גדולם) ראויים לישב בסוכה אחת".

וההסברה בזה (שהרי התורה "היא חכמתכם ובינתכם"⁷⁶; צריכים אמנם לקיים את המצוות בגלל היותם ציווי הבורא, אבל בוודאי יש בזה שכל עמוק) – דלכאורה, איך יתכן שכל ישראל, מכהן גדול עד לנערה שנישאת לנכרי, ישבו בסוכה אחת, בה בשעה שהם חלוקים ורחוקים זה מזה מן הקצה אל הקצה? – על פי מאמר רז"ל⁷⁷ שאפילו "פושעי ישראל מליאין מצות כרמון, שנאמר⁷⁸ כפלת הרמון רקתך, אל תקרי רקתך אלא רקנין שבך", ואילו העברות הם רק כמו קליפה שנדבקה בחיצוניות שלו, ולכן יכולים להתאחד כולם יחד ולישב בסוכה אחת, בגלל שלאמיתו של דבר הרי "בנים אתם לה" אלו קינים⁷⁹, וכאמור, ש"אף על פי שחטא ישראל הוא".

וכמודגש גם במצוות נטילת ד' מינים שנעשית בסוכה⁸⁰ – שמאחדים את כל ד' המינים שרומזים על ד' הסוגים שבבני ישראל, מהאתרוג שיש בו טעם וריח, עד לערבה שאין בה לא טעם ולא ריח⁸¹, מכהן גדול עד

(71) כ"ק אדמו"ר שליט"א פרץ בבכי (המו"2).

(77) סוף חגיגה.

(78) שה"ש ד, ג, ו, ז.

(79) פ' ראה יד, א.

(80) סידור אדה"ז "דיני הלולב" (לפני הלל). וראה לקו"ש חכ"ב ע'.

124 ואילך. וש"נ.

(81) ויק"ר פ"ל, יב.

(72) סוכה כז, ב.

(73) אמור כג, מב.

(74) סוכה יא, סע"ב. תו"כ ופרש"י שם, מג.

(75) בהעלותך יו"ד, כה.

(76) ואתחנן ד, ו.

לנערה הנ"ל, ועושים מהם "אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם"⁸².

[ויש להוסיף רמז בנוגע לענין הנענועים – שכדי שמציאותו האמיתית של יהודי תבוא מן ההעלם אל הגילוי, הנה מזמן לזמן נותן לו הקב"ה זעזוע ("א טרייסל און א שאַקל"), שמנער ממנו את כל הענינים שנדבקו בחיצוניותו, ואז נשארת רק הפנימיות והעצם – שזהו בשווה אצל כל ישראל, מראשיכם שבטיכם עד חוטב עציך ושואב מימך].

אבל הקב"ה מבקש מבני ישראל: במקום שענין זה יהי' על ידי זעזוע – עשו זאת מתוך שמחה וטוב לבב ומתוך הרחבה!

אמנם איתא בגמרא⁸³ "גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל, שכולן לא החזירו למוטב, ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב", אבל, הכוונה בזה היא – שיסתפקו בדברי הגמרא, ויציירו לעצמם כאילו הי' הדבר בפועל, ויחזרו למוטב.

ואז מתגלה שכל בני ישראל הם "מנורת זהב כולה"⁸⁴, "מקשה זהב עד ירכה עד פרח מקשה היא"⁸⁵, ובאופן ד"בהעלותך את הנרות", דקאי על "נר ה' נשמת אדם"⁸⁶ (כפי שמבאר רבינו הזקן בלקוטי תורה⁸⁷), ועד ש"משם אורה יוצאה לעולם"⁸⁸ על ידי "חלוני שקופים אטומים"⁸⁹, ו"עדות הוא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל"⁹⁰, והיינו, שבני ישראל פועלים גם על אומות העולם – "והלכו גויים לאורך"⁹¹, ופועלים ש"ה יהי' לך לאור עולם"⁹², על ידי זה שמאירים את חשכת העולם באמצעות שמן טהור, לאחר שמנצחים את היוונים (החל מה"יוון" שבכל אחד מישראל שהוא היצר הרע), ומוציאים פך שמן שחתום בחותמו של כהן גדול⁹³.

ועד שפועלים שכל בני ישראל יושבים בסוכה אחת – ב"סוכה (ש)תהי' לצל יומם מחורב"⁹³ (כמובא בהתחלת מסכת סוכה⁹⁴), שזהו על דרך מאמר המשנה במסכת אבות⁹⁵ "תשובה ומעשים טובים כתריס בפני הפורענות", וכמרומו בסיום הפסוק⁹⁶: "ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר" – כמדובר פעם בארוכה⁹⁶ הפתגם שמביא אאמו"ר (באחד ממכתביו), ש"זרם" – אחד פחות מרמ"ח – הוא כנגד כל תגרע, ו"מטר" – אחד יותר מרמ"ח – הוא כנגד כל תוסיף, שזהו מיסודות התורה,

ובאופן שנמשכת גם ברכת ה' למילוי כל צרכי האדם "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"⁹⁷ – כמודגש בהשמחה דחג הסוכות, "באספך מגרנך ומיקבך"⁹⁸, כפשטות הענינים.

י. וההוראה מזה – ככל עניני התורה, כולל גם הסיפורים שבתורה, מלשון הוראה⁹⁹ – לכל הדורות כולם: לכל לראש – עד כמה צריכים להשקיע כוחות בנוגע לחינוך של כל בן ישראל ובת ישראל, שכל אחד ואחת מהם הוא בן כהן ובת כהן, שהרי כל בני ישראל נקראים בשם "כוהנים", כמו שנאמר¹⁰⁰ "ואתם תהיו לי ממלכת כוהנים וגוי קדוש", ולא לחשוב שזהו ענין פרטי שנוגע לבן זה או בת זו בלבד, שילכו בדרך החיים, אלא זהו ענין שנוגע לכל המשפחה, לכל השבט ולכל ישראל, ולא רק בשעתו, אלא גם לדורות הבאים – כפי שרואים מסיפור הנ"ל, שבגלל הנהגה של נערה אחת מישראל, שהי' חסר בחינוך שלה על ידי הורי' בהיותה תינוקת (כלשון הגמרא: "שותא דינוקא כו"), נשאר "כתם" גם על ההורים, ועל המשמרה כולה, ולא רק בדור ההוא, אלא גם בדורות שלאחרי זה – מזמן החשמנאים עד סוף זמן בית שני, כמה מאות שנים (כחשבון הגמרא¹⁰¹) – ש"לעולם חולקת בדרום, וטבעתה קבועה וחלונה סתומה".

(82) נוסח תפלת ימים נוראים.

(83) מגילה יד, א.

(84) זכרי' ד, ב.

(85) בהעלותך ח, ד.

(86) משלי כ, כז.

(87) ר"פ בהעלותך.

(88) ראה ירושלמי ברכות פ"ד סה"ה. ועוד.

(89) מלכים-א ו, ד ובפרש"י.

(90) מנחות פו, ב. וש"נ.

(91) ישע"י ס, ג.

(92) שם, כ.

(93) ישע"י ד, ו.

(94) ב, א. וראה גם תוד"ה וסוכה – ו, ב.

(95) פ"ד מי"א.

(96) ראה שיחת שמחת ביה"ש תרצ"א ס"ה ("רשימות" חוברת קטו

ע' 11). תשי"ד סכ"ד (תו"מ ח"י ס"ע 61).

(97) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.

(98) פ' ראה טז, יג.

(99) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית. זח"ג נג, ב.

(100) יתרו יט, ו.

(101) ע"ז ט, רע"א.

ושלא כטעות העולם שצריכים להשקיע בעיקר בחינוך הבנים, ואילו בנוגע לחינוך הבנות, יכולים לצאת ידי חובה על ידי אמירה אחת או שתיים ("א וואָרט אָדער צוויי ווערטער") בנוגע להנהגת הבית וכו' – כפי שלמדים מסיפור הגמרא בנוגע לבת כהן, אשר, גם ללא השתדלות מיוחדת היו לה ידיעות בענייניו של המזבח, שמקריבים עליו קרבנות, וצריך לעמוד להם ולהושיע אותם בעת צרתם, ואף על פי כן, בגלל שהי' חסר השתדלות בהחינוך שלה מתוך יראת השם כדבעי, הנה בסופו של דבר פגע הדבר לא רק באבי' ואמה, אלא גם בכל המשמרה כולה, בגלל ש"אוי לרשע אוי לשכנו", וכן"ל (סעיף ב) מדברי הרמב"ם ש"עשו חכמי אותו הדור בכל המשפחה שיצא ממנה זו התרבות רעה.. וקבעו זה לדורות משום והנשארים ישמעו וייראו".

ואף אחד אינו יכול לחשוב שלהיותו גדול בישראל, לא תפגע בו הנהגת פלוני בן פלוני – שהרי רואים בסיפור הנ"ל שהנהגתה של בת ישראל פגעה במזבח שבבית המקדש, שעניינו הוא ש"מזיח (גזירות רעות מעל ישראל) ומזין (בזכות הקרבנות העולם ניזון שהקרבנות באין מן המזון וגורמין לו ברכה) מחשב (את ישראל אל אביהם) מכפר"¹⁰², החל מהחיוב דהקרבנות שני תמידים בכל יום, שמאחד ופועל על כל בני ישראל (שלכולם יש חלק בתמידים¹⁰³), מראשיכם שבטיכם עד חוטב עצים ושואב מימך, מגדול וזקן שבע ימים עד לתינוק בן יומו.

זאת ועוד – באופן ש"מדה טובה מרובה":

אם פעולה בלתי רצויה של נערה אחת פעלה היפך העליו' והקדושה במשמרה שלימה של כוהנים – הרי על אחת כמה וכמה שפעולה טובה של בת ישראל, אפילו תינוקת שאינה חייבת עדיין במצוות, ובפרט פעולה הקשורה עם המזבח, כמאמר רז"ל¹⁰⁴ "כל זמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו שולחנו של אדם מכפר עליו", שזהו ענין הדלקת נר שבת, שצריכה להיות על השולחן שאוכלין עליו בשבת¹⁰⁵ – בוודאי שבכוחה לפעול לא רק בה, אלא גם באבי' ואמה, ובכל המשמרה, ולדורי דורות – חמש מאות פעמים ככה!

והוראה נוספת מסיפור הנ"ל – ובהקדים:

בימינו אלו קשה אמנם למצוא יהודי שנפל למדריגה תחתונה כל כך,

– וכמו שכתב רבינו הזקן בתורה אור¹⁰⁶ ש"בדורות הראשונים.. מי שהי' זכאי הי' זכאי במדרגת צדיק גדול או נביא, ומי שהי' חייב הי' רשע גמור.. אך דורות האחרונים.. אין בהם רשעים כל כך ולא צדיקים כל כך טובים", והיינו, שכיון שנתמעט בקדושה, נתמעט גם בלעומת זה. ועל דרך דברי הגמרא¹⁰⁷: "כי קא ניחא נפשי דרבי יהושע בן חנני" (שהי' יודע להשיב לאפיקורסין), אמרו לי' רבנן, מאי תיהווי עלן מאפיקורסין, אמר להם, אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם¹⁰⁸, כיון שאבדה עצה מבנים, נסרחה חכמתן של אומות העולם". ולכאורה יש לומר שזהו המקור בנגלה לתורה לדברי רבינו הזקן הנ"ל.

אבל בדקות דדקות יכולים למצוא זאת גם בימינו – שיוצאים לרחוב ורואים יהודי שבחיצוניותו אינו מתנהג כדבעי, וכששואלים אותו, אינו מכחיש זאת, וכיון שכן, הרי יכולים להתיירא ולומר: מה לי וליהודי זה?!

ועל זה באה ההוראה בדברי הגמרא בסיום מסכת סוכה (לאחרי ה"מעשה במרים בת בילגה") – שמהיודי זה יכולים ללמוד ש"טוב לצדיק טוב לשכנו", אלא שענין זה תלוי בך: עליך לנצל את העובדה שנפגשת עמו, בהשגחה פרטית, כדי לדבר עמו בדברים היוצאים מן הלב, שאז יכנסו הדברים אל לבו ויפעלו פעולתם¹⁰⁹ – שיהודי זה יהי' ה"שכן" שלך, וילך בדרך התורה והמצווה כמוך, בבחינת "טוב לצדיק טוב לשכנו".

ועד שנעשה אצל כל בני ישראל המעמד ומצב ד"טוב לצדיק טוב לשכנו" – שכל אחד מישראל, שיש בו נפש האלוקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"¹¹⁰, נעשה "שכן" של הקב"ה¹¹¹, "צדיקן של עולם"¹¹², ובפרט על

(109) ראה ספר הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט, א.

(110) תניא רפ"ב.

(111) ולהעיר גם מהמבואר במדרש (שמו"ר רפכ"ז, ובפי' עץ יוסף וחי' הרד"ל) על הפסוק (משלי כז, יו"ד) "טוב שכן קרוב מאח רחוק", ש"שכן קרוב" קאי על הקב"ה.

(112) לשון חז"ל – ב"ר פמ"ט, ט. פרש"י וירא יח, כח. ועוד.

(102) כתובות יו"ד, ב (ובפרש"י).

(103) ראה תנחומא קרח ז. במדב"ר פי"ח, יו"ד. פרש"י קרח טז, טו.

(104) ברכות נה, רע"א. וש"נ.

(105) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רסג. וש"נ.

(106) מקץ מא, א.

(107) חגיגה ה, ב.

(108) ירמי' מט, ז.

ידי זה שבני ישראל מקימים "משכן" – מלשון שכן¹¹³ – עליו אומר הקב"ה "ושכנתי בתוכם"¹¹⁴; ו"טוב לצדיק טוב לשכנו" – שהטוב שיש לצדיקו של עולם, שהוא עצם הטוב, ומטבע הטוב להיטיב¹¹⁵, הרי הוא ממשיך ונותן לשכנו, לכל אחד מישראל,

ובאופן ש"מדה טובה מרובה" – ריבוי על פי תורה, למעלה ממדידת האדם, כמו שנאמר¹¹⁶ "והריקותי לכם ברכה עד בלי די", "עד שיבלו שפתותיכם מלומר די"¹¹⁷,

וכאמור לעיל (סעיף א) – לא רק באופן ש"פרי מעלליהם יאכלו", בלשון רבים סתם, אלא באופן ש"מדה טובה מרובה.. על אחת חמש מאות",

וכידוע שמספר חמש מאות רומז על מהלך ת"ק שנה שבין הארץ לרקיע¹¹⁸ (כפי שמבאר הצמח צדק¹¹⁹ בפירושו מאמר רז"ל¹²⁰ תקט"ו [תפילות] התפלל משה כמניין "ואתחנן", שהוא ענין המשכת בחינת י"ה (ט"ו) בעולמות שהם בבחינת מהלך ת"ק שנה), שענין זה (הריחוק דמהלך חמש מאות שנה שבין הארץ לרקיע) הוא הסיבה לכל הניסיונות וכל הקשיים כו', שזהו בגלל שהשמים הם לרום¹²¹, ואילו אנו נמצאים בארץ; אבל כאשר מדלגים את המהלך דת"ק שנה, על ידי ה"סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה"¹²², אזי מחברים את השמים והארץ ביחד, שזוהי תכלית הבריאה – להיות לו ית' דירה בתחתונים¹²³.

וכל זה – על ידי שברגעים האחרונים של החושך כפול ומכופל של הגלות פועל כל אחד מישראל וכללות ישראל הוספה באור, "נר מצווה ותורה אור"¹²⁴, ועל ידי זה הנה ב"מדה כנגד מדה" אבל כמה פעמים ככה – פועלים את הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, שאז יקום היעוד⁹² "ה' יהי' לך לאור עולם", בקרוב ממש.

(113) ראה ספר השרשים להרד"ק ערך שכן.

(114) תרומה כה, ח.

(115) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 (בהערה).

(116) מלאכי ג, יו"ד.

(117) שבת לב, סע"ב. וש"ג.

(118) חגיגה יג, א.

(119) אוה"ת ואתחנן ע' קטז.

(120) ראה דב"ר פי"א, יו"ד.

(121) ע"פ משלי כה, ג.

(122) ויצא כח, יב.

(123) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג,

ו. תניא רפ"ו.

(124) משלי ו, כג.

אגרות קודש

ב"ה, ז' תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הבהיר ח"י אלול עם הפ"נ המוסגר בו, שיקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נבג"מ זי"ע,

לא נראית לי הסברא שילמוד בבית הספר בכתות מעורבות וכיוצא בזה, שהרי זה נתינת הכשר, ולא עוד אלא שגם מעין פרצות גדר דהנהגת החוג בו נמצא, והרי הזן ומפרנס לכל המציא לו פרנסתו עד עתה, ובדאי שגם בשנה זו החדשה ימציא לו פרנסתו בחן ובחסד וברחמים, ואף שבתקופתנו זו עבודה בחינוך על טהרת הקודש ענין הכי נעלה וחיוני הוא, הרי עוד חזון למועד כשאפשר יהי' לסדר הדבר באופן שלא תהינה כל סרכות בהאמור.

בברכת חתימה וגמח"ט.

לקוטי שיחות פרשת האזינו כרך ט'

מתורגם ללשון הקודש

מצד שני: אם כל יהודי יכול להגיע לדרגה זו, הנמצאת בו מצד בחינת משה שכו"ו¹¹ – מדוע לא הגיע לכך ישעיהו¹²?

והקושי אף גדול יותר: דברי נבואה אלו, "שמעו שמים והאזיני ארץ", אמר ישעיהו כהמשך ובסמיכות ל"האזינו השמים..." אשר אמר משה – כמודגש בספרי, ש"כא ישעיהו וסמך לדבר"¹³ – והיה לו קל יותר להגיע לדרגת משה?

לכן הכרחי לומר, שדברי ישעיהו "שמעו שמים...", שנאמרו לאחר ובהמשך ל"האזינו השמים...", עוסקים בדרגה נעלית יותר מדברי משה "האזינו השמים..."¹⁴. ולכן מודגש בספרי, ש"כא ישעיהו וסמך לדבר", כי רק לאחר שישעיהו התקרב והגיע, בכוחו של משה, לדרגה של "קרוב לשמים ורחוק מן הארץ", רק אז הוא יכול היה להגיע לדרגה גבוהה יותר – "רחוק מן השמים וקרוב לארץ".

ולכן, כיון שגם "שמעו שמים והאזיני ארץ" הוא פסוק בתורה – הוראה, מובן, שגם זו הוראה לכל יהודי: לאחר

א.

"קרוב לארץ" לאחר "קרוב לשמים"

נאמר בספרי, שמשה רבינו היה "קרוב לשמים"¹ ו"רחוק מן הארץ". ולכן הוא אמר² "האזינו השמים... ותשמע הארץ": לגבי השמים מופיע הביטוי "האזנה" המצביע על קרוב, ולגבי הארץ מופיע הביטוי "שמיעה" המביע ריחוק.

כך גם מוסבר בספרי מדוע אמר זאת ישעיהו בסדר הפוך: "שמעו שמים והאזיני ארץ"³ – שמיעה לגבי השמים והאזנה לגבי הארץ – כי ישעיהו היה "רחוק מן השמים" ו"קרוב לארץ"⁴.

יש להבין: "האזינו השמים... ותשמע הארץ" הוא פסוק בתורה (מלשון הוראה⁵), כלומר, יש בו הוראה לכל אחד ממקבלי התורה, שכל יהודי⁶ צריך להיות "קרוב לשמים" ו"רחוק מן הארץ", ותמוה: אם ישעיהו, "הגדול שבנביאים"⁷ היה "רחוק מן השמים וקרוב לארץ", כיצד ייתכן, שהדרגה של "קרוב לשמים" ורחוק מן הארץ, כמשה⁹, נדרשת מכל יהודי¹⁰?

(1) כ"ה בספרי כאן. ובתיכ"ע ות"י כאן. וראה גם זהר פרשתנו רפז, ב. בתנחומא כאן: "כיון שאמר משה את התורה בשמים ה'" (וגם בנוגע לישעי, הל' בתנחומא הוא "שה" בארץ", ולא "קרוב לארץ" כבספרי וכו'). וי"ל, שמשה מצד עצמו ה' "קרוב לשמים", וכשאמר את התורה – ה' בשמים.

(2) ריש פרשתנו.

(3) ישעי א, ב.

(4) באוה"ח כאן, וכ"ה באברבנאל כאן (סד"ה והדרך ה'), שהאזנה מורה על ריחוק יותר משמיעה. ומה שמשה אמר האזינו השמים ותשמע הארץ ישעי אמר שמעו שמים והאזיני ארץ – אף שבוודאי ה' משה נעלה מישעי – כי בנבואת ישעי שם נאמר "כי ה' דבר", משא"כ במשה נאמר: "ואדברה"; "אמרי פ'".

אבל בזהר שבהערה 1 (וראה להלן הערה 12), ש"אדברה ג' אמרי פ' דמשה הוא נעלה יותר מבחי' "כי ה' דבר" דישעי. עיי"ש. וראה לקו"ת שה"ש (כ, ג), ש"מפי עצמו" דמשה "הוא מו"א דאצילות .. שמשם ה' שרש נבואתו והשגתו", וא"כ מובן שזהו למעלה מ"כי ה' דבר" דישעי שנבואתו היתה מבריתא (סדור עט, א. ביאורו"ז וכו' שבהערה 7. ועוד).

(5) זח"ג נג, ב.

(6) ובפרט ע"פ הידוע בענין לימוד האזינו ע"י כאו"א כו' (ראה סה"ש תשי"א ס"ע 56. ס' התולדות מהר"ש ע' 74. ס' הזכרונות פכ"ט* ממהר"ל מפרגא בזה).

(7) ילקוט ישעי רמז שפה.

ואי"ז סותר ל"לא קם עוד נביא בישראל כמשה" (ברכה לז, י. וראה בארוכה רמב"ם הלכות יסוה"ת פ"ז ה"ו. פיה"מ ריש פרק חלק יסוד הו'. מו"נ ח"ב פלי"ה) – כי הכוונה ב"גדול שבנביאים" הוא, להנביאים ש"כולן אין רואין .. אלא בחלום וכו'" (רמב"ם שם ה"ב ואילך), שגם ישעי הוא מסוג זה ורק שהוא "גדול" שבהם. משא"כ משה – אינו מסוג זה כלל. ועפ"ז מובן לשון

הרמב"ם שם: "ונקל" כו" – כי נבואת משה היא מסוג אחר. ולהעיר מהידוע (שעה"ק להרח"ו ח"ג ש"ו – הובא בתו"א ס, ב. לקו"ת במדבר ב, ב. שה"ש כח, ג. וראה אגה"ק ס"ט) שנבואת משה היא מאצילות, משא"כ ישעי גדול שבנביאים נבואתו מבריתא, בן כך (ביאורו"ז לאדמוה"א לט, סע"ד. עט"ר מא, א. אוה"ת תרומה ע' א'שעא. ועוד) – והרי אצילות "מוזנס ונשגב מבי"ע" (לקו"ת שה"ש ד, ד. ובכ"מ), ועד ש"המצאות דכללות כל העולמות נבחן (רק) בג' בחינות" (ראה אוה"ת בלק ע' תתקסב. ע' תתקעט ואילך).

(8) ובפרט, שלפי התנחומא כאן (נעתק בהערה 1), ההוראה ד"האזינו השמים" לכל אחד הוא – שצ"ל בשמים (ולא רק קרוב לשמים), שאפ"ל שגם במשה ה' זה רק כשאמר את התורה (ראה הערה הנ"ל).

(9) ובפרט לפי המבואר לעיל (הערה 7) מדר' משה.

(10) ובפרט לפי מ"ש באוה"ח כאן, שגם במשה, מה שה' קרוב לשמים הוא רק מצד נשמתו. ובכח"י כאן: כי ביום מותו ה' זה.

(11) תניא רפמ"ב.

(12) ובפרט לפי מ"ש בזהר שם, ששמים וארץ דנבואת ישעי הם "שמים וארץ תתאין, ועם כל דא בעא לאענשא ל' עד דאמר כי ה' דבר"; משא"כ "השמים" ו"הארץ" שאמר משה, הם "שמים וארץ עילאין" ומ"מ אמר "ואדברה ג' אמרי פ' – ואין שייך שישעי גם מצד הבחי' דה' דבר ה' רחוק אפילו מבחי' שמים תתאין, ואעפ"כ תהי' הוראה לכאו"א מישראל, שיגיע ע"י עבודתו בכח עצמו להיות קרוב לבחי' שמים עילאין.

(13) בילקוט ישעי רמז שפז: בא ישעי ואמר כו' (והלשון "וסמך לדבר" נאמר שם רק בהענינים הנאמרים שם לאח"ז). אבל בספרי (וכ"ה גם בילקוט האזינו רמז תתקמב) הוא כבפנים.

(14) פשטות הלשון והענין הוא, שמה שישעי ה' קרוב לארץ ורחוק מן השמים הוא, לפי שה' למטה במדרגה ממש (וראה בארוכה לקו"ש

ולכאורה, בפשטות, תשובה, ובמיוחד מתוך כפי, היא על חטאים ועוונות, אשר צדיק גמור נקי מהם לחלוטין, ואם כך, כיצד ייתכן לדרוש מצדיק גמור להתעורר בתשובה, עד כדי כך, שאם הוא אינו בוכה בעשרת ימי תשובה, הרי זו הוכחה לכך ש"אין נשמתו שלימה"?!

ג.

מדוע חייב צדיק גמור לבכות?

לגבי הבינוני, אפשר היה להסביר זאת: אמנם, הבינוני "לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם"²⁶, אך כיון שהרע אשר בו בחלל השמאלי עדיין "בתקפו כתולדתו" ו"לא נדחה כלל ממקומו"²⁷, ובמיוחד, כיון שעלול לצוץ במחשבתו הרהור רע, אלא שהוא דוחהו מיד²⁸, לכן נדרשת ממנו התעוררות בתשובה על כך²⁹. ואם מצב זה, שיש רע בקרבו, אינו מעוררו עד כדי כפי בעשרת ימי תשובה, הרי "אין נשמתו שלימה".

וכן אפשר להסביר אף לגבי צדיק שאינו גמור, כיון שאף הוא עדיין לא התנתק לחלוטין מהרע שבו, אלא שנשאר בו כה מעט, עד שהרע "בטל במיעוטו וכלא חשיב"³⁰.

אך הביטוי "כל מי שאינו בוכה..." כולל גם את הצדיק הגמור, עד שהדברים קשורים אף לאריז"ל, כדלעיל, ולכן אין מובן: מדוע הוא מוכרח לבכות בעשרת ימי תשובה?

מובן, שצדיק גמור יכול להתעורר בבכיה של תשובה, כמסופר בגמרא³¹ על רבי יוחנן בן זכאי, שלפני פטירתו בכה על ש"איני יודע באינו (דרך) מוליכין אותי": מפני

בגמרא ורמב"ם שם, הובא לענין עשרה ימים שבין ר"ה ליו"כ רק "בהמצאו". וראה גם ד"ח (כד, סע"ד), ש"קראוהו בהיותו קרוב" הוא ביו"כ, אבל בר"ה ועשייתו הוא רק "דרשו ה' בהמצאו". אבל בכ"מ בדא"ח (לקו"ת תבא מא, סע"ד. מג, סע"ד. ש"ש סו, ריש ע"ב. ד"ח יג, ריש ע"ד. כא, סע"ב. צא, א. ועוד), וראה גם ר"ח לר"ה שם, שגם "בהיותו קרוב" קאי על עש"ת.

(22) ד"ח יג, ריש ע"ד. כא, סע"ב. צא, א.

(23) שם כא, סע"א ואילך.

(24) בטעמי המצות פ' קדושים (הובא ונתבאר בדרימ"צ כח, א ואילך): "ולכן נוהג מורי ז"ל לומר פרטי הידורים כו' כי כל ישראל הם גוף אחד". אבל ממה ש"הרב זלה"ה כו'" (מקומות שבהערה הבאה) בא בהמשך ל"מי שאינו בוכה כו' אין נשמתו שלימה", משמע שבוה יש גם הענין המבואר בפנים.

(25) סידור האריז"ל שם. וכ"ה בפע"ח ובהש"כ שם.

(26) תניא רפי"ב.

(27) שם (יז, א). פי"ג (יח, א).

(28) שם פי"ב (יז, ב).

(29) אין להקשות גם בנוגע לבינוני, מכיון שאי"ז תלוי בבחירתו* – מהו"ע התשובה? – שהרי כו' בתניא פי"ד: ואין לאדם משפט הבחירה בזה כל כך, וממשין: אף כו' אפ"כ כו' ותתקיים בו באמת השבועה שמשביעים תהי צדיק.

(30) תניא פי"ג.

(31) ברכות כה, ב.

שמגיעים לדרגה של קרוב לשמים ורחוק מן הארץ, אין להיעצר בכך, אלא יש להתעלות בכוח זה יותר – להיות קרוב לארץ ורחוק מן השמים.

וידוע, שכל פרט בתורה קשור במיוחד לזמן שבו הוא נקרא בתורה¹⁵. לפיכך מובן, שקיום שתי ההוראות שבפרשת האזינו (אשר גם ההוראה מ"קרוב לארץ" מופיעה בספרי בפרשת האזינו) מתאימות במיוחד לעשרת ימי תשובה (או לארבעת הימים שבין יום הכפורים לסוכות¹⁶), אשר אז קוראים פרשה זו בתורה.

ב.

"כל מי שאינו בוכה בעשרת ימי תשובה..."

כדי להבין זאת, יש להקדים ולבאר את הנאמר בכתבי האריז"ל¹⁷, ש"כל¹⁸ מי שאינו בוכה בעשרת ימי תשובה¹⁹ אין נשמתו שלימה". ההסבר לכך בפשטות הוא: בעשרת ימי תשובה, כדברי חז"ל²⁰, הקדוש-ברוך-הוא הוא "בהמצאו" ו"(בהיותו) קרוב"²¹ לכל יהודי, כלשון החסידות²² – "קרוב המאור אל הניצוץ". ואם גם אז, בזמן כה נעלה, אין היהודי מתעורר לתשובה, עד לאופן של כפי, הרי "אין נשמתו שלימה". נשמתו "נתרחקה לגמרי...", ולפיכך "אין לה התעוררות לשוב אל בית אביה"²³.

אך נדרש הסבר: מן הביטוי "כל מי שאינו בוכה..." אין נשמתו שלימה" מובן, שהכוונה היא לכל יהודי ממש, אפילו צדיק גמור [אשר לכן²⁴ נאמר²⁵ גם על האריז"ל: "הרב זלה"ה היה נוהג לבכות בראש השנה וביום כפור"].

[המתורגם] ח"ב ע' 118). ומ"ש בפנים הוא ע"ד המבואר בכ"מ (תו"א לג, סע"א ואילך. לקו"ת שה"ש כח, ב ואילך) – שיש מעלה באספקלריא שאינה מאירה דישיעי על אספה"מ דמשה. וע"פ המבואר בתו"א שם שהמעלה שבאספשא"מ הוא כענין "ארץ קדמה", י"ל, שמה שישעי' ה' קרוב לארץ הוא מצד המעלה שבה – מה שקדמה לשמים. וראה לקמן סעיף יא.

(15) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב. אוה"ת ר"פ נצבים. ועוד.

(16) להעיר, שפעם למחרת יוה"כפ אמר כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע "איצטער ערשט דארפן תשובה טאן" (הובא ונתבאר בהקדמה לקונט' צו – נדפס בסה"מ תש"ט. לקו"ש ח"ד ע' 400). וראה לקמן הערה 72.

(17) פע"ח שער השופר פ"ה. שער הכוונות דרושי ר"ה (קודם דרוש א). סידור האריז"ל סוף סדר הנסירה.

(18) גירסתנו בכתבאריז"ל שם הוא: "מי שאינו בוכה" (בלי תיבת "כל").

אבל בכ"מ בדא"ח (לקו"ת תצא לו, ג. ר"ה נה, ד. דרך חיים יג, ריש ע"ד. כא, רע"א. ועוד) הובא "כל מי כו'". וראה לקמן הערה 41.

(19) בפע"ח ס"ה האריז"ל ושה"ש שם נזכר רק ר"ה ויוה"כפ (וכ"ה בלקו"ת תצא שם. לו, ד). אבל בד"ח יג, ריש ע"ד (מ"כתבי המקובלים) וכא, רע"א (מ"ס הקבלה): בעש"ת. (בלקו"ת נצבים מה, ד – מכהאריז"ל: בימים נוראים. בלקו"ת ר"ה נה, ד – מכהאריז"ל: ב"ה).

(20) ר"ה יח, א. וש"נ. רמב"ם ה' תשובה פ"ב ה"ו.

(21) ישעי' נה, ו.

(* ראה תניא פי"ד פכ"ז וריש פל"ה, שאפשר שיהי' כל ימיו במלחמה זו "כי אולי לכן נבדא". ושם (פכ"ז), שלכן "אל יפול לב אדם עליו ולא ידע לבבו".

של שמחה³⁸ מוחלטת³⁹, הנובעת "מחמת דביקות הנפש", ואצל רוב בני ישראל, שאינם ב"מדרגה גדולה" זו, זהו בכי של מרירות עצומה³⁹, עקב החטאים והריחוק מאלקות⁴⁰.

וכיון שבביטוי "כל מי שאינו בוכה..." נכללים כל סוגי היהודים גם יחד, מובן, שמדובר כאן על סוג מסויים של בכי לגבי כל ישראל⁴¹. ולכן מובן, שגם אצל צדיקים גמורים, ככל ישראל, צריכה להיות בכיה גם על ריחוקם מאלקות.

ה.

צער על ירידה מהדרגה הנעלית

ההסבר לכך הוא:

עיקר התשובה היא: החזרת הנשמה למקורה ולשרשה – "והרתו" ⁴² תשוב אל האלקים אשר נתנה⁴³. וכיון שאפילו צדיק גמור, אשר "עובד ה' ביראה ואהבה רבה בתענוגים" בכל זאת אינו מגיע בעבודתו ל"מעלת דביקותו בה' בדחילו ורחימו בטרם ירדתו לעולם הזה החומרי", כי "הגוף אינו יכול לסבול"⁴⁴ – לכן צריכה להתעורר גם אצל צדיק גמור תשובה, לשוב לדרגתו הנעלית לפני הירידה. וצער זה על הריחוק ממעלת הדביקות שהיתה לפני כן גורם לו לבכי, כלומר, שאין הוא יכול לשאת זאת.

בכך מובן מדוע נאמר "כל מי שאינו בוכה בעשרת ימי תשובה אין נשמתו שלימה", כי גם הבכי של הצדיקים

מדת הענוה וכדומה יכול גם צדיק גמור להיות במצב של "איני יודע..." בהערכתו את עצמו, ובהחשיבו את עצמו הרבה פחות ממצבו האמיתי³². יכול הוא לחשוב, שלא מילא את תפקידו כראוי³³, ועקב כך להתעורר בבכי של תשובה.

אך השאלה היא: מדוע הוא יהיה חייב לבכות? יכולים להיות צדיקים גמורים, שאינם טועים בהערכת מצבם³⁴, ואדרבה: "הדרך האמיתי (בעבודה) הוא שצריכים לדעת מהות עצמו... ובמעלות עצמו"³⁵, ויודעים את מעלותיהם לאמיתתן – ועל מה הם יבכו?

ד.

בכי של שמחה ובכי של מרירות

אדמו"ר הזקן מסביר בלקוטי תורה³⁶ לגבי "מי שאינו בוכה בראש השנה ויום הכפורים אין נשמתו שלימה", שבכיה זו אינה נובעת ממרה שחורה, אלא כנאמר³⁷ על רבי עקיבא, שכשהיה מבין את סודות התורה "ולגו עיניו דמעוות".

אך אין לומר, שבכיו של צדיק גמור בעשרת ימי תשובה הוא רק מסוג הבכי שהיה אצל רבי עקיבא, כי לפי זה יוצא, שבמאמר "כל מי שאינו בוכה..." כלולים שני סוגי בכי, שהפוכים זה מזה לחלוטין: אצל צדיקים זהו בכי

(32) ראה לקו"ת מסעי צ, ג: שריב"ז שאמר איני יודע היינו מפני גדול ענוותנותו. עיי"ש.

(33) דאל"כ, גם כשטועה כו' אי"ז שייך לתשובה ובכי' כפשוטן (ראה לקמן סעיף ז'), ומכ"ש שלא יירא שמא ידונו אותו לגיהנם.

(34) ראה לעיל ע' 93 הערה 23.

(35) היום יום ע' קו.

(36) תצא לו, ד. וכ"כ שם לו, ג (אלא ששם אינו שולל הענין דמרה שחורה. וראה לקמן הערה 41).

(37) ראה מהנ"ע וירא צח, ב. ט"ז באו"ח סרפ"ח סק"כ (בשם ז"ח).

(38) ראה תו"א כו, א. צו, ג. – נסמן בלקו"ת שם. וראה שו"ג הג' להערה 41.

(39) שהרי הבכי' היא דוקא כשהמרירות או השמחה הם עד כדי כך שאין בכחו להכילם (ראה תו"א שם. ובכ"מ).

(40) וגם עפ"ז ב"אין נשמתו שלימה" – שני סוגים: שאינה שלימה כלל עד ש"נותרקה לגמרי ונכרת חבל התקשרותה בשרשה"; ושאינה שלימה שחסר בתכלית השלימות כבר"ע כו'.

(41) ע"פ מ"ש בפנים, מובן מה שכלקות' שם (לו, ד) הובא הלשון "מי שאינו בוכה כו'" (בהשמטת תיבת "כל") – אף שלפנ"ז (לו, ג) איתא "כל מי כו'" (ובפרט שבשני המקומות מבאר שבכי' זו היא כענין שאמרו גבי ר"ע. ויתירה מזו: מאמר הב' הוא ביאור על המאמר שלפניו) – כי בהביאור (לו, ד)

ששולל הבכי' שמצד מ"ש, הרי בינוני ורשע אינם בכלל זה*, משא"כ בהמאמר (לו, ג) שמפרש את מאמר הארז"ל אבל אינו שולל עוד פירוש, כותב כל מי ובוה יומתק מה שבהמאמר שם כ' "ועיקרה ביוהכ"פ", ובהביאור שם "והוא בחי' יוהכ"פ" – כי הבכי' (שבהביאור שם) ששייכת גבי צ"ג כר"ע, "שהיא מדרגה גדולה", "הוא בחי' יוהכ"פ" (ומש"ש לפנ"ז "בר"ה ויוהכ"פ" – י"ל שזהו מצד בחי' יוהכ"פ שישנה גם ב"ה**); משא"כ הבכי' (שבהמאמר שם) השייכת*** גם בכינונים ורשעים, אי"ז הבחינה דיוהכ"פ, וישנה ב"ה" (ועד"ז בהימים שבין ר"ה ליוהכ"פ – ראה לעיל הערה 19) מצ"ע. אלא שעיקרה הוא ביוהכ"פ.

(42) קהלת יב, ז.

(43) לקו"ת ריש פרשתנו.

(44) תניא פל"ז מח, סע"א ואילך.

וע"פ המבואר ב"ה גדולים מעשה צדיקים תרפ"ה (נדפס בסה"מ – קונטרסים סוף כרך ב') ספ"א ובלקוטי לוי יצחק לתניא שם, נמצא, שהיראה והאהבה שלמטה – הגם שהם בבחי' פנימיות (לשון הקדש), וגם כשהם כאחד (שזהו מצד גילוי כחות עצמיים דוקא), אינם מגיעים אפילו לדחילו ורחימו של הנשמה למעלה, הגם שהם רק בבחי' חיצונית (לשון תרגום), ולא רק שאינם מגיעים אליהם – ובאופן ד"לא מיתא ולא מקצתה", אלא ש"אין ערך ודמיון ביניהם כלל".

(*) ו"ל שזהו גם הטעם מה שבלקו"ת נציבים (מה, ד) משמיט תיבת "כל" – כי הבכי' (שמבאר שם) על "הפגם והחסרון" אינה שייכת בצדיק, אבל בדרושי ר"ה (נה, ד) ובד"ח שם כותב "כל מ", כי הבכי' על מה שרשומה "ירדה ממקום כבודו ותתגשמה" (ועד"ז בד"ח שם) שייכת בכלם. כדלקמן סו"ס ה' וסו"ס ח'.

(**) ועפ"ז מובן בפשטות הלשון "בחי' יוהכ"פ" (משא"כ בהמאמר: ביוהכ"פ). וראה ד"ה להבין הל' בחינה (מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תמו).

(***) ואף שמדבר שם בענין הבכי' שורא "ע"ד שאמרו על ר"ע כו'" – הרי מזה עצמו שאינו שולל שם הבכי' שמצד מ"ש (כבהביאור), מובן שגם הבכי' שבהמאמר שם יש לה איות שייכות ע"פ להב"כ שמצד מ"ש ישנה גם בבינונים ורשעים. ועפ"ז יומתק (א) מ"ש "ע"ד שאמרו על ר"ע", ולא "כענין שאמרו כו'" כבהביאור. (ב) "שהיא מדרגה גדולה" מוסיף רק בהביאור. (ג) מה שמשמיט בהביאור הציון לסד"ה ושמיט כדכד – כי שם (כו, סוף ע"ב): "נענין הבכי'. התעוררות רח"ל".

מכך שאין ביכולתו להגיע לכך, מובן, לכאורה, שאין זה תפקידו. ושוב מתעוררת השאלה: מדוע יש לבכות על כך?

ההסבר לכך הוא: נשמות הן בעצם מהותן – אלקות, אך, כביכול, כפי שהאלקות "נעשית" ל"נברא" (ואף לאחר מכן הנשמה היא אלקות⁵¹), ולכן בכוחן לצאת מהגבלות הנבראים ולהגיע להתבטלות מוחלטת של מציאות⁵². ויציאה זו מהיותן מציאות של נבראים אכן מושגת על ידי עצם צערן על היותן "ישות"⁵³.

זוהי המשמעות של הפסוק "מן המיצר קראתי... עני במרחב": כאשר יהודי חש, שלאחר כל התקדמותו, ובהגיעו לדרגה נעלית באמצעות עבודתו, עדיין הוא ב"מיצר" [משום שעדיין לא הגיע לדרגה של "ליבטל וליכלל באור ה' ממש להיות לאחדים ומיוחדים ביחוד גמור, רק הוא דבר בפני עצמו ירא ה' ואוהבו"⁵⁰], הרי מעצם תחושה זו של "מיצר", הוא מגיע ל"מרחב", הוא יוצא מהמיצרים ומההגבלות של הנבראים, והוא בטל ומתאחד עם הקדוש-ברוך-הוא.

ח.

בעשרת ימי תשובה מגיעים לתשובה אמיתית

זהו יתרונם של עשרת ימי תשובה – התקופה של "בהמצאו" ו"בהיותו קרוב" – מכל ימות השנה, "אף-על-פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם"⁵⁴: בימים אלו, בנוסף לכך ש"מתקבלת היא מיד"⁵⁴, התשובה עמוקה הרבה יותר⁵⁵, כי אין היא על חטאים בלבד, אלא על הישות והירידה הכללית של הנשמה למטה, המורגשת במיוחד בזמן של קירוב המאור, כי "כל הקרוב אל ה' ביתר שאת... צריך להיות יותר שפל רוח"⁵⁶.

וכיון שבעשרה ימים אלו הקדוש-ברוך-הוא הוא "בהמצאו" ו"קרוב" לכל יהודי, אף למי שצריך לחזור בתשובה כפשוטה, לפיכך יכול גם הוא להגיע אז למרירות העמוקה והנעלית על כללות הריחוק,

הגמורים נובע מכך שנשמתם "ירדה ממקום כבודה ונתגשמה"⁴⁵, והוא אותו סוג⁴⁶ בכי ככל ישראל.

ו.

הצדיק מצטער על שאינו מגיע לתכלית שליחותו

אך יש להבין:

ירידה זו, הכרוכה בכך ש"הגוף אינו יכול לסכול", אינה תלויה, לכאורה, בבחירת האדם, שהרי אם כן, בודאי היה הצדיק הגמור מתקן גם זאת בעבודתו המושלמת. לפיכך, שוב קשה: מדוע בוכה הצדיק הגמור על "ריחוק" שלא הוא גרם, ושואין בכוחו לתקנו?

אילו היה הצדיק הגמור חושב על תועלת עצמו, ניתן היה להסביר זאת: כיון שבהיותו כאן למטה הוא בדרגה נמוכה יותר מאשר לפני כן, הרי צר לו על מצבו זה, למרות שאין זו אשמתו כלל. אך לאמתו של דבר, הצדיק הגמור מתמסר לחלוטין למימוש הכוונה העליונה⁴⁷, והרי כוונה זו היא שנשמתו תהיה כאן למטה באופן של ירידה והגשמה, ואם כן, מדוע הוא מתמרמר ובוכה על ירידה זו, בידעו שזוהי הכוונה העליונה⁴⁸?

על כך אפשר להשיב: הכוונה של ירידת הנשמה למטה אינה הירידה כשלעצמה, אלא העליה שתיגרם באמצעותה⁴⁹. כלומר, שהנשמה תגיע להתבטלות ולדביקות נעלית יותר באלקות, מאשר היתה לפני הירידה. וכיון שגם צדיק גמור הוא כאן למטה "דבר בפני עצמו"⁵⁰, הוא "יש ולא אפס"⁵⁰, יוצא, שהוא עדיין לא הגיע לתכלית שליחותו, והעובדה שאין הוא ממלא עדיין את תפקידו בשלימות, ואין הוא בטל לחלוטין באלקות, צריכה להכאיב לו עד כדי בכי.

ז.

עצם הבכי גורם להתבטלות

אך עדיין אין מובן: אילו היה נדרש מיהודי להגיע להתבטלות מוחלטת, הרי הוא היה יכול בודאי להגיע לכך.

(45) לקו"ת ר"ה נה, ד.

(46) אף שיש חילוקי דרגות בזה (וראה לקמן סעיף ח').

(47) שלכן נקראים בני עלי, כי עבודתם הוא לצורך גבוה (תניא ספ"י).

(48) ואי"ז דומה להבכי שעל החורבן והגלות – כי מה ש"גלינו מארצנו" הוא "מפני חטאינו" וע"י התשובה תהי' הגאולה, ולכן צריך להתענות על זה וכו' "כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה כו'" (רמב"ם הל' תעניות רפ"ה. ועד"ז הוא גם בנוגע לאבלות ר"ל וכו' – ראה רמב"ם הל' אבל ספ"ג). משא"כ בנדר"ד, שלכאורה אדרבה: רצון העליון הוא בירידת הנשמה למטה דוקא. וראה לקו"ת ראה כח, ד ואילך.

(49) ראה ד"ה רשפי" (ספ"ב ואילך), תניא שבעה דברים (ספ"ו) דשנת תרצ"ז, שהעלי' שבשבילה ירדה הנשמה למטה היא "לבטל כל ענין הישות וההרגשים". וראה לקמן הערה 58.

(50) תניא פל"ה (מד, ב).

(51) ביאור"ז לאדמו"ר א (קטו, ב) ולהצ"צ (ע' תקמח). ד"ה אנכי, וד"ה פכ"פ תרס"ז (בהמשך תרס"ו). ועוד.

(52) ד"ה והוא עומד עליהם תרס"ג ע' 9 (סה"מ תרס"ג ע' נז).

(53) בד"ה והוא עומד שם, משמע שהיציאה מגדר חוק הנברא אפשר להיות גם ע"י עבודה סתם (ולאו דוקא ע"י המרירות כו'), ובכל ימי השנה – אבל מובן שכמה דרגות ביציאה זו. וי"ל, שתכלית שלימותה הוא בזמן דהכתרת המלך [נובזה גופא שתי מדרגות: מצד ביטול העם המעורר את ההכתרה (ושלפני); ע"י שהמלך מקבל את ההכתרה (ושלאחרי)]. ועפ"ז יומתק מ"ש בלקו"ת שם (נה, ד) "בר"ה" (ראה לעיל הערה 19) – כי אז הוא זמן ההכתרה.

(54) רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ו.

(55) וי"ל שהרמב"ם מרמז ענין זה ב"יפה ביותר".

(56) אגה"ק רס"ב.

כי, לכאורה, אינו מוכן: האפשרות של מצוות, גזירות המלך, קיימת רק לאחר שהקדוש-ברוך-הוא כבר הומלך⁶³. אך כאשר צריך עדיין לגרום ל"תמליכוני", לעורר אצל הקדוש-ברוך-הוא את הרצון למלוך וכו', צריך לעשות זאת על ידי פעולה המגיעה לעצמותו, ית', ממש, וכיצד ייתכן להגיע לכך על ידי מצוה – תקיעת שופר⁶⁴?

ההסבר לכך הוא: "מן המיצר קראתי" היא [לא מפני עוונות, ואפילו לא מפני דקות הרע, אלא] מפני עצם היות האדם מציאות קיימת, ומפני אי-היותו "קדם מלכא"⁶⁵.

וכיון שנשמות ישראל חשות ב"מיצר" זה דוקא מפני היותן "קרוב אל ה' ביתר שאת..."⁶⁶, עד כדי היותן מושרשות בעצמותו ית'⁶⁷, לכן מגיעה קריאה זו מן המיצר עד לעצמותו, ית', ממש, מעל לענין המלוכה.

וכיון שהמרחב העצמי מתבטא דוקא בכך שגם בהישארותם נבראים הם מתבטלים לחלוטין (כדלעיל בסוף סעיף ט'), לכן מתבטא הענין של "ענני במרחב", המגיע על ידי תקיעת השופר, ב"תמליכוני עליכם", ובלשון תורת הקבלה והחסידות – "בנין המלכות", שגם בספירת המלכות, שהיא המקור של הנבראים, ולכן גם בהם, מאיר גילוי עצמותו, ית', והוא משפיע, עד כדי "וידע"⁶⁸ כל פעול כי אתה (עצמות⁶⁹) פעלתו⁷⁰.

ועל ידי כך מממשים את התכלית של "נתאוה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים"⁷¹, שהנבראים התחתונים נעשים דירה לעצמותו.

יא.

עשיית ופרשת האזינו

לפי האמור לעיל יובן הקשר שבין עשרת ימי תשובה⁷² לבין פרשת האזינו:

ולכן נכללים כל ישראל יחדיו במאמר "כל מי שאינו בוכה...", כי אצל כולם יכול להיות אותו בכי ממש, ולא רק אותו טוג של בכי, ועל ידי כך מגיעים ל"מרחב ית'⁵⁷.

ט.

על ידי ההתבטלות מגיעים המרחב האמיתי

כאשר מגיעה הנשמה לדרגה של התבטלות מוחלטת בהיותה כאן למטה, למרות שהיא במצב של "נברא", ובמיוחד כאשר היא גורמת לביטול המציאות גם בקשר לגוף ולנפש הבהמית⁵⁷, היא מתעלית על ידי כך לדרגה גבוהה יותר מכפי שהיתה לפני ירידתה לגדר של "נברא", כי על ידי כך מתגלה שאיחודה עם הקדוש-ברוך-הוא אינו מוגבל כלל, עד שגם ה"נברא" שבה, למרות הישארותו בגדר נברא, מתבטל ומתאחד עם הקדוש-ברוך-הוא באופן מוחלט⁵⁸.

זוהי המשמעות של "מן המיצר קראתי... ענני במרחב": על ידי עבודת התשובה – "מן המיצר קראתי" – לא זו בלבד שיוצאים מ"גדר חוק הנברא", אלא יותר מכך, מגיעים למרחב האמיתי – לעצמות ומהות אין סוף ברוך-הוא, שאינו מוגדר כלל, אפילו לא בהגדרה של "בלי גבול"⁵⁹, ודוקא משום כך יכול גם הנברא להתבטל ממצאותו⁶⁰.

י.

מצות השופר מעוררת את "בנין המלכות"

לפי האמור לעיל מוכן, כיצד על ידי מצות תקיעת שופר [אשר בהיותו צר בצדו האחד ורחב בצדו השני הוא רומז ל"מן המיצר קראתי... ענני במרחב"⁶¹] ממליכים את הקדוש-ברוך-הוא על ישראל. כנאמר בגמרא⁶²: "אמרנו לפני... מלכות כדי שתמליכוני עליכם... ובמה, בשופר".

הרצון; כבעל הרצון), ולא בעצמותו (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 125 ובהנסמן שם).

(65) לקו"ש שם ע' 127 ובהערה 19.

(66) ראה לעיל סעיף ח'.

(67) וכהאמירה לפני תק"ש (ואמירת מן המיצר): יבחר לנו – שזוהו מצד היותם מושרשים בעצמות (עין ד"ה שיר המעלות תש"ג פ"ט. ד"ה יבחר לנו שם פ"ד).

(68) נוסח התפלה ד"ה. וראה בכתבי האריז"ל (בסידורו שם ועוד) ש"פנול" קאי על עשר'.

(69) ראה ד"ה תפלין דמארי עלמא תרנ"ג פ"ב. חכמות בחוץ תרצ"ד (בסה"מ קונטרסים ח"ב) פ"ב. ובכ"מ.

(70) ראה ד"ה ולקחתם לכם תרס"א, שזוהו אמיתות ענין בנין המלכות שבר"ה. עיי"ש בארוכה.

(71) נסמן בלקו"ש ח"ו ע' 17 הערה 41. וראה שם הערה 42.

(72) ועד"ז בד' ימים שבין יוה"כ לסוכות (ראה לעיל סו"ס א') – כי מוכן שהתשובה או [ובפרט למחרת יוה"כ] – ראה מפרשי המשנה כריתות פ"ו מ"ג. עשיית לאו"ח ס"א סקי"ג ובשב יעקב שהובא שם] היא באופן נעלה ביותר.

(57) ראה ד"ה והוא עומד שם ע' 11 (סה"מ שם ע' נט): שגם בנשמות דבי"ע יכול להיות ביטול אמיתי, גם מצד גופם כו'.

(58) ונוסף לזה: מכיון שהנשמה היא אלקות בעצם מהותה, הרי מצד זה גם בביטולה נשארת היא בבחי' אין ואפס (ראה ד"ה כי חלק תרצ"ד (תשי"א) פ"י). משא"כ ע"י שהיא נעשית נברא, ובפרט כירידתה בגוף ונה"ב, ובכ"ז מתבטלת, ובפרט כשפועלים הביטול גם בגוף ונה"ב – הוא ביטול אמיתי (ראה בארוכה ד"ה רשפי"ג (ספ"ג ואילך), תניא שבעה דברים (פ"ה ופ"ז) דשנת תרצ"ז).

(59) ראה ד"ה מן המיצר דשנת אעת"ר ותרצ"ה (בסה"מ קונטרסים ח"ב). ובכ"מ.

(60) ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 24 הערה 76. 79.

(61) תו"א עד, ב. ד"ה מן המיצר שם, ע"פ רע"מ בשלח נט, סע"ב ואילך.

(62) ר"ה טז, א. לר, ב.

(63) כמרז"ל (ראה מכילתא יתרו כ, ג. תו"כ אחרי פ"ג. ילקו"ש יתרו שם) קבלו מלכותי ואח"כ אגזור עליכם גזירות.

(64) וגם ענין תשובה הנרמז בשופר (רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד), אף שתשובה היא למעלה ממצות – מכיון שענינה הוא לתקן הענינים דהיפך רצון העליון, הרי גם היא שייכת לבחי' רצון (אלא שזוהו גופא היא מגעת בעומק

במלים פשוטות היא:

"שמים" מצביעים על התורה, ו"ארץ" – על מצוות⁷⁸. וכיון שבכל אחד מהם יש מעלה: הדביקות והאיחוד של הנפש האלקית עם הקדוש-ברוך-הוא מושגים (בעיקר) על ידי לימוד התורה⁷⁹, ועשיית העולם לדירה לה' יתברך מושגת (בעיקר) על ידי קיום המצוות⁸⁰ – לכן צריכים להיות אצל ישראל שני הענינים⁸¹:

בתחילת עבודתו הרוחנית הוא צריך להיות "קרוב לשמים ורחוק מן הארץ", שלא ייחפז לזכך את העולם, אלא תענוגו העיקרי יהיה בלימוד התורה. אמנם, הוא צריך בודאי גם לקיים מצוות, ועליו לעשות גם זאת בודאי בחיות ובתענוג, אך יש לעשות זאת רק לפי מידת מחויבותו על-פי שולחן ערוך – הוא רחוק מן הארץ.

אך לאחר שכבר מימש כיוון זה, צריכה להתעורר בו ההכרה, ש"לא המדרש עיקר אלא המעשה"⁸², כי "תכלית בריאתו וירידתו לעולם הזה" היא להפוך את העולם לדירה לו יתברך⁸⁰.

לפיכך נלמדת ההוראה שצריך להיות "קרוב לארץ" על ידי ישעיהו: נבואתו של ישעיהו היא בעיקר על הגאולה העתידה⁸³, שאז יהיה "מעשה גדול"⁸⁴. ולכן לימד הוא את ההוראה, שצריך להיות "קרוב לארץ", שיש לפעול בזיוכך העולם, ועל ידי כך מגיעים ל"וידע כל פעול כי אתה פעלתו", בגאולה האמיתית והשלמה, על ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחות שבת תשובה תשכ"דח. ו' תשרי תשכ"ח)

בכל ימות השנה העבודה הרוחנית היא בעיקר בענינים של "ארץ": לימוד התורה וקיום המצוות כפי שהם כאן למטה. ואף המצוות שהן חובות הלבבות, כגון: ידיעת אלקות, אהבת ה', יראת ה' וכדומה, קשורות למוח וללב הגשמי⁷³.

אך בעשרת ימי תשובה, שצריכה להיות בהם, כשמים, עבודת "תשובה" של "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", דורשים מכל יהודי את "מן המיצר קראתי" – שיצטער על הימצאותו במיצר העולם, ו"יקרא" לקדוש-ברוך-הוא, כלומר, ישתוקק ויצמא ליכלכל בו.

וכיון ש"במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא כולו"⁷⁴, הרי על ידי עצם הפעולה של "מן המיצר קראתי", אף לפני "ענני במרחב", הוא נעשה "קרוב לשמים" ו"רחוק מן הארץ": מפני מרירותו על הימצאותו במיצר העולמות, הוא נעשה "רחוק מן הארץ", שמשמעותה כאן היא עולמות בריאה יצירה עשה⁷⁵, כולל עולם הבריאה, ומפני תשוקתו להתאחד עם אלקות, הוא נעשה "קרוב לשמים", שמשמעותם כאן היא אצילות⁷⁵ – "אלקות ממש"⁷⁶.

אך מיד לאחר מכן (ובלשון הספרי "וסמך לדבר") מגיעים ל"ענני במרחב"⁷⁷, המשכת העצמות, ואז המעלה העיקרית היא "ארץ", כאמור לעיל, שהדירה וההמשכה של עצמותו ית' היא דוקא למטה, בתחתונים – "קרוב לארץ" ו"רחוק מן השמים".

יב.

תחילה "קרוב לשמים" ואחר כך "קרוב לארץ" ההוראה הנלמדת מכך לגבי עבודת התורה והמצוות

נאמר "כי ה' דבר" – "ענני", מלמעלה. וראה זהר הובא לעיל הערה 1, 4. (78) תו"א בתחלתו. לקו"ת פרשתנו עד, ב (ענ"פ האזינו השמים ג' ותשמע הארץ ג').

(79) תניא פכ"ג (ויעיג"כ שם פ"ה).

(80) שם פל"ז.

(81) להעיר מלקו"ת שה"ש נ, א: ששמים היא בחי' רצוא וארץ בחי' שוב. וגם מצד זה הרי תחלה העבודה היא "קרוב לשמים" – רצוא, ומיד אח"כ ("סמך לדבר") – קרוב לארץ, שוב.

בתו"א (ב, ג, ג, ג), ששמים ענינו שוב, וארץ – רצוא. ועפ"ז אפשר לבאר ע"ד הענין שבפנים

גם להפ"י (ראה לעיל הערה 4) ש"האזנה" מורה על ריחוק.

(82) אבות פ"א מ"ז.

(83) ראה ב"ב יד, ב: ישעי' כולי דנחמתא. וראה סדור שם, ההפרש בין ישעי' לירמיה.

(84) אוה"ת ר"פ ויגש. ואתחנן ס"ע רמז ואילך. סה"מ תרכ"ט ע' 19.

ובכ"מ.

ולכאורה חידוש גדול בזה דמשמע שהיא למעלה גם מהתשובה דעשיית ויוהכ"פ. וכהלשון (ראה לעיל הערה 16): איצטער ערשט דארפן תשובה טאן. ומה שלא נתבאר מעלה זו דימים אלו בפירוש בש"ס ופוסקים – י"ל שהוא ע"ד המבואר בנוגע להקפות (דשמע"צ ושמה"ת – שהם בדוגמת ר"ה (ראה היום יום ע' צח)) שלא נזכרו בתשובש"כ ולא בש"ס כו' (לקו"ת סוכות פ, ג. סידור אדה"ז רסט, ב).

(73) ראה בארוכה ד"ה וכה"ע רואים ש"ת ספ"א ואילך.

(74) נסמן בלקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 130. הערה 29. וראה סה"ש תש"ד ע' 78 ואילך.

(75) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 118. ושם, שזהו הביאור ע"פ פשטות (ראה לעיל הערה 14) במאמר הספרי – כי נבואת ישעי' היא בבריאה (נסמן לעיל הערה 7. סדור עט, א. ועוד) ונבואת משה – באצילות (נסמן בהערה הנ"ל).

(76) תניא רפ"ט.

(77) להעיר גם מזה שב"האזינו השמים ותשמע הארץ" נאמר "ואדברה"; "אמרי פי" – "קראתי" (קריאה של הנבואה, וב"שמעו שמים והאזינו ארץ"

יום ראשון ו' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלא, והנה כמו"כ... עד עמ' 262, להחיותם.

יִסוּד ד' אָדָם קְדָמוֹן, שֶׁהוּא סוֹף רִגְלֵי הַיִּשְׂרָאֵל – שֶׁל אָדָם קְדָמוֹן, הַמְסַתֵּימִים בְּמַלְכוּת דַּעְשִׁיהַ, הֵנָּה הָאֵרֶת ה'קו" מְאִירָה מִשָּׁם – מִנְצַח־הוֹד־יִסוּד דָּאָרְם קְדָמוֹן, וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּאֵיזֶר הַנְּשָׁמָה ד' סְפִירוֹת דְּבְרִיאַת־יִצְרֵה־עֲשִׂיהָ שֶׁהוּא אֱלֻקוּת. "א"ק" הוּא אָדָם קְדָמוֹן, שֶׁעִנִּינוּ הוּא –

המחשבה

המחשבה

האוצרת בתוכה ומקיפה את

כל סדר ההשתלשלות

("צופה ומביט עד סוף כל

הדורות"), ומזהרטים

שבמחשבה הקדומה הזו

באה החיות של כל סדר

ההשתלשלות, ובוזה גופא

ישנם "יושר" ו"עגולים" –

"עגולים" הוא ענין של

"מקיף", המקיף על כל

מדריגות ההשתלשלות

בהשוואה ובאופן שוה,

ש"אצילות" ו"עשיה"

מוקפים יחד; ו"יושר" הוא

הענין של אור פנימי, הנותן חיות בכל ענין של השתלשלות בהתאם

למהות ולמדריגת הענין, הרי רגלי היושר של אדם קדמון מסתיימים

במדריגה האחרונה של עולם ה"עשיה", שהיא "מלכות דעשיה".

ועל כך הוא אומר, שהארת ה"ק" המאירה עד "מלכות דעשיה"

(לא מצד ההתלבשות בכלים ד"אצילות", כי אם ענין ה"ק" המאיר

ב"א"ק" (אדם קדמון) – נמצאת בכל מדריגות ההשתלשלות, עד

במדריגה התחתונה של "מלכות דעשיה" הבאה מהמחשבה

הקדומה ד"א"ק", הרי ענין זה והארה זו מה"ק" מאיר ומתלבש

באור הנשמה של עשר הספירות של העולמות בריאה-יצירה-עשיה-

עשיה, שהוא אלקות. וְהָאֵרֶת דְּהָאֵרֶת, – מה"ק", מִתְלַבֶּשֶׁת

בְּנִפְשֵׁירוֹת ד' סְפִירוֹת דְּבְרִיאַת־יִצְרֵה־עֲשִׂיהָ, – לא רק באור

הנשמה כי אם גם בנפש רוח, וְאָף גַּם בְּכָל חֲפָלִים שְׁלֵהֶם. בכלים

של ספירות בריאה-יצירה-עשיה, למרות שאין הם אלקות, שמצד

הארת ה"ק" מהכלים דאצילות לא מאירה שם ההארה, שכן

"אצילות" אינו מאיר ואינו מתלבש בענין שאיננו אלקות, אך מצד

ה"ק" עצמו שלמעלה מ"אצילות" יורדת (מצד המחשבה הקדומה

של אדם קדמון) הארת ה"ק" באופן של הארה דהארה גם בכלים

של ספירות בריאה-יצירה-עשיה. וְהָאֵרֶת דְּהָאֵרֶת, –

כלומר המדריגה השלישית של הארה, הוּא בְּכָל הַנְּבְרָאִים – של

עולם ה"בריאה", וְנִצְרִים – של עולם ה"יצירה", וְנִעְשִׂים, – של

עולם ה"עשיה", שעל ידי זה מאירה בכל נברא ונוצר ונעשה,

הכוונה שבמחשבה הקדומה ד"א"ק", שעל הנברא ונוצר ונעשה

להשלים, וכוננה זו היא החיות של הנברא ונוצר ונעשה. הענין של

"הארה דהארה דהארה" הוא, שהארה איננה עצם אבל היא עדיין

אותו מהות של הענין שממנו באה ההארה, כך שהארת ה"ק" היא

עדיין מהות של אלקות, ואשר לכן היא מתלבשת רק באור הנשמה

של הספירות שהוא אלקות. הארה דהארה כבר אינה המהות של

וְהֵנָּה, כְּמוֹ בֶן מְזוּוג – ויחוד, וְ"א" וְנִקְבָּא דְּבְרִיאַת־יִצְרֵה־עֲשִׂיהָ – "ד"א" (מדות) ו"מלכות" של העולמות בריאה-יצירה-עשיה, נְבְרָאוֹ מֵאִין לִישׁ כָּל הַנְּבְרָאִים – של עולם ה"בריאה", וְהַנְּצִרִים – היצורים של עולם ה"יצירה", וְהַנְּעִשִׂים, – הדברים שבעולם

ה"עשיה", כפי שהוסבר

לעיל, הרי מ"מלכות

דאצילות" ומהזיווג של

"ד"א" ו"מלכות" דאצילות

מתהווים הנשמות

והמלאכים של עולם

ה"בריאה", נבראים שהם

כבר ענין של "יש", וכפי

שהסביר רבנו הזקן, הרי זה

על ידי כוח ה"אין סוף"

הנמשך ב"מלכות" בכלל

וביחוד הזיווג "ד"א" ו"מלכות"

בפרט, ומצד זה שה"ק" של

"אור אין סוף" מלוכש

בספירות, שבגלל זה יכולה

להיות מהם ההתהוות של

מציאות "יש", כך גם שמיחוד הזיווג "ד"א" ו"מלכות" מהספירות של

העולמות בריאה-יצירה-עשיה מתהווים הנבראים של עולמות אלה

(וכפי שיסכם רבנו הזקן, שגם בהם ישנה ההתלבשות של הארה

מה"ק" של "אור אין סוף"). עַל יְדֵי אֹר הַנְּשָׁמָה שֶׁבְּתוֹכָהּ, שֶׁהִיא

– הנשמה היא, אֱלֻקוּת, מְהַכִּלִּים ד' סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת דְּאֵצִילוּת,

– עשרת הכלים של "מלכות דאצילות" יורדים בספירות של בריאה-

יצירה-עשיה להיות הנשמה והאלקות של הספירות של בריאה-

יצירה-עשיה. וְגַם בְּתוֹכָהּ – ב"מלכות דאצילות", ישנה הָאֵרֶת

ה'קו" דְּאֹר־אֵין־סוֹף – שמצד אור ה"ק" שהוא מעין המאור,

יכולה להיות ההתהוות של "יש מאין", כפי שהסביר לעיל, הַמְלַבֵּשׁ

בְּאֵצִילוּת עַד ה'פְּרָסָא, – והמסך שבין "אצילות" ל"בריאה",

שהאור של בריאה-יצירה-עשיה יהיה מהות אחרת מאשר האור

של "אצילות". וְהָאֵרֶת ה'קו" שֶׁהִיא מְאִיר פְּבָלִים ד' סְפִירוֹת

דְּמַלְכוּת – של "אצילות", בְּקֶעַ ה'פְּרָסָא עִמָּהֶם, וּמְאִיר בָּהֶם –

בל' הכלים של "מלכות דאצילות" הנעשים נשמה לבריאה-יצירה-

עשיה, בְּבְרִיאַת יִצְרֵה־עֲשִׂיהָ כְּמוֹ בְּאֵצִילוּת מְשִׁם. – ענין זה של

ההארה מה"ק" שהאיר בכלים דאצילות, הוא גם אחרי שנעשה

פרסא ומסך בין "אצילות" ל"בריאה-יצירה-עשיה", והאור של

בריאה-יצירה-עשיה אינו בכלל מהות האור שמ"אצילות", אך, כיוון

של' הכלים של "מלכות דאצילות" בוקעים את הפרסא, שגם אחרי

הפרסא לא יהיה זה ענין אחר לגמרי, ענין של נברא ולא אלקות,

אלא הם ענין של אלקות ואשר לכן הם אור הנשמה של בריאה-

יצירה-עשיה (המהווה ומחיה הנבראים של בריאה-יצירה-עשיה),

הרי כך גם ההארה מה"ק" שבהם גם כן בוקעת את הפרסא איתם

וגם הארת ה"ק" מאירה באור הנשמה של בריאה-יצירה-עשיה.

וְגַם ה'קו" בְּעִצְמוֹ – לא רק הארת ה"ק" המאירה בכלים

דאצילות, כי אם גם ה"ק" בעצמו, הַמְלַבֵּשׁ בְּסִיּוּם וְסוֹף נְצִח־הוֹד־

שְׁכֵתוֹכִי⁴¹: "חַיִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם, – עֲשִׂיתָ, וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת בָּלֶם", – שְׁנַמְשַׁכְתָּ חַיִּים מִ"אֹר אֵין סוּף", מִ"אַתָּה", בְּכֹלם (בְּכָל הַנִּבְרָאִים). שִׁזָּה הָהָאֲרָה דִּהָאֲרָה שֶׁל הַ"קוּ" מִ"אֹר אֵין סוּף",

הַנִּמְשַׁכְתָּ לְהַיִּית חַיִּים לְכָל הַנִּבְרָאִים. וְכָל זֹאת בְּבְחִינַת הַתְּפִשּׁוּת הַחַיִּים לְהַחְיֹתָם. – שֶׁבְּכָל יֵשׁ הַבְּדֵל בֵּין אוֹפֵן

הַהִתְלַבְּשׁוּת בִּ"אַצִּילוּת", וּבְאוֹר הַנִּשְׁמָה שֶׁל בְּרִיאַת־יִצְרֵה־עֲשִׂיהָ, וּבְנִפְשׁ רוּחַ וְכֹלִים שֶׁל עֶשֶׂר סְפִירוֹת בְּרִיאַת־יִצְרֵה־עֲשִׂיהָ, עַד בְּכָל הַנִּבְרָאִים,

הַמְדִּירִיגָה הַקּוֹדֶמֶת, אֵךְ הִיא עֲדִיין הַמְצִיאוֹת שֶׁל הַעֲנִין הַקּוֹדֶם, שֶׁלֹּכַן הָהָאֲרָה דִּהָאֲרָה מִתְלַבְּשֵׁת בְּנִפְשׁ רוּחַ שֶׁל סְפִירוֹת בְּרִיאַת־יִצְרֵה־עֲשִׂיהָ, שֶׁכֵּבֶר אֵינָה הַמְהוּת הַקּוֹדֶמֶת (זֶה לֹא אֵלֶקוֹת). אֵךְ זֶה

עֲדִיין הַמְצִיאוֹת שֶׁל אוֹתוֹ עֲנִין, עֲנִין רוּחָנִי שֶׁל כֹּלִים וְשֶׁל סְפִירוֹת, שֶׁלְמִירוֹת שֶׁאֵין זֶה אֵלֶקוֹת הֵרִי זֶה גַּם כֵּן לֹא מְצִיאוֹת שֶׁל נִבְרָא. הָאֲרָה

דִּהָאֲרָה דִּהָאֲרָה הִיא כֵּבֶר גַּם לֹא הַמְצִיאוֹת שֶׁל הָהָאֲרָה הָאוֹרִיגִינָלִית, שֶׁלֹּכַן הָהָאֲרָה דִּהָאֲרָה שֶׁל הַ"קוּ" מִתְלַבְּשֵׁת בְּכָל הַנִּבְרָאִים, נִזְרָרִים וְנַעֲשִׂים שֶׁהֵם מְצִיאוֹת שֶׁל נִבְרָאִים. כְּמוֹ

יום שני ז' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 262, אמנם מציאותו... עד עמ' 262, כנ"ל.

עֲשִׂיהָ, – שֶׁהַכֹּלִים הֵרִי מְקִיפִים לְאוֹר הַמִּתְלַבְּשׁ בְּתוֹךְ הַכֹּלִים, וְכִהְיָאֲרָתוֹ תוֹךְ הַכֹּלִים – נִוְתֵן בָּהֶם כֹּחַ וְעֵז לְכִרְאֵי יֵשׁ מֵאֵין. – כִּפִּי שֶׁהוֹסֵבֶר לַעֲלִיל, הֵרִי הַתְּהוּוֹת הַנִּבְרָאִים שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהָעוֹלָמוֹת, הוּא עַל יְדֵי הַכֹּלִים שֶׁל הַסְפִירוֹת שֶׁבְּאוֹתוֹ עוֹלָם; הֵרִי הַכּוֹחַ שִׁישׁ לְכֹלִים שֶׁל הַסְפִירוֹת לְהוּוֹת "יֵשׁ

מֵאֵין" (הַתְּהוּוֹת שֶׁבְּאֵה דּוֹקָא מֵעֲצֻמוֹת "אֹר אֵין סוּף" הַ"סוֹבֵב כָּל עֲלֻמִּין") הוּא מִפְּנֵי שֶׁמֵּאִיר בָּהֶם מִ"אֹר אֵין סוּף" הַ"סוֹבֵב כָּל עֲלֻמִּין". וּמֵאַחֵר שֶׁהִבְרִיאָה הִיא עַל יְדֵי הַכֹּלִים, – שִׁישׁ בָּהֶם הֵרִי עֲנִין שֶׁל גְּבוּל וְהַתְּחַלְקוּת, לְזֹאת – לִכְן, הֵם הַנִּבְרָאִים בְּבְחִינַת רִבּוּי וְהַתְּחַלְקוּת – שֶׁאֶחָד שׁוֹנֶה מֵהַשֵּׁנִי, וְגְּבוּל וְתִבְלִיָּה, – לְמִירוֹת שֶׁהַכּוֹחַ לְהַתְּהוּוֹת בֹּא מִדֵּה־אֹר הַסוֹבֵב" שֶׁהוּא בְּלִי גְּבוּל, אֵךְ,

מִפְּנֵי שֶׁהַכּוֹחַ מֵאִיר בְּתוֹךְ הַכֹּלִים, הֵרִי הָהָאֲרָה הָאֵלֶקֶתִּית שִׁישְׁנָה עַל יְדֵי הַכֹּלִים, הִיא בְּחִינָה שֶׁל הַתְּחַלְקוּת וּבְאוֹפֵן שֶׁל גְּבוּל, וּכְפָרֵט – כִּפִּי שֶׁהָהָאֲרָה הָאֵלֶקֶתִּית מִמְּנָה נַעֲשִׂית הַתְּהוּוֹת, בֹּאָה בְּגִלּוּי, עַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת, כְּנֻכָּר לְעִיל. – שֶׁהָאוֹתִיּוֹת יֵשׁ בְּהֵן יוֹתֵר עֲנִין הַתְּחַלְקוּת וְהַגְּבֻלָּה מֵאַשֶׁר הַכֹּלִים. עַל כָּל פְּנִים הֵרִי אִמֵּר לַעֲלִיל, שֶׁלֹּא רַק בְּסְפִירוֹת שֶׁל הָעוֹלָמוֹת, בְּנִשְׁמָה, וּבְנִפְשׁ רוּחַ, וּבְכֹלִים, יֵשׁ גַּם מֵהָאֹר הַפְּנִימִי שֶׁל "אֹר אֵין סוּף" (הַ"קוּ"), שֶׁעֲנִינֵנו אֹר שֶׁבְּשִׁבְלֵי הָעוֹלָמוֹת, אֹר שִׁיאִיר אֶת הָעוֹלָמוֹת בְּאוֹר פְּנִימִי הַ"נִּרְגַּשׁ" בְּעוֹלָמוֹת, כִּפִּי שֶׁחַיִּית רִגְשָׁתָהּ. וְגַם מֵהָאֹר הַסוֹבֵב וּמְקִיף (אֹר שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מֵעוֹלָמוֹת, וְהַשְּׁפַעְתּוֹ בְּעוֹלָמוֹת הוּא רַק בְּאוֹפֵן זֶה שֶׁהוּא נִשְׁאָר לְמַעַלָּה מֵהֶם, וְאֵינוֹ נִרְגַּשׁ בָּהֶם בְּפְנִימִיּוּת), הֵרִי לֹא רַק שֶׁבְּסְפִירוֹת יֵשׁ מִכָּל אֶחָד מִשְׁנֵי הַסּוּגִים שֶׁבְּאוֹר, כִּי אִם גַּם בְּכָל נִבְרָא יֵשׁ מִשְׁנֵי הַסּוּגִים שֶׁבְּאוֹר; הַהִבְדֵּל מִתְבַּטֵּא רַק בְּכָךְ אִם זֶה בֹּא בְּהָאֲרָה, אוּ בְּהָאֲרָה דִּהָאֲרָה, או

אִמְנָם מְצִיאוֹת וּמְהוּתוֹ שֶׁל אֹר הָאֵין־סוּף – עֲצֻמוֹ, אֵינוֹ כְּנִדָּר מְקוֹם כָּלָל, – שֶׁנִּאֲמַר שֶׁב־אַצִּילוּת" נִמְצָא "אֹר אֵין סוּף" בְּאוֹפֵן אֶחָד וּבְבְרִיאַת־יִצְרֵה־עֲשִׂיהָ וּפְרִטוֹ – בְּאוֹפֵן אֶחָד, אֵלֹא הוּא וְסוֹבֵב כָּל עֲלֻמִּין – כָּל הָעוֹלָמוֹת, בְּשִׁוּת, וְ"אַתָּה הַשָּׁמַיִם וְאַתָּה הָאָרֶץ אֵנִי מֵלֵא" – אוֹמֵר הַקּוֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּהַשְׁוָאָה אֶחָת, –

שֶׁכֵּשֶׁם שֶׁהוּא מֵלֵא בְּשָׁמַיִם כֵּךְ הוּא מֵלֵא בְּאָרֶץ, וְ"לִית אֶתֶר פְּנִי מְנִיָּה" – אֵין מְקוֹם וּמְדִירִיגָה שֶׁהוּא פְּנִי וְרִיק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, אֵף כִּי אֵין תְּלֹז הַנִּשְׁמִיָּה, רַק שֶׁהוּא בְּבְחִינַת מְקִיף וְסוֹבֵב, – אֵין הוּא מֵאִיר בְּפְנִימִיּוּת, שִׁיּוּרִגֵּשׁ כִּפִּי שֶׁהַחַיִּית מוֹרְגֶשֶׁת, כִּי אִם הוּא בְּאוֹפֵן שֶׁל מְקִיף וְהַעֲלֵם, וְכְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר הַפְּרִדּוּשׁ – שֶׁל "סוֹבֵב כָּל עֲלֻמִּין", כְּלֻמִּין

אִמְרִים, – בַּחֲלֵק הָרֵאשׁוֹן שֶׁל סֵפֶר הַ"תְּנִיָּא"⁴², וְלֹא הַתְּפִשּׁוּת וְהַתְּלַבְּשׁוּת הַחַיִּית – מֵהַ שְׁמֹהוּת וּמְצִיאוֹת הַ"אֵין סוּף" מֵלֵא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת – אֵין זֶה בְּאוֹפֵן שֶׁל הַתְּפִשּׁוּת וְהַתְּלַבְּשׁוּת הַחַיִּית, לְהַחְיֹתָם וְלְהוּוֹתָם מֵאֵין לְיֵשׁ, – שֶׁגַּם עַל הַתְּהוּוֹת מִ"אֵין" לְיֵשׁ, לְמִירוֹת שִׁזָּה עַל יְדֵי כּוֹחַ נַעֲלָם שֶׁל "אֹר אֵין סוּף", הֵרִי זֶה, אֲבָל עֲנִין שֶׁל גִּלּוּי וְהַתְּפִשּׁוּת לְהַתְּהוּוֹת הַבֹּאָה עַל יְדֵי הַסְפִירוֹת וְהַמְדִּירִיגוֹת הַמִּמְשִׁיכוֹת וּמִגְלוֹת אֶת הַכּוֹחַ הַנִּעֲלָם, כִּי אִם – הַהִתְפַּשְׁטוּת לְחַיִּית וְלְהַתְּהוּוֹת, בֹּאָה עַל יְדֵי הָאֲרָה דִּהָאֲרָה וְכֹי' מִה־קוּ", כְּנֻכָּר לְעִיל. וְגַם מֵאוֹר־אֵין־סוּף הַסוֹבֵב וּמְקִיף לְאַרְבַּע עוֹלָמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאַת־יִצְרֵה־עֲשִׂיהָ בְּשִׁוּת, – הָאֹר שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מֵעוֹלָמוֹת, וְהַשְּׁפַעְתּוֹ בְּעוֹלָמוֹת הִיא רַק בְּאוֹפֵן שֶׁהוּא סוֹבֵב וּמְקִיף כָּל אֲרַבְעַת הָעוֹלָמוֹת בְּשׁוּהָ, מֵאִיר – גַּם אֵל תְּקוֹן הַפְּנִימִי – שֶׁהוּא אֹר פְּנִימִי בְּעוֹלָמוֹת, דְּרֹךְ הַכֹּלִים דְּעֲשֶׂר סְפִירוֹת דְּבְרִיאַת־יִצְרֵה־

ממנה צמחים באופן של "יש מאין", (לא רק בששת ימי בראשית, כפי שזה היה בשאר המאורות, כמו "ישרצו המים" וכדומה, שאז, בששת ימי בראשית, הוציאו המים מכוחם הרוחני ענין של נפש חיה שבא מהמים, אך לאחר ששת ימי בראשית כבר באה נפש חיה אחת מהשניה, ואין זה באופן של "יש מאין", ואילו הארץ – מצמיחה תמיד צמחים באופן של "יש מאין") – הרי שבארץ ישנה המעלה, שלמרות שהיא "נברא" שההארה האלקית שבה הצטמצמה באופן של הארה דהארה דהארה (שאין הוא המהות של אלקות ואפילו לא המציאות של אלקות, כי אם מציאות של נברא גשמי כפי שזה בארץ). בכל זאת נראה על ידה הכוח האלקי של התהוות "יש מאין", מצד זה שיש בה גם מהאור ה"סובב כל עלמין" וגם מאור ה"ק" שעל ידו מתגלה הכוח הסובב בענין של התהוות וחיות בנבראים. טעמו של דבר מדוע דבר זה מתגלה בארץ דוקא, יסביר רבנו הזקן להלן, הוא מפני שהארץ היא היסוד הנמוך ביותר של העולם הגשמי, ובמקום הנמוך ביותר שבו יורדת ההארה האלקית, יש בו כוח מ"אור חוזר", המבטא בגילוי יותר את ה"עצם", כאור ומדריגה שלמעלה ממנה. ובלשון רבנו הזקן:

בהארה דהארה דהארה: כשזה בא באופן של הארה, הרי אין זה אכן העצם מ"אור אין סוף", אך זה עדיין המהות של "אור אין סוף", וכשזה בא באופן של הארה דהארה, אין זה גם המהות של "אור אין סוף", כי אם המציאות בלבד (כלומר, שאין זה ענין שמהותו אלקות, כי אם מציאות של אלקות בלבד); אך, כשזה בא באופן של הארה דהארה דהארה, כפי שהדבר בכל הנבראים, אין זה גם לא המציאות של ההארה האלקית הקודמת, אלא זה כפי שההארה האלקית באה ומתלבשת במציאות של נברא.

להלן יסביר רבנו הזקן, שגם כפי שההארה האלקית באה במציאות של נברא, זה מתגלה דוקא בנברא כזה שבנבראים עצמם הוא מהיסוד הנמוך ביותר, יסוד העפר שלמטה מאש, רוח ומים, ובנברא המורכב בעיקר מיסוד העפר, כמו הארץ הגשמית – מתבטא בגילוי הכוח והיכולת שיש דוקא בעצמות "אור אין סוף" להוות "יש מאין". כוח זה הוא בעיקר ב"אור הסובב" ומתגלה על ידי ה"ק" דוקא, האור הפנימי, דבר זה נראה בבירור במה שהארץ מצמיחה, שצמיחת צמחים ואילנות גשמיים מכוח הצומח הרוחני שבארץ היא ענין של "יש מאין", וכוח זה מגלה הארץ תמיד, שתמיד צומחים

יום שלישי ח' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 262, ועוד זאת... עד עמ' קלב, דמל' ראצ'.

לו מזל למעלה המכה בו ואומר לו גדל, הרי, שהצמיחה היא לא כולה מכוח הצומח שבארץ כי אם מה"מזל" שברקיע בא ענין הצמיחה? אומר על כך רבנו הזקן: **הַיְינוּ לְאַחַר שֶׁכָּבַר צִמְחַת הָעֵשֶׂב, – שֶׁכָּבַר נַעֲשֶׂה מִצִּיאוֹתָיו שֶׁל "יֵשׁ" (עֵשֶׂב), אֲלֵא שֶׁלִּי לְצִמּוֹחַ**

ולגדול, ואילן שעושה פירות הרי צריך שיהיה בהם טעם,

מתקנות או חמיות, הרי זה בא מן המזל, וְאֵינוּ אֹמְרִים לוֹ לְצִמְחַת מֵאֵין לֵישׁ – שתהווה מציאות העשב או האילן, אֲלֵא מִקִּשְׁטָן לְגִדְלָה, וְלִשְׁאֵת פְּרִי בְּלִי מִן יְמִין בְּפִרְטֵי פְּרִמִּיּוֹת. – שישנם אילנות המוציאים פירות מתוקים, וישנם אילנות המוציאים פירות חמוצים וכדומה, הרי זה בא

מהמזל שברקיע. ב"אור התורה" פרשת במדבר⁴⁵ אומר ה"צמח צדק", שהמזל משפיע התעוררות בכוח הצומח שמתבטא בעשב או באילן שיוצא, אך עצם הצמיחה הוא מכוח הצומח עצמו, ובמקום אחר ב"אור התורה"⁴⁶ מפרש ה"צמח צדק", שענין ה"הכאה" של המזל הוא, שבשעה שהמזל מאיר על העשב או האילן שאילו הוא שייך, משפיע הדבר בעשב או באילן המשכה לשרשו, ומההמשכה לשרשו הוא הולך וגדל יותר ויותר. אֲבָל בְּמִרְם יִצְמַח – לְמִי יֵאמָר בְּלִי מִזֶּל וּמִזֶּל לְכָל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב בְּפִרְטֵי פְּרִמִּיּוֹת – הרי אומרים שהמזל "מכה בו" (בעשב), ואומר לו "גדל", וכשהעשב אינו קיים

וְעוֹד זֹאת, יִתֵּר עַל כֵּן עַל כָּל הַנִּזְכָּר לְעִל⁴³, הָאֲרֶה דִּהְאֶרָה דִּהְאֶרָה, – כפי שההארה האלקית באה בנברא באופן של הארה דהארה דהארה, שאז הרי זה כבר שלא בגילוי, לא המהות של אלקות, ואפילו לא המציאות של אלקות, ובכל זאת כבר הוסבר

לעיל שיש בה גם מה"ק" –

האור הפנימי וגם מהאור ה"סובב כל עלמין", וְכָל הַנִּזְכָּר לְעִל – אור ה"ק"

שבה, ו"אור הסובב" שבה – קל-הנ"ל היא מראה כחה ויכלתה ביסוד העפר הגשמי בגילוי עצום ביתר עז מיסודות העליונים ממנו וגם מצבא השמים שאין בכחם ויכלתם להוציא יש מאין תמיד כיסוד העפר המצמיח תמיד יש מאין ואילנות (והמזל המכה ואומר גדל היינו לאחר שכבר צמח העשב ואינו אומר לו לצמוח מאין ליש אלא מקומן לגדול ולשאת פרי כל מין ומין בפרטי פרמיות. אבל בטרם יצמח למי יאמר כל מזל ומזל לכל עשב

בִּיתֵּר עֵז מִיִּסּוּדוֹת הָעֲלִיּוֹנִים מִמֶּנּוּ, – מיסוד העפר, וכמו למשל יסודות אש, רוח ומים, וגם מִצְבָּא הַשָּׁמַיִם, שֶׁאֵין בְּכֻחָם וְיָכָלָתָם לְהוֹצִיא יֵשׁ מֵאֵין תָּמִיד, בִּיִּסּוּד הָעֵפֶר הַמִּצְמִיחַ תָּמִיד יֵשׁ מֵאֵין, הֵם עֲשֻׁבִּים וְאֵילָנוֹת – הצומחים מכוח הצומח הרוחני באופן של "יש מאין". שהרי גם אלה שצומחים על ידי זריעה ונטיעה, יסביר להלן, שזה כמו "יש מאין", שכן מה שזורעים נרקב כולו בארץ, הזריעה משמשת כ"העלאת מ"ן" בלבד (התעוררות של כוח הצומח), ובמיוחד אלה שצומחים בלי זריעה ונטיעה כלל, (וְהַמִּזֶּל הַמִּכָּה וְאֹמֵר "גִּדְלָה", – שחכמינו ז"ל⁴⁴ הרי אומרים שאין עשב למטה שאין

43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"הערות ותיקונים": צ"ע הל' והכוונה". 44. ב"ר פ"י, ו. 45. ע' קצו. 46. במדבר ע' תשפו.

כך הדבר ב"אור הקו" שענינו להאיר כל הנבראים באור פנימי, הרי כאשר הוא מגיע למדרגות האחרונות של המחשבה המקיפה כל העולמות והנבראים – הוא חוזר באור חזר, כְּמֹו שׁ – ה"ק", מְלֻכָּה בְּאִרְיָה אֲנִיפִין? אֲבָא וְאֲמַר – חכמה בינה ו"ז"א וְנוֹקְבָא – ז"א (מדות) ומלכות, דְּאֲצִילוֹת – מֵאִיר

פֶּאֶר חוֹזֵר מְלֻכּוֹת דְּאֲצִילוֹת, ומְלֻכּוֹת דְּאֲצִילוֹת הִיא – לכן, בְּחִינַת כְּתֵר מְפֻשָּׁה לְמַעְלָה, – בחישוב הספירות מלמטה למעלה, מ"מלכות" לספירות העליונות, הרי "מלכות" היא בחינה של "כתר" – כנזכר לעיל באגרת קודש זו, וְנִעְוִין תַּחֲלָתָן בְּסוּפָן. – שב"מלכות" הרי זה, שה"תחלה" של "כתר"

שלמעלה מ"חכמה", נמצאת ב"מלכות", וב"קו" הרי זה, שה"תחלה" של ה"קו" נעוצה בסוף של "רגלי אדם קדמון", המסתיימות במדרגות התחתונות של עולם ה"עשיה", ביסוד העפר; וכיון שה"קו" הרי ענינו גילוי של "אור אין סוף" – מתבטא לכן ביסוד העפר יותר בגילוי הענין של "אין סוף" בענין של "יש מאין", בענין של צמיחה, כפי שיסביר להלן. וְכֵךְ הוּא בְּסִיּוּם ה"קו". דְּאִוֵּר אֵין־סוּף הַמְּסֻתִּים בְּסִיּוּם ה"שֹׁר" דְּרָגָלִי "אֶדָם קְדָמוֹן" – כפי שהרגלים והמדרגות התחתונות של אדם קדמון באות באור הפנימי בהתחלקות של המדרגות, הרי בשעה שזה בא למדרגות האחרונות, שזה בתחתית ה"עשיה", במדרגות האחרונות של עולם ה"עשיה", כפי שזה יסוד העפר הגשמי, מֵאִיר – ה"קו" בבחינה של "אור חוזר", מְפֻשָּׁה לְמַעְלָה – מזהההה דהארה דהארה שבעפר הגשמי, לְבָחִינַת אִוֵּר הַנְּשָׁמָה דְּמְלָכוֹת דְּמְלָכוֹת דְּעֵשִׂיָּה, – שבאור הנשמה זו המדרגה האחרונה, שכן, "עשיה" היא הרי העולם התחתון ביותר, ו"מלכות" היא הספירה האחרונה, וב"מלכות" גופא, בעשר הספירות שבה, "מלכות דמלכות" היא האחרונה – אך, כיוון שמדובר כאן בענין אור הנשמה, שְׁהוּא אֱלֻקוֹת מְשֻׁשׁ, מְחִיצוֹנִיּוֹת הַכִּלִּים דְּמְלָכוֹת דְּאֲצִילוֹת. – שכאמור לעיל הם נעשים אור הנשמה לבריאה יצירה עשיה – הרי במדרגת אור הנשמה, שהיא האחרונה שבאור הנשמה – מאיר בה האור החוזר מהמדרגות האחרונות של "עשיה" (המדרגה האחרונה שבנבראים). ונותן את הכוח לגלות כוח ה"אין סוף" בענין של "יש מאין", של צמיחה, באופן תמידי.

עדיין – למי הוא אומר גדל? אלא, כאמור, הכוונה היא לאחר שהעשב כבר קיים במציאות של "יש", על הצמיחה מקטן לגדול וכו' על כך באה האמירה והכוח מהמזל. על כל פנים, צמיחת העשבים והאילנות היא מְהֻכָּה הַצּוּמָח שָׁבוּ, – שביסוד העפר שְׁהוּא – כוח

הצומח הוא אֵין – לא מציאות גשמית, וְרוֹחֵנִי, וְ – אילו הם – העשבים והאילנות, הם נְשָׁמִים. – הרי שזה ענין של "יש מאין", שכפי שהוסבר לעיל, הרי הכוח ל"יש מאין" הוא דוקא בעצמות "אין סוף" – וכוח זה מתבטא ביסוד העפר הגשמי. וְאֵין זֹאת, – מה שדוקא בארץ מתבטא בגילוי כוח ה"אין סוף" של "יש מאין", אין זה אֱלֹא מְשֻׁשׁ דְּרָגָלִי "אֶדָם קְדָמוֹן" – הרגלים של "אדם קדמון",

מְסֻתִּים בְּתַחֲתִית – עולם ה־עֵשִׂיָּה, – ה"רגלים", המדרגות האחרונות של אדם קדמון (של המחשבה הקדומה הכוללת בתוכה כל הנבראים מהעליונים ביותר עד התחתונים ביותר), מסתיימות במדרגות התחתונות של העולם התחתון ביותר, עולם ה"עשיה", והוא יסוד העפר שבעולם ה"עשיה", וְתַחַת רָגְלָיו – מתחת למדרגות האחרונות של אדם קדמון, מֵאִיר אִוֵּר־אֵין־סוּף בְּרוּךְ הוּא הַסּוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, – היכן שמסתים האור הפנימי שהוא בהגבלה ובהתחלקות בעולמות, מאיר האור המקיף שלמעלה מעולמות, כְּלִי הַפֶּסֶק רַב בִּיְנֵיהֶם, רַק עֲנוּלִי "אֶדָם קְדָמוֹן" – ה"עיוגלים" של אדם קדמון, לְכַדּוֹ. – שהרי במחשבה הקדומה של אדם קדמון ישנם "יושר" ו"עיוגלים", אור פנימי ואור מקיף, הרי היכן שמסתים ה"יושר" והאור הפנימי של אדם קדמון ונשארים רק העיוגלים והמקיפים של אדם קדמון (שגם העיוגלים של אדם קדמון הרי אינם ענין של "אין סוף" ממש כמו ה"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין") – מאיר שם "אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין", וְגַם ה"קו" מֵאִוֵּר־אֵין־סוּף הַמְּסֻתִּים בְּסִיּוּם רָגְלִי "אֶדָם קְדָמוֹן" – מֵאִיר מְפֻשָּׁה לְמַעְלָה בְּבָחִינַת "אִוֵּר חוֹזֵר", – "אור חוזר" היינו – אור שכשמגיע למקום שמעבר לו אין הוא יכול להאיר, הוא מגיע חזרה באור חוזר ביתר חזק וביתר אור מאשר האור הוא לפני שמגיע לאותו מקום. וכפי שהדבר באור השמש, שהאור התחתון הקרוב יותר לארץ חם יותר מאשר האור האמצעי (האור שבאמצע, בין השמש לארץ), שכן, כאשר קרני השמש מגיעים לארץ, שמעבר לה אין הם יכולים להגיע – הוא חוזר באור חוזר, ולכן חם יותר למטה.

יום רביעי ט' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלב, ולפמ"ש בס' הגלגולים... עד עמ' 264, כמ"ש במ"א.

העלאת מ"ן כלל, ולכן השפיעו או המאמרות "ישרצו המים" ו"תוצא הארץ" ענין של "יש מאין", ואילו כוח הצומח מהמאמר "תדשא הארץ" – משפיע תמיד, להצמיח עשבים ואילנות ופירות מאין – מכוח הצומח הרוחני, ל"יש" – ל"יש" הגשמי, העשבים, האילנות והפירות, תמיד מדי שנה בשנה, הוא מעין פְּחִינָה "אִין-סוּף", – שהוא ענין אינ-סופי, לא מסתיים אף פעם הכוח בארץ להצמיח, שֶׁאִם יִתְקַנֵּם עוֹלָם הָהָא רְבִיבֵי רִבְבוֹת שָׁנִים – יִצְמִיחוּ מִדִּי שָׁנָה בְּשָׁנָה. אֵלָּא שֶׁיֵּשׁ מָהֵן – מהעשבים, מהאילנות ומהפירות, הבאים על ידי העֲלָאת "מִן נִקְבִּין", – שיש משדו המעורר את כוח הצומח שיצמיח, וְהֵם הַזִּרְעִים וְהַנְטוּעִים, – העשבים הנזרעים והאילנות הנטועים, הרי הזרעים הם "העלאת מ"ן" לכוח הצומח, וְאִתְּעֵל-פִּיִּיָּן – למרות שהם זרעים ונטועים, הֵם כְּמוֹ יֵשׁ מֵאֵין, שֶׁהַנְּרָעִין הַנְטוּעִים אֵין לוֹ עֶרֶךְ כָּלֵל לְגַבִּי הַפְּרִי, וְגַם – אין לו שום ערך והשוואה, נֶגֶד כָּל הָאֵילָן עִם הַעֲנָפִים וְהָעֲלִין, – שבכך אין ההבדל כל כך באיכות כמו לגבי הפרי שיש בו טעם ואילו לגרעין שנזרע אין טעם, אך, קיים הבדל גדול ואין השוואה בכמות, של האילן וענפיו ועליו לגבי הגרעין, הרי צמיחתם של הפירות ושל האילן היא ענין של "יש מאין", למרות שזה בא על ידי זריעת הגרעין, וְכֵן בְּמִנֵּי זִרְעוֹנִים וְיִרְקוֹת, וְגַם בְּמִנֵּי תְבוּאָה לְהַתְהוּוֹת מֵאוֹת נִרְעִינִין מִנְּרָעִין אֶחָד, הוּא כְּמוֹ יֵשׁ מֵאֵין, וּמִכָּל שָׁבֶן – לא גרעיני החטה שהם אותו מהות של הגרעין, אלא תְּשׁוּבָה וְהַשְׁבָּלִים. – שאינם אותו מהות ממש כמו הגרעין – הרי הם בודאי "יש מאין". וְהַנְּחָה⁴⁸, תְּפִירוֹת שֶׁ – צומחים על ידי העֲלָאת "מִן נִקְבִּין", – התעוררות מלמטה, היא הַזִּרְעָה

וּלְפִי מַה שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר הַגִּלְגּוּלִים פָּרָק ב', הוּבָא בְּלִקּוּמֵי אֲמָרִים – בספר ה"תניא"⁴⁷, מִתְלַבֶּשֶׁת תַּחֲלָה הָאָרֶץ זֹו שֶׁל ה"קוֹן" הָאוֹר-אִין-סוּף בְּאוֹר הָאֵצִילוֹת שֶׁבְּעִשְׂיָה, וּמִמֶּנָּה לְבִרְיָאָה וְיִצְרָה שֶׁבְּעִשְׂיָה, וּמִהֵן לְבִחִינָה אֹד הַנְּשָׁמָה דְּמִלְכוּת דְּמִלְכוּת דְּעִשְׂיָה, וְעַל יְדֵי זֶה יֵשׁ בָּהּ וְעַז בְּסוּם הַכָּלִי דְּמִלְכוּת דְּמִלְכוּת דְּעִשְׂיָה – המדריגה וספירה התחתונה ביותר ש"ב עשיה", שְׁבִיבִיד הָעֶפֶר, וְהוּא מֵאֲמָר: "תִּדְשָׂא הָאָרֶץ וְכוּ", – דשא – שממאמר זה בא הרי כוח הצומח, לְהוֹיֹת פּוֹעֵל בְּקֶרֶב הָאָרֶץ תְּמִיד לְעוֹלָם וְעַד (פְּחִינָה אִין-סוּף, – שלא רק עצם פעולת הצמיחה שהיא ענין של "יש מאין", בא מכוח ה"אין סוף", אלא גם האופן של להצמיח הוא פעולה תמידית, ומצד כוח זה, הוא יכול להצמיח תמיד בלי סוף, הרי שגם זה הוא הענין של "אין סוף", וְלֹא בְּלִבְד בְּשִׁשֶּׁת יָמִי בְּרֵאשִׁית, בְּמֵאֲמָר: "יִשְׁרָצוּ הַמִּים", וּמֵאֲמָר: "תִּוצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ תַּחָּה", – מאמרות אלה השפיעו רק בששת ימי בראשית, שאז הוציאו המים והארץ נפשות חיות באופן של "יש מאין", ואילו לאחר זה כבר באה נפש חיה אחת מהשניה שלא באופן של "יש מאין", רק בששת ימי בראשית בלבד השפיעו מאמרות אלה, שהמאמרות באים מִתְקַבֵּה דְּמִלְכוּת דְּעִשְׂיָה, שְׁבִיבִיד יְמֵי בְּרֵאשִׁית הָאֵרִי פְּעוֹלָם תַּחָּה הָאָרֶץ מֵאוֹר-אִין-סוּף בְּחֶסֶד חֲנָם, בְּלִי הַעֲלָאת "מִן נִקְבִּין" כָּלֵל, – בלי שום התעוררות מהמטה (מהמקבל), הנקראת "העלאת מִן נִקְבִּין", שהנוקבא (המקבל) מעלה ומעוררת בהתעוררות שלה מלמטה – התעוררות מלמעלה. הרי, הסדר אחרי ז' ימי בראשית, שמן ההכרח שתהיה העלאת מ"ן והתעוררות מלמטה כדי לעורר התעוררות מלמעלה; אך, בימי בראשית האירה הארה מ"אור אין סוף" בחסד חנם, בלי

אגרת הקדש

ולפמ"ש

בס' הגלגולים פ"כ הובא בלק"א מתלבשת תחלה הארה זו של הקו דאור א"ס באור האצ"י שבעשיה וממנה לבריאה ויצירה שבעשיה ומהן לבחי' אור הנשמה דמל' דמל' דעשיה ועי"ז יש כח ועוז בסיום הכלי דמל' דמל' דעשיה שביסוד העפר והוא מאמר תדשא הארץ וכו' להיות פועל בקרב הארץ תמיד לעולם ועד (בחי' אין סוף ולא בלבד בששת ימי בראשית כמאמר ישרצו המים ומאמר תוצא הארץ נפש חיה מחכמה דמל' דמל' דעשיה שבו' ימי בראשית האיר בעולם הזה הארה מאור אין סוף בחסד חנם בלי העלאת מִן נִקְבִּין כלל) להצמיח עשבים ואילנות ופירות מאין ליש תמיד מדי שנה בשנה שהוא מעין בחי' א"ס שאם יתקיים עוה"ז ריבוי רבבות שנים יצמיחו מדי שנה בשנה אלא שיש מהן ע"י העלאת מ"ן והם הזרועים והנטועים ואעפ"כ הם כמו יש מאין שהגרעין הנטוע אין לו ערך כלל לגבי הפרי וגם נגד כל האילן עם הענפים והעלין וכן במיני זרעונים וירקות וגם במיני תבואה להתהוות מאות גרעינין מגרעין א' הוא כמו יש מאין ומכ"ש הקשין והשבילים והנה הפירות שע"י העלאת מ"ן

שום ערך והשוואה, נֶגֶד כָּל הָאֵילָן עִם הַעֲנָפִים וְהָעֲלִין, – שבכך אין ההבדל כל כך באיכות כמו לגבי הפרי שיש בו טעם ואילו לגרעין שנזרע אין טעם, אך, קיים הבדל גדול ואין השוואה בכמות, של האילן וענפיו ועליו לגבי הגרעין, הרי צמיחתם של הפירות ושל האילן היא ענין של "יש מאין", למרות שזה בא על ידי זריעת הגרעין, וְכֵן בְּמִנֵּי זִרְעוֹנִים וְיִרְקוֹת, וְגַם בְּמִנֵּי תְבוּאָה לְהַתְהוּוֹת מֵאוֹת נִרְעִינִין מִנְּרָעִין אֶחָד, הוּא כְּמוֹ יֵשׁ מֵאֵין, וּמִכָּל שָׁבֶן – לא גרעיני החטה שהם אותו מהות של הגרעין, אלא תְּשׁוּבָה וְהַשְׁבָּלִים. – שאינם אותו מהות ממש כמו הגרעין – הרי הם בודאי "יש מאין". וְהַנְּחָה⁴⁸, תְּפִירוֹת שֶׁ – צומחים על ידי העֲלָאת "מִן נִקְבִּין", – התעוררות מלמטה, היא הַזִּרְעָה

47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פ"ו (בהג"ה), פ"ח. וראה ג"כ שם ספנ"א וספנ"ב". 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לאחרי אומרו 'תמיד' מהו 'מדי שנה בשנה' (מעין סתירה מזל"ז), משא"כ לעיל (קלב, סע"א): תמיד (וכן יהי) לעו' – וכהמשך (בחי' א"ס). ויל"פ עפמש"כ אגה"ק סו"ס יד: וז"ש תמיד כו' אעפ"כ אינה כו' אלא שבכל שנה ושנה כו'". 49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה 'והנה' – במ"מ" – מה ענינו כאן? – וי"ל שהוא בהמשך להג"ל במעלת המצות מהסוף בכלל (ולחסום במעלות מצות מעשיות) – דאף בכל הענינים הנשפעים גם עתה 'בחסד חנם' – כשנעשה ע"י מצוה ותפלת האדם הם משובחים מאד מאד. ולהעיר מלקו"ת במש"נ בשלילת טענת המרגלים טובה הארץ 'מאד מאד'".

עבודת האדם, יש בהם מעלה עליונה יותר מאשר האורות הנמשכים ב"אתערותא דלעילא" (בהתעוררות מלמעלה) בלבד, בלי ההתעוררות ועבודת האדם למטה, (שהוא תכלית בריאת האדם), – שעל ידי עבודתו יומשכו אורות נעלים יותר בכל העולמות, כמו שנתבאר במקום אחר.

והנטיעה – הם משפחים מאד מאד מהעולים מאלוהים מכל הצומח לבדו שבארץ, – בלי נטיעה וזריעה, ומזה נשפיל – בענין המשכות אורות עליונים – שיומשכו ב – עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה – שהאורות הנמשכים על ידי "העלאת מ"ן" (התעוררות מלמטה) של

אגרת הקדש

היא הזריעה והנטיעה הם משובחים מאד מאד מהעולים מאלוהים מכל הצומח לבדו שבארץ ומזה נשפיל המשכות אורות עליונים באבי"ע (שהוא תכלית בריאת האדם) כמ"ש במ"א.

יום חמישי י' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 264, ומזה יובן היטב... עד עמ' קלג, חיי עוה"ב.

של "עשיה", שמתגלית שם – בתחתית העשיה, ביתר עז, הארה דהארה כו' – כלומר, הארה דהארה דהארה שישנה בעפר הגשמי, מאור-אין-סוף הפוכה כל עלמין, – המקיף וסובב כל העולמות בשוה, ומת"קו" או-אין-סוף שבסיום "רגלי הישר" ד"אדם קדמון" – המודריגות האחרונות של האור הפנימי שבעולמות – מאירה שם ההארה האלקית בכתב "אור חזר", – באור מחזק יותר מאשר במודריגות העליונות, בנזקך לעיל. ויובן היטב בזה טוב טעם ודעת, מה שמלאכים עליונים שבמרכבה פני שור" ופני נשר" – ש"מרכבה", נהנים מאד ונזונים ומסתפקים מרוח הבהמה והעוף העולה אליהם מהקרבות ש"ג המזבח וכדקדוק לשון הזה"ק ואתהניין מיסודא ועיקרא דילהון. ואחרי הדברים והאמת האלה דעת לנבון נקל להבין ע"י כל הנ"ל גודל מעלת המצות מעשיות אשר הן תכלית

ומזה – ממה שהוסבר לעיל, שבתחתית העשיה (במודריגות האחרונות של עולם ה"עשיה") מאיר אור מחזק יותר באופן של "אור חזר", מ"אור אין סוף" ד"סובב כל עלמין" ומאור ה"קו" – הרי מזה יובן היטב בענין סדר מדרגות: דומם צומח חי מדרג, שכן – כפי שזה בא בד' היסודות מהם מורכב כל נברא, הרי הם בתיבות: עפר – (הנ"ל), מים אש רוח, שאף שהחי הוא למעלה מהצומח⁵⁰, והמדרג למעלה מהחי – אף-על-פי-כן – סוג החי נזון וחי מהצומח, והמדרג – האדם, מקבל חיותו משניהם, – מצומח ומחי, ונשם חכמה ודעת, – מקבל האדם מצומח ומחי, ש"אין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שישמע טעם הן כו", – כפי שהגמרא אומרת בברכות⁵¹, ו"עדין לא אכילנא בשרא דתורא כו", – כפי שהגמרא אומרת בבבא קמא⁵² שר

אגרת הקדש

ומזה יובן היטב בענין סדר מדרגות דצח"מ שהן בחי עפר מים אש רוח שאף שהחי הוא למעלה מהצומח והמדרג למעלה מהחי אעפ"כ החי נזון וחי מהצומח והמדרג מקבל חיותו משניהם וגם חכמה ודעת שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שישמע טעם דגן כו' ועדיין לא אכילנא בשרא דתורא כו' כי הוא בחי אור חזר ממה למעלה מתחתית העשיה שמתגלית שם ביתר עז הארה דהארה כו' מאור א"ס הסובב כ"ע ומחקו אור א"ס שבסיום רגלי היושר דא"ק בבחי אור חזר כנ"ל. ויובן היטב בזה טוב טעם ודעת מה שמלאכים עליונים שבמרכבה פני שור ופני נשר נהנים מאד ונזונים ומסתפקים מרוח הבהמה והעוף העולה אליהם מהקרבות ש"ג המזבח וכדקדוק לשון הזה"ק ואתהניין מיסודא ועיקרא דילהון. ואחרי הדברים והאמת האלה דעת לנבון נקל להבין ע"י כל הנ"ל גודל מעלת המצות מעשיות אשר הן תכלית

50. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם בנוגע להתהוותו – ובכ"ז נזון כו' [עפ"ז מובן דלא נזכר כאן עפר – דהכל הי' מן העפר. וי"ל שלכן גם לאחר שנתהווה זקוק וניזון ממנו]". 51. מ, א. 52. עא, סע"א ואילך. 53. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל 'ארי' סתם מן האש האוכל הקרבן אדם משברון ורעות רוח" רוח נשברה דאדם המקריב (אוה"ת שם)". 54. פינחס כח, ב. 55. ח"ג רמא, א.

הַנֶּשְׁמִי, בְּמִוּ שְׁבֻתוֹב⁵⁶: "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", – שהיום דוקא, בעולם הזה, בעולם המעשה, יש לקיים מצוות מעשיות, הנעשות בדברים גשמיים שהתהוותם היא דוקא מעצמות "אור אין סוף", ושיש בהם הכוח הנעלם שמצד עצמות "אור אין סוף", ועל ידי המצוות

הַנֶּשְׁמִי, בְּמִוּ שְׁבֻתוֹב⁵⁶: "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", – שהיום דוקא, בעולם הזה, בעולם המעשה, יש לקיים מצוות מעשיות, הנעשות בדברים

אגרת הקדש

ירידת הנשמות לעוה"ז הגשמי כמ"ש היום לעשותם ויפה שעה א' בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עוה"ב. ע"כ מצאנו מכיה"ק:

שעושים בדברים אלה מתגלה הכוח הנעלם, וי"פה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא⁵⁷:

עד כאן – אומרים מדפיסי אגרת הקדוש, מציאנו מכתב ידו הקדושה. – של רבנו הזקן (שכתב אגרת זו לפני הסתלקותו).

יום שישי י"א תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלג, כא. אד"ש... עד עמ' 266, בכל יום.

בפועל. בַּמֶּתֶן דְּמִים – מַעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – מִדֵּי שְׁבֵת בְּשִׁבְתּוֹ, וּלְפָחוֹת מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ⁵⁸, מַעֲרָבֵי הַקְּצוֹב לְעֶרְךָ שָׁנָה, – יחלקו את הכסף המוקצב לכל השנה במנות שבועיות או לפחות במנות חדשיות. וְכָל כֶּסֶף הַקְּדָשִׁים אֲשֶׁר עָלָה עַל לֵב אִישׁ לְהִתְנַדֵּב פְּלִי גֵדֵר לְפָרְנֶסֶת אַחִינוּ יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ הַקְּדָשׁ, מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה. – כפי הנראה רוצה רבנו הזקן להוסיף כאן, שלא רק את הסכומים שקבעו לתת בשנים קודמות יחלקו עתה במנות שבועיות או חדשיות, אלא גם אם עלה במחשבתו של משהו לתת סכום גדול יותר מאשר בשנים הקודמות, יקיים גם הוא בקשה זו לתת את הסכום הנוסף במנות שבועיות או חדשיות. כִּי הֵנָּה, מִלְּבַד הַדְּיוּעַ לְכָל גֵּדֵל מַעֲלַת הַזְרִיזוֹת בְּכָל הַמָּצוֹת, – שיש להודרו בעשיית מצוה לעשותה מה שמוקדם יותר, הַנֶּאֱמָר

כא. אגרת קודש זו כותב רבנו הזקן, לעורר את אלה שקיבלו על עצמם לתת סכום כסף מסוים במשך השנה ל"כולל חב"ד", לתמוך בלומדי תורה ועוסקים בעבודת ה' בארץ ישראל.

ההתעוררות היא, שלא יחכו לסוף השנה ויתנו אז את כל הסכום, כי אם יחלקו את הכסף למנות שבועיות או לפחות חדשיות, שכן, מלבד מעלת הזריזות בכל מצוה בכלל ובצדקה ביחוד, ישנה מעלה נוספת בנתינת סכום הכסף (שרוצים לתת במשך השנה) במנות מרובות, כפי שיסביר טעמו של דבר.

מתחיל רבנו הזקן אגרתו זו בברכה לבני ישראל הנקראים בכלל "אחבי שמו"¹, מצד האהבה שיש בבני ישראל להקדוש ברוך הוא, ובמיוחד אלה שנותנים לצדקה עבור אלה שעוסקים בתורה ובעבודה בארץ ישראל – נקראים הם במיוחד "אחבי שמו", שכן, ארץ ישראל היא הרי ארץ אשר "עיני ה' אלקיך בה"², מאירה שם

המשכה פנימית משם הוי", ושם הוי' הוא הרי "שמו" המיוחד של הקדוש ברוך הוא.

אחר דרישת שלום, בְּמִשְׁפָּט לְאוֹהֲבֵי שְׁמוֹ, – של הקדוש ברוך הוא. אֵל הַמִּתְנַדְּבִים בָּעַם, לַעֲשׂוֹת צְדָקָת ה' עִם אֶרְצוֹ הַקְּדוּשָׁה, לְתֵת מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה חֶק הַקְּצוֹב מַעוֹת אֶרֶץ הַקְּדָשׁ, – לתמוך ביושבי ארץ הקדוש, ארץ ישראל, תִּפְנֶה וּתְבִוֶּנֶן בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אֲלֵיהֶם תִּפְּנֶה מְלִיתִי, וְתֵאֵל בְּטַל אִמְרָתִי³, – כלומר, רבנו הזקן קורא ופונה אליהם – לָדוּר לְזִרְיוֹם, – בהתאם לביטוי⁵ "אין מזריזין אלא למזריזין", וּלְחֹזֵק יָדִים רְפוּתִים⁶, – כלומר, שברצון ובלב לא חסר; קיים הרצון והרגש לתת⁷, אלא שהידים רפות לעשות זאת

אגרת הקדוש, מציאנו מכתב ידו הקדושה. – של רבנו הזקן (שכתב אגרת זו לפני הסתלקותו).

אגרת הקדש

כא אד"ש כמשפט לאוהבי שמו אל המתנדבים בעם לעשות צדקה ה' עם ארצו הקדושה לתת מדי שנה בשנה חוק הקצוב מעות אה"ק תוב"ב אליהם תמוף מלתי ותול כטל אמרתי לורז לזריזים ולחזק ידיים רפות במתן דמים מעות א"י מדי שבת בשבת ולפחות מדי חדש בחדשו מערכו הקצוב לערך שנה וכל כסף הקדשים אשר עלה על לב איש להתנדב בלי גדר לפרנסת אחינו יושבי אה"ק מדי שנה בשנה. כי הנה מלבד הידוע לכל גדול מעלת הזריזות בכל המצוות הנאמר ונשנה בדברי רז"ל לעולם יקדים אדם לדבר מצוה כו' וזריזותי דאברהם אבינו ע"ה היא העומדת לעד לנו ולבנינו עד עולם כי העקדה עצמה אינה נחשבה כ"כ לנסיון גדול לערך מעלת א"א ע"ה בשגם כי ה' דיבר בו קח נא את בנך כו' והרי כמה וכמה

וּנְשָׁנָה בְּדִבְרֵי רִז"ל: "לְעוֹלָם יִקְדָּם אָדָם לְדַבֵּר מִצְוָה כּוּ"⁹, וּזְרִיזוּתִיהָ דְּאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלֵינוּ הַשְׁלֹם – וזריזותו של אברהם אבינו ב"עקידה", היא העומדת לעד, לנו ולבנינו עד עולם, כִּי הַעֲקִידָה עֲצָמָה – שהקדוש ברוך הוא זוכר תמיד זכותה לבני ישראל, אֵינָה נִחְשָׁבָה כָּל כֶּף לְנִסְיוֹן גָּדוֹל לְעֶרְךָ מַעֲלַת – ומדריגת אברהם אבינו עָלֵינוּ הַשְׁלֹם, – זה טעם אחד מדוע אין העקידה עצמה נחשבת לנסיון גדול כל כך לגבי אברהם אבינו, מצד מעלתו ומדריגתו הגדולות, טעם שני, הוא: בְּשָׁנָם – בלקחנו גם בחשבון, כִּי ה' דִּבֶּר בּוֹ: "קַח נָא אֶת בְּנֶךָ כּוּ"¹⁰, – שיקח את יצחק לעקידה, וְהָרִי – היו בָּמָה וּבְמָה קְדוּשִׁים שְׁמִמְכְּרוּ נַפְשָׁם

56. ואתחנן ז, יא. עירובין כב, א. 57. אבות פ"ד מ"ז. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה לעיל באגה"ק ס"ה דע"י צדקה עבד שמא קדישא וצדקה ניתנת מחמת מדת החסד שפנימיותה אהבה". 2. עקב יא, יב. 3. ע"פ איוב כט, כב. 4. האינו לב, ב. 5. מכות כג, א. ספרי במדבר א. 6. ע"פ ישע"י לה, ג. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כההמשך שהמדובר באלה שעלה על לבם להתנדב כו'". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר דבכתוב (ישע"י בסופו) מדי שבת – הכוונה לשבת סוף השבוע ומדי חודש – לראש החודש". 9. נזיר כג, ב. ב"ק לח, ב. 10. וירא כב, ב.

הַמִּנְחָה וּמִצְלָה בְּפִירוּתֶיהָ - הַנִּתְּנִים בְּעוֹלָם הַזֶּה¹⁷ מִכָּל מִינֵי פְּרָעָנוֹת הַמִּתְּרַגְּשׁוֹת, בְּדִכְתִּיב: - כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב¹⁸: "וַיִּצְדָּקָה תְּצִיל מִמּוֹת", וְכָל שָׁבֵן - זֶה מִצִּיל מִשְׁאֵר מִינֵי יְסוּרִים הַקְּלִים מִמּוֹת - הֵרִי כָּל שָׁבֵן שְׂמוּב לָנוּ גַם בְּעוֹלָם הַזֶּה לְהַקְדִּימָה - אֵת מִתֵּן הַצִּדְקָה, כָּל מֶה דֹּאפְשֵׁר,

- כְּלוֹמֵר, אִם שָׂאֵר הַמִּצְוֹת,

שֶׁאֵין שָׂכָר בְּעוֹלָם הַזֶּה, יֵשׁ לְהַקְדִּים בְּעִשְׂתֵּן, הֵרִי בּוֹדָאֵי שֵׁשׁ לְהוֹדֵרוֹ בְּכָל מִינֵי זִירוֹת בְּקִיּוֹם מִצְוֹת הַצִּדְקָה שֶׁשָׂכָר "פִּירוּתֶיהָ" נִתֵּן בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהִיא מִגִּינָה מִיִּסּוּרִים רַחֲמָנָא לִיצְלָן. שְׁתֵּרִי אֲדָם נִדּוֹן בְּכָל יוֹם¹⁹: - הֵרִי נִכּוֹן הַדֶּבֶר שְׁנוּגֵע לֹ לִגְבֵי הַמִּשְׁפָּט שֶׁ

אוֹתוֹ יוֹם שֶׁתִּהְיֶה לוֹ הִזְכּוּת שֶׁל צִדְקָה הַמִּגִּינָה וּמִצִּילָה. עַד כֵּאֵן דָּן רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בְּמִתֵּן סִכּוּמֵי הַכֶּסֶף, שֶׁהִתְנַדְּבוּ לִתֵּן בְּאֹפֶן שְׁנֵי עֲבוּר אֶרֶץ הַקּוֹדֶשׁ, כָּל שָׁבוּעַ אֵת הַחֶלֶק שֶׁל הַשְּׁבוּעַ, אוֹ לִכְל הַפְּחוֹת כָּל חוֹדֶשׁ אֵת הַחֶלֶק שֶׁל הַחוֹדֶשׁ - מִצַּד עֲנִין הַזִּירוּת. לְהֵלֶן מוֹסִיף רַבְּנֵי הַזֶּקֶן פֶּרֶט וּמַעֲלָה נוֹסְפִים בְּאִי-לִחְכוּת עַד סוֹף הַשָּׁנָה: הַמַּעֲלָה מִתְּבַטֶּאֶת גַּם בְּזִיכּוֹן הַנֶּפֶשׁ הַבָּא מִצַּד הָעֲבוּדָה שֶׁל צִדְקָה, שֶׁכָּל פֶּעַם שֶׁהוּא נוֹתֵן נִתְּנָה וְעוֹשֶׂה פְּעוּלָה בְּעֲבוּדַת הַצִּדְקָה, הוּא עוֹשֶׂה כָּל פֶּעַם פְּעוּלָה שֶׁל זִיכּוֹן הַנֶּפֶשׁ, וְגַם בְּכָךְ שֶׁהַצִּדְקָה פּוֹעֵלֶת לְמַעֲלָה יָחִיד בְּסִפּוּרֹת וּבִפְרָצוּפִים עֲלִיוִנִים - הֵרִי בְּכָל נִתְּנָה שֶׁל צִדְקָה הוּא גּוֹרֵם מַחֲדָשׁ אֵת הַיְחוד לְמַעֲלָה²⁰.

עַל קִדְשָׁת ה' גַּם כִּי לֹא דִבֵּר ה' בָּם; - כִּיצַד, אִיפּוּא, זֶה יִכּוֹל לְהִיחָשׁב לְנִסְיוֹן גָּדוֹל כָּל כָּךְ לִגְבֵי אֲבִרָהּ אֲבִינוּ, בְּשַׁעֲהָ שֶׁהוּא נִצְטוּהָ עַל כָּךְ מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעִצְמוֹ? רַק - הַגְּדוּלוֹת שֶׁל הָעִקִּידָה הִיא בְּכָךְ, שֶׁאֲבִרָהּ אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם עָשָׂה זֹאת

בְּזִירוּת נִפְלָאָה, - "וְיִשְׁכֶּם אֲבִרָהּ בְּבוֹקֶר"¹¹, וְיִחְבּוֹשׁ

אֵת חֲמוּרֵי¹¹, חֲבֵשׁ בְּעִצְמוֹ אֵת הָאוֹכֵף שֶׁל הַחֲמוּר, וְלֹא צִיּוּהָ וְלֹא חִיכָה שְׁמִישָׁהּ אַחֵר יַעֲשֶׂה זֹאת¹², לְהִרְאֹת - גַּם לְאַחֲרִים, שֶׁמִּתֵּן וְחֶפְצוֹ - תַּעֲנוּגֵי הַפְּנִימִי, לְמַלְאֵת רִצּוֹן קוֹנֵנוּ וְלַעֲשׂוֹת נִחַת רוּחַ לְיִצְרוֹ. - בְּאַחַד מִמֵּאמְרָיו, מִ"ב תַּמּוּז ת"ש¹³, מִסְבִּיר כ"ק

אֲדַמוּר מְהוֹרֵי"צ נ"ע, שֶׁעֲבוּדַת בְּעִלֵי תְּשׁוּבָה הִיא לְהַשְׁפִּיעַ גַּם עַל אֲחֵרִים. בְּהִתָּאֵם לִכְךָ יִכּוֹלִים לִבְאֵר, שֶׁכִּיּוֹן שֶׁבַעֲנִין הָעִקִּידָה הִיָּתָה הָעֲבוּדָה בְּמִהוּפֶךְ מִמִּהוּתוֹ שֶׁל אֲבִרָהּ אֲבִינוּ (שֶׁהִרִי אֲבִרָהּ הוּא מִדַּת הָאֲהָבָה, וְהָעִקִּידָה הִיָּתָה עֲנִין שֶׁל גְּבוּרָה), "עֵתָה יִדְעֵתִי כִי יוֹרָא אֶלְקִים אֲתָהּ"¹⁴, שׁוּהָ עַל דֶּרֶךְ עֲבוּדַת בְּעַל תְּשׁוּבָה הַמַּעֲמִיד אֵת עִצְמוֹ בְּמִהוּת אַחֲרָת, לִכֵּן רִצָּה אֲבִרָהּ אֲבִינוּ לְהִרְאֹת גַּם לְאַחֲרִים אֵת שְׁמִחָתוֹ וְעוֹנֵגוֹ בְּקִיּוֹם רִצּוֹן הַקּוֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעִנֵּין זֶה, וּמִכֵּנֵינוּ - מֵאֲבִרָהּ אֲבִינוּ - וּבִכּוּחַ שֶׁהוּא הָעֵנִיק לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַדּוּרוֹת, לְמַדּוֹ רוּחַ¹⁵ לְקִיּוֹם כָּל הַמִּצְוֹת בְּכָלֵל, - שֵׁשׁ לְקִיּוֹם כָּל מִצְוָה בּוֹרִיּוֹת, וּבְפֶרֶט מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה הָעוֹלָה עַל בְּלָגָה¹⁶, - בְּכָךְ, שֶׁהִיא

יום שבת קודש י"ב תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 266, אך גם זאת... עד עמ' קלד, יבא שילה.

וּרְגִילוּתָהּ, שֶׁהִרִי הוּא מִתְיַיֵּעַ עִם עִצְמוֹ בִּיגִיעָה גְּדוּלָה לִתֵּן יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הוּא רָגִיל לִתֵּן; הֵרִי אִפִּילוֹ כִּשְׁהִסְכּוֹם שֶׁהוּא נוֹתֵן אִינוּ לְמַעֲלָה לְגַמְרֵי מִרְגִּילוּתוֹ,

אֲלֹא עִצְם נִתְּנָה הַצִּדְקָה

בְּמִנּוּת רְבוּת, לִתֵּן פֶּעַם וְעוֹד פֶּעַם וְכו', יֵשׁ בְּכָךְ מִשּׁוֹם עֲנִין שֶׁל עֲבוּדָה - רֵאִינוּ וּמִצְאֵנוּ

בְּעֲבוּדַת הַצִּדְקָה מַעֲלָה פְּרָטִיּוֹת גְּדוּלָה וְנִפְלָאָה אֵין עֲרוֹךְ אֱלֹהֵי, - לֹא מַעֲלָה גְּדוּלָה וְנִפְלָאָה סֵתֵם, אֲלֹא מַעֲלָה שֶׁהַמַּעֲלּוֹת הָאֲחֵרוֹת

אֲךְ גַּם זֹאת מִצְאֵנוּ רֵאִינוּ בְּעֲבוּדַת הַצִּדְקָה, - בְּעִנֵּין הָעֲבוּדָה שִׁיְהוּדִי מִתְיַיֵּעַ כְּנֶגֶד טִבַּע נִפְשׁוֹ, לִתֵּן צִדְקָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר מִסְתַּבֵּר לוֹ

מִצַּד טִבַּע נִפְשׁוֹ, כִּפִּי

שֶׁהוֹסֵבֵר בְּאִגְרַת הַקּוֹדֶשׁ

סִימָן י"ב הַהִבְדֵּל בֵּין "מַעֲשֵׂה

הַצִּדְקָה" ל"עֲבוּדַת הַצִּדְקָה",

ש"מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה" הִיא

נִתְּנָת הַצִּדְקָה עַל דֶּרֶךְ הַרְגִּיל, וְאִילוֹ הָאֹפֶן הַנַּעֲלָה יוֹתֵר ב"עֲבוּדַת הַצִּדְקָה" הוּא כִשְׁנִתְּנָת הַצִּדְקָה הִיא לְמַעֲלָה לְגַמְרֵי מִטְבַּע נִפְשׁוֹ

אגרת הקדש

אך גם זאת מצאנו ראינו בעבודת הצדקה מעלה פרטיות גדולה ונפלאה אין ערוך אליה להיות

11. שם, ג. 12. ראה פרש"י שם. 13. סה"מ תש"ט ע' 184. 14. וירא שם, יב. וראה סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 642. 15. פסחים ד, א. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משהיה"א רפי"ב". 17. פאה פרק א' משנה א'. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה אגה"ק ס"ג". 18. משלי י, ב. 19. ר"ה טז, א. 20. על הסברא שכוונת רבנו הזקן בכך, שגם לא יתנו סכום גדול של צדקה בתחילת השנה, אלא לחלקו לשבועות או לחדשים - כתב הרבי: "לפירוש זה מצוה אדה"ז לא ליתן כל הסכום בתשרי - כ"א רק חלק החדשי 1/12 ולעכב השאר, וליתן מדי חדש לא יותר מ-1/12 וכו'! וזה בא בהמשך לבי' הפלאת הזריות! ופשיטא דכוונתו אך ורק - באם אינו בניגוד כלל לזריות וקדימת הנתינה. כן מובן שכ"ז בצדקה איזו תהיה - ל"ד דאה"ק. וזיל בתר טעמ'י. וכמדומה שנק' נוסף על פיה"מ - בתורת פס"ד בלבושי שרד ה' צדקה סק"יג סקט"ו. הובא בד"ה להבין כו' כל פרוטה (להצ"צ, נדפס בפ"ע - עיי"ש בכהנ"ל בארוכה), וכנראה השייכות דבי' הנ"ל לגביית כסף הכולל (ודכללות האגה"ק): המשלוח לאה"ק אז - ה' ע"י שליח מדי שנה בשנה (וגובים היו זהובים בעיירות אחת ככו"כ חדשים) (כמבואר בכו"כ מכ' רבותינו). ועפ"ז - מהי התועלת בנתינה מדי שבת בשבתו כו' להגבאי בכל עיר? וע"ז בא הבי' באגה"ק: (א) זריותו כו', (ב) רוב המעשה". עד כאן לשונו הקדוש של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

אינן בהשוואה כלל אליה, לְהִיּוֹת מַעֲשֵׂה הַצְדָּקָה – נתינת הצדקה בפועל, לא ההתנדבות לכך, שיכולה להיות התנדבות חד-פעמית על כל השנה, אלא עצם המעשה של נתינת צדקה תהיה נְעֻשִׁית בַּפְעָמִים רַבּוֹת, וְכָל הַמַּרְבָּה – ונותן את הצדקה במנות רבות,

הָרִי זֶה מַעֲשֵׂה, וְלֹא בַּפְעַם אַחַת וּבְכַת אַחַת, – לתת את כל הסכום בפעם אחת, גַּם כִּי הַסֵּף הַכּוֹלֵל אֶחָד הוּא, – בכל זאת מעלה גדולה ונפלאה שאין ערוך לה בנתינת הסכום במנות רבות, כִּמּוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמָב"ם ז"ל בַּפְּרִיֶּשׁ הַמְּשֻׁנָּה²⁴ שֶׁשְׁנֵי חֲכָמִים ז"ל²⁵: "וְהַכֵּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֵׂה": – שהרמב"ם בפירוש המשניות שלו מפרש ומדייק שזה לא "לפי גודל המעשה" כי אם "לפי רוב המעשה" – שהמעשה הטוב נעשה בפעמים רבות. והרמב"ם מפרש, למשל כשאחד יתנדב לתת אלף²⁶

וזהובים בבת אחת, הרי זה אמנם מעשה גדול, אך אין זה נעשה כל כך קנין בנפש, מאשר כשהוא נותן אלף הזהובים באלף פעמים, שכן, על ידי כל נתינה נעשה הדבר יותר קנין הנפש, קנין וזיכור בנפשו. להלן יסביר רבנו הזקן, שמלבד הזיכור שנעשה בנפשו על ידי נתינת הצדקה בפעמים רבות, נעשה על ידי כל נתינה יחוד עליון למעלה, וְהִנֵּה, מִלְכָּד כִּי הַרְמָב"ם ז"ל בָּאָר הֵיטֵב טַעְמוֹ וְנִמְקָו, – מדוע יש מעלה גדולה בנתינת הסכום בפעמים מרובות, כִּי לִזְבֹּךְ הַנֶּפֶשׁ עַל יְדֵי רַבּוֹי הַמַּעֲשֵׂה, – על ידי עשיית המעשה הטוב בפעמים רבות – הרי לבד זאת, הִנֵּה מִקְרָא מְלֵא דִבְרֵי הַכְּתוּב: "פַּעֲלֵת צְדָקָה לְחַיִּים", – הרבי מציין ב"הערות ותיקונים" שבסוף ה"תניא", לעין בפסוקים במשלי י, טז, שם כתוב "פעולת צדיק לחיים" (לא המלה "צדקה" כי אם המלה "צדיק") ובמשלי יא, יא, שם כתוב "כן צדקה לחיים", שם אכן כתוב "צדקה לחיים", אבל המלה המקדימה היא לא "פעולת צדקה" כי אם "כן צדקה", והרבי אומר שם ב"הערות ותיקונים": "רצע"ג, שכן, בשני הפסוקים לא כתוב הלשון "פעולת צדקה לחיים", שרבנו הזקן מביא במקרא מלא "פעולת צדקה לחיים". כפי הנראה אין הרבי רוצה להסתפק במה שיכולים לפרש ש"פעולת צדיק", היא צדקה, וכשהפסוק אומר ש"פעולת צדיק לחיים" הכוונה שהפעולה של צדקה (על דרך כמו "צדיק ה' צדקות אהב"²⁷) לחיים – אין הרבי, כפי הנראה, רוצה להסתפק בכך, שכן, כשאומרים "מקרא מלא דיבר הכתוב", צריך הדבר להיות בפירוש בפסוק, בלי ההוספה

שפעולתו של צדיק היא צדקה, ולכן זה צע"ג שבפסוק אין אנו מוצאים המלים "פעולת צדקה לחיים". דְּהִינּוּ שֶׁפַּעֲלָתָהּ וְסִגְלָתָהּ – של צדקה, היא לְהַמְשִׁיךְ חַיִּים עֲלִיּוֹנִים – האופן העליון יותר של חיים, מִחַיִּי הַחַיִּים אֵינֶם-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא – להמשיך זאת לְאָרֶץ הַחַיִּים, – ל"מלכות דאצילות" הנקראת "ארץ החיים", שהיא "ארץ", המדריגה התחתונה ביותר בספירות, וממנה באים ה"חיים" לכל הנבראים, נוצרים ונעשים – ימשיכו בה מ"ד"א (מדות) דאצילות" שהיא המדריגה האחרונה של "עולמות אין סוף", וה"חיים" של ז"א ומדות דאצילות הם בחינה של "חיי החיים", הִיא "שְׂכִינָת עֲוֹנוֹ", – הנותן חזק וחיות בנבראים, שֶׁעֲלֶיהָ נִאֲמָר²⁸:

"וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת כָּלָם", – את כל הנבראים, "אתה" מוסב על "מלכות דאצילות", האותיות מאל"ף עד תי"ו עם ה' המוצאות שהן מקור האותיות, שזה המלה "אתה": א' ת' ה'²⁹, וְהִיא סִפְת דְּוִד הַנּוֹפֵלֶת עַד עֶפְרָי, – שבזמן הגלות, השכינה שנקראת "סוכת דוד" היא בגלות ובירידה עד עפר²⁷, וְכִמְאָמַר רַ' לֵאדָּוִם: "גָּלוּ לְאָדָּוִם – הגלות האחרונה שלנו, שְׂכִינָתָה עִמָּהֶם – בגלות, כו", – הרי כיוון שזו הגלות האחרונה והתחתונה – ירדה השכינה עד למדריגת התחתונות ביותר – עד עפר, ועל ידי צדקה ממשיכים לשכינה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא, כִּי בְּאַתְעֲרוּתָא דְלִתְתָּא – על ידי התעוררות האדם למטה, "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים" – עניים, דְּלִית לֵיהּ מִגְרָמִיה כְּלוּם – שאין להם משל עצמם כלום, נעשה על ידי זה אֲתַעֲרוּתָא דְלְעִילָא, – התעוררות ופעולה למעלה, להמשיך חיים מ"חיי החיים" ל"מלכות דאצילות" שבספירות היא בחינה וספירה ש"לית לה מגרמה כלום", שאין לה משל עצמה כלום, היא רק מקבלת משאר הספירות, וּבְפֶרֶט בְּהַתְנַדָּב עִם לְהַחֲיוֹת יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ הַחַיִּים מְשֻׁשׁ, – יושבי "ארץ ישראל" שלמטה שהיא מכוננת כנגד "ארץ החיים" שלמעלה²⁹ – הרי הצדקה שנותנים להחזקת העוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל, יש על ידי זה המשכה מיוחדת במינה מחיי החיים ל"מלכות דאצילות" ול"שכינה", וְדִי לְכַבִּין. וְכָל מַשְׁכִּיל עַל דְּבַר גְּדוֹל וְנִפְלֵא בָּזָה – שעל ידי מעשה הצדקה ממשיכים חיים עליונים מ"אין סוף" ברוך הוא לשכינה שנמצאת בגלות, וְיִמְצָא טוֹב טַעַם וְדַעַת, כִּמְאָד גְּדוֹלִים דְּבָרֵי חֲכָמִים ז"ל שֶׁאֲמָרוּ: "הַכֵּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֵׂה", דְּהִינּוּ מַעֲשֵׂה

21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובקיצור – הדין – הל' דעות פ"א ה"ז". 22. אבות פ"ג משנה ט"ו. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בצ"צ שם הביא גירסת הרע"ב מאה". 24. תהלים יא, ז. 25. נחמ"ט ט, ו. 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לעיל שהיחודה ספ"ב". 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובפרט שבעקבות משיחא – עיין אגה"ק סוס"ט". 28. מגילה כט, א (לפי גירסת העין יעקב), הובא לעיל ח"א ספי"ז. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק סוס"ח".

שנעשה למעלה היחוד העליון, כְּנוֹדֵעַ מִזֶּהר הַקְדוּשָׁה³⁰ וְשִׁכְיָה נִקְרָאת "נֶפֶשׁ", כִּי הִיא – השכינה, היא חֲיִינוּ וְנִפְשָׁנוּ, וְכֵתִיב: – וכתוב³¹: "כִּי שָׁחָה לְעֵפֶר נִפְשָׁנוּ". – כלומר, השכינה שירדה עד מטה מטה – בגלות. וְלִכֵּן אָמְרוּ רַז"ל³²: "גְּדוּלָּה צִדְקָה, שְׁמִקְרָבֶת

אֶת הַנְּאֻלָּה", – גאולת השכינה מהגלות, לְהַקְיָמָה מִעֵפֶר מַעֲטָה מַעֲטָה, – על ידי נתינת צדקה כל פעם מקימים יותר את השכינה שנפלה בגלות, "עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה"³³: – שאז תהיה הקימה השלימה של השכינה.

הַצִּדְקָה הַנַּעֲשֶׂה בַּפְעָמִים רַבּוֹת, לְהַמְשִׁיךְ חַיִּים עֲלֵינוּ, – מחיי החיים "אֵין סוּף" ברוך הוא, לִיחָד – ולפעול יחוד עֲלִיוֹן – של קודשא בריך הוא ושכינתו (של הקדוש ברוך הוא ושכינתו) פְּעָמִים רַבּוֹת. – אשר בכל נתינה – מייחדים יחוד עליון באופן של המשכה מקודשא

ברוך הוא (הקב"ה) ו"אֵין סוּף" לשכינתו (לשכינתו) עד למטה במדריגות התחתונות ביותר, וְחֲיִינוּ נָמִי – וזה גם פָּעִין מֵה שְׁכֵתָב הַרְמָב"ם: – במעלת נתינת צדקה במנות רבות, לְזַכֵּךְ הַנֶּפֶשׁ, – בדברים אלה של הרמב"ם מרומז הענין מה

אגרת הקדש

דהיינו מעשה הצדקה הנעשה בפעמים רבות להמשיך חיים עליונים ליחוד יחוד עליון פעמים רבות. והיינו נמי כעין מ"ש הרמב"ם לזכר הנפש כנודע מזוה"ק קל־דשכינה נקראת נפש כי היא חיינו ונפשנו וכתוב כי שחה לעפר נפשנו. ולכן ארו"ל גדולה צדקה שמקרב את הגאולה להקימה מעפר מעט מעט עד כי יבא שילח:

30. ראה ז"ח רות פד, א. 31. תהלים מד, כו. 32. ב"ב י, א. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הסיום הבלתי רגיל "עד כי יבא שילח" (ראה פל"ו ובכ"מ) מובן ע"פ זח"א (רלו, ב) עה"פ: באתר אחרא כו' באתר אחרא כו' דשכינתא תקום כו'".

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — שבת קודש

חֲרָמִים, הֵינּוּ שְׁמֵי שְׁהֲחִירִים דְּכָר מְכֻּוּשׁוֹ וְאָמַר 'הֲרִי זֶה חֲרָם' — יִתֵּן אוֹתוֹ הַדָּבָר לִכְתֹּב; אֲלֵא אִם פִּרְשׁ לָשֵׁם, שָׁאֵז הוּא לְבָדֵק הַבֵּית. לְפִי שְׁפָתֶם חֲרָמִים לִכְתֹּבֵנִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אֶךְ כָּל-חֲרָם אֲשֶׁר יִחְרִים אִישׁ לֵה' מִכָּל-אֲשֶׁר-לוֹ מֵאֲדָם וּבִהְמָה" (ויקרא כז, כח). וְרִמְזוּ לָנוּ עַל כֵּן שְׁפָתֶם חֲרָמִים לִכְתֹּבֵנִים, בְּאָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּשְׂדֵה הַחֲרָם לִכְתֹּב תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" (שם, כא). וְכָכֵךְ נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ח' מִעֲרָכִים (כח). וְכָרִישׁ נִדְרִים (פרק ב משנה ד).

הַמִּצְוָה הַק"י — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּמַכֵּר שְׂדֵה שְׁהֲחִירָמוֹ אוֹתוֹ בְּעָלִיו, וְאֶפְלִי לְגִזְכֹּר שֶׁהוּא הַמְּמָנָה עַל הַהִקְדָּשׁ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כָּל-חֲרָם וְגו' לֹא יִמָּכֵר" (שם, כח). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בחוקותי): "לֹא יִמָּכֵר לְגִזְכֹּר". וְחֲרָם זֶה אֵינוֹ אֲלֵא סֶתֶם חֲרָמִין (שלא פירש לשמים וכדומה).

הַמִּצְוָה הַק"י — הַצֹּוֹי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּעֲרָכֵי שְׂדוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְאִם מִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ וְגו' (שם, טז); וְאִם אֶת-שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ וְגו'" (שם, כב). וְדָן בְּשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ "וְהִיָּה עֶרְכָּךְ לְפִי זִרְעוֹ וְגו'" וּבְשְׂדֵה מִקְנָתוֹ "וְחִשְׁב־לוֹ הַפֶּהֶן אֶת מִכְסֵת הָעֶרְכָּךְ". וְכָכֵךְ נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זוּ כָּלֶם בְּשִׁלְמוֹת בְּמִסְכַּת עֲרָכִים (פרק ז ופרק ח). וְאֵל יִחְשׁוּב הַחֹשֶׁב, שְׁאֲרַפְעַת סוּגֵי עֲרָכִים אֵלּוֹ יֵשׁ בִּינֵיהֶם שְׁתוּף הַמְחִיב שִׁימָנוּ כְּמִצְוָה אַחַת — אֲלֵא הֵן אֲרַבַּע מִצְוֹת: לְכָל-אַחַת מֵהֶן דִּין שְׁאִינוֹ בְּאַחֶרֶת, אֲכָל שֵׁם 'עֶרְךָ' כּוֹלֵלֶם עַל דֶּרֶךְ שְׁתוּף הַשֵּׁם. לָכֵן אֵין לְמִנּוֹת מִינֵי הָעֲרָכִים כָּלֶם כְּמִצְוָה אַחַת, כְּמוֹ שְׁאֵין אָנוּ מוֹנִים מִינֵי הַקְּרָפְנוֹת כָּלֶם כְּמִצְוָה אַחַת (אף שֵׁם "קֶרֶבֶן" מִשְׁתוּף לְכֻלָּם). וְזֶה כְּרוּר כְּשֶׁנִּתְבָּוֵן.

שבת קודש

מצות עשה קמה.

מצות לא תעשה קי.

הַמִּצְוָה הַקמ"ה — הַצֹּוֹי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְדוֹן בְּדִינֵי

יום שלישי	ו תשרי	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י. תהלים: לה' לח. קג"קה. תניא: והנה כמו"כ . . . "262" להחיותם. קיצור ביאור אופן הג': ו, ואהבת לרעך כמוך, כמו שאמר רבינו הזקן, אשר זהו כלי לואהבת את הוי' אלקיך, וביאור במאמר כל שרות הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו. עבודת התשובה בסיבת לב טוב.		

יום ראשון

תהלים:

מפרק לה

עד פרק לח
ופרקים קג"קה

יום רביעי	ז תשרי	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י. תהלים: לט"מג. קו"קה. תניא: אמנם מציאותו . . . "262" כנ"ל. קיצור ביאור אופן הד': ב, בכל דרכיך דעהו, האדם השם לבו ודעתו על כל הנעשה עמו ומסביב לו, רואה הוא אלקות במוחש, וכמו שאמר אדמו"ר האמצעי ביתרון הבעלי עסקים על היושבי אהל בענין ראיית אלקות במוחש. עבודת התשובה הבאה מראיית השגחה פרטית.		

יום שני

תהלים:

מפרק לט

עד פרק מג
ופרקים קו"קה

יום חמישי	ח תשרי	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י. תהלים: מד"מח. קט"קיא. תניא: ועוד . . . "קלב" דמל' דאצי'. קיצור ביאור אופן הה': ה, הצנע לכת עם הוי' אלקיך, זהירות שלא תהי' שום בליטה, וכמאמר לעולם יהא אדם ערום ביראה, וענין הערמומית הוא שלא יהי' ניכר כלל, ידוע דכמה מחסידים הראשונים היו מסתירים עצמם ואם התגלו היו מצטערים. וזהו עבודת התשובה הבאה מהצנע לכת.		

יום שלישי

תהלים:

מפרק מד

עד פרק מח
ופרקים קט"קיא

יום שישי	ט תשרי, עריוהכ"פ	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ששי עם פירש"י. תהלים: מט"נד. קיב"קיד. תניא: ולפמ"ש בס' . . . "264" במ"א. כפרות: "בני אדם - ולשלוש" שלש פעמים, ובכל פעם מסבב ג"פ, ס"ה מסבב ט"פ. עד סוף תשרי א"א תחנון. מלקות: המלקה והנלקה שניהם אומרים והוא רחום שלש פעמים.		

יום רביעי

תהלים:

מפרק מט

עד פרק נד
ופרקים קיב"קיד

בעריוהכ"פ העבודה היא חרטה על העבר, ביוהכ"פ – קבלה על להבא.

שבת	י תשרי, יום הכפורים	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, שביעי עם פירש"י. תהלים: נה"נט. קודם כל נדרי: קט"קכג. קודם השינה: קכד"קלב. אחר מוסף: קלג"קמא. אחר נעילה: קמב"קנ. תניא: ומה יובן . . . עוה"ב. ליל יוהכ"פ מתחילים ה' מלך תגל גו'. פסוק אור זרוע - פעם אחת ובקול רם. על דעת הקהל כו' - ג"פ ובקול נמוך. אין כופלים החרוז כי הנה כחומר. קשעהמ"ט כמו בשיו"ט. א"מ זכור רחמין כו' - בכל תפלות היום. בר"ה ויוהכ"פ אומרים יגמה"ר בהוצאת הס"ת גם כשחל בשבת. שיעור תהלים אחר מוסף. הפטורת מנחת יוהכ"פ: ויהי דבר - ובהמה רבה. מי אל כמוך גו'. גם במנחה אומרים לדוד ה' אורי. פתיחת הארון בנעילה לאשרי, ונשאר פתוח עד אחרי כל תפלת נעילה. בקדיש דנעילה - לעילא ולעילא, אין כאלקיננו, עלינו. ואין נ"כ. אומרים היום יפנה, גם אם העריב היום. אין מברכים שעשה לי כל צרכי עד למחר. יוהכ"פ קומט אויס צו פאסטען זעקס און צוואנציג שעה [ביוהכ"פ יוצא לצום עשרים ושש שעות].		

יום חמישי

תהלים:
מפרק נה
עד פרק נט
קודם כל נדרי:
קט"קכג
קודם השינה:
קכד"קלב
אחר מוסף:
קלג"קמא.
אחר נעילה:
קמב"קנ

יום ראשון	יא תשרי	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: ס"סה. תניא: כא. אד"ש . . . "266" בכל יום. במוצאי יוהכ"פ תקנ"ו בליאזנא אמר רבינו הזקן תורה ברבים - כנהוג אז דרושים קצרים - ע"פ מי כה' אלקינו בכל קראנו אליו, אליו לא למדותיו, דער פרדס זאָגט אליו איז אורות המתלבשים בכלים דע"ס דאצילות, דער רבי דער בעש"ט זאָגט אליו איז דער אלקות וואָס אין כלים דע"ס דאצילות, דער פירוש הפשוט איז: אליו עצמות א"ס וואָס עס איז בא יעדען פשוט'ן אידען בידיעה עצמית דורך אמונה פשוטה, און דאָס איז קרובים אליו און בכל קראנו אליו עצמות א"ס און עצמות הנשמה, תפלה באמונה פשוטה איז מחבר עצמות הנשמה מיט עצמות א"ס, אז עצמות א"ס זאָל זיין דער רופא חולים און מברך השנים. תרגום חפשי		

ה'פרדס' אומר: "אליו" הם האורות המתלבשים בכלים דעשר ספירות דאצילות; הרבי הבעש"ט אומר: "אליו" הוא האלקות שבכלים דעשר ספירות דאצילות; הפירוש הפשוט הוא: "אליו" - עצמות אין-סוף שבתודעה העצמית - על-ידי אמונה פשוטה - של כל יהודי פשוט. וזהו 'קרובים אליו', ו'בכל קראנו אליו' - עצמות א"ס ועצמות הנשמה; תפלה באמונה פשוטה מחברת את עצמות הנשמה עם עצמות א"ס, שעצמות א"ס יהיה הרופא חולים ומברך השנים.

יום שני	יב תשרי	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י. תהלים: סו"סח. תניא: אך גם . . . יבא שילה ברית כרותה לתעמולה ועבודה במועצות חכמה ובקירוב הדעת שאינה חוזרת ריקם.		

שבת קודש

תהלים:
מפרק סו
עד פרק סח

יום ראשון

פלא הנדרים

יכול ילד בן שנים עשרה שנה ליצור 'קדושה', אף שבשאר המצוות אין לעשייתו תוקף מן התורה?
מוסבר על כך בתורת החסידות (דרך מצותיך להצ"צ, מצות נדרים):
הכוח להחיל קדושת קרבן על מין הקרב על המזבח, נובע מ"גזירת התורה שהיא החכמה עליונה", ואילו מקור הכח לנדר נדר הוא למעלה ממדרגת החכמה (תורה).
זאת משום ש"ישראל קדמו לתורה" (ב"ר פ"א ד), היינו שהקשר הפנימי בין ישראל לקב"ה עמוק ושורשי יותר מהקשר שבין הקב"ה לתורה, ולכן ביכולתו של יהודי לממש את הכוחות שהן בדרגת 'פלא'. זהו שנאמר "כי יפליא לנדרור".

(לקוטי שיחות כרך כח, עמ' 197)

הלכות נדרים פרק יא, הלכה ד: וְדָבָר זֶה מְדַבְּרֵי תוֹרָה, שֶׁהַמַּפְלֵא הַסְמוּךְ לְאִישׁ – הִקְדָּשׁוּ הַקֶּדֶשׁ וְנִדְרָיו נִדְרִים.
לדעת כמה מפרשים, דברים אלו מוסבים הן על בן י"ג (שבהל' ג) והן על בן י"ב (שבהל' א), המוגדרים "מופלא הסמוך לאיש", ונדרם הוא נדר מן התורה (עצי לבונה יור"ד סי' רלג).
ובהלכה זו טמון חידוש נפלא:
הכוח שביד האדם לנדר ולאסור דבר על עצמו, עד כדי החלת 'קדושה' על הדבר הנאסר, חזק יותר מהכוח להקדיש קרבן, שכן קדושת קרבן חלה רק על דברים הראויים למזבח, ואילו הנדר תופס בכל דבר, ללא הגבלה.
וראה זה פלא: דוקא בנדרים, בהם נדרש כוח גדול יותר,

יום שני

אחריות השיכור למעשיו

בעת שכרותו חייב לשלם ואף לבקש מחילה, כי "אדם מועד לעולם בין ער בין ישן, בין באונס בין ברצון", והרמב"ם (בהל' חובל פ"א ה"א) הוסיף: "ובין שיכור". ומה שכתב הרמב"ם כאן ששיכור כלוט אינו בן חיוב, היינו בדיני שמים, אבל חייב לשלם מה שהזיק, שהרי מזיק משלם אפילו באונס.
לכאורה, השיכור כלוט נחשב כשוטה וקטן, והרי הם פטורים מתשלום חבלה, ומדוע הוא חייב? אלא כיון שהשתכר מרצונו פושע הוא וחייב לשלם בידי אדם, וגם בדיני שמים נענש על שהביא עצמו להשתכר עד כדי כך. אמנם, משמע שאם נאנס להשתכר ולא שתה בפשיעה, והזיק בעת שכרותו, פטור כשוטה וקטן.

הלכות נזירות, פרק א הלכה יב: וְאִם הִנֵּיעַ לְשִׁכְרוֹתָו שֶׁל לֹוֹם – אֵין דִּבְרֵיו כְּלוֹם, וְאִינוּ חֵיב עַל כָּל עֲבֵרָה שִׁיעֲשֶׂה; שֶׁמִּשְׁחָהֵנִיעַ לְשִׁכְרוֹתָו שֶׁל לֹוֹם, אִינוּ בֶּן חֵיּוּב.
וכן כתב הרמב"ם גם בפירוש המשניות (נזיר ב, ג): "מי שהגיע לשכרותו של לוט הרי כל מעשיו ודבריו בטלים, ואין חל עליו שום דבר, ולא יתחייב כלום על שום מעשה שיעשה".
ובמקום אחר (הל' מכירה ט"ז) הוסיף, שהשיכור כלוט הרי הוא כשוטה או קטן פחות מבן שש, ולענין מקח וממכר אין מעשיו כלום.
אמנם, כתבו האחרונים (יש"ש ב"ק ג, ג. שו"ת הב"ח סי' סב) שהמזיק

יום שלישי

דע לאן אתה הולך...

שיש מי שסובר שאין לדחותה, וזאת מפני החשש שמא האדם ימות עד שיוזמן לו לעשותה.
מאידך, יש שחלקו על כך וכתבו שהחשש 'שמא ימות' אינו קיים בכגון דא, וזאת מהסיבה הפשוטה: הלוא המתים פטורים מהמצוות, ואם כן, אף אם ימות הרי אין כאן ביטול מצוה. החשש האמור שייך רק במקרה שבו המיתה משליכה על הזמן שבו היה בחיים ומחויב בדיני התורה. לדוגמה: על האדם לשוב בתשובה כל יום, שמא ימות מיד ולא יספיק לעשות תשובה, ואזי ישארו בידיו העבירות שעבר בימי חייו.
הוא הדין בהלכה שלנו, שקבלת הנזירות היא יום אחד לפני מיתתו, ואם ימות יתברר כי היה נזיר ביום האחרון לחייו – שבו בודאי חלו עליו דיני התורה, ולכן יש לו לחוש מעכשיו.

(משיב דבר ח"א, מא. שד"ח כללים מע' ח כלל קלח)

הלכות נזירות פרק ד, הלכה י: מִי שֶׁאָמַר: 'הָרִי אֲנִי נֹזֵר יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתִי' – הָרִי זֶה אֲסוּר לְשִׁתּוֹת בֵּינִי וּלְהַטְמִיא לְמַתִּים וּלְגִלְתִּי, לְעוֹלָם.
טעם ההלכה הוא, כי יש לאדם לחשוש שמא ימות למחר, ונמצא שכבר היום חלים עליו דיני נזירות.
החשש 'שמא ימות' נוגע להלכות נוספות, וכגון: לענין לברך 'שהחיינו' בימי בין המצרים כתב הרמ"א (או"ח תקנא, יז), שאם נזדמן לאדם פרי שלא ימצא לאחר תשעה באב, מותר לברך עליו שהחיינו בין המצרים, כדי שלא להחמיץ את הברכה. מוסיף על כך הט"ז, שגם אם הפרי ימצא לאחר תשעה באב, עדיין יש לחוש שמא האדם כבר לא ימצא בעולם, ועל כן יש להתיר לברך בכל אופן.
הוא הדין בנוגע למצוה שניתן לעשותה כעת, אך ניתן לדחותה לזמן מאוחר יותר שבו יתאפשר לעשותה ביתר הידור,

יום רביעי

הנזיר, היין והקידוש

אסור ב"ין קדוש והבדלה, שאינו אלא מדב"ר סופרים.
לדעת הרמב"ם המצוה לקדש על היין היא מדרבנן, וכן דעת רוב הפוסקים. אולם דעת רש"י ועוד פוסקים היא, שהמצוה לקדש על היין או על הפת – היא מהתורה, שכוונת התורה

הלכות נזירות פרק ז, הלכה י"א: הַנֹּזֵר מִתֵּר בְּטַמְאָת מַת מִצּוֹת, וּבְהִתְלַחַת מִצּוֹת; וְאֲסוּר בֵּינִי מִצּוֹת, בֵּינִי תְּרֻשׁוֹת. בִּיצֵר? מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שִׁישְׁתָּה הַיּוֹם יִי, שֶׁתִּרִי מִצּוֹת עָלָיו לְשִׁתּוֹת, וְאַחֵר כִּךְ נִדְרַ בְּנֹזֵר – חָלָה נִזְרוּת עַל הַשְּׁבוּעָה, וְאֲסוּר בֵּינִי; וְאִין צָרִיךְ לִזְמַר שֶׁהוּא

נה הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

לקיים 'זכור' בהידור וקבעו נוסח ברכה הכולל את מהותה של השבת והוסיפו ותקנו לומר את ברכת הקידוש על כוס יין סמוך לסעודה (רמב"ם כאן ובהל' שבת כט, ו. אר"ח סי' רצח).
ולכל הדעות, קידוש היום נתקן על ידי חכמים, כדי לכבד את השבת ולייחדה משאר הימים בכך שסעודתה מיוחדת אך כיון שאין יסודו מהתורה לא תקנו בו ברכה מיוחדת.

(ראה מנחת אברהם ח"א ז, ב. שמירת שבת כהלכתה פמ"ז, הערה כד)

לזכור את השבת על דבר שקשור למצוות השבת. יותר מכך, לדעת הראב"ן המצוה היא דוקא על היין.
וביאר זה כך, שהשבת מורכבת מ'שמור' – שביתה ממלאכה, ואת החלל שנוצר מהשביתה יש למלא בתוכן חיובי - 'זכור'. מצוה זו של זכירת קדושת השבת מקיימים בקידוש. אמנם, לדעת הרמב"ם, מן התורה די להזכיר בדיבור שהשבת היא זכר לבריאת העולם ויציאת מצרים. בכל זאת תקנו חכמים

יום חמישי

נזיר - רשע או קדוש?

(במדבר ו, יא) "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש".
ויש נזירות דרך קדושה, כמו שמפרט הרמב"ם בהל' נדרים (פי"ג הכ"ג): מי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו – הרי זה זריז ומשובח, כגון מי שהיה שוגג ביין ואסר היין על עצמו זמן מרובה.... הרי זה דרך עבודה לשם, ועל כך אמרו חכמים (אבות פ"א): נדרים סייג לפרשיות.

וב'מורה נבוכים' (ח"ג פמ"ח) מוסיף הרמב"ם לשבח את מעלת הנזיר שפרש מן היין, כי שתיית היין "כילתה את הראשונים ואת האחרונים". ומי שמתנזר ממנו נקרא קדוש, ודרגתו הושוותה לדרגת כהן גדול, שלא יטמא אפילו לאביו ולאמו כמו הכהן הגדול.

הלכות נזירות, פרק י, הלכה י"ד: האומר: 'הריני נזיר אם אעשה כך וקדש' או 'אם לא אעשה', וכו' – הרי זה רשע, ונזירות כזו מנזירות רשעים היא; אבל הנזיר לה' דרך קדשה – הרי זה נאה ומשבח, והרי נאמר בו: "נזיר אלהיו על ראשו וגו' קדש הוא לה'", וישקלו הכתוב פנבאי, שנאמר: "ואקים מנביאים ומבחינים לפני".

מדברי הרמב"ם עולה שיש נזיר רשע ויש נזיר קדוש: הנזיר לשם נזירות סתם – רשע, כי הכשרים נמנעים מלאסור על עצמם דברים, שמא יעברו על הנדר (ראה פיה"מ להרמב"ם נדרים פ"א). ובהל' דעות (פ"ג ה"א) מוסיף הרמב"ם שגם הנזיר נזירות בשביל לפרוש מענייני העולם נקרא חוטא, ועל כך נאמר בנזיר

יום שישי

קידום מכירות - המותר והאסור

באופן שונה מכפי שהיא באמת, כגון שצובע את שער העבד בשחור כדי שיראה צעיר. שונה הדבר בהלכה שלפנינו; הפעולה נעשית רק כדי למשוך את עיני הקונה ולעורר את רצונו לקנות (תפארת ישראל ערכין ו, ה).

ויש לדון לפי זה, במקרה שבו אכן נוקט המוכר בפעולה כדי להסתיר פגם בחפץ, אך מודיע זאת לקונה; לכאורה נראה לומר כי גם באופן זה אין זו גניבת דעת, שהרי הקונה מודע לכך. אך למעשה, גם במקרה זה הדבר אסור. כך עולה מדברי המשנה (ב"מ ד, יב) שאסור למכור קטניות כאשר בחלקן העליון הן מבוררות ונקיות ובתחתיתן אינן מבוררות, וביארו המפרשים שהאסור הוא אף כשמודיע על כך לקונה, וזאת משום שמראיהן החיצוני עשוי לסנוור את עיני הקונה (תוי"ט שם).

הלכות ערכין פרק ג, הלכה יט: הנה פנכים בהמה ועבדים... ואמרו התנאים: אם ילקח לעבד זה פסות בשלשם, משכית הוא מאה. אין שומעין להן. אין להקדש, אלא מקומו ושעתו.
האם מותר למוכר לייפות את החפץ בכדי למשוך את עיני הקונה, או שמא יש בכך משום גניבת דעת?

מההלכה שלפנינו מתבאר לכאורה כי אין בכך פסול, שהרי דוקא לענין הקדש נפסק כי אין להמתין בכדי להלביש את העבד בכסות נאה כדי להעלות את מחירו, ומכאן כי בחפץ רגיל אין בכך פסול.

מאידך, נפסק בפירוש בהלכה, כי אסור לנאות אדם ובהמה כדי להעלות את מחירם (ח"מ רכט, ט).
ויש לחלק: האיסור הוא לנכות טכסים המציג את המציאות

שבת קודש

מה לעשות בכספי צדקה?

המשלוח). אך אם הכתובת אינה ידועה לו, מוטב לתת את הכסף למוסד אחר בעל מטרה דומה (כגון משיבה לשיבה וכיו"ב). זאת, משום שיש לסמוך על דעת נתיבות המשפט ועוד אחרונים שהמוסד לא זכה בכסף שבקופה מקנין חצר וגם יתכן שיש כאן אומדנא מוכחת דאדעתא דהכי לא נתן.

במידה והמוסד נסגר, אם התברר שהכסף ניתן בקופה לאחר שהמוסד נסגר, הנתינה היתה בטעות, ורשאי למוסד למוסד אחר. אמנם מה שנתן קודם שהמוסד נסגר בודאי חל עליו דין צדקה, אך מותר לשנות למוסד אחר (ראה ספר צדקה ומשפט, פ"ח, ס"ק כה).

הלכות ערכין וחרמין פרק ו, הלכה לא: וראה לי, שאף על פי שאין אדם מקדיש דבר שלא פא לעולם, אם אמר הרי עלי להקדישו – הרי זה חייב להקדישו בשיבוא לעולם, משום נדר.

הפוסקים דנו בשאלה הבאה: אדם שנתן כסף בקופת צדקה שנועדה למוסד מסוים, ואותו מוסד חדל לאסוף את הכסף מהקופות, האם רשאי הנותן לשנות את ייעוד הכסף למטרה אחרת?

יש מי שהשיב: את הכסף שכבר מצוי בקופות, חובה להעביר למוסד ואסור לשנות את ייעודו. אם כתובת המוסד ידועה לו ישלח את הכסף בדואר (ורשאי לנכות את הוצאות

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים - ו' ו"ב תשרי ה'תשס"ט

יום ראשון

הלכות נדרים פרק י

א. הנודר או הנשבע 'שאיני טועם היום', אינו אסור אלא עד שתחשף [=עד הלילה]; 'שאיני טועם יום אחד', אסור מצת לעת משעת נדרו. לפיכך, הנודר 'שאיני טועם היום' - אף על פי שהוא מתר משתחשף, לא יאכל משתחשף עד שישאל לחכם; גזרה שמא ישבע פעם אחת 'יום אחד' ויאכל משתחשף, שהרי אין כל העם יודעין הפרש שבין זה לזה.

ב. נדר 'שאיני טועם יום' - הרי זה ספק, ואסור מצת לעת כאומר 'יום אחד'; ואם אכל אחר שתחשף, אינו לוקה. 'שאיני טועם שבת זו' - הרי זה אסור בשאר ימי השבת וביום השבת, והרי הוא מתר מאחד בשבת; 'שאיני טועם שבת אחת' - הרי זה אסור שבעת ימים, מצת לעת. אומר 'שבת' סתם, ולא פרש לא אחת ולא זו - הרי זה ספק, ואסור שבעת ימים מצת לעת; ואם אכל אחר השבת ספק, אינו לוקה, כמו שבארנו.

ג. 'שאיני שותה חדש זה' - אסור בשאר החדש; אבל ביום ראש חדש יהיה מתר, אף על פי שהיה חדש חסר. 'שאיני טועם חדש אחד' - אסור שלשים יום גמורים, מצת לעת. נדר 'חדש' סתם - אסור שלשים יום מצת לעת, מספק. ד. 'שאיני אוכל בשר שנה זו' - אפלו לא נשאר מן השנה אלא יום אחד, אין אסור אלא אותו היום; וביום ראש השנה, מתר. וראש השנה לנדרים, הוא יום ראש חדש תשרי. 'שאיני אוכל שנה אחת' - הרי זה אסור שנה תמימה, מיום ליום; ואם נתעברה השנה, אסור בה ובעבורה. 'שאיני אוכל שנה' - הרי זה אסור מיום ליום מספק, כמו שבארנו.

ה. 'שאיני שותה יין שבוע זה' - אסור בשאר שני השבוע, ובשנת השמיטה; ואינו מתר אלא מראש השנה של מוצאי שביעית. 'שאיני שותה יין שבוע אחד' - אסור שבע שנים גמורות, מיום ליום. אומר 'יובל זה' - אסור בשאר שני היובל, ובשנת החמשים עצמה.

ו. 'שאיני שותה יין עד ראש חדש אדר' - אם היתה שנה מעוברת, ולא ידע שהיא מעוברת כשנדר - אינו אסור אלא עד ראש חדש אדר ראשון; ואם נדר עד סוף אדר, הרי זה אסור עד סוף אדר שני. ואם ידע שהשנה מעוברת, ונדר עד ראש חדש אדר - אסור עד ראש חדש אדר שני.

ז. האוסר עצמו בדבר עד הפסח - בין שאמר 'עד לפני הפסח', בין שאמר 'עד הפסח' - אינו אסור אלא עד שיגיע בלבד; ואם אמר: 'עד שיהיה הפסח' - הרי זה אסור עד שיצא הפסח. אומר 'עד הקציר' או 'עד הבציר', אינו אסור אלא עד שיגיע.

ח. זה הכלל: כל שזמנו קבוע ונדר עדי, אינו אסור אלא עד שיגיע; ואם נדר עד שיהיה, הרי זה אסור עד שיצא. וכל שאין לו זמן קבוע, כגון זמן הקציר והבציר - בין שנדר עדי, בין שנדר עד שיהיה, אינו אסור אלא עד שיגיע.

ט. האוסר עצמו בדבר עד הקיץ - הרי זה אסור עד שיתחילו אנשי המקום שנדר בו להכניס כלכלות [=סלי] תאנים; 'עד הקציר' - עד שיתחילו העם לקצר קציר חטים, אבל לא קציר שעורים. פרש ואמר: 'עד שיעברו הקיץ' - הרי זה אסור עד שיכפלו [=יקפלו] העם רב המחצלות שבמקצה [שטח יבוש של תאנים], שמיבשין עליהן תאנים וענבים לעשותן גרוגרות [תאנים יבשות] וצמוקים; הכל לפי מקום נדרו של נודר.

י. ביצד? הרי שנדר בבקעה ואסר עצמו בדבר עד הקיץ, ועלה להר - אינו מסתכל בקיץ של מקום שהוא בו עתה, אם הגיע אם לא הגיע, אלא בקיץ של מקום שנדר בו, ועליו הוא סומך. וכן כל ביצא בזה.

יא. האוסר עצמו בדבר עד הגשם - הרי זה אסור עד זמן הגשמים, שהוא בארץ ישראל ראש חדש כסלו. הגיע זמן הגשמים - הרי זה מתר, בין ירדו גשמים בין לא ירדו; ואם ירדו גשמים משבעה עשר במרחשון, הרי זה מתר. ואם אמר 'עד הגשמים' [לשון רבים, אזי לא די בזמן הגשמים אלא] - הרי זה אסור עד שיירדו הגשמים; והוא, שיירדו מזמן רביעה [כינוי למטר - כלומר המועד השני לירידת המטר] שניה, שהוא בארץ ישראל ומקומות הסמוכין לה, משלשה ועשרים במרחשון ואילך. ואם פרש ואמר: 'עד שיפסקו הגשמים' - הרי זה אסור עד שיעברו הפסח, בארץ ישראל ובמקומות שהן כמותה.

יב. מי שהדיר את אשתו במרחשון ואמר לה: 'שאיני את נהנית לי מכאן ועד הפסח, אם תלכי לבית אביך מהיום ועד סכות' - הרי זה אסורה להנות לו מזד, גזרה שמא תלך. ואם הלכה לפני הפסח, והרי הוא מהנה אותה לפני הפסח - הרי זה לוקה. עבר הפסח [וכבר נהנית ממנו], אף על פי שהלך [=שעבר זמן] התנאי [שהתייחס לזמן החולף] - הרי זה אסור לנהג חלין בנדרו, ולהנيتها שתלך ותהנה; אלא נוהג בה אסור עד החג כמו שנדר, ואף על פי שתלה הנדר באסור זמן שעבר. וכן כל ביצא בזה. ואם הלכה אחר הפסח [אבל לא נהנית ממנו קודם לפסח], אינה אסורה מלהנות לו.

יג. אומר לה: 'שאיני את נהנית לי עד החג, אם תלכי לבית אביך עד הפסח' - אסורה להנות מזד. ואם הלכה לפני הפסח, ונמצא מהנה אותה - הרי זה לוקה; ואסורה בהנيتها עד החג, ומתרת לילך לבית אביה משהגיע הפסח.

הלכות נדרים פרק יא

א. קטן בן שתים עשרה שנה ויום אחד, וקטנה בת אחת

כְּאֶחָד; וְאִם הָפֵךְ הָאֶחָד לְבָדוֹ, אֵינוֹ מוּפָר. הָפֵךְ הַבְּעַל לְבָדוֹ, וְעִבְרָה עַל נִדְרָה קִדְּם שְׁפִיר הָאֵב - אֵינָה לּוֹקָה. י. מֵת הָאָרוּס - חֲזָרָה לְרִשּׁוֹת אֲבִיהָ, וְכָל שְׁתֵּדֶר - הָאֵב מִפֶּר, כְּשֶׁהִיא קִדְּם שְׁתֵּאֲרִס. מֵת הָאֵב אַחֵר שְׁתֵּאֲרִסָּהּ, וְנִדְרָה [אִפִּילּוֹ] - אַחֵר מוֹתוֹ - אֵין הַבְּעַל מִפֶּר; שְׁאֵין הַבְּעַל מִפֶּר נִדְרֵי אֲשֶׁתוֹ עַד שֶׁתִּכְנַס לַחֲפָה.

יא. נִעְרָה אֲרוּסָה שְׁנִידְרָה, וְשָׁמַע אֲבִיהָ וְלֹא שָׁמַע אֲרוּסָהּ, וְנִתְגַּרְשָׁה בּוֹ בַּיּוֹם, וְנִתְאָרְשָׁה לְאַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם, אָפְלוֹ לְמֵאָה - אֲבִיהָ וּבְעֵלָהּ הָאֲחֵרוֹן מִפְּרִין נִדְרֶיהָ שְׁנִידְרָה בְּפָנֵי אָרוּס רִאשׁוֹן; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָצֵאת לְרִשּׁוֹת עֲצָמָה שְׁעָה אַחַת, שְׁעִדִּין הִיא בְּרִשּׁוֹת הָאֵב מִפְּנֵי שֶׁהִיא נִעְרָה.

יב. אָבִל הָאִשָּׁה הַנְּשׂוּאָה שְׁנִידְרָה, וְלֹא הָפֵךְ לָהּ בְּעֵלָהּ, וְגִרְשָׁהּ בּוֹ בַּיּוֹם, וְהִתְחַזְּקָה בּוֹ בַּיּוֹם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּר; שְׁתֵּרֵי יָצֵאת לְרִשּׁוֹת עֲצָמָה אַחֵר שְׁנִידְרָה. אִם עַל פִּי שְׁנִידְרָה בְּרִשּׁוֹתָהּ, וְהִיא עֲתָה בְּרִשּׁוֹתָהּ - הוֹאִיל וְיָצֵאת לְרִשּׁוֹת עֲצָמָה בִּינְתָּיִם, נִתְקִימוּ נִדְרֶיהָ.

יג. נִעְרָה מֵאֲרֻשָּׁה שְׁנִידְרָה, וְלֹא שָׁמַע אֲבִיהָ וְלֹא בְּעֵלָהּ, וְנִתְגַּרְשָׁה וְנִתְאָרְסָה לְאַחֵרִים, אָפְלוֹ לְאַחֵר כְּמֵה יָמִים - כְּשִׁישְׁמַע הָאֵב וְהָאָרוּס הָאֲחֵרוֹן - מִפְּרִין נִדְרֶיהָ שְׁנִידְרָה בְּפָנֵי אָרוּס רִאשׁוֹן, הוֹאִיל וְלֹא שָׁמַע אוֹתָם הָאָרוּס הָרִאשׁוֹן.

יד. נִעְרָה מֵאֲרֻשָּׁה שְׁנִידְרָה, וְשָׁמַע אֲבִיהָ לְבָדוֹ וְהָפֵךְ לָהּ, וּמֵת הָאָרוּס קִדְּם שִׁישְׁמַע, וְנִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם, אָפְלוֹ לְמֵאָה - אֲבִיהָ וְאֲרוּסָהּ הָאֲחֵרוֹן מִפְּרִין נִדְרֶיהָ שְׁנִידְרָה בְּפָנֵי אָרוּס רִאשׁוֹן שְׁמַת קִדְּם שִׁישְׁמַע.

טו. שָׁמַע אָרוּס רִאשׁוֹן, וְהָפֵךְ וּמֵת, וְאַחֵר כֶּף שָׁמַע הָאֵב, וְנִתְאָרְסָה לְאַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם - אֲבִיהָ עִם הָאָרוּס הָאֲחֵרוֹן מִפְּרִין נִדְרֶיהָ.

טז. שָׁמַע אֲבִיהָ וְלֹא שָׁמַע הָאָרוּס, וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם הָאָרוּס, אוֹ שִׁישְׁמַע גַּם הָאָרוּס וְהָפֵךְ אוֹ שְׁתֵּק, וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם - נִתְרַקְנָה [מִהַבְּעַל וְעִבְרָה] - רִשּׁוֹת לֵאב, וְהָאֵב יָכוֹל לְהִפָּר; שָׁמַע הָאָרוּס וְקִיָּם, וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם, אוֹ שִׁישְׁמַע וְשְׁתֵּק, וּמֵת בַּיּוֹם שְׁלֹאֲתָרְיוֹ - אֵין הָאֵב יָכוֹל לְהִפָּר.

יז. גִּרְשָׁהּ הָאָרוּס אַחֵר שִׁישְׁמַע - הִרִי זֶה סֶפֶק, אִם הַגְּרוּשִׁין כְּשִׁתִּיקָה, וְיִפָּר הָאֵב עִם הַבְּעַל הָאֲחֵרוֹן שִׁיִּגְרָס בּוֹ בַּיּוֹם, אוֹ הַגְּרוּשִׁין כְּמֹ שְׁקִיָּם אָרוּס רִאשׁוֹן, שֶׁכָּפֵר נִתְקִימוּ הַנִּדְרִים.

יח. שָׁמַע הָאֵב וְהָפֵךְ לָהּ וּמֵת הָאֵב, וְאַחֵר כֶּף שָׁמַע הַבְּעַל - אָפְלוֹ שָׁמַע הַבְּעַל קִדְּם שִׁימּוֹת הָאֵב, לֹא נִתְרַקְנָה רִשּׁוֹת לְבַעַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּר לְעוֹלָם אַחֵר מוֹת הָאֵב; שְׁאֵין הָאָרוּס מִפֶּר אֲלָא בְּשִׁתְּפוֹת.

יט. שָׁמַע אָרוּס וְהָפֵךְ לָהּ וּמֵת, וְאַחֵר כֶּף שָׁמַע הָאֵב, אוֹ שִׁישְׁמַע הָאֵב וְהָפֵךְ לָהּ, וּמֵת הַבְּעַל קִדְּם שִׁישְׁמַע - אֵין הָאֵב לְבָדוֹ יָכוֹל לְהִפָּר נִדְרִים אֵלוֹ שְׁנִידְרָו לְאָרוּס רִאשׁוֹן, אֲלָא בְּשִׁתְּפוֹת אָרוּס אַחֵרוֹן, אִם נִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם, כְּמֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ. כ. נִדְרָה וְהָפֵךְ לָהּ אֲבִיהָ לְבָדוֹ, וְלֹא שָׁמַע הָאָרוּס עַד שֶׁנִּכְנְסָה לְרִשּׁוֹתָהּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּר; שְׁאֵין הַבְּעַל מִפֶּר נִדְרֵי אֲרוּסָתוֹ אַחֵר שְׁנִשְׁאָת; אֲלָא קִדְּם שֶׁתִּכְנַס לְרִשּׁוֹתָהּ,

עֲשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם, שֶׁנִּשְׁבַּעוּ אוֹ שְׁנִידְרוּ, בֵּין נִדְרֵי אִסּוּר בֵּין נִדְרֵי הִקְדָּשׁ - בּוֹדֵקִין אוֹתָם וְשׂוֹאֲלִין אוֹתָם: אִם יָדְעוּ לְשֵׁם מִי נִדְרוּ וְלְשֵׁם מִי הִקְדִּישׁוּ וְנִשְׁבַּעוּ - נִדְרֵיהֶן קִיָּמִין וְהִקְדָּשׁ הִקְדָּשׁ; וְאִם לֹא יָדְעוּ - אֵין דְּבָרֵיהֶם כָּלוּם. וְצָרִיכִין בְּדִיקָה כָּל הַשָּׁנָה כְּלָה - שֶׁהִיא שְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְקִטְנָה, וְשְׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְקָטָן.

ב. בִּיצֵד? הִרִי שְׁנִידְרוּ אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁוּ בְּתַחֲלַת שָׁנָה זֹו, וְשָׂאֻ אוֹתָם וְנִמְצְאוּ יוֹדְעִין, וְנִתְקִים נִדְרָם, וְנִדְרוּ נִדְרֵי אַחֵר, אָפְלוֹ בְּסוֹף שָׁנָה זֹו - צָרִיכִין בְּדִיקָה, וְאַחֵר כֶּף יִתְקַנֵּם; וְאֵין אוֹמְרִין: 'הוֹאִיל וְנִמְצְאוּ יוֹדְעִין בְּתַחֲלַת הַשָּׁנָה, אֵין צָרִיכִין בְּדִיקָה', אֲלָא בּוֹדֵקִין כָּל הַשָּׁנָה הַזֹּאת כְּלָה.

ג. קִדְּם הַזְּמַן הַזֶּה - אִם עַל פִּי שְׁאֲמָרוֹ: 'יוֹדְעִין אֲנוּ לְשֵׁם מִי נִדְרָנוּ וְלְשֵׁם מִי הִקְדָּשְׁנוּ' - אֵין נִדְרֵיהֶם נִדְרִים, וְאֵין הִקְדָּשָׁן הִקְדָּשׁ. וְאַחֵר הַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁנִּמְצָא הֵבֵן בֵּין שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהִתְבַּת בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד - אִם עַל פִּי שְׁאֲמָרוֹ: 'אֵין אֲנוּ יוֹדְעִין לְשֵׁם מִי נִדְרָנוּ וְלְשֵׁם מִי הִקְדָּשְׁנוּ' - דְּבָרֵיהֶן קִיָּמִין, וְהִקְדָּשָׁם הִקְדָּשׁ וְנִדְרֵיהֶם נִדְרִים, אִם עַל פִּי שֶׁלֹּא הִבִּיאוּ שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת. וְזֹו הִיא 'עוֹנֵת הַנִּדְרִים' הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם.

ד. הוֹאִיל וְהִגִּיעוּ לְשָׁנֵי הַגְּדוֹלִים - נִדְרֵיהֶם קִיָּמִין, אִם עַל פִּי שֶׁלֹּא הִבִּיאוּ סִימָנִין, וְעִדִּין לֹא נַעֲשׂוּ גְדוֹלִים לְכָל דֶּבֶר; וְדָבָר זֶה מִדְּבָרֵי תוֹרָה, שֶׁהִמְפָּלָא [קִטּוֹן הַיּוֹדֵעַ כִּבְר לְהַפְלוֹת וּלְהַתִּיחֵס בְּרִצִּינּוֹת לְמוֹצָא פִּי] הִסְמִיךְ לְאִישׁ - הִקְדָּשׁוֹ הִקְדָּשׁ וְנִדְרֵיו נִדְרִים. אִם עַל פִּי שְׁנִידְרֵיהֶם קִיָּמִין, אִם חָלָל נִדְרָן, אוֹ נִשְׁבַּעוּ וְהִתְחַלְּפוּ - אֵינָן לּוֹקִין, עַד שֶׁיִּגְדִּילוּ וְיִבִּיאוּ שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת.

ה. הִקְדִּישׁוּ, וְכֹא הַגְּדוֹל וְנִתְּנָה מִן הִקְדָּשׁ שֶׁהִקְדִּישׁוּ - לּוֹקָה; מִפְּנֵי שְׁנִידְרֵיהֶן נִדְרִים מִן הַתּוֹרָה, כְּמֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ.

ו. כְּמֵה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁבַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נִדְרֶיהָ קִיָּמִין? כְּשֶׁלֹּא הִיָּתָה בְּרִשּׁוֹת הָאֵב אוֹ בְּרִשּׁוֹת הַבְּעַל; אָבִל אִם הִיָּתָה בְּרִשּׁוֹת הָאֵב - אָפְלוֹ הַגְּדִילָה, וְהִרִי הִיא נִעְרָה - אֲבִיהָ מִפֶּר כָּל נִדְרֶיהָ וְכָל שְׁבוּעוֹת שֶׁתִּשְׁבַּע בַּיּוֹם שָׁמַעוּ, שְׁנִיִּגְרָה: "כָּל נִדְרֶיהָ וְאִסְרֶיהָ וְגו'" כִּי הִנֵּיא אֲבִיהָ אֶתָּה.

ז. וְעַד מָתִי הָאֵב מִפֶּר? עַד שֶׁתִּכְבֹּר [בַּת י"ב וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים]. כְּגֵרָה - אֵינוֹ מִפֶּר לָהּ, וְהִרִי כָּל נִדְרֶיהָ וְשְׁבוּעוֹתֶיהָ כְּגֵרָה אֲלֵמָנָה וְגִרְוּשָׁה, שְׁנִיִּגְרָה כֵּהֵן: "כָּל אֲשֶׁר אֶסְבֶּה עַל נַפְשִׁי, יָקוּם עָלֶיהָ".

ח. וּמֵאִמָּתִי מִפֶּר הַבְּעַל נִדְרֵי אֲשֶׁתוֹ וְשְׁבוּעוֹתֶיהָ? מִשְׁתַּכְנֵס לַחֲפָה. וְהוּא מִפֶּר לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּגְרַשְׁנָה וְיִגִּיעַ הַגֵּט לִידָה. הִיָּתָה מְגִרְשָׁת מִסֶּפֶק, לֹא יִפָּר לָהּ; נִתֵּן לָהּ גֵּט עַל תְּנָאִי אוֹ לְאַחֵר זְמַן, לֹא יִפָּר בְּיָמִים שְׁבִינְתִּים. וְכֵן מִי שֶׁשִּׁמְעָה שְׁמַת בְּעֵלָהּ, וְנִשְׁאָת, וְהִרִי בְּעֵלָהּ קִיָּם, וְכָל פִּיּוּצָא כֵּה - אֵין הַבְּעַל הָרִאשׁוֹן וְלֹא הָאֲחֵרוֹן מִפְּרִין נִדְרֶיהָ; הִיָּתָה מִתְּכִיבִי לְאִוִּין, וְאֵין צָרִיךְ לומר מִתְּכִיבִי עֲשֵׂה, וְהָפֵךְ נִדְרֶיהָ - הִרִי אֵלוֹ מוֹפְרִין.

ט. נִעְרָה מֵאֲרֻשָּׁה - אֵין מִפֶּר נִדְרֶיהָ, אֲלָא הָאֵב עִם הַבְּעַל

היום - מפר. וכן כל פיוצא באלו. אפלו נדרה ממאכל רע, או ממין שלא טעמה אותו מימיה - הרי זה יפר.

ו. נדרה משתי כפרות, באחת יש לה ענוי, ובאחת אין לה כה ענוי [כי בכל מקרה אינה מתכוונת לאוכלה מסיבה כלשהי] - מפר לזו שמתענה בה, ואינו מפר לזו שאין בה ענוי.

ז. נדרה שלא תאכל תאנים של מדינה זו, יפר משום דברים שבינו לבינה - שעסק [=טירחה] גדול הוא לו להטפל ולהביא לה ממדינה אחרת. לפיכך אם מת או גרשה, או שהביא לה איש אחר מפרות אותה מדינה - הרי אלו אסורין עליה; שאינו מפר לאחרים בדברים שבינו לבינה.

ח. וכן אם נדרה שלא להנות לבריות - אף על פי שאין הפעל בכלל, יש לו להפר משום דברים שבינו לבינה, שלא יהיה זקוק להאכילה משלו בלבד. וכן אם אסרה הנתיחה על אמה פלה, כגון כל היהודים או כל הישמעאלים - הרי זה יפר.

ט. האשה שאמרה לבעלה: 'הנאת תשמישי אסורה עליך' - אינו צריך להפר; הא למה זה דומה? לאוסר פרות חבירו על בעל הפרות. וכן הוא שאמר לה: 'הנאת תשמישי אסורה עליך' - לא אמר כלום; מפני שהוא משעבד לה בשאר כסות ועונה, כמו שבארנו בהלכות אישות. אבל אם אמרה לו: 'הנאת תשמישך אסורה עלי' - צריך להפר; ואם לא הפר - הרי זה אסור לשמשה, שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו.

י. אמרה: 'קדשו ידי לעושיהן' [לקבה], או שנידרה שלא יהנה במעשה ידיה - אינו נאסר במעשה ידיה, מפני שיעדיה משעבדין לו; אף על פי שאמרו: 'השחרור [של עבד] והחמץ [בזמן איסור] וההקדש מקיעין השעבוד', חכמים עשו חזוק לשעבוד הפעל, שאינה יכולה להפקיעו, מפני שהוא מדבריהם. אבל צריך הוא להפר, שמה יגרשנה ותינה אסורה לחזר לו.

יא. נשבעה או נדרה שלא יהנה בה לא אבי בעלה ולא אחיו ושאר קרוביו - אינו יכול להפר; וכן אם נדרה 'שלא אתן מים לפני בהמתך, ותכן לפני בקרך', וכיוצא בדברים אלו שאין בהן ענוי, ואינן מדברים שבינו לבינה, ואינן ממלאכות שהיא חכמת בהן - הרי זה אינו יכול להפר. יב. יש לבעל ולאב להפר נדרים שעדין לא חלו, ולא נאסרה בהן. ביצד? כגון שאמרה: 'היין אסור עלי, אם אלף למקום פלוני' - הרי זה מפר, אף על פי שעדין לא הלכה ולא נאסרה. וכן כל פיוצא בזה.

יג. האב או הבעל שאינן שומעין - אינן מפרין, אף על פי שהפעל מפר נדרים שלא שמעין; הראוי [=המסוגל] לשמע, אין השמיעה מעפכת בו.

יד. השוטה אינו מפר, בין אב בין בעל. הקטן אין לו אישות, לפיכך אינו מפר. והפעל מפר נדרי שתי נשיו כאחת; וכן האב מפר נדרי שתי בנותיו כאחת.

טו. הפרת נדרים כל היום, ואינה מעת לעת. ביצד? נדרה

הוא שמפר בשתפות האב. לפיכך היה דרך תלמידיו חכמים - עד שלא תצא בתו מרשותו, אומר לה: 'כל נדרים שנידרת בתוך ביתי, הרי הן מופרין'.

כא. וכן הפעל - עד שלא תפגס לרשותו, אומר לה: 'כל נדרים שנידרת משארסתיך עד שלא תפגסי בתוך ביתי, הרי הן מופרין'; שהפעל מפר נדרי אשתו, אף על פי שלא שמע אותם.

כב. הלך האב עם שלוחי הבעל, או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל - עדין אביה ובעלה מפרין נדריה. מסר האב לשלוחי הבעל, או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל - אין האב יכול להפר, שהרי יצאת מרשותו, ולא הפעל יכול להפר, שאין הפעל מפר בקודמין, כמו שבארנו.

כג. שומרת יבם - אפלו עשה בה יבמה מאמר [קידושי יבמה], ואפלו יבם אחד ליבמה אחת - אינו מפר נדרי יבמתו [כי אינו קונה אותה מן התורה], עד שיבוא עליה.

כד. היתה יבמתו נערה מארשה לאחיו, ואביה קנס - אין היבם עם האב מפרין נדריה כאחת, אלא האב לבדו הוא שמפר כל שתדר; ואפלו עשה בה היבם מאמר, אינה כנערה מארשה - שאין המאמר קונה ביבמה קנן גמור, כמו שבארנו.

כה. נערה שהשיאה אביה, ונתאלמנה או נתגרשה מן הנשואין - הרי זו פיתומה בחיי האב, ואין האב מפר נדריה, ואף על פי שעדין היא נערה.

כו. נערה מארשה שנידרה, ולא שמעו נדרה אביה ובעלה עד שבגרה, או עד שנעשית יתומה בחיי האב - הרי נדריה קיימין; ואין הפעל יכול להפר [כשבגרה] - שהרי יצאת מרשות אביה שהוא מפר עמו בשתפות, ועדין לא נכנסה לרשות הבעל [עד שתכנס לחופה].

הלכות נדרים פרק יב

א. כל הנדרים והשבועות - האב מפר ביום שמעו, שנאמר: "כל נדריה ואסריה". אבל הפעל אינו מפר אלא כל נדרים ושבועות שיש בהן ענוי נפש, או שהן בדברים שבינו לבינה, כגון שנשבעה או שנידרה שלא תכחל [איפור לעיניים], או שלא תתקשט - שנאמר: "בין איש לאשתו".

ב. ומה בין נדרים שיש בהן ענוי נפש, לדברים שבינו לבינה? שהנדרים שיש בהם ענוי נפש - מפר לעצמו ולאחרים; ושבינו לבינה - לעצמו מפר, לאחרים אינו מפר. ג. ביצד? נדרה שלא לאכל בשר, מפר לה ותינה מתרת לאכל עם כל אדם לעולם. אסרה עליה תשמיש כל איש שבעולם, יפר חלקו ותינה משמשתו; וכשימות או יגרשנה, הרי היא אסורה בתשמיש כל אדם. וכן כל פיוצא בזה.

ד. אחד ענוי גדול, ואחד ענוי קטן, ואחד ענוי שהוא לזמן מרובה, או לפי שעה - הכל מפר הפעל.

ה. ביצד? נדרה או נשבעה שלא תרחץ היום, או שלא תשתה יין היום, או שלא תאכל דבש היום, וכן אם נדרה שלא תכחל היום, או שלא תלבש רקמה [=בגד מפואר]

ואף על פי שאינה מפרת - שאין האשה צריכה לשמע
ההפך או הקיום.

ב. וכיצד מפר? אומר: 'מופר', או 'בטל', או 'אין נדר
זה כלום', וכיוצא בדברים שענינם עקירת הנדר מעקרו -
בין בפנייה, בין שלא בפניה. אבל אם אמר לה: 'אי אפשי
שתדרי', או 'אין כאן נדר' - הרי זה לא הפך; וכן האומר
לאשתו או לבתו: 'מחול לך', או 'מתר לך', או 'שרוי
ליך', וכל פיוצא בענין זה - לא אמר כלום; שאין האב
והבעל מתיר [על טמך חרטה] כמו החכם, אלא עוקר הנדר
מתחלתו [=מצד עצמו] ומפרו.

ג. וכיצד מקים? כגון שאומר לה: 'קיים לך', או 'יפה
נדרת', או 'אין כמותך', או 'אלו לא נדרת, הייתי מדיןך',
וכל פיוצא בדברים שמשמען שרצה בנדר זה.

ד. המבטל נדרי אשתו או בתו - אינו צריך לומר כלום,
ונתבטלו כל הנדרים.

ה. ומה הוא הבטול? שיכף אותה לעשות דבר שאסרה
אותו. אבל ההפך, אינו כופה אותה, אלא מפר לה
ומניחה - אם רצת עושה, ואם רצת אינה עושה.

ו. כיצד? נדרה או נשבעה שלא תאכל או שלא תשתה,
ואמר לה: 'מופר לך' - הרי זה הפך, ומתרת לאכל
ולשתות; נטל ונתן לה ואמר לה: 'טלי אכלי', 'טלי שתי'
- הרי זו אוכלת ושותה, והנדר בטל מאליה.

ז. המפר נדרי בתו או אשתו, צריך להוציא בשפתיו;
ואם הפך בלבד, אינו מופר. אבל המבטל, אינו צריך
להוציא בשפתיו, אלא מבטל בלבד בלבד, וכופה אותה
לעשות - בין עשת בין לא עשת, בטל הנדר.

ח. מפרין הנדרים בשבת, בין לצרף השבת בין שלא
לצרף השבת; ולא יאמר לה בשבת: 'מופר לך', כדרך
שיאמר בחול - אלא מבטל בלבד, ואומר לה: 'טלי אכלי',
'טלי שתי', וכיוצא בזה.

ט. האומר לאשתו או לבתו: 'כל נדרים שתדרי מכאן
ועד שאבוא ממקום פלוני, הרי הן קיימין', או 'הרי הן
מופרין' - לא אמר כלום. עשה שליח להפך לה, או להקים
לה - אינו כלום, שנאמר: "אִישָׁה יְקִימְנָה, וְאִישָׁה יִפְרְנוּ";
וכן האב - בעצמו, לא בשלוחו.

י. אסרה עצמה בתאנים וענבים, בין בנדר בין בשבועה,
בין שאסרה עצמה בכל המין, בין שאמרה 'תאנים וענבים
אלו', וקיים לתאנים והפך לענבים, או שקיים לענבים והפך
לתאנים - מה שקיים קיים, ומה שהפך מופר; וכן כל פיוצא
בזה. ואין אומרים בהפך, 'נדר שהופר מקצתו הופר כלו',
כדרך שאומרים בהתרה.

יא. מי שנדרה אשתו, ושמע והתפס עצמו בנדרה - אינו
יכול להפך, שהרי קיים לה; נדר הוא, והתפיסה עצמה
בנדרו - מפר את שלה, ושלו קיים.

יב. כיצד? שמע אשתו או בתו אומרת: 'הריני נזירה',
ואמר: 'ואני' - אינו יכול להפך, ושניהם נזירים; אומר
הוא: 'הריני נזיר', ושמצה היא ואמרה: 'ואני' - מפר לה,
ושלו קיים. וכן כל פיוצא בזה.

בתחלת ליל שני, הרי זה מפר אותו הלילה, וכל יום שני;
נדרה ביום שני בתחלת היום, מפר כל אותו היום. נדרה
בסוף היום עם השקפה - אם הפך לה עד שלא תחשף,
מופר; ואם לא הפך לה עד שתשקח, אינו יכול להפך.

טז. ומה הוא זה שפתוב בתורה, "מיום אל יום"? ללמד
שמפר בלילה, אם נדרה בלילה; וכן מפר כל היום [כלומר
מתחיל מהלילה ונמשך למחרת], כמו שבארנו. נדרה ושהת
[וחלפו] כמה ימים, ואחר כך שמע האב או הבעל - הרי
זה מפר ביום שמעו, וכאלו נדרה בעת שמעו, שנאמר:
"ביום שמעו", לא ביום נדרה בלבד.

יז. נערה מארשה שנדרה, ושמע אביה והפך לה, ולאחר
ימים שמע הארוס, והפך ביום שמעו - אין זה מופר,
שנאמר: "ואם הניא אביה אתה ביום שמעו וגו'", ואם היו
תהיה לאיש, ונדרה עליה וגו', ושמע אישה ביום שמעו
וגו' - היא למדת, שאחר שהפך האב ושמע הארוס, הרי
זה מפר ביום שמוע האב. והוא הדין אם שמע ארוס
והפך, ואחר כמה ימים שמע האב והפך ביום שמעו -
שאינו מופר. ומניין שבנערה מארשה הכתוב מדבר? שהרי
הוא אומר למטה: "ואם בית אישה נדרה וגו' ושמע אישה
והחריש לה" וגו' - מכיל, ש"אִישָׁה" האמור למעלה -
ארוס, כמו שבארנו.

יח. שמע האב או הבעל, ושתק כדי לצערה - אף על פי
שלא היה בלבו לקיים נדרה - הואיל ועבר היום ולא הפך
ולא בטל, נתקיימו נדריה. נדרה, והפך לה האב או הבעל,
והיא לא ידעה שהפך, ועברה על נדרה או על שבועתה
בזדון - הרי זו פטורה. ואף על פי שנתכונה לאסור, הואיל
ונעשה ההתר - פטורה; ועל זה נאמר: "וה' יסלח לה", כי
הניא אביה אתה". ומפנין אותה מפת מרדות [מלקות
מדברנן], מפני שנתכונה לאסור.

יט. נדרה ועברה על נדרה קדם שיפך לה אביה או בעלה
- אף על פי ששמע בו ביום והפך לה, הרי זו תיבת על
דבר שעברה בו, אם מלקות - מלקות, ואם קרבן - קרבן.
כ. שמע נדרה, ושתק מפני שלא היה יודע שיש לאב או
לבעל להפך, או שידע שיש להן להפך, אבל לא ידע שנדר
זה צריך הפך, ולאחר זמן ידע - הרי זה יפך; ושעת ידיעתו
- כאלו היא שעת הנדר או שעת שמיעתו, ויפך כל היום.

כא. נדרה אשתו, וסבור שהיא בתו והפך לה על דעת
שהיא בתו; וכן אם נדרה בנזיר, וסבור שנדרה בקרבן
והפך לה על דעת שנדרה קרבן; אסרה עצמה בתאנים,
וסבור שבנענבים, והפך לה על דעת שהנדר לאסר הנענבים
- צריך לחזור ולהפך כשידע הנדר והנזירות, לשם הנודרת
הזאת ולשם הנדר הזה, שנאמר: "לא הניא אתה", לנודרת
עצמה; ואומר: "ושמע אביה את נדרה", עד שידע איזה
נדר נדרה. ויש לו להפך אותו כל יום הידיעה.

יום שני

הלכות נדרים פרק יג

א. מפר אדם או מקים נדרי אשתו או בתו בכל לשון,

הפ'ה - הרי זה מופר; שאין ההקמה מועלת אחר ההפ'ה. אמר לה: 'קנים ומופר, בכת אחת' - הרי זה קנים. אמר לה: 'קנים ליה היום' - הרי זה קנים לעולם. אמר לה: 'מופר ליה למחר' - אינו מופר; שהרי קימו היום, וילמחר אינו יכול להפר. אמר לה: 'קנים ליה שעה אחת', ועבר היום ולא הפר לה - הרי זה קנים; ואין אומרים שזה קמי שאמר לה 'הרי מופר ליה לאחר שעה', שהרי לא הוציא הפ'ה מפיו. אמר לה: 'קנים ליה שעה אחת', וכתשעבדה השעה אמר לה 'מופר ליה' - הרי זה ספק, ולפיכך אסורה בנדרה, ואם עברה על נדרה - אינה לוקה.

כג. מי ששנדר נדרים כדי לכוונן דעותיו [=לישר מדותיו] ולתקן מעשיו - הרי זה נאה ומשבח. כיצד? כגון מי שהיה זולל, ואסר הבשר עליו שנה או שנים, או מי שהיה שוגג בדין [=מכור לדין], ואסר חזין על עצמו זמן מרבה, או שאסר השכרות לעולם; וכן מי שהיה רודף שלמונים ונקה להון, ואסר על עצמו המתנות, או הנזית אנשי מדינה זו; וכן מי שהיה מתגאה בזכיו, ונדר בנזיר, וכיוצא בנדרים אלו - כלן דרף עבודה לשם הן; ובנדרים אלו וכיוצא בהן, אמרו חכמים: 'סיג לפרישות, נדרים'.

כד. ואף על פי שהן עבודה - לא ירבה אדם בנדריו אסור, ולא ירגיל עצמו בהן; אלא יפרש מדברים שראוי לפרש מהן, בלא נדר.

כה. אמרו חכמים: כל הנודר, כאלו בנה במה [מזבח לקרבן מחוץ לבית המקדש]; ואם עבר ונדר - מצוה להשאיל על נדרו, כדי שלא יהא מכשול לפניו. במה דברים אמורים? בנדרים אסור. אבל נדרים הקדש - מצוה לקימן, ולא ישאל עליהן אלא מדיחם, שנאמר: "נדרים לה' אשלים".

בריש רחמנא דסימן

הלכות נזירות

יש בכללן עשר מצוות - שתי מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שיגדל הנזיר פרע [=שער ארוך]; (ב) שלא יגלח שערו כל ימי נזרו; (ג) שלא ישתה הנזיר יין ולא תערבת יין, ואפלו חמץ שלחן; (ד) שלא יאכל עצבים לחים; (ה) שלא יאכל צמוקין; (ו) שלא יאכל תרצנים; (ז) שלא יאכל זוגין [=קליפת ענבים]; (ח) שלא יכנס לאהל המת; (ט) שלא יטמא למתים; (י) שיגלח על הקרבנות, כשישלים נזירותו או כשיטמא. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות נזירות פ'ק א

א. הנזירות - היא נדר מכלל נדרי אסור, שנאמר: "כי יפליא לנדר נדר נזיר להזיר לה". ומצוות עשה שיגדל הנזיר שער ראשו, שנאמר: "גדל פרע שער ראשו"; ואם גלח בימי נזרו - עבר בלא תעשה, שנאמר: "תער לא יעבר על ראשו". וכן אסור להטמא למתים או לאכל דברים שאסרן הכתוב עליו מגפן היין, כל ימי נזרו.

יג. נדר לעצמו, והדירה כמותו, וגמר בלבו להדירה, ואמרה 'אמן' - הרי זה אינו יכול להפר; ואם נדר והדירה דרף שאלה, לידע מה בלבה, כמי שאמר לה: 'התקצי בנדר זה להיות כמותי או לא? ואמרה 'אמן' - הרי זה מפר לה.

יד. כיצד? אמר לה: 'הריני נזיר, ואת', כלומר: 'ואת נזירה כמותי, ואמרה 'אמן' - אינו יכול להפר לה; אמר לה: 'הריני נזיר; ומה תאמרי, האת נזירה כמותי? ואמרה 'אמן' - הרי זה יפר. ואם הפר לה - שלו בטל, שזה קמי שתלה נדרו בנדרה. אמרה לו: 'הריני נזירה, ואתה', ואמר 'אמן' - אינו יכול להפר. וכן כל כיוצא בזה.

טו. האשה שנדרה, ושמע אחר והתפיס עצמו בנדרה ואמר: 'ואני', ושמע אביה או בעלה והפר לה - שלה מופר, וזה שהתפיס עצמו - חיב.

טז. האשה שאין לה בעל ואינה ברשות אב, ואמרה: 'הרי הבשר אסור עלי לאחר שלשים יום', ונשאת בתוך שלשים יום - אף על פי שבשעה שחל הנדר הרי היא ברשות הבעל, אינו יכול להפר, שבשעת הנדר לא הייתה ברשותו; ועל זה נאמר: "ונדר אלמנה וגרושה" וגו'; ואפלו הייתה מארסת לו בשעת הנדר - שאין הבעל מפר בקודמין, כמו שבארנו.

יז. נדרה תחת בעלה שיהיה הבשר אסור עליה לאחר שלשים יום, או שתהיה נזירה לאחר שלשים יום, והפר לה בעלה, ומת או גרשה בתוך שלשים יום - אף על פי שבשעה שהיה לנדר לחול, הרי היא גרושה או אלמנה - הרי זו מתרת, שפכר הפר לה נדר זה.

יח. אלמנה וגרושה שאמרה: 'הריני אסורה בדין כשאנשא', ונשאת - אין הבעל יכול להפר; אמרה והיא תחת בעלה: 'הריני אסורה בבשר כשאתגרש' - הרי הבעל מפר, וכשתתגרש תהיה מתרת.

יט. המקנים בלבו - הרי זה קנים. והמפר בלבו - אינו מופר, כמו שבארנו. לפיכך: אם הפר בלבו - הרי זה יכול לחזור ולקנים; ואם קנים בלבו - אינו יכול לחזור ולהפר, אלא אם חזר בתוך כדי דבור; שלא יהא כח דברים שבלבו גדול מכח מוציא בשפתיו [שמוציא בשפתיו יכול לחזור בו בתוך כדי דבור].

כ. המקנים נדרי בתו או אשתו, ונחם [=התחרט] - הרי זה נשאל לחכם ומתיר לו הקמתו, וחוזר ומפר לה בו ביום; אבל אם הפר לה, ונחם - אינו יכול להשאל לחכם כדי שיחזור ויקנים.

כא. נערה מארשה שנדרה, וקנים לה אביה לבדו או בעלה לבדו, והפר לה האחר - אף על פי שנשאל לחכם והתיר לו הקמתו, אינו חוזר ומפר לה עם האחר שפכר הפר לה; שאין להם להפר אלא שניהם כאחד.

כב. אמר לבתו או לאשתו: 'קנים ליה, קנים ליה', ונשאל על הקמה ראשונה - הרי השניה חלה עליו. אמר לה: 'קנים ליה ומופר ליה', ולא תחול הקמה אלא אם כן חלה

יב. וכן שפור שנתנו לו כוס כדי לרוותו [=לשכרו], ואמר: 'הריני נזיר ממנו' - הרי זה אסור באותו הכוס בלבד, ואינו חייב בנזירות; שלא נתבונן זה, אלא שלא ישפרו אותו יותר מדי. ואם הגיע לשכרותו של לוט - אין דבריו כלום, ואינו חייב על כל עברה שיעשה; שמשעהגיע לשכרותו של לוט, אינו בן חייב.

יג. האומר: 'הריני נזיר על מנת שאהיה שותה יין', או 'מטמא למתים', או 'מגלח שערו' - הרי זה נזיר, ואסור בכל; מפני שהתנה [לשנות] על מה שכתוב בתורה, וכל המתנה על הכתוב בתורה - תנאו בטל.

יד. נדר בנזיר, ואמר: 'לא הייתי יודע שהנזיר אסור ביין, או בטמאה, או בתגלחת, ואלו הייתי יודע בן, לא הייתי נזיר' - הרי זה נזיר, וחייב בכל; שהרי הוא היה יודע שאסור עצמו באחד משלושה מינין; וכבר בארנו, שאפילו לא נזר אלא מאחד מהן, אסור בכל.

טו. אמר: 'יודע אני שהנזיר אסור בכל אלו, אבל היה בדעתי שמתר לי אני לשותות היין, מפני שאני יכול לחיות בלא יין, או מפני שאני קובר את המתים' [ולכן אהיה מותר להטמא] - הרי זה אינו נזיר; מפני שאלו בכלל נדרי שגגות, שאינן צריכין שאלה לחכם, כמו שבארנו.

טז. האומר: 'הרי ידי נזירה', 'הרי רגלי נזירה' - לא אסור כלום; 'הרי ראשי נזיר', 'כבדי נזירה' - הרי זה נזיר. זה הכלל: כל אבר שאם ינטל מן החי, ימות - אם אסור, 'הרי הוא נזיר', הרי זה נזיר.

יז. האומר: 'הריני נזיר כשיהיה לי בן' - אם נולד לו בן זכר, הרי זה נזיר; אבל אם נולדה לו בת, או טמטום [אין ידוע אם זכר או נקבה], או אנדרוגינוס [מין בפני עצמו וספק זכר ספק נקבה] - אין זה נזיר. אמר: 'הריני נזיר כשיהיה לי וָלֵד' - אפילו נולד לו בת, או טמטום, או אנדרוגינוס - הרי זה נזיר. הפילה אשתו, אינו נזיר; חזרה ונתעברה וילדה, הרי זה נזיר.

הלכות נזירות פ"ב

א. הנזיר בנזיר בשוגג או באנס, או שנדר לזרז חברו, או דרך הבאי - הרי זה פטור, כשאר נדרים; ומי שנדר בנזיר, ונחם על נדרו - הרי זה נשאל לחכם, ומתיר לו נזירותו בדרך שמתירין שאר הנדרים.

ב. מי שנדר בנזיר, והלף להביא קרבנותיו שזור על דעת שייכאם במלאת ימי נזרו, מצאן שנגבנו, או נגבה בהמה מהן - אם עד שלא נגבה בהמה נזר - הרי זה נזיר; ואם אחר שנגבנה או אכדה או שמתה נזר - אינו נזיר, שזה נזר בטעות.

ג. המתפס [נזירות] בנזירות [חבירו] - הרי זה נזיר, כמו שבארנו בדין כל המתפס בנדר.

ד. היה נזיר עובר לפניו, ואמר: 'הריני כזה' - הרי זה נזיר. נדר חברו בנזיר, ואמר הוא: 'פי כפיו מיין', או שאמר: 'שערי כשערו מלהגזו' - הרי זה נזיר. וכן אם שמע [-את חבירו נזיר בנזירות] ואמר 'ואני' בתוך כדי

ב. עבר וגלח, או נטמא, או אכל מגפן היין - הרי זה לוקה שתיים: אחת משום "לא יחל דברו", שכולל כל הנדרים, ואחת משום דבר שעבר עליו מדברים שאסורן אסור מיוחד על הנזיר.

ה. נדר בנזיר, וקיים נדרו כמצותו - הרי זה עשה שלש מצות עשה: האחת - "ככל היצא מפיו יעשה", והרי עשה; והשניה - "גדל פרע שער ראשו", והרי גדל; והשלישית - תגלחתו עם הקאת קרבנותיו, שנאמר: "וגלח הנזיר פתח אהל מועד".

ו. האומר: 'לא אפטר מן העולם, עד שאהיה נזיר' - הרי זה נזיר מיד, שמא ימות עתה. ואם אחר נזירותו, הרי זה עובר ב"לא תאחר לשלמו"; ואין לוקין על לאו זה [שאינו בו מעשה].

ז. אין אומרים בנזירות: 'עד שיוציא בשפתיו דבר שמשמעו אצל כל העם כענין שבלבו'; אלא כיון שגמר [=החליט] בלבו, והוציא בשפתיו דברים שענינם [שפירושים] שיהיה נזיר - אף על פי שהן ענינות רחוקות [פירושים לא מוכרחים], ואף על פי שאין במשמען [הפשוט] לשון נזירות - הרי זה נזיר.

ח. כיצד? הרי שיהיה נזיר עובר לפניו, ואמר: 'אהיה' - הרי זה נזיר, הואיל ובלבו היה שיהיה כמו זה, ואף על פי שלא פרש ואמר 'אהיה כמו זה'. וכן אם אמו בשערו, ואמר: 'אהא ננה' [במשמעות: 'אהיה יפה במצוה התלויה בשיער'], או 'אהא מכלכל' [שמשמעותו: 'אגדל שיער ואסדרו'], או 'אהא מסלסל' [בשערי], או שאמר: 'הריני מסלסל', או 'הריני מכלכל', או 'הרי עלי לשלם פרע' - הרי זה נזיר; והוא, שיגמר בלבו להזיר.

ט. אמר: 'הרי עלי צפרים' - אף על פי שהיה נזיר עובר לפניו, ואף על פי שהיה בלבו להזיר - אינו נזיר, והרי זה כמי שלא הוציא בשפתיו כלום.

י. כל כנוני נזירות, כנזירות. כיצד? מקומות העלגים שמשנין את הדבור, ואמר שם: 'הריני נזיק', 'נזיח', 'פזיח' - הרי זה נזיר.

יא. האומר: 'הריני נזיר מן הסרצנים בלבד', או 'מן הזוגין בלבד', או 'הריני נזיר מן התגלחת', או 'הריני נזיר מן הטמאה בלבד' - הרי זה נזיר גמור, וכל דקדוקי נזירות עליו; אף על פי שלא היה בלבו להזיר אלא מדבר זה בלבד, הואיל ודבר שגזר ממנו אסור על הנזיר, הרי זה נזיר גמור.

יב. אכל האומר: 'הריני נזיר מן הגרורות' [תאנים מיובשות], או 'מן הדבלה' [גוש תאנים מיובשות], וכיוצא בהן - הרי זה אסור בהן [בנדר], ואינו נזיר.

יג. מזגו לו כוס של יין, ונתנו לו לשותות, ואמר: 'הריני נזיר ממנו' - הרי זה נזיר גמור. ואם היה מר נפש, או כועס, או מתאבל, והיו מבקשין ממנו שישתה כדי לשכח עמלו [=צער], ואמר: 'הריני נזיר ממנו' - הרי זה אסור באותו הכוס בלבד, ואינו נזיר; שלא נתבונן זה, אלא שלא ישתה כוס זה.

ח. האומר: 'הריני נזיר אמת ומקצה', הרי זה נזיר שתי נזירות; אומר: 'הריני נזיר ויום אחד', או 'הריני נזיר ושעה אחת' - הרי זה נזיר שנים; אומר: 'הריני נזיר, ואחת' - הרי זה נזיר שנים; 'הריני נזיר, ואחת, ועוד' - הרי זה נזיר שלש נזירות; 'הריני נזיר, ואחת, ועוד, ושוב' - הרי זה נזיר ארבע נזירות; 'הריני נזיר שלשים יום ויום אחד' - הרי זה נזיר נזירות אחת של שלשים ואחד יום.

ט. מי שהיה שתי כתי עדים מעידין אותו, אלו מעידין שגזר שנים, ואלו מעידין שגזר חמש - הרי זה נזיר שנים; שבכלל חמש שנים, ובהרי כלן העידו בשנים.

י. מי שגזר שתי נזירות, בין שגזר שתיקה בבת אחת, בין שגזר זו אחר זו, כגון שאמר: 'הריני נזיר היום, הריני נזיר היום', ומנה את הראשונה והפריש קרבן, ואחר כך נשאל על זאת הראשונה והתיר נדרו - עלתה לו ראשונה בשניה, ומביא זה הקרבן ונפטרה. ואפילו הביא בפירתו, ואפילו גלח שערו ואחר כך נשאל עליה - עלתה לו ראשונה בשניה, שהרי אין השניה חלה אלא אחר הראשונה, והראשונה אינה; כיון שהתירה, כאלו אינה מעקרה.

יא. מי שאמר: 'הריני נזיר לעולם', או 'הריני נזיר כל ימי חיי' - הרי זה נזיר עולם; ואם אמר: 'הריני נזיר אלה שנה' - הרי זה נזיר לזמן קצוב, ואף על פי שאי אפשר שיחיה האדם אלה שנה.

יב. ומה בין נזיר עולם לנזיר זמן קצוב? שהנזיר לזמן קצוב - אסור לגלח עד סוף ימי נדו, שגזר: 'כל ימי נדרי נדו, תצר לא יעבר על ראשו, עד מלאת הימים'. ונזיר עולם - אם הכפיד שערו, מקל בתער משנים עשר חדש לשנים עשר חדש, ומביא קרבנותיו שלש בהמות כשיגלח, שגזר: 'והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח, כי כבד עליו וגלחו', ואבשלום נזיר עולם היה. ודבר זה, הלכה מפי הקבלה. ונזיר עולם שנטמא - הרי זה מכיא קרבן טמאה ומגלח תגלחת טמאה, כמו נזיר לזמן קצוב.

יג. שמשון לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדר בנזיר, אלא המלאך הפרישו מן הטמאה [מן האסור לו]; וכיצד היה דינו? היה אסור בזין ואסור בתגלחת, ומתיר היה להטמא למתים. ודבר זה, הלכה מפי הקבלה.

יד. לפיכך, מי שאמר: 'הריני נזיר כשמשון' - הרי זה נזיר מן היין ומן התגלחת לעולם, ואינו מגלח כל שנים עשר חדש כשאר נזירי עולם, ומתיר להטמא למתים. ואם אמר: 'לא נתבונתי אלא לאיש אחר ששמו שמשון', אינו נזיר. ומי שגזר נזיר כשמשון - אינו יכול להשאל על נדרו, ששנזירות שמשון לעולם היתה נמבלי יכולת להתיר, כי נצטווה מפי המלאך.

טו. האומר: 'הריני נזיר כשמשון בן נחום', כבצל דלילה, 'כמי שעקר דלתות עזה', 'כמי שנקרו פלשתים את עיניו' - הרי זה נזיר בנזירות שמשון, אף על פי שאפשר ששמשון מעשים אלו לאיש אחר.

טז. שמואל הרמתי, נזיר עולם היה; לפיכך, האומר:

בחוצה לארץ - קונסין אותו ומחבין אותו לעלות לארץ ישראל, ולהיות נזיר בארץ ישראל כמנין הימים שגזר. לפיכך, מי שגזר בזמן הזה בחוצה לארץ - כופין אותו לעלות לארץ ישראל, ויהיה נוהג נזירות שם עד שימות, או עד שיבנה המקדש, ויקריב קרבנותיו במלאת ימי נדו. כב. וכל זמן שהוא בחוצה לארץ, הרי זה אסור לשנות זין ולהטמא למתים ולגלח, וכל דקדוקי נזירות עליו - ואף על פי שאין ימים אלו עולין לו [במניין ימי נזירות]; ואם עבר ושטה, או גלח, או נגע במת וכיוצא בנגיעה - לוקה.

יום שלישי

הלכות נזירות פרק ג

א. סתם נזירות, שלשים יום. כיצד? מי שאמר: 'הריני נזיר', אין פחות משלשים יום; ואפלו אמר: 'הריני נזיר נזירות גדולה עד מאד הרבה הרבה' - הרי זה נזיר שלשים יום, שהרי לא פירש זמן.

ב. פירש זמן פחות משלשים, כגון שאמר: 'הריני נזיר יום אחד', או 'עשרה ימים', או 'עשרים' - הרי זה נזיר שלשים יום, שאין נזירות פחותה משלשים יום; ודבר זה, הלכה מפי הקבלה.

ג. פירש זמן יותר משלשים יום - כגון שאמר: 'אחד ושלשים', או 'ארבעים', או 'מאה יום', או 'מאה שנה' - הרי זה נזיר בזמן שפרש, לא פחות ולא יותר.

ד. האומר: 'הריני נזיר שעה אחת', הרי זה נזיר שלשים יום; אומר: 'הריני נזיר שלשים יום ושעה אחת' - הרי זה נזיר אחד ושלשים יום, שאין נזירין שעות.

ה. האומר: 'הריני נזיר מכאן ועד מקום פלוני' - אם לא החזיק בדרך, הרי זה נזיר שלשים יום בלבד; שלא נתבונן זה אלא לנזירות גדולה [כטורח הדרך], ובהרי לא פירש זמן. ואם החזיק בדרך - אם היה מהלך פחות משלשים יום, הרי זה נזיר שלשים יום; ואם היה יותר משלשים יום, הרי זה נזיר נזירות אחת כמנין הימים.

ו. מי שאמר: 'הריני נזיר שתי נזירות', או 'שלש' או 'ארבע' - הרי זה נזיר כמנין שאמר, כל נזירות מהן שלשים יום; ובסוף כל שלשים ושלשים - מגלח ומביא קרבנותיו, ומתחיל למנות נזירות שניה. אפלו אמר: 'הריני נזיר מאה אלה נזירות', שאי אפשר שיחיה בזמן הזה - הרי זה מונה אחת אחת עד שימות, או עד שישלים מנין נזירותיו.

ז. האומר: 'הריני נזיר כמנין ימות השנה' - מונה נזירותיו כמנין ימות השנה; אם פירש שנת החמה - מונה שלש מאות וחמש ושלשים נזירות, כל אחת מהן שלשים יום; ואם פירש שנת הלכנה - מונה שלש מאות וארבע וחמשים נזירות; ואם סתם - מונה שלש מאות וארבע וחמשים נזירות. שהרי בארנו, שבכל הנדרים הולכין אחר לשון בני אדם, ורב שני החמה שלש מאות חמשה ושלשים יום מונין לה, ורב שני לכנה שלש מאות ארבע וחמשים יום מונין לה, ואין קורין כל העם 'שנה' סתם, אלא לשנת הלכנה.

מן המאה שגור שלשים יום או יותר בשנולד הבן, לא הפסיד כלום; שהרי פוסק נזירות שלו, ומונה של בנו, ומגלח ומביא קרבנותיו, ומשלים השלשים או יתר שנשארו מנזירותו, ומגלח לנזירותו. ואם נשאר מן המאה פחות משלשים, סותר עד שבעים.

ה. כיצד? נולד הבן ביום שמונים - מונה של בנו, ומשלים את של בנו ומגלח, ומתחיל למנות מאחר התגלחת שלשים יום. ונמצא מפסיד מקדם הולד, עשרה ימים - שהן מיום שבעים עד הולד. וכן כל פיוצא בזה. ו. האומר: 'הריני נזיר לאחר עשרים יום', וחזר ואמר: 'הריני נזיר מעתה מאה יום' - מונה עשרים יום ופוסק, ומתחיל למנות שלשים יום, שהיא הנזירות שגור לאחר עשרים, ואחר השלשים מגלח התגלחת טהרה ומביא קרבנותיו, וחזר ומונה שמונים יום כדי להשלים המאה שגור בסוף, ומגלח ומביא קרבנותיו.

ז. אומר: 'הריני נזיר לאחר עשרים יום, והריני נזיר מעתה' - מונה שלשים יום, ומגלח התגלחת טהרה, וחזר ומונה שלשים יום אחרים, והיא הנזירות שגור לאחר עשרים; שאם תאמר: 'מונה עשרים ופוסק, ומונה שלשים ומגלח' - נשארו מנזירות שהתחיל בה עשרה ימים בלבד, ואין בין תגלחת טהרה לתגלחת טהרה לעולם פחות משלשים יום.

ח. אומר: 'הריני נזיר לאחר עשרים יום', וחזר ואמר: 'הריני נזיר עולם מעתה' - לא חלה עליו נזירות שגור בראשונה.

ט. וכן אם אמר: 'הריני נזיר שמשון לאחר עשרים יום', וחזר ואמר: 'הריני נזיר מעתה' - אינו מגלח לנזירות זאת שגור באחרונה.

י. מי שאמר: 'הרי אני נזיר יום אחד לפני מיתתי' - הרי זה אסור לשותות ביין ולהטמא למתים ולגלח, לעולם.

יא. האומר: 'הריני נזיר ביום שפן דוד בא בו' - אם בחל נדר, הרי זה אסור לעולם. ואם בשבת או ביום טוב נדר - אותה שבת או אותו יום טוב מותר, מכאן ואילך אסור לעולם; שהדבר ספק אם יבוא בשבת ויום טוב, או לא יבוא; והואיל והוא ספק ביום שגור - לא חלה עליו נזירות, שספק נזירות להקל. מכאן ואילך - חלה עליו נזירות; ושבת הבאה שהיא ספק, אינה מפקעת נזירות שחלה עליו.

יב. נזיר ששלמו ימי נזירותו, ולא גלח תגלחת טהרה - הרי זה אסור לגלח ולשתות יין ולהטמא למתים כשהיה מקדם, וכל דקדוקי נזירות עליו; ואם גלח או שתה או נטמא, לוקה.

יג. מי שגור בנזיר, ודמה שאינו נדר, והיה נוהג היתר בנדרו ושתה יין, ולאחר זמן שאל לחכם, והורהו שהוא נדר, ושהוא חייב בנזירות - הרי זה מונה משעה שגור ומדברי סופרים, שיינהג אסור פימים שנהג בהם היתר.

יד. כיצד? הרי שגור שלשים יום, ונהג היתר בנדרו עשרה ימים, ונהג אסור עשרים יום, ולאחר השלשים

'הריני נזיר בשמואל הרמתי', 'בכך חנה', 'בכך אלקנה', 'כמי ששסף את אגג בגלגל', וכיוצא באלו - הרי זה נזיר עולם; ואין אומרים: 'שמא לאיש אחר שמעשיו כאלה נתפסו'.

יז. האומר: 'הריני נזיר מלא הבית', או 'מלא הקפה' - בודקין אותו: אם אמר 'לא היה בדעתי שאהיה נזיר כל ימי, ולא נתבוננתי אלא להאריך זמן הנזירות זמן מרבה' - הרי זה נזיר שלשים יום בלבד. ואם אמר: 'סתם נדרתי' - רואין את הקפה כאלו היא מלאה חרדל, ויהיה נזיר כל ימיו; ויש לו לגלח משנים עשר חרדש לשנים עשר חרדש, ויביא קרבנותיו כשאר נזירי עולם.

יח. האומר: 'הריני נזיר כשער ראשי', או 'כעפר הארץ', או 'כחול הים' - הרי זה כמי שאמר: 'הרי עלי נזירות כמנן שער ראשי', או 'כמנן עפר הארץ', או 'כמנן חול הים'. לפיכך, גלח כל שלשים יום, ויתחיל למנות נזירות שניה שלשים יום ויגלח; וכן עד שימות. ובכל תגלחת ותגלחת - אינו שותה ביין, ולא מטמא למתים; ואם שתה או נטמא, אפלו ביום התגלחת - הרי זה לוקה.

יט. האומר: 'הריני נזיר אם אכל כפר זו, הריני נזיר אם אכלנה, הריני נזיר אם אכלנה', ואכלה - הרי זה חייב בנזירות [ואם אכל] כמנן שאמר; ומונה אחת אחר אחת, כל אחת מהן שלשים יום, ומגלח בסוף כל שלשים, ומביא קרבנותיו.

הלכות נזירות פרק ד

א. האומר: 'הריני נזיר' - הרי זה מגלח תגלחת טהרה יום אחד ושלשים; ואם גלח ביום שלשים, יצא. אומר: 'הריני נזיר שלשים יום', אינו מגלח אלא ביום אחד ושלשים.

ב. מי שגור שתי נזירות - מגלח את הראשונה ביום שלשים ואחד, ואת השניה ביום ששים ואחד. ואם גלח את הראשונה ביום שלשים, מגלח את השניה ביום ששים; ואם גלח ביום תשעה וחתמים - יצא; שיום שלשים עולה לו אף למנן נזירות שניה.

ג. האומר: 'הריני נזיר, ונזיר כשהיה לי בן', והתחיל בנזירות שלו, ואחר כך נולד לו בן - משלים את שלו, ואחר כך מונה של בנו. אומר: 'הריני נזיר כשהיה לי בן, והריני נזיר כך וכך יום', והתחיל בנזירות שלו, ואחר כך נולד לו בן - פוסק נזירות שלו, ומונה את של בנו, ואחר כך חזר ומשלים את שלו, והרי שתיקן בנזירות אחת. לפיכך, אם נטמא בתוך נזירות של בנו, סותר [מתבטל] הפל; ונטמא אחר נזירות בנו כשהתחיל להשלים נזירותו, אינו סותר אלא עד נזירות בנו. ובכמה ימים משלים את שלו? אם נשאר מנזירותו כשנולד הבן שלשים יום או יותר - מונה נזירות בנו, ומשלים הימים שנשארו מנזירותו; ואם נשאר מנזירותו פחות משלשים יום - מונה שלשים אחר נזירות בנו, שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום.

ד. כיצד? האומר: 'הריני נזיר כשהיה לי בן, והריני נזיר מאה יום', והתחיל בנזירות שלו, ונולד לו בן - אם נשאר

[מלשון פרוסה - חצי ככר של שש ביצים] מן הפת, ואכל כדי פֶּרֶס, שְׁנִמְצָא שְׁאָכַל רְבִיעִית זֵינ - הָרִי זֶה לֹקֶה; וְעַל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמָר בַּתּוֹרָה: "וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים" - לֵאסֹר דְּבַר שְׁנִתְעַרֵּב בּוֹ הֵינן, וְטַעְמוֹ כְּטַעַם הֵינן; וְהוּא שֶׁיְהִיָּה טַעְמוֹ וּמִמָּשׁוֹ, כְּשֶׁאֵר אֲסוּרֵי מֵאֲכָלוֹת.

ו. נִתְעַרֵּב זֵינ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּדִבְשׁ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וְאִין שֵׁם טַעַם זֵינ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְנִזִּיר; לֹא יִהְיֶה זֶה חֲמוּר מִחֻלָּב וְדָם. ז. הָיָה בּוֹ טַעַם זֵינ, וְאִין שֵׁם רְבִיעִית בְּכִדֵּי פֶּרֶס - הָרִי זֶה אֲסוּר מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּאֲסוּרֵי מֵאֲכָלוֹת; וּמִכֵּין אוֹתוֹ אִם אָכַל, מִכַּת מִרְדּוֹת.

ח. נִזִּיר שְׁאָכַל פְּזִית עֲנָבִים, וְכִזִּית חֶרֶץ, וְכִזִּית זֶג, וְכִזִּית צְמוּקִים, וְשִׁתָּה רְבִיעִית זֵינ, וְאִפְלוּ סַחַט אֲשָׁכּוּל וְשִׁתָּה מִמֶּנּוּ רְבִיעִית - הָרִי זֶה לֹקֶה חֲמֵשׁ מִלְּקִיּוֹת; שְׁכָל אֶחָד מֵהֶן בָּלָא אֶחָד הוּא. וְלֹקֶה מִלְּקִיּוֹת שְׁשִׁית מִשּׁוּם "לֹא יִחַל דְּבָרוֹ", שֶׁהוּא שְׁוֶה בְּכָל הַנִּדְרִים. וְכֵן אִם אָכַל פְּזִית זֶג, אוֹ פְּזִית עֲנָבִים - לֹקֶה שְׁתֵּים; אֶחָת מִשּׁוּם זֶג אוֹ מִשּׁוּם עֲנָבִים, וְאֶחָת מִשּׁוּם "לֹא יִחַל דְּבָרוֹ". וְהוּא הִדִּין לְנִזִּיר שְׁגָלָה אוֹ נִטְמָא, שֶׁהוּא לֹקֶה שְׁתֵּים; אֶחָת עַל הָאֲסוּר הַמִּיָּחָד בּוֹ, וְאֶחָת עַל הָאֲסוּר הַשְּׁוֶה בְּכָל הַנִּדְרִים שֶׁהוּא "לֹא יִחַל דְּבָרוֹ".

ט. נִזִּיר שֶׁשִּׁתָּה רְבִיעִית זֵינ וְרְבִיעִית חֶמֶץ - אִינוֹ לֹקֶה אֲלָא אֶחָת, שֶׁאִינוֹ חֵיב עַל הֵינן בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְעַל הַחֶמֶץ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ; שְׁאִין כְּתוּב 'זֵינ לֹא יִשְׁתָּה וְחֶמֶץ לֹא יִשְׁתָּה', אֲלָא כֹּף כְּתוּב: "חֶמֶץ זֵינ וְחֶמֶץ שֶׁכֶּר לֹא יִשְׁתָּה" - כְּלוּמָר: לֹא יִשְׁתָּה זֵינ וְלֹא דְבַר שְׁנִתְעַרֵּב בּוֹ הֵינן וְהוּא הַשֶּׁכֶּר, וְאִפְלוּ הַחֶמֶץ; וְהוּאִיל וְלֹא כָּפַל אֲלָא הַחֶמֶץ, שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד - אִינוֹ לֹקֶה עַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְעַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. י. נִזִּיר שֶׁהִיָּה שׁוֹתָה זֵינ כָּל הַיּוֹם כָּלוּ - אִף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵיב לְשָׁמֵם עַל כָּל רְבִיעִית וְרְבִיעִית, אִינוֹ לֹקֶה אֲלָא אֶחָת מִשּׁוּם זֵינ וְאֶחָת ד' "לֹא יִחַל דְּבָרוֹ", כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל רְבִיעִית וְרְבִיעִית, וְאָמְרוּ לוֹ: 'אֵל תִּשְׁתָּה', 'אֵל תִּשְׁתָּה', וְהוּא שׁוֹתָה - חֵיב עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת. מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁאֲסוּר לְנִזִּיר לַעֲמֹד בְּמוֹשֵׁב [בְּסִמְכוֹת ל-] שׁוֹתֵי זֵינ, וְיִתְרַחַק מִמֶּנּוּ הֶרְבֵּה - שֶׁהָרִי מְכֻשׁוֹל לְפָנָיו; אָמְרוּ חֻכָּמִים: 'סָבִיב לְפָנֶם לֹא יִקְרַב'.

יא. נִזִּיר שֶׁגָּלַח שְׁעָרָה אֶחָת - לֹקֶה, בֵּין בַּתֵּר בֵּין בְּזוּג [=מספריים]; וְהוּא שֶׁקָּצָצָה מִעֲקָרָה, כְּעֵין תֵּעַר. וְכֵן אִם תִּלְשָׁה בִּידּוֹ, לֹקֶה. וְאֶחָד הַמְּגַלַּח וְאֶחָד הַמְּתַגַּלֵּחַ [ולוקה אם סייע], שֶׁנֶּאֱמָר: "תֵּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ"; וְאִם הֵנִיחַ מִמֶּנּוּ כְּדִי לִכְף אֶת רֹאשׁוֹ לַעֲקָרָה - אִינוֹ לֹקֶה, שְׁאִין זֶה כְּעֵין תֵּעַר.

יב. הָעֶבֶר עַל רֹאשׁוֹ סם [=תכשיר] שֶׁמִּשִּׁיר אֶת הַשַּׁעַר, וְהַשִּׁיר שְׁעָרוֹ - אִינוֹ לֹקֶה; אֲכָל בָּטַל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמָר: "גִּדַּל פָּרַע שְׁעַר רֹאשׁוֹ".

יג. נִזִּיר שֶׁגָּלַח כָּל שְׁעָרוֹ, אִינוֹ לֹקֶה מִשּׁוּם הַתְּגַלְחָת אֲלָא אֶחָת; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל שְׁעָרָה וְשְׁעָרָה, וְאָמְרוּ לוֹ: 'אֵל תְּגַלַּח', 'אֵל תְּגַלַּח', וְהוּא מְגַלַּח - לֹקֶה עַל כָּל אֶחָת וְאֶחָת.

שָׁאֵל לְחֻכָּם וְאָסֹר לוֹ - הָרִי זֶה מוֹנֶה עֲשָׂרָה יָמִים מִיּוֹם שֶׁשָּׁאֵל, כִּנְגַד הַעֲשָׂרָה שֶׁנֶּהַג בָּהֶם הִתֵּר; וְאִם שָׁתָה אוֹ גִּלַּח אוֹ נִטְמָא בַּעֲשֶׂרַת יָמִים הָאֵלּוּ, מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת. טו. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּנִזְיוֹת מַעוֹטָה. אָכַל בְּנִזְיוֹת מִרְבָּה - דִּיּוֹ שֶׁנֶּהַג שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּנִזְיוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁעֲבָר עַל נִזְיוֹתוֹ הַמִּרְבָּה כָּל יָמֶיהָ; וְאִם לֹא נֶהַג אֲסוּר בַּעֲצָמוֹ, אִין נִזְקָקִין [=מתייחסים] לוֹ כָּלִל [להתיר נדרו].

טז. כָּל בֵּית דִּין שֶׁנִּזְקָקִין לָזֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וּמוֹדִיעִין לָאֵלּוּ שְׁמוֹנָלָלִין בְּנִדְרִים שְׁאִין חֵיבִין מִן הַתּוֹרָה, אוֹ שִׁיּוּרוֹ לָהֶן לְהַקֵּל, אוֹ שִׁיִּפְתָּחוּ לָהֶן פֶּתַח - מְנַדִּין אֶת אוֹתוֹ בֵּית דִּין הַהִדְיוּט.

יז. הָאִשָּׁה שֶׁנִּדְרָה בְּנִזִּיר, וְשָׁלְמוּ יָמֵי הַנִּזְיוֹת, וְהִבִּיאָה קֶרְבָּנוֹתֶיהָ, וְנִשְׁחַטָּה אֶחָת מִן הַבְּהֵמוֹת וְנִזְרַק דָּמָהּ, וְאַחֲרַיָּה שְׁמַע בַּעֲלָה - אִף עַל פִּי שֶׁעָדִין לֹא גִלְּחָה, אִינוֹ יָכוֹל לְהִפָּרֵי; וְאִם קָדַם וְרִיקָה, הָרִי זֶה יָפֵר. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּתְּגַלְחַת טְהוֹרָה; אֲכָל בַּתְּגַלְחַת טְמֵאָה - יָפֵר אִף עַל פִּי שֶׁקָּרְבוּ הַקֶּרְבָּנוֹת שֶׁל תְּגַלְחַת טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עָדִין צָרִיכָה לְמִנּוֹת נִזְיוֹת אַחֲרָת.

הַלְכוֹת נִזְיוֹת פֶּרֶק ה

א. שְׁלֹשָׁה מִיָּנִין [=דברים] אֲסוּרִין לְנִזִּיר - הַטְּמֵאָה, וְהַתְּגַלְחָת, וְהִיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן, בֵּין פָּרִי בֵּין פְּסִלַת פָּרִי. אֲכָל הַשֶּׁכֶּר שֶׁל תְּמָרִים אוֹ שֶׁל גִּרְגֻּרוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - מִתֵּר לְנִזִּיר; וְשֶׁכֶּר זֶה שֶׁנֶּאֱסָר עָלָיו בַּתּוֹרָה, הוּא הַשֶּׁכֶּר שֶׁל תַּעֲרֶכֶת הֵינן.

ב. הִיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן בִּיצָד? נִזִּיר שְׁאָכַל פְּזִית מִן הַפָּרִי - שֶׁהוּא עֲנָבִים לְחִים אוֹ יְבֻשִׁים אוֹ בֹסֵר, אוֹ שְׁאָכַל פְּזִית מִפְּסִלַת הַפָּרִי - שֶׁהֵן הַזּוּגִין, וְהֵן הַקְּלָפָה הַחִיצוֹנָה, אוֹ הַחֲרָצִים, וְהֵן הַפְּנִימִיִּין שְׁוֹרְעִין אוֹתָן - הָרִי זֶה לֹקֶה; וְכֵן אִם שָׁתָה רְבִיעִית [הלוג] זֵינ, אוֹ אֲכָל פְּזִית מִיָּין קְרוֹשׁ שֶׁהוּא הַפָּרִי, אוֹ שָׁתָה רְבִיעִית חֶמֶץ שֶׁהוּא פְּסִלַת הַפָּרִי - הָרִי זֶה לֹקֶה. אֲכָל הָעֵלִין, וְהַלּוּלָבִין [ענפים רכים], וּמִי גִפְנִים [שְׁוִיּוֹצֵא מִהַעֲנָפִים], וְהַסְּמָדֵר [הַגֶּפֶן בְּרֹאשִׁית הַתְּהוּוֹת] - הָרִי אֵלּוּ מִתֵּרִין לְנִזִּיר; שְׁאִין לֹא פָּרִי וְלֹא פְּסִלַת פָּרִי, אֲלָא מִן הָעֵץ הֵן נִחְשָׁבִין.

ג. כָּל אֲסוּרֵי הַגֶּפֶן, מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. בִּיצָד? הָרִי שֶׁצָּרַף עֲנָבִים לְחִים עִם יְבֻשִׁים עִם בֹּסֵר וְחֲרָצִים וְזֶג, וְאֲכָל מִן הַתַּעֲרֶכֶת פְּזִית - לֹקֶה; וְכֵן אִם אָכַל זֶה אַחֵר זֶה, עַד שֶׁאֲכָל מִן הַכָּל פְּזִית - לֹקֶה. וְכֵן אִם שָׁתָה רְבִיעִית מִן הַתַּעֲרֶכֶת זֵינ וְחֶמֶץ, לֹקֶה.

ד. דְּבַר הַמִּתֵּר, אִינוֹ מִצְטָרֵף לְדְבַר הָאֲסוּר בְּנִזִּיר. בִּיצָד? זֵינ שְׁנִתְעַרֵּב בְּדִבְשׁ, אִף עַל פִּי שֶׁטַעַם הַכָּל טַעַם זֵינ, וְשִׁתָּה מִן הַתַּעֲרֶכֶת, וְכֵן הַצְמוּקִין שֶׁדִּרְכָּן עִם הַגִּרְגֻּרוֹת, וְטַעַם הַכָּל טַעַם צְמוּקִין, וְאֲכָל מִן הַתַּעֲרֶכֶת - אִינוֹ לֹקֶה; עַד שֶׁיְהִיָּה מִדְּבַר הָאֲסוּר בַּתַּעֲרֶכֶת פְּזִית בְּכִדֵּי שְׁלֹשׁ בִּיצִים, וְאֲכָל כְּשֹׁלֶשׁ בִּיצִים - כְּשֶׁאֵר הָאֲסוּרִין הַשּׁוּיִן בְּכָל אֶדָם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּהֲלָכוֹת מֵאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת.

ה. וְכֵן אִם שָׁרָה פֶּתוֹ בִּיָּין, וְהִיָּתָה רְבִיעִית זֵינ בְּכִדֵּי פֶּרֶס

אפלו גלחיהו לסטים [=גולנים] באנס - הרי זה סותר שלשים יום, עד שיהיה לו פרע; ואחר כך מתחיל למנות. ב. כיצד? נדר נזירות מאה יום, ולאחר עשרים יום נתגלח רב ראשו - הרי זה שוהה שלשים יום, עד שירבה שער ראשו, ואחר השלשים יום, מונה שמונים יום תשלוש ימי נזירותו; וכל אותם השלשים יום - כל דקדוקי נזירות עליו, אלא שאין עולין לו מן המנין.

ג. נזיר שנשטמא - בין בודון בין בשנגה, ואפלו טמאהו גויים באנס - סותר הכל, ומגלח תגלחת טמאה, ומביא קרבנות טמאה, ומתחיל למנות ימי נזירות, שנאמר: "והימים הראשונים יפלו". ואפלו נשטמא ביום מלאת ימי נזרו בסוף היום, סותר הכל.

ד. נשטמא אחר יום מלאת, שהוא יום הבאת קרבנות טהרה אלו לא נשטמא - סותר שלשים יום בלבד. וכיצד יעשה? מביא קרבנות טמאה כשיטהר, ומגלח תגלחת טמאה; ומתחיל למנות נזירות שלשים יום, ומגלח תגלחת טהרה, ומביא קרבנות טהרה. ואם נשטמא אחר שנזרק עליו אחד מן הדמים [של הקרבנות] - אינו סותר כלום, אלא מביא שאר קרבנות טהרה שלו כשיטהר.

ה. נשטמא ביום שלאחריו, שהוא יום שראוי לגדל שער אלו גלח אחר מלאת - הרי זה אינו סותר כלום, ואף על פי שעדין לא גלח; שהרי שלמה הנזירות וכל הנטפל לה [הקשור אליה].

ו. נשטמא ביום שנדר, או בשני - אינו סותר, אלא משלים עליהם אחר שביא קרבנו, שנאמר: "והימים הראשונים יפלו", עד שיהיו שם ימים ראשונים. לפיכך, אם נשטמא משלישי והלאה - סותר כל הקודמין.

ז. נדר בנזיר, והוא טמא מת - חלה עליו נזירות; ואם נשטמא פעם אחרת, או שתה יין, או גלח - לוקה. ואם שהה בטמאתו כמה ימים - אין עולין לו, עד שיהיה שלישי ושיביעי, ויטבל בשיביעי. ויום שביעי שלו, עולה [=נחשב] לו ממנין ימי נזירות, לזה שנדר והוא טמא; אבל נזיר טהור שנשטמא, אינו מתחיל למנות אלא מיום השמיני והלאה.

ח. מי שנדר והוא בבית הקברות, נזירות חלה עליו; ואפלו שהה שם כמה ימים - אין עולין לו, ולוקה על שהיתו שם. ואם התרו בו שלא יזיר שם, אינו מגלח שערו כשיצא משם; ואם נשטמא שם בבית הקברות באחת מן הטמאות שהנזיר מגלח עליהן, אינו מגלח ואינו מביא קרבן טמאה.

ט. נכנס לשם בשדה תבה ומגדל [וקיבל שם נזירות], ובא חבירו ופרע עליו את המעזיבה [=הגג] ונשטמא - אף על פי ששהה שם, אינו לוקה [היות שבכניסתו אינו בר חיוב]; אבל מכין אותו מכת מרדות, אם שהה.

י. יצא מבית הקברות, ושהה ימים וחזר ונכנס - אין אותן הימים עולין לו. יצא והזהר וטבל וטהר, ומנה ימים מנזירותו, וחזר לבית הקברות - הרי אותן הימים שמנה עולין לו; ואפלו נכנס ביום שמיני שלו, הרי שביעי שלו

יד. נזיר חופף על שערו בידיו, וחוכך בצפרניו - ואם נפל שער, אינו חושש; שהרי אין בנותו להשיר, ואפשר שלא ישיר. אבל לא יסרק במסרק, ולא יתך באדמה [מהסוג שמשירה שיער] - מפני שמשיר את השער ודאי; ואם עשה כן, אינו לוקה.

טו. נזיר שנשטמא למת טמאת שבעה - בין בטמאות שהוא מגלח עליהן כמו שיתבאר, בין בטמאות שאינו מגלח עליהן - הרי זה לוקה.

טז. נשטמא למת פעמים הרבה - אף על פי שהוא חיב מלקות על כל אחת ואחת לשמים, אין בית דין מלקין אותו אלא אחת; ואם התרו בו על כל פעם ופעם, והוא נשטמא - לוקה על כל אחת ואחת.

יז. כמה דברים אמורים? בשנשטמא ופרש, וחזר ונגע או נשא או הגהיל; אבל אם היה נוגע במת ועדין המת בידו, ונגע במת אחר - אינו חיב אלא אחת, אף על פי שהתרו בו על כל גניעה ונגיעה; שהרי מחלל ועומד.

יח. נזיר שנכנס לבית, ושהה שם עד שמת שם מת, או שנכנס לאהל המת בשדה תבה ומגדל [מתקנים סגורים], ובא חבירו ופרע גג התבה מעליו מדעתו - הרי זה לוקה שתיים: אחת משום "לא יבא", ואחת משום "לא יטמא" - שהרי טמאה וביאה באין באחת. אבל אם נכנס בדרך, או טמאתו קודמת לביאתו - שמעת שייכנס חטמו או אצבעות רגליו, נשטמא, ואינו חיב משום ביאה, עד שיכבדו כלו.

יט. נכנס לאהל המת או לבית הקברות בשנגה, ואחר שנודע לו התרו בו, ולא קפץ ויצא אלא עמד שם - הרי זה לוקה; והוא שישקא שם כדי השתחויה, כמו טמא שנכנס למקדש.

כ. המטמא את הנזיר - אם היה הנזיר מזיד, הנזיר לוקה, וזה שטמאו עובר משום "ולפני עור לא תתן מכשול". ואם היה הנזיר שוגג וזה שטמאו מזיד, אין אחד מהן לוקה; ולמה לא ילוקה המטמא את הנזיר? לפי שנאמר: "ונשטמא ראש נזרו", ואינו לוקה עד שייטמא עצמו מדעתו. נזיר טהור שטמא עצמו, לוקה אף משום "לא תאחר לשלמו" - שהרי אחר נזירות טהרה, ועשה מעשה; וכן אם נזר בבית הקברות, לוקה אף משום "לא תאחר". הא למדת, שהנזיר שטמא עצמו לוקה ארבע מלקיות: משום "לא יטמא", ומשום "לא יחל דברו", ומשום "לא תאחר לשלמו", ומשום "לא יבא" - אם היתה ביאה וטמאה באחת, כמו שבארנו.

יום רביעי

הלכות נזירות פרק ו

א. נזיר ששתה יין, ואכל יוצא מן הגפן - אפלו ימים רבים - אינו סותר [מבטל] מימי נזירותו, אפלו יום אחד; וכן אם גלח מעוט שער ראשו, בין בשנגה בין בודון. נתגלח רב ראשו - בין בתער, בין כעין תער ולא נשאר מן השערות כדי לכף ראשו לעקרו, בין בודון בין בשנגה,

באפלה ובנקיקי הסלעים, אינה טמאת התהום [כי אינו מוסתר כראוי].

כ. נזיר שנטמא במת, ויגר וטבל במערה, והביא קרבנות טמא, ומנה נזירות וגלח תגלחת טהרה, ואחר כך נודע שמת היה משקע בקרקעית המערה כשיגר לטבל - אף על פי שהיה טמא שאינה ידועה - סתר הכל, מפני שהחזק לטמא, וחזקת הטמא טמא, עד שיטהר ודאי. יגר להקר [=להתקור] - הרי זה טהור, עד שידע שנגע; נמצא המת צף על פני המים - הרי זה בחזקת טמא, שחזקתו שנגע בזה שהוא צף.

הלכות נזירות פרק ז

א. יש טמאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן, ולא סותר את הקודמין, ואף על פי שנטמא בהן טמאת שבעה; לפי שלא נאמר בו "וכי יטמא לנפש", אלא "וכי ימות מת עלי" - עד שיטמא בטמאות שהן מעצמו של מת, ואחר כך יביא קרבנות טמא, ויגלח תגלחת טמא, ויפלו כל הימים הראשונים.

ב. ואלו טמאות מן המת שהנזיר מגלח עליהן: על הנפל, ואפלו לא נחקשו אבריו בגידיו; ועל פזית מבשר המת; ועל פזית נצל [מבואר בהמשך]; ועל עצמות שהן רב מנזן העצמות, אף על פי שאין בהן רבע הקב [נשם של מידה קטנה]; ועל עצמות שהן רב בנינו של מת, ואף על פי שאין בהן רבע הקב; ועל חצי קב עצמות, אף על פי שאין בהן לא רב בנינו ולא רב מנזנו, וכל העצמות יהיו משל מת אחד, לא משני מתים; ועל השדרה הבאה ממת אחד; ועל הגלגל של מת אחד; ועל אבר מן המת הבא ממת אחד, ועל אבר מן החי מאדם אחד - שיש עליהן בשר הראוי לעלות בו ארוכה [=עם סיכויי ריפוי כשהוא] בחי; ועל חצי לג דם הבא ממת אחד; ועל מלא חפנים רוב המת. איזה הוא נצל? זה בשר המת שנמוח ונעשה לחה סרוחה.

ג. ואין רוב המת מטמא, עד שיקבר ערם בארון של שיש ויהיה פלו שלם. חסר ממנו אבר, או שנקבר בכסותו, או בארון של עץ או של מתכת [שעשויה להחליד] - אין לו רוב [שהרי נתערבבו בו דברים נוספים]. ולא אמרו רוב אלא למת [מוות טבעי] בלבד - להוציא הרוג, שהרי חסר דמו.

ד. קברו שני מתים כאחד [=ביחד], או שגזזו שעריו או צפרניו וקברום עמו, או אשה עברה שמתה ונקברה ועברה במעייה - אין הרוב שלהן מטמא; וכן אם טחן המת עד שנעשה רוב, אינו מטמא - עד שירקב מאליו. טחן את המת, והניח עפרו עד שהרקב פלו, או שהרקב כשהוא חי, ומת והרקב הכל - הרי זה ספק; ואם נטמא לרוב זה, הוא ספק טמא. וכן אם נטמא ברבע [הקב] עצמות הבאות משדרה, או מן הגלגל באהלן - הרי זה ספק טמא.

ה. כל אלו השתים עשרה טמאות שמינינו - אם נגע נזיר באחת מהן, או נשאה, או האהיל הנזיר עליה, או האהילה הטמאה על הנזיר, או היה הנזיר ואחת מן הטמאות האלו

עולה לו מן המנין. ואם נטמא שם אחר שנקנס, באחת מן הטמאות שהנזיר מגלח עליהן - מביא קרבן טמא, וסותר הימים הקודמין, ומגלח תגלחת טמא.

יא. תגלחת טמא פיצד היא? נזיר שנטמא באחת מן הטמאות שהוא מגלח עליהן, הרי זה מזה עלי בשלישי ובשביעי, ומגלח שער ראשו בשביעי, וטובל בשביעי אחר ההזיה כדרך כל טמאי מת, ומעריב שמשו [מחכה לערב שהוא שלב בטהרה]; ומביא קרבנותיו בשמיני - והן שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת, וכבש בן שנתו לאשם. וסותר כל הימים הקודמין, ומתחיל למנות נזירותו; ואם גלח בשמיני, מביא קרבנותיו בו ביום.

יב. מאימתי מתחיל למנות? משיביא חטאתו; אבל עולתו ואשמו, אין מעכבין אותו מלמנות.

יג. הרי שהזהר בשלישי ושביעי ולא טבל, ונתאחר כמה ימים - כשיטבל, יעריב שמשו, ויביא קרבנותיו למחר. טבל והעריב שמשו, ואחר קרבנותיו - אינו מתחיל למנות עד שיביא חטאתו; אבל עולתו ואשמו אין מעכבין אותו, כמו שבארנו.

יד. כשמגלח הנזיר תגלחת טמא - אינו צריך לגלח פתח המקדש, ולא להשליך שעריו על האש [כתגלחת טהרה]. וכן שגלח במדינה [מחוץ להר-הבית] או במקדש, שעריו אסור בהנזה וטעון קבירה; ואפרו אסור, כאפר כל הנקברין. והמגלח במקדש - אם השליכו תחת דוד האשם, יצא.

טו. נזיר שנטמא טמאות הרבה - בין שלא התרו בו על כל אחת ואחת, בין שהתרו בו על כל אחת ואחת - אינו מביא על טמאותיו אלא קרבן אחד. במה דברים אמורים? שנטמא פעם שניה קדם שיביא קרבנות טמא הראשונה; ואף על פי שנתאחר כמה ימים אחר טהרתו קדם הבאת חטאתו, ונטמא באותן הימים - אינו מביא אלא קרבן אחד. אבל אם נטמא וטהר והביא חטאתו, ונטמא פעם שניה אחר שהביא חטאתו - אף על פי שעדיין לא הביא אשמו ועולתו, חייב בקרבנות אחרות.

טז. נזיר שגלח תגלחת טהרה, ואחר כך נודע שטמא היה בתוך ימי נזרו - אם בטמאה ידועה נטמא - סותר הכל, ומביא קרבנות טמא, ומגלח תגלחת טמא, ומונה נזירות אחרת, ומביא קרבנות טהרה. ואם בטמאת התהום נטמא, אינו סותר; ודבר זה, הלכה מפי הקבלה.

יז. ואם עד שלא נזרק עליו אחד מן הדמים, נודע שהוא טמא - בין בטמאה ידועה, בין בטמאת התהום - סותר הכל; נודע לו אחר שזרק אחד מן הדמים - אף על פי שלא גלח, הואיל וטמא שאינה ידועה היא, אינו סותר. יח. איזו היא טמאת התהום? כל שאין אדם מכירה, אפלו בסוף העולם. ולא אמרו טמאת התהום אלא למת [במוות טבעי] בלבד; אבל הרוג - לא, שהרי ידע בו זה שהרגו.

יט. נמצא המת גלוי, אין זו טמאת התהום. נמצא משקע בקרקעית מערה והמים על גביו, הרי זו טמאת התהום שאינה ידועה; היה טמון בתבן או בצרורות [=אבנים], הרי זו טמאת התהום שאינה ידועה; היה טמון במים

שהוא סותר הימים הראשונים ומביא קרבן טמאה, ואל
יטמא כהן; שזה - קדשתו קדשת שעה, ואפלו היה נזיר
עולם; והכנה - קדשתו קדשת עולם.

יד. פגעו בו שני נזירים, אחד נזיר שלשים יום, ואחד
נזיר מאה יום - יטמא נזיר שלשים יום. היה אחד נזיר
עולם, והשני נזיר לזמן קצוב - יטמא הנזיר לזמן קצוב;
שנזיר עולם, קדשתו תמורה מזה.

טו. וכיצד הוא מתר בתגלחת מצוה? נזיר שנצטרע
ונרפא מצרעתו בתוך ימי נזירות - הרי זה מגלח כל
שעריו; שהרי תגלחתו מצות עשה, שנאמר במצוה: "וגלח
את כל שעריו" וגו', וכל מקום שאתה מוצא עשה ולא
תעשה - אם יכול אתה לקיים את שניהם, מוטב; ואם לאו,
יבוא עשה וידחה את לא תעשה. והלא נזיר שגלח בימי
נזרו עובר על לא תעשה ועשה, שנאמר: "קדוש יהיה,
גדל פרע שער ראשו" - ובכל מקום אין עשה דוחה את
לא תעשה ועשה שכתובו; ולמה דוחה עשה של תגלחת
הנגע לנזירותו? מפני שכבר נטמא הנזיר בצרעת, וימי
חלוטו אין עולין לו, כמו שבארנו, והרי אינו קדוש כהן,
ובטל העשה מאליו, ולא נשאר אלא לא תעשה, שהוא
"תער לא יעבר על ראשו"; ולפיכך בא עשה של תגלחת
הצרעת, ודחה אותו.

הלכות נזירות פרק ח

א. תגלחת טהרה כיצד היא? כשיגמר הנזיר ימי נזירותו,
מביא שלש בהמות - כבש לעולה, וכבשה לחטאת, ואיל
לשלמים; הביא לשלשון ולא פרוש - הראויה לחטאת
תקרב חטאת, והראויה לשלמים שלמים, והראויה לעולה
עולה. ומביא עם איל השלמים, ששה עשרונות נ-האופה
- שם מידה] ושני שלישי עשרון סלת - אופה מהן עשרים
חלה, עשר חלות [בלולות בשמן לפני אפייתן] ועשרה
רקיקי מצות [משוחים בשמן לאחר אפייתם]; ומושת
העשרים ברכיעית שמן. ונשעור זה, הלכה למשה מסיני.
ומביא העשרים בכלי אחד.

ב. ושוטט החטאת תחלה, ואחר כך העולה, ואחר כך
השלמים, ואחר כך מגלח; ואם גלח אחר ששוטט החטאת
או העולה, יצא. ומבשל השלמים, או שולקן [=בשול
ממושר]. ולוקח מן הרטב של זבחי השלמים, ונותן על
השער, ואחר כך משליכו לאש תחת דוד [=סיר] השלמים;
ואם השליכו תחת החטאת, יצא.

ג. והיכן מגלח שעריו? בעזרת הנשים, בלשכת הנזירים
שהיתה שם בקרן מזרחית דרומית; ושם מבשלין את
שלמיהן, ומשליכין שערן לאש. ואם גלח במדינה [מחוץ
למקדש], יצא. ובין שגלח במדינה, בין שגלח במקדש -
הוא משליך שעריו תחת הדוד; ואינו מגלח עד שיהיה
פתח העזרה פתוח, שנאמר: "פתח אהל מועד" - לא
שיגלח כנגד הפתח, שזה בזיון מקדש הוא.

ד. ואחר כך נוטל הכהן את הזרוע בשלה מן האיל, וסלח
מצוה אחת מן הסל, ורקיק אחד, ונותן על כפי הנזיר או

באהל אחד - הרי זה מגלח תגלחת טמאה, ומביא קרבן
טמאה, וסותר את הכל; חוץ מן הרקב, שאינו מטמא
במגע - שאי אפשר שיגע בכלו, שהרי אינו גוף אחד;
אבל אם נשאו, או נטמא באהל - מגלח.

ו. וכן נזיר שנגע בעצם המת, אפלו עצם כשעורה, או
נשאו - הרי זה מגלח עליו, ומביא קרבנות טמאה, וסותר
את הקודמין; ואין עצם אחד מטמא באהל. אבל אם
נטמא בגוש [אדמה] ארץ העמים [=ח"ל] או בשדה
שנחרש קבר בתוכה שהן מטמאין במגע ובמשא, או
שהקהל [במעשה רב מגיה "שהאהילו"] עליו ועל אחת
משתי עשרה השריגים [=ענפים] היוצאים מן האילנות,
או הפרעות [אבנים בולטות] היוצאות מן הגדר, או מטה
או גמל וכיוצא בו, או שנטמא באהל רבע עצמות שאין
בהן לא רב בנן ולא רב מנן, או שנטמא ברכיעית דם
מן המת שהיא מטמא במגע ובמשא ובאהל, או שנטמא
בגולל [כיסוי ארון המת] או בדופק [צידי הארון] שהן
מטמאין במגע ובאהל, או שנטמא באבר מן החי או באבר
מן המת שאין עליהן בשר כראוי - הרי זה אינו סותר.

ז. אף על פי שבכל אלו הוא טמא טמאת שבועה, ומזה
בשלישי ושביעי - אינו מגלח תגלחת טמאה, ולא מביא
קרבנות, ולא סותר את הקודמין; אבל כל ימי הטמאה אין
עולין [=נחשבים] לו ממנן ימי נזירותו.

ח. נגע באהל המת, או בפלים הנוגעים במת - אינו מזה
בשלישי ושביעי. ויראה לי, שזה דין המיחד בנזיר; אבל
כל אדם שנטמא בפלים טמאת שבועה, היה בשלישי
ושביעי, כמו שיתבאר בהלכות טמאת מת. וכן יראה לי,
שזה שאינו מזה בשלישי ושביעי אם נגע בפלים, כדי
שיעלו לו ימי טמאתו בפלים ממנן ימי נזירותו.

ט. נזיר שנצטרע והחלט [לטומאה] - כל ימי חלוטו
[=טומאתו] ושבועת ימי ספרו שסופר אחר שיטהר מצרעתו
בין תגלחת ראשונה לשניה, אין עולין לו מימי נזירותו;
אבל ימי הסגר [שלפני שהוחלט דינו], עולין לו. וכן אם זב
בשרו, בין איש בין אשה - כל ימי זיבתו עולין להן, אף
על פי שהן טמאין. ודבר זה, הלכה למשה מסיני הוא.

י. אין צריך לומר, שאם נטמא הנזיר בשאר טמאות -
שימי טמאתו עולין לו, ואינו סותר כלום; נטמא במת
בתוך ימי צרעתו - סותר את כל הקודמין, שהרי בנזירותו
הוא עומד, ואף על פי שהוא טמא.

יא. הנזיר מתר בטמאת מת מצוה, ובתגלחת מצוה; ואסור
ביין מצוה, ביין הרשות. כיצד? מי שנשבע שישתה היום
יין, שהרי מצוה עליו לשתות, ואחר כך נדר בנזיר - חלה
נזירות על השבועה, ואסור ביין; ואין צריך לומר שהוא
אסור ביין קדוש והבדלה, שאינו אלא מדברי סופרים.

יב. וכיצד הוא מתר בטמאת מת מצוה? היה מהלך
בדרך, ופגע במת שאין שם מי שיקברנו - הרי זה מטמא
לו, וקוברו. ודברים אלו, דברי קבלה הן.

יג. נזיר וכהן שפגעו במת מצוה - יטמא נזיר, אף על פי

לקרבנותיו' - הרי זה מביא מהן קרבנותיו. וכן אם היה הוא ואביו נזירים, והפריש אביו מעות סתומין, ומת האב, ואמר הבן אחר מות אביו: 'הריני מגלח על מעות אבי' - הרי זה מביא קרבנותיו מהן; אבל אם לא אמר, ופלו המעות לנדבה. מת האב והניח בנים רבים - חולקין המעות הסתומין, מפני שהיא ירשה להן; ויש לכל אחד מהן לגלח על חלקו. והבכור נוטל בהן פי שנים.

טז. בין שהיה האב נזיר עולם והבן נזיר זמן קצוב, בין שהיה האב נזיר זמן קצוב והבן נזיר עולם - הרי זה מגלח ומביא קרבנותיו ממעות נזירות אביו.

יז. הפריש אביו מעות להביא בהן קרבנות טמאה ומת, אין הבן מביא בהן קרבן טהרה; וכן אם הפרישן האב לקרבן טהרה, אין הבן מגלח עליהן תגלחת טמאה; שדברים אלו ספק הן. ואם הביא זכריו, לא עלו לו.

יח. האומר: 'הרי עלי לגלח נזיר' - חיב להביא קרבנות תגלחת טהרה, ומקריבן על ידי איזה נזיר שירצה. אמר: 'הרי עלי חצי קרבנות נזיר', או אם אמר: 'הרי עלי לגלח חצי נזיר' - הרי זה מביא חצי הקרבנות לאיזה נזיר שירצה, ואותו נזיר משלים קרבנותיו משלו; אבל אם אמר: 'הרי עלי קרבנות חצי נזיר' - הרי זה מביא קרבנות נזיר שלם, שאין לנו חצי נזירות.

יט. האומר: 'הריני נזיר, ועלי לגלח נזיר', ושמע חברו ואמר: 'ואני' - הרי חברו נזיר, ואינו חיב לגלח נזיר אחר; שהרי לא התפס עצמו אלא בנזירות. ואם אמר: 'ואני, ועלי לגלח נזיר', הרי זה חיב. אם היו פקחין, כל אחד מהן מביא קרבנותיו על ידי חברו; ואם לא עשו כן, חיבין לגלח נזירים אחרים.

כ. האומר: 'הרי עלי לגלח חצי נזיר', ושמע חברו ואמר: 'ואני, ועלי לגלח חצי נזיר' - זה מביא חצי קרבנותיו של זה, וזה מביא חצי קרבנותיו של זה, וכל אחד מהן משלים קרבנותיו, אם היו פקחין; ואם לאו, זה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה, וזה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה.

יום חמישי

הלכות נזירות פָּרָק ט

א. המפריש מעות שיקריב מהן קרבנות נזירים [אחרים], והקריב מהן והותירו - יביא במותנן קרבנות נזירים אחרים; שמותר נזירים, לנזירים. הפריש מעות סתומין לנזירותו, והותירו - ופלו המותרין לנדבה.

ב. הפריש מעות מפרשין לנזירותו, והותירו - מותר מעות העולה לבואו עולה, ומותר החטאת ללכו לים המלח [לאיבוד], ומותר דמי השלמים לבואו שלמים; ואין טעונין להם, ונאכלין ליום אחד.

ג. המפריש מעות לנזירותו, ומת - אם היו סתומין, ופלו לנדבה. היו מפרשין - דמי עולה עולה, דמי חטאת ללכו לים המלח, דמי שלמים לבואו שלמים, ונאכלין ליום אחד ואין טעונין להם.

הנזירה, ומניפן [הכהן מכניס ידו תחת יד הנזיר ומניף יחד עמו]. ואחר כך התר הנזיר לשותות יין ולהטמא למתים.

ה. נזיר ממרט [=קרח], אינו צריך להעביר תער; ואף על פי שאין לו שער, או שאין לו פפים - הרי זה מקריב קרבנותיו, וישתה וישמא. ואם הביא קרבנותיו, ולא גלח ראשו - אין התגלחת מעפכת, אלא שותה ומשמא לערב; שמשירק עליו אחד מן הדמים - התר, אף על פי שלא נתן על פפיו ולא הניף; שכל דברים אלו, למצוה ולא לעפכ. ו. אף על פי שאין התגלחת מעפכת עליו, מצוה לגלח אפלו לאחר זמן מרבה; ונזיר שגלח שלא בתער, או שגלח ושייר שתי שערות - לא עשה כלום, ולא קים מצות גלות, בין נזיר טהור, בין נזיר טמא.

ז. גלח והניח שתי שערות, וצמח ראשו פלו, וחזר וגלחו פלו עם אותן שתי השערות, [או] שגלח אחת ונשארה אחת - הרי זה קים מצות גלות; נשרה אחת וגלח אחת - אין כאן מצות גלות [הואיל ואין מצות גילוח כשעל הראש ישנה רק שערה אחת].

ח. גלח על השלמים [שהקריבם ראשונים], ונמצא פסול [הקרבן] - תגלחתו פסולה, וזכריו לא עלו לו [שהרי לא נשלמו עדיין ימי נזירותו]; גלח על החטאת, ונמצאת ששחטה שלא לשם חטאת, ואחר כך הביא השלמים והעולה, וקרבן פמזותן - תגלחתו פסולה, וזכריו לא עלו לו.

ט. גלח על העולה ועל השלמים, ונשחטו שלא לשמן, ואחר כך הביא קרבנות אחרות להקריבן לשמן - תגלחתו פסולה, וזכריו לא עלו לו.

י. גלח על שלשתן, ונמצא אחד מהן כשר - תגלחתו כשרה, ויביא שאר הזבחים ויקרבו בהלכתן.

יא. כל מקום שאמרנו 'תגלחתו פסולה' - הרי הוא כמי שנתגלח בתוך ימי נזירותו, שהוא סותר שלשים יום כמו שבארנו; ונמצא מונה שלשים יום אחר התגלחת הפסולה, ומביא קרבנותיו.

יב. שלמי נזיר ששחטן שלא כמצותן [שלא לשמם או שלא היה בן שתי שנים] - כשרין [כשלמי נדבה], ואין עולין לבפלים לשם חובה; ונאכלין ליום אחד, ואין טעונין להם, ולא מתנות [אין בהן מצות תנופה], ולא זרוע.

יג. שלש בהמות האלו, והלחם הפא עמהן - הפל מן החלין [ולא מחספ מעשר שני], כשאר נדרי הקדש, כמו שיתבאר במקומו.

יד. האומר: 'הריני נזיר, על מנת שאגלח ממעות מעשר שני' - הרי זה נזיר, ואינו מביא קרבנותיו מן המעשר, אלא מן החלין.

טו. האיש שנדר בנזיר - יש לו להביא קרבנות אביו לעצמו, ומגלח עליהן; ואין האשה מגלחת על קרבנות אביה; ודבר זה, הלכה מפי הקבלה הוא. כיצד? מי שהיה אביו נזיר, והפריש מעות לקנות בהן קרבנותיו, ומת והניח המעות הסתומין, ואמר אחר מות אביו: 'הריני נזיר על מנת שאביא קרבנותי במעות שהפריש אבי

וחזרין ומביאין קרבן טהרה, ואומר אחד מהן: 'אם אני הוא שהייתי טמא - קרבן טמאה שלי וקרבן טהרה שלך, וזה קרבן טהרתי; ואם אני הוא הטהור - קרבן טהרה שלי וקרבן טמאה שלך, וזה קרבן טהרתי'. נמצאו שלא הפסידו בקרבנותיהן כלום.

טו. מת אחד מהן - הרי זה מביא חטאת העוף ועולת בהמה, ויאמר: 'אם טמא הייתי, החטאת מחובתי והעולה נדבה; ואם טהור הייתי, העולה מחובתי וחטאת העוף ספק'; וסופר ימי נזירות אחרת, ומביא קרבן טהרה ואומר: 'אם טמא הייתי, העולה הראשונה נדבה וזו חובה; ואם טהור הייתי, העולה הראשונה חובה וזו נדבה, וזה שאר קרבני'. ואין אחד משניהן מגלח תגלחת טמאה, אלא אם כן היו קטנים או נשים - שאין אלו מקיפין פאת ראשם מספק.

טז. כיצד יולד להם ספק זה בטמאה? כגון שהיו שני הנזירים עומדין ברשות היחיד, שספק טמאה שם טמא, והיה אחד מבחורין רואה אותן ואומר: 'ראיתי את אחד מהם שנטמא, ואני יודע מי הוא'. אבל אם היה עד זה עמקן בחצר, הרי שניהן טהורין - כיון שהן שלשה, הרי הן רבים, ורבים ברשות היחיד, ספקן טהור; כספק טמאה ברשות הרבים שהוא טהור, כמו שיתבאר במקומו.

יז. במה דברים אמורים? בששתוקו הנזירים שניהם, או נסתפק להם הדבר. אבל אם אמר אחד מהם: 'אני לא נטמאתי' - אפלו שני עדים מעידין עליו שנטמא, אינו מביא קרבן על פיהם; שזה שאמר 'לא נטמאתי', כאומר 'אני מביא בטמאה, שפכר נשאלתי על נזירותי', ונמצא שאינו מכחיש את העדים, ואדם נאמן על ידי עצמו. אבל אם שתק או נסתפק לו - הרי זה מביא קרבן, אפלו על פי עד אחד, כמו שבארנו. וכן עד שאמר לאחד: 'בפני נדרת בנזירות' - אם הכחישו, אינו חייב כלום; ואם לא הכחישו, נוהג נזירות על פיו. אפלו אמר לשנים: 'ראיתי אחד מהם שנטמא, ואני יודע מי הוא' - הואיל ואין מכחישין אותו, נוהגין נזירות על פיו. נוהג נזירות על פי עד, ושתה יין או נטמא, והתרו בו - לוקה, אף על פי שעקר הנזירות בעד אחד.

יח. מת שהיה משכב לרחב הדרך - אף על פי שאין שם מקום לעבר אלא עליו או נוגע בצדו, ואף על פי שהיא טמאה ידועה, ועבר משם נזיר - הרי זה טהור, הואיל וספק ברשות הרבים טהור [ואולי נטה מהדרך].

יט. במה דברים אמורים? במהלך ברגלו. אבל אם היה רוכב, או טעון משא - הרי זה טמא; שהמהלך ברגליו, אפשר שלא יגע או שלא יאחיל או שלא יסיט; אבל טעון או רוכב - אי אפשר שלא יגע וישל איהל או שלא יסיט, שהרי המת לרחב הדרך.

הלכות נזירות פרק י

א. אין אדם מגלח תגלחת אחת, ועולה לו לנזור ולצרתו; ותגלחת הצרעת בזמן שהוא ספק מצרע, אינה

ד. כיצד הם המעות הסתומין? כגון שהפריש מעות להביא מהן קרבנותיו, ולא אמר כלום; אבל אם אמר: 'אלו לחובתי', הרי אלו במפרשין; ואין צריך לומר, אם אמר 'אלו לעולתי ולחטאתי ולשלמי', שהן כמפרשין.

ה. המפריש בהמה בעלת מום, הרי היא כמעות סתומין; וכן המפריש לשון של כסף וזהב, או כלי - אף על פי שאמר 'שזו לחטאתי ולעולתי ולשלמי', הרי הוא כמעות סתומין. **ו.** האומר: 'אלו לחטאתי, והשאיר לנזירותי', נמת, או שהיתה אשה, והפר לה בעלה - דמי חטאת ילכו לים המלח, והשאיר - יביא בחצצן עולה ובחצצן שלמים.

ז. אמר: 'אלו לעולתי, והשאיר לנזירותי' - דמי עולה יבואו עולה, והשאיר יפלו לנדבה.

ח. מי שדמה [=חשב] שהוא חייב בנזירות, והפריש קרבנותיו, ואחר כך שאל לחכם, והורהו שאין זה נדר ואינו חייב בנזירות - מה יעשה בקרבנות שהפריש? יצאו [לחולין] וירעו בעדר; שזה הקדש טעות הוא, שאינו הקדש, כמו שיתבאר במקומו.

ט. האשה שנדרה בנזיר, והפרישה קרבנותיה, ואחר כך הפר לה בעלה - אם משלו היתה הבהמה, תצא ותרעה בעדר; שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. ואם היו הקרבנות משלה ואין לבעלה בהן כלום, כגון שנתנו לה מתנה על מנת שלא יהיה לבעל בהן רשות, אלא מה שתירצה תעשה בהן - החטאת תמות, והעולה תקרב עולה, והשלמים יקרבו שלמים, ונאכלין ליום אחד ואינן טעונים לחם.

י. הפריש מעות סתומין לקרבנותיה, ופלו לנדבה. היו מפרשין - דמי חטאת ילכו לים המלח, ודמי עולה יבואו עולה, ודמי שלמים יבואו שלמים, ונאכלין ליום אחד ואינן טעונים לחם.

יא. האשה שנדרה בנזיר, ונטמאת בתוך ימי נזירות, ואחר כך שמע בעלה והפר לה - הרי זו מביאה קרבן טמאה.

יב. האיש שהדיר את בנו בנזיר, והפריש עליו קרבנותיו, ולא רצה בהן בנזירות זו, ומחה הוא או קרוביו, או שגלח הוא, או שגלחוהו קרוביו - החטאת תמות, והעולה תקרב עולה, והשלמים יקרבו שלמים, ונאכלין ליום אחד ואינן טעונים לחם. הפריש לו מעות סתומים, הרי אלו יפלו לנדבה. היו מעות מפרשין - דמי חטאת ילכו לים המלח, ודמי עולה יבואו עולה, דמי שלמים יבואו שלמים, ואינן טעונים לחם ונאכלין ליום אחד.

יג. האומר: 'הריני נזיר כשהיה לי בן', והפריש קרבן, והפילה אשתו, וחזרה וילדה - הרי הקרבנות ספק, ואסורין בגנה ועבודה.

יד. שני נזירים שנטמא אחד מהן, ואין ידוע מי הוא - כיצד מביאין קרבנותיהן? מביאין קרבן טמאה וקרבן טהרה במלאת ימי נזירותם, ואומר אחד מהן: 'אם אני הוא הטמא, קרבן טמאה שלי וקרבן טהרה שלך; ואם אני הוא הטהור, קרבן טהרה שלי וקרבן טמאה שלך'. וסופרין ימי נזירות אחרת גמורה מאחר קרבנות אלו.

ה. שלש חטאות העוף שמביא בשלש התגלחות - חטאת ראשונה, לספק טמא; שניה לספק צרעתו, שאין המצרע מביא קרבנו אלא לאחר תגלחת שניה. וכן חטאת שלישית לספק טמא, שאין תגלחת אחת עולה לנזרו ולצרעתו; ושם מצרע ודאי וטמא מת ודאי היה, שהתגלחת הראשונה והשניה לצרעתו כמו שבארנו, ותגלחת שלישית תגלחת טמא, ולפיכך צריך להביא קרבן טמא בשלישית.

ו. שלש עולות בהמה שמביא עמהן - על הראשונה הוא מתנה ואומר: 'אם טהור אני, זו מחובתי, ואם טמא אני, הרי היא נדבה'; וכן הוא אומר בשניה ובשלישית.

ז. ומביא קרבן טהרה בתגלחת רביעית, ומתנה ואומר: 'אם טמא הייתי - עולה ראשונה נדבה, וזו חובה [אם היה גם מצורע]; ואם מחלט הייתי - עולה ראשונה חובת מצרע, וזו חובת נזירות, ושתיים האמצעיות נדבה [אם היה גם טמא מת]. ואם טהור מטמא מת הייתי, ומצרע - עולה הראשונה חובה וכן השניה, אחת לחובת מצרע ואחת לחובת נזירות, ושלישית ורביעית נדבה, והשאר קרבן טהרה. ואם טמא מת הייתי, ומצרע - עולה ראשונה חובת צרעת, ושניה ושלישית נדבה, וזה קרבן תגלחת טהרה'.

ח. אכל האשם והעולה - אינם מעפכין לא בתגלחת טמא, ולא בצרעת. נמצאת אומר: אם הוא מצרע ודאי, ולא נטמא במת - הרי טהר בצפרין, וחטאת העוף היא חטאתו, ולא תאכל מפני שהוא ספק; ועולת בהמה שעמה, מקרבן תגלחת טהרה, כדי שיגלח על הבהמה [אם הוא טהור]. ואם טמא מת הוא, הרי עולת בהמה נדבה. ואם אינו מצרע, וטמא מת הוא - חטאת העוף קרבן נזיר שנטמא, ועולת בהמה נדבה, והרי הביא קרבן טהרה באחרונה. ואם אינו טמא מת, ולא מצרע - עולת בהמה שהביא בתגלחת ראשונה היא מחובת תגלחת טהרה, וחטאת העוף באה על ספק, והרי לא נאכלת.

ט. במה דברים אמורים שהוא מגלח ארבע תגלחות? בשניה קטן או אשה. אבל האיש אינו מגלח מספק, לא תגלחת טמא ולא תגלחת צרעת - שם טהור הוא, ונמצא מקיף פאת ראשו שלא במקום מצנה; לפיכך אינו מגלח אלא תגלחת טהרה בלבד - שאין ארבע תגלחות אלו לעב, אלא למצוה.

י. נזיר שנצטרע ודאי ונטמא בספק, ביצד הוא עושה? אחר שייטהר מצרעתו, מזה בשלישי ושביעי, ומגלח תגלחת טמא [לאחר ימי נזירותו]; ומתחיל למנות נזירותו פלה, שהרי נפלו הימים הראשונים בספק טמא שנטמא; ומביא קרבנות טהרה, ושותה ביין. ומאחר שביא קרבן צרעת, אוכל בקדשים.

יא. נטמא ודאי והיה מצרע בספק, וטהר [נרפא] מספק צרעתו - מונה ימי נזירותו שלמה ואינו יכול לגלח אחר שבעה, שמה הוא מצורע ואינו יכול להקריב קרבנות התגלחת, ואחר כך מגלח תגלחת הגנע; שאין תגלחת

דוחה את הנזירות. לפיכך, מי שנזר שנה אחת, והיה בכל השנה הזאת ספק מצרע וספק טמא מת, או שהיה בה ספק מצרע ובסוף השנה נטמא בספק - הרי זה מונה שבעת ימים, ומזה בשלישי ושביעי, ואינו מגלח בשביעי [רק בסוף השנה]; ואינו יכול לשתות ביין ולהטמא למת, אלא לאחר ארבע שנים, ואוכל בקדשים לאחר שתי שנים; מפני שהוא צריך לגלח ארבע תגלחות - תגלחת טהרה, ותגלחת טמא מספק, ושתי תגלחות שמגלח המצרע, שהרי הוא ספק מצרע.

ב. תגלחת ראשונה - מגלח אותה אחר שנה ראשונה, ומגלח בה ראשו וזקנו וגבות עינו, ומטהר בעץ ארז ואזוב וצפרים כשאר מצרעין; אם אינו טמא מת ולא מצרע, הרי היא תגלחת טהרה של נזירותו; ואם הוא מצרע ודאי בשנה ראשונה, הרי היא תגלחת ראשונה של מצרע. ושוהה שנה אחת כמנין ימי הנזירות, ואחר כך מגלח תגלחת שניה של מצרע - שאינו יכול לגלח אחר שבעה כשאר מצרעין, שם אינו מצרע אלא טמא מת ודאי היה; ושנה שניה זו, הרי הוא נזיר שאסור לגלח. ומאחר שגלח שתי תגלחות אלו, שלמה טהרת הצרעת, ומתר לאכל בקדשים. ושוהה שנה שלישית, ואחר כך מגלח תגלחת שלישית - שם מצרע ודאי היה בשנה ראשונה ולא היה טמא מת, ושנה ראשונה לא עלתה לו מפני שהיא ימי חולטו, ושנה שניה לא עלתה לו, מפני שהיא ימי סופרו של מצרע [שבעה ימים] שבין תגלחת ראשונה ושניה; לפיכך צריך לשהות שנה שלישית בנזירותו, ומגלח תגלחת שלישית לנזירותו - והיא תגלחת טהרה. או שם טמא מת ודאי היה ומצרע ודאי, ואין תגלחת אחת עולה לנזירותו ולצרעתו; ונמצאת תגלחת ראשונה ושניה תגלחת צרעת, ותגלחת שלישית תגלחת טמא, ואין אחת משלש שנים עולה לו, שהרי השלישית תגלחת טמא. לפיכך צריך לשהות שנה רביעית בנזירותו, ומגלח תגלחת רביעית. ושערו בכל תגלחת ספק, אסור בהניה מספק - ששער נזיר שנצטרע מתר בהניה.

ג. וכן אם נדר עשר שנים נזירות, והיה בהן ספק מצרע, ונולד לו ספק טמא בסופן - הרי זה אינו שותה ביין עד ארבעים שנה; ומגלח ארבע תגלחות, אחת בסוף כל עשר שנים - תגלחת ראשונה לספק ימי צרעתו, ושניה לספק ימי סופרו של מצרע, ושלישית לספק טמא, ורביעית תגלחת טהרה.

ד. וכיצד מביא זה קרבנותיו? אם היה עשיר [שקרבונו בהמה], כותב נכסיו לאחרים [ונחשב עני, שקרבנו עוף]; שמצרע עשיר שהביא קרבן עני, לא יצא. ואחר כך מביא חטאת העוף [שבאה על הספק, מה שאין כן חטאת בהמה] ועולת בהמה בתגלחת ראשונה ושניה ושלישית - וכל חטאת עוף מהן, לא תאכל מפני שהיא ספק [שאם חולין היא נבילה הואיל והעוף נמלק ולא נשחט]; ומביא בתגלחת רביעית קרבן נזיר טהור, שהוא שלש בהמות, כמו שבארנו.

והנזקקה שלשים שקלים. ומשיכנס בשנת אחת וששים יום אחד עד יום מותו, אפלו חיה כמה שנים - ערך הזכר חמשה עשר שקלים, והנזקקה עשרה שקלים.

ד. כל השנים האלו, מעת לעת מיום הולדה. וכל השקלים - בשקל הקדש, והוא משקל שלש מאות ועשרים שעורה מכסף טהור; וכבר הוסיפו עליו ועשו אותו סלע, כמו שבארנו בהלכות שקלים.

ה. טמטום ואנדורגיגוס - אין להם ערך, שלא קצבה תורה ערך אלא לזכר ודאי או לנזקקה ודאית; לפיכך, טמטום ואנדורגיגוס שאמר: 'ערפי עלי', או שהעריכו אחר - אינו חייב כלום.

ו. הגוי וערף, אכל אינו מעריך. כיצד? גוי שאמר: 'ערפי עלי', או 'ערף ישראלי זה עלי' - לא אמר כלום; וישראל שאמר: 'ערף גוי זה עלי', או 'ערף פלוני הגוי עלי' - נותן לפי שני הגוי הנערף. וכן המעריך את החרש ואת השוטה - חייב, ונותן לפי שניו.

ז. העבד - נערף ועורף, כשאר ישראל; ואם יפדה ויהיה לו, יתן ערך שגור.

ח. אחד המעריך את היפה הכריא, ואחד המעריך את הכעור החולה, אפלו היה הנערף מכה שחין [פצעים] או סומה או גדם [קטוע יד] ויש בו כל מום - נותן לפי שניו, כמו שקצוב בתורה.

ט. הדמים אינן פערכים. כיצד? האומר: 'דמי עלי', או 'דמי זה עלי', או 'דמי פלוני עלי' - אפלו היה אותו פלוני קטן בן יומו, או טמטום או אנדרוגיגוס, או גוי - נותן מה שהוא שוה, דינר או אלף, כאלו הוא עבד נמכר בשוק. י. והערכים פלן והדמים - הפל, סתמן לבדק הבית [תחזוקת המקדש]; ויפלו [=ימסרו] הפל ללשכה שהיתה במקדש, מוכנת לקדשי בדר הבית.

יא. גוי שאמר: 'דמי עלי', או 'דמי פלוני' - נותן כפי נדרו; ואינו נופל ללשכה, שאין מקבלין מן הגויים נדבה או נדר לחזק בדר הבית או בדר ירושלים, שנאמר: "לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו", ונאמר: "ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים".

יב. ומה יעשה בהן? בדר הגוי על דעת מי נדר: אם נדר על דעת ישראל - יוציאוהו בית דין כמה שיראה להן, חוץ מדר הבית ובית ויפלו; ואם אמר: 'לשמים נדרתי', יגנוז.

יג. הגוסס - אין לו לא ערך ולא דמים; הואיל ורב הגוססים למיתה, הרי הוא כמת. וכן מי שנגמר דינו בבית דין של ישראל להרגו על עברה שעבר, והעריכו אחר, או שהעריך עצמו, או שאמר: 'דמי עלי', או שאמר אחר: 'דמי זה עלי' - אינו חייב כלום; שנה כמת הוא, והמת אין לו לא ערך ולא דמים; ועל זה נאמר: "כל חרם אשר יחרם מן האדם - לא יפדה", כלומר: אין לו פדיון, אלא הרי הוא כמת.

יד. זה היוצא להרג שהעריך אחרים, או נדר דמיהן, או הזיק - חייב לשלם, וגובין הפל מנקסיו.

ספק נגעו דוחה נזירות. ואחר כך מונה שבועת ימים שבין תגלחת מצרע הראשונה לתגלחת שניה, ומגלח ומביא קרבנותיו; ואוכל בקדשים, אם היה בשלישי ושביעי. ואחר כך מונה שבועה אחרים לטמאת מת, ומגלח תגלחת טמאה; ואחר כך מונה נזירותו כלה.

יב. וכן אם היה טמא ומצרע בודאי - לאחר שטיהר מצרעתו, מגלח תגלחת צרעת הראשונה, ומזה בשלישי ושביעי [לצורך הבאת קרבנותיו], ומגלח ראשו וזקנו בשביעי, והיא תגלחת שניה של צרעת; ומביא קרבנותיו בשמיני, ואוכל בקדשים. וסופר שבועה ימים נפרדים לתגלחת טומאה של נזירותו, ומגלח תגלחת טמאה; ואחר כך סופר ימי נזירות שלמה, ומביא קרבן טהרה ושוטה ביין. יג. ולמה סופר שבועה? שאין שבועת ימי הטמאה עולין בשבועת ימי הספירה שבין תגלחת ותגלחת של מצרע. יד. האומר: 'הריני נזיר אם אעשה כך וכך', או 'אם לא אעשה', וכיוצא בזה - הרי זה רשע, ונזירות כזו מנזירות רשעים היא [שנזירים לפי מצב רוחם]; אכל הנזיר לה' דרך קדשה - הרי זה נאה ומשבח, והרי נאמר בו: "נזיר אלהיו על ראשו וגו' קדש הוא לה"; וישקלו הפתוב בנביא, שנאמר: "ואקים מבניכם לנביאים, ומבחוריהם לנזירים".

בריו רחמנא דסיען

הלכות ערכים וחרמים

יש בכללן שבע מצוות - חמש מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לדון בערכי אדם כפאשר מפרש בתורה, וזה הוא דין ערכי אדם; (ב) דין ערכי בהמה; (ג) דין ערכי בתים; (ד) דין ערכי שדות; (ה) דין מחרים נכסיו; (ו) שלא למכר חרם; (ז) שלא יגאל חרם. וכאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות ערכים וחרמים פרק א

א. הערכים - הם נדר מכלל נדרי הקדש, שנאמר: "איש כי יפלא נדר, בערף נפשת לה"; לפיכך חבין עליהן משום "לא יחל דברו", ו"לא תאחר", ומשום "ככל היצא מפיו יעשה".

ב. ומצוות עשה לדון בדיני ערכין, כפאשר מפרש בתורה; ואחד האומר: 'ערפי עלי', או האומר: 'ערף [אדם] זה עלי', או 'ערף פלוני עלי' - נותן הערך לפי שני הנערף, והוא הדבר הקצוב שבתורה, לא פחות ולא יתר.

ג. וכמה הוא הערך? אם היה הנערף בן שלשים יום או פחות - אין לו ערך, והאומר עליו: 'ערף זה עלי' - הרי זה כאומר 'ערף כלי זה', ואינו חייב כלום. היה מבין אחד ושלשים יום עד בן חמש שנים גמורות - ערך הזכר חמשה שקלים, והנזקקה שלשה שקלים. משיכנס בשנת שש יום אחד עד שישלם שנת עשרים - ערך הזכר עשרים שקלים, והנזקקה עשרת שקלים. משיכנס בשנת אחד ועשרים יום אחד עד שישלם שנת ששים - ערך הזכר חמשים שקלים,

בה כלום, ישנה ארבעים - נמצא זה יתחייב לשלם להקדש עשרה. וכן כל פיוצא בזה.

ד. האומר: 'דמי ראשי' או 'כבדי עלי', או 'דמי ראשו' או 'לבו של פלוני עלי' - נותן דמי פלו. וכן האומר: 'דמי חצני עלי', נותן דמי פלו; אבל האומר: 'חצני דמי עלי', נותן חצני דמיו.

ה. האומר: 'משקלי עלי', או 'משקל פלוני' - נותן משקלו: אם כסף, כסף, ואם זהב, זהב - כמו שפרש. אומר: 'משקל ידי', או 'רגלי עלי' - רואין כמה היא ראונה לשקל, ונותן ממין שפרש. ועד היכן היא היד לענין זה? עד האציל [=מרפק]; והרגל, עד הארבעה [=ברך]; לפי שבגדרים, הולכין אחר לשון בני אדם.

ו. האומר: 'קומתי' [=גובהי] עלי, כסף או זהב - נותן שרכיט [=מקל] שאינו נכסף מלא קומתו, ממין שפרש; אומר: 'מלא קומתי עלי' - נותן אפלו שרכיט הנכסף, ממין שפרש.

ז. האומר: 'משקלי עלי', ולא פרש מאיזה מין - אם היה עשיר ביותר, ונתפון למתנה מרבה - נותן משקלו זהב; והוא הדין באומר 'משקל ידי' או 'רגלי' או 'קומתי עלי', ולא פרש מאיזה מין - נותן זהב. ואם אינו מפלג בעשירות - נותן משקלו או משקל ידו מדברים שדרכן להשקל באותו מקום, אפלו פרות; וכן נותן שרכיט מלא קומתו, אפלו של עץ; הכל לפי ממונו ודעתו [=נדיבותו].

ח. האומר: 'עמדי עלי', 'ישיבתי עלי', או 'מקום ישיבתי עלי', 'רחבי עלי', 'עבתי עלי', 'הקפי עלי' - כל אלו ספק, ומביא לפי ממונו; עד שיאמר: 'לא כך נתפונתי'. ואם מת, יתנו היורשין פחות שבפשוטו.

ט. האומר: 'הרי עלי מטבע כסף', לא יפחות מדינר כסף; 'מטבע נחשת', לא יפחות ממעה כסף [בנחושת]. 'הרי עלי ברזל', לא יפחות מאמה על אמה לכלה עורב [מתקן להברחת עופות] שהיה במקדש למעלה בגג ההיכל, כמו שיתבאר במקומו.

י. האומר: 'הרי עלי כסף או זהב', ולא הזכיר מטבע - יביא לשון [=גוש] של כסף או של זהב, יהיה משקלה כדי שיאמר: 'לא עד כך נתפונתי'. וכן אם פרש המשקל, ושכח כמה פרש - יביא עד שיאמר: 'לא עד כך נתפונתי'. יא. אחד האומר: 'דמי עלי', או 'דמי פלוני עלי', או האומר: 'הרי עלי מנה', או 'חמשים', או 'כסף', או 'זהב' - הכל הן הנקראין 'חבי דמים'; והדמין והערכין לבדק הפית, כמו שבארנו.

יב. שתי לשכות היו במקדש - אחת לשפת חשיים, ואחת לשפת הפלים: לשפת חשיים - יראי חטא נותנין לתוכה בחשאי, ועניים בני טובים מתפרנסין ממנה בחשאי. לשפת הפלים - כל מי שהתנדב כלי זורקו לתוכה, ואחת לשלשים יום הגזברין פותחין אותה: כל כלי שנמצא בו צרך לבדק הפית, מניחין אותו; והשאר נמכרין, ודמיהן נופלין [=מועברין] ללשפת בדק הפית.

טו. כהנים ולויים מעריכין ונערכין, כשאר ישראל. וקטן שהגיע לעונת גדרים והעריף, או גדר דמים - חבי לשלם; שהרי גדריו קמין, כמו שבארנו בהלכות גדרים.

טז. הערכין הקצובין לפי השנים - הן שני הנערה, לא שני המעריף. כיצד? בן עשרים שאמר לבן ששים: 'ערכך עלי' - נותן ערך בן ששים; ובן ששים שאמר לבן עשרים: 'ערכך עלי' - נותן ערך בן עשרים. וכן כל פיוצא בזה. יז. וצריך בערכים שהיה פיו ולבו שוין, כשאר הגדרים; ונשאלין על הערכין ועל הדמים, בדרך שנשאלין על שאר גדרים והקדשות.

יח. האומר: 'ערך אלו בלם עלי' - נותן ערך בלם, כל אחד ואחד לפי שונו. ואם היה עני, נותן על ידי כלם ערך עני; ואם היה עשיר, נותן על ידי כלם ערך עשיר.

יט. האומר: 'ערכי עלי', וחזר ואמר: 'ערכי עלי', וכן כמה פעמים - חבי על כל אחת ואחת. אומר: 'שני ערכי עלי', נותן שני ערכין; וכן אם אומר: 'ארבעה', אפלו 'אלף' - נותן כמנין שנדר.

כ. אומר: 'הרי עלי ערך', ולא פרש ערך מי, אלא ערך סתם - נותן פחות שבפערין, שהוא שלשה שקלים.

כא. האומר: 'ערכי עלי', ומת קדם שיעמד בדין - אין היורשין חביין לתן, שנאמר: 'והעמידו לפני הפה', והעריף אותו הבהן. עמד בדין ומת, יתנו היורשין.

כב. אבל האומר: 'דמי עלי' - אף על פי שיעמד בדין, ומת קדם שיקצצו [=יקצבו] דמיו ויאמרו הדינין כמה ישנה - אין היורשין חביין לתן. ואם קצצו דמיו ואחר כך מת - יתנו היורשין.

כג. ומה בין הערכים לדמים? שהערכין קצובין מן התורה, והדמים אינן קצובין.

כד. וכן האומר: 'ערך פלוני עלי', ומת העורף והנערה אחר שיעמד הנערה בדין - חביין היורשין לתן. מת הנערה קדם שיעמד בדין - אף על פי שהמעריף קים, הרי זה פטור; שאין ערך למת, והנערה צריף עמידה בדין. אומר: 'דמי פלוני עלי', ועמד בדין ומת קדם שיקצצו דמיו - הרי זה פטור; שאין דמים למתים.

יום שישי

הלכות ערכים וחרמים פרק ב

א. האומר: 'ערך ידי' או 'רגלי' או 'עיני עלי', או שאמר: 'ערך יד זה' או 'עיניו עלי' - לא אומר פלוס. 'ערך לפי' או 'כבדי עלי', או 'ערך לבו' או 'כבדו של פלוני עלי' - נותן ערך פלו; וכן כל אבר שאם ינטל מן החי, ימות - אם אומר: 'ערפו עלי', נותן ערך פלו.

ב. אומר: 'חצי ערכי עלי', נותן חצי ערכו; 'ערך חצני עלי' - נותן ערך פלו, שאי אפשר שינטל חציו ויחיה.

ג. האומר: 'דמי ידי עלי', או 'דמי יד פלוני עלי' - שמין אותו כמה הוא שוה ביד, וכמה הוא שוה בלא יד, ונותן להקדש. כיצד? אם נמכר הוא פלו, ישנה חמשים, ואם ימכר חוץ מידו, שתשאר ידו זו לבעליו ולא יהיה ללוקח.

שגכה גכה. אבל אם נתן תשע לראשונה, ואחת לשניה - ידי שניה יצא - שהרי כשנתן הסלע, לא נשאר בידו כלום, והרי אין ידו משגת; וידי ראשונה לא יצא - שהרי כל מה שהיה בידו משעבד לראשונה, וכשנתן התשע נשאר לו סלע ולא נתנו, והרי לא נתן כל מה שידו משגת. לפיכך, ישאר עליו שאר ערף ראשון, עד שיצטיר וינשלים.

יב. האומר: 'שני ערכי עלי', ולא היה בידו אלא פחות מכדי שני ערכין - הרי הדבר ספק, אם נתפס לשניהן, ונתן חצי מה שיש לו לערף אחד וחציו לערף השני ויפטר, או יתן ערף אחד מהן שלם או כל הנמצא בידו [בשביל] באחד מהן, וישאר הערף האחר עליו חוב עד שינתן אותו בעניות או בעשירות, כפי השג ידו.

יג. המפריש ערפו או דמיו, ואבדו או נגנבו - אף על פי שלא אמר 'עלי חיוב אחריותן' - חייב באחריותן עד שיגיעו ליד הגזבר, שגאמר: 'ונתן את הערף ביום ההוא, קדש לה' - הרי הן חלין אף על פי שהפרישן, עד שיגיעו ליד הגזבר.

יד. חייב ערכין ודמים - ממשיכין אותן, ולוקחין מהן בעל פה מה שגדור; ואין חייבין להחזיר להן המשכון ביום או בלילה. ומוכרין כל הנמצא להן מן הקרקע, ומן המטלטלין, מכסות, וכלי תשמיש הבית, ועבדים, ובהמה; ונפרעין מן הכל. ואין מוכרין לא כסות אשתו, ולא כסות בניה, ולא בגדים שצבען [בשבילם] לשמן, ולא סנדלים חדשים שלקחן לשמן; וכן המקדיש כל נכסיו, לא הקדיש את אלו.

טו. ונותנין לו מכל נכסיו - לזה שיש עליו ערכין או דמים או שהקדיש מנה לבדק הבית, ואין לו: נותנין לו תפלין של ראש ושל יד, וסנדלין, ומטה לישב עליה, ומטה ומצע הראויין לו לישן עליהן; ואם היה עני, נותנין לו מטה ומפץ [=מחצלת] לישן עליו. ונותנין לו מזון שלשים יום, וכסות שנים עשר חדש לו לבד; אבל לא לאשתו ובניה, אף על פי שהיא חייב במזונותיהן ובכסותן. ואין נותנין לו אלא כסות הראויה לו.

טז. היו עליו כלי משי ובגדים מזבחי - מעבירין אותן מעליו, ונותנין לו כסות הראויה לאיש כמותו לחל; אבל לא לשבתות וימים טובים.

יז. אם היה אמן - נותנין לו שני כלי אמונות מכל מין ומין. כיצד? אם היה חרש [=נגר], נותנין לו שני מעצדין [כלי ליישור קרש] ושתי מגרות [מסור]. היו לו פלים מרבין ממין אחד ומועטין [אחד] ממין שני - אין מוכרין מן המרבין ולוקחין לו מן המועטין, אלא נותנין לו שני כלים מן המרבין, וכל שיש לו מן המועט.

יח. היה חמר או אפר - אין נותנין לו בהמתו, אף על פי שאין לו מזונות אלא ממנה; היה ספן - אין נותנין לו ספינתו, אלא ימכר הכל.

יט. היה בנכסים בהמה ועבדים ומרבליות, ואמרו התגרים: 'אם ילקח לעבד זה כסות בשלשים, משבית הוא מאה; ופרה זו - אם תמתינו בה לאטלס [=שוק הבשר],

יג. הצרכו לקדשי מזבח [קרבתות], ולא הספיקה להן תרומת הלשכה - מוציין את הראוי להן מקדשי בדק הבית; אבל אם הצרכו לבדק הבית, ולא מצאו בלשכת בדק הבית דבר המספק להן - אין מוציין את הראוי להן מקדשי המזבח [שמעלין בקודש].

הלכות ערכים וחרימים פרק ג

א. המעריך את הפחות מכן עשרים, ולא עמד בדין עד שיהיה יתר על עשרים - אינו נותן אלא ערף פחות מכן עשרים; שאין הערף אלא בזמן הערף, לא בזמן ההעמדה בדין.

ב. כל הערכין הקצובין בתורה - הן שנותן המעריך, אם היה עשיר; אבל אם היה עני, ואין ידו משגת - נותן כל הנמצא בידו, אפלו סלע אחד, ונפטר, שגאמר: 'ואם מן הוא מערכך... על פי אשר תשיג יד הנדר'.

ג. ומנן שהוא נותן אפלו סלע אחד, אם אין לו אלא סלע? שגאמר: 'וכל ערכך יהיה בשקל הקדש' - הא למדת, שאין בערכין פחות מסלע, ולא יותר על חמשים.

ד. הרי שלא נמצא בידו אפלו סלע - אין לוקחין ממנו פחות מסלע, אלא ישאר הכל עליו חוב; ואם מצאה ידו והעשיר - יתן ערף שלם הקצוב בתורה.

ה. עשיר שהעריך והעני, או שהעריך כשהוא עני והעשיר - הרי זה חייב בערף עשיר; אבל אם העריך כשהוא עני, והעשיר וחזר והעני - נותן ערף עני.

ו. עשיר שאמר: 'ערכי עלי', או 'ערף פלוני עלי', ושמע העני ואמר: 'מה שאמר זה עלי' - הרי העני חייב בערף עשיר, שהוא ערף שלם; אבל עני שהעריך את העשיר, ואמר: 'ערף זה עלי' - אינו חייב אלא בערף עני, שהוא כפי אשר תשיג ידו.

ז. מה בין החייב בערף עני, להחייב בערף עשיר, שהוא הערף הקצוב בלו? שהחייב בערף עני שלקחו ממנו כל מה שידו משגת אפלו סלע אחד, ואחר כך העשיר - אינו חייב לשלם; ואם היה חייב בערף עשיר - ישאר שאר הערף חוב עליו, עד שיעשיר וישלם הערף שעליו.

ח. המפרש את הערף ואמר: 'ערכי עלי חמשים סלעים', או 'ערף פלונית עלי שלשים סלעים' - אינו נדון בהשג יד; אלא לוקחין כל הנמצא בידו, והשאר עליו חוב עד שיצטיר ויתן.

ט. וכן האומר: 'דמי עלי', או 'דמי פלוני עלי' - אינו נדון בהשג יד; שחייב דמים, הרי פרושו נדרן; והרי הן כמי שאמר 'מנה עלי הקדש', שהוא חייב לתן מנה גמור.

י. האומר: 'הרי עלי ערף סתם, ולא פרוש' - אינו כמפרש שלשה שקלים [פחות שבערכין], אלא נדון בהשג יד כשאר המעריכין.

יא. האומר: 'ערכי עלי', וחזר ואמר 'ערכי עלי', והיו בידו עשר סלעים, ונתן תשע לשניה, וסלע לראשונה - יצא ידי שתיקה; שהערכין לא בחובות הן, שאף על פי שכל מה שבידו משעבד לראשונה - הקדש מאחר, מה

נותנין חמש. וכן לפי חשבון זה, סלע ופונדיון לכל שנה. ואינו נותן [מדי-] שנה בשנה, אלא נותן הכל כאחד.

ז. נשאר בינו ובין היובל שנה - אינו יכול לתן סלע ופונדיון לפדותה, שנאמר: "וחשב לו הכהן על פי השנים הנותרות", אינה נפדית בגרעון כסף אלא קדם ליובל בשתי שנים או יותר.

ח. נשאר בינו ובין היובל שנה וחדשים - אם רצה הגזפר לחשב החדשים שנה ויתן שני שקלים ושני פונדיון לכל זרע חמר, הרי זה מותר; לפי שאין מחשבין חדשים להקדש, שנאמר: "על פי השנים הנותרות" - שנים אמה מחשב להקדש, ואין אמה מחשב חדשים.

ט. לפיכך, אין ראוי לאדם להקדיש שדהו לפני היובל בפחות משתי שנים, ואם הקדישה - הרי זו מקדשת, ואינה נפדית בגרעון כסף; אלא אם רצה הפודה לתן חמשים שקל לכל חמר, פודה אותה; ואם לא פדה - הרי זו יוצאה לפניהם ביובל, כמו שיתבאר.

י. הקדיש שדהו בשנת היובל עצמה, אינה מקדשת. וכן ולו שהקדישו בשנת היובל עצמה, הרי זו מקדשת;

יא. כשם שגואלין [=פודים] לעולם, כך מקדישין לעולם.

יב. המקדיש את שדהו אחר היובל - אינה נפדית בגרעון כסף עד שיגמר שנה אחר היובל, לפי שאין מחשבין חדשים להקדש; לפיכך, אם רצה הפודה לתן חמשים שקל לכל זרע חמר - הרי זה פודה אפלו ביום שאחר היובל, ואינו גורע כלום.

יג. כשמודדין, אין מודדין אלא מקומות הראויין לזריעה. היו שם סלעים גבוהים עשרה טפחים, או נקעים [שקעים] מלאים מים עמקים עשרה טפחים - אין נמדדין עמה; פחות מכאן, נמדדין עמה.

יד. היו בה מקומות נמוכות עשרה או יותר, ואין בהם מים - נמדדין בפני עצמן, ומחשבין להן מה שראוי להן [לפי שווים ולא לפי התעורף של כל השדה].

טו. היתה מלאה אילנות - אף על פי שלא פרש, הרי הקדיש גם האילנות; שכל המקדיש, בעין יפה הוא מקדיש. ומחשבין את האילנות בשוניהן, והקרקע - מודדין אותה, ויהיה ערפה סלע ופונדיון לכל שנה ולכל זרע חמר, כמו שבארנו.

טז. המקדיש שדה שאינה ראויה לזריעה, והיא הנקראת 'טרשין' - פודין אותה בשוניה; וכן המקדיש את האילנות בלבד, פודין אותן בשוניהן.

יז. היו האילנות שלשה אילנות לתוך בית סאה, ולא פרש שהאילנות בלבד הוא שהקדיש - הרי זה הקדיש את הקרקע ואת האילנות שביניהן. אבל אם היו האילנות נטועין כל שלשה אילנות ביתר מבית סאה, או בפחות, או שהקדישן זה אחר זה - הרי זה לא הקדיש את הקרקע, ולא את האילנות שביניהן.

יח. הקדיש האילנות, ואחר כך הקדיש את הקרקע - פודה את האילנות בשוניהן, ואת הקרקע על פי מדתה.

משפחת עשרה; ומרגלית זו - אם מעלין אותה למקום פלוני, תשנה ממון רב, וכאן אינה שנה אלא מעט' - אין שומעין לה. אלא ביצר עושין? מוכרין הכל במקומו ובשעתו, כמה שהוא, שנאמר: "ונתן את הערפך ביום ההוא, קדש לה", לרבות כל דבר של הקדש - שאין מפרפסין [=מייפס] אותו, ואין ממתינין בו לשוק, ולא מוליכין אותו ממקום למקום. אין להקדש, אלא מקומו ושעתו.

כ. כמה דברים אמורים? במשלטלין ועבדים; אבל הקרקעות - מכרזין עליהן ששים יום רצופין בבקר ובערב, ואחר כך מוכרין אותן.

הלכות ערבים וחרמים פרק ד

א. שדה שירשה אדם ממורישיו, היא הנקראת 'שדה אחזה'; ושדה שלקחה או זכה בה [במתנה], היא הנקראת 'שדה מקנה'. והמקדיש שדה אחזתו - מודדין אותה, וערפה הוא הערף הקצוב בתורה.

ב. וכמה הוא? כל מקום שראוי לזרע בו חמר שעורים, יורענו ביד [ולא באמצעות כלי שהפיזור רחב] ולא יקרב [יצופף] וזריעתו ולא ירחיק אותה - ערפו חמשים שקל לכל שני יובל, ואין שנת יובל מן המנין. ואחד המקדיש שדה טובה שאין בכל ארץ ישראל כמותה, או שדה רעה שאין כמותה לרע - כנה מעריכין אותה.

ג. כבר בארנו בהלכות שקלים, שהשקל האמור בתורה, הוא הנקרא 'סלע' בלשון חכמים; והגרה האמורה בתורה, היא המעה בדברי חכמים. והוסיפו על השקל, ועשו אותו סלע; והסלע ארבעה דינרין, והדינר שש מעין, והמעה שני פונדיון. נמצא לכל שנה, סלע ופונדיון; שאף על פי שהסלע שמונה וארבעים פונדיון - כשישתן הפונדיונות לקח סלע מן השלחני, נותן תשעה וארבעים. ד. החמר - הוא הכר, והוא שני לתכין; והלתד, חמש עשרה סאין. נמצא החמר שלשים סאה, שהן עשר אפות, כל שלש סאין אפה. וכבר בארנו בהלכות שבת, שהמקום שיש בשבורו [שטוח] חמשים אמה על חמשים אמה, הוא בית סאה, והוא מזרע סאה. נמצאת למד, שהמקום שיש בשבורו חמשה ושבעים אלה אמה, שהוא ברבוע מאתים ארבע ושבעים אמות על מאתים ארבע ושבעים אמות בקרוב - הוא בית כר, והוא "זרע חמר שעורים".

ה. ביצר דרך החשבון בערכי שדות? הרי שהקדיש שדה אחזתו, ונשאר ליובל שמונה שנים חוץ משנת היובל שאינה בחשבון, כמו שבארנו - כל הרוצה לפדותה מיד ההקדש, נותן לכל "זרע חמר שעורים" שמונה סלעים ושמונה פונדיונות; ואם רצו הבעלים לפדותה, נותנין עשר סלעים ועשרה פונדיונות, לפי שהן מוסיפין חמש. וכן כל חמש האמור בתורה, צריך שיהיה הקרן עם התוספת חמשה - נמצא שהוסיף רביע הקרן; וכן אם פדת אשתו של מקדיש או אחד מירשיו - הרי אלו מוסיפין חמש.

ו. נשאר ליובל ארבע שנים, נותן הפודה ארבע סלעים וארבעה פונדיונות לכל חמר; ואם הבעלים פדו אותה,

כז. כל שדה ששמיין [=מעריכים] אותה להקדש למכר אותה בדמיה, מכריון עליה ששים יום רצופין, בבקר בשעת הוצאת פועליה, ובערב בשעת הכנסת פועליה; ומסמיין [=מציניין] מצריה, ואומרין: 'כך היא יפה ובכף היא שומה, כל הרוצה לקח יבוא ויקח'.

כח. הלוקח [=קונה] שדה מאביו או משאר המורישין אותו, והקדישה, בין שהקדישה אחר מות אביו או מורישיו, בין שהקדישה בחי אביו או שאר מורישיו, ואחר כך מת אביו או מורישיו - הרי זו פשדה אחזה, שנאמר: "ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחזתו", שדה שאינה ראויה להיות שדה אחזה - יצאת זו שראויה לו לירשה.

שבת קודש

הלכות ערכים וחרמים פ"ק ה

א. המקדיש שדה אחזתו - מצנה עליו לפדותה הוא, שהאדון [בעל השדה] קודם; ואם לא רצה, אין כופין אותו. במה דברים אמורים? בזמן שמצות יוכל נוהגת - שאם יגיע יוכל ולא יגאלנה, תצא לפניהם, כמו שבארנו. אבל בזמן שבטלו היכולות, שהרי אינה יוצאת לפניהם, אלא סופה להפדות לעולם - כופין את האדון לפתח בה תחלה [בהצעת מחיר ראשונית], והיא נפדית בשויה פשאר ההקדשות. אם נמצא מי שמוסיף עליו וגואל אותה, יגאל; ואם לאו, אומרין לו: 'הגיעתך', ויתן מה שאמר. ואינו פותח בפחות מארבע פרוטות, כדי שיהיה החמש שמוסיף פרוטה.

ב. רצה האדון למכר שדות אחרות משדותיו, או ללוות, כדי לפדות שדה זו שהקדיש - הרשות בידו, בין בזמן שהיכול נוהג, בין בזמן שאין היכול נוהג; והוא קודם לכל אדם. וכן אם רצה לגאל חציה, גואל - מה שאין בן במוכר להדיוט [לחבירו]; וזה חזר בהדיוט מבקדש.

ג. המקדיש את ביתו, או את בהמה טמאה שלו, או שאר מטלטלין - הרי אלו נערכין בשויה, בין טוב ובין רע. ואם פדה אותן המקדיש, או אשתו, או יורשו - מוסיף חמש; וכופין את הבעלים לפתח ראשון. והדמים לבדק הבית. בין שהיה הבית בבתי ערי חומה, בין שהיה מבתי החצרים [בית בעיר פרוחה] - הרי זה נגאל לעולם.

ד. גאלו אחד מיד ההקדש - אם היה בית עיר חומה, וקם ביד הגואל שנים עשר חדש - נחלט [משתיין לפודה לצמיתות]; ואם היה בית החצרים, והגיע היכול והוא ביד הגואל - חזר לבעליו ביובל.

ה. המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית - אף על פי שעבר על עשה [שהיה לו להקדישה לקרבן], מה שעשה עשוי, וחלה קדשה עליה, ונפדית כשהיא תמימה; ומעריך אותה הכהן בדמיה, והדמים יפלו לבדק הבית. ואין הפודה אותה פודה אלא על מנת להקריבה למזבח, למה שהיא ראויה - שכל דבר הראוי למזבח, אינו יוצא מידי מזבח לעולם.

ט. המקדיש שדה אחזתו, והגיע היובל ולא נפדית, אלא הרי היא תחת יד הקדש - הכהנים נותנין את דמיה, ותהיה אחזה להן; שאין הקדש יוצא בלא פדיון; ואותן הדמים יפלו [=ימסרו] להקדש בדק הבית.

כ. גאלה המקדיש קדם שגגיע היובל - הרי זו חוזרת לבעליה, והערף שנתן יפל לבדק הבית כמו שבארנו; וכן אם גאלה בנו של מקדיש, הרי זו חוזרת לאביו ביובל. אבל אם גאלה אותה בתו, או שאר קרוביו, או נכרי [זר], שאינו קרובו מיד ההקדש - אם חזר המקדיש וגאלה מידן, חוזרת לו לעולם; ואם לא גאלה מידן, אלא הגיע היובל והיא תחת יד הבת או שאר קרובים או נכרי - הרי זו יוצאה להקדש, ואינה חוזרת לבעליה לעולם, אלא תהיה אחזה לפניהם, שנאמר: "והיה השדה בצאתו ביובל... לכהן תהיה אחזתו". ואין פניהם צריכין לתן דמים, שדבר נפדית מיד ההקדש ולקח ערפה מאחר; אלא תחזר לפניהם, כאלו הן בעליה.

כא. במה דברים אמורים? בישאל. אבל אם היה המקדיש כהן או לוי, הרי זה גואל לעולם; ואפלו עבר עליה היובל ולא נפדית מן ההקדש - פודה אותה אחר היובל, שנאמר: "גאלת עולם תהיה ללויים".

כב. האשה שהקדישה שדה אחזתה, וגאלה בעלה מיד ההקדש, והגיע היובל והיא תחת ידי הבעל - הרי הדבר ספק, אם תחזר לאשה או תצא לפניהם. לפיכך, אם קדמה האשה והחזיקה בה אחר היובל, אין הכהנים יכולין להוציא מידה; ואם קדמו הכהנים והחזיקו, אינה יכולה להוציא מידם.

כג. המקדיש שדהו, ופדה אותה כהן מיד ההקדש, והגיע היובל והיא תחת יד הכהן - לא יאמר: 'הואיל והרי היא יוצאה לפניהם, הרי היא תחת ידי וזכיתי בה'; אלא יוצאה לכל אחיו הכהנים.

כד. כשתצא השדה לפניהם ביובל, תנתן לפניהם שבמשמר [קבוצת הכהנים שבתורות השבועית בבית המקדש] שפגע בו היובל, ואם היה ראש השנה של יובל בשבת, שהרי משמר יוצא ומשמר נכנס - תנתן למשמר היוצא.

כה. המקדיש את האילנות, והגיע היובל ולא פדו אותן - אינן יוצאין לפניהם, שנאמר: "והיה השדה בצאתו ביובל", ואין לי אלא שדה. אבל המקדיש את הטרישין, והגיע היובל ולא פדו אותן הבעלים - הרי אלו יוצאין לפניהם, שנאמר: "והיה השדה", וזו 'שדה' נקראת.

כו. כיצד דין מקדיש שדה מקנתו? שמיין אותה בדמיה, ורואין במה היא שוה עד היובל, ופודה אותה כל מי שירצה; ואם פדה אותה המקדיש, אינו מוסיף חמש. ופדיונה לבדק הבית, כשאר ערכים ודמים. וכשיגיע היובל, תחזר לבעלים הראשונים שמכרוה. בין שנפדית מיד הגזבר, והרי היא יוצאה מיד אחר, בין שלא נפדית, והרי היא יוצאה מיד ההקדש - הרי זו חוזרת למוכר, ואינה יוצאה לפניהם; שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו [והרי ביובל כבר לא הייתה אמורה להשתייך עוד למקדישו].

תקרב. הקדיש אחד מאכריה לדמיו, ואמר: 'דמי רגלה של פרה זו הקדש למזבח' - הרי זו ספק אם פשטה קדשה בכלה או לא פשטה, ולפיכך תקרב ולא תפדה.

טו. וכיצד עושין? מוכרין אותה בלה למי שיקריב אותה, ודמיה חלין, חוץ מדמי אותו אבר. ואם היה אבר שהנשמה תלויה בו, פשטה קדשה בכלה [ונחשב כהקדיש כולה].

טז. היתה בהמה בעלת מום שאינה ראויה לקרב, והקדיש אבר מאכריה לדמיו - בין שהנשמה תלויה בו, ובין שאין הנשמה תלויה בו - לא נתקדש אלא דמי אותו אבר בלבד. כיצד? כגון שאמר: 'דמי רגל פרה זו', או 'דמי לבה הקדש למזבח' - הוא והקדש שתפין בה.

יז. וכן האומר: 'ראש עבד זה', או 'לב חמור זה הקדש למזבח', או שאמר: 'ראשי הקדש למזבח' - אינו חייב אלא בדמי ראשו [ומחילא מחציתו]; ורואין כמה ישנה אותו אבר [כשאין הנשמה תלויה בו] אלו היה נמכר, ויביא בדמיו קרבן.

יח. כמה דברים אמורים? בקדשי מזבח. אבל בקדשי בדיק הבית - האומר: 'דמי ראש חמור זה' או 'בבדו הקדש', או 'דמי ראש עבד זה' או 'בבדו הקדש' - הואיל והוא אבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה חייב בדמי פלו; שכל הקדש בדיק הבית, קדשת דמים הוא.

יט. האומר: 'ערכי עלי למזבח', מביא בערכו קרבן; ואם אין ידו משגת לערוך שלם, הרי הדבר ספק - אם נדון בהשג יד, הואיל והוציא בלשון ערוך, או אינו נדון בהשג יד, הואיל ולמזבח נדר. וכן המקדיש שדה אחתו למזבח - הרי זו נפדית, והדמים יביאו בהם עולות למזבח; ויש בדיק ספק - אם פודין אותה בערוך הקצוב בה, או פודין אותה בשונה הואיל ולמזבח הקדיש. דנין בכל אלו כיצא בהן, להחמיר.

הלכות ערכים וחרמים פקו ו

א. אחד האומר: 'הרי זה הקדש לבדיק הבית', או 'חרם לבדיק הבית', או 'חרם לשמים'; וכן בכל נכסיו, אם אמר כל נכסיו 'הקדש', או 'חרם לבדיק הבית', או 'חרם לשמים' - הרי אלו יפלו לבדיק הבית. אבל אם אמר 'חרם סתם', הרי אלו לכהנים - שסתם חרמים לכהנים, שנאמר: "כל חרם בישראל - לך יהיה".

ב. מחירים אדם מצאנו ומבקריו, ומעבדיו ומשפחותיו הפנעניים, ומשדה אחתו. אבל לא יחרים כל בהמתו, ולא כל עבדיו, ולא כל שדותיו, ולא כל מין שיש לו משאר המטלטלין - שנאמר: "מכל אשר לו, מאדם ובהמה; ואם יחרים את הכל, אפלו יחרים כל נכסיו - הרי אלו מתחרים; בין שהחרים לכהנים, בין שהחרים לבדיק הבית. ג. וכל מי שהחרים או הקדיש כל נכסיו - לוקחין כל מה שיש לו, ואפלו תפלין שבראשו, ואין צריך לומר כלי אמנותו ובגדיו - הכל הקדש או חרם.

ד. מה בין חרמי כהנים לחרמי שמים? שחרמי שמים - הקדש, ונפדין בשווייהן, ויפלו הדמים לבדיק הבית, ויצאו

ו. ומנין שאסור להקדיש תמימים לבדיק הבית? שנאמר: "ושור ושה שרוע וקלוט - נדבה תעשה אתו"; מפי השמועה למדו, נדבה לבדיק הבית. וכן הדברים מראין שאינה אלא קדשת דמים, שאין מקריבין בעל מום למזבח. ונאמר: "אתו" - אותו אפה עושה נדבה לבדיק הבית, ואין אפה עושה תמימים נדבה לבדיק הבית. ולאו הבא מכלל עשה, הרי הוא כעשה.

ז. המקדיש את בהמתו סתם, או שהקדיש את נכסיו סתם - רואין: כל בהמה תמימה הראויה להקריב על גבי המזבח - הנזכרים ימכרו לצרכי עולות, ויקריבו אותן עולות; והנזכרות ימכרו לצרכי שלמים, ויקריבו אותן שלמים; והדמים - יפלו לבדיק הבית, שסתם הקדשות לבדיק הבית. ועל זה נאמר: "ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה", כל אשר יתן ממנו לה, יהיה קדש" - כלומר: כל הראוי לקרב על גבי המזבח, יקרב.

ח. הקדיש נכסיו סתם, והיו בהן יינות שמנים וסלתות ועופות הראויין לקרב על גבי המזבח - ימכרו לצרכי אותו המין, ויקריבו אותן; והדמים ילקח בהן זכרים, ויקריבו עולות.

ט. ומפני מה יקריבו דמי אלו עצמן, ודמי הבהמה התמימה יפלו לבדיק הבית? לפי שהבהמה הקדושה למזבח, אם נפל בה מום יש לה פדיון כמו שיתבאר, והסלת והזין והשמן והעופות שנפסלו, אין להן פדיון. שנאמר: "והעמיד את הבהמה לפני השם, והעריך הבהמה אותה" - כל שישנו בכלל העמדה והערכה, יש לו פדיון; ושאנו בכלל העמדה והערכה, אין לו פדיון.

י. הקדיש נכסיו סתם, והיתה בהן הקטרת שנותנין לאמנין [העוסקים בריקחת הקטורת] בשכרן, עד שיחזירו ויקחו אותה, כמו שבארנו בשקלים - הרי זו תנתן לאמנין בשכרן, כמו שעושין במותר הקטרת. וכן עושין אם יש שם בנכסיו אחד מסממני הקטרת.

יא. המקדיש בהמה תמימה למזבח, ונפל בה מום ונפסלה - הרי זו נערכת ונפדית; ועל זה נאמר: "ואם כל בהמה טמאה, אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה" - והעמיד את הבהמה" וגו'; ויביא בדמיה קרבן אחר במוטה.

יב. כל המקדיש בהמה בחיים - בין טמאה בין טהורה, בין [לסם] קדשי בדיק הבית בין קדשי מזבח שנפל בהן מום, או תמימה הראויה לקרב [שהקדישה לבדיק הבית] כמו שנתבאר - הרי זו צריכה העמדה בדין, שנאמר: "והעמיד את הבהמה"; לפיכך, אם מתה הבהמה קדם שתערוך ותפדה, אין פודין אותה אחר שמתה, אלא תקרב. אבל אם הקדיש שחוטה או נבלה לבדיק הבית, הרי זו תפדה כשאר מטלטלין.

יג. שחט בה שנים או רב שנים, ועדין היא מפרקסת - הרי היא כחיה לכל דבריה, ונערכת; והרי היא בכלל "והעמיד והעריך", עד שתמות.

יד. המקדיש בהמה תמימה לדמיה, הרי זו נתקדש גופה. כיצד? האומר: 'דמי בהמה זו הקדש למזבח', היא עצמה

יד. וכיצד פוֹדֵין אותו? אומרים: 'כִּמְהָ אָדָם רוֹצֶה לְתַן בְּכֹרֹזָה, כִּי שִׁיְהִיָּה לוֹ וְתִהְיֶה הָרְשׁוּת [=האפשרות] בְּיָדוֹ לְתַנּוֹ לְכָל כֹּהֵן שִׁירָצָה, לְקָרְבּוֹ אוֹ לְרַעוֹ. כָּל הַנוֹתֵן אוֹתוֹ שְׁעוֹר, יִקַּח הַבְּכֹר וְיִתְּנֵנוּ לְכָל כֹּהֵן שִׁירָצָה; וְיִפְלוּ הַדָּמִים לְבֶדֶק הַפִּיֹּת.

טו. הַמַּחְרִים אֶת הַמַּעֲשֶׂר - הָרִי זֶה מַחְרִים שְׁלָמִי נִדְבָה, לְפִי שְׁאִינוֹ חֵיב בְּאַחֲרִיּוֹתוֹ.

טז. הַמַּקְדִּישׁ שְׁקָלוֹ [מִטְבַּע מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל] לְבֶדֶק הַפִּיֹּת, הָרִי זֶה קֹדֶשׁ. הַקְדִּישׁ בְּפוֹרִים לְבֶדֶק הַפִּיֹּת, אֵינָן קֹדֶשׁ; אֲבָל אִם הַקְדִּישׁ הִכָּהֵן אַחֵר שֶׁבָּאוּ לְיָדוֹ, הָרִי אֵלָיו קֹדֶשׁ. **יז.** הַמַּחְרִים חֲצִי עֶבְדוֹ וְשִׁפְתּוֹ, הוּא וְהַכֹּהֲנִים שֶׁתִּפִּין בּוֹ; אֲבָל אִם הַקְדִּישׁ אוֹ הַחֲרִים לְשָׂמִים חֲצִי עֶבְדוֹ, כָּלוּ קֹדֶשׁ כְּמוֹ שֶׁבָּאֲנֵנוּ. וְכָל הַמַּקְדִּישׁ עֶבְדוֹ וְשִׁפְתּוֹ הַכֹּנְעָנִים, אוֹ הַמַּקְדִּישׁ כָּל נִכְסָיו וְהָיוּ בָּהֶן עֶבְדִּים - הָרִי גּוֹפֵן קֹדֶשׁ; לְפִיכֶף אֲסוּר לְהַנּוֹת בָּהֶם, עַד שִׁיִּפְדּוּ.

יח. וְאֵין הַגִּזְבֵּרִין רִשְׁאִין לְקַח דְּמִיָּה מֵאַחֲרִים, וְהַלּוּצִיא אוֹתָן לַחֲרוֹת [כְּדִי שְׁלֵא יִתְפָּרֵשׁ כְּזוֹלוֹ בְּהַקְדָּשׁ]; אֲלֵא מוֹכְרִין אוֹתָן לְאַחֲרִים, וְאַחֲרִים מוֹצִיאִין אוֹתָן לַחֲרוֹת, אִם רָצוּ. **יט.** הַמַּקְדִּישׁ יָדִי עֶבְדוֹ, כָּל הַיָּתֵר עַל פְּרֻקְתּוֹ קֹדֶשׁ. וְכִיצַד הוּא מִתְּפָרֵס עֶבֶד זֶה? לִוְיָהּ וְאֹכֶל, וְעוֹשֶׂה וּפּוֹרֵעַ; וְהוּא שֹׁמֵר פָּחוֹת מִשְׁנֵה פְּרוּטָה, וְיִפְרַע - שְׂאֵם עֲשֶׂה בְּפְרוּטָה, רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה הַקְדָּשׁ.

כ. הַמַּקְדִּישׁ אֶת עַצְמוֹ - לֹא הַקְדִּישׁ אֶלָּא דְּמִי, וְהָרִי הוּא חֵיב בְּדָמִי עַצְמוֹ; וּמִתֵּר לוֹ לַעֲשׂוֹת וּלְאָכֹל, שֶׁהָרִי לֹא נִתְקַדֵּשׁ גּוֹפּוֹ בְּעֶבֶד.

כא. אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ, דָּבָר שְׁאִינוֹ שְׁלוֹ. בִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהַחֲרִים בָּנוּ וּבָתוּ, וְעֶבְדוֹ וְשִׁפְתּוֹ הַעֲבָרִים, אוֹ שְׂדֵה מַקְנָתוֹ - הָרִי אֵלָיו אֵינָן מַחְרִמִּין, שְׂאִין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שְׂאִין גּוֹפּוֹ שְׁלוֹ.

כב. אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שְׁאִינוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ. בִּיצַד? הִיא לוֹ פְּקוּדוֹן בֵּיד אַחֵר, וְכֹפֶר בּוֹ זֶה שֶׁהוּא אֶצְלוֹ - אֵין הַבְּעָלִים יְכוּלִין לְהַקְדִּישׁ; אֲבָל אִם לֹא כֹפֶר בּוֹ, הָרִי הוּא בְּרִשְׁוֹת בְּעָלָיו כָּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא.

כג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַטְלָטְלִין. אֲבָל קָרָע שִׁגְזִלָּה אַחֵר, וְכֹפֶר בָּה - אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ בְּדִינָן - הָרִי זֶה יָכוֹל לְהַקְדִּישָׁהּ, וְאִף עַל פִּי שְׁעִדִּין לֹא הוֹצִיאָהּ: שֶׁהַקָּרָע עֲצָמָה, הָרִי הִיא בְּרִשְׁוֹת בְּעָלֶיהָ.

כד. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ, וְלֹא נִתְיָאֵשׁוּ הַבְּעָלִים - שְׁנִיָּה אֵין יְכוּלִין לְהַקְדִּישׁ: זֶה לְפִי שְׁאִינוֹ שְׁלוֹ, וְזֶה לְפִי שְׁאִינוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

כה. מִי שֶׁהָיָה מוֹכֵר דְּלוּעִין אוֹ בִּיצִים וְכִיּוּצָא בָּהֶן, וְכֹא לֹקֵחַ וְנִטֵּל אַחַת וְהִלֵּךְ לוֹ - אִם הָיוּ דְּמִי כָּל אַחַת וְאַחַת מִהֶן קְצוּבִין, הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁפָּסַק; וְאֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ דְּלַעַת זֶה, שֶׁהָרִי אֵינָהּ בְּרִשְׁוֹתוֹ [שֶׁכֵּבֵר נִמְכְּרָה]. וְאִם אֵין הַדָּמִים קְצוּבִין, וְהַקְדִּישָׁהּ - הָרִי זֶה מַקְדִּישָׁהּ, שְׁעִדִּין בְּרִשְׁוֹתוֹ הִיא [עַד שִׁידַע הַקּוֹנֶה כְּמֵה לְשִׁלֵּם]: שְׁנֵה שְׁלֵקָתָהּ, לֹא לְקַחָהּ דְּרָף גְּזִלָּה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

כו. אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שְׁלֵא בָּא לְעוֹלָם. בִּיצַד? מָה

הַנִּכְסִים לְחָלִין. וְחֲרָמִי כֹהֲנִים - אֵין לָהֶן פְּדִיּוֹן לְעוֹלָם, אֲלֵא נִתְּנִין לְכֹהֲנִים בְּתִירוּמָה; וְעַל חֲרָם כֹּהֲנִים הוּא אוֹמֵר: "לֹא יִמְכֹּר וְלֹא יִגְאֹל" - לֹא יִמְכֹּר לְאַחֵר, וְלֹא יִגְאֹל לְבְּעָלִים.

ה. וְאַחַד הַמַּחְרִים קָרָע אוֹ מַטְלָטְלִין - הָרִי אֵלָיו נִתְּנִין לְכַהֵן שֶׁבָּאוֹתוֹ מִשְׁמֵר בְּשִׁעָה שֶׁהַחֲרִים. חֲרָמִי כֹהֲנִים - כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּבֵית הַבְּעָלִים - הָרִי הֵן הַקְדָּשׁ לְכָל דְּבָרֵיהֶם, שְׁנֵאֲמַר: "כָּל חֲרָם, קֹדֶשׁ קְדָשִׁים הוּא לָהֶם"; וְנִתְּנָן לְכַהֵן - הָרִי הֵם בְּחָלִין לְכָל דְּבָרֵיהֶן, שְׁנֵאֲמַר: "כָּל חֲרָם בְּיִשְׂרָאֵל, לָךְ יִהְיֶה".

ו. כֹּהֵן שֶׁהִתֵּה לוֹ שְׂדֵה חֲרָם שְׂזֻכָּה בָּהּ אַחֵר הַיּוֹבֵל, וְהַחֲרִימָה - הָרִי זֶה מַחְרֶמֶת, וְיִצְאָהּ לְאַחֲיוֹ הַכֹּהֲנִים, שְׁנֵאֲמַר: "לִכְהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" - מִלְּמַד שֶׁשְׂדֵה חֲרָמוֹ לוֹ, כְּשֵׁדָה אֲחֻזָּה לְיִשְׂרָאֵל, שְׂאֵם הַחֲרִימָה - תִּהְיֶה מַחְרֶמֶת.

ז. מִכֹּר הִכָּהֵן שְׂדֵה חֲרָמוֹ, וְהַקְדִּישָׁה לֹקַח - אֶפְלוּ הִיא הַלּוֹקֵחַ הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהַחֲרִימוּהָ - הָרִי זֶה שְׂדֵה מַקְנָה, וְחוֹזֶרֶת לְכַהֵן שֶׁמְכָרָהּ בַּיּוֹבֵל. אֲבָל קָרָע אוֹ מַטְלָטְלִין שֶׁל כֹּהֲנִים וְלוּיִים - אֵינָן מַחְרִמִּין אוֹתָן, שֶׁהָרִי הוּא אוֹמֵר בְּשִׁדְיָהֶן: "כִּי אֲחֻזָּת עוֹלָם הוּא לָהֶם", וּמַטְלָטְלִין הִקְשׁוּ לְקָרָעוֹת כְּחֻרְמִין, שְׁנֵאֲמַר: "מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ וּמִשְׂדֵּה אֲחֻזָּתוֹ".

ח. הַמַּקְדִּישׁ קֹדֶשִׁי מִזְבֵּחַ [בַּהֲמַת קָרְבַּן שַׁעֲלִיו לְהַקְרִיבָהּ] - לְבֶדֶק הַפִּיֹּת - הָרִי הַהַקְדָּשׁ חָל עָלֶיהֶן, וְתִתְּרֶנּוּ בְּהַמָּה וְתִתְּפָדֶה, וְיִפְלוּ דְּמִיָּה לְבֶדֶק הַפִּיֹּת, וְהַבְּהֵמָה תִּקְרַב לְמָה שֶׁהִתֵּה בְּתַחֲלָה. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ קֹדֶשִׁי בֶּדֶק הַפִּיֹּת לְמִזְבֵּחַ, וְאָמַר: 'הָרִי זֶה עוֹלָה' אוֹ 'שְׁלָמִים', אוֹ הַחֲרִימָה לְכֹהֲנִים - לֹא עֲשֶׂה כְּלוּם, וְאֵין הַקְדָּשׁ מִזְבֵּחַ וְלֹא הַחֲרָם חָל עַל קֹדֶשִׁי בֶּדֶק הַפִּיֹּת; שְׂאִין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שְׁאִינוֹ שְׁלוֹ.

ט. הָאוֹמֵר: 'שׂוֹר זֶה הַקְדָּשׁ לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם', וְשִׁחֲטוּ בְּתוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה מִתֵּר בְּהִנָּאָה; הַקְדִּישׁוֹ לְמִזְבֵּחַ, הָרִי זֶה הַקְדָּשׁ לְמִזְבֵּחַ. אֲבָל אִם אָמַר: 'הָרִי זֶה הַקְדָּשׁ מֵעַכְשָׁיו [אִם לֹא יָמוּת עַד] לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם', וְשִׁחֲטוּ בְּתוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה אֲסוּר בְּהִנָּאָה; וְאִם הַקְדִּישׁוֹ בְּתוֹף הַשְּׁלֹשִׁים לְמִזְבֵּחַ, אֵינוֹ מַקְדָּשׁ.

י. הַקְדִּישׁ עוֹלָה לְבֶדֶק הַפִּיֹּת, אֵין בָּהּ אֲלֵא עֹכֵב גִּזְבֵּרִין בְּלִבֵּד [שֶׁלִּפְנֵי הַקְרִבָּתָהּ הַגִּזְבֵּרִים נִדְרָשִׁים לְהַעֲרִיךְ שׁוּוִיָּה]. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים שְׁלֵא תִשְׁחַט עַד שֶׁתִּתְּפָדֶה. לְפִיכֶף, אִם עֹכֵר וְשִׁחֲטָה - הָרִי זֶה כְּשִׁרָה.

יא. מַחְרִים אָדָם בֵּין קֹדֶשִׁי קְדָשִׁים בֵּין קְדָשִׁים קְלִים, בֵּין חֲרָמִי כֹהֲנִים בֵּין חֲרָמִי בֶּדֶק הַפִּיֹּת. וְאִם הָיוּ קְדָשִׁים שֶׁהוּא חֵיב בְּאַחֲרִיּוֹתָן, נוֹתֵן אֶת דְּמִיָּה בֵּין לְכֹהֲנִים בֵּין לְבֶדֶק הַפִּיֹּת; וְיִקְרְבוּ אוֹתָן הַקְדָּשִׁים אַחֵר שִׁיִּפְדּוּ, לְמָה שֶׁהֵן.

יב. הָיוּ נִדְבָה [שְׁלֵא חֵיב בְּאַחֲרִיּוֹתָהּ] וְהַחֲרִימָן, בִּיצַד פּוֹדִין אוֹתָן? אומרים: 'כִּמְהָ אָדָם רוֹצֶה לְתַן בְּכֹהֲנָה זֶה, לְהַעֲלוֹתָהּ עוֹלָה שְׁאִינוֹ חֵיב בָּהּ, וְכָל הַנוֹתֵן אוֹתוֹ שְׁעוֹר [אֲפִילוּ אַחֵר], יִקְרִיב בְּהֵמָה זֶה נִדְבָה כְּמוֹ שֶׁהִתֵּה.

יג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהַחֲרִים אֶת בְּכֹר בְּהֵמָה לְשָׂמִים, בֵּין שֶׁהָיָה תָמִים בֵּין שֶׁהָיָה בַּעַל מוֹם - הָרִי זֶה מַחְרָם; וְאֵין צָרִיף לֹאמַר, אִם הַחֲרִימוֹ הִכָּהֵן לְשָׂמִים, אַחֵר שֶׁבָּא לְיָדוֹ.

"ונתן את הכסף". אחד הכסף, ואחד שאר המטלטלין ששני כסף; ואפלו סבין [קליפות].

ב. כל הפודה קדשיו, מוסיף חמש; ואחד המקדיש עצמו, או אשתו, או הורש - מוסיפין חמש כמו שבארנו. ואף החמש, לא יהיה אלא מן המטלטלין. והחמש שמוסיף - הרי הוא כהקדש עצמו, ודין אחד להן.

ג. הפודה קדשיו, אין החמש מעכב; אלא מאחר שנתן את הקרן - יצא הקדש לחלין, ומתיר להנות בו. ומדברי סופרים שאסור לו להנות, עד שיתן החמש - שמא יפגע, ולא יתן; אבל בשבת - מפני ענג שבת, התירו לו לאכל, ואף על פי שצדין לא נתן החמש, והרי הגזברין תובעין אותו.

ד. קדשי מזבח שנפל בהן מום, ונפדו - אם פדה המקדיש עצמו, מוסיף חמש כשאר ההקדשות; והמקדיש שפדה לעצמו, הוא שמוסיף חמש, לא המתפטר בה [מקריב הקרוב], שפדא. והקדש ראשון, הוא שחזר בתוספת חמש; אבל הקדש שני, אינו מוסיף עליו חמש, שנאמר: "ואם המקדיש יגאל את ביתו, ויסף חמישית כסף ערךד עליו" - המקדיש, לא המתפס.

ה. לפיכך אם חלל בהמה על בהמה שניה, בין בקדשי בדיק הבית, בין בקדשי מזבח שנפל בהן מום, או שהמיר [החליף בהמה הכשרה לקרוב בבהמה אחרת] בקדשי מזבח - כשהוא פודה את השניה שחלל עליה או את התמורה, לעצמו - אינו מוסיף חמש.

ו. המפריש אשם להתפטר בו, ונפל בו מום, והוסיף עליו חמש וחללו על בהמה אחרת, ונתפטר באשם אחר [שלישי, כי נאבדה הבהמה השנייה], ונתקה [נעקרה מדין קרבן] הבהמה [שמצאה לאחר שכבר הקריב קרבנו] שחלל עליה לרעה [שתורעה עד שיפול בה מום ותפדה] כמו שיתבאר במקומו - הרי היא ספק אם מוסיף עליה חמש, הואיל והיא קרפן עולה והרי היא גוף אחר וקדשה אחרת, או אינו מוסיף עליה חמש, מפני שהיא כהא מכלל הקדש הראשון שזכר הוסיף עליו חמש.

ז. קדשי בדיק הבית, אין עושין תמורה - שלא דנה תורה בתמורה, אלא בקדשי מזבח. כיצד? היו לפניו בהמת חלין ובהמת קדשי בדיק הבית, ואמר: 'זו חליפת זו', או 'זו תמורת זו' - לא אמר כלום. אבל אם אמר: 'הרי זו תחת זו', או 'הרי זו מחללת על זו' - דבריו קיימין; ויצאת הבהמה הראשונה לחלין, ונתפסה השניה.

ח. אחד קדשי בדיק הבית, ואחד קדשי מזבח שנפל בהן מום - אין פודין אותן לכתחלה, אלא בשווייהן; ואם עבר וחללן על פחות משווייהן, אפלו הקדש שזה מאה דינר שחללו על שנה פרוטה - הרי זה פדוי ויצא לחלין, ומתיר להנות בו. ומדברי סופרים שהוא צריך תקירת דמים, וחזיב להשלים את דמיו.

ט. כיצד? היתה לו בהמת קדשי מזבח שנפל בה מום, והרי היא שנה עשרה, ובהמת חלין ששנה חמשה, ואמר: 'הרי זו מחללת על זו' - הרי זו נפדית, ויצאת לחלין; אבל צריך להשלים החמשה. וכן אם היתה הבהמה

שתעלה מצודתי [רשת הדייגים] מן הים קדש, 'מה שתוציא שדה זו מן הפרות חרם' - לא אמר כלום.

כז. האומר לחברו: 'שדה זו שמכרתי לך לכשאקנה ממך מקדשת', ולקחה ממנו - אינה מקדשת, לפי ששדה מקדשה לא באת לרשותו.

כח. וכן המקדיש מעשה ידי אשתו - הרי זו עושה ואוכלת, והמותר חלין. אמר לה: 'קדשו ידיך לעושיהן' - הואיל והן משעבדין לו, הרי כל מעשה ידיה קדש; הא למה זה דומה? לאומר: 'אילן זה קדש', שכל פרות שעושה להבא קדש. וכן כל פיוצא בזה.

כט. האומר לחברו: 'שדה זו שאני מוכר לך, לכשאקנה ממך תתקדש' - הרי זו מקדשת כשיקנה, שהרי עתה בידו להקדישה. 'שדה זו שמשכנתי לך, לכשאפדנה תהי קדש' - כשיפדה אותה תתקדש, שהרי בידו לפדותה; ואפלו היתה ממשכנת לזמן קצוב, שהרי בידו לפדותה אחר הזמן.

ל. המשכיר בית לחברו, ונתור והקדישו - הרי זה קדש, ופקעה השכירות; ואם דר בו השוכר, מעל.

לא. גרעה לי, שאף על פי שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אם אמר הרי עלי להקדישו - הרי זה חזיב להקדישו כשיבוא לעולם, משום גדר; ואם לא הקדיש - הרי זה עובר משום "לא תאחר לשלמו" ו"לא יחל דברו" ומשום "ככל היצא מפיו, יעשה", כשאר הגדרים.

לב. כיצד? האומר: 'הרי עלי להקדיש כל שתעלה מצודתי מן הים', 'הרי עלי לתן לעניים פרות שתוציא שדה זו', 'הרי עלי להחרים או לתן לשבויים כל שאשתפך בשנה זו', וכל פיוצא בדברים אלו - הרי זה חזיב לעשות בהן מה שאמר, כשיבואו לידו. וזה וכיוצא בו - בכלל גדרים הוא, לא בכלל הקדשות.

לג. ראיה לדבר זה - מה שאמר יעקב אבינו: "וכל אשר תתן לי, עשר אעשרנו לך", ונאמר: "אשר נדרת לי שם נדר". והרי האומר 'לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר', חזיב לנהג בנזירות, ואף על פי שצדין לא נדר בנזיר - הואיל ואמר שידר בנזיר, חזיב להנזיר. וזה פיוצא בו, וכן ראוי לדון.

לד. הקדש טעות, אינו הקדש. כיצד? האומר: 'שור שחר שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש', ויצא לכן - אינו הקדש; 'דינר זהב שיעלה בדי ראשון הרי הוא הקדש', ועלה של כסף - אינו הקדש; 'חבית של יין שתעלה בדי ראשונה הקדש', ועלת של שמן - בין שהיין יקר מן השמן באותו מקום, בין שהשמן יקר מן היין - אינה הקדש. התפס בה אחרת, ואמר: 'זו כזו' - הרי השניה הקדש. וכן כל פיוצא בזה.

הלכות ערכים וחרמים פרק ז

א. ההקדשות - אין פודין אותן לא בקרקעות, ולא בעבדים שהרי הקשו [הוסמכו והושוו] לקרקעות, ולא בשטרות שאין גופן ממון [ומהווים רק הוכחה], שנאמר:

שלו, ותצא השדה לחלין - יש לבצעל חוב ולאשה לגבות מן הפודה, שהרי שעבודה עומד על קרקע זו.

טו. הא למה זה דומה? לשני לקוחות שכתבה לראשון: 'דין ודברים אין לי עמך [לגבות ממך נכס], ומכר לשני: - שהיא טורפת [=גובה] מן השני.

טז. וכיצד פודין קרקע זה האיש? משביעין את האשה או בעלי חובות תחלה, בדרך כל הבא לפרע מנכסים משעבדים; ואחר כך מכריזין עליה ששים יום בבקר ובערב, כמו שבארנו, ואומרים: כמה אדם רוצה לתן בשדה זו, על מנת לתן לאשה כתבתה [שתקבל את המגיע לה] ולבעל חוב את חובו [שיקבל אפילו מטבעות חסרות]. ואחר שפודין אותה, ולוקח אותה הלוקח אפילו בדינר כדי שלא יאמרו 'הקדש יוצא בלא פדיון' - חוזר הפודה ומגבה לאשה כתבתה או לבעל חוב את חובו, ואפילו היה החוב מאה והשדה שנה תשעים: על מנת כך פודה אותה, הרוצה לפדותה. אבל אם היה החוב [פ'-] שנים בדמי השדה, כגון שהיתה שנה מאה ויש עליו חוב וכתבת אשה מאתים - אין פודין אותה על מנת לתן החוב או הכתבה, אלא פודין אותה סתם [והכסף להקדש]: שאם התנו לתן, אינה נפדית כלל [שלא יימצאו פודים כל כך ביוקר].

יז. המקדיש כל נכסיו, ואחר כך גרש את אשתו, וגבת כתבתה מן הפודה מן ההקדש - אינה גובה עד שידינה הנאה, שמא קנויניא [תכנית רמאות] עשו על ההקדש; ואין אומרים אלו רצה היה אומר בטעות הקדשתי, וישאל על ההקדש לחכם והיה חוזר לו.

יח. וכן אין נאמן לומר אחר שהקדיש: 'מנה לפלוני חוב עלי, או: כלי זה של פלוני הוא' - שמא יעשו קנויניא על ההקדש; ואפילו היה שטר ביד בעל חוב, אינו גובה על פי זה אלא בדרך שגובין כל בעלי חובות כמו שבארנו.

יט. כמה דברים אמורים? בבריא. אבל החולה שהקדיש כל נכסיו, ואמר בשעה שהקדיש: 'מנה לפלוני בדי' - נאמן; שאין אדם עושה ערמה על ההקדש בשעת מיתתו, וחוטא לאחרים - שהרי הוא הולך למות. לפיכך אם אמר: 'תנו אותה לו', נוטל בלא שבועה; ואם לא אמר 'תנו' [לא מספיקה אמירתו בלבד, ו] אין נוטלין לו, אלא אם כן היה בידו שטר מקים, הרי זה נוטל מן ההקדש מפני הצוואה. ואם אחר שהקדיש אמר 'תנו' - אין שומעין לו, אלא הרי הוא כשאר בעלי חובות: אם נתקנס שטרו - נשבע וגובה מן הפודה, לא מן ההקדש.

כ. מי שיצא עליו קול שהפקיר את נכסיו, או הקדישן, או הקרימן - אין חוששין לו, עד שתהיה שם ראיה ברורה.

הראשונה קדשי בדרך הבית - הרי זו יצאת לחלין להגזוז ולהעבד, ותכנס השניה תחתיה דין תורה; אבל מדברי סופרים צריך חקירת דמים אם היתה זו שחלל עליה שוה, או ישלים דמיה.

י. שמו אותה שלשה, ואמרו שזו בדמיה - אפלו באו אחר בן מאה ואמרו: 'של הקדש היתה זפה', אינו חוזר: הואיל וחקירת הדמים מדבריהם, לא התמירו בה. אבל אם שמו אותה שנים, ובאו שלשה ואמרו שהונה הקדש בכל שהוא - חוזר.

יא. אין פודין את ההקדש אכסרה [אומדן שטח], אלא בחקירת דמים כמו שבארנו; ואם פדה, יד ההקדש על העליונה. כיצד? 'פרה זו תחת פרה זו של הקדש', 'טלית זו תחת טלית זו של הקדש' - הקדשו פדוי, ויד ההקדש על העליונה; אם היתה השניה יפה [=יקרה] מן הראשונה ביותר, לוקחין אותה הגוברין ושותקין; ואם אינה יפה - משלים את הדמים כמו שבארנו, ומוסיף חמש. אבל אם אמר: 'טלית זו בעשר סלעים תחת טלית של הקדש, ופרה זו בעשר סלעים תחת פרה של הקדש' - אפלו היתה של הקדש שנה חמשה ושלש עשרה, הרי זה מוסיף חמש ונותן שני סלעים ומחצה: שהרי בדמים קצובים פדה. ושניה, אינה טעונה חמש כמו שבארנו.

יב. הפודה מיד ההקדש - משך במנה [העביר את החפץ לרשותו כששווי היה מנה], ולא הספיק לתן הדמים עד שעמד במאתים - נותן מאתים, שגאמר: "ונתן את הכסף, וקם לו", בנתינת הכסף הוא שלו. משכו במאתים, ולא הספיק לתן את הדמים עד שעמד במנה - נותן מאתים; לא יהיה כח הדיוט [שקונה במשיכה] חמור מכל הקדש, והרי קנה במשיכה ונתחייב בדמים.

יג. פדה במאתים, ונתן הדמים, ולא הספיק למשכו, עד שעמד במנה - כבר קנה בנתינת הכסף; ומושך את שלו, וזכה ההקדש במאתים. פדהו במנה, ונתן הדמים, ולא הספיק למשכו, עד שעמד במאתים - מה שפדה פדוי, ואינו נותן אלא המנה שכתב נתן; ואין אומרים כאן, 'לא יהיה כח הדיוט חמור מכל הקדש' - שאפלו הדיוט אינו יכול לחזר בו, עד שיקבל מי שפרע [מאנשי דור המבול...]. הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו] כמו שיתבאר במקומו; ואין ההקדש ראוי לקבל מי שפרע.

יד. המקדיש כל נכסיו, והיתה עליו כתבת אשה, או שטרי בעלי חובות - אין האשה יכולה לגבות כתבתה מן ההקדש, ולא בעל חוב את חובו: שההקדש מפקיע [=מסיר] השעבוד שקדם. אבל כשימכר ההקדש הקרקע

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום — ו'י"ב תשרי ה'תשס"ט

יום ראשון

הלכות מכירה פרק ד

א. כליו של אדם - כל מקום שיש לו להניחו, קונה לו; ובין שנעשו המטלטלין בתוך הכלי, אין אחד מהן יכול לחזור בו, והרי זה כמו שהגביהו, או כמו שהנחו בתוך ביתו. לפיכך אין כליו של אדם קונה לו ברשות הרבים, ולא ברשות המוכר, אלא אם אמר לו המקנה, לך וקנה בכלי זה. וכן אם קנה הכלי תחלה והגביהו, ואחר כך הניחו שם ברשות המוכר, וחזר וקנה ממנו הפרות - בין שנעשו בתוך הכלי הזה, קנה אותן: שמפני הנאת המוכר במכירת הכלי, אינו מקפיד על מקומו.

ב. כשם שאין כליו של לוקח קונה לו ברשות מוכר - כך אין כליו של מוכר קונה ללוקח, אף על פי שהוא ברשות הלוקח. ג. מסירה - אינה קונה אלא ברשות הרבים, ובחצר שאינה של שניהם. והמשיכה - אינה קונה אלא בסמטה, או בחצר של שניהם. וההגבהה, קונה בכל מקום. ד. דבר הנקנה במשיכה - אם היה ברשות הרבים, ומשכו לרשות היחיד או לסמטה - בין שהוציא מקצת החפץ מרשות הרבים, קנה.

ה. טעון של פרות שהיה מנח ברשות הרבים, ומשכו הלוקח לרשותו או לסמטה, אחר שפסק הדמים - קנה, אף על פי שעדין לא מדד; וכן אם מדד הלוקח ברשות הרבים, קנה ראשון ראשון בהגבהה.

ו. היה המוכר מודד לתוך כליו של לוקח - לא קנה, שאין כליו של לוקח קונה לו ברשות הרבים. היו הפרות ברשות הלוקח - בין שקבל עליו המוכר למכר - קנה לוקח, ואף על פי שעדין לא מדד. היו ברשות המוכר, או ברשות שהן מפקדין אצלו - לא קנה לוקח עד שיגביה הפרות, או עד שיציאן מרשותו בשכירות מקומן וכיוצא בו כמו שבארנו. ז. היו הפרות בסמטה או בחצר של שניהם, ואפלו היו ברשות לוקח, והיו בתוך כליו של מוכר, וקבל עליו המוכר למכר, והתחיל המוכר למדד לתוך כליו של מוכר - אם אמר לו כור בשלשים סלע אני מוכר לך, יכול לחזור בו ואפלו בסאה אחרונה: הואיל ועדין הפרות בכליו, ולא גמר כל המדה, וכליו של מוכר אינו קונה ללוקח, אף על פי שהוא ברשות הלוקח. ואם אמר לו כור בשלשים סאה בסלע, ראשון ראשון קנה: שבין שפסקו הדמים על כל סאה וסאה, כל סאה שיגביה המוכר ויערה אותה נגמרה מכירתה, הואיל ואין הפרות ברשות המוכר, ולא ברשות הרבים; ואלו לא היו הפרות בכליו של מוכר, בין שהן ברשות לוקח, קנה משפסק ואף על פי שלא מדד, כמו שבארנו.

ח. וכן המוכר יין או שמן לחברו בסמטט או בחצר של שניהם, או ברשות לוקח, והיתה המדה של סרסור [מתוור] - עד שלא נתמלאת המדה הרי למוכר; משנתמלאת המדה

- הרי הן ברשות לוקח, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. ט. וכן פרות שהיו צבורין בסמטה או בחצר של שניהם, והמדה אינה של אחד מהן, והיה המוכר מודד - עד שלא נתמלאת המדה, הרי היא ברשות מוכר; ומשנתמלאת המדה, הרי היא של לוקח.

י. היתה המדה של אחד מהן, והיו בה רשמי לידע חצייה, ושלישה, ורביעה, וכיוצא בהן - בין שהגיע לרשם מן הרשמי, קנה ראשון ראשון, ואף על פי שלא נתמלאת המדה: שכל רשם מהן כמדה בפני עצמה - שהרי של אחד מהם היא המדה, והוא סומך על הרשמי שבה.

יא. זה כלל גדול יהיה בידך: הקונה את המטלטלין - אם פסק הדמים, ואחר כך הגביה - קנה. ואם הגביה תחלה והניח, ואחר כך פסק הדמים - לא קנה באותה ההגבהה: עד שיגביה אחר שפסק, או ימשך דבר שאין דרכו להגביה. יב. היה דבר הנמכר דמיו קצובין וידועין, והגביהו - קנהו, אף על פי שפסק אחר שהגביה. והוא הדין בשאר דברים שקונין בהם המטלטלין, שצריך לקנות בהן אחר שיפסק הדמים, אלא אם כן היו דמיו קצובין, כמו שבארנו.

יג. לפיכך המושך חמרים ופועלים והכניסן לתוך ביתו, ומדד עד שלא פסק הדמים - אפלו היה הלוקח הוא המודד, או שפסק הדמים ואחר כך מדד המוכר - שניהן יכולין לחזור בהן. פרקן הלוקח, והכניסן לתוך ביתו - אם פסק הדמים, ואחר כך מדד המוכר - אין שניהן יכולין לחזור בהן, שהרי סמכה דעתו למכר. ואם מדד עד שלא פסק, שניהן יכולין לחזור בהן - שהרי לא סמכה דעתו עדין למכר, ואפלו מדד הלוקח.

יד. הנוטל כלי מן האמן על מנת לבקרו [לבדוק] - אם היו דמיו קצובין ונאנס בידו [ונשבר], חייב בדמיו: הואיל ודמיו קצובין, מעת שהגביהו נעשה ברשותו - והוא שיגביהו כדי לקנות את כלו, ויהיה אותו החפץ הנמכר חייב על הלוקח. אבל חפץ שהמוכר קץ [מאס] בו, והוא מבקש ורודף למכרו - הרי הוא ברשות המוכר עד שיפסק הדמים, ויגביהו הלוקח אחר שפסק.

טו. אחד המושך או המגביה או המחזיק בעצמו, או שאמר לאחר להגביה או למשך לו או להחזיק לו - הרי זה זכה לו. וכן בשאר דרכי ההקניה.

יום שני

הלכות מכירה פרק ה

א. כל המטלטלין קונין זה את זה. ביצד: החליף פרה בחמור, או יין בשמן - אף על פי שמקפידין על הדמים ושערו כמה שזה וזה וכמה שזה זה, ואחר כך החליפו - בין שמשך האחד או הגביהו, קנה השני המטלטלין האחרים בכל מקום שהם, ונעשו ברשותו, ואף על פי שעדין לא משכן.

ט. זה הקנין, אינו צריך להיות בפני עדים, אלא אם היה בינו ובין חברו, קנה: שלא הצריכה תורה עדים בדיני ממונות אלא לכופר [למכחיש]; אבל המוכר או הנותן או השוכר או המשאיל וכיוצא בהן, אינו צריך עדים. וכיון שקנה הקונה בדרך מן הדרכים שקונים בהן - בין בהגבהה, בין במשיכה ומסירה, בין בקנין, בין בכסף או בשטר או בחזקה - קנה, ואף על פי שאין שם עדים. י. המוכר או הנותן שקנו מידו - יש לכל אחד מהן לחזור בו כל זמן שעוסקין באותו ענין, ואף על פי שהקנין בפני עדים; הפסיק הענין - אין אחד מהן יכול לחזור בו, אף על פי שאין ביניהם עדים. וכשם שחוזר המוכר והנותן, כך חוזר הלוקח והמקבל כל זמן שעוסקין באותו ענין: מה שאין כן בשאר דרכי ההקנינה.

יא. יש דברים הרבה שאין צריכין קנין, ואין לקנין בהן טעם - כגון המשחרר את עבדו, או המגרש את אשתו, או העושה שליח, או המוסר מודעה, או המבטל מודעה, או המוחל לחברו חוב או פקדון שיש לו בידו, וכל כיוצא בדברים אלו.

יב. נהגו רב המקומות להקנות למקצת אלו הדברים וכיוצא בהן, ואומרים קנינו מפלוני שעשה פלוני שליח, או שמחל לפלוני חוב שיש לו אצלו, או שבטל המודעה שמסר על גט זה, וכיוצא באלו, ואף על פי שאינו צריך. יג. קנין זה שנהגו להקנות באלו הדברים - אינו מועיל כלום, אלא להודיע שאינו אומר דברים אלו כמשחק ומתהלל אלא שגמר בלבו ואחר כך אמר; לפיכך אם אמר בלב שלם אני אמרתי, וגמרתי לעשות דבר זה - אין צריך דבר אחר כלל.

יד. הדברים שאין בהן ממש, אין הקנין מועיל בהן. כיצד: הרי שכתב בשטר קנינו מפלוני שילך בסחורה עם פלוני, או שיחלקו החצר שביניהן, או שישתתפו שניהן באמנות, וכיוצא בדברים אלו כלל - הרי זה קנין דברים, ואינו מועיל כלום: שהרי לא הקנה לחברו דבר מסים וידוע, לא עקר ולא פרוט עקר הידוע.

יום שלישי

הלכות מכירה פרק ו

א. הפרות - אף על פי שאין קנין בהן כמו שבארנו, הרי הן נקנין בקנין בשאר המטלטלין. אבל המטבע - כשם שאין קנין בו, כך אינו נקנה בקנין; נמצא המטבע אינו נקנה בקנין, ואינו נעשה הוא עצמו קנין לקנות בו שאר הדברים. ב. לשונות [חתוכות] של זהב ושל כסף - הרי הן כעששיות של ברזל או של נחשת, והכל כשאר מטלטלין הן, ונקנין בקנין, וקנין זה את זה בהחלפה כמו שבארנו. אבל המטבעות של כסף, או דינרין של זהב, או המעות של נחשת - הרי כלן דמים כנגד שאר מטלטלין, והנותן את אחד מהן דמי מטלטלין לא קנה עד שימשוף או יגביה כמו שבארנו; ואין אחד מהן נקנה בקנין, ולא נעשה קנין. ג. במה דברים אמורים, בזמן שקונה שאר מטלטלין

ב. החליף חמור בפרה וטלה, ומשף את הפרה ועדין לא משף את הטלה - לא קנה, שאין כאן משיכה גמורה. וכן כל כיוצא בהן.

ג. דמים שאין מקפידין עליהן - הרי הן כשאר מטלטלין, וקנין. כיצד: הרי שחפן [אסח] מעות בלא משקל ולא מנין, אלא נטלן אכסרה [באומדן], ואמר לו מכר לי פרתך או יין זה באלו, ונתן לו את הדמים - קנה, ואין אחד מהן יכול לחזור בו: שזה דבר שאינו מצוי הוא, ולא הצריכו בו משיכה.

ד. וכן ראובן שמכר מטלטלין לשמעון בחדשים וזו, וקנה שמעון המטלטלין ונתחייב בדמים, ואחר שנתחייב שמעון בחדשים וזו אלו, היו לו יין או בהמה ועבד וכיוצא בהן משאר המטלטלין, והיה רוצה למכרן, ואמר לו ראובן מכר אותן לי בחדשים וזו שיש לי בידך דמי המכר, ואמר לו הין - קנה ראובן המטלטלין בכל מקום שהן, ואף על פי שלא משף ולא הגביה: שגם זה דבר שאינו מצוי הוא, ולא הצריכו בו משיכה. אבל אם היה לו חוב עליו שלא מחמת המכר, ואמר לו מכר לי מטלטלין בחוב שיש לי אצריך, ורצו שניהם - לא קנה: עד שיגביה, או ימשף דבר שאין דרכו להגביה, או יקנה באחד מן הדרכים שהמטלטלין נקנין בהן.

ה. הקרקעות והעבדים והבהמה ושאר כל המטלטלין - כל אחד מהן נקנה בחליפין, והוא הנקרא קנין. ועקר הדרך הזאת שיתן הקונה למקנה כלי כל שהוא, ויאמר לו קנה כלי זה חלף החצר או היין או הבהמה או העבד שמכרת לי בכך וכך: כיון שהגביה המוכר את הכלי, וקנהו - קנה הלוקח אותו הקרקע או אותן המטלטלין, אף על פי שעדין לא משכן ולא נתן הדמים; ואין אחד מהן יכול לחזור בו.

ו. אין קנין אלא בכלי, ואף על פי שאין בו שוה פרוטה; ואין קנין בדבר שהוא אסור בהניה, ולא בפרות, ולא במטבע. ואין קנין בכליו של מוכר, אלא בכלי הלוקח.

ז. הקנה אחד כלי למוכר כדי שיקנה הלוקח אותו המכר, וזה הלוקח; ואף על פי שהקנה לו הכלי על מנת להחזירו, נקנה המקח וזכה בו הלוקח, שהמתנה על מנת להחזיר, שמה מתנה. אף על פי שלא תפס המוכר כל הכלי שקנהו חלף ממכרו, אלא אחז מקצתו ואחז המקנה לו מקצתו - קנה הלוקח: והוא שייאחז ממנו כדי שעור כלי, או יאחזנו אחיזה שהוא יכול לנתק את כל הכלי מיד המקנה לו. לפיכך אם הקנה לו במקצת הבגד, צריך שייאחז מן הבגד כדי שלש אצבעות: שאם יפסק ממקום שאחז, הרי הוא כלי בפני עצמו - ששלש אצבעות מן הבגד קרוי כלי, כמו שבארנו בענין טמאת בגדים. וכן אם אחז פחות משלש, והיה יכול לנתק כל הכלי - קנה.

ח. זה שכותבין בשטרות וקנינו מפלוני בכלי הפשר לקנות בו - בכלי, להוציא הפרות וכיוצא בהן; הפשר, להוציא אסורי הניה; לקנות בו, להוציא כליו של מוכר.

יג. האשה שהכניסה שטר חוב לבעלה - אינה יכולה למחל אלא מדעת בעלה, מפני שידה כידו.
יד. המקנה לחברו קרקע כל שהוא, והקנה לו על גבה שטר חוב - הרי זה קנה השטר בכל מקום שהוא, בלא כתיבה ובלא מסירה; ויראה לי, שגם זה יכול למחל אחר שמכר. וכן המוכר קרקע, וכתב השטר ואין הלוקח עמו - כיון שהחזיק הלוקח בקרקע, נקנה השטר בכל מקום שהוא.
טו. האומר זכו בשדה זו לפלוני, וכתבו לו את השטר, והחזיק הנוכח לו בקרקע - יש לנותן לחזר בשטר עד שיגיע ליד בעל המפתח, אף על פי שאינו יכול לחזר בשדה.
טז. אמר להם זכו לו בשדה, על מנת שתכתבו לו את השטר - אף על פי שהחזיקו לו בשדה, חוזר בזה ובזה, עד שיגיע שטר המפתח ליד מקבל המפתח.

יום רביעי

הלכות מכירה פרק ז

א. מי שנמתן הדמים, ולא משך הפרות - אף על פי שלא נקנו המטלטלין כמו שבארנו, כל החוזר בו בין לוקח בין מוכר - לא עשה מעשה ישראלי, וחיוב לקבל מי שפרע. ואפילו נתן הערבון בלבד - כל החוזר, מקבל מי שפרע.
ב. וכיצד מקבל מי שפרע: אוזרין אותו בבית דין ואומרים מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים, הוא יפרע ממי שאינו עומד בדבורו; ואחר כך יחזרו הדמים.
ג. הנותן דמי המטלטלין, או מקצת הדמים, וחזר בו הלוקח, ואמר לו המוכר בוא וטל את מעותיך - הרי המעות אצלו כמו פקדון; ואם נגנבו או אבדו, אינו חייב באחריותו. אבל אם חזר בו המוכר - הרי המעות ברשותו, וחיוב באחריותו, ואף על פי שחזר בו, ואמר ללוקח בוא וטל את שלך: עד שיקבל עליו מי שפרע, ויאמר לו אחר כן בוא וטל את שלך.
ד. מי שהיה לו חוב אצל חברו, ואמר לו מכר לי חבית של זין בחוב שיש לי אצלך, ורצה המוכר - הרי זה כמי שנמתן הדמים עתה, וכל החוזר בו מקבל מי שפרע; לפיכך אם מכר לו קרקע בחובו - אין אחד מהם יכול לחזר בו, אף על פי שאין מעות המלוה מצויות בשעת הממכר.
ה. הלוקח מחברו קרקע או עבדים או שאר מטלטלין, ופסקו הדמים, והניח משכון על הדמים - לא קנה; וכל הרוצה לחזר משניהם - חוזר, ואינו חייב לקבל מי שפרע.
ו. מכר לו בדברים בלבד, ופסקו הדמים, ורשם הלוקח רשם על המקח, כדי שהיה לו סימן ידוע שהוא שלו - אף על פי שלא נתן מן הדמים כלום - כל החוזר בו אחר שרשם, מקבל מי שפרע. ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרשם קנן גמור - נקנה המקח, ואין אחד מהן יכול לחזר בו; ויהיה זה חייב לתן הדמים.
ז. דבר ברור הוא, שאין דין זה אלא בשרשם בפני המוכר, או שאמר לו המוכר לך ורשם על מקחך, שהרי גמר להקנותו כמו שבארנו בחזקה ובמשיכה.

באחד ממיני מטבעות אלו, או עבדים וקרקעות. אבל הדינרין של זהב לגבי מטבעות של כסף, הרי הן כפרות; וכן המעות של נחשת, כמו פרות לגבי מטבע של כסף.
ד. כיצד: נתן לו דינר של זהב בעשרים וחמשה דינר של כסף - נקנה הכסף אף על פי שעדיין לא בא הכסף לידו, וחיוב לתן לו חמשה ועשרים דינר של כסף לשפסק עמו (שקבע עמו: אם חדשים, חדשים; ואם ישנים, ישנים). אבל אם נתן לו עשרים וחמשה כסף בדינר זהב - לא קנה, עד שיקח הדינר של זהב; וכל אחד מהן יכול לחזר בו.
ה. נתן לו שלשים אסר של נחשת בדינר כסף - נקנה הדינר של כסף, וחיוב לתן לו כמו שפסק עמו: אם דינר חדש, חדש; ואם ישן, ישן. אבל אם נתן לו דינר של כסף בשלשים אסר - לא קנה, עד שיקח האסרות של נחשת; וכל אחד מהן יכול לחזר בו.

ו. וכן מעות הרעות שפסלתן המלכות או המדינה, או הדינרין שאינן יוצאין (חדלו להשתמש בהם) באותה המדינה, ואין נושאים ונותנים בהן עד שמשינו אותן למטבע אחר - הרי הן כפרות לכל דבר, ונקנין בקנין, וקונין את המעות, ואין המעות קונות אותן כשאר כל הפרות.
ז. המטבע - אין לו דרך שינוי בו מי שאינו ברשותו, אלא על גבי קרקע: כגון שיקנה הקרקע ועל גבה המעות, או ישיכר את מקום המעות - כיון שזכה בקרקע בכסף או בשטר או בחזקה או בקנין, זכה במעות. והוא שהיה אותו המעות קנין, כגון שהיה מפקדין במקום אחר. אבל ראובן שהיה לו חוב על שמעון, והקנה ללוי קרקע ועל גבה חוב שיש לו אצל שמעון - יראה לי שלא קנה החוב.
ח. היו עומדים לשלשון, ואמר לו מנה שיש לי בידך, בין פקדון בין מלוה, תנהו לזה - קנה לוי, ואין אחד משלשון יכול לחזר בו. ודבר זה אמרו חכמים שהיה הלכה שאין לה טעם, לפיכך אין למדין ממנה לדין אחר.
ט. היה ראובן חייב לשמעון מאה זוז, ואמר ללוי תן לשמעון מאה זוז שאני חייב לו, עד שאתן לך או עד שאעשה עמך חשבון, ואמר לו הין, וקבל שמעון - כל אחד משלשון יכול לחזר בו, ואפילו פרע לוי לשמעון מקצת חובו; לפיכך אם לא פרע לוי לשמעון, חוזר שמעון וחובע את ראובן כשאר חובו.
י. המוכר שטר חוב לחברו, או נתנו לו במתנה - אינו נקנה במסירת השטר לידו: שלא מכר אלא הראיה שבו, ואין הראיה נתפשת ביד.
יא. וכיצד יקנה השטר: שיתב לו המקנה קנה שטר פלוני וכל שעבוד שבו, ומסר לו השטר; ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה. ואינו צריך עדים לענין קנינו; אבל צריך עדים לענין תביעה, שהרי הנתבע אומר לו מי יאמר שבעל דברים שלי כתב ומסר לך.
יב. קנין השטרות בדרך הזאת, מדברי סופרים; אבל מן התורה, אין הראיות נקנות אלא גוף הדבר הקנוי בלבד. לפיכך המוכר שטר חוב לחברו - עדין יכול למחל, ואפילו יורשו מוחלו.

ד. וכן הדין במוכר מטלטלין - אף על פי שמשפך הלוקח הפרות והוציאן לרשותו, והמוכר נכנס ויוצא על שאר הדמים - לא קנה; ויד החוזר בו על התחתונה, כמו שבארנו: אלא אם כן מכר מפני רעת ממכרו, הרי זה קנה הכל.

ה. לקח שוה מאה במאתים, והרי המוכר יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים - הרי זה ספק אם הוא כמוכר שדהו מפני רעתה, ואינו תובע אלא מפני שמכר ביקר, או אינו כמוכר שדהו מפני רעתה, וזה שתובע מפני שעדין לא גמר להקנותו עד שינקח כל הדמים. לפיכך הרוצה לחזר משניהם, אינו יכול לחזר; ואם תפס המוכר ממקח שמכר בנגד המעות שנשארו לו, אין מוציאין מידו.

ו. הקונה דבר מתבדל, ונתן לו את הדמים, וטעה במנן המעות, ולאחר זמן תבעו המוכר ואמר לו מאה שנתת לי אינן אלא תשעים - נקנה המקח ומחזיר לו העשרה, אפלו אחר כמה שנים: בין בקרקע בין במטלטלין.

ז. האומר לחברו כשאמכר שדה זו, הרי היא מכורה לך מעכשיו במאה זו, וקנה מידו על כך, ולאחר זמן מכרה לאחר במאה - קנה הראשון. מכרה ביותר על מנה - קנה האחרון, שלא אמר לו אלא כשאמכר שיהיה מוכר מדעתו תחלה, וזה לא היה רוצה למכר ולא מכר אלא מפני התוספת שהוסיף זה על שוניה; ונמצא כמי שנאנס ומכר.

ח. אמר לו כשאמכרנה, הרי היא קנויה לך מעכשיו כמה שישומו אותה בית דין שלשה - אפלו על פי שנים מן השלשה; אמר לו כמו שאומרין שלשה, עד שיאמרו השלשה. וכן אם אמר לו כמו שישומו אותה בית דין של ארבעה - עד שישומו הארבעה בלן ויספיקו, וימכר לאחר כמו שהספיקו; ואחר כך קנה הראשון. שמו אותה שלשה או ארבעה, ואמר המוכר עד שיבואו שלשה אחרים או ארבעה וישומו - אין שומעין לו, שהרי קנו מידו תחלה שמכר מעכשיו.

יום שישי

הלכות מכירה פרק ט

א. המוכר להקדש, ואמר לו הגזבר בכמה אתה מוכר חפץ זה, ואמר בעשרה - אפלו היה שנה מאה - בין שאמר בעשרה, אינו יכול לחזר בו: שהאמירה לגבה במסירה להדיוט.

ב. הגזבר שקנה להקדש, או שמכר להקדש - ידו על העליונה. ביצד: נתן דמים של הקדש, אף על פי שלא משפך הפרות - אם הוקרו, קנה בדין תורה; ואם הוילו הפרות, חוזר, שהרי לא משפך, ולא יהיה כח הדיוט חמור מכת ההקדש. וכן אם מכר חפץ של הקדש, ומשכו הלוקח ולא נתן דמים, והויל החפץ - קנה, שלא יהיה כח הדיוט חמור מכת ההקדש. ואם הוקר החפץ - חוזר בו, שהרי לא לקח הגזבר דמים, וההקדש אינו נקנה אלא בכסף, שנאמר "ונתן את הכסף, וקם לו"; ואין הגזבר חבב לקבל מי שפרע.

ג. נכסי יתומים קטנים, הרי הן כהקדש. ביצד: יתומים

ח. הנושא ונותן בדברים בלבד - הרי זה ראוי לו לעמוד בדבורו, אף על פי שלא לקח מן הדמים כלום ולא רשם ולא הניח משכון. וכל החוזר בו, בין לוקח בין מוכר - אף על פי שאינו חבב לקבל מי שפרע - הרי זה ממחסרי אמונה, ואין רוח חכמים נוחה הימנו.

ט. וכן מי שאמר לחברו שיתן לו מתנה, ולא נתן - הרי זה ממחסרי אמונה. במה דברים אמורים, במתנה מועטת, שהרי סמכה דעתו של מקבל כשהבטיחו. אבל במתנה מרובה, אין בה חסרון אמונה, שהרי לא האמין זה שיתן לו דברים אלו, עד שיקנה אותן בדברים שקונין בהן.

י. הנותן מעות לחברו לקנות לו קרקע או מטלטלין, והניח מעות חברו אצלו, והלך וקנה לעצמו במעותיו - מה שעשה עשוי, והרי הוא מכלל הרמאין.

יא. היה יודע שזה המוכר אוהב אותו ומכבדו, ומוכר לו, ואינו מוכר למשלחו - הרי זה מתר לקנות לעצמו, והוא שיחזר ויודיעו. ואם מפתח שמה יבוא אחר ויקדמנו לקנות - הרי זה קונה לעצמו, ואחר כך מודיעו.

יב. הורו מקצת המורים שאם קנה לעצמו במעות חברו אחר שזקפן עליו מלוה - הרי קנה לעצמו, ומקבלין ממנו כשאמר זקפתי אותן המעות על עצמי במלוה. ואני אומר שאין דין זה דין אמת, אלא מקח של משלח כמו שיתבאר בדין העסק.

יג. שלשה שנתנו מעות לאחד לקנות להם המקח - אם היו המעות מערבות, וקנה במקצת הדמים - אף על פי שהיתה פונת השלית שזה שקנה לאחד מהן, הרי המקח של בלן; וחולקין אותו לפי מעותיהן.

יד. היו מעות כל אחד מהן צרורין [קשורים] וחתומין [בחותם הבעלים] - אף על פי שהיה בלב השלית הזה שקנה המקח לכלם, לא קנה אלא זה שנקנה המקח במעותיו בלבד.

יום חמישי

הלכות מכירה פרק ח

א. המוכר שדה לחברו באלף זוז, ונתן לו מקצת הדמים, והיה יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים - אפלו לא נשאר לו אלא זוז אחד - לא קנה הלוקח את בלה, אף על פי שכתב את השטר או החזיק.

ב. חזר בו הלוקח, יד מוכר על העליונה: רצה - אומר לו הא לך מעותיך, או קנה מן הקרקע בנגד המעות שנתת; ונותן לו מן הזבורת שבה. ואם חזר המוכר, יד הלוקח על העליונה: רצה - אומר לו תן לי מעותי, או תן לי קרקע בנגד מעותי; ונוטל מן היפה שבה. ואם לא היה יוצא ונכנס ותובע - קנה לוקח את בלה, ואין אחד מהן יכול לחזר בו; ושאר הדמים עליו כשאר החובות.

ג. מכר שדהו מפני רעתה [שהקרקע רעה] - אף על פי שהוא יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים, קנה הכל; ואין הלוקח יכול לחזר בו, שזה שתובע ורודף, לא מפני שעדין לא גמר והקנה, אלא כדי שלא יחזר בו הלוקח.

אנוס ודאי - לא שייסמכו על פיו. וכל מודעה שאין כתוב בה ואנו העדים ידענו שפלוני זה אנוס היה, אינה מודעה. ג. במה דברים אמורים, במוכר או בעושה פשעה. אבל במתנה או במחילה - אם מסר מודעה קדם המתנה - אף על פי שאינו אנוס, הרי המתנה בטלה: שאין הולכין במתנה אלא אחר גילוי דעת הנותן - שאם אינו רוצה להקנות בכל לבו, לא קנה המקבל מתנה; והמחילה, מתנה היא.

ד. אחד האנוס את חברו בשהפיה או תלהו עד שמכר, או שהפחידו בדבר שאפשר לו לעשותו, בין בידי גויים בין בידו - הרי זה אנוס. ומעשה באחד ששכר פרדס מחברו לעשר שנים, ולא היה שטר שטר בידי המשפיר, ואחר שאכלו השוכר שלש שנים, אמר לו אם לא תמכרנו לי, אכבש שטר שכירותו ואטען שהוא לקיח בדי; ואמרו חכמים שזה אנוס. וכן כל כיוצא בזה. לפיכך אם תבעו המשפיר בבית דין, וכפר בו וטען שהפרדס לו, ואחר כך מסר המשפיר מודעה, ואחר כך מכר לשוכר שכפר בו - הרי הממכר בטל: שהרי יש לו עדים שהוא אנוס; והן העדים שכפר בו בבית דין בפניהם, והן עדי המודעה. וכן כל כיוצא בזה.

ה. במה דברים אמורים, באנוס, שהרי הוא חמסן, מפני שכופה את המוכר למכור שלא לרצונו. אבל הגזול והחזק גלגל, ואחר כך לקח שדה שגזל - אין המוכר צריך למסר מודעה, כמו שבארנו בהלכות גזלה.

ו. עדי המודעה - יש להן לחתם הן עצמן באותו הממכר שנמסרה להם המודעה עליו, ואין בכך כלום. ואפילו אמר להם בפני האנוס ברצוני מכרתי בלא אנוס, הרי המודעה קיימת: בשם שאנוס שיימכר בלא רצון, כך אנוס עד שאמר ברצוני אני מוכר.

ז. וכן אם הודה בפניהם שלקח הדמים אחר שמסר המודעה על כך, אינו חייב להחזיר כלום: שהאנוס אנוס עד שיודה, והעדים כבר ידעו שהוא אנוס. אבל אם מנה הדמים בפניהם, חייב להחזיר.

ח. העידו עליו עדי הממכר שבטל המודעה, הרי המודעה בטלה; ואם אמר לעדי המודעה, היו יודעין שכל קנן שאני לוקח לבטל המודעה ומודעה דמודעה שהכל בטל, ואיני אומר כך אלא מפני האנוס שאתם יודעין, ואין בודעתי להקנות לזה האנוס לעולם - הרי הממכר בטל, ואף על פי שקנו מידו לבטל המודעה על הדרך שבארנו.

שמכרו פרות ונמשכו מהן הפרות, ועדין לא לקחו הדמים, והוקרו הפרות - חוזרין בהן, שאין נכסי יתומים נקנין אלא בכסף בפקדש; הוולו הפרות, לא יהיה כח הדיוט יתר מכחן.

ד. וכן אם לקחו הדמים, ועדין לא נמשכו פרותיהן, והוקרו - חוזרין כשאר ההדיטות. אבל אם הוולו הפרות, ורצו הלקוחות לחזר בהן - חוזרין ומקבלין מי שפרע, פדינם עם שאר העם: שאם נתיב אותם לקח הפרות פדין תורה - הרי זו רעה ליתומים, שאם יהיה דינם כך, כשיצטרכו למכר, לא ימצאו מי שיתן להם דמים.

ה. וכן יתומים שלקחו פרות, ומשכו הפרות ולא נתנו הדמים, והוקרו - לא יהיה כח הדיוט גדול מכחן. ואם הוולו הפרות, אינן חוזרין - שזו רעה להם: כשיצטרכו לקנות פרות, לא ימצאו מי שיימכר להם.

ו. נתנו הדמים ולא משכו הפרות, והוולו הפרות - חוזרין: לא יהיה כח הדיוט חמור מהן. והוקרו - אם רצו המוכרים לחזר בהם, חוזרין ומקבלין מי שפרע: שאם יהיה דינם שיקנו בנתינת המעות - יאמר להם המוכר נשפרו הפרות שלקחתם או אבדו באנוס, וכבר נעשו ברשותכם משעת נתינת המעות.

ז. בארבעה פרקים בשנה, העמידו דבריהם על דין תורה בכשר, מפני שהעם כלן צריכין לכשר; ואלו הם - ערב יום טוב האחרון של חג, וערב יום טוב הראשון של פסח, וערב העצרת, וערב ראש השנה. כיצד: היה לטבח שור, אפלו שנה מאה דינר, ולקח דינר אחד מן הלוקח כדי לתן לו בשר כשישחט, ולא נתקבצו לו כל דמי השור - אינו יכול לחזר בו, אלא משחיטין את הטבח בעל כרחו, וכופין אותו לשחט ולתן הבשר ללוקח; לפיכך אם מת השור, מת ברשות הלוקח.

שבת קודש

הלכות מכירה פרק י

א. מי שאנוסהו עד שמכר ולקח את דמי המקח, אפלו תלוהו עד שמכר - ממכרו ממכר, בין במשלטלין בין בקרקעות: שמפני אנוס גמר ומקנה, ואף על פי שלא לקח הדמים בפני העדים. לפיכך אם מסר מודעה קדם שיימכר ואמר לשני עדים, דעו שזה שאני מוכר חפץ פלוני או שדה פלונית לפלוני, מפני שאני אנוס - הרי הממכר בטל: ואפלו החזיק במה שנים, מוציאין אותה מידו; ומחזיר את הדמים. ב. וצריכין העדים לידע שהוא מוכר מפני האנוס, ושהוא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ו'י"ב תשרי ה'תשס"ט

הדינים: אף אין הענין, שעל כל-פנים חובה שנפר. והבן שזה בדיוק הענין בכל-פעם שתשמעני מונה דין מן הדינים (מצוות מסוימות כמו טומאה, שומרים ועוד), שאין זה בהכרח צווי

יום ראשון

מצות עשה צה.

המצוה הצ"ה — הצווי שנוצטוינו בהפרת נדרים, כלומר: שהורנו שנתן לנו לדון באותם

יום שלישי

מצות לא תעשה רב. רג. דר.

המצוה הר"ב — האזהרה שהזהר הנזיר מלשתות יין או מיני השכר שיש בעקר תערובתם מי ענבים, והוא אמרו יתעלה: "וְכָל-מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה" (במדבר ו, ג). והפליג באזהרה על כף ואמר שאפלו החמיץ היין או השכר שיש בו תערובת יין — אסור לו לשתותו, והוא אמרו: "חֲמֵץ יֵין וְחֲמֵץ שֶׁכֶר לֹא יִשְׁתֶּה" (שם). ואין לאו זה מצוה בפני עצמה, שאלו אמר: יין לא ישתה וחמץ יין לא ישתה — כי אז היו שתי מצות; אלא אמר: חמץ יין לא ישתה — הרחקה מן-היין. ונתבאר בגמרא נזירות (לז), שאמרו "מִשְׁרַת עֲנָבִים", לאסור טעם (היין, שחדר לתערובת) — בעקר (היין). והראיה שהן מצוה אחת — היא: שאם שתה יין וחמץ — אינו לוקה שתיים, כמו שנתבאר לקמן (לא תעשה רו — שיעור קטו): וכשישתה הנזיר רביעית יין או חמץ — לוקה.

המצוה הר"ג — האזהרה שהזהר הנזיר מלאכול ענבים, והוא אמרו: "וְעֲנָבִים לֹחִים וְכוּ' לֹא יֵאכַל" (שם), ואם אכל מהם כזית — לוקה.

המצוה הר"ד — האזהרה שהזהר הנזיר מלאכול צמוקים, והוא אמרו: "וְיֹבָשִׁים לֹא יֵאכַל" (שם), ואם אכל מהם כזית — לוקה.

יום רביעי

מצות לא תעשה רה. רז. רח.

המצוה הר"ה — האזהרה שהזהר הנזיר מלאכול זרע ענבים, והוא אמרו: "מִחֲרָצִים וְעֵד-זֶג לֹא יֵאכַל" (במדבר ו, ג), ואם אכל מהם כזית — לוקה.

המצוה הר"ו — האזהרה שהזהר הנזיר מלאכול קלפי הענבים, והוא אמרו: "וְעֵד-זֶג לֹא יֵאכַל", ואם אכל מהם כזית — לוקה. והראיה שתמשה אלו, פלומר: יין וענבים וצמוקים וחרצן וזג כל-אחד מהם מצוה בפני עצמה היא — שהוא לוקה על כל-אחד ואחד מהם מלקות אחת. ולשון המשנה (נזיר לד:): "חֵיב עַל הַיֵּין בְּפָנֶי"

לעשות דבר מסים, אלא המצוה היא שאנו מצוים לדון בענין ההוא פדין הזה. ואמנם שהפעל והאב מפרים, הרי פשוט הפתוב וקבע את-משפטיו. ובקבלה נמסר שגם החכם יתיר הנדר לכל וכן השבועה, והרמז על כף הוא אמרו: "לֹא יִחַל דְּבָרוֹ" (שם שם) — "הוא אינו מוחל אכל אחרים מוחלין לו". ובכלל אין ראיה על כף מן הפתוב, וכבר אמרו (חגיגה י): "הֵתֵר נְדָרִים (מה שאמרו חכמים שהחכם מתיר הנדר) פוֹרְחִין בְּאוֹר (אין יותר מאשר מעט רמז במקרא על-כך) ואין להם על מה-שיסמכו", אלא הקבלה האמתית בלבד. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכתא המיוחדת לכך, פלומר: מסכת נדרים.

יום שני

מצות עשה צה. צב.

מצות לא תעשה רט.

המצוה הצ"ה נדפסה ביום הקודם.

המצוה הצ"ב — הצווי שנוצטוה הנזיר לגדל שער, והוא אמרו יתעלה: "גִּדֵּל פָּרַע שְׁעֶר רִאשׁוֹ" (במדבר ו, ה), ולשון המכלתא: "קדוש יהיה — גדול בקדשה, גדל פָּרַע — מצות עשה ומנין בלא-תעשה? תלמוד לומר: תער לא-יעבר על-ראשו". ושם נאמר: "הא מה שירתי מצות עשה (כלומר, כיון שהכל בכלל לאו, מה נשאר כלומר: לצורך מה דרשנו במיוחד מהפסוקים לעבור עליו בעשה?), החופף (ראשו) באדמה (המשירה שער), והנותן סמגין". פלומר: שהנזיר, אם נתן על ראשו סם המשיר את-השער, לא יהא עובר על מצות לא-תעשה, שהרי לא העביר (כלי, שהוא) כעין תער; אבל יהא עובר על מצות עשה, והוא אמרו: "גִּדֵּל פָּרַע" — וזה לא גדל; והרי לאו הבא מכלל עשה — עשה הוא, לפי הפללים אצלנו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במקומם במסכת נזירות (לט).

המצוה הר"ט — האזהרה שהזהר הנזיר מלגלח, והוא אמרו יתעלה: "תער לא יעבר על-ראשו" (שם). וגם המגלח ראש הנזיר — לוקה, לפי שמגלח כמתגלח. ומשיגלח שערך אחת — לוקה. וכבר נתבארו כל-דיני הנזיר במסכתא שחברה לכך.

ועצמו ועל הענבים בפני עצמן ועל הזגין בפני עצמן ועל החרצנים בפני עצמן. ובפרוש אמרו בגמרא נזירות (לח): "אכל ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגין וסחט אשכול של ענבים ושתה — לוקה חמש". ובאשר חשבו שם (בגמרא) לקבץ שתנא זה תנא ושיר (שהתנא במשנה לא מנה את כל הלאוין שעובר, ושייר עוד) ושהוא חייב מחמת שהוא נזיר, יותר מחמש מלקיות אמרו (בגמרא): והא שיר לאו דלא יחל ולא אמרו: והא שיר חמץ? לפי שאינו חייב על היין ועל החמץ שתיים, כי החמץ לא נאסר אלא מחמת עקרו שהוא היין, כמו שבארנו (לא תעשה צב). וכאלו אמר שעקר אסורו לא נסתלק ממנו בקלקולו. וממה שאתה צריך לדעת, שאסורי נזיר אלו מצטרפין כלן לכזית ולוקה על כזית מכלן.

המצוה ה"ח — האזהרה שהזהיר הנזיר מלהטמא באהל המת, והוא אמרו: "ועל נפש מת לא יבא" (שם, ו). ובפרוש אמרו בגמרא (נזיר מב): "קרא מלא דבר הפתוב "לא יטמא", כשהוא אומר "לא יבא" להזהיר על הטמאה ולהזהיר על הביאה". ושם נתבאר שאם נכנס לאהל המת אחר שנטמא — אינו לוקה אלא אחת; ושם ארעו לו טמאה וביאה כאחת — חייב שתיים, כגון שונכנס, לאהל שיש שם גויס וישב שם עד שמת אותו האדם שנטמא שנטמא וכן באהל המת כאחת. אבל אם נכנס לאהל המת כבר קדמה הטמאה לביאה (כי מיד עם הכנס חלק קטן ממנו, טרם שבא כולו — נטמא), כמו שנתבאר שם לפי הפללים המבארים באהליות.

המצוה ה"ז — האזהרה שהזהיר הנזיר מלהטמא למת, והוא אמרו: "לאביו ולאמו וגו' לא יטמא" (שם, ז). ואם נטמא בטמאת מת, בין בטמאות שמגלח עליהן בין בטמאות שאינו מגלח עליהן — לוקה.

יום חמישי

מצות עשה צג. קיד.

המצוה הצ"ג — הצווי שנוצטוו הנזיר בגלותו ראשו והבאת קרבנותיו כולם ימי הנזירות. ולשון ספרא (פרשת מצורע, ויקרא ד, ט): "שלשה מגלחין

המצוה הקי"ד — הצווי שנוצטוו בדין ערכי אדם, והוא: שהאמר 'ערכי עלי' או 'עריך פלוני עלי' — אם הוא זכר נותן כף; ואם היא נקבה נותן כף; וגם לפי הגיל, כמו שאמר הפתוב, ולפי מצב המעריך (כפי הישג ידו), והוא אמרו יתעלה: "איש כי יפלא נדר בערפך נפשות וגו'" (ויקרא כז, ב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ערכים.

יום שישי

מצות עשה קטו. קטז. קיז.

המצוה הקט"ו — הצווי שנוצטוו בדין ערכי בהמה טמאה, והוא אמרו: "והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך הכהן אותה" (ויקרא כז, יא-יב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בתמורה (לב) ומעילה (יב).

המצוה הקט"ז — הצווי שנוצטוו בערכי בתיים. והוא אמרו: "ואיש כי יקדיש את ביתו קדש לה' והעריכו הכהן" (שם, יג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ערכים (לא).

יהושע כג א-טז

כג א וַיְהִי מִיָּמִים רַבִּים אַחֲרֵי אֲשֶׁר־הֵנִיחַ יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל מִכָּל־אֹיְבֵיהֶם מִסָּבִיב
וַיְהִי־שָׁעָה זָקֵן בָּא בַּיָּמִים: ב וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ לְכָל־יִשְׂרָאֵל לְזִקְנָיו וּלְרָאשָׁיו וּלְשֹׁפְטָיו
וּלְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי זִקְנָתִי בָאתִי בַיָּמִים: ג וְאַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר
עָשָׂה יְהוָה אֲלֵהֶיכֶם לְכָל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא
הַנִּלְחָם לָכֶם: ד רְאוּ הַפִּלְתִּי לָכֶם אֶת־הַגּוֹיִם הַנִּשְׁאָרִים הָאֵלֶּה בְּנַחֲלָה
לְשִׁבְטֵיכֶם מִן־הַיַּרְדֵּן וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִכְרַתִּי וְהֵימָּה הַגְּדוֹל מְבֹאֵה הַשָּׁמֶשׁ:
ה וַיְהִי וְאֲלֵהֶיכֶם הוּא יְהוֹשֻׁעַ מִפְּנֵיכֶם וְהוֹרִישׁ אִתְּכֶם מִלְּפָנֵיכֶם וַיִּרְשְׁתֶּם
אֶת־אֲרָצָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵהֶיכֶם לָכֶם: ו וַחֲזַקְתֶּם מְאֹד לְשֹׁמֵר וּלְעֹשֹׂת
אֵת כָּל־הַכְּתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה לְבִלְתִּי סוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמָאוֹל:
ז לְבִלְתִּי־בֹא בְּגוֹיִם הָאֵלֶּה הַנִּשְׁאָרִים הָאֵלֶּה אִתְּכֶם וּבְשֵׁם אֱלֹהֵיהֶם
לֹא־תִזְכְּרוּ וְלֹא תִשְׁבִּיעוּ וְלֹא תַעֲבֹדוּם וְלֹא תִשְׁתַּחֲוּוּ לָהֶם: ח כִּי אִם־בִּיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם תִּדְבָּקוּ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט וַיֹּרֶשׁ יְהוָה מִפְּנֵיכֶם גּוֹיִם
גְּדֻלִּים וַעֲצוּמִים וְאַתֶּם לֹא־עָמַד אִישׁ בְּפָנֵיכֶם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: י אִישׁ־אֶחָד
מִכֶּם יִרְדֹּף־אֵלַי כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:
יא וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם לֹא־תִהְיֶה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יב כִּי אִם־שׁוּב
תָּשׁוּבוּ וּדְבַקְתֶּם בִּיתֵר הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה הַנִּשְׁאָרִים הָאֵלֶּה אִתְּכֶם וְהִתְחַתַּנְתֶּם
בָּהֶם וּבְאַתֶּם בָּהֶם וְהֵם בָּכֶם: יג יְדוּעַ תִּדְּעוּ כִּי לֹא יוֹסִיף יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

רש"י

(ד) ראו הפלתי לכם. בגורל לנחלה: ישוטטו לבוז ולשלול סביבותיכם: ולצננים.
הנשארים. ליכבש: (יג) ולשוטט בצדיכם. לשון מחנות, וכן (יחזקאל כג כד): ובאו אליך

מצודת דוד

מצודת ציון

(א) מימים רבים. מסוף ימים רבים: (ג) הגוים האלה. אשר כבר כבשתם: (ד) הפלתי וכו'. רצה לומר, הפלתי
הגורל להם וכו': הנשארים. אשר עדיין לא כבשתם: בנחלה. לחלקם בנחלה להשבטים: מן הירדן. היושבים
מן הירדן והלאה, כלפי המערב: וכל הגוים וכו'. גם הם חלקתים בגורל: והים. מוסב על מן הירדן, לומר: מן
הירדן ועד הים הגדול העומד במבוא השמש: (ה) יהדפם. את הנשארים: (ו) ימין ושמאל. הוא ענין מליצה, והושאל
מההולך דרך ישר, שאין להטות ממנו לא לימין ולא לשמאל: (ז) לבלתי בוא בגוים. שלא תבואו לכללם להיות
כמוהם: ולא תשביעו. רצה לומר, את הזולת: (ט) ויורש. ובעבור זה גרש ה' וכו': ואתם. רצה לומר, ואתם הלא
ראיתם אשר לא עמד וכו': (י) איש אחד. כי אחד מכם היה רודף אלף: (יא) לנפשותיכם. בעבור קיום נפשותיכם:
(יב) תשובו. מאחרי ה', ובאתם בהם לקחת מבנותיהם: (יג) והיו לכם. הגוים האלה: ולשוטט. רצה לומר יכאיבו

לְהוֹרִישׁ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לֶפֶחַ וּלְמוֹקֵשׁ וּלְשִׁטְט
בְּצִדֵיכֶם וּלְצַנְנִים בְּעֵינֵיכֶם עַד־אֲבֹדְכֶם מֵעַל הָאֲדָמָה הַטּוֹבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר
נָתַן לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: י וְהִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ הַיּוֹם בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ
וַיִּדְעֻתָם בְּכָל־לִבָּבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם כִּי לֹא־נָפַל דָּבָר אֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים
הַטּוֹבִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲלֵיכֶם הֲכַל בָּאוּ לָכֶם לֹא־נָפַל מִמֶּנּוּ
דָּבָר אֶחָד: טו וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־בָּא עֲלֵיכֶם כָּל־הַדְּבָר הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲלֵיכֶם כֵּן יָבִיא יְהוָה עֲלֵיכֶם אֶת כָּל־הַדְּבָר הַרָע עַד־הַשְׁמִידוֹ
אוֹתְכֶם מֵעַל הָאֲדָמָה הַטּוֹבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
טז בְּעִבְרָכֶם אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם וְהִלַּכְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וַאֲבַדְתֶּם מִהָרָה
מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם:

רש"י

הצן, כצנה זו המקפת את האדם משלש רוחות, תסוכבנו, כמו (שמואל א כג כו): ושאלו ואנשיו
כמה שנאמר (תהלים ה יג): כצנה רצון תעטרנו, עוטרם אל דוד ואל אנשיו, עוטרם, סוכבים:

מצודת דוד

מצודת ציון

לכם כמכת השוט, וכקוץ המנקר העין: (יד) בדרך כל שוט לסוס, ונכפלה למ"ד הפעל: ולצננים. ענין קוצים,
הארץ. בדרך אשר כל הבריות הולכים שם, ורצה לומר וכן (כמדבר לב נה) לצננים בצדיכם:
הנה אמות ככל בני אדם, ולא אראה בכל אשר יקרה אתכם לאחר זמן: וידעתם וכו'. רצה לומר, עתה דעו והבינו בכל לב ובכל נפש את הקורות, כי הלא לא נפל דבר
מהדברים הטובים אשר דבר ה': (טו) והיה וכו'. וכמו שהיה כל דבר הטוב, כן יהיה כל דבר הרע: (טז) בעברכם.
כאשר תעברו את ברית ה' וכו':

דברי הימים א כא טז-ל

טז וַיֵּשֶׁא דָּוִד אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־מִלְּאָךְ יְהוָה עֹמֵד בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם
וְחִרְבּוֹ שְׁלֹפָה בִּידּוֹ נְטוּיָה עַל־יְרוּשָׁלַם וַיִּפֹּל דָּוִד וְהַזְקֵנִים מְכַסִּים בְּשָׁקִים
עַל־פְּנֵיהֶם: ז וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־הָאֱלֹהִים הֲלֹא אֲנִי אֲמַרְתִּי לְמַנּוֹת בָּעָם

רש"י

(טז) נטויה על ירושלים. ומה שכתוב (ביהושע ה') והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו וגו' הלנו אתה אם לצרינו יהושע
היה עומד ואחוריו כנגד צריו ובא מלאך כנגדו לפיכך תמה ואמר לו הלנו אתה אם לצרינו
לעזרינו הואיל ואתה עומד לנגדי או לצרינו לעזור שגם אתה עומד כנגדן אבל כאן כיון
שראה החרב של מלאך שהיתה נטויה על ירושלים ידע בעצמו שבא לנגוף את ישראל:
(יז) ואלה הצאן מה עשו. שהם כאותן הצאן

מצודת דוד

מצודת ציון

(טז) בין הארץ וכו'. ר"ל עמד באויר: (יז) ואלה הצאן. (טז) שלופה. הוצאה מתערה:

וַאֲנִי־הוּא אֲשֶׁר־חָטְאתִי וְהִרַע הִרְעוֹתִי וְאַלֶּה הֵצֵאנִי מִה עָשׂוּ יְהוָה אֱלֹהֵי תְהִי
נָא יָדְךָ בִּי וּבְבֵית אָבִי וּבְעַמֶּךָ לֹא לְמַגָּפָה: יח וּמִלֶּאֱדָי יְהוָה אָמַר אֶל־גֹּד
לֵאמֹר לְדָוִיד כִּי יֵעֲלֶה דָוִיד לְהָקִים מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּגֵרֶן אֲרֹנָן הַיְבֵסִי: יט וַיַּעַל
דָוִיד בְּדֶבֶר־גֹּד אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּשֵׁם יְהוָה: כ וַיָּשֶׁב אֲרֹנָן וַיֵּרֶא אֶת־הַמִּלֶּאֲדָי
וְאַרְבַּעַת בָּנָיו עִמּוֹ מִתַּחְבָּאִים וְאַרֶּנָּן דָּשׁ חֲטִים: כא וַיָּבֹא דָוִיד עַד־אֲרֹנָן וַיִּבֶט
אֲרֹנָן וַיֵּרֶא אֶת־דָּוִיד וַיֵּצֵא מִן־הַגֵּרֶן וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְדָוִיד אַפָּיִם אֲרֻצָּה: כב וַיֹּאמֶר
דָּוִיד אֶל־אֲרֹנָן תְּנֶה־לִּי מְקוֹם הַגֵּרֶן וְאֶבְנֶה־בּוֹ מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּכֶסֶף מָלֵא תְנֶהוּ
לִי וְתַעֲצֹר הַמַּגָּפָה מֵעַל הָעָם: כג וַיֹּאמֶר אֲרֹנָן אֶל־דָּוִיד קַח־לְךָ וַיַּעַשׂ אֲדֹנִי
הַמִּלֶּאֲדָי הַטּוֹב בְּעֵינָיו רָאָה נָתַתִּי הַבֶּקֶר לַעֲלֹת וְהַמּוֹרֵגִים לַעֲצִים וְהַחֲטִים
לְמִנְחָה הַכֹּל נָתַתִּי: כד וַיֹּאמֶר הַמִּלֶּאֲדָי דָּוִיד לְאֲרֹנָן לֹא כִּי־קִנְיָה אֶקְנֶה בְּכֶסֶף
מָלֵא כִּי לֹא־אִשָּׂא אֲשֶׁר־לְךָ לַיהוָה וְהַעֲלֹת עוֹלָה חֲנֹם: כה וַיִּתֵּן דָּוִיד לְאֲרֹנָן
בַּמָּקוֹם שֶׁקָּלִי זָהָב מִשְׁקַל שֵׁשׁ מֵאוֹת: כו וַיִּבֶן שָׁם דָּוִיד מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיַּעַל
עֹלֹת וּשְׁלָמִים וַיִּקְרָא אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֶהוּ בְּאֵשׁ מִן־הַשָּׁמַיִם עַל מִזְבֵּחַ הָעֹלָה:
כו וַיֹּאמֶר יְהוָה לַמִּלֶּאֲדָי וַיָּשֶׁב חֲרָבּוֹ אֶל־נַדְנָה: כח בָּעֵת הַהִיא בְּרָאוֹת דָּוִיד

רש"י

דקירקסא דדיישיא דישתא דומה למורג חרוץ
חדש: (כח) שקלי זהב משקל שש מאות.
(ובסוף שמואל) כתיב בכסף שקלים חמשים הא
כיצד נטל מכל שבט ושבט חמשים שקלים הרי
שש מאות שקלים כדי שיהיה חלק לכל ישראל
במזבח: (כז) ויאמר ה' למלאך. להשיב חרבו
וישב חרבו אל נדנה וכן ויאמר ה' לדג ויקא
את יונה וגו': (כח) בעת ההיא בראות דויד
כי ענהו ה'. פרשה זו לא נכתבה בשמואל
ומשום כבוד דוד נכתבה כאן שעשה מזבח וכל

מצודת ציון

(כב) ותעצר. ענין מניעה: (כג) והמוריגים. כעין לוח עץ
ובתחתיתו תחובים אבנים דקים ובו דשים התבואה וכן
למורג חרוץ (ישעיה מא): (כו) נדנה. הוא נרתק החרב

המובאים לשחיטה שאינן יכולין להנצל
משחיטה כי לשחיטה הן עומדים:
(כ) מתחבאים. מפני המלאך לקיים הפסוק
(ישעיה כ"ז) לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך
בעדיך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואומר
(שמות י"ב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד
בקר: וארנן דש חטים. לפי שאמר לפנינו
והחטים למנחה שלא תתמה וכי היאך היו
לשם חטים: (כג) והמוריגים לעצים. נסרים
שדשין בהם התבואה כמו ששנינו בע"ג עזיא

מצודת דוד

רצה לומר בני העם: ירך. מכת ירך זו הדבר: לא
למגפה. לא תשלוט להביא מגפה: (יח) כי יעלה דוד.
אשר יעלה דוד אל הגורן להקים בה מזבח: (כ) וישב
ארנן. החזיר פניו: את המלאך. המשחית בעם: וארבעת

בניו. אשר היו עמו היו מתחבאים א"ע מפחד המלאך: (כא) עד ארנן. סמוך אל הגורן: (כב) בכסף מלא. במחיר
כסף שלם כל משקלו: ותעצר. כדי שתעצר המגפה: (כג) קח לך. את הגורן: ויעש. משלי יעשה עולות את הטוב
בעיניו ראה וכו': לעצים. להבעיר האש על המזבח: (כד) לא אשא. לא אקח אשר לך לתתם לה': והעלות. ולהעלות
עולה מהדבר הניתן לי בחנם: (כה) במקום. בעבור כל השדה סביב הגורן: (כו) באש. ר"ל העניה היה במה שירדה
האש על המזבח: (כז) ויאמר וכו'. להשיב חרבו וכן עשה וישב חרבו לבל להשחית כלל מעתה: (כח) ויזבח. היה

כִּי־עָנָהוּ יְהוָה בְּגֶרֶן אֲרֹנָן הַיְּבוּסִי וַיִּזְבַּח שָׁם: כַּטּ וּמִשְׁכַּן יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה
מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר וּמִזִּבְחַת הָעוֹלָה בָּעֵת הַהִיא בַּכֹּמֶה בְּגִבְעוֹן: ל וְלֹא־יָכַל דָּוִיד
לָלֶכֶת לִפְנֵי לְדָרֶשׁ אֱלֹהִים כִּי נִבְעַת מִפְּנֵי חָרֵב מִלֶּאֱדָן יְהוָה:

רש"י

הקב"ה להעלות קרבן לא היה דוד יכול ללכת
לפניו לדרוש אלהים כלומר לפני המזבח אשר
בגבעון כי נבעת מפני חרב מלאך ה' והלך דוד
כדברי ה' ובנה מזבח וענהו ה':

מצודת ציון

ודוגמתו בגו נדנה (דניאל ו): (ל) נבעת. מל' בעתה
וחרדה:
המזבח: (ל) ולא יכול וכו'. ולזה זבח קרבנותיו על המזבח שעשה בגרן ארנן: כי נבעת. ותש כחו מעתה ללכת
לגבעון:

מצודת דוד

רגיל לזכוח שם קרבנותיו: (כט) בבמה. הבית שעמד בה
המשכן והמזבח נקראה במה ע"ש הבמה שעמד בה והיא
המזבח: (ל) ולא יכול וכו'. ולזה זבח קרבנותיו על המזבח שעשה בגרן ארנן: כי נבעת. ותש כחו מעתה ללכת
לגבעון:

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שלישי עמ' א

של הפסוק (דניאל ט יד) וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרָעָה
וַיִּבְרָאָה עֲלֵינוּ כִּי צָדִיק ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשָׂיו
אֲשֶׁר עָשָׂה וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקֻלּוֹ. וכי מִשׁוֹם רִצְדִּיק
ה' אֱלֹהֵינוּ מִפְּנֵי כֵן וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרָעָה וַיִּבְרָאָה
עֲלֵינוּ – מִיָּדָה לְהַבִּיאַת אֶת הַגְּלוּת עֲלֵינוּ. אֲלֵא כִּךְ
היא כוונת הפסוק, צָדִיקָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוא עִם יִשְׂרָאֵל שְׁמִיָּהוּ וְהִנֵּלָה אֶת גְּלוּת צָדִיקָהוּ
בשעה שחרבה ירושלים וגלו כל ישראל, וַעֲדִיין
גְּלוּת יִבְנֶיהָ כְּיִמָּת – ועדיין היו קיימים בבבל
חכמי התורה הגדולים, שרובם גלו עם יהויכין
אחת עשרה שנה קודם לגלות צדקיהו, דְּכָתִיב
כִּיָּה גְּלוּת יִבְנֶיהָ (מלכים ב, כד טז) וַיְהִי־רֹשׁ
וַיִּמָּסְקֶה אֶלֶף הַכֹּל גְּבוּרִים עָשִׂי מִלְּחָמָה וַיְבִיאֵם
מֶלֶךְ בָּבֶל גֹּלָה בְּכֻלָּהּ, בכדי שכשיגלו דורו של
צדקיהו לבבל, החרש והמסגר הנמצאים עדיין
בבבל, ילמדום תורה.

הגמרא מבאר מדוע נקראו חכמי התורה
בשמות אלה:

מבאר הגמרא, מפני מה נקרא 'הרש', משום
שִׁבְשֵׁשָׁה שְׁפוֹתֵיהֶן – שכשאחד פותח בדברי
תורה נִעְשֵׂי הַכֹּל בְּחִרְשֵׁין – הכל שותקין. ומפני
מה נקראו 'מסגר', כִּיֹּן שְׁפוֹתֵיהֶן שׁוּב אֵינָן
פּוֹתְחִין – שכל דבר הלכה שבעיניהם הוא חתום
וסגור, שאין הם יודעים להשיב עליו לשואלים
אותם, שוב לא ימצא מי שידע לפתוח דבר
הלכה זה, להעמיק ולהשיב תשובה עליו, וְכִפְּהָ
חכמים היו בין הגולים עם יהויכין, אֶלֶף.

הגמרא דורשת ומיישבת באופן נוסף את דברי
הפסוק וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרָעָה וַיִּבְרָאָה עֲלֵינוּ כִּי צָדִיק
ה' אֱלֹהֵינוּ וגו':

עוֹלָא אָמַר, זוהי הצדקה שעשה הקדוש ברוך
הוא, שִׁתְּקִיָּים שְׁתֵּי שָׁנִים לְנוֹשְׁנָתָם – שמיחר
להביא את החורבן בסוף השנה השמונה מאות
וחמשים, שתי שנים לפני הזמן שהיה ראוי להם
לשבת בארצם, שהיא שנת שמונה מאות חמשים
ושתיים, בכדי שלא יתקיים בהם 'ונושנתם'
שעולה בגימטריא שמונה מאות חמשים ושתיים,
שאו היה מתקיים בהם סוף הפסוק 'כי אבוד
תאבדוך'.

נִפְתָּה נִפְשָׁה בָּאָה שְׁמִשָּׁה עֶדֶר יוֹמָם בּוֹשָׁה
וְחִפְּתָה וּשְׁאִרֵיהֶם לְחָרֵב אֲתָן לִפְנֵי אֵיבֵיהֶם נָאֻם
ה'. וכך מתבאר הפסוק, אוּמַלְלָה שׁוּמְרִין
ועשרת השבטים שילדה שבעה משפחות
לעבודה זרה. היה לה מפח נפש ובלא זמנה
מיחרה ליפול, והיא יושבת בגולה בבושה
ובלימה.
אָמַר רַבִּי אֲמִי, מֵאִי קָרָאָה – היכן מרומז בפסוק
שהחורבן יהיה לאחר שבעה דורות, שנאמר
(דברים ד כה), 'כִּי תוֹלִיד בָּנִים וּבָנִי בָנִים' – 'כי
תוליד' דור אחד, 'בנים' שני דורות, 'ובני' שני
דורות, 'בנים' שני דורות, נמצא סך כולם שבעה
דורות, וסוף הדבר מפורש בפסוק שלאחריו (שם)
פסוק כו), 'הַעֲיִדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשְּׂמִימִם וְאֶת
הָאָרֶץ כִּי אֲבֹד תֵּאבְדוּן מִזֶּה מֵעַל הָאָרֶץ' וגו'.

אָמַרְוּ לֵיהּ – שאלו רב כהנא ולרב אסי, אֲוִתָּן
כְּתִיב כִּיָּה בְּחֹשֶׁעַ בֶּן אֱלֹהִים (מלכים ב, יז ב) וַיַּעַשׂ
הָרַע בְּעֵינֵי ה' רַק לֹא בְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ
לְפָנָיו. וְכָתִיב עוֹד פֶּסוּק לִגְבִי הוֹשַׁע בֶּן אֱלֹהִים
(שם פסוק ג), 'עֲלִיו עֲלָה שְׁלֹמֹנָאֲכֶר וְגו' מֶלֶךְ
אֲשׁוּר וַיְהִי לוֹ הוֹשַׁע עֶבֶד וַיִּשָּׁב לוֹ מִנְּחָה'. ודבר
זה פלא הוא, וכי מפני שלא עשה רעה כמלכים
שהיו לפניו, לכן דווקא הוא נענש שבאה
הפורענות בימיו ויצא לגלות.

אָמַר לָהּ – השיב רב לרב כהנא ולרב אסי, אֲוִתָּן
פְּרֻדִּיאוֹת – שומרים שְׁהוֹשִׁיב יִרְבָּעָם בֶּן נִבְט
עַל הַדְּרָכִים בְּרִי שְׁלֹא יַעֲלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁבְכֹל
מלכות ישראל לָרְגֵל לירושלים, בָּא הוֹשַׁע
וּבִיטָלָן ואמר לאיזה מקום שירצו יעלו, וְאָתָּה עַל
פִּי בֶן לֹא עָלִי יִשְׂרָאֵל לָרְגֵל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוא, מאחר שלא היה כבר מי שמעכב ומוחה
בהם שלא יעלו ובכל זאת מרצונם לא עלו, על
כֵּן אֲוִתָּן שְׁנֵים שְׁלֹא עָלִי יִשְׂרָאֵל לָרְגֵל, יִלְכּוּ
בְּשִׁבְכִי.

מביאה הגמרא דרשה נוספת בענין גלות
השבטים:

אָמַר רַב כְּהֵדָא אָמַר מִר עוֹקְבָא, וְאָמַרְוּ לָהּ –
ויש אומרים אָמַר רַב כְּהֵדָא (אָמַר רַבִּי יִרְמְיָהּ),
דְּרַשׁ מִרְיָמָה וְשֹׁאֵל, מֵאִי דְּכָתִיב – מהו פירושו

משלשה דורותו וְאֵלֶּף, הַגֵּט פְּסוּל, שהרי כתב
'בן פלוני' והוא אינו אביו ואינו מתייחס על שמו,
נמצא שדינו של גט זה, כדינו של גט ששינה בו
את שם האיש או האשה, שפסלתו המשנה לעיל
(פ).

מבאר הגמרא, כְּמֵאֵן אֲוִלָּא הָא דְאָמַר רַבִּי
הֲנִינָא – כשיטתו של מ', נאמרו דברי רבי חנינא
שאמר, קָתֵב הִנִּיכָת אֲבוֹת בְּנִימִין עַד שְׁלֹשָׁה
דורות, משיבה הגמרא, כְּמֵאֵן – כמי, כְּרַבִּי
שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, שנחלק על דברי תנא קמא
בברייתא.

הגמרא מביאה סמך לדברי רבי שמעון בן
אלעזר, שיש ליחס את שם האיש או האשה על
שם גדול משפחתם שרחוק מהם עד שלשה
דורות:

אָמַר רַב הוֹנָא מֵאִי קָרָאָה – היכן נרמז בפסוק,
שעד שלשה דורות אדם מתייחס אחר שם
אבותיו, ולמעלה משלשה דורות אין הוא
מתייחס עוד אחריהם. דבר זה רמז בלשון
הפסוק 'כִּי תוֹלִיד בָּנִים וּבָנִי בָנִים וְנוֹשְׁנָתָם'
(דברים ד כה), הרי שאת הדורות השניים
(ו'בנים'), וכן הדורות השלישיים (ו'בני בנים'),
הכתוב מייחס אל אבותיהם, ואילו את הדורות
שלאחר מכאן אין הפסוק מייחס על שם
אבותיהם אלא אומר 'ונושנתם', נמצא שעד
שלשה דורות בלבד מתייחס האיש אחר אבותיו,
ולא למעלה מזה.

הגמרא מביאה לדרוש את דברי הפסוק בדברים
(ד כה), 'כִּי תוֹלִיד בָּנִים וּבָנִי בָנִים וְנוֹשְׁנָתָם בְּאָרֶץ
וְהִשְׁתַּחֲתֵם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תַּמּוּנֹת כָּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע
בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֵיךָ לְהִכְעִיטוֹ':

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, לֹא תִרְבֶּה אֲרִין יִשְׂרָאֵל
עַד שֶׁעֲבָדוּ בָּהּ שִׁבְעָה כְּתִי דִּינִים – שבעה
משפחות של מלכים ממלכי ישראל עֲבֹדָה זָרָה,
וְאֵלֶּף הֵן, יִרְבָּעָם בֶּן נִבְט, וּבְעֶשְׂא בֶן אֲחִיהָ,
וְאֲחָאֵב בֶּן עֲמֶר, וְיְהוֹאֵל בֶּן גִּמְשִׁי, וְשָׁמָר בֶּן
רְמִיָּהוּ, וּמִנְחֵם בֶּן גְּדִי, וְהוֹשַׁע בֶּן אֱלֹהִים, שבימיו
גלו עשרת השבטים, ומשעה זו החל החורבן.
שְׁנָאֲמַר (ירמיהו טו ט), אֲמַלְלָה יְלֹדֹת הַשְּׂבָעָה

כיון שלומדים עתה מסכת גיטין ייערך הסיום על מסכתא גיטין

בס"ד. (המשך) שיחת כ"ף מנחם-אב, ה'תשי"ט.

בלתי מוגה

ל. בהמשך להמדובר לעיל (סי"א ואילך) אודות ההוראה בעבודת האדם מפלוגתת ב"ש וב"ה ור"ע בענין "לא יגרש אדם את אשתו כו" – יש להוסיף ולבאר בפרטיות יותר בנוגע לעבודתו אנו, כאן בארצות-הברית, ובשנת תשי"ט:

בכלל, יש שני קצוות בעבודה, ויש כאלה²⁴⁵ ששני הקצוות מתבטאים אצלם בהחילוק שבין עבודת עצמו לעבודת הזולת.

כאשר מדברים עמו בנוגע לעבודת הזולת – אזי אין קץ להתביעות שמעמיד בפני הזולת, באמרו:

הן אמת שיש כו"כ עניני לימוד זכות עליו, וקיום התורה ומצוותי עולה בידו בקושי, בגלל שישנם ענינים המעלימים ומסתירים, נוסף על כללות ההעלם וההסתר דזמן הגלות, במעמד ומצב ד"האובדים בארץ אשור והנדרחים בארץ מצרים"²⁴⁶,

– וכידוע שיש ב' סוגים בקושי הגלות²⁴⁷: ישנו קושי הגלות אצל אלו שנמצאים במעמד ומצב ד"ארץ מצרים", ששם ישנו קושי השעבוד בעבודת פרך כו'; וישנו קושי הגלות אצל אלו שנמצאים במעמד ומצב ד"ארץ אשור", כדאיתא בגמרא במסכת סנהדרין²⁴⁸ שהבטיחו לבנ"י שמביאים אותם "אל ארץ כארצכם"²⁴⁹, "ארץ זבת חלב ודבש"²⁵⁰, וקושי הגלות מתבטא בכך שנעשים מוטבעים ושקועים ("מיוערט פארטרונקען און פארזונקען") בעניני העולם –

אבל אעפ"כ, כיון שיש לו נפש אלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"²⁵¹, והקב"ה נתן לו כחות שיוכל למלא את העבודה הנדרשת ממנו, כמארז"ל²⁵² "לפום גמלא שיחנא" – עליו להתייגע יותר, ולהתייגע "עד דכדוכה של נפש" ו"עד מיצוי הנפש", ועד ש"יהרג ואל יעבור", וימלא את שליחותו דוקא בעבודה ושליחות בחלק העולם שניתן לו; אא"כ התורה תשלח שליח מלמעלה לומר לו שאין זה החלק השייך אליו – כתביעת ב"ש: "לא יגרש כו' אא"כ מצא בה ערות דבר".

אבל כאשר מדברים עמו אודותיו – מהו המעמד ומצב שלך ("וואָס טוט זיך עפעס מיט דיר אַליין"), ומהי פעולתך בעניני תורה ומצוות – אזי אומר:

בנוגע לתורה – ציוותה עליו תושבע"פ ש"ילמוד . . . במקום שלבו חפץ"²⁵³, וכיון שלעת עתה אין לבו חפץ עדיין, אזי מתירא לעבור על הציווי דתושבע"פ ולכן אינו לומד...

ובנוגע למצוה – מבואר בתורת החסידות, טוען הוא, שרצונו של הקב"ה שקיום המצוה יהי' באופן ד"כל עצמותי תאמרנה"²⁵² ("עד דברי הגמרא במסכת עירובין²⁵³), וא"כ, כאשר יבין בשכלו שצריך לקיים המצוה, וירגיש בכל לבו רגש של תענוג ו"חן" בהמצוה, ועד שכל כח התענוג שלו יהי' מונח בהמצוה – אזי ידע שזוהי העבודה שלו; אבל כיון שאינו יכול לפעול שקיום המצוה יהי' חדור בחב"ד שבמוח, בחג"ת שבלב, ועד לכח הרצון והתענוג בשלימותם – אין לו לעסוק בעבודה זו.

ומה גם – ממשיך לטעון – שעייז יברא מלאך בעל-מום ("אַ קאַליקער מלאך")²⁵⁴.

(250) שמות ג, ח. ועוד.

(251) איוב לא, ב. ובתנאי (רפ"ב) מוסיף "ממש". וראה שפע טל בהקדמה.

(252) תהלים לה, יו"ד. וראה תניא פל"ז (מו, א).

(253) נד, רע"א. הובא בהל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ט.

(254) ראה גם סה"ש תרצ"ט ע' 308. ביאורים לפרקי אבות (קה"ת,

תש"ס – ע' 205) למשנה שבהערה 256.

(245) כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר: ענין זה ישנו (בדקות) אצל

כל אחד, אבל, לשם מה צריך לדבר אודות הרבים; מוטב לדבר אודות יחידים.

(246) ישעי' כז, יג.

(247) ראה לקו"ת דרושי ר"ה ס, א.

(248) צד, א.

(249) מלכים-ב יח, לב. ישעי' לו, יז.

ובהקדם המובא²⁵⁵ בשם הרה"צ ר' זושא מאניפאלי, ש"ע"י כל מצוה שאיש מישראל עושה בורא מלאך אחד (כדאיטא במשנה²⁵⁶), והמלאך יש לו גוף ונפש. . נפש המלאך נברא מכוונת המצוה ברעותא דלבא, וגוף המלאך נברא מעשיית המצוה בפועל ממש", כך, שיכולה להיות מציאות ש"שנשאר המלאך בלא נפש".

וכיון שכן – טוען הוא – אין להכריח אותו לברוא מלאכים בעלי-מום, שאח"כ יצטרכו לאשפזם במוסד מיוחד כדי לרפאותם... – אין רצונו להרבות בעלי-מומים בעולם!...

ורק כאשר יעבוד עם עצמו עד שיבוא לשלימות בכל עניינו, כך, שע"י עבודתו יוכל להברא מלאך שלם בתכלית – אזי יגש ("ער וועט צוטרעטן") לעבודה בתורה ומצוות!

וכתביעת ר' עקיבא – שכדי שתהי' שייכות בין איש לאשתו, בין הנשמה להגוף, בין האדם העובד לעבודתו, לא מספיק שאין בה "ערות דבר", ולא מספיק שהיא אשה כשרה שעושה רצון בעלה (שלילת ההנהגה ד"הקדיחה תבשילו"), אלא יש צורך גם בענין ה"חן"; אבל כאשר חסר אצלו בענין התענוג או בענין הרצון או באחד משאר כחות הנפש – אזי כל הענין אינו שייך אליו.

ובינתיים – מתעסק בעניני ה"ביזנעס", ואח"כ קורא את ה"עיתון" ועוסק בכל שאר הענינים בהיתר, ולפעמים הוא גם חוֹצֵה את הגבול... אבל אין מי שיתפוס אותו – טוען הוא – כיון ש"אני ישנה בגלותא"...

וכאשר יגיע הזמן דביאת המשיח, ויקויים היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"²⁵⁷, "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר"²⁵⁸ – אזי יבוא גם הוא להתגייס ("ער וועט זיך אויך צושטעלן צום דרעפט"), ויאמר: הנני! הנני מסכים וגם אעשה את עבודתי!...

לא. ובכן, ב' קצוות הנ"ל אינם מתאימים לדרך העבודה: שיטת ב"ש – שייכת ליחיד סגולה, שמהם יכולים לדרוש ההנהגה ד"חסידיים" באופן ש"יהרג ואל יעבור" על כל המצוות שבתורה, כמו מזוזה, אתרוג ולולב.

צדיקים גמורים שכל עבודתם היא בשלימות, הנה כאשר חסר אצלם בענין אחד אפילו בדקות, "כחות השערה"²⁵⁹, אזי מענישים אותם בעונש היותר גדול – ע"ד סיפור הגמרא במסכת כתובות²⁶⁰ אודות בתו של נקדימון בן גוריון, שאע"פ שנתן צדקה בריבוי, מ"מ, "כדבעי ל' למיעבד לא עבד", שריבוי הצדקה לא הי' לפי ערך העושר שלו, ולכן הי' עונשו חמור ביותר – כיון שמצד מעלתם ומדריגתם נדרש מהם שכל עניניהם יהיו בשלימות היותר נעלית, כולל גם ענין ה"חן";

אבל כאשר מדובר אודות אנשים כערכנו – אזי ההלכה היא לא כשיטת ב"ש ולא כשיטת ר"ע, אלא כשיטת ב"ה דוקא, כנ"ל בארוכה.

ובכן: מי שחפץ שתהי' ההנהגה כשיטת ב"ש – הרי זה דוקא בנוגע לעצמו; ואילו בנוגע להאשמת הזולת – יתנהג כשיטת ר"ע! ולא להיפך – לדרוש ולתבוע מהזולת, וללטף את עצמו ולהביע יישר-כח לעצמו על שנמנע מעניני עבודה כל זמן שלא הגיע לתכלית השלימות!...

לב. וזוהי כללות ההוראה מדברי המשנה בסיום מסכת גיטין בעבודת כל אחד ואחד – שצריך לידע, שבמקום שההשגחה העליונה העמידה אותו, ובענין שיש לו כשרון בו, צריך הוא להתעסק ככל יכלתו, וכל זמן שאין ידיעה ברורה שלא זו היא עבודתו, אין לו רשות להשתמט ממנה – כשיטת ב"ש, או עכ"פ באופן ש"לא ימהר לשלח כו'". כל אחד צריך לעסוק בעבודתו – בהשליחות דהפצת המעיינות או בכל ענין של חיזוק היהדות והרחבתה והפצתה – "עד מיצוי הנפש"²⁶¹!

יתכן ש"לא תמצא חן בעיניו", היינו, שאין לו "געשמאק" בעבודה זו; ויתכן אפילו ש"הקדיחה תבשילו", היינו, שנראה לו שלא זו בלבד שאינו פועל בהענין שעובד בו, אלא אדרבה ("עס גייט קאפוער") – הענין

²⁵⁹ יבמות קכא, ב. וש"נ.

²⁶⁰ סו, ב ואילך.

²⁶¹ ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ו ע' קעג (נעתק ב"היום

יום" יח מנ"א).

²⁵⁵ אוה"ת על מארז"ל ס"ע נג ואילך. וש"נ.

²⁵⁶ ראה אבות פ"ד מ"א ובמפרשים. חדא"ג מהרש"א שבת לב,

א. מכות י"ד, ב. ענף יוסף לע"י שבת שם.

²⁵⁷ זכרי' יג, ב.

²⁵⁸ ישעי' מ, ה.

פועל בו חסרון, שצריך לוותר על הענינים שלו, אפילו עניני קדושה, שצריך לוותר על שיעור בתורה או על הידור בקיום המצוות, שהרי העוסק בצרכי ציבור פטור מפילוסופיה מלימוד התורה²⁶²; אבל אעפ"כ, כיון שנמצא בעיצומה של ההתעסקות בעבודה זו וענין זה בשליחותו של הקב"ה, עליו לדעת שבדאי נתנו לו את הכחות הדרושים לכך, שהרי "לפום גמלא שיחנא".

ואילו ה"קונץ" לברוך ולומר אני את נפשי הצלתי – הרי נוסף לכך שהנהגה זו היא היפך דרך התורה "שכל ישראל ערבים זה בזה"²⁶³, רואים בפרט בזמן האחרון שגם לא מצליחים לפעול הענין ד"את נפשי הצלתי", כי, ברור הדבר שכאשר אינו מקיים את שליחותו, שאז מועל בשליחותו, אזי לא יתכן ש"יהא חוטא נשכר", היינו, שיתוסף אצלו בעניני תומ"צ, על חשבון העובדה שאינו עושה מה שצריך לעשות בשביל הזולת, בשביל הסביבה, או בשביל המוסד שבו העמידה אותו ההשגחה העליונה.

ולאידך גיסא – אם רק ירצה באמת למלא את שליחותו, ולא יתפעל מכל הקשיים כו' – הנה ברובא דרובא מתברר שאין זה אלא נסיון:

בענין הנסיון – "כי מנסה ה' אלקיכם אתכם"²⁶⁴ – מבאר הרב²⁶⁵ ש"מנסה" הוא גם מלשון "ארים נסיון"²⁶⁶, כמו הנס על ההרים²⁶⁷, היינו, שכאשר עומד בנסיון אזי מתעלה במדריגתו בעילוי שלא בערך, בדוגמת בעל-תשובה שהיו אצלו ענינים הפכיים, ענינים של העלמות והסתרים.

ואילו הנסיון עצמו – אינו אלא פיתוי היצר, וע"ד שמצינו²⁶⁸ בנסיון העקידה, שהשטן העמיד לפני אברהם אבינו נהר גדול כדי למנוע אותו מקיום מצות הבורא, וכאשר אברהם לא התפעל והמשיך בדרכו, אזי נתבטל הנהר, והי' יכול לקיים רצון הקב"ה.

אבל, בשביל זה יש צורך לקפוץ לתוך הים... ואז רואים שלאמיתו של דבר הרי זה "בתוך הים ביבשה"²⁶⁹, כי, הולך הוא בשליחותו של הקב"ה, מלכו של עולם ובעה"ב על העולם, וכיון שהוא שלוחו, הרי שלוחו של אדם כמוהו!

וכאשר ילך למלא שליחותו מתוך החלטה זו – אזי לא זו בלבד שלא יהי' זקוק למיצוי הנפש, אלא אדרבה – שיהי' לו רוב טוב, וכנ"ל (סט"ז) בנוגע לפעולתו של המזבח ש"מזיח ומזין", שלא זו בלבד שבטלים כל הגזירות, אלא עוד זאת, שנותנים לו מזונותיו באופן ש"כל הנותן בעין יפה נותן", כדי שיוכל למלא את עבודתו ושליחותו בכל עניניו ובחלקו בעולם באופן ש"בכל דרכיך דעהו"²⁷⁰.

ואז רואים ש"היא חברתך ואשת בריךך":

גם אם בתחילה הי' מעמד ומצב ד"השוכן אתם בתוך טומאותם", בכחו וביכולתו של כאו"א מישאל – מבלי הבט על מעמדו ומצבו בעבר – להעמיד את עצמו בקרן היפה ולהיות מקדש לו ית'.

והיינו, שפועל ע"י עבודתו שתמורת "ערות דבר" – יהי' הענין ד"בדבר הוי' שמים נעשו"²⁷¹ באופן הניכר בגלוי; תמורת "הקדיחה תבשילו" – תהי' האש שלמעלה ש"אוכלת אש"¹³¹, שמבטלת את האש דלעו"ז שהקדיחה תבשילו, ויתוקן תבשילו, עי"ז ש"בראתי לו תורה תבלין"¹⁴⁵; ותמורת זה ש"לא תמצא חן בעיניו" – יומשך ויתגלה תוקף האהבה מלמעלה.

ואז נעשים כל בניי במעמד ומצב של אשה טהורה לבעלה – לאחר שנקנית בכסף ובשטר ובביאה, וכנ"ל (סכ"ב) ש"כסף" הו"ע האהבה והחביבות (ע"ד פעולת המזבח ש"מחבב"), "שטר" הו"ע התורה, כולל גם ענין המצוות, כמארז"ל²⁷² "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"; ולאח"ז "ביאה", שע"ז נעשית מציאותם של ישראל – "בנים אתם לה' אלקיכם"²⁷³, "בני בכורי ישראל"²⁷⁴.

(268) תנחומא וירא כב.

(269) בשלח יד, כב.

(270) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.

(271) תהלים לג, ו.

(272) קידושין מ, ב. וש"נ.

(273) פ' ראה יד, א.

(274) שמות ד, כב.

(262) ראה לקו"ש חט"ז ע' 380 ובהערה 47. ח"כ ע' 248 ובהערה

40. חכ"א ע' 245 ובהערה 14.

(263) שבועות לט, סע"א. וש"נ.

(264) פ' ראה יג, ד.

(265) ראה סה"מ תרפ"ט ע' 203 ואילך. וראה גם תו"מ סה"מ תמוז

ע' מט ואילך. וש"נ.

(266) ישע' מט, כב.

(267) סהמ"צ להצ"ע עג, א – ע"פ לשון הכתוב ישע' ל, יז.

לג. אמנם, ישנו סדר נוסף בענין זה:

אם מאיזו סיבה שתהי' הי' ענין של גירושין – הנה "מאי דעבד עבד", היינו, שגם ענין הגירושין הוא דין בתורה.

ולכן, אין לו ליפול ברוחו, ולחשוב, שכיון ששלחו אותו בשליחות מסוימת, ולא הצליח למלא אותה, ועד שנתגרש הימנה, הרי זה סימן שאינו שייך גם לענינים אחרים, וכיון שהמצב כבר אבוד ("ס'איז סיי-ווי פאַרפאַלן"), יכול הוא לעשות "מה שלבו חפץ", שהרי נמצא ב"מקום שאין מכירין אותו"²⁷⁵, היינו, שכבר לא ניכר שהוא יהודי;

אלא, גם לאחר שהי' ענין של גירושין – אומרים לו: "לא טוב היות האדם לבדו"⁸⁴, ולכן צריכה להיות הנהגתו באופן שגם "לערב אל תנח ידיך"²⁷⁶ – לרתום את עצמו מחדש לעבודת השם, ובאופן ד"כמאן דבעי לי' למיעבד", לנצל את כל כחותיו, מכח ההליכה שברגל עד לכת התענוג והרצון שלמעלה מהמוח שבראש; ואז הנה לא זו בלבד שמצליח במילוי עבודתו החדשה, אלא עוד זאת, שמתכפר לו גם מה שמעל בשליחותו הראשונה.

וע"ד סיפור הגמרא²⁷⁷ "שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא . . . וכולם מתו . . . והי' העולם שמם, עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם", חמשה תלמידים, "והם הם העמידו תורה", והיינו, שאע"פ שלא הצליח עם כ"ד אלק תלמידים – הצליח ופעל עם חמשה תלמידים!

ועאכ"כ בנוגע לאנשים כערכנו – שגם כאשר מנסים פעם ופעמיים כו' עד לכ"ד אלף פעמים, ולא מצליחים, ח"ו רח"ל, הנה "לערב" צריכים להוסיף ולנסות עוד הפעם, ויכול להיות שע"ז ייסדו עולם שלם, לדורי דורות, עד סוף כל הדורות.

וזוהי ההוראה מסיפור הגמרא אודות ר"ע ותלמידיו, ששמץ מנהו שייך בנוגע לכאו"א מישראל – שמבלי הבט על מה שאירע בעבר, יכולים להעמיד בנין שלם, מן המסד עד הטפחות, שתהי' שלימות עשר הכחות הפנימיים, יחד עם הכחות המקיפים, ועד לענין ה"חן" שלמעלה – "אנן בחביבותא תליא מילתא"²⁷⁸.

ועד שע"י כללות עבודתם של ישראל – ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד²³⁴ – ממשיכים הגילוי ד"ה אחד ושמו אחד²⁷⁹ בעולם למטה.

(278) זח"ג קכח, א. וראה לקוטי לוי"צ לזהר שם (ס"ע שנה ואילך).

(279) זכרי' יד, ט.

(275) לשון חז"ל – מו"ק יז, א. וש"נ.

(276) קהלת יא, ו. וראה יבמות סב, ב.

(277) יבמות שם.

מבררת הגמרא, **מַאי אֲסוּתִיהּ** –) מה רפואתו] של השחין שהזכר לעיל. מבארת הגמרא **אֲמַר אֲבִי, גִּינְבָרָא** –) זנגביל] ו**מִרְחָכָא** –) פסולת סיגי כסף, הוציא ממנו בבקום שמתכים אותו כאשר כורים אותו מן החרדים] ו**כִּבְרִיתָא** –) גפרית] ו**חֲלָא דְחִמְרָא** –) חומץ יין] ו**מִשְׁחָא דְחִיתָא** –) שמן זית] ו**נִמְסָפִי חִיזָא** –) נטף ציר חלב] ו**שִׁיפִי לֵה** –) **בְּנֵי גִרְפָּא דְאוּחוּ** –) וסכים אותו בצבת אוח.

יש שְׁלֹשָׁה אופנים של גִּיטִין שהם פְּסוּלִין מדרבנן לכתחילה, ואם נִשְׁאֵת בדיעבד אזי הוֹלֵךְ מבעלה השני בְּכֶשֶׁר. א. גט שהבעל כָּתַב בְּכָתֶב יָדוֹ, ואולם אִין חתומים עָלָיו עֲדִים. ב. גט שֵׁשׁ עָלָיו עֲדִים ואִין בּו זֶמֶן - לא כתוב בו תאריך כתיבתו. ג. גט שֵׁשׁ בּו זֶמֶן - כתוב בו התאריך ואִין בּו אֵלֶּא עַד אַחֵר, הָרִי אֵלֹו הֵם שְׁלֹשָׁה אופנים של גִּיטִין שהם פְּסוּלִין לכתחילה, ואם נִשְׁאֵת בהם בדיעבד אזי הוֹלֵךְ בְּכֶשֶׁר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אומֵר, אִף עַל פִּי שְׂאֵן חתומים עָלָיו - על הגט עֲדִים כּלל, אֵלֶּא שֶׁהֵבֵל נִתְּנָו לָהּ אֵת הֵגֶט בְּכֶנִי עֲדִים, הֵגֶט בְּכֶשֶׁר לכתחילה, וְגוֹזֵהּ האשה את כתובתה אפילו מִנְּכֻסִּים מְשֻׁעָבְדִים על ידי גֵּט זֶה, שֶׁכֵּן עֵדֵי הַמְסִירָה, כְּלוֹמֵר הָעֵדִים שֶׁבִּנְהִיגָם נִמְסָר הֵגֶט לַאֲשֶׁר, הֵם הַעוֹשִׂים אֵת הַכְרִירוּת, וְלֹא עֵדֵי הַחֲתִימָה, כְּלוֹמֵר הָעֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הֵגֶט. ואִין צִירִין עֵדֵי חֲתִימָה, לִפִּי שְׂאֵן הָעֲדִים - עֵדֵי הַחֲתִימָה חוֹתְמִים עַל הֵגֶט אֵלֶּא מִכְּנִי תִּיקִין הָעוֹלָם, שְׁמָא יִמּוּתוֹ עֵדֵי הַמְסִירָה, ויִבּוֹא הֵבֵל ויערער על הֵגֶט, ואִין יוֹכֵל הֵגֶט לַהֲתַקִּים עַל יַדִּי עֵדֵי הַחֲתִימָה. לִכֵּן הֵגֶט כְּשֶׁר לכתחילה אִף לֹא רַבִּי חֲתִימָה.

הגמרא מבררת האם יש עוד אופנים בהם הגט פסול לכתחילה והולד כשר.

מקשה הזמרא עזר, **וְהָאֵיכָּא** אופן של גט הפסול משום **שְׁלוּם מַלְכוּת**, כגון גט שנכתב בו התאריך למנין מלכות שאינה מולכת במקום כתיבת הגט, או למנין מלכות שכבר עברה מן העולם, כגון מדי או יון, ודרי גם באופן זה הגט פסול והולד כשר. ומדוע לא כללה המשנה אופן מתרצת הגמרא, **הֵתָם** בפסול שלום מלכות, ודין הוא שהאשה **תִּצָּא** אפילו בדיעבד אם נישאה בו, **אֵר** האשה בשלשה אופנים אלו ודין

וּמִנְיָא דְסִפָּא כּוּונתוֹ לְמַעוּטֵי הָא – אופן ז' –
דְתִנְיָא, שְׁלִיחַ הַמְכִּירָא גַם מְמַדֵּינַת הַיָּם, וְנִתְּנָה
לָהּ הַשְּׁלִיחַ וְלֹא אֲמָר (לָהּ) 'בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי
נִתְחַתֵּם', וְהִלְכָה הָאִשָּׁה וּנִישְׂאָה בְּגֵט זֶה, 'וְצִיא
אוֹתָהּ בַּעֲלָהּ הַשֵּׁנִי וְהוֹלֵךְ מִמֶּנּוּ מִמּוֹר, בְּדֶרֶךְ רִבִּי
מֵאִיר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, אִין תְּהִלָּד מִמּוֹר.
וּמִבִּאֲרַת הַבְּרִייתָא שׁוּת תִּקְנָה לֵגַט זֶה, וּבְצִירָה
עֲשֶׂה כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה מוֹרֶת לְהִינְשָׂא לְכַתְחִילָהּ,
וְיִלְכֵּן הַשְּׁלִיחַ אֶת הַגֵּט הַמִּטְּנָה, וְיִחוּזֵר וְיִתְּנֶנּוּ
לָהּ בְּפָנֵי שְׁנֵי, וְיֵאמֹר לָהּ בִּשְׁעַת הַמִּסְדָּרָה
הַשֵּׁנִי 'בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִתְחַתֵּם'. וְאִם כֵּן, כּוּונַת
הַמִּשְׁנָה בְּמִנְיָן שֶׁל הַסִּפָּא הוּא לְמַעַט אופן זֶה,
שֶׁבו הוֹלֵד מִמּוֹר לְדַעַת רִבִּי מֵאִיר, וְאִילוּ בְּאופִנים
הַשְּׁנֵיִים בְּמִשְׁנָה אִין הוֹלֵד מִמּוֹר. וּבִכֵּן מִשְׁמִיעָה
הַמִּשְׁנָה, שֶׁבְּרִייתָא זֹאת אֵינָה מְשׁוּבָשֶׁת, וְהוֹלֵד אֵכָן
מִמּוֹר לְדַעַת רִבִּי מֵאִיר אִפִּילוּ בְּאופֵן זֶה, אִם
אִמְנָם לֹא אֲמַר הַשְּׁלִיחַ 'בְּפָנֵי נִכְתָּב וּבְפָנֵי נִתְחַתֵּם'.
שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה, 'כְּתֹב בְּכַתֵּב יְדֹ, וְאִין עֲלִיו עֲרִים':
אֲמָר רַב, גַּט שֶׁכָּתוּב בְּכַתֵּב יְדֹ שֶׁל הַבַּעַל שְׁנֵינוּ
בְּמִשְׁנָה, וְלֹא גַט שֶׁכָּתַב הַסּוֹפֵר. מְבֻרָר הַגְּמָרָא,
אִיֵּיא – עַל אִיזֵה מְשֻׁלֶּשֶׁת הָאופִנים בְּמִשְׁנָה
אֲמַר רַב אֶת דְּבָרָיו. אִילֵּימָא אִרְיָשָׁא, עַל הָאופֵן
הָרָאשׁוֹן, 'כְּתֹב בְּכַתֵּב יְדֹ וְאִין עֲלִיו עֲרִים', אִזִּי
פְּשִׁיטָא שֶׁהֵגַט כָּתוּב בְּכַתֵּב יְדִי הַבַּעַל שֶׁכֵּן 'כְּתֹב
'יְדִי' קִתְּנִי בְּמִשְׁנָה. וְאֵלֵּא אִם נֶאֱמַר שֶׁאֲמַר רַב
אֶת דְּבָרָיו (אֲמַעְיָרָא) [אֲמַעְיָרָא] – עַל הָאופֵן
הָאֲמַצְעִי, יֵשׁ עֲלִיו עֲרִים וְאִין בִּזְמַן, הָרִי אֲמַרָה
הַמִּשְׁנָה בְּפִירוּשׁ שִׁישׁ עֲלִיו עֲרִים, וְאִם כֵּן אִין
הַבְּדֵל הָאֵם הֵגַט כָּתוּב בְּכַתֵּב יְדֹ אוּ בְּכַתֵּב
הַסּוֹפֵר. מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא, אֵלֵּא רַב דִּיבֵּר אֲסִיפָא
– עַל הָאופֵן הַשְּׁלִישִׁי, יֵשׁ בִּזְמַן וְאִין בִּזְמַן אֵלֵּא
רַב אַחֵר, שְׁהוֹלֵךְ כְּשֶׁר,

גיטין. פרק תשיעי – המגרש דף פו עמוד א – בשיתוף מהדורת טובי'ס צו רש"י תוספות

מן עלולי ומן ערורי מלכא ומלכתא. נראה לר"י דגרסי איפכא מן ערורי ומן עלולי מלכא ומלכתא דלשון גלילה שייך במלך ופרעורי גבי שאר כל אדם: **ר"ש**. פי' בקונטרס רושם וסימן שעושים לעבדים ואית ספרים דגרסי ורשו דאנישי פי' שאין עליו מלוה:

מן עלולי מלכא. כן הוא כמו שפי' בקונטרס כאן דמוקחב למלכות הוי מקח טעות כדאמר' בהאומנין (נ"ח ב) ובהמוכר פירות (נ"ח ב) אמרין בהדיא דאומר לו הרי שלך לפניך ובפ"ק דקידושין (דף י"א) ובפ' אע"פ (מסכת נה) גבי סימפון בעבדים ליקא דאמר מאי אמרת ליסטס מוזין או מוכחב למלכות הנהו קלא אית להו צריך לפרש כמו שפי' ר"ת קלא אית להו ולא שכיחא ולא כמו שפי' בקונטרס' התם קלא אית להו וסבר וקביל ומאי דאתקין לכתוב בשטר לא הוי אלא לשופרא שלא יטעו העולם כמו חרורי דפשיטא שאם משוחרר הוא שהמקח בטל: **עד** טענה. והא דאמרין סימפון בעבדים ליקא אי בבארי הא קא חזי ליה אי בגנאי לא איכפת ליה היינו במומין שחו עליו עתה אכל באותן שביבא עליו אחר כך ולא יהיה אז ראוי למיכס קמיה ודאי הנה מקח טעות אף על גב דכי האי הויא משפחת סימפון בעבדים איכא למימר דהא לא שכיחא:

שלישה גיטין פסולין. לעיל (דף ג) פירשתי ומה שפי' בקונטרס דהך משנה לא כרבי אלעזר ולא כר"מ אין נראה דאיכא בגמ' דמוקי לה כר' מאיר: **מוקי** לההיא כר' מאיר. נראה דלא גרסי' והיא דאמרת' קאי: **מניינא** דסיפא למעוטי הא דתנא בו. כל משניות מפיק מחד מיעוטא ממניינא דרישא ודך ברייתא ממניינא דסיפא ואשמעינן דמתרצתא היא ורבינו יצחק אומר דהך ברייתא איצטריכא מיעוטא לחוד לפי שיש תקנה אפי' לר"מ אפילו לכתחילה לינשא ויחזיר לטולא הימנה וליתנו לה קודם נישואין: **אמר** רב כתב ידו ועד אכל כתב סופר ועד לא אפי' בספרא מובהק דסביקא ליה לרב התם סופר שנינו כדפירש בקונט' ורבינו חננאל גריס דוקא כתב ידו ועד הוא דפסול ואם נישאת הוולד כשר אכל כתב סופר ועד תינשא לכתחילה ושמואל אמר אפילו כתב סופר ועד דוקא דיעבד כשר ודתנן כתב סופר ועד כשר וגושני התם בסופר מובהק וגירסא זו אינה בשום ספר ועוד יש לומר דלרב כתב סופר מובהק ועד כשר לכתחילה אכל בסופר שנינו מובהק ועד פסול אפילו בדיעבד:

יש

מסירה וקא הפעל ויערער לומר לא גירשתי: **גמ'** ותו ליקא. גיטין פסולין לכתחילה והולד כשר: **והאיכא גמ' יין**. דאמרין לעיל בגמ' אם נישת לא תצא: **הכא תצא**. רב ולוי פליגי בה לקמן בשמעתין: **התם**. אמרין בגמ' אם נתגרשה תנשא לכתחילה בפרק הורק (לעיל עט): **הניחא לרבי מאיר**. דאמר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין הולד ממזר: **אלא לרבינן**. אי מתני' דהקא דרבינן היא ניתני נמי הקא גט קרת: **התם תצא**. אפילו לרבינן: **שלוש מלכות**. דאמרין בהורק (שם עט) כתב לשם מלכות רב: **מניינא דרישא**. שלשה גיטין פסולין: **גמ' אלו ג'** גיטין פסולין משמע מיעוטא הני ותו לא: **הני דאמרין**. ואשמעינן דמתני' ר"מ היא דאמר התם הולד ממזר: **למעוטי הא דתנא**. דהקא הולד ממזר רב' מאיר ואשמעינן מתני' דברייתא מתרצתא היא דאפילו כה"ג משוי ליה ר"מ ממזר: **אי נימא ארישא**. דליכא שום עד: **אלא אמצעיתא**. שפסול משום זמן מה לי כתב ידו מה לי כתב סופר הרי יש עליו עדים:

ורוקא

לאפוקי מדבועא מיניה רבא מרב נחמן היום אי את אשתי ולמחר הרי את אשתי. מהו ופשט ליה כיון דפסקה פסקה אפ"ה תמן דלא לעבדי הכי שלא להוציא לעז על הגט: **מוצדק לעבדו**. דינו פסוק לעבדות שאין שום ערעור במכירה: **ופטיר ופטיר מן חוריו**. ופרש ומפולג מכל חירות כמו הנפטר מרבו (יומא דף גג): **ועטיר**. כמו עיטרא שטר חלוקה רק הבמות לא סרו (מלכים ב יב) מתרגם לא עטרא: **ומן ערורי מלכא ומלכתא**. ומערער המלך והמלכה שלא חטא להיות מוכחב למלכות להירג שאם היה מוכחב למלכות מקחו בטל כדאמר בב"מ בהשוכר: **ורשום דאניש**. רושם סימן שעושים על העבדים כדאמר' במסכת שבת (דף נח): **לא אית עליו**. מאדם אחר חוץ מן המוכר הנה: **ומנוקה מכל מום**. כמו לסטים מוזין דמקחו בטל: **ומן שחין דנפיק עד טענה**. וכל שחין שצינא בפניו עד שתי שנים וקאמיס למיכס קמיה: **עד טענה**. כל פריש שתי שנים והאי דקא אמר' סימפון בעבדים ליקא היינו היכא דובין סתמא אכל הקא כיון דאתני מקחו בטל וזה עכשיו אין לו שחין ודרך שחין יטעו שהולך לו חוזר עד שתי שנים לפיכך עד ב' שנים מתנה עמו שאם יצא בו אותו שחין עד שתי שנים שיהא מקחו בטל לפי שבכר היה בו המום הנה ולא ראה: **גינברא**. כמשמעו וגביל: **ומרתכא**. פסולת סיני כסף שיוצא ממנו במקום שמתכין אותו בשעת חפירתו מן ההרים וקורין לו קוגילין: **וכבריתא**. גפרית: **ושניף** ליה כנדרפא דאיווא. וסך אותו בגופה של און: **מתני'** ואם נישת הולד כשר. האי תנא לאו כרבי מאיר סבירא ליה דאמר עדי חתימה כרתי דלרבי מאיר הולד ממזר ולמאן דמוקי לה בגמ' כרבי מאיר איכא למימר דכתב ידו כמאה עדים דמי ולא כרבי אלעזר סבירא ליה דאמר עדי מסירה כרתי דהא פליג רבי אלעזר בסיפא אלא כיון דכתב ידו הוא וכתב ונתן קרינא ביה ואע"ג דליכא עד מסירה כשר כדאמרינא ונחזיר רבנן פסלינהו דלמא אתי לאכשורי בכתב סופר הלכך לא תינשא ואם נישת הולד כשר ודוקא כתב ידו אכל כתב סופר ואין שם עד הולד ממזר: **ימן**. תקנתא דרבינן משום בת אחותו כדאמרין בפ"ק (לעיל דף יז) הלכך הולד כשר: **אלא עד אחר**. פליגי בה בגמרא איכא למ"ד אכתב ידו קאי אפילו הכי אשמעינן דלכתחילה לא ורישא אשמעינן דאפי' אין בו עד אם נישת הולד כשר ואיכא למאן דאמר אכתב סופר קאי ואפי' הכי הולד כשר דסופר הנה ליה במקום עד שני: **ו'** **אלעזר אומר אף על פי שאין עליו עדים**. ואינו כתב ידו: **אלא שנתנו לה בפני עדים כשר**. לינשא לכתחילה: **תיקון העולם**. שקא ומתו עד

לאפוקי מדבועא מיניה רבא מרב נחמן היום אי את אשתי ולמחר הרי את אשתי ופשוטו של דבר שחרור הרי את בת חורין הרי את לעצמך: **אתקין רב יהודה בשטר זביגי דעבדי עבדא דנן מוצדק לעבדו ופטיר ופטיר מן חוריו ומן עלולי ומן ערורי מלכא ומלכתא ורשום דאניש לא אית עלוהי ומנוקה מכל מום ומן שחין דנפיק עד טענה חדת ועתיק מאי אסתיה אמר אביי גינברא ומרתכא וכבריתא וחלא דחמרא ומשחא דותא ונטפיק חוריא ושייפי ליה כנדרפא דאיווא: **משנה שלישה** גיטין פסולין ואם נשאת הולד כשר כתב בכתב ידו ואין עליו עדים יש עליו עדים ואין בו זמן יש בו זמן ואין בו אלא עד אחר הרי אלו שלישה גיטין פסולין ואם נשאת הולד כשר רבי אלעזר אומר אף על פי שאין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וגובה מנכסים משועבדים שאין העדים חותמים על הגט אלא מפני תיקון העולם: **גמרא** ותו ליקא והא איכא גמ' יטעו התם לא תצא הכא תצא הניחא למאן דאמר הכא תצא אלא למאן דאמר הכא לא תצא מאי איכא למימר התם תינשא לכתחילה הכא דיעבד והא איכא גמ' קרר התם הולד ממזר הכא הולד כשר הניחא לרבי מאיר (דאמר כל המשנה ממטבע שפכעו חכמים בגיטין הולד ממזר) אלא לרבינן מאי איכא למימר התם תצא הכא לא תצא הניחא למאן דאמר הכא לא תצא אלא למאן דאמר הכא תצא מאי איכא למימר במקושר לא קא מיירי והא איכא שלום מלכות התם תצא הכא לא תצא הניחא למאן דאמר הכא לא תצא אלא למאן דאמר הכא תצא מאי איכא למימר (התם הולד ממזר הכא הולד כשר הניחא לרבי מאיר אלא לרבינן מאי איכא למימר) מוקים לה בדרבי מאיר והתם הולד ממזר הכא הולד כשר מנינא דרישא למעוטי מאי ומנינא דסיפא למעוטי מאי מנינא דרישא למעוטי הני דאמרן מנינא דסיפא למעוטי הא דתנא המכיא גמ' ממדינת הים נתנו לה ולא אמר (לה) בפני נכתב ובפני נחתם יוציא והולד ממזר דכרי רבי מאיר וחכמים אומרים אין הולד ממזר כיצד יעשה ויפלונו הימנה ויחזור ויתננו לה בפני שנים ואמר בפני נכתב ובפני נחתם: **כתב בכתב ידו ואין עליו עדים**: **אמר רב כתב ידו שנינו אהייא אולימא ארישא פשיטא כתב ידו קתני ולא אמצעיתא הרי יש עליו עדים אלא אסיפא יש בו זמן ואין בו אלא עד אחר****

יש לה בנים לא תצא בו, וא"ת מאי פריך לעיל הניחא למ"ד לא תצא אלא למ"ד תצא מאי איכא למימר ומאי קושיא נימא דבשלוש מלכות אפילו יש לה בנים תצא וי"ל דבשלוש מלכות נמי כיון דלרבנן הולך כשר יש לה בנים לא תצא:

ורק לה קידושין ספק קרוב בו, ב' ד'

אחין ויבמות (ו) דייק ואילו בגירושין ספק קרוב לו בו' לא קתני ומפרש לה: ה'עופות פוסלין במי חטאת. טעמא משום שתהא חיותו בכלי אכל משום מלאכה אין נפסל אחר קידוש כדאמרינן בספרי ובמס' פרה (פ"ד מ"ד) ומיהו משום היסח הדעת נראה דנפסלין לא אחר קידוש ובמקום אחר הארכתי:

וליתכשר

ודוקא כתב ידו ועד אבל כתב סופר ועד לא ושמאל אמר אפילו כתב סופר ועד שהרי שנינו כתב סופר ועד כשר ורב מי דמי התם תינשא לכתחילה הכא דיעבד ושמאל לא קשיא הא בספרא דמובהק והא בספרא דלא מובהק וכן אמר רבי יוחנן (כתב ידו שנינו) אמר ליה רבי אלעזר הרי יש עליו עדים אמר ליה אסיפא וימני אמר רב תצא וימני אמר רב לא תצא הא כיצד יש לה בנים

לא תצא אין לה בנים תצא מתיב מר זוטרא בר טוביה וכולן שהיו בהן ספק קידושין או ספק גירושין הרי אלו חולצות ולא מתיבמות כיצד ספק קידושין ורק לה קידושין ספק קרוב לה ספק קרוב לו זהו ספק קידושין ספק גירושין כתב בכתב ידו ואין עליו עדים יש עליו עדים ואין בו זמן יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד הרי זה ספק גירושין ואי אמרת לא תצא צרתה אתיא לביבומי תתיבם ואין בכך כלום חששא דרבנן היא לוי אמר לעולם לא תצא וכן אמר רבי יוחנן לכני רבי חלפתא דמן הונא הכי אמר אבוכו לעולם לא תצא וקרצית שבועמיר אינה פוסלת במי חטאת מאי קרצית אמר אביי דידכתא דביני ביני מתיב רב דניאל בר רב קמינא כל העופות פוסלין במי חטאת חוץ מן היונה מפני שמוצצת ואם איתא ניתני חוץ מיונה וקרצית לא פסיקא ליה דגדולה לא פסלה וקטנה פסלה ועד כמה אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי אמי עד בנות: רבי אלעזר אומר אף על פי וכו': אמר רב יהודה אמר רב הלכה כרבי אלעזר בגיטין כי אמריתיה קמיה דשמואל אמר אף בשטרות ורב סבר בשטרות לא הא קתני וגובה מנכסים משועבדים רבי אלעזר תרתי אמר ורב סבר בנותיה בהדא ופלגי עליה בהדא וכן אמר רב יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי הלכה כרבי אלעזר בגיטין ורבי ינאי אמר אפילו ריח הגט אין בו ורבי ינאי לית ליה דרבי אלעזר הכי קאמר לרבנן אפילו ריח הגט אין בו וכן אמר רבי יוסי ברבי חנינא אמר ריש לקיש הלכה כרבי אלעזר בגיטין ורבי יוחנן אמר אפילו ריח הגט אין בו לימא רבי יוחנן לית ליה דרבי אלעזר הכי קאמר לרבנן אפילו ריח הגט אין בו שלח ליה רבי אבא בר זבדא למרי בר מר בעי מיניה מרב הונא הלכה כרבי אלעזר בגיטין או אין הלכה אדהכי נח נפשיה דרב הונא אמר ליה רבה בריה הכי אמר אבא משמיה דרבא הלכה כרבי אלעזר בגיטין ורבותינו הפקיאין בדבר הלכה משום רבינו אמרו הלכה כרבי אלעזר בגיטין דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כרבי אלעזר בגיטין איכא דאמרי ורבותינו הפקיאין בדבר הלכה ותלמידיו רבינו משום רבינו אמרו הלכה כרבי אלעזר בגיטין דאמר רב חסדא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כרבי אלעזר בגיטין וכן כי אתא רבין אמר רבי אלעזר אמר רב הלכה כרבי אלעזר בגיטין: משננה שנים ששלחו שני גיטין שוין ונתעברו נותן שניהם לזו ושניהם לזו לפיכך אבד אחד מהן הרי השני כשל חמשה שכתבו כלל בתוך הגט איש פלוני מגרש פלונית ופלוני פלונית והעדים מלמטה כולן כשרין וינתן לכל אחת ואחת היה כותב טופס לכל אחד ואחד והעדים מלמטה את שהעדים יקריין עמו כשר: גמרא מאן תנא אמר רבי ירמיה דלא כרבי אלעזר דאי רבי אלעזר כיון דאמר עדי מסירה כרתי הא לא ידעי בהי מיניהו קא מגרשה אביי אמר אפילו תימא רבי אלעזר אימא דבעי רבי אלעזר כתיבה לשמה נתינה לשמה מי בעי: חמשה שכתבו כלל בו: היכי דמי כלל היכי דמי טופס אמר רבי יוחנן זמן אחד לכולן זהו כלל זמן אחד ואחד זהו טופס וריש לקיש אמר אפילו

ודוקא כתב ידו ועד. הוא דאמרינן הולך כשר וכן תימא הא מרישא שמעין לה דאפילו בלא שום עד הולך כשר אי לאו סיפא הוה אמינא היכא דאיכא עד אחד עם כתב ידו תינשא לכתחילה: דהא תנן לקמן בפירקין: כתב סופר ועד כשר. כלומר כתב סופר וחתם עד אחד כשר: ורב. אמר לך מי דמי התם כשר לכתחילה משמע דהתם חתם סופר עם

העד שנינו כדמתרץ לה רבי ירמיה לקמן: ושמאל. לית ליה דרבי ירמיה אלא כתב סופר ולא חתם והיינו טעם דכשר לכתחילה בספרא דמובהק ובקי בתורת גיטין ולא בכתבנו אלא אם שמע מפי הבעל: וכן א"ר יוחנן. כרב דאמר כתב ידו שנינו אכל כתב סופר הולך ממור: הרי יש עליו עדים. ר' אלעזר סבר דאמצעיתא קאי וימני אמר רב. בהני שלשה גיטין דמתני אם ניסת תצא: יש לה בנים. קודם שנודע לנו שבגט הוה ניסת: לא תצא. שלא להוציא לעז ממזורה על בניה: וכולן. חמש עשרה עריות שאמרו שפטרות צרותיהן מן התלידה אם היו בהן לבגליתן הפות קידושין ספק או שגרשן לפני מוהו גירושין ספק נמצאת צרתה ספק שהיא צרת ערוה ופטורה ספק שאינה צרת ערוה וזקוקה לזבם: הרי אלו. הצרות: חולצות. שמו זקוקה היא: ולא מתיבמות. שמו אינה זקוקה ונמצא נושא אשת אח שלא במקום מצוה: והו ספק גירושין. דכיון דמדאורייתא כשר זקוקה צרתה לזבם: ואי אמרת לא תצא. אם ניסת בגט זה: אתי למישר. גט זה מעליא וצרתה לאו צרת ערוה היא ואתי לזבומה: ומשנינן תתיבם ואין בכך כלום. כלומר אי אתי לזבומה לא איכפת לן כולי האי דנגזרו הא אטא דא דכיון דכשר מדאורייתא חששא דרבנן בעלמא היא ולא צרת ערוה היא: לעולם לא תצא. ואפי' אין לה בנים: וקרצית שבועמיר בו. ועוד שמועה זו אמר אבייב דקרצית הנמצאת בעמרים אינה פוסלת במי חטאת אם שותת מתן: מפני שמוצצת ואינה מתחזקת ממים שבפיה לחזור ולטפס בתוך הכלי דתנן התם שתתה מתן בהמה חיה ועוף פסולין מפני שמקאים מפיהם לתוכן וכבר בטלו בפיהן מתורת מי חטאת: וידכתא. וזבוב גדול במין חגב: דביני ביני. הנמצא בין העמרים: עד כפה. הוה קטנה ופסלה: עד כרית. ומכונת ומעלה הוה גדולה ולא פסלה: והלכה כר' אלעזר בגיטין. דעדי מסירה כרתי ואפילו פסולא דרבנן ליכא אכל לא בשטרות דכתיב בהן וכתוב בספר וחתום בידמיה בספר המקנה: אפי' בשטרות. דהתם עצה טובה קמיל מפני תיקון העולם: והא קתני. מתניתין: גובה מנכסים משועבדים. אם שטר הוא או גט זה וגובה בתובה מנכסים משועבדים

דתנן בכתובות (דף פט.) הוציאה גט ואין עמו בתובה גובה בתובתה: תרתי אמר. בגיטין ושטרות: ריח הגט. ליפסל בכהונה להחמיר וכל שכן להחיר: ורבותינו הפקיאין בדבר הלכה. הנה דמפרש ואזיל רב חמא בר גוריא: משום רבינו. רב: תרתי. רב חסדא: מתני' שני גיטין שוין. בשמותיהן: הרי השני כשל. דלא ידעין דמאן ניהו: טופס לכל אחד ואחד. בגמ' מפרש לה: את שהעדים נקרים עמו. היינו מתחנן אבל עליונים פסולים שמו לא העידו אלא על האחרון: גמ' מאן תנא. דקתני דאיכא תקנתא בנותן שניהם לזו ושניהם לזו: דלא כר' אלעזר. אלא כר' מאיר הלך כל אחת מהן מתגרשת בשלה שהרי כא לידה ועריו חתומים בו ור' מאיר כיון דלא בעי עדי מסירה שפיר דמי דהא כל גיטין נמי משתחמו העדים אינן יודעין למי קתן: הא לא ידעי. עדי מסירה בהי מיניהו מייגרשא ואין זו תנינה לשמה מבוררת ורבי אלעזר כיון דחתימה לשמה לא בעי על כרחיק לשמה דכתיב בקרא אכתב ונתן קאי:

אָפֿי, קרצית היא **יִידֶקֶתא** – זבוב גדול, כמין חגב, דנמצא **בִּינֵי כִיפֵי** – בין העמרים. מקשה הגמרא על דין זה, **מְתִיב רַב דִּנְיָאֵל פֿר רַב קְטִינָא, כָּל הָעוֹפּוֹת פּוֹסְלִין בְּמֵי הַמָּתָא** אם שנו מהם, לפי שהמים שבפיהן בטלו מתורת מי חטאת, ומים אלו חחרים ומטפטים לכלי, ופוסלים את כל המים, חוץ מן הַיּוֹנָה שאינה פוסלת. **כִּפְּנֵי שְׁהִינָה מוֹצֵצָת** את המים, ואינם מטפטים חזרה לכלי. **וְאִם אֵתָא** כדברי רבי חלפתא שגם קרצית אינה פוסלת את המים, אזי נִתְּנִי שכל העופות פוסלים חוץ מִיּוֹנָה וְקִרְצִית. ומדוע לא הזכירה זאת המשנה. מתרצת הגמרא, **לֹא פְסִיקָא לִיה** לתנא את דין הקרצית, שהרי דין זה אינו נכון בכל מיני הקרצית, לפי דקריצת גְּדוֹלָה אמנם **לֹא פְסִלָה** את המים אם שתתה מהם, וקִמְטָה – אך קרצית קטנה אכן פְסִלָה את המים כיון שהם מטפטים מפיה. אך יונה לעולם אינה פוסלת, ולכן הזכיר התנא רק אותה. מבררת הגמרא, **וְעַד כִּמָּה** – עד איזה גדול נחשבת הקרצית קטנה, ופוסלת את המים. מבארת הגמרא, **אֲמַר רַבִּי יִרְמְיָה, וְאֵיתִימָא רַבִּי אָמִי**, קרצית שהיא עַד כִּוּוֹת פוסלת את המים, אך קרצית גדולה יותר אינה פוסלתם, מפני שהיא מוצצת.

שנינו במשנה **רַבִּי אֱלֶעָזֶר אָמַר, אֵף עַל פִּי יָכוֹ' שאין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים, כשר, וגובה מנכסים משועבדים:**

הגמרא מבארת האם הלכה כרבי אלעזר בגיטין ובשטרות:

אָמַר רַב הִוְוָה אָמַר רַב, הִלְכָה כְּרַבִּי אֱלֶעָזֶר, שגט שיש בו עדי מסירה כשר אף ללא עדי חתימה. אך רבי אלעזר דובר רק בִּנְיָוִין, ולא בשטרות ממון, ושטר שאין בו עדי חתימה פסול. מוסיף רב יהודה לומר, **כִּי אֲמַרְיָתָה קָמִיה דְּשִׁמְוֵאל** – כאשר אמרתי דבר זה לפני שמואל, **אָמַר לִי שֹׁאֵף בְּשִׁמְרוֹת מִמּוֹן סוֹבֵר רַבִּי אֱלֶעָזֶר** שדי בעדי מסירה. וכן הלכה. הגמרא מקשה על דברי רב, **וְרַב סָבַר בְּשִׁמְרוֹת מִמּוֹן לֹא אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזֶר שדי בעדי מסירה, הָא קִתְּנִי במשנה (ע"א) 'וְיִזְכֶּה מִנְכָּסִים מִשְׁוֹעֲבָדִים', ומשמע שאף לענין ממון די בעדי מסירה, לדעת רבי אלעזר. מתרצת הגמרא, שאמנם רבי אֱלֶעָזֶר תִּרְתִּי אָמַר, ולדעתו אכן די בעדי מסירה גם לענין ממון, **וְרַב סָבַר בְּיוֹתֵיה דְּרַבִּי אֱלֶעָזֶר בְּחֶדְא, לענין גיטין, ופְּלִגֵּי עָלֶיהָ בְּחֶדְא, לענין שטרות.****

וְכֵן אָמַר רַב יַעֲקֹב פֿר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, הִלְכָה כְּרַבִּי אֱלֶעָזֶר בְּנִיטִין ולא בשטרות. וְרַבִּי יִנְאִי אָמַר, גט ללא עדי חתימה פסול לגמרי, **וְאִפִּילוּ רִיתֵי הַגֵּט אֵין בּוֹ, שלא נפסלה האשה אפילו לכהונה. שואלת הגמרא, וְרַבִּי יִנְאִי לִית לִיה דְּרַבִּי אֱלֶעָזֶר, והאם אינו פוסק כמותם. משיבה הגמרא, רַבִּי יִנְאִי פוסק כרבי אלעזר, וְהִי קְאָמַר, שִׁלְרִבְנָן החולקים על רבי אלעזר, ופוסלים גט זה, אזי אִפִּילוּ רִיתֵי הַגֵּט אֵין בּוֹ. וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, הִלְכָה כְּרַבִּי אֱלֶעָזֶר בְּנִיטִין ולא בשטרות, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אִפִּילוּ רִיתֵי הַגֵּט אֵין בּוֹ והיא כשירה לכהונה. שואלת הגמרא, לִימָא**

המשך בעמוד קיד

סָפֵק גִּירוּשִׁין למת, כלומר שספק אם אכן היו מקדשות לאח המת, או שודאי היו מקדשות לו אלא שגירשן האח קודם מותו ויש ספק האם הועילו הגירושין, אזי **הָרִי אָלוּ** – צרותיהן של נשים אלו חולצות ולא מִתְּיַבְמוֹת, שהרי אינן יכולות להתייבם, שמא הערה היתה נשואה למת ואם כן צרתה נפטרה מהיבום כדין צרת ערה, וכן אינן מותרות לשוק שמא הערה לא נתקדשה או שמא נתגרשה, ונמצא שהצרה אינה צרת ערה, ועל צד זה זקוקה היא ליבום. ומבארת המשנה, **כִּי־צַד** הוא סָפֵק קִירוּשִׁין, כגון שוֹרֵק לַח האח המת קִירוּשִׁין, והקידושין נפלו **סָפֵק קָרוֹב לָהּ וסָפֵק קָרוֹב לוֹ, וְהָוּ סָפֵק קִירוּשִׁין** שכן אם הקידושין נפלו קרוב לה אזי היא מקדשת, ואם הם נפלו קרוב לו אזי אינה מקדשת. וכיצד הוא סָפֵק גִּירוּשִׁין, דהו באופן שכתב לה גט בכתב ידו וְאֵין עָלָיו עֵדִים, או שנתן לה גט שיש עָלָיו עֵדִים וְאֵין בּוֹ יָמֵן, או גט שיש בו יָמֵן וְאֵין בּוֹ אֶלָּא עַד אַחֶהּ, ובאופנים הללו הָרִי זה סָפֵק גִּירוּשִׁין. מקשה הגמרא על דברי רב, **וְאִי אֲמַרְתִּי** שבשלשה אופנים אלו **לֹא תֵצֵא** האשה אם נישאה לאדם אחר בגט זה, אם יש לה בנים ממנו, אזי יכולים אנשים לחשוב שגט כזה הוא גט גמור, ואזי אם יהיה אופן שאשה אחרת ושאלו לה בנין נתגרשה בגט כזה והיא ערה על היבם, אזי יחשבו שהיא מגורשת גמורה וצָרְתָּה אינה צרת ערה וְאֵיתִי לִיבּוּמִי את צרתה. מתרצת הגמרא, אפילו אם אמנם הִתְיַבְּמָה צרת אשה זו, אין לחשוש לכך, וְאֵין בָּכָה בְּלוֹם, משום שמדאורייתא גיטין אלו כשרים, וצרתה מותרת להתייבם, אלא שחכמים פסלו גיטין אלו, ואף אם יתייבמו הצרות אזי רק **הַשֵּׁשֶׁף דְּרִבְנָן** היא. לכן אין לגזור שתצא משום שמא יבואו לייבם את הצרות שהרי זוהי גזירה לגזירה.

הגמרא מבארת שיש חולקים על דעת רב: **לִי אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תֵצֵא** אשה שנישאה באחד מן הגיטין הללו, אפילו אם אין לה בנים מבעלה השני. וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם לֹא תֵצֵא אשה זו. וְכֵן אָמַר לְהוּ רַבִּי יוֹחָנָן לְבִנֵּי רַבִּי חֵלְפָתָא דְּמֵן הוֹנָא, הִכִּי אָמַר אֲבוּבּוֹן – כך אמר אביכם, רבי חלפתא, שְׁלֵעוֹלָם לֹא תֵצֵא. אגב דברי רבי יוחנן שאמר לבני רבי חלפתא שמועה ששמע מאביהם, הביאה הגמרא את המשך דברי רבי יוחנן שאמר להם שמועה נוספת בשם אביהם:

נאמר בתורה (במדבר יט ז), שאפר פרה אדומה טעון קידוש במים חיים, כלומר לשים את האפר על מי מעין נובעים שאינם מלוחים או חמים, ומים אלו צריכים להיות דרוקא בכלי. ואם היו במקום שאינו כלי, נפסלו המים לקידוש באפר הפרה. וכן פסולים המים מדרבנן אם הערו אותם מכלי אל כלי אחר. כן נפסלים המים בהיסח הדעת או אם נעשתה בהם מלאכה.

וכן אמר אביכם שהחיה ששמה קרצית, שְׁנַמְצָתָא בְּעִמְדָא – (בעמרים), אִינָה פּוֹסְלָת בְּמֵי הַמָּתָא – את המים שנתקדשו באפר פרה אדומה אם שתתה מהם, כאשר יבואר. מבררת הגמרא, **מֵאִי קְרָצִית** – איזו חיה זו. מבארת הגמרא, **אָמַר**

ומחדש רב שהולד כשר וְיָקָא אם הגט כתוב בכתב ידו של הבעל ויש עליו עַד, אָבֵל אם הגט כתוב בכתב ידו של סוֹפֵר ויש עליו עַד, אזי **לֹא** אמרה המשנה שהולד כשר, אלא הוא ממזר. לדעת רבי מאיר, וְשִׁמְוֵאל אָמַר, בסיפא של המשנה מדובר אִפִּילוּ בגט הכתוב בכתב סוֹפֵר ויש עליו עַד, שהולד אינו ממזר, שְׁהָרִי כַךְ שְׁנִינּוּ (להלן פז), שגט בכתב סוֹפֵר וחתם בו עַד אחר, הגט כָּשֵׁר. שואלת הגמרא, וְרַב, מדוע הוא אינו לומד מן המשנה (שם) שאכן מדובר כאן בכתב סופר. משיבה הגמרא, **מִי דָמִי** – האם דומה? האופן המדובר שם לאופן המדובר כאן, והרי הִתָּם הלשון 'כשר' משמע שתינשא לכתחילה בגט זה, ואילו הִקָּא מבואר שהגט פסול לכתחילה וכשר רק בדיעבד, ולכן על כרחך מדובר בשני אופנים שונים. מקשה הגמרא, וְשִׁמְוֵאל, שמביא ראיה מן המשנה שם, ולדעתו מדובר באותו אופן, מדוע אם כך שם כשר אפילו לכתחילה ואילו כאן כשר רק בדיעבד. מתרצת הגמרא, **לֹא קָשְׁיָא, שכן הָא –** שם מדובר בִּסְפָרָא דְּמוֹבָקָה – בסופר מובהק – הבקי בתורת גיטין, שודאי לא כתב את הגט אלא אם כן שמע מפי הבעל שרצונו לגרש, ואם כן הוא העד השני, ולכן כשר הגט לכתחילה, וְהָא – כאן מדובר בִּסְפָרָא דְּלֹא מוֹבָקָה, שיתכן שכתב את הגט ללא ששמע מן הבעל שרצונו לגרש, ולכן הוא אינו יכול להחשב כעד ויש כאן עד אחד בלבד, ולכן הגט פסול לכתחילה.

וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (כְּתִב ידו שְׁנִינּוּ) כדברי רב, שכתב ידו שנינו, אך גט שכתבו סופר, הרי הולד ממזר. אך רבי אלעזר הבין שרבי יוחנן דיבר על האופן השני במשנה, גט שיש עליו עדים ואין בו זמן, ולכן **אָמַר לִיה רַבִּי אֱלֶעָזֶר** לרבי יוחנן, הָרִי יֵשׁ עָלָיו עֵדִים על גט זה, ואם כן אין הבדל אם כתבו הבעל או הסופר. **אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן** לרבי אלעזר, אמרתי את דברי אֲסִיפָא, גט שיש בו זמן ואין בו אלא עד אחד, כאשר התבאר לעיל בדברי רב.

הגמרא מבררת האם אשה שנישאה באחד הגיטין השניים במשנה, תצא מבעלה השני או לא:

יְמִנִין – (פעמים) שְׁאָמַר רַב, שאשה שנישאה באחד הגיטין השניים במשנה תֵצֵא מבעלה השני, ויִמְנִין – (פעמים) שְׁאָמַר רַב, שלא תֵצֵא. מבררת הגמרא הָא כִּי־צַד, ומה היא כוונת רב. מבארת הגמרא, אם יֵשׁ לָהּ בְּנִים מבעלה השני לפני שנודע לנו שנישאה בגט פסול זה, אזי **לֹא תֵצֵא** ממנו, כדי לא להוציא לעז על בניה שהם ממזרים, והרי אמרה המשנה שבניה כשרים. אך אם אֵין לָהּ בְּנִים מבעלה השני כאשר נודע לנו שנישאה בגט פסול, אזי **תֵצֵא** ממנו.

שנינו (יבמות ב.), שאם אשה שהיא ערה על ראובן, כגון בתו, נשואה לשמעון אחיו, ומת שמעון ללא בנים, אזי אשה זו וכן צרותיה פטורות מלהתייבם לראובן.

הגמרא מקשה על דברי רב, **מְתִיב מַר זוֹמְרָא פֿר מוֹבָקָה, וְכוּלָן** – כל הנשים השניות ביבמות (ב.), שפטורות את צרותיהן מן הייבום משום שהן ערה על היבם, שְׁהִי בָהֶן סָפֵק קִירוּשִׁין או

אפילו אם נכתב בגט זמן אחד לכולן – לכל הזוגות הכתובים זה, נמי הני גט זה אופן של מופס', כיון שכל זוג נזכר בגט בנפרד, ונמצא שהזוג האחרון מפקסין בין חתימת העדים לזוגות הקודמים, ואם כן חתמו העדים רק על הזוג האחרון. אלא תיב דמי אופן של 'כלל', והו באופן דכתב בגט 'אנו פלוני ופלוני גירש פלוני, ופלוני גירש פלוני ופלוני', ואזי מוכח שהעדים חתמו על כל הזוגות ולא רק על האחרון.

הגמרא מקשה על דעת רבי יוחנן, מתקיף לה רבי אבא, לדעת רבי יוחנן, דאמר שאם כתוב בגט זמן אחד לכולן אזי זהו אופן של 'כלל', אף אם כל זוג נכתב בנפרד, הרי ליהוש – יש לחשוש דלמא כי חתמו פה, אבירא הוא דחתימי – שמא כאשר חתמו העדים, הם חתמו רק על הזוג האחרון, שהרי מי ו- האם לא תניא, עדים החתומין על שאילת שלום בגט – גט שבסופו כתובה שאילת שלום, כגון 'שאלו בשלומי של פלוני, וחתמו העדים אחריה, פסול הגט, שכן חתמינו שפא' רק על שאילת השלום חתמו העדים, ולא על הגט. ואם כן, גם בגט הכתוב באופן של זמן אחד לכולם יש לחשוש שמא חתמו העדים רק על הזוג האחרון, ומדוע אמר רבי יוחנן שגט זה כשר לכל הזוגות. מתרצת הגמרא, לאו אתמר עולה – האם לא נאמר על ברייתא זו, אמר רבי אבהו, לדידי מפרשא לי מניה דרבי יוחנן – לי עצמי התפרש מרבי יוחנן, שאם כתוב הלשון 'שאלו בשלום פלוני' אזי הגט אכן פסול, שכן שאילת השלום מפקסיה בין הגט לחתימות, אך אם כתוב הלשון 'שאלו בשלום פלוני', אזי הגט כשר, שכן מוכח שהעדים חתמו גם על הגט, שהרי שאילת השלום מחוברת אל נוסח הגט ואינה דבר נפרד המהווה הפסק. ואם כן, ה' נמי – גם בגט זה כשכתוב זמן אחד לכולן, מדובר דכתיב ביה בגט זה שכתבו חמשת האנשים 'פלוני ופלוני ופלוני' בוא' הדיבור, ולכן אין לומר שחתמו העדים רק על הזוג האחרון, שאין הזוגות האחרונים מפקסים בין הזוגות הראשונים לחתימות, שהרי הוא' מחברם, ולכן הגט כשר לכל הזוגות.

מקשה הגמרא עוד על דברי רבי יוחנן, ותו לרבי יוחנן, דאמר שגט הכתוב באופן של זמן לכל אחד, כלומר שכתוב בו תאריך שונה לכל זוג, זהו אופן של מופס', אזי מאי איריא – מדוע אומרת המשנה שהגט פסול משום שהמופס הנפרד מחשיב גיטין אלו כגיטין נפרדים, והגט האחרון מפקסין בין החתימות לגיטין הראשונים, ותיפוק ליה שיש לפסול גט זה מטעם אחר, דהרי הנה ליה כל אחד מן הגיטין הראשונים שנקתב ביום ונתתם בלילה, כלומר שנחתם לאחר היום שנכתב, שהרי העדים חתמו בתאריך של הגט האחרון. מתרצת הגמרא, אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי, הכי אמרין משמיה דרבי יוחנן, מדובר במשנה באופן דכתיב בהו בכל הגיטין 'בחד בשבא', בחד בשבא, שכולם אכן נכתבו ביום אחד. ולכן הגיטין הראשונים פסולים רק משום שהחתימות מופסקות מהם על ידי הגיטין

האחרונים.

הגמרא מקשה על שיטת ריש לקיש, אמר ליה רבינא לרב אשי, לדעת ריש לקיש, דאמר שגט הכתוב באופן של זמן אחד לכולן, נמי אופן של מופס' הני, ורק הזוג האחרון יכול להתגרש בו, ותיב דמי אופן של 'כלל', שכל הזוגות יכולים להתגרש בו, והו דכתיב ביה בגט ה'כ', 'אנו פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית', אך היאך יתכן לגרש בגט זה, והרי באופן זה נמצאו שתי נשים מתגרשות בגט אחד, והתורה אמרה (דברים כד א) 'וכתב לה', ומשמע שהגט צריך להיות כתוב רק לה ולא לה ולתביתה. מתרצת הגמרא, מדובר באופן דלאחר שכתב 'פלוני ופלוני גירשנו נשותינו' הדר – חזר וכתב 'פלוני גירש פלונית, ופלוני גירש פלונית', ואם כן הנוסח הראשון הועיל להוכיח שהעדים חתמו על כל הזוגות, והנוסח האחרון מועיל להחשיב גט זה כגט לכל אשה ואשה בנפרד.

מקשה הגמרא, אמר ליה רבינא לרב אשי, ומאי שניא דין הגט, שצריך להיות כתוב לכל אשה בנפרד, מהא דתניא, הכותב כל נכסיו לשני עבדיו, שכתב בשטר 'כל נכסי לפלוני ופלוני עבדי', אזי קנו עבדיו את נכסיו, וגם העבדים עצמם הם בכלל הנכסים, ולכן כל עבד קנה את חציו וחצי חבירו, ולכן שניהם משחררין זה את זה, שכל אחד משחרר את חציו חבירו השייך לו. ואם כן, שטר זה שחרר את העבדים מן האדון, אף על פי שהוא כתוב לשני העבדים ביחד. והרי שחררי עבדים נלמדים מגיטין נשים, ואם כן, כיון ששטר שחרור לשני עבדים כשר, אזי גם גט לשתי נשים שחרר להיות כשר בלשון 'אנו פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית', ואין צורך לחזור ולכתוב 'פלוני גירש פלונית, ופלוני פלונית', מתרצת הגמרא, ולא אוקימנא – האם לא העמדנו ברייתא זו לעיל (מב). באופן שכתב שני שטרות לשני העבדים, והקנה להם אותם ביחד. ואם כן, כל שטר כתוב לשם עבד אחד בלבד, ושטר הכתוב לשם שניהם אכן יהיה פסול.

הגמרא מביאה ברייתות כדעת רבי יוחנן וריש לקיש:

תניא בותיה דרבי יוחנן, וכן יש תניא בותיה דריש לקיש. תניא בותיה דרבי יוחנן, חמשה שכתבו בתוך הגט 'איש פלוני מגרש פלונית, ופלוני פלונית, ופלוני פלונית', ויש זמן אחד לכולן, והעדים חתומים מלמטה, אזי פולן בשרים, ותנתן גט זה לכל אחת ואחת מן הנשים הכתובות בו. אך אם כתוב זמן לכל אחד ואחד מן הזוגות, והעדים חתומים מלמטה, אזי רק את הזוג שהעדים נקראים עמו, כלומר הזוג התחתון, הוא כשר, ושאר הזוגות פסולים. רבי יהודה בן בתירא אומר, אף אם יש זמן לכל אחד ואחד, אזי רק אם יש ריוח ביניהן – בין זוג לזוג, אזי פסול הגט לגבי הזוגות העליונים, שהרווח מפקסין בין חתימות העדים לגיטין העליונים. ואם לאו – שאין רווח בין הזוגות, כשר הגט אפילו לגבי הזוגות העליונים, לפי שאין הזמן הכתוב בין כל זוג לזוג מפקסין, אלא

רק רווח יכול להפסיק את החתימות מן הזוגות העליונים.

תניא בותיה דריש לקיש, חמשה שכתבו באופן של כלל בתוך הגט, כלומר בנוסח 'אנו פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית, פלוני גירש פלונית ופלוני גירש פלונית, וזמן אחד לכולן' – לכל הזוגות, והעדים חתומים מלמטה, אזי פולן בשרים, ותנתן גט זה לכל אחת ואחת. אך אם כתוב זמן לכל אחד ואחד מן הזוגות, וכן יש ריוח ביניהן, אזי רק את הזוג שהעדים נקראים עמו, כלומר הזוג התחתון, הוא כשר. רבי מאיר אומר, אף על פי שאין ריוח ביניהם – בין הזוגות, פסול הגט לגבי הזוגות העליונים, שהרי הזמן מפקסין מחתימות העדים, שהרי יש זמן לכל אחד ואחד. מקשה הגמרא, ולדעת ריש לקיש, שאף גט שיש בו זמן אחד לכולם פסול לגבי הזוגות העליונים, אם לא כתב בנוסח 'פלוני פלוני גירשנו וכו', אזי מאי איריא – מדוע אומרת ברייתא זו שרק אם כתוב זמן לכל אחד ואחד אזי הגט פסול, והא אמר ריש לקיש שאפילו אם כתוב זמן אחד לכולן אזי נמי אופן של מופס' הני, והוא פסול לזוגות העליונים. מתרצת הגמרא, הני מילי שאפילו זמן אחד לכולן פסול הוא דוקא היקא דלא ערביניהו מעיקרא – באופן שלא כתב בתחילת הגט את כל השמות יחד, 'אנו פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית, אבל הקא, באופן דערביניהו מעיקרא – שאכן כתב את כל השמות בתחילת הגט, אזי רק אי פליג להו – האם נחלק ונפסק בזמן שבין זוג לזוג אזי אין – אכן פסולים הגיטין העליונים, אך אי לא כתב זמן לכל אחד ואחד, נפסלו העליונים. ולכן נקטה הברייתא זמן לכל אחד ואחד, משום שזמן אחד לכולן אכן לא פוסל את הגט באופן שבו דיברה הברייתא.

משנה

המשנה דנה בעדים החתומים על שני גיטין הכתובים בשטר אחד, זה בצד זה. ונקדים, שמנהג אנשי יון הוא שכאשר אדם חותם את שמו באופן יוסף בן שמעון, אזי שמו הוא שמעון ושם אביו יוסף. כלומר חתימתו נקראת יוסף בן, שמעון, כלומר בנו של יוסף, שהוא שמעון. שני גיטין שכתבן בשטר אחד לרוחבו, זה בצד זה, גט אחד בצד הימני של השטר וגט שני בצד השמאלי, וחתומות של שנים עדים עבריים באים מתחת זה לתחת זה – החתימות מתחילות תחת הגט הימני ונגמרות תחת הגט השמאלי, ונמצא ששם העד הוא תחת הגט הימני ושם אביו תחת השמאלי, וכן יש בשטר זה חתימות של שנים עדים יוניים – יהודים הגרים ביוון, וחותמים כמנהג אנשי יון, וגם חתימותיהן שלהם באים מתחת זה – הגט הימני לתחת זה – הגט השמאלי, ונמצא ששם העד תחת הגט השמאלי ושם אביו תחת הגט הימני, שהרי הם חתמו כמנהג יון. אזי הדין הוא, שאם הגט שהעדים הראשונים – העליונים נקראין עמו – המשך בעמוד קכ

רעש"י

וְלִיתְכֶם שֶׁשֶׁר
הָאֵי בְּרֵאוּבֵן וְהָאֵי בֶּן יַעֲקֹב עַד. תִּימָה לְרִי הִיכִי לִיתְכֶם שֶׁשֶׁר
בְּרֵאוּבֵן הָאֵל לֹא תִנָּא אֱלֹא אִישׁ פְּלוֹנִי עַד כֶּשֶׁר אָבֵל אִישׁ פְּלוֹנִי
בְּלֹא עַד לֹא וְאוֹרִי דְּפִשְׁטָא לִיהּ דְּרֵאוּבֵן קֵאֵי אֲבָן יַעֲקֹב עַד דְּבִתְרִיהּ וְהָאֵי
כֵּאלוּ כְּתֹב בְּהִידֵּיהּ דְּרֵאוּבֵן עַד:

וְלִיתֶכֶּשֶׁר **הָאֵי בְּרֵאוֹן בִּן הָאֵי בְּעֶשֶׂק**
עַד. פִּירֶשׁ בְּקוֹטְרִס דְּרֵאוֹן
 בִּן מִשְׁמַע אָנִי בְּנִי לֵשׁ בְּרֵאוֹן בְּדֶרֶךְ פִּירֶשׁ
 חֲתִימַת יְנִימִי וְהָיָה שְׁחָתָם תַּחַת אֵישׁ אִישׁ
 אַחֵר הָיָה וְשָׁמָּה יַעֲקֹב וּפְרִירוֹשׁוֹ שְׁפִי
 שְׁחָתָם כְּחִימַת יְנִימִי בַּחֲנֵן פִּירֶשׁ יַעֲקֹב
 הָיָה אִישׁ אַחֵר שִׁיבֹל לְפֶרֶשׁ הָאֵי שְׁעָב
 הָיוּ עֲצָמָּה בִּן רֵאוֹן וּפִירֶשׁ דְּרוֹק לִמֶּר
 שֶׁהֶעֱבְרִי חָתָם בְּדֶרֶךְ חֲתִימַת יְנִימִי וְנִרְאָה
 לְפֶרֶשׁ דְּרֵאוֹן בִּן דְּקֶאֱמֶר הָיָה בִּן יַעֲקֹב
 וְלֹא חָשׁ רֵאוֹן לְכַתּוֹב שֵׁם יַעֲקֹב אֲבִיו לְפִי
 שְׁהָא כְּתוֹב הָרוֹתָם לֵשׁ עַל שֵׁם וְנִקְרָא יִפְחָ
 רֵאוֹן בִּן יַעֲקֹב:

יִרְדְּעִינוּ ביה בִּבְרֵאי חֲתִימָת יְרָא דְלֵאו
יִרְעֵקֵב. מִשְׁמַע דְּבִסְתָמָא יִהְיֶה
לְנוּ לְתַלּוּת בְּיַעֲקֹב אֵ"ע' דְּבְעֵי קִיּוֹם חוֹתָמִין
מִסְתָּמָא הַשְׁלִיחַ שְׁאוּמֵר כְּפִנֵי נִתְבֵּן וְכו'
מִכִּיר חֲתִימָת יְדוּ אִי נִמֵּי אִיכָא לְמִימֵר
דְּמִיִּיר בֵּא"י דִּאֵין צִרְרִי קִיּוֹם חוֹתָמִין בִּין
שְׂאִין עֲלֵיו עוֹרְרִים:

הָרָדָה כְּתֹב פְּלוֹנִי גִירָשׁ פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִי גִירָשׁ פְּלוֹנִית אָמַר לִיה רַבִּינָא
 בְּנֵי הַחוֹתֵב כֹּל נִכְסֵי לִשְׁנֵי עֲבָדֵי קֶנּוּ וּמִשְׁחַרְרֵינּוּ זֶה אֶת זֶה וְלֹא
 בְּכוֹתֵיהֶם דְּרַבִּי וְיוֹחָנָן תִּנְיָא בְּכוֹתֵיהֶם דְּרִישׁ לְקִישׁ תִּנְיָא בְּכוֹתֵיהֶם דְּרַבִּי
 שׁ אִישׁ פְּלוֹנִי מְגִרָשׁ פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִי פְלוֹנִית וּפְלוֹנִי פְלוֹנִית וּמִן אֶחָד
 שְׂרִירִים וְתַנְתּוּ לְכָל אַחַת וְאַחַת זְמַן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וְהָעֲדִים מִלְּמַטָּה
 רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בֶּתְרָא אוֹמַר אִם יֵשׁ רִיחַ בִּינְיָהּ פְּסוּל וְאִם לֹא
 בְּכוֹתֵיהֶם דְּרִישׁ לְקִישׁ חֲמִשָּׁה שָׁכְתָבוּ כֹּלל בַּתְּדָה הֵגֵט אֲנִי פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי
 תִּנְיָא פְלוֹנִי גִירָשׁ פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִי גִירָשׁ פְּלוֹנִית וּמִן אֶחָד לְכוּלָּן וְהָעֲדִים
 לְאַחַת וְאַחַת זְמַן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וְרִיחַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וְהָעֲדִים
 מִלְּמַטָּה כִּשְׁרֵי רַבִּי מֵאִיר אוֹמַר אִף עַל פִּי שְׂאִין רִיחַ בִּינְיָהּ פְּסוּל שְׁהִזְמִין
 זְמַן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד הָא אָמַר זְמַן אֶחָד לְכוּלָּן נִמְי טוֹבָם הָיוּ הָיוּ
 וְאֶת אֶבֶל הָכָא דְּעִרְכִּינְהוּ מַעֲיָקְרָא אִי פְּלִית לְהוּ זְמַן אִין אִי לֹא לֹא:
 וְעַד זֶה וְשִׁנּוּיִם עֲדִים עֲבָרִים בָּאִים מִתַּחַת זֶה לְתַחַת זֶה וְשִׁנּוּיִם עֲדִים
 הָיוּ אֶת שְׁהָעֲדִים הָרֵאשׁוֹנִים נִקְרְאוּ עִמּוֹ כִּשְׁרֵי עַד אֶחָד עֲבָרִי וְעַד
 אֶחָד יוֹנֵי בָּאִין מִתַּחַת זֶה לְתַחַת זֶה שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין: **גְּמָרָא** וְלִיתִּכְשֹׁר
 דִּדְהָא תַנּוּ בֶן אִישׁ פְּלוֹנִי עַד כִּשְׁרֵי דְכַתְּבָה רַבּוּבִין בֶּן אֶקְמָא וְיַעֲקֹב
 אֲבוּבִין בֶּן וְלִיתִּכְשֹׁר הָאִי בְּיַעֲקֹב עַד דְּהָא תַנּוּ אִישׁ פְּלוֹנִי עַד כִּשְׁרֵי
 אֲלוֹלָם דְּכַתְּבָה עַד וְיַדְעִינָן בְּהָא חֲתִימָה דְּלֹא יַעֲקֹב הוּא

[illegible]

אפילו זמן אחד לבזון נמי הוי טופס. לכל אחד ואחד לפסול העליונים (איב כי בתבו איש פלוני מגרש פלונית ופלוני פלונית) הואיל והזכיר שם איש ואשה יחד לכל אחד ואחד הוי כל גט לעצמו ונמצא אחרון מפסיק בעדות ואין עדים מעידים אלא עליו לר' יוחנן **והאמר בו'**, הואיל וכל איש ואשה נכתבים לבד

לכד אמאי כולן בשמים: על שאילת שלום
חתמו. ולא על הגט: שאילו. בשולמו:
פסול. דהו מלתא באפי נפשיה ומפסקת:
זמן לכל אחד ואחד. קא ספקא דעתין
ביום שבתך דא לא נכתב דו: אמאי איראי.
דמפסלי עליונים נכתבו דאין העדים
נקראים עמם: ותיפוק ליה. דהו כוליה בר
מבותרא נכתבו היום ונתתו לאחר זמן
שורי לא חתמו העדים עד שכתבם האחרון
חתם בלילה לא דוקא שני משום לישנא
דמתני' גט ליה דתנן בפרק שני (לעיל ז.)
נכתב אחר ונתתם בלילה סתול וכו' (דף
או ליומא אורחא: בחד בשבט. גירש פלוני
פלוגית וחדר כתב בחד בשבט גופיה גירש
פלוני פלוגית דהשתא לא מפסילי קמאי
אלא משום הפסקת החדר כתב הכי כו'.
דהו ליה כל חד באפי נפשיה ומיהו אחני
לשני קמאי לאשמעינן שהעדים ידעו בכל
הגיושין ללילה ומאי שנא אתה מהא דהתניא
כו'. ועבד גמר לה לה מאשה ולא פסלין
להו משום ולא לה ולמביתה ששחרר
שניהם בבת אחת ודמי לקמייתא דרש
קיש אנו פלוני ופלוני גירשנו נשינו פלוגית
ופלוגית ואמאי בעי למיחדר ומכתב פלוני
גירש פלוגית ופלוני פלוגית זה הקא בעי
כל נכסי לפלוגי ופלוגי עבדי וקתני קנו כל
הנכסים ונמצא כל אחד חציו בן חורין
וחציו עבד ולכרו ומשחררים זה את זה
חצאיתיהו: ולא אורקימנא. בפרק השולח גז:
לפני שחרות. שכתב בשטר כל נכסי
פלוגי עבדי ופשוט שחרת ביה כל נכסי נתתים
פלוגי עבדי ומסרן להן בבת אחת שלא
קדם זה לזה חלקן קנו שניהם דהאי אמר
כוליה דירי ודאי אמר כוליה דירי: איש
פלוגי כו'. הינו כרבי ויחנן דלא קתני אנו
פלוגי ופלוגי גירשנו כו': וילריש לקיש.
אמאי קתני בחד דמסטיקא ליה זמן לכל
אחד ואחד בן את שטרדים קנאין עמם
כשר בלאו זמן לכל אחד ואחד נמי פסילי
עליונים: אבל הכא דתרביניהו מעיקרא.
דהא דקתני זמן לכל אחד ואחד בלוג דכתב
הכי כדקתני וישא אנו פלוגי ופלוגי גירשנו
נשינו פלוגית ופלוגית פלוגי שני פלוגית
באחד בשבת פלוגי גירש פלוגית באחד
בשבת דכין דערביניהו מעיקרא אי לא ודר

אפסקינהו בזמן לא מופסקי: **מתני' שני ישי**
אביי תחת השני וכך ע"ש תחמיי חזרו וחתמי
שכשהיוני חותם יוסף בן שמעון בדיעו ששמו
אביי חתום על הראשון הלכך על בדיעו היוני
היוניס חתומים מעלה השמאלי ש"ט ובגמ' ו
ע"ר ז"י ג"י באים ממתח ג' הדמין על לשון
השמאלי יוסף בסוף שיטה חזרו וחתם בן לשון
שמתחת ג' הדמין בא לתחת ג' השמאלי שם
שיטה שתחתיה ושלח בדרבו) נמצא בא מתחת
שמו חתום על השני: **פסולים**. ובגמ' ו
תנן. במתניתין מפרקי: **וליתבשר האי דוקא**
ביתר ער. ומתניתין דוקא

וְדִלְמָא בְּשֵׁמָא דַּאֲבוּהָ חֲתוּם. על השני ועל שניהם חתום: צ"ל כוונתו. בחתימת ידו ולא היה בותב שמו: הרתום. ענה של דקל: מכותא. נס שפורשין עליו וילון של ספינה: שכתבו. כתב שלו: וכי תימא בין דמופלג. חתימת עדיו שני שיטין מכתבו אותן שיטין שחתמו בהן הכאן מתחת הראשון שמות אבותיהן תו לא

מיתבשר דתניא בגט פשוט הרחיק את העדים מן הכתב שני שיטין פסול: והאמר תלמידיה: היתם: מילאיהו. לאותו אביר בקרובים כשר דלא קפדין אלא אאוריאל ואל תתמה שחרי אור פסול בשלישה בסוכה סכך פסול פסול בארבעה: ותניי ע"ר. בהנה תרי גיטין דמתני' שניהם כשרין: ותנא ד"ר. דפסל אחרון קסבר דלמא גונדלית חתום היוונים כלומר שלא במנהגם אלא בדרך העברים חתום: בולחא אחר. כולן על ראשון כל שלא במנהגן קרי גונדלית וראיתי בתשובת הגאונים אדם המשתמש ביד השמאלית קורין לו במקומנו גונדלית לפי משלנו מסדר המשמשים: וליתבשר. האי בעד אחד עברי ועד אחד יוני ואי בעד אחד עברי ועד אחד יוני גרסינן: דלמא גונדלית חתום. בהני יוונים חיישינן דלמא גונדלית חתום חד מינייהו שמו יוני הראשון חתם כסדר העברי שהתם למעלה הימנו שמו תחילה ואח"כ שם אביו ונמצא שעל השני הוא חתום ובעבר שני ראון שעל השני חתום וזון אחרון חתם במנהגו ונמצא שלשה על השני ואין על הראשון אלא אחד או שמו זון ראשון כדרכו חתם וזון שני אחרון חתם גונדלית כמה שראה עברים חתומים ונמצאו שני היוונים ועברי ראשון חתומין על הראשון ואין על שני אלא אחד הלכך שניהם פסולין הכל פותרין אותה בשיטה אחרת שכל העדים חתמו כל אחד שמו ושם אביו בשיטה אחת מתחת ראשון לשני כמו שפירשתי שני עדים עברים ושני עדים יוונים השונים ראשונה בפשטה ואי אפשר ליישבה כלל ומתנינן ע"ר דייקא הכי דא"כ לא מושבחת עברי חתום על השני ומתני' מופלג פלגינהו עברי ויוני לזה ועברי ויוני לזה ובגמ' נמי פריך ויתבשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יוני ותנא בעד אחד עברי ועד אחד יוני אלמא

בשמא דאבוה חתום. דיש לנו לתלות ולהכשיר בין שחתם אביו תחת גט השני: **וְדִלְמָא** סימנא שנייה דהא רב צייר כו'. אע"ג דהתם בעו לאפקועי לשמיהו בדיסקי מעיקרא כדאמר בגט פשוט (נ"ב סה"ט) ובהשולח (נפ"ו 5) הכא יש להכשיר אע"ג דלא אפקע בשטר מעיקרא בין ששמו

חתום תחת גט הראשון: **דְּהָא** תנן גט שכתבו עברית ועדיו יוניות וכו'. אבל מוגפה דמתני' לא מיייתי דקתני את שהעדים הראשונים נקראים עמו כשר ולא מפלג בין כתבו שנה לעדיו לאינו שנה דאיכא לדחויי דכתבו שנה לעדיו איירי: **עַד** אחד עברי ועד אחד יוני באין מתחת זה לתחת זה שניהם פסולין. פירש בקונטרס על כל גט חתום עברי ויוני ולפירושו נראה דגרסינן עד אחד עברי ועד אחד יוני באין מתחת זה לתחת זה ועד אחד עברי ואחד יוני באין מתחת זה לתחת זה שניהם פסולים ובגמ' גריס וליתבשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יוני ותנא בעד אחד עברי ועד אחד יוני ועל אותן שמפרשים שמיידי שהעדים חותמים בדרךם כל חתימה בשיטה אחת הקשה בקונטרס א"כ לא מושבחת עברי חתום על השני ומתני' פלגינהו עברי ויוני לזה ועברי ויוני לזה ועד ובגמ' פריך ויתבשר האי בעד יוני ויוני ואי בעד יוני ויוני מפרש שיש ליישב שכל חתימה מכוונת בשיטה אחת ולא גרסינן במתני' אלא עד אחד עברי ועד אחד יוני ועד אחד עברי ועד אחד יוני באין מתחת זה לתחת זה ולא גרסינן מתחת זה וכו' עד לסוף ובגמ' נמי לא גרסינן אלא ויתבשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יוני ותנא לא ודכי פירושו לא מיישבה אי לא חיישינן לגונדלית דאז יש להכשיר שניהם הראשון בשני עברים והשני בשני יוונים אלא אפילו חיישינן לגונדלית ואי אפשר להכשיר שניהם קמא מיהא ליתבשר בעד אחד עברי (ובדרכו) ואחד יוני (וגונדלית) והנה מצי למימר דקמא מיהא ליתבשר בבולחו דבולחו קיימי עליה אלא שלא הוצרך להכשיר הראשון אלא בעברי ויוני ומשני דתנא דידן דחייש לגונדלית פוסל שניהם דחייש דלמא חתמו תלתא

אחד וחד אחד עברי הראשון אקמא ובעד יוני חתום עברי ושני יוונים חתום עברי ושני גונדלית או יוני הראשון חתם גונדלית אקמא עם שני עברים ויוני האחרון אשני: **חֲתוּמוֹ** עדים בראש הדף. וא"ת אמאי איצטריך למתני סיפא הקף ראשון של זה בעד ראשון של זה דשניהם פסולין היינו בראש הדף וי"ל דאיצטריך למפסל גגו של עדים כנגד גגו של כתב למאי דמסקינן בגמ' דלא איירי ברמי כי עיבא דמהקא לא שמעינן אלא שרגלי חתימת עדים כנגד גג הכתב אע"פ דהא נמי שמעינן מסיפא איכא למימר דאיצטריך הק דהקא משום דהנה אמרין הק דשניהם פסולין היינו משום דכי היכי דלא קיימי חתמי לא קיימי נמי אתאי אבל הך דאין כן אלא ג' א"כ ודאי קיימא עליה חתימה זו וסיפא דסיפא דראשון של זה בעד סופו של זה איצטריך לאשמעינן דלא פסלי משעם דכי היכי דלא קיימי אתאי לא קיימי אתאי ולרש"י דגרס מעיקרא סופו של זה בעד סופו של זה לא הנה צריך סיפא דסיפא אלא דכל גונו משמיענו ויש ספרים דלא גרסי לה ובגמ' נמי לא מיייתי לה: **וְיִחְיוּשׁ** דלמא תרי גיטין. הוה ודלעיל נמי חיישינן לגונדלית ופסיל אע"ג דלעיל תלינן להכשיר דפריך ויתבשר האי כו' הנה משום דאיכא רגלים לך בה שהתם שם אביו תחת

הגט השני אם כן עליו נמי חתום:

הכא

כל כמה דלא אמרינן גונדלית חתום הוה חתימה דידהו עברי ויוני על זה ועברי ויוני על זה: **מִתְנִי' דָּרָה** השני. שאצלו ברוחם המגילה שקורין בלשוננו קולומי: מן הצד. בגליון של ימין הגט או בגליון השמאל: או **מִתְנִי' דָּרָה** בגט פשוט שהתנו עדיו להיות בתוכו: הקוף. חיבר זה אצל זה כמו אין מקיפין שתי חביות (ביצה דף לב): **שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין**. שאין נקרים החתימה לא עם זה ולא עם זה: **סוּפּוֹ שֶׁל זֶה בְּצֵד סוּפּוֹ שֶׁל זֶה** את שהעדים נקראין עמו. שג חתימת העדים כלפיו בדרך החותמין כשר: **רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה בְּצֵד סוּפּוֹ שֶׁל זֶה** את שהעדים נקראין **בְּסוּפּוֹ**. שג חתימה כלפיו סופו ולא שרגלי חתימה כלפיו וא"ת וכן היו נקני' תדעת. נוהגין שלשון קצרה לא היו חותמין עד אלא פלוני בן פלוני: **הַנִּיבְּתָא**. שם לזוי של משפחה כולה: **גַּמ'** ויחיוש דלמא תרי גיטין. הוה אשירי מקצת הגט וכתבו בדרך השני קאי דלמא תרי גיטין הוה שלמים והשקמלי נכתב בגובהה של מגילה יותר מן הימני עד דיתרמו עדים ידיה כלומר נגמרו של שני כנגד התחלתו של ראשון: **זֶמַן דְּקִמָּא**. היינו התחלתו ועדים דבתרא היינו סופו כלומר שיטות אחרונות שהעדים חתומין תחתיה: **וְיִחְיוּשׁ לְזֶמַן דְּבִתְרָא** ועדים **דְּקִמָּא**. חתך סופו של ראשון שהיה של פני תנאי וחתך ראשון של שני והשווהו לתחלתו של ראשון וזון חתיבת סופו של ראשון תיבה אצל תיבה של שור השני ומגרשה בשני חצאי גיטין והעדים לא על שלו חתמו: **בְּשֵׁשׁ** יריוח מלמטה. גליון תחת הראשון דודאי לא נחתך ממנו כלום דלא נכתב בו יותר: **וְדִלְמָא** זמן דבתרא מינו גזירה. שמו הגט שלו נמלך מלגמרו ולמעלה הימנו בצדו היה גט אחר כתוב וחתום וכשחזר ונמלך לגרשה חתך עליונו של שני וכוון תיבה אצל תיבה לגמור גט שלו:

כשיש

בסיום את המילה 'עד', הגט בִּשְׁרָה, נִכָּף הָיוּ נִכָּפִי הַדַּעַת שְׁבִירָיוּשָׁלִים עוֹשִׂין, שהיו חותמים 'פלוני בן פלוני', ולא היו מסיימים את חתימתם עם המילה 'עד', שמקצרים היו בלשונם. כְּתָב בגט את חֲנִיכָתָה – שם הלוי (י- כינוי) של כל משפחת הבעל, במקום לכתוב את שם אביו של הבעל, וְחֲנִיכָתָה – וכן אם כתב בגט את שם הלוי של כל משפחת האשה, במקום לכתוב את שם אביה, כגון שכתב 'אברהם בן עזרא', ועזרא אינו אביו של אברהם כי אם זקן זקנו, אלא שמשפחתו מתייחסת אליו, הגט בִּשְׁרָה, ואין אנו אומרים שמכיון שאין זה שם אביו ושם אביה יהיה דינו כגט שנינה בו שמו ושמה, שהוא פסול, כמבואר במשנה לעיל (פ).

גמרא

שנינו בתחילת המשנה, שְׁנֵי מִקְצָת הַגֵּט וְכִתְבוּ בְּדָף הַשֵּׁנִי, וְהָעֵדִים מְלֻמָּמָה, בִּשְׁרָה: שואלת הגמרא, וְלִיחֹשׁ דְּלָמָּה הֵנִי תָרִי נִימִי הָיוּ – הרי יש לחשוש שמא שני עמודים אלו, היו שני גיטין של שני בני אדם, שלו ושל איש נוסף, שנכתבו במגילה אחת זה לצד זה, והגט השמאלי נכתב גבוה יותר מן הימני, וְאִתְרַמִּי לִיהּ זִמְן דְּקָמָא – ובכך הודמנו לו שמקום הזמן של הגט הראשון שנכתב בשורות העליונות של הגט, וְעֵדִים דְּכִתְבָּא – ומקום חתימת העדים של הגט השני, שנכתבים בשורות התחתונות של הגט, שהיו כתובים זה כנגד זה. ומפני שלא רצה בגט שלו, מכיון שהיה כתוב בו איזה תנאי שלא היה לרצונו, נטל סבין וְנִימִי לִזְמַן דְּכִתְבָּא – וחתך את מקום הזמן שבגט השמאלי, שהוא גבוה מהגט הימני, וְעֵדִים דְּקָמָא – וכן חתך את מקום חתימת העדים שבגט הימני, שהוא נמוך מן הגט השמאלי, ודקדק לחתוך באופן שהמילים בגט השני יהיו בהמשך למילים בגט הראשון, עד שנראה כאילו הכל גט אחד שנכתב על גבי שני טורים במגילה אחת, ובאמת אין אלו שני גיטין, והעדים החתומים על הגט השני (השמאלי) אין הם העדים שחתמו על הגט שלו והימני. משיבה הגמרא, אֲמַר רב אבא אֲמַר רב, בְּשִׁישׁ רִיחַ מְלֻמָּמָה – המשנה מדברת באופן שיותר גליון הנייר ריק בסוף הגט הראשון, המוכיח שלא נכתב שם דבר נוסף, ולא נחתך מן הגט מאומה, אלא כך היא צורת הגט מתחילתו, שנכתב בשני עמודים זה לצד זה. מוסיפה הגמרא לשאול, וְדָלָמָּה זִמְן דְּכִתְבָּא מִינֵי גְזִיירָה – ועדיין יש לחוש שמא באמצע כתיבת הגט שלו הראשון, חזר בו מרצונו לגרש את אשתו ועל כן לא השלים את כתיבתו, ובחלקו העליון של העמוד הסמוך היה כתוב גט של אחר, וכאשר רצה לגרשה בשנית חתן את חלקו העליון של הגט השני (השמאלי) באופן שהמילים בגט השני יהיו בהמשך למילים בגט הראשון, ועל ידי כך השלים את כתיבת הגט שלו. משיבה הגמרא, בְּרַמְרָם רב אבא אֲמַר רב – כשם שאמר רב אבא בשם רב, שדברי משנתנו אמורים בְּשִׁישׁ רִיחַ מְלֻמָּמָה – כשנותר גליון ריק בסוף הגט, ומתוך כך ניכר שלא היה כתוב שם דבר ולא נחסר מן הגט מאומה, ועל כן אין לחשוש שמא נחתך בסופו,

אֲחֵד וְנִי, אִזִּי בִּשְׁרָה הגט. מתרצת הגמרא, אכן הָא תָנִי – (הרי שנה) וְעֵדִי שְׁנֵינִיהָ בִּשְׁרָה. שואלת הגמרא, וְתָנִי דִּין – (שלנו), משנתנו, מדוע היא פוסלת את שני הגיטין. משיבה הגמרא, משנתנו חוששת דְּלָמָּה גְזִירָה לִית – (שלא כדרכו) חֲתִים אחד העדים, כגון שחתם העד השני (היוני) כמנהג העברים, שכן ראה את העד שלפניו חותם, ונמצא ששמו אכן תחת הגט השמאלי, או שחתם הרביעי (היוני) גונדלית אגב השלישי, ונמצא שמו תחת הגט הימני, או שחתם העד השלישי (העברי) כמנהג היונים, שכן ראה את העד שלפניו חותם, ונמצא שמו תחת הגט הימני, ונמצא אם כן שְׁתֵּלָמָּה עדים חתמו אֲחֵד – על גט אחד, וְרַק חֵד – עד אחד חתם אֲחֵד – על הגט השני, ואי אפשר להכשיר אף גט.

משנה

כתב גט, ושְׁנֵי – ונותר מִקְצָת מלשון הגט שעדיין לא נכתב, וְכִתְבוּ – את החלק הנותר בְּדָף הַשֵּׁנִי – בטור הסמוך לו מן הצד באותה היריעה, וְהָעֵדִים חתומים מְלֻמָּמָה בסוף הגט בעמוד השני, הגט בִּשְׁרָה. אם חָתְמוּ הָעֵדִים בְּרֹאשׁ הַדָּף – בראש העמוד מעל לכתיבת הגט, או אם חתמו העדים מִן הַצֵּד – בגליון שסמוך לגט מימינו או משמאלו, או אם העדים חתמו מֵאֲחֵרֵי – מאחורי הגט, בכל האופנים הללו, אם מדובר בְּגֵט שְׁשִׁים שחכמים תיקנו שהעדים יחתמו בתוכו, הגט פסול. הַקֶּן רֹאשׁוֹ – קרב תחילתו שֶׁל גֵּט זֶה בְּצֵד רֹאשׁוֹ שֶׁל גֵּט זֶה – כתב גט אחד מאמצע הגליון כלפי מטה ומשסיים את כתיבתו החל לכתוב גט נוסף מאמצע הגליון כלפי מעלה נמצא שראשי הגיטין סמוכים זה לזה, וְהָעֵדִים חתומים בְּאֶמְצַע הגליון בין שני הגיטין, באופן זה שְׁנֵינִיהָ פְסוּלִין משום שחתמת העדים אינה נקראת עם אף אחד מן הגיטין. כתב גט אחד מראש הגליון ועד אמצעו, ואחר כך כתב גט נוסף מראשו השני של הגליון ועד אמצעו ונמצא סוּפֹה שֶׁל גֵּט זֶה, נגמר בְּצֵד סוּפֹה שֶׁל גֵּט זֶה, וְהָעֵדִים חתומים בְּאֶמְצַע בין סופי הגיטין, אֵת שְׁתֵּינֵיהֶם נִקְרָן עִמּוֹ – הגט שגג חתימתו של העדים פונה לעברו, כפי שרגילים לחתום בכל גיטין, בִּשְׁרָה, ואילו הגט שרגלי האותיות פונות לעברו פסול. חיבר את רֹאשׁוֹ שֶׁל גֵּט זֶה בְּצֵד סוּפֹה שֶׁל גֵּט זֶה וְהָעֵדִים חתומים בְּאֶמְצַע – במקום שבו מסתיימת כתיבת גט אחד ומתחילה כתיבת הגט השני, אֵת שְׁתֵּינֵיהֶם נִקְרָן בְּסוּפֹה – הגט שחתמת העדים כתובה בסופו בִּשְׁרָה. גֵּט שְׁתֵּינֵיהֶם – שנכתב בעֲבָרִית וְעֵדֵי חתמו בְּיוֹנִית, או גט שנכתב בְּיוֹנִית וְעֵדֵי חתמו בעֲבָרִית. וכן אם עָד אֲחֵד מעדי הגט עֲבָרִי וחתימתו בעברית, וְעָד אֲחֵד יוֹנִי – ישראל מאריך יין, וחתימתו בכתב יוני, או כדרך שהיוונים חותמים שמקדימים את שם האב לשמם. וכן כְּתָב סוּפֹה – סופר שכתב את הגט וחתם בו וְעָד אחד נוסף חתם עמו, בכל אלו הגט בִּשְׁרָה. וכן אם חתם העד 'איש פלוני עד', כלומר שלא הזכיר את חתם 'בן איש פלוני עד', הגט בִּשְׁרָה. וכמו כן אם חתם 'איש פלוני בן איש פלוני', ולא כְּתָב

מקשה הגמרא עוד, וְאֵפֶה שזו אינה חתימת יעקב, יש לנו להכשיר את הגט ולומר דְּלָמָּה אכן ראובן בִּשְׁמָא דְּיעֻקֵּב אֲבוֹהָ חֲתִים. מתרצת הגמרא, לֹא שָׁכִיב אִינִישׁ שְׁמִיהּ וְחֲתִים שְׁמָא דְּאֲבוֹהָ – לא עזב אדם את שמו וזותם בשם אביו, וודאי לא חתם ראובן כך. מקשה הגמרא עוד, וְעֵדִין יש לנו להכשיר את החתימה 'יעקב' שכן דְּלָמָּה אכן חתם זאת ראובן, אך לא בשמו מִלְּמָא שְׁמִיהּ, שרגלי ראובן לחתום סמים במקום שמו, ולקח לו את שם אביו כסימן לחתום בו, דְּהָא רַב צִייר בְּיוֹרָא – (דג) במקום לחתום את שמו, רַבִּי חֲנִינָא צִייר בְּרוּחָא – (ענף דקל), רַב הִסְרָא צִייר את האות סמ"ך, רַב הוֹשְׁעִיָא את האות ע"ן, וְרַבָּה בַר רַב הוֹנָא צִייר מְכוּתָא – (תורן ספינה) בתורת חתימה. מתרצת הגמרא, לֹא חֲצִיף אִינִישׁ לְשׁוֹנִי לְשָׁמָּה דְּאֲבוֹהָ סִימָנָא – אין אדם מתחצף לעשות את שם אביו סימן, ואין לחשוש לכך. מקשה הגמרא, וְאֵפֶה שאין חתימות העדים העליונים מועילות לגט השני, עדיין אפשר להכשיר את שני הגיטין, לִיתְבְּשֵׁר הָאִי גֵט הַיְמָנִי בְּשֵׁנִי עֵדִים עֲבָרִים, שהרי שמם חתום תחתיו, ואין זה מגרע מה ששמות אבותיהם חתומים תחת הגט השמאלי, וכן לִיתְבְּשֵׁר הָאִי גֵט הַיְמָנִי בְּשֵׁנִי עֵדִים יוֹנִים שחתמו את שמם תחתיו. ואכן אפשר להכשיר גט עברי על ידי עדים יונים, דְּהֵנָּה במשנה להלן, גֵּט שְׁתֵּינֵיהֶם – הכתב שלו הוא בעֲבָרִית, וְעֵדֵי חתומים בְּיוֹנִית, או שהוא כתוב בְּיוֹנִית וְעֵדֵי חתומים בעֲבָרִית, אזי בִּשְׁרָה הגט. ואם כן, אפשר להכשיר את הגט השמאלי על ידי העדים היונים. וְכִי תִמָּא דְּכִין דְּמוֹפְלָן החתימה של העדים התחתונים מן הגט בְּשֵׁנִי שְׁמִינִי, אזי לֹא כשר הגט בחתימות אלו, וְהָיִי אֵין לפסלו משום כך, משום דְּהָאֲמַר חֻזְקָהּ שֶׁאִם מְלָאָהּ את הרווח הזה בחתימות עדים, אף שהם קְרוֹבִים ופסולים לעדות, בִּשְׁרָה, משום שרק רווח חלק פוסל את הגט. והרי כאן אין רווח חלק, שהרי יש שם את שמות אבות העדים העליונים. מתרצת הגמרא, אכן הָא תָנִי – (הרי שנה) וְעֵדִי שְׁנֵינִיהֶן – שני הגיטין אמנם בִּשְׁרָה, ואין שמות אבות העדים העליונים מפסיקים בין הגט השני לחתימות העדים התחתונים. שואלת הגמרא, וְתָנִי דִּין – (שלנו) משנתנו, מדוע היא פוסלת את הגט השני. משיבה הגמרא, הגט פסול מחשש דְּלָמָּה גְזִירָה לִית – (שלא כדרכם) חֲתִים העדים התחתונים, אלא חתמו כמנהג העדים העליונים, ונמצא שְׁכוּלָהּ אֲחֵד הוּא דְּחֲתִימֵי – שכל העדים חתמו על הגט הראשון שחתמו עליו העליונים. שנינו במשנה, שאם חתמו עַד אֲחֵד עֲבָרִי וְעָד אֲחֵד יוֹנִי וכו', ועד אחד עברי ועד אחד יוני אין מתחת זה לתחת זה, שניהם פסולים. מקשה הגמרא, וְלִיתְבְּשֵׁר הָאִי – הגט הימני בְּצֵד אֲחֵד עֲבָרִי וְעָד אֲחֵד יוֹנִי, שהרי שני העדים הראשונים חתמו את שמם תחת הגט הימני ואת שם אביהם תחת השמאלי, וכן אפשר להכשיר את הָאִי – הגט השמאלי בְּצֵד אֲחֵד עֲבָרִי וְעָד אֲחֵד יוֹנִי, שהרי שני העדים האחרונים חתמו את שמם תחתיו, כאשר התבאר. ואין זה גורע שאחד מן העדים הוא עברי ואחד יוני, דְּהָא תָנִי במשנה להלן, שאם חתמו על הגט עַד אֲחֵד עֲבָרִי וְעָד

הָאָמְרָא נָמִי – כמו כן לגבי חשש זה יש לומר שדברי משנתנו אמורים **בְּשֵׁשׁ יָיוֹחַ מְלֻמָּעָה** – גליון נייר ריק מצידו העליון של הגט, שמוכיח שבדאי לא נכתב בגט זה יותר ממה שנמצא לפנינו.

שואלת הגמרא, **וְדָלְמָא אִימְלוּכִי אִימְלוּךְ** – ושמן מאחר ויותר ריווח ריק בתחתית העמוד, אם כן נראים הדברים, שלאחר שכתב מקצת מן הגט חזר בו מרצונו לגרשה, ולבסוף נמלך בדעתו לגרשה **וְכָתַב** רק את סיום הגט, ואם כן גט פסול הוא, שהרי החלק הראשון של הגט כבר התבטל בשעה שהתחרט בראשונה ואי אפשר להשתמש בו עוד, ומטעם נוסף יש לפוסלו, שהרי כתיבתו וחתימתו לא היו באותו יום, ולעיל (ז). שנינו, שגט שכתבינו וחתימתו לא היו באותו היום פסול.

משיבה הגמרא, משנתנו מדברת באופן **דְּכָתַב** את תחילת המשפט **הָרִי אֲתָּה מְלֻמָּעָה** – בסוף העמוד הראשון, וְאֵת הַמֶּשֶׁךְ הַמִּשְׁפָּט מְוִתֶּרֶת לְכָל אָדָם, כתב מְלֻמָּעָה – בראש העמוד השני, ובאופן זה אין לחשוש שמה נמלך, כיון שבין כתיבת העמוד הראשון לשני נכתב משפט זה, שהוא ענין אחד שלם, אם כן בודאי לא פסק בו, שאין אדם פוסק באמצע כתיבת דיבור אחד שלם, ומעתה אין לנו סיבה לחשוש, שמה נמלך בין כתיבת חלקו הראשון של הגט לכתיבת חלקו השני.

הגמרא שואלת על כך, **וְדָלְמָא אִימְלוּכִי לִיה** – ושמן כך הודמן לו הדבר שהתחרט בדיוק בשעה שהיה נתון באמצע הענין ופסק בו. עונה הגמרא, **כִּינִי הָאִי לֹא תִיִּשְׁנִין** – חשש זה שיבא לכלל חרטה באמצע כתיבת הענין, חשש רחוק הוא וכל כך אין אנו חוששים, וממילא נראים הדברים שהכל נכתב בבטח.

מיישבת הגמרא באופן נוסף, **רַב אֲשֵׁי אָמַר**, דברי המשנה אמורים **יְדִינָה בֵּיה מִתְחַתָּא דְּמִנִּיחָא** – באופן שניבר ממראהו של הקלף, שנוטר כפי שהוא נראה מיד לאחר עיבודו, שכל קצותיו עבים במקצת ושחורים, ולא נחתכו בסכין, ובכך ידוע לנו שלא היה כאן קלף אחר לא למעלה ולא למטה מלבד זה שמונח עתה לפנינו, ומדובר שאין ריווח מלמטה, ולפיכך אין להקשות, שמה נמלך בדעתו מלגרשה.

שנינו במשנה **חֲתָמוּ עֲדִים בְּרֹאשׁ הָרֶף [וְכו']** מן הצד או מאחוריו בגט פשוט פסול:

הגמרא מקשה על דברי משנתנו, שפסלה גט כאשר העדים החתומים בו חתמו את שמותיהם בצד הגט:

אִינִי – וכי כך הוא הדין, וְהָאֵל רַב חֲתִים מִן הַצֶּד – והרי מצינו שרב חתם מצידו של הגט, מוכח אם כן שלא כדברי משנתנו שפסלה חתימה מן הצד. מתרצת הגמרא, **חֲתִים** – חתימתו של רב היתה כתובה **בְּשֵׁנִי** לא אותיות שם, הוי מכונים **כְּלָפִי כָתַב** הגט, ובדרך זו כשר, אף כשהחתימה אינה כתובה בסוף הגט, משום שגם כך ניכר בודאי, שהחתימה מכוונת כלפי הכתוב בגט, והאמור במשנתנו לפסול הוא, כאשר רגלי האותיות פונות אל הגט, ובדרך זו יש מקום לחשוש, שמה למעלה מחתימה זו היה כתוב

שטר אחר שעליו חתמו העדים ולא על הגט. שואלת הגמרא על תירוץ זה, אם כך שעל פי מקום החתימה כשגג חתימתם הוא כלפי הכתב אכן ניתן לקבוע שחתמו על גט זה שכלפיו חתמו, **אֵלָּא** יהיה קשה מִהָא דְּכָתַבִּי – הדין הנוסף ששינוי במשנתנו, **הָקִיף** – קירב וחיבר **רֹאשׁוֹ שָׁל גִּט זֶה בְּצֶד רֹאשׁוֹ שָׁל גִּט זֶה**, וְהָעֲדִים חתומים **בְּאֶמְצַע, שְׁנֵיהֶם** – שני הגיטין **פְּסוּלִין**. ואם כשגג החתימה פונה כלפי הגט יש להכשירו, קשה מדוע פסלה המשנה את שני הגיטין, הלא צריך לבדוק **וְלִיחֲזִי הִי מִיִּנְיָהּ** – ולראות, באיזה מן הגיטין פונה גג חתימת העדים **כְּלָפִי כָתַב** הגט, **וְלִיחֲזִי** – וגט זה יהיה כשר, שהרי בודאי עליו חתמו העדים.

משיבה הגמרא, **הָתָם, דְּרָמִי לִיה בְּעֵיבְרָא** – משנתנו מדברת באופן שחתומות העדים מוטלות לאורך הגט בין שני הגיטין, וראשי השורות של חתימות העדים, מחברים בין גט אחד לשני, כמו בריח שעובר לאורך הפתח, נמצא שהחתימות אינן נקראות עם אף אחד מן הגיטין ומטעם זה נפסלו שני הגיטין.

הגמרא דוחה תירוץ זה, משום דא' **הָכִי** – אם משנתנו דיברה באופן שחתומות העדים עומדות זקופות בין הגיטין ואינן מקבילות להם, כיצד נבאר את ה**כִּיפָא, דְּכָתַבִּי** – ששינוי בה, אם **רֹאשׁוֹ** – (תחילתו) **שָׁל גִּט זֶה** נתון **בְּצֶד כּוֹפּוֹ שָׁל גִּט זֶה וְהָעֲדִים** חתומים **בְּאֶמְצַע** בין הגיטין, אזי הדין הוא **שְׁאֵת שְׁהָעֲדִים נִקְרָן בְּכּוֹפּוֹ** – הגט שחתומות העדים כתובה בסופו ונקראת ביחוד עמו, **כְּשֶׁר, וְאִי בְּעֵיבְרָא** – ואם נאמר, שחתומות העדים מוטלות לאורכו של גט כבריח בין הגיטין, אם כן **לֹא בְּהָרִי הָאִי מִיִּקְרִי** – לא עם גט זה נקראת החתימה, וְלֹא בְּהָרִי הָאִי מִיִּקְרִי – ולא עם הגט השני היא נקראת, ומדוע הכשירה המשנה את אחד מן הגיטין, הלא את שניהם היתה צריכה לפסול.

ובין שאין להעמיד דברי המשנה כשחתמו לאורך הגט בין שני הגיטין, אלא לרוחב המגילה ובשוה לכתיבת הגיטין, מתבאר אם כן במשנה שאין להכשיר אף הגט שגג החתימה פונה לעברו וכשהחתימה לא בהמשך לכתיבה, ושוב קשה כיצד חתם רב מן הצד.

מתרצת הגמרא, **אֵלָּא** יש לומר, שלעולם אם יחתמו העדים שלא במקום הראוי לכך בסוף הגט, הגט פסול, וְכָךְ שחתם מן הצד, לא על גט חתם, אלא **בְּרִיסקִי הָוֵה חֲתִים** – על אגרת הזמנה, שהיה סופר בית דינו כותב אגרת בשמו להזמין אנשים לבא לפניו לדין, ופעמים היה חותם על אגרת זו מן הצד, ובזו אין כל הקפדה על מקום החתימה.

שנינו במשנה, **גִּט שֶׁכָּתְבוּ עֶבְרִית וְכו' כָּתַב סוֹפֵר וְעַד כְּשֶׁר**:

הגמרא מבררת את הנאמר במשנה שכתב סופר ועד כשר, האם הכוונה שהסופר רק כתב ועד אחד חתם, או שבנוסף לחתימת העד גם חתם הסופר:

אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה, אף שלשון משנתנו הוא 'כתב סופר ועד כשר', מכל מקום אין הכוונה שאנו מכשירים את הגט בחתימת עד אחד ובכתיבת

ידו של הסופר, אלא **חֲתִים סוֹפֵר** שְׁנֵינוּ – כוונת המשנה היא שהסופר חתם על הגט ביחד עם עד נוסף, ובאופן זה אנו מכשירים את הגט. ומשנתנו באה לחדש, שאין אנו חוששים שמה הבעל לא אמר שהסופר יחתום, אלא אמר לשני אנשים, 'אמר לסופר פלוני שיכתוב את הגט, וכן אמרו לפלוני ולפלוני שיחתמו על הגט', והלכו הם מדעתם, ואמרו לסופר שיחתום על הגט עם עד נוסף, זאת עשו מכיון שחששו שמה כשיראה הסופר שאין מחתמים אותו על הגט, יחשוב שאין מקבלים את חתימתו כעד ויתבייש, ונמצא שהגט בטל משום שלא מינה הבעל את הסופר להיות עד בגט זה.

אָמַר רַב הִסְרִיא, הָאֵל מִנִּי – משנתנו שמכשירה כשחתם הסופר על הגט, ולא חוששת שמה השליח הוא שמינה את הסופר לחתום מדעתו ולא מרצון הבעל, שיטת **רַבִּי יוֹסִי הִיא**, שסובר ש'מילים' אינם מסורים לשליח, כלומר שליח שנתמנה על ידי הבעל אינו יכול למסור המינוי שהוא רק דברים בעלמא לאדם אחר, ואין אדם רשאי לחתום בגט עד שישמע מפי הבעל בעצמו, לפיכך אף אם מינה השליח את הסופר לחתום על הגט בשליחות הבעל, לא מועיל מינוי זה כלל, ועל כן בודאי לא היה הסופר חותם, אם לא שמינהו הבעל על כך.

מביאה הגמרא מעשה שהיה שבו הורה רבי ירמיה כשיטתו הלכה למעשה:

הָיָא בְּתוֹפֵת חֲתָנִים, דְּאִתָּא לְקָמִיָּה – שהובאה בפניו **דְּרַבִּי אֶבְהוֹ, דְּהוּוּ יִדְעִי לִיה** – שהיו יודעים ומכירים **לְמוֹפְקָא** – כתב ידו של הסופר **וְלִחֲתִימָת יָדָא דְּחַד סְהָרָא** – וכן הכירו את חתימת ידו של אחד העדים, אולם לא הכירו את חתימת ידו של העד השני שהיה חתום על הכתובה. **כְּכָר** רבי אבהו **לְאֶבְשָׁוְרָה** – להכשיר את הכתובה על פי דברי משנתנו, שהכשירה גט בחתימת עד אחד וכתב סופר, ומכאן שכתיבת הסופר דינה בחתימת עד אחד. **אָמַר לִיה רַבִּי יְרֵמְיָה** לרבי אבהו, **חֲתִים סוֹפֵר שְׁנֵינוּ** – כוונת משנתנו להכשיר גט שכתבו סופר הוא רק שבנוסף לכתיבתו גם חתם על גביו, אבל כתיבת הסופר לחוד, אינה כלום לענין הכשר השטר, ואם כן אין להכשיר בחתימת עד אחד וכתב יד הסופר.

שנינו במשנה, **כָּתַב חֲנִיכָתוֹ וְחִנְיָתָה כְּשֶׁר**: הגמרא מבררת את דברי המשנה, בענין כתיבת שם חניכה בגט, מתוך דברי הברייתא:

תָּנִי רַבְּנָן – שנינו בברייתא, **חֲנִיכָת אֲבוֹת גְּנִיזִין** – אם כתב בגט 'ראובן בן פלוני', ואותו פלוני אינו אביו אלא זקן זקנו או למעלה מזה, הגט כשר, ואף שכתב בגט 'בן פלוני' והוא אינו בנו, מתייחס הוא על שמו, ואין אנו מדמים דינו של גט זה לדינו של גט ששינה בו את שם האיש או האשה שפסול, שכן דרך המשפחה להתייחס על שם גדול משפחתם, ולכלב שאותו פלוני שיחסוהו אינו רחוק ממנו אלא **עַד עֲשָׂרָה דִּוְרוֹת, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אָמַר**, דחוקא אם אותו גדול שעל שמו יחסוהו, רחוק ממנו **שְׁלֹשָׁה דִּוְרוֹת**, באופן זה בלבד הגט **כְּשֶׁר**, אך אם גדול המשפחה שעליו יחסוהו רחוק ממנו **מִכָּאָן** – המשך בעמוד צא

גיטין. פרק תשיעי – המגרש דף פח עמוד א – בשיתוף מהדורת טובי'ס קה

הבא נמי בשיש ריוח מלמעלה. מיקן יש להכשיר גיטין ושטרות שאין בהן ריוח כלל לא למעלה ולא למטה וכן משמע כולה שמעתי דריש גט פשוט (נ"ב דף קסב). ואמר ה"ר אלתרן דאפי' לא חיישין שמו' וחתוך בעל השטר מן השיטין של מעלה לפי שהזמן וכל זכות בעל השטר הוא למעלה ולא יחתוך וכו'. ודלמא אימלוכי אימליך.

פ' בקונטרס שבשולחן ושוב אינו יכול לחזור לגרש בו גזר נראה דר"נ דאמר חזר ומגרש בו מאי איכא למימר ומיהו אמר ה"ר עזרא הנביא דלעיל שנגמר הגט אינו יכול לבטלו אצל כשלא נכתב בולו מודה ר"נ דאינו חוזר ומגרש בו ועוד פי' דה"ל כמו נכתב ביום ונחתם בלילה ואין נראה כי העדים ודאי יתירו שלא יחתמו על שטר מוקדם ואור"י דנראה לפרש ודלמא אימלוכי כו' דשקמו התחיל לכתוב הגט לשם איש אחר ונמלך וסיימו לשם זה וכגון ששומתיחן שוין וכו' אלעזר דלא בעי מוכיח מתוכו א"נ אפי' בר"מ ואימליך קודם שם האיש והאשה.

בול' האי לא חיישי. היינו דוקא לאמליך בין הרי את למותרת לא חיישי' אכל מ"מ בעיקר שזיהא ריוח למעלה ולמטה דאי לאו הכי חיישין דלמא גזיר ליה ואיתרמי דהוי הרי את למעלה ומותרת למעלה.

אמר רבי ירמיה חתם סופר שנינו משמע דהלכה בר' ירמיה מדמייתי מרבי ירמיה אהא עובדא משמע דהכי ק"ל חתם סופר ועד כשר בשאר שטרות וכתב סופר ועד פסול אפילו בסופר מובהק ודלא בשמואל דהכשיר פתב סופר מובהק ועד ולכתחילה אפילו בגיטין ומ"מ אין להכשיר חתם סופר ועד בגיטין מכח רבי ירמיה דהא לכל אמוקאי בסוף פ' התקבל (ט"ז ס:) דמכשירי באומר אמרו יש לפסול חתם סופר ועד משום דנפקי מיניה חורגה כדאמר ר' יוחנן.

וכך הוי נקיי הדעת שבידשלים פותבין. שלא היו פותבין אלא איש פלוני בן פלוני ור"ח וכן ר"ת גרסי חניכיתו וחניכיתא כשר וכך היו נקיי הדעת שבידשלים פותבין פירוש שלא היו פותבין אלא חניכיתם וחניכיתא אבות דבגמרא לא איירי בחניכית האיש כדקא אלא חניכית שהפסחה נקראת על שמה: **[מא]** קראה. כי תוליד חז דור בנים תרי דור ובני תרי דור בנים תרי דור דרי ו' גליון תוס':

שמע

אמר רב חסדא [אמר רבי ירמיה] דרש מרימר מאי דכתיב 'וישקד ה' על הרעה ויבאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו' משום ד'צדיק ה' אלהינו' 'וישקד ה' על הרעה ויבאה עלינו' אלא צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהגלה גלות צדקתה ועדיין גלות יכניה קיימת דכתיב ביה בגלות יכניה 'החריש והמסגר אלה' חריש שבשעה שפותחין נעשו הכל כחרישין מסגר פיון שפוגרין שוב אינן פותחין וכמה אלה עולא אמר שהקדים שתי שנים 'לגושתנתם'.

אמר

הוא חורבן היינו אומללה יולדת השבעה שקלדה שבע משפחות לעו' עליו עולה. מפני שלא הרשיע כשאר המלכים בא הפורעניות בקימו בתמידי פרידסאות. שומרים: אותן שנים שלא עלו. הואיל שאין מוחה בדם וזה לא עלו יגלו וילכו בשבי: וישקוד. וימחר כמו כי שוקד אני על דברי מתרגמין מוחי אנא (ירמיה א.) גלות צדקתה. חרבות ירושלים שגלו כולם: גלות יכניה. הוא והיובין קדמה לגלות צדקתה אחת עשרה שנה זהו היא צדקה שמירה והחריב ביתו כדי להגלות דורו של צדקה לבבל עבדו שחכמי גלות יכניה קיימו שילמדו תורה לאלו הגולים אחריהם לפי שרוב חכמי התורה גלו עם יכניה דכתיב בהו חקריש ותמסגר אלה: כיון שפוגרין. הלכה שהם סגורים בה שאינם יורעים להשיב לשואליהם שוב אין לה פותחין אחרים: עולא אמר. היינו צדקה שמירה להביא הרעה לסוף ח' מאות וחמשים דהיינו ב' שנים קודם וגושתנתם דהיא בגימטריא ח' מאות וחמשים ושתים ואם שהו עד וגושתנתם היה מתקיים בהן כי אבד תאבדו:

ש"מ

בשיש ריוח מלמעלה. דודאי לא נכתב בו יותר: ודלמא אימלוכי אימליך. מתחילה שלא לגרשה והדר אימליך לאחר זמן לחזור ולגמרו ונמצא הראשון בטל א"כ ה"ל נכתב ביום ונחתם לאחר זמן והואיל ויש ריוח מלמטה נראין בן הדרכים: הרי את מלמטה ומותרת מלמעלה. דכתוך כדי גמר דבור ליכא

למימר דאימליך אלא גומר עד לכל אדם ונמלך: ודלמא הכי איתרמי. שבתוך כדי גמר דבור חזר בו: רב אשי אמר. כולוה קשייתא דהכי מיתרצן בגון ידיעה ביה מתחתא דמגילתא שניכר ביה מחיתת הקלף סביב סביב כל הטט שלא היה בו קלף אלא זה לא למעלה ולא למטה שניכר סביבות הקלף שחור ועב שלא נגע שם תער העלבים שדרך עושי קלפים ששורשים אבנים סביב למתוח הקלף ומתחילין לתקנו בסמוך ובשארין ריוח מלמטה עסקין דליכא למיפרך אימלוכי אימליך: בששגו. של חתימה כלפי כתב הגט דהאי ודאי על גט זה חתם ומתני' בשרגלי החתימה כלפי כתב הגט דאיכא למימר שמו' למעלה מאותה חתימה היה כתוב שטר ועליו חתמו העדים: ליתוי חי מינייהו. גג כלפי כתב וליחבשר דודאי עליו חתמו דקס"ד שהעדים חותמין ברובם הקלף כסדר כתב הגיטין: דרמו להו כי עברא. העד' מוטלין בין שני הגיטין בריש ראשי שטות של חתימה מחברין הגיטין כדריח הדלת שנמשכת באויר הפתח כך הן נמשכין בין אויר שני הגיטין: אלא רב. כי חתים מן הצד לא בגיטין ולא בשטרות אלא בדיסקין כשהיה קומין אנשים לרין פלגיו והסופר כותב להם איגרת חתמה בשמו והוא חותם פעמים מן הצד ואין הקדושה וכו'. חתם סופר. עם עד אחר: שנינו. במשנתנו דכשר דהיה להו ב' עדים ואשמועי' מתני' דלא חיישין למימר הבעל לא צוה שיתחתם הסופר אלא אמר לשנים אמרו לסופר פלוני וכתוב ולפלוני ופלוני וחתמו וחסו הקר שולחין לכיסופא דספרא ואחתמהו להא לא חיישין כדאוקמינן בפרק מי שאתו (לעיל עב.). הא מני ר' יוסי היא. דאמר מילי לא מימסרן לשליח: דהו' ידעי למפסא. דשקרא שקווי מפירן חניכית הסופר וחתימת עד אחד ולא היו מכירין חתימת השני: עד ' דורות. הויא חניכית שאם כתבה בגט לא. מפסל'א למיתוי בשינה שמו ושמה: בנים. היינו דור ב' ובני בנים. היינו דור ג' ומכאן ואילך קרי ליה וגושתנתם: ו' פתי דינין. ד' משפחות של מלכים ממלכי ישראל והך דמלכי יהודה לא חשיב שהיו בימיהם של אלו דהוי כבד' אחד המלך ובגו וכן בגו דין מלכים שקמו מנורו אחריי קרי תר בית דין שלום בן בש ובריה לא חקשיב לפי שלא מלכו שנה שלמה וכן זמרי אכל עמרי אביו של אחאב על שם בית דינו של אחאב נקרא ומכין שאחאב הרשיע לעשות יותר נקרא הקלקול על שמו בימי הושע בן אלה גלו עשרת השבטים ומהיה שעתא קרי לה חורבן היינו אומללה יולדת השבעה שקלדה שבע משפחות לעו' עליו עולה.

מפני שלא הרשיע כשאר המלכים בא הפורעניות בקימו בתמידי פרידסאות. שומרים: אותן שנים שלא עלו. הואיל שאין מוחה בדם וזה לא עלו יגלו וילכו בשבי: וישקוד. וימחר כמו כי שוקד אני על דברי מתרגמין מוחי אנא (ירמיה א.) גלות צדקתה. חרבות ירושלים שגלו כולם: גלות יכניה. הוא והיובין קדמה לגלות צדקתה אחת עשרה שנה זהו היא צדקה שמירה והחריב ביתו כדי להגלות דורו של צדקה לבבל עבדו שחכמי גלות יכניה קיימו שילמדו תורה לאלו הגולים אחריהם לפי שרוב חכמי התורה גלו עם יכניה דכתיב בהו חקריש ותמסגר אלה: כיון שפוגרין. הלכה שהם סגורים בה שאינם יורעים להשיב לשואליהם שוב אין לה פותחין אחרים: עולא אמר. היינו צדקה שמירה להביא הרעה לסוף ח' מאות וחמשים דהיינו ב' שנים קודם וגושתנתם דהיא בגימטריא ח' מאות וחמשים ושתים ואם שהו עד וגושתנתם היה מתקיים בהן כי אבד תאבדו:

שָׁמַע

מִינָה מִהֶרָה דְּמָרִי עֲלָמָא תַּמְנִי מָאָה וְחֲמִשִּׁין וְתַרְתִּי. וְאִתְּ נָהִי דְּמִשְׁנָבְסוּ לְאַרְץ עַד שִׁנְצָא יֵשׁ כֵּל כַּר מִמָּא לֹא עֲבָדוּ עִז וְעוֹד הַקֶּשֶׁה הִ"ר אֶלְחָנָן וְדָלְמָא תֹאבְדוּ מִהֶר אַחֵר וְנִשְׁתַּם קָאָמֵר וְאוּרִי דְּמִתְחִילָה מִיָּד הָיוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים שֶׁפִּסְלוּ שֶׁל מִיכָה הָיָה עִמָּהֶם: וְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים

ש"מ מִהֶרָה דְּמָרִי עֲלָמָא. כְּמִנָּה וְנִשְׁתַּם דָּהָא כְּתִיב כִּי אֲבָד תֹּאבְדוּן מִהֶר: מִתְנִי מְעוֹשָׁה. בְּחֻקָּה: גַּמ' בְּרִין. כְּגוֹן הָקֵר דְּאִמְרִין בְּהוּ יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָה אוֹ שְׁהִיתָה אֶסְתִּירָה לוֹ: פֶּסוּל. לְהַתִּירָה לִקְשָׁא: וּפֶסוּל. מִן הַכְּהֻנָּה מִשּׁוּם רִיחַ הַגִּט: מִה נִפְשָׁד. דְּאִמְרַת בְּעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים בְּרִין פֶּסוּל וּפֶסוּל: אִי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים כְּנִי עֲשׂוּנִי. דְּרִין תוֹרָה נִיבְהוּ לְכוּן אֵת יִשְׂרָאֵל

בְּרִין: תוֹלָה עֲצָמָה כְּעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים. שׁוֹבְרַת עוֹבֵד כּוֹכְבִּים אֲנִס לְכוּן בְּעֵלָה לְגִרְשָׁה וּבָאָה עֲלֵיו בַּעֲקִיפִין: מִיפְסֵל נָמִי לִיפְסֵל. כְּשֶׁלֹּא בְרִין דִּישְׂרָאֵל הוּאֵל וּמִקְדָּאוּרִיתָא כְּנִי עֲשׂוּנִי נִיבְהוּ כְּיִשְׂרָאֵל וְהָא גַבִּי יִשְׂרָאֵל אִמְרַת שְׁלֹא בְרִין פֶּסוּל וּפֶסוּל: בְּדוּתָא הִיא. דְּוֹדָא לֹא בְּנִי עֲשׂוּנִי נִיבְהוּ: בְּרִין. תוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים שְׁעִישְׁוֹהוּ לְהוֹצִיא וּבְדִין תוֹרָה אִי עֲשׂוּנִי דְּלֹא גִיטָא הוּא זִוּר בִּיה רַבִּין לִפְסוּל בְּהֻנָּה מִשּׁוּם דְּמִתְחִילָה בְּבִין דִּישְׂרָאֵל וְאֵתִי לְמִימֵר יִשְׂרָאֵל נָמִי שְׁעִישְׁוֹהוּ בְּרִין לֹא פֶסוּל וְהָוָה גִּיטָא מַעֲלָא הוּא: שְׁלֹא בְּרִין. דְּעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים בְּבִין דִּישְׂרָאֵל לֹא מִיחֻלָּף וְאִי אִמְרַת מִיחֻלָּף בְּשֵׁלֹא בְּרִין דִּישְׂרָאֵל וְאֵתִי לְמִימֵר שְׁלֹא בְּרִין דִּישְׂרָאֵל נָמִי לֹא פֶסוּל וְאִמְרַן לְעֵיל דְּפִסְלִי הִיא גּוּפָה גִיזִירָה הִיא אֲטוּ בְּרִין וְגִיזִירָה לְגִיזִירָה לֹא גִיזִירָה: וְכָא מְעֻשָׁה אֲנִיפִי. כּוּפָה אִישׁ לְהוֹצִיא אֵת אִשְׁתּוֹ בְּרִין: הִדְיוּטוֹת אֲנִי. שְׂאֵן מוֹמָחִין אֶלָּא סְמוּכִין דְּמִימְרוּ אֶלְקִים דִּינִין וְאִין סְמִיכָה בְּח"ל כְּדָאמְרִי בְּפ"ק דְּסִנְהֶדֶר (דף יד.). אֲוִיגְרִיאוֹת. אֲסִיפּוֹת כְּמוֹ אוּגֵר בְּקִין (משלי י'): לִפְנֵיהֶם. קָאִי אֲשִׁבְעִים זְקָנִים שְׁעֵלָה עֲמֹל לְהֵר קוֹדֵם מִתָּן תוֹרָה כְּדִתְכִיב (שמות כד) וְאֵל מִשָּׁה אָמַר עֲלָה וְגו' וְאִי עִיב שְׁכַתְּבָה פֶּרֶשָׁה זוֹ לְאַחֵר מִיֵּת קוֹדֵם מִתָּן תוֹרָה נִאֲמָרָה וּבְנָהּ הַמִּזְבֵּחַ וְהַעֲלֵה הָעוֹלָה וְהַשְׁלִמִם וּבִאוּתוֹ דִּם נִכְבְּסוּ לְבִרְתִּי: שְׁלִיחוֹתֵיהוּ. דְּבִנֵּי א"י כְּעוֹבְדֵינֵן. הֵם נִתְּנוּ לֵנוּ רִשׁוֹת: מִיָּדִי דִּהְיוּ. אֲדִינִי מִמּוֹנוֹת דְּהִלּוּאוֹת דְּעוֹבְדֵינֵן שְׁלִיחוֹתֵיהוּ כְּדָאמְרִי בְּסִנְהֶדֶר (דף כב:) אִי הִכִּי גִזְלוֹת וְהַלְבוֹת נָמִי. לְעֵבֵד שְׁלִיחוֹתֵיהוּ וְאִין אִמְרִין בְּשִׁמְעָתָא קְמִייתָא דְּסִנְהֶדֶר דְּבַעֲיִין ג' מִמּוֹחִין: מִלְתָּא דְּשִׁכִּיחָא. הִלְוָה וְכוּ': גַּט מִתְנִי יִצָּא שְׁמָה כְּעִיר מְקוֹדֶשֶׁת. פְּנוּיָה שִׁנְצָא עֲלֵיהָ קוֹל פְּלוֹנִית מִתְקַדֶּשֶׁת הַיּוֹם פְּלוֹנִי וְיֵשׁ דְּבָרִים נִרְאִין כְּדָאמְרִי אֲמָרָא בְּנָמִי: הִרִי זוֹ מְקוֹדֶשֶׁת וְלֹא תִינְשָׁת לְאַחֵר בְּלֹא גַט: מְקוֹדֶשֶׁת הִרִי זוֹ מְקוֹדֶשֶׁת. קָא סִלְקָא דְּעִתִּין דְּהִכִּי קָאָמֵר אֲשֶׁת כְּהֵן שִׁנְצָא עֲלֵיהָ קוֹל פְּלוֹנִית נִתְּנָרְשָׁה הַיּוֹם הִרִי זוֹ

אָמַר רַב אֶהָא בְּרַ עֵינֵיכָ שְׁמַע מִינָה מִהֶרָה דְּמָרִי עֲלָמָא תַּמְנִי מָאָה וְחֲמִשִּׁין וְתַרְתִּי הוּא: מִשְׁנָה גַּט מְעוֹשָׁה בִּישְׂרָאֵל כְּשֶׁר וְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים פֶּסוּל וְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים חוֹבְטִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ עֲשֵׂה מַה שִׁישְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָךְ (וְכָשֶׁר): גַּמְרָא אָמַר רַב נִחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל גַּט מְעוֹשָׁה בִּישְׂרָאֵל בְּרִין כְּשֶׁר שְׁלֹא בְּרִין פֶּסוּל וּפֶסוּל וְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים בְּרִין פֶּסוּל וּפֶסוּל שְׁלֹא בְּרִין אֶפִּילוּ רִיחַ הַגִּט אִין בּוֹ מַה נִּפְשָׁד אִי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים כְּנִי עֲשׂוּנִי נִיבְהוּ אִיתְכַּשּׁוּרִי נָמִי לְתִכַּשְׁרֵי אִי לֹא בְנִי עֲשׂוּנִי נִיבְהוּ מִיפְסֵל לֹא לִיפְסֵל אָמַר רַב מִשְׁרָשָׁא דְּכֶר תוֹרָה גַּט מְעוֹשָׁה עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים כְּשֶׁר וְמַה פְּעֵם אָמְרוּ פֶּסוּל שְׁלֹא תִהְיֶה כָּל אֶחָת וְאֶחָת הוֹלְכָת וְתוֹלָה עֲצָמָה בְּעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים וּמִפְקַעֲתָ עֲצָמָה מִיָּד בְּעֵלָה אִי הִכִּי שְׁלֹא בְּרִין אֶפִּילוּ רִיחַ הַגִּט אִין בּוֹ וְנִהְיִי שְׁלֹא בְּרִין בִּישְׂרָאֵל וּמִפְסִיל נָמִי לִפְסוּל אֶלָּא הָא דְּרַב מִשְׁרָשָׁא בְּדוּתָא הִיא וְסַעֲמָא מֵאִי בְּרִין בְּבִין דִּישְׂרָאֵל מִיחֻלָּף שְׁלֹא בְּרִין בְּבִין יִשְׂרָאֵל לֹא מִיחֻלָּף: אֲבִי אֲשַׁכְחִיהָ לְרַב יוֹסֵף דִּיתִיב וְקָא מְעֻשָׁה אֲנִיפִי אָמַר לִיה וְהָא אֲנִי הִדְיוּטוֹת אֲנִי וְתִנְיָא הָיָה רַבִּי מִרְפוֹן אוֹמֵר כָּל מְקוֹם שְׁאֵתָה מוֹצֵא אֲוִיגְרִיאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אֵף עַל פִּי שְׁדִינְיָהֶם בְּרִין יִשְׂרָאֵל אִי אֶתָּה רִשָּׁא לְהִיזְקָא לָהֶם שְׁנַאֲמֵר וְאַלְהָ הַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁלִים לִפְנֵיהֶם לִפְנֵיהֶם וְלֹא לִפְנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים דְּכֶר אַחֵר לִפְנֵיהֶם וְלֹא לִפְנֵי הִדְיוּטוֹת אָמַר לִיה אֲנִי שְׁלִיחוֹתֵיהוּ קָא עוֹבְדֵינֵן מִיָּד דִּהְיוּ אֶהוּדָאוֹת וְהִלּוּאוֹת אִי הִכִּי גִזְלוֹת וְחִבְלוֹת נָמִי כִּי עוֹבְדֵינֵן שְׁלִיחוֹתֵיהוּ כְּמִילְתָּא דְּשִׁכִּיחָא כְּמִילְתָּא דְּלֹא שִׁכִּיחָא לֹא עוֹבְדֵינֵן שְׁלִיחוֹתֵיהוּ: מִשְׁנָה יִצָּא שְׁמָה כְּעִיר מְקוֹדֶשֶׁת הִרִי זוֹ מְקוֹדֶשֶׁת מְקוֹדֶשֶׁת הִרִי זוֹ מְקוֹדֶשֶׁת וּבְלִכְדָּ שְׁלֹא יֵהָא שֵׁם אֲמַתְלָא אִיזוּ הִיא אֲמַתְלָא גִירִשׁ אִישׁ פְּלוֹנִי אֵת אִשְׁתּוֹ עַל תְּנַאי זֶרֶק לָהּ קִדוּשָׁה סֶפֶק קְרוֹב לָהּ סֶפֶק קְרוֹב לוֹ זוֹ הִיא אֲמַתְלָא: גַּמְרָא וְאִסְרִין לָהּ אֲנִבְרָא וְהָא אָמַר רַב אִישׁ כָּל קָלָא דְּכֶתֶר נִישׁוּאִין לֹא תִישְׁיֵין לִיה הִכִּי קָאָמֵר יִצָּא שְׁמָה כְּעִיר מְקוֹדֶשֶׁת הִרִי זוֹ מְקוֹדֶשֶׁת מְקוֹדֶשֶׁת וּמְגוֹרֶשֶׁת הִרִי

אִישׁ הַקֶּשֶׁר לְדוֹן כְּשֶׁר לְהַעֲדִי וּמְדוּרָה דְּכִתִּיב בָּהּ (ספרי טז) וְהִיא שׁוֹפְטָה אֵת יִשְׂרָאֵל אִין רָאִיָּה דְּאִשָּׁה כְּשֶׁרָה לְדוֹן דְּשָׁמָא לָהּ הִיתָה דָּנָה אֶלָּא הִיתָה מִלְּפָנֶיךָ לָהֶם הִדְיוּטִים אִין שְׁמָא קִיבְלוּ אוֹתָהּ עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם שְׂכִינָה מִיָּהוּ בִּירִשְׁלָמִי דִּיּוּמָא (פ"ב) יֵשׁ מַעֲתָה דְּאִין אִשָּׁה מַעֲתָה אִינָה דְּכֶר וְאוֹמֵר ר"י דְּקָרָא מִשְׁמַע לִיה דְּאִינִי כָּל עֵנָן בִּין דְּיִנְיָן בִּין בְּנִדּוּנִין:

אִי הִכִּי גִזְלוֹת וְחִבְלוֹת נָמִי. וְאִתְּ וְהָא מַעֲיֵנוּ בְּכֻמָּה מְקוֹמוֹת שְׁהִיוּ דִּינִין גִּזְלוֹת וְחִבְלוֹת הָיוּ רִעִי בְּפִי' דְּבָבָא מַצִּיעָא (דף כב.) וְהָוָה גְּבָרָא דְּגוֹל פְּרָנָא דְּתוֹרִי דְּחִבְרִי. (ב"ב דף ק"א) וְכֻמָּה מְקוֹמוֹת וְיִל דְּהִיוּ דוֹחֵקִין אוֹתוֹ ע"י דְּקִבְעִיָּה לִיה וְיִמְנָא לֹא"י וְעוֹד אוּרִי גִזְלוֹת ע"י חִבְלוֹת קָאָמֵר דְּאִין דִּין בְּכָל שְׁחָבָל בְּחִבְרִי וְגוֹל לוֹ:

כְּמִילְתָּא דְּשִׁכִּיחָא כו'. כְּמוֹ בְּהוֹדָאוֹת וְהִלּוּאוֹת וְמַה שְׁאֲנוּ מְקַבְּלִים גִּרִּים אֵע"ג דְּגֵר צִרִין ג' מוֹמָחִין כְּדָאמְרִי בְּהוֹלֵץ (יבמות טז) מִשְׁפָּט כְּתוּב בִּיה אוּרִי דְּעוֹבְדֵינֵן שְׁלִיחוֹתֵיהוּ דְּחִשְׁבִּי כְּשִׁכִּיחָא וּבְהוֹלֵץ (י"ט) נָמִי מִשְׁמַע שְׁהִיוּ מְקַבְּלִים גִּרִּים בְּכָל וְאִתְּ הִיכִי עוֹבְדֵינֵן שְׁלִיחוֹתֵיהוּ וְהָא עֲבָשִׁיו אִין מוֹמָחִין בֹּא"י וְמִי יִתֵּן לֵנוּ רִשׁוֹת וְיִל דְּשִׁלְחוֹת דְּקָמָא עוֹבְדֵינֵן: וְהָאָמַר רַב אִישׁ כָּל קָלָא דְּכֶתֶר נִישׁוּאִין כו'. וְאִתְּ וְלֹקְמָה בְּתֵר אִירוֹסִין דְּחִישְׁיָן לְרַב אִישׁ וְיִל דְּמִשְׁמַע לִיה מִתְנִי אֵף בְּתֵר נִישׁוּאִין וְעוֹד דְּפִסְקִי' לִקְנוֹן (דף פ"ב) דָּאָף קָלָא דְּכֶתֶר אִירוֹסִין לֹא תִישְׁיֵין:

היא בידם שהרי בית דין רשאים לכוף, ולפיכך גט זה כשר, ומן הטעם הזה על אף שמן התורה גט בכפיית עובדי כוכבים אינו גט כלל, גזרו חכמים שיפסול אותה מן הכהונה ומעתה לא יקלו בגט של ישראל.

אולם בכפיית עובדי כוכבים לגרש **שְׁלֵא בְּרִין** - במקום שאין הבעל מחויב מן הדין לגרש, אין מקום לחשוש, שהרי **בְּרִין שְׁרָאָל** - בכפיית בית דין של ישראל במקום שעל פי דין מחויב הבעל לגרש, **לֹא מִיִּחְלָף** - לא יחליפו בין דינם של ג'יטין אלו, שהרי בית דין של ישראל כפודו במקום שהוא חייב לגרש בו מן הדין מה שאין כן בגט זה של עובדי כוכבים, ולפיכך לא גזרו חכמים על גט שניתן בכפיית עובדי כוכבים, שלא בדין, שיפסול את האשה מן הכהונה, שהרי לא יבאו לטעות ולדמות שני ג'יטין אלו זה לזה.

הגמרא מבררת האם בית דין שאינם סמוכים רשאים לכוף ולחייב את הבעל לתת גט: **אָבִי אֶשְׁכְּחֶיהָ** - מצאו **לֹרֵב יוֹסֵף, יִרְמִיָּה ו- יוֹשֵׁב וְקָא מַעֲשֶׂה אֲנִינִי** - ומכריח את האיש לגרש את אשתו בדין, **אָמַר לִיה אָבִי לֹרֵב יוֹסֵף, וְהָא אֲנִי הִדְיוֹמָת אֲנִי** - והרי אנו איננו דיינים סמוכים שהרי אין סמיכה בחוץ לארץ, ואין דיינים מומחים אלא אותם שנשמכו, **וְהָנִיא** - ושנינו בברייתא, **הָיָה רַבִּי מְרִפָּן אוֹמֵר, כָּל מְקוֹם שֶׁאֵתָהּ מוֹצֵא אֲגוּרִיאוֹת** - אסיפות של **עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, אָף עַל פִּי שְׂדֵינֵיהֶם** - שהם דנים בְּרִינֵי **יִשְׂרָאֵל, אִי** - אין אֵתָהּ רִשְׁאִי לְהִתְקַן לָהֶם ולהביא את דינן בפניהם שיפסקו בו, **שְׁנַאמֵר (שמות כא א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לַפְּנִיָּהֶם, וּמִכָּאן דְּרִשׁוּ שֶׁמִּצְוִינָם אֵינוֹ להביא את הדין לַפְּנִיָּהֶם** - לפני זקני ישראל וְלֹא לַפְּנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, ועוד דרשו מכאן דְּכָר אַחֵר, **אֲשֶׁר תִּשִּׁים לַפְּנִיָּהֶם** - לפני שבעים הזקנים שעלו עם משה להר סיני, והם מומחים היו, וְלֹא לַפְּנֵי דֵינִים הִדְיוֹמָת שֶׁאֵינֶם סְמוּכִים, ומחדרשה השניה הוּזו למדנו, שאין אנו בני בבל רשאים לדון ולכפות את האיש לגרש את אשתו, שהרי אין אנו סמוכים.

אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף לאַבְי, אֲנִי שְׁלִיחוֹתֵיהֶו קָא עֲבָדִין - אנו עושים שליחותם של בני ארץ ישראל שנתנו לנו רשות לדון בכפיית גט, **מִדִּי דְהָנָה אַהוּרָאוֹת וְהִלְאוֹת** - כשם שאנו דנים בדיני ממונות כהודאות והלוואות. מקשה הגמרא, אם כך הוא הדין, שיכולים אנו לדון בדבר אף שאין אנו סמוכים, מחמת שאנו עושים שליחותם של בני ארץ ישראל שנתנו לנו רשות לדון, **אִי הָכִי** - אם כן, דיני גזילות וְהַכְּלוֹת נִמִּי - גם כן נוכל לדון בדיני גזילות ובדיני חבלות, מכח רשותם של בני ארץ ישראל, ואילו במשנה בסנהדרין (ב), מבואר, שאין דנים בהם אלא בשלשה מומחים, ולדבריו מדוע אין אנו רשאים לדון בהם.

מתרצת הגמרא, **כִּי עֲבָדִין שְׁלִיחוֹתֵיהֶו** - היכן נתנו לנו רשות לדון, דווקא בְּמִלְתָּא דְשִׁבְחָהּ - בדבר שהוא מצוי כענייני הלואה, שהלואה פלוני לפלוני בפני עדים והלואה כופר בחוב, וכענייני ג'יטין, אולם בְּמִלְתָּא דְלֹא שִׁבְחָהּ - בדברים הממשך בעמוד קטו

כּוֹכְבִּים כְּנִי עֲשׂוֹנֵי נִינְהוּ - אם יש בכחם של עובדי כוכבים לכפות את הבעל לעשות את הדין המוטל עליו, אם כן מדוע אמרת שאין היא מגורשת, והלא לדבריו **אִיתְבְּשׂוּרִי נִמִּי לִיתְבְּשׂוּר** - צריך הגט להיות כשר גם בכדי שתוכל להינשא על פיו, וכמו בגט שכפודו דייני ישראל על הבעל. **וְאִי לֹא כְּנִי עֲשׂוֹנֵי נִינְהוּ** - ואם לדעתך אין בכח עובדי כוכבים לכוף את הבעל לעשות את הדין המוטל עליו, אם כן **מִיִּפְסֵל לֹא לִיִּפְסֵל** - גם לפוסלה מן הכהונה לא יועיל גט זה.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב מִשְׁרָשָׁא, דְּכָר תוֹרָה** - מדין התורה **נִמִּי מַעֲשֶׂה עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים** - גט שעובדי כוכבים הוציאוהו בכפיה מן הבעל כְּשֶׁר, מפני שיש בכחם של עובדי כוכבים לכוף את ישראל לקיים את הדין, **וְכֵּן מַעֲשֶׂה אֲמָרוּ** חכמים שהגט פָּסוּל ואינה יכולה האשה להינשא על ידו לאיש אחר, בכדי **שְׁלֵא תִהְיֶה כָּל אַחַת וְאַחַת הוֹלֶכֶת וְתוֹלָה עַצְמָהּ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים וּמַפְסֶקֶת עַצְמָהּ מִדִּי עֵלְהָ** - שלא תלך כל אשה שרצונה להתגרש מבעלה, ותשכור עובד כוכבים אלים שיכריח ויאנוס את בעלה לתת לה גט, על כן אמרו חכמים, שאם עובדי כוכבים כפודו לתת גט אין היא מגורשת בגט זה.

הגמרא דוחה את תרוצו של רב משרשיא: **אִי הָכִי** - אם כך הוא הדין, שמן התורה עובדי כוכבים יכולים לכוף את ישראל לגרש, מדוע במקרה שכפודו **שְׁלֵא בְּרִין** - שאין הוא מאותם שמחויבים לגרש את נשותיהם על פי דין, אמרת ש**אֶפְסִילוּ רִית הִנֵּה אֵין בּוֹ** ומותרת היא להינשא לכהונה, **וְנִינְהוּ** - ויהיה דינו כְּשֶׁלֵּא בְּרִין **כִּיִּשְׂרָאֵל** - כדינו של גט שטעו בית דין בהוראתם, והכריחוהו לגרש במקום שאין הוא מחויב בו מן הדין לגרש, **וּמִפְסִיל נִמִּי לִפְסוֹל** - ויפסול אותה הגט מלהנשא לכהן, שהרי מן התורה כפיית עובדי כוכבים מועילה, ואם כן כמו שבִּישְׂרָאֵל כפיה שלא בדין פוסלת לכהונה, כמו כן בכפיית עובדי כוכבים תיפסל על ידי הגט לכהן. **אֵלֵּא הָא דְרַב מִשְׁרָשָׁא** - דברי רב משרשיא שאמר שמן התורה רשאים עובדי כוכבים לכוף את ישראל לגרש, **דְּרִיתָהּ הִיא** - טעות הם, שבדאי אין עובדי כוכבים יכולים לכוף ישראל לקיים את חובתו.

הגמרא מתרצת את דברי שמואל, שהורה לפסול גט שנעשה בכפיה על ידי עובדי כוכבים, ומצד שני פסל את האשה מן הכהונה על ידי גט זה, באופן אחר:

וְכֵּן מֵאֵי - ומפני מה גזרו חכמים שאם כפודו עובדי כוכבים לגרש שתפסל לכהונה בגט זה, אף שאין בכחם לכפות את ישראל. מבארת הגמרא, **בְּרִין של עובדי כוכבים בְּרִין דִּישְׂרָאֵל מִיִּחְלָף** - יכולים לטעות ולהחליף, בין דינו של גט שנכפה על הבעל בדין על ידי בית דין של ישראל, לבין דינו של גט שנכפה על הבעל בדין על ידי עובדי כוכבים, ויאמרו כשם שהגט של עובדי כוכבים אינו גט, על אף שמן הדין מחויב הוא לגרשה, כך גם דינו של גט שנעשה בכפיה על ידי בית דין של ישראל, שאין הוא גט, וטעות

אָמַר רַב אֶהָא בְּרַיָּה, מתוך שהקדים הקדוש ברוך הוא להגלותם שתי שנים קודם שיתקיימו בהם דברי הפסוק **וְיִנְשְׁתֶּם בְּאֶרֶץ** (דברים ד כה) וכדי שלא יתקיים המשך הפסוק (שם) **כִּי אָבִוד תֵּאבְדוּן, שְׁמַע מִינָהּ** - למדנו מכך ששיעור זמן **מִ'מָּהֶרָה' דְּרִיבִי עֲלֵמָא** - של והקדוש ברוך הוא ארון העולם, **תִּמְנִי מֵאָה וְחֲמִשִּׁין וְתִרְתִּי הוּא** - שמונה מאות חמשים ושנים שנה הוא, כפי חשבון הגמטריא של המלה 'ונושנתם'. שהרי הזהיר ואמר שאם יחטאו ישראל ויעבדו עבודה זרה, יאבדו 'מהר' מארץ ישראל, וכלשון הפסוק (שם פסוק כו) **ה'עֲדִיתִי בְכֶם הַיּוֹם אֶת הַשְּׂמִים וְאֶת הָאֶרֶץ כִּי אֲבִד תֵּאבְדוּן מִהָרָא מֵעַל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וגו'**, נמצא שבהתקיים ה'ונושנתם' יש בזה 'תאבדון מהר', מכאן ש'מהר' של ארון העולם הוא מנין 'ונושנתם'.

משנה

נִמִּי מַעֲשֶׂה - גט שנלקח מן הבעל בדרך כפיה והכרח כדי שיגרש בו את אשתו, **כִּיִּשְׂרָאֵל** - אם דייני ישראל כפודו לגרש עד שהתרצה הבעל לכתוב גט, הגט כְּשֶׁר, וצריך שיתרצה לבסוף לגרש את אשתו ויאמר **רִצְחָה אֲנִי, וְכֵּן עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים** - ואם אנסוהו בית דין של גוים לגרש את אשתו, הגט פָּסוּל, ואף אם לבסוף התרצה לכתוב לה גט מחמת האנוס.

וְכֵּן עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים - ואם לא שמע הבעל בקול בית דין שציווהו לגרש את אשתו, ורצו בית דין לכוף את הבעל על ידי גוים, שיתן לאשתו גט, רשאים הדיינים לעשות כך, והגוים **הוֹכְמִין אוֹתוֹ, וְאוֹמְרִים לוֹ** (הגוים) בשעה שמכים אותו, **עֲשֶׂה מַה שִׁישְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָךְ** לגרש את אשתך (וְכֵּן).

גמרא

אָמַר רַב נְחֶמְן אָמַר שְׁמוּאֵל, נִמִּי מַעֲשֶׂה כִּיִּשְׂרָאֵל - אם כפא את הבעל לכתוב גט לאשתו, בְּרִין - באותם המקרים שבהם מחויב הבעל על פי דין לגרש את אשתו, הגט כְּשֶׁר, אך אם כפודו בית דין ואנסוהו לכתוב גט ולגרש בו את אשתו, **שְׁלֵא בְּרִין** - במקום שאין הוא מחויב לגרשה על פי הדין, הגט פָּסוּל, ואין האשה מותרת להנשא על ידי גט זה, ומכל מקום **פּוֹסֵל הָאֵלֵּא** הגט את האשה מלהנשא לכהן משום ריח הגט.

וְכֵּן עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים - אם כפודו עובדי כוכבים לגרש את אשתו, בְּרִין - באותם המקרים בהם על פי דין מחויב הוא לגרש את אשתו, הגט פָּסוּל ואין האשה יכולה להינשא לאיש אחר על פיו, ומכל מקום **פּוֹסֵל** הוא את האשה מלהינשא לכהן, ואילו אם כפודו עובדי כוכבים לגרש את אשתו **שְׁלֵא בְּרִין** - במקרה שאין הוא מחויב מן הדין לגרש את אשתו, **אֶפְסִילוּ רִית הִנֵּה אֵין בּוֹ** בגט, ולפיכך אם ימות בעלה רשאית היא להינשא לכהן.

הגמרא מקשה על הדין שאמר שמואל, שכשעובדי כוכבים כפדו במקום שמן הדין חייב הבעל לגרש, הגט פסול ופוסל:

מֵה נִפְשָׁךְ - מהי דעתך בדבר זה, **אִי עוֹבְדֵי**

הרי זו מנוקדת, ומותרת להינשא לכל העולם. מבארת הגמרא, מאי טעמא, משום שזהו קול וְשׁוֹבְרוֹ עִמּוֹ – יחד עם הקול שנתקדשה לפלוני יצא קול שנתגרשה ממנו, והוא שובר את הקול שנתקדשה לו ומתירה.

הגמרא דנה באשה פנויה שיצא עליה קול שזינתה, האם היא מותרת לכהן:

אמר רבא, אשה פנויה שיצא לה שם מונה בעיר – שזינתה לגוי או לעבד, אין חוששין לה לאוסרה להינשא לכהן. מאי טעמא, פריצותא בעלמא הוא דחזו לה – משום שיש לתלות שלא ראו שזינתה אלא שראו אותה נוהגת במנהגי פריצות.

מבארת הגמרא, שדינו של רבא, שאם נהגה במנהגי פריצות אין אוסרים אותה להינשא לכהן, פתנא – שני הוא במחלוקת תנאים.

ששינוי בברייתא, אשה שאכלה בשוק, או שגירגרה – הלכה נטויה גרין בשוק, או שהניקה את בנה בשוק, בכלל רבי מאיר אומר, תצא מבעלה הכהן, משום שחוששים שזינתה. רבי עקיבא אומר, אינה נאסרת על בעלה הכהן, אלא משום שאין ויתנו בה מזורות פלגנה – נשים הטוות בשוק לאור הלבנה, ויאמרו שזינתה.

אמר לו רבי יוחנן בן נורי לרבי עקיבא, אם בן שאתה חושש לדברי נשים אלו, נמצא שלא התחת בת לאברהם אבינו – בת ישראל, שיששבת תחת בעלה הכהן, שכן יש הרבה איובים שמציאים קול על אדם אף ברמו מועט ללא סיבה. ועוד, שהרי התורה אברהם (דברים כד א) לענין גירושין 'כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר פריצות', ולחל (שם יט טו) הוא – הכתוב אומר לענין עדות 'על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר', ודורשים בגזירה שווה 'דבר' 'דבר', מה לחלוק מדובר שהדבר ברור לנו על פי עדים, ורק אז מתקבלת עדותם. אף כאן בגירושין צריך שיהיה הדבר ברור לנו על פי עדים שזינתה, ולא על פי נשים הטוות בשוק.

הגמרא מביאה ברייתא המונה כמה אופנים שאין חוששין בהן לקול:

תנו רבנן, כמה אופנים יש שאין חוששין בהם לקול. כיון שהם באים להוציא ממה שמוחזק לנו. א. יצא על אשה בתולה קול בעיר שהיא בעולה, אין חוששין לה לאוסרה לכהן גדול, ויש לתלות שראו בה רק מנהג פריצות. ב. יצא קול בעיר על אשה שהיא בחזקת פנויה, שהיא נשואה לפלוני כבר כמה ימים, אין חוששין לה לאוסרה לכל העולם. ג. וכן אם יצא קול בעיר על אשה שהיא בחזקת פנויה, שהיא ארוסה – מקדשת לפלוני כבר כמה ימים, אין חוששין לה לאוסרה לכל העולם. ד. יצא קול בעיר על אשה פנויה שנתקדשה היום שלא לפלוני – לא אמרו 'נתקדשה לפלוני' אלא נתקדשה סתם. אין חוששין לה, שכן אם אמת הדבר, היו יודעים ואומרים למי נתקדשה. ה. יצא קול בעיר זו שנתקדשה היום בעיר אחרת, אין חוששין לה. ו. יצא על אשה קול שהיא ממורת ואסורה להינשא לישראל, אין חוששין לה. ז. יצא קול בעיר על אשה המוחזקת לנו שהיא ישראלית,

שהיא שפחה כנענית האסורה להינשא לישראל בן חורין, אין חוששין לה. ח. יצא קול בעיר שהקדיש פלוני את נכסיו, או שהפקיד פלוני את נכסיו, אין חוששין לה לאסור את הנכסים עליו כהקדש, ולהתיר לאחרים כהפקר. שנינו במשנה, יצא שמה בעיר מקודשת, הרי זו מקדשת:

אמר עולא, מה ששינוי במשנה שחוששים לקול הקידושין ואוסרים אותה להינשא לכל העולם, לא מדובר ששמעו רק קול הכרה ו- שמועהו בעיר, אלא כרי שיהיו עדים שראו בבית האשה נרות דולקות ומפות מוצעות, כדרך שעושות המתקדשות בביתן, וכני אדם נכנסין לבית ויוצאין ממנו, ואמרים 'פלוגית מתקדשת היום', רק אז חוששין לאותו הקול. תמזה על כך הגמרא, וכי אם אמרו בני אדם פלוגית מתקדשת בלשון עתיד, נחוש לאותן קידושין, ודלמא לא אפקדשה – והרי שמא לבסוף לא נתקדשה, ומדוע תאסר על כל העולם. מבארת הגמרא, אל תאמר בדברי עולא 'פלוגית מתקדשת היום', אלא אמר – תאמר 'פלוגית נתקדשה היום' בלשון עבר, שבאופן זה שיצא קול שנתקדשה היום חששו חכמים לקול זה, ואסורה להינשא לכל העולם, כדי שלא יאמרו שבית דין משיאים אשת איש.

ובדברי עולא שנינו גם בברייתא: **וכן תני** – שנה לוי בברייתא שלו, מה ששינוי שחוששין לקול קידושין, לא שישמעו קול הכרה ו- שמועהו שפלוגית נתקדשה היום, אלא כרי שיהיו עדים שראו נרות דולקות ומפות מוצעות, ונשים מוות בגדים לאור הנר, ושקמחות לה, ואמרות 'פלוגית מתקדשת היום', תמזה הגמרא, וכי אם אמרו 'פלוגית מתקדשת' נחוש לאותן קידושין, ודלמא לא אפקדשה – והרי שמא לבסוף לא נתקדשה. מבארת הגמרא, אמר רב פפא, אל תאמר בדברי הברייתא שאמרו 'פלוגית מתקדשת היום', אלא אמר 'פלוגית נתקדשה היום' בלשון עבר.

וכן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, לא שישמעו קול הכרה בעיר שפלוגית נתקדשה היום, אלא כרי שיהיו נרות דולקות ומפות מוצעות, וכני אדם נכנסין לביתה ויוצאין ממנו, אמרו דבר – אם כשיצאו משם אמרו אותם בני אדם שפלוגית נתקדשה היום, זה הוא קול של קידושין ששינוי במשנה לחוש לו, ואסורה להינשא לכל העולם. אבל אם לא אמרו דבר זה, זהו האמתלא ששינוי במשנה שהיא שוברת הקול ואין חוששין לו.

שואלת הגמרא, אם לא אמרו דבר, וכי זו היא אמתלא המבטלת את הקול, והא לא אמרו ולא פלוס, ואם כן אין כאן לא קול ולא אמתלא. משיבה הגמרא, רבי יוחנן בא לאפוקי – להוציא מדרבה בר רב הונא, דאמר, אמתלא שאמרו במשנה שמבטלת את הקול, כגון שאמרו שזרק לה קידושה ספק קרוב לו ספק קרוב לה, אפילו אם לא יצא האמתלא ביחד עם הקול אלא מכאן ועד עשרה ימים לאחר שיצא הקול, גם זו מבטלת את הקול, קא משמע לן רבי יוחנן,

שאין אמתלא מבטלת הקול אלא אם יצאה עמו, וכך פירוש דבריו, לא אמרו קול גמור אלא קול ושוברו עמו, הוא דתניא אמתלא, הא אמרו קול גמור בלא שוברו, לא תניא אמתלא לאחר זמן, ויש לחוש לאותו הקול.

הגמרא מבארת אופן נוסף שחוששין לקול היוצא, אפילו כשאין רגלים לדבר כמו נרות דולקות ומפות מוצעות:

אמר רבי אבהו, אמר רב הונא, אמר רב, לא שישמעו קול הכרה בלבד, אלא כרי שישמעו, פלוני מהיכן שמע שפלוגית נתקדשה, מפלוני, ופלוני שמע זאת מפלוני, ובודקין והולכין, עד שמיגיעין לדבר הכרה – עד שגיעו לאותן שנים הראשונים שראו בעצמן את הקידושין.

מקשה הגמרא על דברי רב, אם גגיע עד לדבר הכרה – לאותן שראו את הקידושין, אם כן הרי עדות מעלייתא הוא – עדות מעולה היא זו, ואסורה היא על כל העולם מעיקר הדין, ואין זה קול בעלמא שחוששין לו רק מחמת חומרא דרבנן.

מתרצת הגמרא, אלא כי אתא – כשהגיע רב שמואל בר יהודה מארץ ישראל לבלב, אמר בשם רבי אבהו, אמר רב הונא אמר רב, לא שישמעו קול הכרה, אלא כרי שישמעו, פלוני מהיכן שמע, מפלוני, ופלוני שמע מפלוני, עד לשנים הראשונים שראו את הקידושין, והלכו להם עדים אלו למדינת הים ואינם בפנינו להעיד על הקידושין, והשמיענו רב, שחוששין לקול היוצא על ידי עד מפי עד, אף שאין כאן עדות גמורה.

הגמרא דנה האם יש אופנים שמבטלים את הקול שיצא:

אמר ליה אביי לרב יוסף, באופן שחששו לקול היוצא בדברי רב, שאמרו פלוני שמע מפלוני והלכו הראשונים למדינת הים, ועתה חזרו העדים ממדינת הים ואמרו לא היו דברים מעולם, מבטלינן קלא – האם בית דין מבטלים את הקול, ומתירים אותה להינשא לכל העולם, או לא מבטלינן קלא אחר שכבר יצא ואסרנוה. אמר ליה רב יוסף, מדאמר רב תסדא, שאין חוששין לקול היוצא עד שישמעו מפי הכשרים לעדות, שמע מיהא – יש להוכיח מדבריו דמבטלינן קלא, שכשם שהקילו חכמים בענין הקול שלא לחוש לו אלא כשיצא מפי הכשרים לעדות, הוא הדין אין לחוש לו כשבאו והכחישו את הדברים.

אמר ליה אביי לרב יוסף, אדרבה, מדאמר רב ששת, שלא כרב חסדא, אלא אפילו כשיצא הקול מפי נשים הפסולות לעדות, הוי קול, שמע מיהא – יש להוכיח מדבריו ולא מבטלינן קלא. שהרי החמירו לחוש לקול אפילו מפי הפסולים לעדות והוא הדין אין מבטלינן את הקול.

אמר ליה רב יוסף, אכן אתרונותא ניהו – דין זה תלוי במנהג המקומות. בסווא מבטלי קלא, בנהרדא לא מבטלי קלא.

הגמרא מביאה מעשה בענין האמתלא האמורה במשנה:

היה פנויה, דנפק עליה קלא דאיפקשה לבר

גיטין. פרק תשיעי – המגרש דף פט עמוד א – בשיתוף מהדורת טובי'ס קט רש"י תוספות

אכלה בשוק גירגרה בשוק. אומר רבינו יצחק דאיירי שפיר בקלא דקודם נישואין שיקצא עליה קול זה ומדברות עליה לעז קודם שנשאת לכהן אל' ר' יוחנן בן ברוקה א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו וישבת תחת בעלה כח שהרי הוא אינו יודע במה שדבריו עליה קודם ומה יש לו לעשות: **בעולה** אין חוששין לה. פי' בקונט' משום בעולה לכ"ג ולעיל נמי פי' יקצא לה שם מונה בעיר בגון שנבעלה לעובר כובדים לא לעבר דפוסלין בביתא וה"נ הנה מצי לפרש חיובי כריתות ורבינו יצחק אומר דסתם בעילה דנות שאין יודע ממי פסולה לכהונה והרי היא בחזקת בעולה לתת ולממור עד שתביא ראיה לדבריה כדאמרין בפ"ק דכתובות (דף יז.) דאין אשה בודקת ומנה ואפילו לר"ג דאמר נאמנת היינו היכא דאמרה לקשר נבעלת אכל היכא דאמרה לא נבעלת או אינה יודעת ממי אפי' רבן גמליאל מודה:

ארוסה אין חוששין לה. לא מביעא נשואה דאם אמת היה הדבר היה מתפרסם אלא אפילו ארוסה דאין מתפרסם כל כך אין חוששין: **עד** שמגיעין לדבר הברור. מסתמא לא פליג רבי אבא אעולא דלעיל ואבריימא דלוי וכן משמע מדלא קאמר ורבי אבא אמר אלא לעיל דאיכא רגלים לדבר לא בעינן שיעור לדבר ברור אבל הקא דליכא רגלים לדבר בעינן שיעור לדבר ברור וקול דלעיל לא שייך אלא בקדושין והך דהקא שייך בגירושין כמו בקדושין:

מבטלינן קלא או לא מבטלינן. נראה כפירוש שני שבקונטרס בגון שחזרו פלוני ופלוני ממדינת הים ואמרו לא היו דברים מעולם וכן אמרין לקמן אילימא לבי מגלנא דקדושין קמאי לאו קדושין מבטלינן קלא ופירוש ראשון אין נראה ומייתי ראיה מדאמר רב חסדא עד שישמעו מפי הכשרים ש"מ מבטלינן קלא כיון שאין חוששין במהרה לקול:

עד שישמעו מפי הכשרים כו'. אע"ג דאמר לעיל ונשים אומרות פלונית נתקדשה שמא משום דהתם איכא רגלים לדבר ואית ספרים דגרסי ובגין אדם נכנסים ויוצאין ולא גרסינן ונשים: **כ"ן** דבעידנא דהנה קלא לא הוה אמתלא. לישנא משמע דסבר ר' יוחנן ופליג אדרבה בר רב הונא דאמר אמתלא שאמרו אפילו מיכן ועד עשרה ימים קא משמע לן לא אמרו הוא דהויא אמתלא הא אמרו לא הויא אמתלא אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב לא ששמעו קול הברה אלא כד' שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני וכו' וכו' עד שמועין לדבר הברור דבר הברור עדות מעלייתא הוא אלא כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב לא ששמעו קול הברה אלא כד' שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני והלכו להם למדינת הים אמר ליה אבי' לרב יוסף מבטלינן קלא או לא

מבטלינן אמר ליה מדאמר רב חסדא עד שישמעו מפי הכשרים שמע מינה מבטלינן קלא אמר ליה אדרבה מדאמר רב ששת אפילו מפי נשים הוי קול שמע מינה לא מבטלינן קלא אמר ליה אתרוותא נינהו בסורא מכפלי קלא בנהרדעא לא מכפלי קלא ההיא דנפק עלה קלא דאיכדשה לבר בי רב אתייה רב חמא לאבבה אמר ליה אימא לי היכי הוה עובדא אמר ליה על תנאי קדיש אדעתא דלא אויל לבי חוזאי ואול אמר ליה כיון דבעידנא דהווי קלא לא הווי אמתלא לאו כל כמינה דמחזקת אמתלא ההיא דנפק עלה קלא דאיכדשה באציפא דתוחלא בעינא דבי שיפי שלחה רב אידי בר אבין לקמיה דאביי כי האי גוונא מאי אמר ליה אפילו למאן דאמר לא מבטלינן קלא בהא מבטלינן קלא מימר אמרי עיינו בהו רבנן בקידושיה ולא הוה בהו שנה פרוטה: ההיא דנפק עלה קלא דאיכדשה

להד
על המעיין של אותו מקום:
מ"מ אמר. כשתניסח לאחר לא יאמרו ראו אשת איש שניסת דמימר אמרי עיינו רבנן בהווא אציפא ולא הוה ביה שנה פרוטה דסתמיה לא חשיב דהא דלא מבטלי קלא אינו אלא מפני החשד והבא ליכא חשד:

הרי זו מגורשת. ומותרת לכל: **מאי טעמא** הרי קול. שחששנו לו תחילה שוברו עמו: **יקצא לה קול**. לאשה פנויה בעיר: **שם מונה**. לעובר כובדים ולעבר שפוסלין אותה מן הכהונה: **אין חוששין לה**. לאוסרה לכהונה: **פריצותא בעלמא הוא** ששיקקה בשוק או מיצר לה בין דייק: **גירגרה בשוק**. הלכה נטויה גרון:

מוזרות בלכנה. נשים השוות בשוק לאור הלכנה ודרכן לשוח שיחות בטלות ולדבר בחשודות שבעיר: **לא הנחת כו'.** שיש אויבים מוציאים קול בחנם ברמז מועט: **בעולה**. יקצא על בתולה בעיר קול בעולה: **אין חוששין לה**. לאוסרה לכ"ג דלמא פריצותא בעלמא הוה לה דהא דתנן במתני' דחוששין לקלא היינו כדאמרין לקמן שיהו נרות דולקות כו' שהקדשים נזכרים: **נשואה**. יקצא על פנויה קול שהיא נשואה זה ימים ואנו מחזקים בה בחזקת שהיא פנויה: **אין חוששין לה**. דקלא דמתני' היינו שאומרים היום נתקדשה פלונית: **ארוסה**. יקצא עליה קול שהיא ארוסה זה ימים: **שלא לפלוני**. יקצא עליה קול שמתקדשת היום אבל לא הזכירו שמו לומר לפלוני אלא נתקדשה סתם אין חוששין לה: **בעיר אחרת**. יקצא כאן קול פלונית מתקדשת היום במקו' פלוני: **ממורת**. יקצא קול שהיא ממורת: **הקדיש פלוני נכסיו אין חוששין**. לאסור נכסיו עליה: **נתקדשה היום**. בהא הוא דחשו רבנן שלא תישא כד' שלא יאמרו משיאין אשת איש: **נרות דולקות**. בבית דרך המתקדשות שנוהגין שמחה ואור נר כדאמרין בעלמא אור הנה ברבור חיל משתה שם (סנהדרין דף לב): **מתקדשת**. עתידה להתקדש היום: **אמרו דבר**. פלונית נתקדשה היום: **זהו קול**. חוששין לו: **זהו אמתלא**. ששובר את הקול: **הא לא אמרו מ"ד**. לא אמרו נתקדשה לאו קול איכא ולא אמתלא איכא: **לאפוקי כו'.** אמתלא שאמרו במשנתנו ששובר את הקול ואפי' לא יקצא על הקול אלא לאחר זמן יקצא הוה אמתלא: **כמ"ל**. הקא לא אמרו דבר זהו אמתלא והכי קאמר לא נמרו הדבר להוציא קול מקדשים ומסוים אלא הוציאו שובר עם הקול בגון נתקדשה פלונית בספק הוא דהוי אמתלא אבל אמרו דבר מקדשים ומסוים תו לא מהניא אמתלא: **מבטלינן קלא**. שמענו קול יקצא מפי נשים ותינוקות משתקין להו לבטלי קלא או לא משתקין להו הואיל ואמרו פלוני שמע מפלוני כו' וליתנהו דלישילניהו א"נ חזרו אותן פלוני ופלוני ממדינת הים ואמרו לא היו דברים מעולם מבטלינן או לא מבטלינן: **מפי כשרים**. שיאמרו מפלוני שמענו והוא הקול למדינת הים אלא אקילו רבנן במילתא וש"מ דאי בדיקנא בתר הכי ואשתבח שקרא מבטלינן ליה ומכריזין דלאו קלא הוא ומנסבין לה: **אתרוותא נינהו**. מקומות חלקין במנהגם: **באציפא דתוחלא**. הם תמרים שלא ביטלו כל יצרם ומניחין אותן בחתולות בלים העשויים מכפות תמרים ומתבשלים קצת וכשאוכלים אותן נשאר מן האוכל על הפרעין שאינו נפרד ממנה יפה מפני שאינה מבושלת והוא אוכל קרי ציפא כדאמרין באלו טרפות (חולין ג.) כדעייילן תלת קשייתא בציפא בדחקא וראוי למאכל בהמה: **כעניא דבי שיפי**. על המעיין של אותו מקום:

מ"מ אמר. כשתניסח לאחר לא יאמרו ראו אשת איש שניסת דמימר אמרי עיינו רבנן בהווא אציפא ולא הוה ביה שנה פרוטה דסתמיה לא חשיב דהא דלא מבטלי קלא אינו אלא מפני החשד והבא ליכא חשד:

לחד מבני פלניא. ולא היו אומרים לאיזה מהם: לקטן. בשנים שנראה גופו כגדול והיו מפיצים בו עדיו לא הניע לפלגות ראובן. כלומר אין חכמה לקטן בשנים וחקרי לב כדרכיב גדולים הוא דאית להו חקרי לב וזה אע"פ שגופו ארוך ניכר הוא לבריות במעשיו שהוא קטן בשנים ובשתיניסב לאחר מימר אמרי עיינו

רנן בקדושה קטן בשנים הוא: במקום אמתלא חוששין לאמתלא. אפי' אין אמתלא אלא מקום ופתח יש לדבר שנוכל ללמוד שם אמתלא חוששין שמא אמתלא פלוגית יש לדבר והקול בטל: ובכלב שלא תהא שם אמתלא. אלקא אמתלא בהדיא בעינן: הכי פרסין. א"ל במקום אמתלא קא אמר ואמתני' קאי האי תירוצא: א"ל רב כהנא לרב פפא ואת לא תסבירא. דאם יש פתח למצוא אמתלא דסמכין ומנסבין לה והתנן אשה שהלך בעלה למדינת הים וקא עד אחד ואמר לה מת בעלך ונתקדשה מותרת לחזור לראשון

אילו גבי ניסת קתני הךמ תצא מנה ומנה ואע"ג דאנוסה היא שהרי ב"ד הורה לנישא משום חששא דלא לימרו גירש ראשון וקא שני ועכשיו היא חוזרת לו משניסת אבל גבי נתקדשה לא חיישין להכי מאי טעמא חזרת לראשון ולא צריכה גט משני דרי אין לך קא שמה בעיר מקודשת גדולה מזו דודאי דעו פוקס שנתקדשה: לאו משום. דיש כאן מקום אמתלא לסמוך עליו דכי מהדרי לה לגברא אמרי ודאי יש פתח לדבר שעל תנאי קדשה שני שאם יבא בעלה שגירשה ממדינת הים שיהיו קידושיו בטלין שהיה בעלה חביב לה אלא לבר גירשה שלא היה יכול לבוא אלקא אע"ג דלא יצא אמתלא זה מעולם סמכין עליה: שאני. הךא דאיתי בעל וקאי ומימר אמרי מעולם לא גירשה בעלה אלא היתה סבורה שמת ונתקדשה ואין קדושין: אי הכי. דלא מסק אדעתיה לומר גירש ראשון וקא שני ונמצאת אשת איש וצאנה בלא גט: ניסת גמי. אמאי נתן הךם צריכה גט משני ולא תחזור לראשון הא אקא בעלה וקאי ולא נישואין הוו אלא משום דאיתי למימר גירשה זה וקא זה כדאמרי ביבמות ובנישואין אין פתח מקום אמתלא לומר על תנאי נשאה: קנסיה רנן. דתאי דשריה בהנצאת עד אחד משום עיגונא אקילו בה והיא גופה תידוק במילתא ע"י עוברים וישים ותנסיב והיבא דלא דייקא שפיר קנסיה כדאמרין הךם מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחלתה: דלא איתחזק בבי דינא. שלא בדקו ב"ד אחריו שלא תהא שמיעת קול הברה: לא חיישין ליה. אלא א"כ דעו

לא חיישין. ומעשה בא לפני ר"ת באשה אחת שצא עליה קול אחר נישואיה שנתקדשה לאחר וזהו אותו האיש שצא עליו קול בחופתה שנישאת לשני ואר"ת שאין צריכה גט מן הראשון ומותרת לשני קדא דקלא דבתר נישואין לא חיישין ועוד דכיון שנתקדשה לזה בפניו שראו

לחד מבני פלניא אמר רבא אפילו למאן דאמר לא מבטלין קלא בהא מבטלין קלא מימר אמרי עיינו בהו רנן בקדושי וקידושי קמן הוו ההיא דנפק עליה קלא דאיכדשה לקטן הנראה כגדול אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הוה עובדא ואמרו עדיו לא הניע לפלגות ראובן שנאמר לפלגות ראובן גדולים חקרי לב: ובכלב שלא תהא שם אמתלא: אמר רבה בר רב הונא אמתלא שאמרו אפילו מכאן ועד עשרה ימים רב זביד אמר במקום אמתלא חוששין לאמתלא איתיביה רב פפא לרב זביד ובכלב שלא תהא שם אמתלא אמר ליה במקום אמתלא קאמר אמר ליה רב כהנא לרב פפא ואת לא תסבירא והתנן נתקדשה ואחר כך בא בעלה מותרת לחזור לאו משום דאמרין על תנאי קדשי שאני התם דאיתי בעל וקא מערער אי הכי נישאת גמי נישאת דעברה איסורא קנסיה רנן נתקדשה דלא עברה איסורא לא קנסיה רנן אמר רב אשי כל קלא דלא איתחזק בבי דינא לאו קלא הוא ואמר רב אשי כל קלא דבתר נישואין לא חיישין ליה הא דבתר אירוסין חיישין ליה רב חביבא אמר אפילו דבתר אירוסין גמי לא חיישין ליה והלכתא לא חיישין ליה אמר רבי ירמיה בר אבא שלחו ליה מבי רב לשמואל ולמדנו רבינו יצא עליה קול מראשון וקא אחר וקדשה קידושי תורה מהו שלח להו תצא והעמידו הדבר על בוריו והודיעוני מאי (והעמידו הדבר על בוריו) אילימא דאי מגליא מילתא דקידושי דקמא לאו קידושי מעליא גינהו מבטלין קלא והא נהרדעא אתריה דשמואל הוא ולא מבטלי קלא אלא דאי מגליא מילתא דקידושי קמא קידושי מעליא גינהו לא צריכה גט משני ופליגא דרב הונא דאמר רב הונא אשת איש שפשה ידה וקיבלה א"כ חיישין שגירשה ראשון ואם יגרש שני וישא ראשון הוה ליה מחזיר גרושתו מן הארוסין אבל בלא העמידו על בוריו דאין כי אם קול לקדושי ראשון הוה אמינא דמותר לשני לגרש ולישא ראשון קמיל דאפילו הכי לא יגרש שני בו:

ואידך פי אתמר דרב המנונא ד"מ בפניו. וא"ת וכי לרב הונא הוי דרב המנונא אפי' שלא בפניו הא תנן בהדיא בפ"ב דכתובות דף כ"ג. דאם יש עדים שהיתה אשת איש אינה נאמנת לומר גרושה אני וי"ל דודאי רב המנונא לא איירי אלא בפניו אבל להחמיר להצריכה גט משני סבר רב המנונא דנאמנת אפילו שלא בפניו והא דאמר בפרק שני דכתובות דף כ"ג. מר סבר שלא בפניו גמי אינה מעיזה היינו דנאמנת עם מיגו שהיה לה: אמר רב הונא מגרש ראשון ונושא שני. אבל במצאו דבר על בוריו פשיטא לרב הונא דלא יגרש שני וישא ראשון וכוין דודאי קדשה ראשון ונתקדשת גמי לשני לרב הונא כיון שפשה ידה וקיבלה א"כ חיישין שגירשה ראשון ואם יגרש שני וישא ראשון הוה ליה מחזיר גרושתו מן הארוסין אבל בלא העמידו על בוריו דאין כי אם קול לקדושי ראשון הוה אמינא דמותר לשני לגרש ולישא ראשון קמיל דאפילו הכי לא יגרש שני בו:

אף בזה מגרש בו. אליבא דרב הונא קאמר וכן אמימר דפסיק הלכתא דמותרת לשניהם לרב הונא קאמר ואומר ה"ר אלקהן דמשמע דהלכה כרב הונא: והלכתא

אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה ואידך פי אתמר דרב המנונא בפניו שלא בפניו מעיזה ומעירה לא מצאו דבר על בוריו מהו אמר רב הונא מגרש ראשון ונושא שני אבל מגרש שני ונושא ראשון לא מאי טעמא אתי למימר מחזיר גרושתו מן האירוסין רב שינא בריה דרב אידי אמר אף מגרש שני ונושא ראשון מימר אמרי עיינו רנן בקדושי וקידושי מעות הוה יצא עליה קול מזה ומזה מהו אמר רב פפא אף זו מגרש ראשון ונושא שני אמימר אמר מותרת לשניהם והלכתא

ב"ד העיר שפר יצא הקול פלוגי מדיכן שמע בו וגורו שחושבו לקול זה: דבתר נישואין. ניסת היום ואח"כ יצא קול שהיום היא נתקדשה לאחר קודם נישואין לא חיישין ליה לאוסרה על בעלה ולא להצריכה גט מבצל הקול שאם אתה מצריכה גט נמצאת אוסרה על זה דמחזקת לקלא ונמצא זה בוצעל אשת איש וקיימא לן בשם שאסורה לבצל כך אסורה לבועל: דבתר אירוסין. חיישין ומגרש ראשון ונושא שני: לא חיישין ליה. ואינה צריכה הימנו גט שלא תתנה על זה: קידושי תורה. בעדים: והעמידו דבר על בוריו. הוה בודקין אתה הקול להעמיד דבר על אמתיותא אם אמת הוא או שקר והודיעוני. עיקרו של דבר: מאי היא. למה חוקקים להעמיד דבר על בוריו: ובנהרדעא לא מבטלי קלא. כדאמרין לעיל: מקודשת. צריכה גט משני: ואידך. שמואל דאמר העמידו דבר על בוריו למימרא דלא בעי גט משני: כי אתמר דרב המנונא בפניו. דבעל דאמר ליה בפניו גירשתני אבל קבלת קידושין דרב הונא לאו בפניו הוא ולא דמאי דלרב המנונא ולינתא לרב הונא: ונושא שני. אם יצאה אתי למימר קא מחזיר גרושתו מן האירוסין. דאמרי ע"י שגירשה ראשון תחילה קדשה שני ועכשיו חוזר ומחזירה: עיינו בריה רנן. בקידושין שני ולא קידושין גינהו מפני שהיתה מקדשת לראשון ולא יאמרו שגירשה תחלה שהכל לא ידעו בגט שהצריכה משני: יצא עליה קול מזה. ואח"כ מזה שלא קדשה שני בפניו קידושי תורה אלא קול יצא שקדש אחר הראשון: אף כיון מגרש ראשון. ולא יגרש שני וישא ראשון ואע"ג דקלא בעלמא הוה גמי הך קידושי שני חיישי' דלא לימרו גירש ראשון תחילה וקדשה שני ועכשיו חוזרת לראשון גרושה שנתאסרה:

וְהַלְכָתָא, לֹא תִישְׁיֵן לִיָּה – ההלכה היא כרב חביבא, שאין חוששין אף לקול היוצא לאחר אירוסין.

הגמרא דנה באופן שקידש אשה לאחר שיצא עליה קול שנתקדשה לאחר:

אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה בַּר אֲבָא, שְׁלָחוּ לִיָּה מִבֵּי רֶב – שלחו תלמידי בית המדרש של רב שאלה לְשִׁמּוּאֵל, וְלִמְדוּ רַבִּינִי, יֵצֵא עֲלֶיהָ – על פניה קול מִרְאשׁוֹן שנתקדשה לו, ולאחר מכן פֵּא אדם אַחֵר, וְקִדְּשָׁה קִידּוּשִׁי תוֹרָה – קידושין גמורים בפני עדים, מִהוּ הָדִין, הָאֵם חוֹשִׁשִׁים לקול זה ואסורה לשני או לא. שְׁלַח שמואל להשיב לָהּ וְ- להם, תֵּצֵא מִן הַשֵּׁנִי, וְהַעֲמִידוּ הַדָּבָר עַל בּוֹרֵי – ותבררו האם קול זה הוא אמת שאכן נתקדשה לאחר קודם שקידשה זה, וְהוֹדִיעוּנִי את עקרו של דבר, מה אכן אירע. מבררת הגמרא, מֵאֵי הֵיאָה [והעמידו הדבר על בוריו] – מדוע הצריכם שמואל לברר הדבר, אֲלֵימָא – אם משום דִּיאִי מִנְלָא מִלֵּילָא דְקִידּוּשִׁי דְקָמָא לֹא קִידּוּשִׁי מִעֲלֵיא נִיגְהוּ – שאם יתגלה הדבר שקידושי הראשון אינם קידושין ראויים, מִכְּבָּלִין קָלָא – נבטל את הקול ונתירה לשני. וְהָא – והרי העיר נְהִרְדְּעָא אַתְרֵיהּ ו- מקומו דְשִׁמּוּאֵל הוּא, וְשֵׁם הָרִי לֹא מִכְּבָּלִי קָלָא – אין מבטלין את הקול אף אם נתגלה שאינו אמת, כמו ששנינו לעיל (ע"א). אֲלָא וְדַאי אָמַר לָהֶם שמואל לברר הדבר, משום דִּיאִי מִנְלָא מִלֵּילָא דְקִידּוּשִׁי דְקָמָא לֹא קִידּוּשִׁי מִעֲלֵיא נִיגְהוּ – שאם יתברר הדבר שקידושי הראשון היו ראויים, אין אנו צריכים לחול לאחר לקידושי השני כיון שאינם ראויים לחול לאחר שקידשה הראשון, וְלֹא צָרִיכָה גַּם מִשְׁנִי. וּפְלִינָא דְרַב הוֹנָא – ושמואל חולק בזה על רב הונא, דְאָמַר רַב הוֹנָא, אִשֶּׁת אִישׁ שֶׁשִּׁפְטָהּ דָּהּ וְקִיבְלָה קִידּוּשִׁין מֵאַחֵר, מְקַדְּשָׁתָּהּ לְשֵׁנִי, וְצָרִיכָה מִמֶּנּוּ גַּם, מִדְּרַב הִמְנוּנָא – מן הטעם שאמר רב המנונא לגבי דין אחר, דְאָמַר רַב הִמְנוּנָא, הָאִשָּׁה שֶׁאֲמָרָה לְכַעֲלָה גִירֻשָּׁתָּהּ, נִתְּנָתָהּ וּמִתַּרְתָּ לְכָל הָעוֹלָם, שֶׁכֵּן חֻזָּקָה הִיא שֶׁאִין הָאִשָּׁה מַעֲזִיחַ אֶת פְּנֵיהָ בְּפָנֶי בַּעֲלָהּ, לומר לו שגירש אותה אם זה אינו אמת, אלא וְדַאי הוּא שְׂגִירָשָׁהּ. ואף כן, אִינָה מַעֲזִיחַ לְקַבֵּל קִידּוּשִׁין מֵאַחֵר אִם הִיתָה שְׂמֹאדָה לְרַאשׁוֹן, וְיֵשׁ לָנוּ לְחוּשׁ שְׂגִירָשָׁהּ הָרַאשׁוֹן וְצָרִיכָה גַּם מִהַשְׁנִי. וְאִידָךְ – שמואל שחולק על רב הונא וסובר שאינה צריכה גַּם מִן הַשֵּׁנִי, יֵאמַר לָךְ שֶׁאִין רֵאִיָּה מְדַבְּרִי רַב הִמְנוּנָא לְדִינוּ שֶׁל רַב הוֹנָא, דְכִי אַתְרֵיהּ דְרַב הִמְנוּנָא שֶׁאִין הָאִשָּׁה מַעֲזִיחַ פְּנֵיהָ בְּפָנֶי בַּעֲלָהּ, הוּא רַק אִם אָמַרָה כֵּן בְּפָנֶי שֶׁל הַבַּעַל, אֲבָל שְׁלֹא בְּפָנֶי וְדַאי מַעֲזִיחַ וּמַעֲזִיחַ אֶת פְּנֵיהָ, וְלָכֵן בְּאֹפֶן שֶׁקִּיבְּלָה קִידּוּשִׁין מֵאַחֵר שֶׁלָּא בְּפָנֶי בַּעֲלָהּ, אִינָה נִאֻמָּנָה וְאִינָה צָרִיכָה מִמֶּנּוּ גַּם. הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְדוֹן בִּפְסֵק דִּינוּ שֶׁל שְׁמוּאֵל שֶׁאָמַר וְהַעֲמִידוּ עַל בּוֹרֵי:

לֹא מִצָּאוּ דָּבָר עַל בּוֹרֵי – לא הצליחו למצוא את מקור הקול, מִהוּ הָדִין. **אָמַר רַב הוֹנָא, מְגִרְשׁ רֵאשׁוֹן** שיצא עליו הקול שקידשה, וְנִשְׁאָה אֹתָהּ הַשֵּׁנִי שקידשה קידושי תורה, אִם יִרְצָה. אֲבָל מְגִרְשׁ שֵׁנִי וְנִשְׁאָה רֵאשׁוֹן, לֹא – אין המשך בעמוד קכג

הראשון כשיצא למדינת הים נתן לה גט שתתגרש בו אם לא ישוב, והשני אף הוא קידש על תנאי שאם ישוב הראשון יתבטלו קידושי. הרי כדברי רב זבד שבמקום אמתלא חוששין לאמתלא.

מתרצת הגמרא, שֵׁאִנִי הָתָם דְאִתִּי בַּעַל וְקָא מְעַרְעַר – שונה הוא הדין שם, שאין זה משום אמתלא אלא משום שהבעל בא ועומד לפניו, ויאמרו שמעולם לא גירשה בעלה אלא סבורה היתה שמת, ועבשיו שבא בעלה אין קידושי השני קידושין ואינה צריכה ממנו גט.

מקשה הגמרא, מֵאֵי הָכִי – אם כדברך, שאנשים אינם סבורים שגירשה הראשון וקידשה השני על תנאי, אלא סבורים הם שמעולם לא גירשה ואין קידושי השני קידושין, אם כן אף באופן שהלכה אשה זו ונִשְׁאָתָה לשני, נָמִי – גם אז יש לנו להתירה לשוב לבעלה הראשון אם חזר ממדינת הים, כיון שאין נישואי השני כלום, ומדוע שנינו במשנה (יבמות פז): שאם כבר נישאת לשני צריכה גט משניהם ואסורה לחזור לראשון. אלא ודאי הטעם הוא משום שמת יאמרו שגירשה הראשון ונישאת לשני, ולכך אם רק נתקדשה לשני חזרת לראשון כי יאמרו שקידשה השני על תנאי, אבל אם כבר נישאת לשני אסורה לחזור לראשון, כדי שלא יאמרו התירו אשת איש בלא גט, שהרי בנישואין לא שייך לומר שנשאה השני על תנאי.

מתרצת הגמרא, לעולם יאמרו שמעולם לא גירשה הראשון ואין קידושי השני כלום, וטעם החילוק בין נתקדשה לנישאת, שִׁבְנִישְׁאָתָה כיון דְעֵבֶרָה אִיסוּרָא – שעשתה איסור בכך שנישאת לאחר ולא ביררה הטיב קודם לכן שאכן מת הבעל כדברי העד, קְנֻסָּה רַבָּנָן שֶׁלָּא תַחֲזוֹר לְבַעֲלָהּ. אבל אם רק נִתְּנָתָהּ לְשֵׁנִי, דְלֹא עֵבֶרָה אִיסוּרָא – כיון שלא עשתה איסור בכך, לֹא קְנֻסָּה רַבָּנָן שֶׁלָּא תַשׁוּב לְבַעֲלָהּ הָרַאשׁוֹן. הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְדִינוּ קוֹל:

אָמַר רַב אֲשִׁי, כָּל קָלָא דְלֹא אִיתְחַזַּק בְּכִי דִינָא – כל קול שלא החזיק בבית דין שאינו אלא קול הברה בעלמא, לֹא קָלָא הוּא – אין חוששים לקול זה, אלא אם כן ביררו בית דין שפלוגי שמע מפלוני ופלוגי מפלוני והלכו הראשונים למדינת הים, כמו שנתבאר לעיל (ע"א).

וְעַד אָמַר רַב אֲשִׁי, כָּל קָלָא דְבִתְרִי נִישְׁוֹאִין – כל קול שיצא על אשה לאחר נישואיה, שכבר נתקדשה לאדם אחר קודם נישואין אלו, לֹא תִישְׁיֵן לִיָּה – אין חוששין לקול זה, לא לאסורה על בעלה, ואף אינה צריכה גט מאותו אדם שיצא הקול שנתקדשה לו. מדייקת הגמרא מדברי רב אשי, דוקא לקול שיצא על האשה לאחר הנישואין אין חוששין לו, הָא דְבִתְרִי אִירוּסִין לִיָּה – אבל אשה שנתקדשה ועדיין לא נישאת, ויצא עליה קול שכבר היתה מקדשת לאחר קודם שנתקדשה לזה, חוששין לו, וצריכה גט מן הראשון, והשני ישאנה. וְכִי הִכִּיָּא אָמַר, אֲפִילוּ דְבִתְרִי אִירוּסִין נָמִי לֹא תִישְׁיֵן לִיָּה – אף לקול שיצא לאחר שנתקדשה אין חוששין לו, ואין מצריכין אותה לקבל גט מן הראשון, כדי שלא תתנגד בכך על השני.

לְחַד מִכְּבֵּי פְלִינָא – שיצא עליה קול שנתקדשה לאחר מבניו של פלוני ולא היו אומרים לאיזה מהם. **אָמַר רַבָּא, אֲפִילוּ לְמָאן דְאָמַר לֹא מִכְּבָּלִין קָלָא,** מכל מקום בָּהָא – במקרה האמור אף הוא יודה דְמִכְּבָּלִין קָלָא, שכן מִיָּמַר אָמְרִי – יאמרו אנשים, עֵינֵינוּ בָּהּ רַבָּנָן בְּקִידּוּשִׁי – חכמים עיינו ובדקו את הקידושין, ומצאו שקידושי קָלָא הוּו – שהמקדש היה קטן ואינם קידושין, ופניה היא.

מעשה נוסף: **הָיָה דְנִפְקָא עֲלָה קָלָא דְאִיְקִדְשָׁה –** שיצא עליה קול שנתקדשה לאחר שהיו מכירים בו על פי מעשיו שהוא קָלָא בשנים, הִנְרָחָה בְּגִדּוֹל – שהיה גופו ארוך כאדם גדול, ונסתפקו האם לחוש לקול זה להצריכה ממנו גט, כיון שהיה נראה בגדול. **אָמַר לִיָּה רַב מְרִדְכִי לְרַב אֲשִׁי, הָהוּא עוֹבְדָא –** כבר היה מעשה כעין זה שבא לפני החכמים, וְאָמְרוּ שֶׁאִין לְחוּשׁ קוֹל זֶה, כיון שְׂעִדְדִין לֹא הִנְיָע לְחֻכְמָה הַנִּקְרֵאת 'לְפִלְגוּת רְאוּבִין', וכפי שְׁנֵאמַר (שופטים ה טז) 'לְפִלְגוּת רְאוּבִין' גְּדוֹלִים חֲקָרִי לָב, ודרשו חכמים, שרק 'גְּדוֹלִים' בשנים יש להם 'חֲקָרִי לָב' ו- חכמה, וזה אף שנראה גדול בגופו, ניכר הוא במעשיו שאין לו חכמה אלא קטן הוא.

שנינו במשנה, שחוששין לקול, וְכִלְכֵּד שְׁלֹא תִהְיֶה שֵׁם אֲמִתְלָא הַשּׁוֹכֵרֶת אֶת הַקּוֹל: **אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוֹנָא, אֲמִתְלָא שְׁאֲמָרוּ** שהיא שוברת את הקול, היא אֲפִילוּ אם לא נאמרה יחד עם הקול, אלא מִכָּאֵן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים אַחֵר שיצא הקול.

הלכה נוספת בענין גוף האמתלא: **רַב זְבִיד אָמַר, בְּמָקוֹם אֲמִתְלָא –** אף אם אין לנו אמתלא גמורה, אלא יש לנו מקום ופתח לחוש מחמתו שמא יש אמתלא על אותו הקול, חוֹשְׁשִׁין לְאֲמִתְלָא, לומר שמא אכן יש לאותו קול אמתלא המבטלת אותו, ואין לחוש לאותו הקול.

מקשה הגמרא, אִיתִיבִיהּ רַב פֶּפְא לְרַב זְבִיד, והרי שנינו במשנה, וְכִלְכֵּד שְׁלֹא תִהְיֶה שֵׁם אֲמִתְלָא, הרי שצריך שתהיה עם הקול אמתלא ממש, ולא די בכך שיהיה פתח לאמתלא. מתרצת הגמרא, **אָמַר לִיָּה רַב זְבִיד, בְּמָקוֹם אֲמִתְלָא קָאמַר –** אף במשנה הכוונה 'ובלבד שלא תהא שם פתח לומר אמתלא' ולא אמתלא ממש.

מקשה הגמרא, **אָמַר לִיָּה רַב בְּהֵנָּה לְרַב פֶּפְא, וְאִתָּהּ** שהינך מדייק מהמשנה שלא כדברי, לֹא תִסְבְּרָא – אינך סובר שאף אם יש רק מקום ופתח לאמתלא די בכך כדי לבטל את הקול, וְהָתֵנּוּ – והרי שנינו במשנה (יבמות צב), שאשה שהלך בעלה למדינת הים, ובא עד אחד והעיד שמת בעלה, והתירוה בית דין להינשא כדי שלא תתעגן, והלכה ונתקדשה לאדם אחר, וְאִתְרַבָּא בָּהּ בַּעֲלָהּ הָרַאשׁוֹן, מוֹתֵרָת לְחֻזּוֹר לוֹ ואינה צריכה גט מן השני. ומדוע לא חששו חכמים שיאמרו אנשים, גירשה הראשון וקידשה השני ועתה מתירים אשת איש בלא גט, לֹא מִשּׁוּם דְאֲמָרִינָן עַל תִּנְיָא קְדִישָׁה – האם אין הטעם בגלל שיש כאן מקום ופתח לאמתלא, שיאמרו ודאי

וְהִלְכְתָּהּ – ההלכה בזה כאמיר, שהאשה אכן מותרת לשניהם.

משנה

כתוב בתורה (דברים כד א) 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה ובעלה, והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר, וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה'. המשנה מביאה מחלוקת תנאים באיזה אופן מותר לאדם לגרש את אשתו:

בֵּית שְׁמַי אומרים, לֹא יִגְרֹשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ, אֲלָא אִם בֵּן מִצָּצָה בָּהּ דָּבָר עֲרוּהּ – שנוהגת בפריצות וחשודה על הזנות, שְׁנַאמֶר (דברים כד א), 'כִּי מִצָּצָה בָּהּ עֲרוּת דָּבָר', ועל זה אמרה תורה 'וכתב לה ספר כריתות'.

וּבֵּית הַלֵּל אומרים, אֲפִילוּ רַק הִקְדִּיחָהּ – שרפה את תְּבִשְׁלִיו יוכל לגרשה, אף כשלא מצא בה דבר ערוה. משום שְׁנַאמֶר (שם), 'כִּי מִצָּצָה בָּהּ עֲרוּת דָּבָר', ומפרשים בית הלל שהפסוק מונה שתי סיבות לגירושין, או משום 'ערוה' או משום 'דבר', כלומר, על כל דבר סרחון שסרחו כנגדו יוכל לגרשה.

רַבִּי עֲקִיבָא אומר, אֲפִילוּ אִם לֹא מִצָּצָה בָּהּ דָּבָר ערוה ולא דבר סרחון, אלא מִצָּצָה אשה אֶתְרַת נָאָה הִמָּנָה יוכל לגרשה. משום שְׁנַאמֶר (שם) בתחילת הפסוק 'וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חָן בְּעֵינָיו' וגו', הרי שאף באופן זה יוכל לגרשה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקת בית שמאי ובית הלל:

תַּנְיָא, אֲמָרוּ בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמַי, וְהִלָּא כָּבֵר נֶאֱמַר באותו הפסוק תיבת 'דָּבָר', ולשם מה נאמרה תיבה זו אם לא לדרוש שאף על 'דבר' של סרחון, יוכל לגרשה. אֲמָרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַי, לבית הלל, וְהִלָּא מפסוק זה יש להוכיח להיפך, שהרי כָּבֵר נֶאֱמַר בפסוק זה 'עֲרוּת', ואם כדבריהם שאף על שאר דבר סרחון יוכל לגרשה, לשם מה נאמר תיבת 'ערוה'. אֲמָרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל לבית שמאי, לשיטתנו מיישב מדוע צריך לכתוב גם 'ערוה' וגם 'דבר', שכן אם נֶאֱמַר בפסוק 'עֲרוּת' וְלֹא נֶאֱמַר 'דָּבָר', הִייתִי אומר שרק משום עֲרוּת תִּצָּא ממנו בגט, אבל משום 'דָּבָר' – שאר דבר סרחון, כגון שהקדיחה תבשילו לא תִּצָּא ממנו בגט, לָכֵן נֶאֱמַר 'דָּבָר' לרבות כל דבר סרחון. וכן אִילוּ נֶאֱמַר 'דָּבָר' וְלֹא נֶאֱמַר 'עֲרוּת', הִייתִי אומר שרק אם נתגרשה משום 'דָּבָר' של סרחון, באופן זה תִּנָּשָׂא לְאַחֵר, כמו שנאמר בהמשך הפרשה (שם פסוק ב) 'וְהִלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר', ואילו כשנתגרשה משום עֲרוּת לֹא תִנָּשָׂא לְאַחֵר – אסורה היא להינשא לכל העולם, לָכֵן נֶאֱמַר 'עֲרוּת', ללמדינו שאף באופן שגירשה בעלה משום שמצא בה דבר ערוה נאמר בה 'וְהִלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר', ומותרת להינשא לאחר.

מבארת הגמרא את דרשת הפסוק לשיטת בית שמאי, ותשובתם של בית הלל:

מבשרת הגמרא, ולפי בֵּית שְׁמַי הסוברים שרק משום דבר ערוה יוכל לגרשה, הלא די בכך שהיה כתוב 'כִּי מִצָּצָה בָּהּ עֲרוּת', ואם כן הֲאִי 'דָּבָר' מֵאִי עָבְדִּי לִיָּהּ – מה הם דורשים מתיבת

'דָּבָר'. משיבה הגמרא, נֶאֱמַר בָּאֵן בגירושין (שם) תיבת 'דָּבָר', וכן נֶאֱמַר לְהִלֵּךְ בענין עדות תיבת 'דָּבָר', שנאמר (שם יט טו) 'עַל פִּי שְ�נֵי עֵדִים אוּ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יִקּוּם דָּבָר', דורשים בית שמאי בגזירה שווה, מֵה לְהִלֵּךְ אין מתקבלת עדות אלא בְּשְׁנֵי עֵדִים ולא בעד אחד, אֲפִי בָאֵן בגירושין, אין כופין אותו להוציא את אשתו מחמת דבר ערוה שמצא בה, אלא אם כן הוברר הדבר בְּשְׁנֵי עֵדִים.

וּבֵּית הַלֵּל ישיבו על דברי בית שמאי, מִי בְּתִיב – וכי כתוב בפסוק שמצא בה 'עֲרוּת כָּבֵדָר', שנפרשו שצריך שתהיה הערוה בעדות ברורה דווקא, והרי כתוב 'עֲרוּת דָּבָר', אלא ודאי שזה בא ללמד שבין על ערוה ממש ובין על שאר דבר סרחון יוכל לגרשה. וּבֵּית שְׁמַי ישיבו על דברי בית הלל, מִי בְּתִיב – וכי כתוב בפסוק שמצא בה 'או עֲרוּת או דָּבָר', שאז היה משמע שבין על ערוה ובין על שאר דבר סרחון יוכל לגרשה, והלא כתוב 'עֲרוּת דָּבָר', אלא ודאי כוונת הכתוב לומר שצריך שידע שהיה בה דבר ערוה בעדות ברורה. וּבֵּית הַלֵּל יוכלים לתרץ על כך, לָכֵי – מטעם זה לא כתוב 'ערוה דבר', שאז היה משמע רק שחייב לגרשה אם מצא בה ערוה בעדות ברורה, וכן לכך לא כתוב 'או ערוה או דבר' שהיה משמע רק שיכול לגרשה בין אם מצא בה דבר ערוה ובין על שאר דבר סרחון, אלא דווקא בְּתִיב 'עֲרוּת דָּבָר', דִּמְשַׁמֵּעַ הִכִּי וּמְשַׁמֵּעַ הִכִּי – שיש בכך את משמעות שני הדברים, א. שצריך שתהיה עדות ברורה על דבר הערוה ורק אז נאסרת עליו וחייב לגרשה משום כך, ב. שיכול לגרשה בין אם מצא בה 'דבר ערוה' ובין על שאר 'דבר סרחון'.

שנינו במשנה, רַבִּי עֲקִיבָא אומר אֲפִילוּ מִצָּצָה אֶתְרַת נָאָה נאה הימנה:

מבשרת הגמרא, בְּמֵאִי קָא מִיפְלָגִי – במה נחלקו התנאים במשנתנו. משיבה הגמרא, בְּדִרְשֵׁי לְקִישׁ – מחלוקתם היא על פי דברי ריש לקיש, דְּאִמֶּר רִישׁ לְקִישׁ, תיבת 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בתורה בְּאֲרֵבָע לְשׁוֹנוֹת, פעמים משמעותה 'א' – אם. פעמים משמעותה 'דְּלִמָּא' – שמה. פעמים משמעותה 'אֵלָּא'. ופעמים משמעותה 'דִּהָא' – שזה.

ונחלקו התנאים מהי משמעות תיבת 'כִּי' האמורה בפרשת הגירושין. בֵּית שְׁמַי סְבָרִי שמה שנאמר בפסוק [וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חָן בְּעֵינָיו] 'כִּי מִצָּצָה בָּהּ עֲרוּת דָּבָר', פירושו 'דִּהָא' – שהרי מִצָּצָה בָּהּ עֲרוּת דָּבָר, ורק אם לא מצאה חן בעיניו מחמת ערות דבר שמצא בה יוכל לגרשה, אבל לא משום דבר אחר. ואף בית הלל שאמרו שאף אם הקדיחה תבשילו יוכל לגרשה, סוברים כבית שמאי, אלא שהם מפרשים 'ערוה דבר' היינו או משום 'ערוה' או משום 'דבר', וְאִילוּ רַבִּי עֲקִיבָא סְבָר, 'כִּי מִצָּצָה בָּהּ עֲרוּת דָּבָר' פירושו 'אם' מצא בה ערות דבר, ולפי זה פירוש הפסוק הוא, שיש שתי סיבות שיכול לגרשה, הראשונה היא משום 'וְהָיָה אִם' לא תמצא חן בעיניו, אִי נָמִי – והשנייה, אִם מִצָּצָה בָּהּ עֲרוּת דָּבָר.

הגמרא דנה באופן שעבר וגירש את האשה, במקום שאסור היה לו לגרשה: אֲמַר לִיָּהּ רַב

פַּפַּא לְרַבָּא, באופן שלא מִצָּצָה בָּהּ לֹא עֲרוּת וְלֹא דָּבָר של סרחון, ועבר וגירשה, מֵהוּ הָדִין, האם כופים אותו להחזירה או לא. אֲמַר לִיָּהּ רבא לרב פפא, ראייה יש לי שאין כופים אותו להחזירה, מִדְּגִל רַחֲמָנָא – מכך שגילתה התורה נְפִי אֲוִנָּם נערה בתולה (שם כב כט), 'לֹא יוּכַל לְשַׁלְחָה כָּל יָמֶיהָ', ודרשו חכמים (מכות טו), שכן אף אם היה כתוב רק 'לא יוכל שלחה' היינו יודעים שאינו יכול לשלחה כל ימיו, אלא תיבות 'כל ימיו' באים ללמד שכל יָמִיו בְּעֵמּוּד וְהַחֲזִיר קָא – שאם גירשה אחר שכנסה הרי הוא מצוה כל ימיו להחזירה, ובית דין כופים אותו על כך. ואם כן, הֲתָם הוּא דְּגִל רַחֲמָנָא – דוקא לגבי אונס גילה הכתוב שאם גירשה כופים אותו להחזירה, אֲכָל הָבָא לענין כל המגרשים נשותיהן בלא שמצאו בה לא ערוה ולא סרחון, מֵאִי דְּעָבֵד עָבֵד – מה שעשה עשוי, ואין כופים אותו להחזירה. שאם כל המגרשין נשותיהן שלא כדין הרי הן בעמוד וחוזר, מדוע הוצרכה התורה לומר לגבי אונס שאם גירשה לאחר שכנסה הרי הוא בעמוד וחוזר, הרי אף הוא בכלל כל המגרשין המצווין להחזיר נשותיהן.

הגמרא דנה בענין החשוב לגרש את אשתו: אֲמַר לִיָּהּ רַב מְשַׁרְשֵׁינָא לְרַבָּא, אִם לְבֹו לְגִרְשָׁהּ, וְעֵדִין לֹא גִירְשָׁה אלא הִיא יוֹשֶׁבֶת תַּתְּחִי וּמְשַׁמְשָׁתָהּ, מֵהוּ – האם יש איסור בכך או לא. קָרִי עֲלֵיהּ – קרא רבא על כך את הפסוק (משלי ג כט), 'אֵל תִּתְּרָשׁ עַל רָעָה רָעָה וְהוּא יוֹשֵׁב לְבָבָהּ אֶתְקַד' – כשחברך בוטח בך כאיש ברעהו והוא יושב אתך, אל תחשוב עליו רעה. וכן לענין איש ואשתו, כיון שהאשה בוטחת בבעלה, אסור לו לחשוב עליה רעה לגרשה, אלא אי יודיע לה שרוצה לגרשה ותמשיך לשמשו, או יסיח דעתו מלגרשה.

הגמרא מביאה ברייתא המונה ג' מידות בבני אדם לענין צניעות נשותיהן:

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אומר, בְּשֵׁם שְׁתַּדְעוּת של בני אדם חלוקות בְּעֵנִין האינסטינטים בְּמִאֲכָל, כֵּךְ יש דְּעוּת חלוקות בפריצות נָשִׁים.

יֵשׁ לָךְ אָדָם, שְׂכֻבֹּב נֹפֵל לְתוֹךְ בּוֹסוֹ, ומשום שהוא מקפיד אף על מיאוס מועט זה, קץ בכל מה שבכוס וְזוֹתָהּ וְאִינוּ שׂוֹתָהּ. ולעומת זאת בנשים, זו היא מִדַּת פָּסוּם בֵּן הַיּוֹדֵה, שְׁתֵּיהֶן נֹעֵל את דלת הבית בְּפָנֵי אִשְׁתּוֹ כדי שלא תדבר עם שום אדם, וְיוֹצֵא, זו היא מידה שאינה הוגנת, משום שעל ידי כך נכנסת איבה ביניהם, ומוזה תחתיו.

וְיֵשׁ לָךְ אָדָם, שְׂכֻבֹּב נֹפֵל לְתוֹךְ בּוֹסוֹ, וְזוֹרְקוֹ לְבֹוֹב וְשׂוֹתָהּ למה שבכוס. ולעומת זאת בנשים, זו היא מִדַּת כָּל אָדָם להקפיד על פריצות אשתו שלא תדבר עם סתם בני אדם, אך אינו מקפיד על שְׂמִדְּבָרָתָא עִם אִחֵיהּ וְקְרוֹנִיָּהּ, וּמִנִּיתָה לעשות כן.

וְיֵשׁ לָךְ אָדָם, שְׂכֻבֹּב נֹפֵל לְתוֹךְ תַּמְחוּי – קערה עם תבשיל, ואינו זורק את החזב אלא מוֹצֵצוֹ וְאֹכְלוֹ יחד עם כל התבשיל. ולעומת זאת בנשים, זו היא מִדַּת אָדָם רַע, שְׁאִינוּ מקפיד כלל על הפריצות, אלא רוֹאֶה אֶת אִשְׁתּוֹ כשהיא יוֹצֵאָה לשוק וְרֹאשָׁה פָּרֻעַ – שערה מגולה, וּמוֹזֵה בְּשׁוֹק לעיני כולם.

ג'יטין. פרק תשיעי - המגרש דף צ עמוד א - בשיתוף מהדורת טובי'ס קיג רש"י תוספות

מוֹתֶרֶת לְשִׁנִּיהֶם. כְּלוּמָר אִם מִגֶּרֶשׁ שֶׁנִּי וְנוֹשָׂא רֹאשׁוֹן וְאָפִי רַב הִנָּה מוֹדֶה בָּהֶּא: מִתְנִי הַקְדִּיחָה. שָׂרְפָה או ע"י אור שְׂקוּרִין אֲדוּרִשִׁיר או בְּמִלָּח כְּמוֹ כִּי אִשׁ קִדְּחָה בָּאִפִּי (דְּבָרִים לֵב: עֲרוֹת דָּבָר. לְבִ"ה מְשַׁמֵּעַ לָהּ או עֲרָה או שָׂאָר דָּבָר סִרְחוֹן ר"ע אוֹמֵר. אִפִּי לֹא מִצָּא בָּהּ לֹא עֲרָה וְלֹא דָּבָר: גַּמ' מִשּׁוּם דָּבָר תִּנְשָׂא.

הַיּוֹצֵאת מִבְּעֵלָה מִפְּנֵי דָּבָר וְלֹא מִפְּנֵי עֲרָה הָיָה דִּקְאָמֵר רַחֲמָנָא מוֹתֶרֶת לִנְשָׂא אֲחֵרָה בְּדִכְתִּיב וְהִיחָה לְאִישׁ אַחֵר אָבִל הַיּוֹצֵאת מִשּׁוּם עֲרָה תִּהְיֶה אֲסוּרָה לְכָל: וּב"ש הָיָה דָּבָר מֵאִי עֲבָדִי לִיָּה כו'. דָּהָא קָרָא דְּקָאָר בְּעֲרָה לְחֹדֵר אִיירִי וְאִיב עֲרָה בְּדָבָר מִבְּעֵי לִיָּה כְּלוּמָר עֲרָה בְּעֵדִים: אִם כֵּן פְּעֻדִּים. בְּרוּרִים אֵינָהּ אֲסוּרָה עָלֵי מִשּׁוּם עֲרָה אֲלָא בְּעֵדוֹת בְּרוּרָה: וּב"ה. דָּהָא עַל פְּרָחִינוּ הָיָה דָּבָר מִפְּקִיחוֹ לִיָּה לְעֵדוֹת כְּדִמְפָּרֶשׁ לִיָּה וְאָזִיל: מִי כְּתִיב עֲרוֹת בְּדָבָר. דְּמִשְׁמַע דְּמִצָּא בָּהּ עֲרָה בְּעֵדִים בְּרוּרִים: וּב"ה. נִמִּי וְדָאִי מִיבְּעֵי לָהּ לְהִכִּי לְעַנְיָן לְכַפּוֹ לְהוֹצִיא דָּלָא כִּיפִינָן לִיָּה לְהוֹצִיא אֲלָא בְּעֵדוֹת בְּרוּרָה מִיָּה לְהִכִּי כְּתִיב עֲרוֹת דָּבָר וְלֹא כְּתִיב עֲרָה בְּדָבָר וְלֹא כְּתִיב נִמִּי או עֲרוֹת או דָּבָר כִּי הִכִּי דְּלִידְרִישָׁה בְּתַרְוִיחָה דְּמִשְׁמַע עֲרָה או דָּבָר וּמִשְׁמַע נִמִּי עֲרָה בְּדָבָר: כִּי מִשְׁפָּשׁ בְּאִרְעָה לְשׁוֹנוֹת. בְּמִקּוּם אֲרַבַּע לְשׁוֹנוֹת הִלְלוּ נִתְבַּח כִּי בְּתוֹרָה בְּמִקּוּם אִם בְּמִקּוּם פֶּן בְּמִקּוּם אֲלָא בְּמִקּוּם אֲשֶׁר בְּמִקּוּם אִם כְּמוֹ כִּי יִמְצָא בְּקֶרֶב כִּי יִקְרָא כִּי תִרְאֶה חֲמוּר כִּי תִפְגַּע כּוֹלְהוּ מִשְׁמַע לְכַשְׂאִרְעַע כְּלוּמָר אִם יִהְיֶה כֶּן וְכֵן רִבּוֹן בְּמִקּוּם אֲלָא לְסִתּוֹר דָּבָר הָאָמֵר לְמַעֲלָה לֹאמֵר אֵינּוּ כֵּן אֲלָא כֵּן כְּמוֹ וְיִאמֵר לֹא כִּי צִחֻקָּתָא אֵינּוּ כֵּן כִּדְבָרֶךָ אֲלָא צִחֻקָּתָא וְכֵן אֵל צִחֻקָּתָא אֵת יָדָּהּ כִּי פִתּוֹחַ תִּפְתַּח לוֹ אֲלָא פִתּוֹחַ תִּפְתַּח לוֹ וְכִמּוֹ לֹא כִּי כָּרוּב גָּלִיל לֹא נִסּוֹר אֶל בֵּיתָךְ אֲלָא כָּרוּב גָּלִיל וְכֵן הִרְבָּה בְּמִקּוּם פֶּן כִּי תִאמֵר בְּלִבְּךָ רַבִּים וְגו' לֹא תִירָא מֵהֶם וְגו' אֵין אַתָּה יָכוֹל לְפָרֵשׁ בְּלִשׁוֹן אִם לֹאמֵר אִם תִּאמֵר בְּלִבְּךָ וְגו' לֹא תִירָא מֵהֶם הֵאָר אִם לֹא תִאמֵר תִּירָא מֵהֶם אֵין זָכוֹן וְלֹא בְּלִשׁוֹן אֲלָא אָבִל נִדְרָשׁ הוּא בְּלִשׁוֹן פֶּן לֹאמֵר שְׂלֹא תִאמֵר כֵּן וּבִתְמִידָה נִדְרָשׁ כְּלוּמָר וְכִי תִאמֵר בְּלִבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה וְתִירָא מֵהֶם וְכֵן כִּי תִאמְרוּ מִה נִדְרָף לוֹ לְעוֹלָם לֹא תִשִּׁיבוּ אֶל לְבַבְכֶּם לֹאמֵר מִה נִדְרָף לוֹ וְכֵן כִּי לֹא הִסְמִיכִין לֹאָף אִם כִּי תִאמֵר לֹא תִשְׁוֹנוּ אִף כִּי אֲנִכִּי אֶעֱנֶנּוּ כּוֹלֵן נִדְרָשׁ בְּלִשׁוֹן תִּימִידָה הִלְכָךְ סוּף פִּירִישׁ מִלְּמַדָּן פֶּן תִּאמֵר כֵּן וְעוֹד מִשְׁפָּשׁ בְּלִשׁוֹן דָּהָא דְּהִינּוּ אֲשֶׁר או מִפְּנֵי כְּלוּמָר לִיתֵן טַעַם לִישׁוֹב דָּבָר שְׁלִמְעֵלָה

וְהִלְכָתָא מוֹתֶרֶת לְשִׁנִּיהֶם: מִשְׁנָה בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים לֹא יִגְרֹשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ אֲלָא אִם כֵּן מִצָּא בָּהּ דָּבָר עֲרוֹה שְׁנָאֵמֵר כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר וְכִית הִלָּל אוֹמְרִים אֲפִילוּ הַקְדִּיחָה תִּכְשִׁילוּ שְׁנָאֵמֵר כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֲפִילוּ מִצָּא אַחֶרֶת נָאָה הִימָנָה שְׁנָאֵמֵר וְהִיָּה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי: גַּמְרָא תִּנְיָא אָמְרוּ בֵּית הִלָּל לְבֵית שְׁמַאי וְהָלֹא כְּכָר נִאָּמֵר דָּבָר אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי וְהָלֹא כְּכָר נִאָּמֵר עֲרוֹת אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלָּל אִם נִאָּמֵר עֲרוֹת וְלֹא נִאָּמֵר דָּבָר הִייתִי אוֹמֵר מִשּׁוּם עֲרָה תִּצָּא מִשּׁוּם דָּבָר לֹא תִצָּא לְכָד נִאָּמֵר דָּבָר וְאִילוּ נִאָּמֵר דָּבָר וְלֹא נִאָּמֵר עֲרוֹת הִייתִי אוֹמֵר מִשּׁוּם דָּבָר תִּנְשָׂא לְאַחֵר וּמִשּׁוּם עֲרוֹה לֹא תִנְשָׂא לְאַחֵר לְכָד נִאָּמֵר עֲרוֹת וְכִית שְׁמַאי הָאִי דָּבָר מֵאִי עֲבָדִי לִיָּה נִאָּמֵר כָּאֵן דָּבָר וְנִאָּמֵר לְהִלָּל דָּבָר עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִים או עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֲדִים וְכִסּוּס דָּבָר מִה לְהִלָּל בְּשִׁנֵּי עֲדִים אִף כָּאֵן בְּשִׁנֵּי עֲדִים וְכִית הִלָּל מִי כְּתִיב עֲרוֹה בְּדָבָר וְכִית שְׁמַאי מִי כְּתִיב או עֲרוֹה או דָּבָר וְכִית הִלָּל לְהִכִּי כְּתִיב עֲרוֹת דָּבָר דְּמִשְׁמַע הִכִּי וּמִשְׁמַע הִכִּי: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֲפִילוּ מִצָּא אַחֶרֶת: כְּמֹאִי קָא מִיפְּלִגִּי בְּדִרְיָשׁ לְקִישׁ דָּאֵמֵר רִישׁ לְקִישׁ כִּי מִשְׁפָּשׁ בְּד' לְשׁוֹנוֹת אִי דְּלִמָּא אֲלָא דָּהָא בֵּית שְׁמַאי סָבְרִי וְהִיָּה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי: כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר דָּהָא מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבֵר כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר אִי נִמִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר אָמֵר לִיָּה רַב פִּפְּא לְרָבָא לֹא מִצָּא בָּהּ לֹא עֲרוֹה וְלֹא דָּבָר מִחוּ אָמֵר לִיָּה מוֹגֵלִי רַחֲמָנָא גַּבִּי אוֹנֵם לֹא יוֹכַל (ל)שְׁלַחָה כָּל יָמָיו כָּל יָמָיו בְּעַמּוּד וְהַחֲזִיר קָאִי הִתֵּם הוּא דְּנָלִי רַחֲמָנָא אָבִל הֵכָא מֵאִי דְּעַבְד עַבְד אָמֵר לִיָּה רַב מִשְׁרָשָׂא לְרָבָא אִם לְכוּ לְגִרְשָׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחְתִּינוּ וּמִשְׁמִשְׁתּוֹ מִחוּ קָרִי עָלֶיהָ אֵל תַּחֲרֹשׁ עַל רַעְדָּה רַעְהָ וְהוּא יוֹשֵׁב לְכַטָּח אַתָּה תִּנְיָא הִיָּה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּשֵׁם שְׁהַדְעוֹת בְּמִאָּכֵל כֶּד דְּעוֹת בְּנִשִּׁים יֵשׁ לָךְ אָדָם שְׁזוּבֹב נּוֹפֵל לְתוֹךְ כּוֹסֹם וְזוֹרְקֹן וְאֵינּוּ שׁוֹתֵהוּ וְזוֹ הִיא מִדַּת פְּפּוֹם כֵּן יְהוּדָה שְׁהִיָּה נּוֹעֵל בְּפִנֵּי אִשְׁתּוֹ וְיוֹצֵא וְיֵשׁ לָךְ אָדָם שְׁזוּבֹב נּוֹפֵל לְתוֹךְ כּוֹסֹם וְזוֹרְקֹן וְשׁוֹתֵהוּ וְזוֹ הִיא מִדַּת כָּל אָדָם שְׁמִדְבָּרֶת עִם אַחֶיהָ וְקוֹרְבָּהּ וּמִנִּיחָהּ וְיֵשׁ לָךְ אָדָם שְׁזוּבֹב נּוֹפֵל לְתוֹךְ תַּמְחוּי מוֹצֵצֹו וְאוֹכְלוֹ זוֹ הִיא מִדַּת אָדָם רַע שְׂרוּוָּה אֶת אִשְׁתּוֹ יוֹצֵאָה וְרֹאשָׁה פְּרוּעַ וְמוֹנוֹה בְּשִׁקּוּ וּפְרִימָה

וְהִלְכָתָא מוֹתֶרֶת לְשִׁנִּיהֶם: מִשְׁנָה בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים לֹא יִגְרֹשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ אֲלָא אִם כֵּן מִצָּא בָּהּ דָּבָר עֲרוֹה שְׁנָאֵמֵר כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר וְכִית הִלָּל אוֹמְרִים אֲפִילוּ הַקְדִּיחָה תִּכְשִׁילוּ שְׁנָאֵמֵר כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֲפִילוּ מִצָּא אַחֶרֶת נָאָה הִימָנָה שְׁנָאֵמֵר וְהִיָּה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי: גַּמְרָא תִּנְיָא אָמְרוּ בֵּית הִלָּל לְבֵית שְׁמַאי וְהָלֹא כְּכָר נִאָּמֵר דָּבָר אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי וְהָלֹא כְּכָר נִאָּמֵר עֲרוֹת אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלָּל אִם נִאָּמֵר עֲרוֹת וְלֹא נִאָּמֵר דָּבָר הִייתִי אוֹמֵר מִשּׁוּם עֲרָה תִּצָּא מִשּׁוּם דָּבָר לֹא תִצָּא לְכָד נִאָּמֵר דָּבָר וְאִילוּ נִאָּמֵר דָּבָר וְלֹא נִאָּמֵר עֲרוֹת הִייתִי אוֹמֵר מִשּׁוּם דָּבָר תִּנְשָׂא לְאַחֵר וּמִשּׁוּם עֲרוֹה לֹא תִנְשָׂא לְאַחֵר לְכָד נִאָּמֵר עֲרוֹת וְכִית שְׁמַאי הָאִי דָּבָר מֵאִי עֲבָדִי לִיָּה נִאָּמֵר כָּאֵן דָּבָר וְנִאָּמֵר לְהִלָּל דָּבָר עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִים או עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֲדִים וְכִסּוֹס דָּבָר מִה לְהִלָּל בְּשִׁנֵּי עֲדִים אִף כָּאֵן בְּשִׁנֵּי עֲדִים וְכִית הִלָּל מִי כְּתִיב עֲרוֹה בְּדָבָר וְכִית שְׁמַאי מִי כְּתִיב או עֲרוֹה או דָּבָר וְכִית הִלָּל לְהִכִּי כְּתִיב עֲרוֹת דָּבָר דְּמִשְׁמַע הִכִּי וּמִשְׁמַע הִכִּי: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֲפִילוּ מִצָּא אַחֶרֶת: כְּמֹאִי קָא מִיפְּלִגִּי בְּדִרְיָשׁ לְקִישׁ דָּאֵמֵר רִישׁ לְקִישׁ כִּי מִשְׁפָּשׁ בְּד' לְשׁוֹנוֹת אִי דְּלִמָּא אֲלָא דָּהָא בֵּית שְׁמַאי סָבְרִי וְהִיָּה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי: כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר דָּהָא מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבֵר כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר אִי נִמִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר אָמֵר לִיָּה רַב פִּפְּא לְרָבָא לֹא מִצָּא בָּהּ לֹא עֲרוֹה וְלֹא דָּבָר מִחוּ אָמֵר לִיָּה מוֹגֵלִי רַחֲמָנָא גַּבִּי אוֹנֵם לֹא יוֹכַל (ל)שְׁלַחָה כָּל יָמָיו כָּל יָמָיו בְּעַמּוּד וְהַחֲזִיר קָאִי הִתֵּם הוּא דְּנָלִי רַחֲמָנָא אָבִל הֵכָא מֵאִי דְּעַבְד עַבְד אָמֵר לִיָּה רַב מִשְׁרָשָׂא לְרָבָא אִם לְכוּ לְגִרְשָׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחְתִּינוּ וּמִשְׁמִשְׁתּוֹ מִחוּ קָרִי עָלֶיהָ אֵל תַּחֲרֹשׁ עַל רַעְדָּה רַעְהָ וְהוּא יוֹשֵׁב לְכַטָּח אַתָּה תִּנְיָא הִיָּה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּשֵׁם שְׁהַדְעוֹת בְּמִאָּכֵל כֶּד דְּעוֹת בְּנִשִּׁים יֵשׁ לָךְ אָדָם שְׁזוּבֹב נּוֹפֵל לְתוֹךְ כּוֹסֹם וְזוֹרְקֹן וְאֵינּוּ שׁוֹתֵהוּ וְזוֹ הִיא מִדַּת פְּפּוֹם כֵּן יְהוּדָה שְׁהִיָּה נּוֹעֵל בְּפִנֵּי אִשְׁתּוֹ וְיוֹצֵא וְיֵשׁ לָךְ אָדָם שְׁזוּבֹב נּוֹפֵל לְתוֹךְ כּוֹסֹם וְזוֹרְקֹן וְשׁוֹתֵהוּ וְזוֹ הִיא מִדַּת כָּל אָדָם שְׁמִדְבָּרֶת עִם אַחֶיהָ וְקוֹרְבָּהּ וּמִנִּיחָהּ וְיֵשׁ לָךְ אָדָם שְׁזוּבֹב נּוֹפֵל לְתוֹךְ תַּמְחוּי מוֹצֵצֹו וְאוֹכְלוֹ זוֹ הִיא מִדַּת אָדָם רַע שְׂרוּוָּה אֶת אִשְׁתּוֹ יוֹצֵאָה וְרֹאשָׁה פְּרוּעַ וְמוֹנוֹה בְּשִׁקּוּ וּפְרִימָה

וְהִלְכָתָא מוֹתֶרֶת לְשִׁנִּיהֶם: מִשְׁנָה בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים לֹא יִגְרֹשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ אֲלָא אִם כֵּן מִצָּא בָּהּ דָּבָר עֲרוֹה שְׁנָאֵמֵר כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר וְכִית הִלָּל אוֹמְרִים אֲפִילוּ הַקְדִּיחָה תִּכְשִׁילוּ שְׁנָאֵמֵר כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֲפִילוּ מִצָּא אַחֶרֶת נָאָה הִימָנָה שְׁנָאֵמֵר וְהִיָּה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי: גַּמְרָא תִּנְיָא אָמְרוּ בֵּית הִלָּל לְבֵית שְׁמַאי וְהָלֹא כְּכָר נִאָּמֵר דָּבָר אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי וְהָלֹא כְּכָר נִאָּמֵר עֲרוֹת אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלָּל אִם נִאָּמֵר עֲרוֹת וְלֹא נִאָּמֵר דָּבָר הִייתִי אוֹמֵר מִשּׁוּם עֲרָה תִּצָּא מִשּׁוּם דָּבָר לֹא תִצָּא לְכָד נִאָּמֵר דָּבָר וְאִילוּ נִאָּמֵר דָּבָר וְלֹא נִאָּמֵר עֲרוֹת הִייתִי אוֹמֵר מִשּׁוּם דָּבָר תִּנְשָׂא לְאַחֵר וּמִשּׁוּם עֲרוֹה לֹא תִנְשָׂא לְאַחֵר לְכָד נִאָּמֵר עֲרוֹת וְכִית שְׁמַאי הָאִי דָּבָר מֵאִי עֲבָדִי לִיָּה נִאָּמֵר כָּאֵן דָּבָר וְנִאָּמֵר לְהִלָּל דָּבָר עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִים או עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֲדִים וְכִסּוֹס דָּבָר מִה לְהִלָּל בְּשִׁנֵּי עֲדִים אִף כָּאֵן בְּשִׁנֵּי עֲדִים וְכִית הִלָּל מִי כְּתִיב עֲרוֹה בְּדָבָר וְכִית שְׁמַאי מִי כְּתִיב או עֲרוֹה או דָּבָר וְכִית הִלָּל לְהִכִּי כְּתִיב עֲרוֹת דָּבָר דְּמִשְׁמַע הִכִּי וּמִשְׁמַע הִכִּי: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֲפִילוּ מִצָּא אַחֶרֶת: כְּמֹאִי קָא מִיפְּלִגִּי בְּדִרְיָשׁ לְקִישׁ דָּאֵמֵר רִישׁ לְקִישׁ כִּי מִשְׁפָּשׁ בְּד' לְשׁוֹנוֹת אִי דְּלִמָּא אֲלָא דָּהָא בֵּית שְׁמַאי סָבְרִי וְהִיָּה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי: כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר דָּהָא מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבֵר כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר אִי נִמִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר אָמֵר לִיָּה רַב פִּפְּא לְרָבָא לֹא מִצָּא בָּהּ לֹא עֲרוֹה וְלֹא דָּבָר מִחוּ אָמֵר לִיָּה מוֹגֵלִי רַחֲמָנָא גַּבִּי אוֹנֵם לֹא יוֹכַל (ל)שְׁלַחָה כָּל יָמָיו כָּל יָמָיו בְּעַמּוּד וְהַחֲזִיר קָאִי הִתֵּם הוּא דְּנָלִי רַחֲמָנָא אָבִל הֵכָא מֵאִי דְּעַבְד עַבְד אָמֵר לִיָּה רַב מִשְׁרָשָׂא לְרָבָא אִם לְכוּ לְגִרְשָׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחְתִּינוּ וּמִשְׁמִשְׁתּוֹ מִחוּ קָרִי עָלֶיהָ אֵל תַּחֲרֹשׁ עַל רַעְדָּה רַעְהָ וְהוּא יוֹשֵׁב לְכַטָּח אַתָּה תִּנְיָא הִיָּה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר בְּשֵׁם שְׁהַדְעוֹת בְּמִאָּכֵל כֶּד דְּעוֹת בְּנִשִּׁים יֵשׁ לָךְ אָדָם שְׁזוּבֹב נּוֹפֵל לְתוֹךְ כּוֹסֹם וְזוֹרְקֹן וְאֵינּוּ שׁוֹתֵהוּ וְזוֹ הִיא מִדַּת פְּפּוֹם כֵּן יְהוּדָה שְׁהִיָּה נּוֹעֵל בְּפִנֵּי אִשְׁתּוֹ וְיוֹצֵא וְיֵשׁ לָךְ אָדָם שְׁזוּבֹב נּוֹפֵל לְתוֹךְ כּוֹסֹם וְזוֹרְקֹן וְשׁוֹתֵהוּ וְזוֹ הִיא מִדַּת כָּל אָדָם שְׁמִדְבָּרֶת עִם אַחֶיהָ וְקוֹרְבָּהּ וּמִנִּיחָהּ וְיֵשׁ לָךְ אָדָם שְׁזוּבֹב נּוֹפֵל לְתוֹךְ תַּמְחוּי מוֹצֵצֹו וְאוֹכְלוֹ זוֹ הִיא מִדַּת אָדָם רַע שְׂרוּוָּה אֶת אִשְׁתּוֹ יוֹצֵאָה וְרֹאשָׁה פְּרוּעַ וְמוֹנוֹה בְּשִׁקּוּ וּפְרִימָה

וְהִלְכָתָא מוֹתֶרֶת לְשִׁנִּיהֶם: מִשְׁנָה בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים לֹא יִגְרֹשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ אֲלָא אִם כֵּן מִצָּא בָּהּ דָּבָר עֲרוֹה שְׁנָאֵמֵר כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר וְכִית הִלָּל אוֹמְרִים אֲפִילוּ הַקְדִּיחָה תִּכְשִׁילוּ שְׁנָאֵמֵר כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֲפִילוּ מִצָּא אַחֶרֶת נָאָה הִימָנָה שְׁנָאֵמֵר וְהִיָּה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי: גַּמְרָא תִּנְיָא אָמְרוּ בֵּית הִלָּל לְבֵית שְׁמַאי וְהָלֹא כְּכָר נִאָּמֵר דָּבָר אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי וְהָלֹא כְּכָר נִאָּמֵר עֲרוֹת אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלָּל אִם נִאָּמֵר עֲרוֹת וְלֹא נִאָּמֵר דָּבָר הִייתִי אוֹמֵר מִשּׁוּם עֲרָה תִּצָּא מִשּׁוּם דָּבָר לֹא תִצָּא לְכָד נִאָּמֵר דָּבָר וְאִילוּ נִאָּמֵר דָּבָר וְלֹא נִאָּמֵר עֲרוֹת הִייתִי אוֹמֵר מִשּׁוּם דָּבָר תִּנְשָׂא לְאַחֵר וּמִשּׁוּם עֲרוֹה לֹא תִנְשָׂא לְאַחֵר לְכָד נִאָּמֵר עֲרוֹת וְכִית שְׁמַאי הָאִי דָּבָר מֵאִי עֲבָדִי לִיָּה נִאָּמֵר כָּאֵן דָּבָר וְנִאָּמֵר לְהִלָּל דָּבָר עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִים או עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֲדִים וְכִסּוֹס דָּבָר מִה לְהִלָּל בְּשִׁנֵּי עֲדִים אִף כָּאֵן בְּשִׁנֵּי עֲדִים וְכִית הִלָּל מִי כְּתִיב עֲרוֹה בְּדָבָר וְכִית שְׁ

ופרומה משני צדדיה. אצל אצילי נדיה בדרך אדומיות שבצרפת שבשון נראה מצדיה: עם בני אדם סלקא דעתך. אי"ב רגלים לדבר שזונה היא ואסורה לו. במקום שפני אדם רוחצים. והיא נכנסת לעיניהם לאחר יציאתן בשון לובשין בגדיהן: כי שפא שלה. פסוק הוא בנבואת מלאכי: אם שפאתי שלה. כרבי עקיבא: אם שפואה היא לפני המקום שלה. כב"ש ואית דגרסי שני המשלח וזו שמעתי שני המשלח לפני המקום ואפילו לבית הלל נהי דלא כפיפין שלא להוציא מיהו שני הוא: וזו ראשון. אשת נערים ובה משתעי קרא בדכתיב בתריה אשת נערים וכתוב ונשמרתם ברוחכם ובאשת נעריה אל יבדו.

הדרן עלך המגרש

ימות האיש האחרון בדאי הוא במיתה שזה הוציא רשעה מביתו וזה הכנים רשעה לתוך ביתו 'כי שפא שלה' רבי יהודה אומר אם שפאתה שלח רבי יוחנן אומר שנאו המשלח ולא פלגי הא בזוג ראשון הא בזוג שני דאמר רבי אלעזר כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר 'ואת שנית תעשו כפוט דמעה את מזבח ה' כבי ואנקה מאין [עוד] פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם ואמרתם על מה על כי ה' העיד בינך וביני אשת נעירך אשר אתה בגדרה כה והיא חכרתך ואשת בריתך':

הדרן עלך המגרש וסליקא לה מסכת גיטין:

אלעזר, הרי בין דאמר רבי אלעזר לעיל (ע"א) שעדי מסירה ברת, הרי מבואר שדין 'לשמה' בגט נאמר על עדי המסירה, כלומר שידעו עדי המסירה מל המגרש ומי המתגרשת בגט זה. אך באופן זה, ששני הגיטין נמסרים לכל אשה, הלא ידעי עדי המסירה בהי מינייהו מן הגיטין קא מנרשה כל אשה, ולא מתקיים כאן דין 'לשמה' לפי שאין כאן תנינה מבוררת לכל אשה. ואם כן, המשנה היא כדעת רבי מאיר (לעיל ג). שדין 'לשמה' הוא על עדי החתימה, ואכן אין צורך במסירה לשמה. ולדעת רבי אלעזר אין תקנה לגיטין אלו שנתערבו. אפי' אמר, אפילו תימא שהמשנה היא כדעת רבי אלעזר, אימא דכעי רבי אלעזר בתיבה לשמה, נתינה לשמה מי פעי – שמצריך רבי אלעזר דין 'לשמה' בבתיבה בלבד, שיכתב גט לשם האיש והאשה, ואין צריך מסירה לשמה.

שנינו במשנה, חמשה שכתבו כלל בו בתוך הגט וכו' כולן כשרין וינתן לכל אחת ואחת, היה כותב טופס וכו' את שהעדים ניקרין עמו כשר: מבררת הגמרא, ה"כ דמי גט הכתוב באופן של כלל, שכשר לכל הזוגות, וה"כ דמי גט הכתוב באופן של טופס לכל אחד ואחד, שכשר רק לזוג האחרון, כמבואר במשנה. מבארת הגמרא, אמר רבי יוחנן, גט שכתב בו זמן אחד לכולן – לכל הזוגות הכתובים בו, והו אופן של 'כלל' שהזכירה המשנה. וגט שכתב בו זמן לכל אחד ואחד – התאריך בנפרד לכל זוג זוג, והו אופן של 'טופס', שנידון כגיטין נפרדים, וחתימת העדים מתפרשת רק על הזוג האחרון. ור"ש לקיש אמר,

מותר לכמה אנשים לגרש את נשותיהן בגט אחד. שנים – שני אנשים ששליחו ביד שליח אחד שני גיטין שוין בשמותיהם, ששמות האנשים שוים וכן שמות נשותיהם שוים, ונתקרב שני הגיטין, ואין השליח יודע איזה גט שירך לאיזה איש, נותן השליח שניהם – את שני הגיטין לאשה זו, ולאחר מכן נותן את שניהם גם לאשה זו – האחרת, ואזי שתייה מגורשות. לפיכך, כיון שהוא צריך לתת את שני הגיטין לשתי הנשים, אם אחד מהן – מן הגיטין, הרי גט השני בטל, כיון שאין יודע למי צריך לתת אותו. חמשה אנשים שכתבו גט אחד לכל נשותיהם, וכתבו באופן של כלל בתוך הגט – באופן הכולל את כולם, איש פלוני מגרש פלונית, ופלוני מגרש פלונית, והעדים חתומים מלמטה על כל הזוגות הללו, אזי בולן כשרין, וינתן גט זה לכל אחת ואחת מן הנשים, ואזי כולן מגורשות. אך אם היה בולן גט זה באופן של טופס לכל אחד ואחד, והעדים חתומים מלמטה, אזי את שהעדים ניקרין – נקראים עמו, כלומר הזוג ששמו כתוב למטה סמוך לחתימות העדים, הוא כשר להתגרש בגט זה, אך שאר הזוגות שאינם כתובים סמוך לחתימת העדים אינם יכולים להתגרש בגט זה, שאנו חוששים שמא העדים העידו רק על הזוג האחרון.

גמרא

הגמרא מבררת מאן – מי הוא התנא ששנה את המשנה, ומכשיר את הגיטין אם נתנו שניהם לזו ושניהם לזו. אמר רבי ירמיה, תנא זה סובר דלא כרבי אלעזר, דאי דעתו כדעת רבי

עם בני אדם סלקא דעתך. פירש בקונטרס אם כן רגלים לדבר שזונה היא ואסורה לו וחובה לגרשה ולא מצוה וקשה דהא טוה בשוק ויוצאה וראשה פרוע נמי חובה לגרשה ולא מצוה דבעיא היא בסוטה (דף כה) אי עוברת על דת יהודית מותר לקיימה או לא ולא איפשיטא ואמאי לא פריך נמי עלה ויש לומר דכיון דבעיא בסוטה לא הויא אלא מדרבנן קאמר שפיר דמצוה לגרשה אבל זו חובה לגרשה מן התורה ועוד יש לפרש ורוחצת עם בני אדם סלקא דעתך אפילו אדם רע אינו סובל זה מאשתו או אפילו קלה שבקלות אינה עושה כן: הכתוב קראו אחר. מיתקמא אפילו בבית הלל ואערו קאי:

הדרן עלך המגרש

ימות האיש האחרון בדאי הוא במיתה שזה הוציא רשעה מביתו וזה הכנים רשעה לתוך ביתו 'כי שפא שלה' רבי יהודה אומר אם שפאתה שלח רבי יוחנן אומר שנאו המשלח ולא פלגי הא בזוג ראשון הא בזוג שני דאמר רבי אלעזר כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר 'ואת שנית תעשו כפוט דמעה את מזבח ה' כבי ואנקה מאין [עוד] פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם ואמרתם על מה על כי ה' העיד בינך וביני אשת נעירך אשר אתה בגדרה כה והיא חכרתך ואשת בריתך':

המשך ביאור למסכת גיטין ליום ראשון עמ' ב

רבי יוחנן לית ליה דרבי אלעזר, והאם אינו פוסק כמותו. משיבה הגמרא, רבי יוחנן הכי קאמר, שהלכה כרבי אלעזר, אך לרבנן החולקים על רבי אלעזר, אפילו רית תנא אין בו בגט זה.

שלח ליה רבי אמא בר זבדא למרי בר מר, בעי מיניה מרב הונא – שאל את רב הונא האם הלכה כרבי אלעזר בגיטין או אין הלכה כמותו. אדחקי – עד שהספיק מרי בר מר לשאול את רב הונא, נח נפשיה דרב הונא – נפטר רב הונא. אמר ליה רב הונא בריה ו- (בנו) של רב הונא למרי בר מר, הכי אמר אמא – רב הונא משמיה דרבא, שאכן הלכה כרבי אלעזר בגיטין, וכן רבותינו הקבאין בדבר הלכה משום רבינו אמר, הלכה כרבי אלעזר בגיטין, דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב, הלכה כרבי אלעזר בגיטין, כלומר 'רבותינו' הוא רב חמא בר גוריא, ורבינו' הוא רב. אימא דאמר, שאמר לו רבה בר רב הונא למרי בר מר בלשון זו, והבירנו הקבאין בדבר הלכה ותלמידי רבינו משום רבינו אמר, הלכה כרבי אלעזר בגיטין, דאמר רב חסדא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, הלכה כרבי אלעזר בגיטין, כלומר ש'חברינו' הוא רב חסדא, ו'תלמידי רבינו' רב חמא בר גוריא, ורבינו' הוא רב. וכן כי אמא דרבין אמר רבי אלעזר אמר רב, הלכה כרבי אלעזר בגיטין.

משנה

המשנה מבארת מה הדין אם נתערבו שני גיטין השוים בשמות האיש והאשה, וכן באיזה אופן

באשתו הראשונה הנקראת 'אשת נעורים', ובה מדבר הפסוק כפי שכתוב שם בתחילה 'ובאשת נעוריה אל יבגד', ואותה אין ראוי לגרש אם לא שמצא בה דבר ערוה. והא – רבי יהודה שאמר שאם שנאתה שלה, הוא דוקא בזוג 'שני' – באשתו השניה, ואותה מותר לגרש אם שנאה אף שלא מצא בה דבר ערוה. ולדעתו תיבות אלו לא נאמרו כהמשך למה שנאמר בתחילה על אשת נעורים, אלא באשתו שניה.

וכן מצינו שהמגרש את אשתו הראשונה אין מעשיו רצויין. דאמר רבי אלעזר, כל המגרש את אשתו הראשונה ללא שמצא בה דבר ערוה או סרחון, אפילו המזכה מוריד עליו דמעות, שנאמר (שם פסוקים יג – יד), 'וזאת שנית תעשו, בפסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקו, מאין [עוד] פנות אל המזבה ולקחת רצון מידכם, ואמרתם על מה, על כי ה' העיר ביד ובין אשת נעוריה אשר אתה מגדלת בה והיא תברתך ואשת ברתך'. ודרש רבי אלעזר, שהמזבח מתכסה בדמעות עצמו כביכול, והסיבה היא משום שבגד הבעל באשת נעוריו שהיא אשתו הראשונה, וגירשה ללא שמצא בה ערוה או סרחון, אלא מתוך שנאה בלבד.

הדרן עלך המגרש וסליקא לה מסכת גיטין:

רשעה לתוך ביתו ונשאה, לכך קראו הכתוב 'אחר' שהוא היפך הראשון. ומסיימת הברייתא, אם זכה הבעל השני של אשה פרוצה זו, אזי שלחה – אף הוא משלחה מביתו לאחר זמן. שנאמר (שם פסוק ג) 'ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה'. ואם לאו – אם לא זכה, הרי הוא מת בחיי אשתו והיא קוברתו, שנאמר בהמשך הפסוק האמור 'או כי ימות האיש האחרון'. ואכן פירא הוא במיתה, משום ששן הראשון הוציא רשעה מביתו, וזה האחרון הכניס רשעה לתוך ביתו, על אף שידע שהראשון גירשה משום שמצא בה ערות דבר.

הגמרא דנה במגרש את אשתו השנואה אם נהג כראוי או לא:

נאמר בפסוק (מלאכי ב טו – טז) 'ובאשת נעוריה אל יבגד כי שנא שלח' וגו'. ונחלקו האמוראים בביאור תיבות 'כי שנא שלח'. רבי יהודה אומר, אם שנאתה את האשה שלח אותה, אף שלא מצאתה בה דבר ערוה או שאר דבר סרחון. ורבי יוחנן אומר, שנאי תשלח – הפסוק נדרש על המגרש שהוא שנואי לפני ה', על שגירשה בלא שמצא בה דבר ערוה.

ומבאר הגמרא, ולא פליגי – לא נחלקו רבי יהודה ורבי יוחנן האם נכון לגרש אשה שלא מצא בה דבר ערוה, אלא הא – רבי יוחנן שאמר ששנואי המשלח הוא דוקא בזוג ראשון –

ופרומה – מגולה מבגדיה משני צדדיה במקום אצילי ידיה ו- מן המרפק עד בית השחי, ורוחצת עם בני אדם, ועם כל זה הוא מניחה תחתיו ומשמשת. מבררת הגמרא את דברי הברייתא, 'ורוחצת עם בני אדם' סלקא דעתך – וכי יעלה על דעתך שהמניח את אשתו הרוחצת עם בני אדם זו היא מדת אדם רע ומצוה לגרשה ולא יותר, והרי באופן זה יש רגלים לדבר שזונה היא ואסורה לו מן התורה. מיישבת הגמרא, אין כוונת הברייתא שרוחצת היא יחד עם בני אדם, אלא שהיא רוחצת במקום שבו אדם רוחצין, כלומר, כנכנסת היא לעיניהם לאחר שרחצו כשהן לובשין בגדיהן.

מסיימת הברייתא, אותה שנוהגת בפריצות ברשות הרבים ורוחצת במקום שבני אדם רוחצין, זו מצוה מן התורה לגרשה, שנאמר (דברים כד א) 'כי מצא בה ערות דבר' וגו' ושלחה מביתו'. ואף שאינה נאסרת עליו מדין זונה, מכל מקום מצוה לגרשה כיון שנוהגת במנהגי פריצות.

מבאר הגמרא שיש להמשך הפסוקים באשה זו, 'והלכה ותינת לה איש אחר' (שם פסוק ב) – אחר גירושה מן הראשון הלכה ונישאת לאיש אחר, הנותן קרוא אחר' ולא אמר 'והלכה והיתה לאיש שני', לומר שאין זה כן וזוג [-אינו דומה] לראשון, שהרי זה – הבעל הראשון הוציא רשעה מביתו וגירשה, ואילו זה – השני הכניס

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שלישי עמ' ב

שאינם מצוים כגון גזילות וחבלות, לא עבדין שילוחיהו – לא נתנו לנו רשות, ואין אנו שלוחיהם לדון בדבר.

משנה

המשנה מבאר דין אשה שיצא עליה קול בעיר שהיא מקודשת או מגורשת:

יצא שמה בעיר – אם יצא קול בעיר על אשה פנויה שהיא מקודשת, שאמר 'פלונית נתקדשה היום לפלוני', הרי זו מקודשת, – חוששין לקול זה שהיא אכן מקודשת, ואסורה להינשא לאחר בלא שתקבל גט מאותו פלוני. וכן אם יצא קול על אשה נשואה שמתקדשת, היא, שאמר 'פלונית נתגרשה היום מפלוני', הרי זו מקודשת. ואין הכוונה שתהיה היא מותרת לשוק בלא גט אחר, שהרי אין סומכין על הקול להתיר אשת איש לעלמא, אלא חוששין לזה הקול לחומרא, שאם אשת כהן היא, אסורה לישוב עוד תחתיו מחמת איסור גרושה לכהן, אלא יציאנה בגט אחר.

המשנה מגבילה את הדין האמור:

ומה שנתבאר שחוששין לקול שיצא בעיר לענין קידושין או גירושין, הוא בלבד שלא יהא שם

שכשיצא קול על אשת כהן שנתגרשה, שחוששין לאותו הקול ואסורה לבעלה:

ואמרינן לה אנכרא – וכי על סמך קול זה אנו אוסרים אשה לבעלה, והא אמר רב אשי, כל קלא דבתר נישואין לא תיישני ליה – כל קול היוצא על אשה לאחר נישואיה אין חוששין לו. כגון אשה שנישאת לכהן, ואחר כך יצא עליה קול שהיתה גרושה או זונה ואסורה לו, אין חוששין לקול זה, ואין מוציאין אותה ממנו בלא עדים שמעידים על כך. ואף כאן כשיצא עליה קול שנתגרשה, הרי נשואה ועומדת היא קודם שיצא הקול, ומדוע שנינו במשנה שחוששים לקול זה ואסורה לבעלה.

מתרצת הגמרא, הכי קאמר – כך היא כוונת המשנה לומר, יצא שמה בעיר – יצא על אשה פנויה קול בעיר שהיא מקודשת לאיש פלוני, הרי זו מקודשת לו, ואסורה להינשא לאיש אחר עד שתקבל גט מאותו פלוני. אך אם יצא על אשה קול מקודשת – שנתקדשה לפלוני, ולאחר מכן יצא עליה קול מקודשת – שגירשה אותו פלוני שיצא עליה קול בתחילה שנתקדשה לו.

עם הקול אמרתלא – טעם כל שהוא, השובר את כח הקול והוא הנקרא 'שוברו של קול'. אבל אם יש שם טעם שיש בו כדי לשבור את הקול אין חוששין לאותו הקול.

מבאר המשנה, איזו היא אמרתלא המבטלת את כח הקול בקידושין או בגירושין. לענין גירושין, כגון שיצא קול בעיר שגירש איש פלוני את אשתו על תנאי. ולענין קידושין, כגון שיצא קול בעיר שאיש פלוני זרק לה – לאשה פנויה את קידושה, ומעות הקידושין נפלו במקום שהוא ספק קרוב לה ומקודשת, ספק קרוב לו ואינה מקודשת, זו היא אמרתלא המבטלת את הקול. ש'התנאי' הוא 'שוברו' של קול הגירושין, כיון שיש לומר שמא לא נתקיים התנאי ואינה מגורשת. ו'ספק קרוב לה ספק קרוב לו' הוא 'שוברו' של קול הקידושין, כיון שיש לומר שהוא קרוב לו ואינה מקודשת. ובאופנים אלו, וכן להיפך שיצא קול שקידשה על תנאי, או שזרק לה גיטה ספק קרוב לה ספק קרוב לו, אין חוששין לאותו הקול.

גמרא

הגמרא מקשה על הדין המבואר במשנה,

בפרק זה יתבארו שלושה ענינים עיקריים, א. כיצד אשה נקנית לבעלה, וכיצד יוצאת מרשותו. ב. דרכי הקנינים בעבד עברי, עבד כנעני, בהמה, ועוד. ג. באיזה מצוות נשים חייבות, ובאיזה פטורות, ואיזה מצוות נוהגות בארץ ישראל, ואיזה נוהגות גם בחוץ לארץ.

משנה

במשנה זו מתבארים שני ענינים. א. כיצד אישה מתקדשת לבעלה, וכיצד יוצאת מרשותו. ב. כיצד יבמה נקנית ליבם, וכיצד יוצאת מרשותו: **האשה נקנית** – מתקדשת לבעלה, **בשלוש דרכים**, ונקנה את עצמה לצאת מרשותו ולהיות ברשות עצמה להינשא לאחר, **בשתי דרכים**. ומפרטת המשנה, נקנית בשלוש דרכים אלו, **בכסף שהאיש נותן לה**, ואומר לה 'הרי את מקודשת לי', או **בשטר שנותן לה**, וכתוב בו 'הרי את מקודשת לי', ו**בביאה** – שבא עליה, ואמר לה 'התקדשי לי בביאה זו'.

המשנה מביאה מחלוקת מהו הסכום הנצרך לקידושי כסף:

שנינו שאשה נקנית לבעלה **בכסף**, ונחלקו התנאים מהו שיעור הכסף הנצרך לקידושין אלו, **בית שמאי אומרים**, אשה מתקדשת רק **בדינר**, ו**בשנה דינר** – או במיטלטלין שערכם הוא לפחות בשווי דינר. ו**בית הלל אומרים**,

אשה מתקדשת אף **בפרוטה**, ו**בשנה פרוטה** – או במיטלטלין שערכם הוא לפחות בשווי פרוטה. מבארת המשנה, ו**כמה היא פרוטה** – כמה צריך להיות שווי הפרוטה כדי שאשה תהיה מקודשת בה לשיטת בית הלל, **אחד משמנה באיפר האיטלקין**, ששמנה פרוטות יש באיסר, ונמצא ששווי פרוטה הוא שמינית איסר. ואשה קונה את עצמה לצאת מרשות הבעל ולהיות ברשותה להינשא לאחר, בשני דרכים, **בנכס שהבעל כותב ונותן לה**, וכתוב בו שהוא מגרשה והיא מותרת לכל אדם, ו**במיתת הבעל** – שכשבעלה מת היא ברשות עצמה.

המשנה מבארת כיצד יבמה נקנית ליבם, וכיצד יוצאת מרשותו:

היבמה – אשה שמת בעלה ולא השאיר בנים, שאם יש לו אח היא זקוקה להתייבם, כלומר להינשא לאחיו. נקנית לאח **בביאה**, שבה היא נעשית כאשתו לכל דבר. ומן התורה אינה נקנית ליבם בכסף ובשטר.

וקונה את עצמה – אם אינה מתיבמת נעקרת זיקת היבום והיא מותרת לכל אדם, **בחליצה** – על ידי שהיא חולצת את נעלו של היבם, ו**במיתת היבם** – אם מת אחי בעלה. אבל אינה מותרת לאחרים על ידי גט.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע המשנה נקטה 'האשה

נקנית' ולא 'האשה מתקדשת': שנינו במשנה **האשה נקנית בשלוש דרכים**. ושואלת הגמרא, **מאי שנא הכא** – מה שונה המשנה כאן דתני – ששנה בה התנא **האשה נקנית**, בלשון קנין, ו**מאי שנא התם** – ומה שונה המשנה לקמן (מא). דתני – ששנה בה התנא **האיש מקדש**, בלשון קידושין, ומדוע לא נאמר גם כאן 'האשה מתקדשת'. משיבה הגמרא, הטעם שהתנא במשנתנו נקט לשון קנין, הוא משום דקא בעי למיתני – שחפץ להזכיר קידושי כסף, והלוא קנין כסף שקונה באשה, **מנא לן** – מהיכן למדנוהו בסוגיא להלן (ד:). ונמר – למדנו אותו בגזירה שוה 'קניחה' 'קניחה' משנה עפרון – מהקנין שקנה אברהם אבינו את מערת המכפלה מעפרון החיתי, שהן בקידושין והן בשדה עפרון נאמר לשון 'קניחה', **בתיב הכא** – כאן בקידושין כתוב (דברים כד א) **כי יקח איש אשה**, ו**בתיב התם** – ושם בשדה עפרון כתוב (בראשית כג יג) **נתתי כסף השדה קח ממני**, ומכאן שאשה נקנית בכסף, ו'קניחה' איכרי – היא לשון קנין, שהשדה הנלקחת נקראת ש'נקנתה', דבתיב – שהרי כתוב באותה מכירה של שדה עפרון (שם כה י) **השדה אשר קנה אברהם**,

המשך ביאור למסכת גיטין ליום רביעי עמ' א

בי רב – שיצא עליה קול שנתקדשה לאחר מבני הישיבה. **אתניה רב חמא לאבנה** – הביא רב חמא את אביה של אשה זו לפניו, **אמר ליה** – שאל אותו, **אימא לי היכי הוה עובדא** – ספר לי כיצד היה מעשה הקידושין שממנו יצא קול זה. **אמר ליה** – ענה אבי אשה זו לרב חמא, על הנאי קנייש אדעתא דלא אויל לבי חוזאי – אותו אדם קידש את בתי על מנת שהוא לא ילך למקום הנקרא 'בי חוזאי', והוא לא קיים את התנאי ונאל – והלך לאותו מקום, וממילא בטלו הקידושין. **אמר ליה** – רב חמא לאבי האשה, **בין דבעדנא דחוזאי קלא לא הווי אמתלא** – כיון שבזמן שיצא עליה הקול שנתקדשה לא יצאה עמו אמתלא זו שהקידושין היו על תנאי,

אלא רק עתה נודע שכן היה, **לאו כל במינה דמחוקת אמתלא** – איז בידך לבטל את הקול על ידי אמתלא זו, אלא חוששים לקול זה, ואסורה היא להינשא לאחר בלא גט ממנו. הגמרא מביאה כמה מעשים שביטלו בהם את קול הקידושין:

ההיא פנויה, דנפק עלה קלא דאינדרשה באציפא דתוחלא – שיצא עליה קול שנתקדשה לפלוני, ושאותו פלוני קדשה על ידי שנתן לה גרעיני תמרים שלא נתבשלו כל צרכן ודבוק בהם קצת מן הפרי, **בעינא דבי שיפי** – על שפת המעיין שליד מקום הנקרא 'בי שיפי'. **שלקת רב אידי בר אבין** שאלה זו **לקמיה דאבין, בי האי ונונא מאי** – באופן זה, האם חוששין לאותו

הקול או לא. **אמר ליה אבי, אפילו למאן דאמר לא מבטלינן קלא, בהא מבטלינן קלא** – במקרה זה כולם מודים שעל בית דין לבטל את הקול, שהרי אף כשיתיריה להינשא לאחר, לא יאמרו שהתירו אשת איש לשוק, דמימר אמרי – יאמרו האנשים, **עיינו בהו רבנן בקידושיה** – חכמים התבוננו בדבר שנתקדשה בו, ולא הוה בהו – ומצאו שלא היה בו אפילו שנה פרוטה, ולא חלו קידושי הראשון כלל, ולכן התיריה להינשא לאחר.

מעשה נוסף:

ההיא פנויה, דנפק עלה קלא דאינדרשה

קידושין. פרק ראשון – האשה נקנית דף ב עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קיז

תוספות

האשה נקנית. לבעלה: בשלש דרכים. בדמפרש ואזיל והאי שלש לשון נקבה הוא ובגמרא בעי אמאי תנא לשון נקבה וקונה את עצמה בשתי דרכים גסי': וקונה את עצמה. להיות ברשותה להנשא לאחר: בכסף ובשטר. מפרש בברייתא בגמ' (למקד דף טו:) נותן לה כסף או שוה כסף ואומר לה הרי את מקדשת לי שטר כותב לה על הגזיר אע"פ שאינו שוה פרוטה הרי את מקדשת לי ביאה בא עליה ואמר התקדשתי לך לביאה זו וכולהו ג' לית מקראי טעמא דב"ש מפרש בגמ' (דף יא:) פרוטה. של חזשה: איסור האיטלקי. של כסף ודמיו שמנה פרוטות: היכמה נקנית.

לקום: בביאה. להיות כאשתו לכל דבר שאם בא לגרשה אח"כ אינה צריכה הימנו חליצה אלא גט אצל שטר וכסף אין מועילין בה מן התורה אלא מדרבנן דתקון דמנהיג בה מאמר בראמרי' ביבמות (דף טו:) אצל אינו גומר בה להיות יורשה ומישמא לה ולא לפוטרה מן החליצה אלא לפוטלה על שאר אחיה גמ' וסאי שניא התם. בפרק שני (למקד דף טו:) דתנא דאיש מקדש בו ובשלוחו ניתני הכא האשה מתקדשת: משום דקבעי למיתני כסף. בהני קנינין ואמרין לקמן (דף טז:) כסף מנלן דנקנית בו וימפרשין דגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון דאיכרי קנן הלכך תנא הכא קנן: וכסף מנלן. לאו הכא קא בעי לה אלא לקמן (דף טז:) והכא האי מתרץ קאמר לה

לכולא מילתא משום דקא בעי למיתני כסף וכסף מנלן ילפינן ליה לקמן (דף טז:) מקיחה וקיחה לשון קנן הוא דילכך תני האשה נקנית: וניתני

דברים שווי גישי נשים לשחרורי עבדים (נשים ד' טו:) כ"ש אומרים בדיר. במס' עריות (פ"ד מ"ח) תני ליה גבי קולא ב"ש וחומרי ב"ה ואע"ג דאי קבלה קדושין מאתרו הוה ב"ש לחומרא מיהו לאו להכי מיתשיל בראמרינן בוימא (דף טז:) כי דברים שווי גישי נשים לשחרורי עבדים (נשים ד' טו:) כ"ש אומרים בדיר. במס' עריות (פ"ד מ"ח) תני ליה גבי קולא ב"ש וחומרי ב"ה ואע"ג דאי קבלה קדושין מאתרו הוה ב"ש לחומרא מיהו לאו להכי מיתשיל בראמרינן בוימא (דף טז:) כי דברים שווי גישי נשים לשחרורי עבדים (נשים ד' טו:) כ"ש אומרים בדיר. במס' עריות (פ"ד מ"ח) תני ליה גבי קולא ב"ש וחומרי ב"ה ואע"ג דאי קבלה קדושין מאתרו הוה ב"ש לחומרא מיהו לאו להכי מיתשיל בראמרינן בוימא (דף טז:) כי

ובמה היא פרוטה. הא דלא מפרש כמה הוא דין משום דדינך היו וידעין כמה היה שהוא אחד מכל דין דין של זהב בראמרינן בריש הנהוב (פ"ד ד' טז:) אצל פרוטה איכא פלוגתא בגמרא לקמן (דף טז:) זימנן דזיילי וזימנן דגמרי ועוד דדברי ב"ה דק"ל כוותיה איבעי ליה לפרושי טפי: אחד מוח' באיסור. כשהאיסורים בדינם אצל כשהאיסורים מתוולדו אחד מששה בראמרינן בגמרא (טו:) איטלקין. מפרש ר"ת על שם איטלקא של יון ואין לתמונה על הקיף בראשכחא (נפסא ד' טז:) שושנבאי על שם שושן: היכמה נקנית בו. תימה דלא תני מניין בן דלעיל ולייתי נקנית בדרך אחד וקונה עצמה בשני דרכים וכמו מניין דלעיל למעוטי בראמרינן בגמרא האי מניין נמי למעוטי דרישא למעוטי כסף ושטר בדריש לקמן (דף טז:) ביאה גומר ואין כסף ושטר גומרין בה ומניין דסיפא למעוטי ג"כ דלא נילף ק"ו מאשה בראמרי' בגמ' (טו:) דדרשין געלו אין מיד אחריתא לא וי"ל דבחדא מילתא אין לשנות מניין ואע"ג דגבי אתרוג תנן שושה לאילן ג' דרכים וליקד בדרך א' התם בא לפרש דברים החלוקים בו ומאחר דלא תנא מניין ביבמה לא חש לשנות מניין בעבד עברי וכנעני אי נמי משום דלא איצטריך למיתני בהם מניין למעוטי מיד: מאי שניא הכא דתנן האשה נקנית המל אבב דבעי למיתני שוה וקונה את עצמה דלא שייך התם לשון קדושין ובה"ג משני בסמוך מיהו אומר הר"ר מנחם דה"מ למיתני וניקרת בשני דרכים דגבי קדושין שייך לשון היתר:

משום דקבעי למיתני כסף. והכא לא שייך למיפרך ותנא תרתי אטו תדא כדפרקי לקמן דלשון קנן שייך נמי בשטר וביאה ולא היה תמונה על לשון קנן אלא משום דלקמן תנא לשון קידושין והכא תנא לשון קנן אי נמי בשטר נמי אשכחן לשון קנן דכתיב ואקח את ספר המקנה (ויחסי גמ') וכן מנלן גמ' קיחה קיחה משדה עפרון. ואם תאמר ומה צריך לכל זה לא היה צריך לומר אלא כסף איכרי קנן דכתיב נתתי כסף השדה קח ממני ובכתיב השדה אשר קנה אברהם אי נמי שדות בכסף יקנו וי"ל דבהכי לא סגי דנהי דכסף השדה איכרי קנן כסף דאשה לא איכרי קנן לכך צריך להביא ראיה דאדא כסף דגמרינן אשה מנייה איכרי קנן: ובכתיב התם נתתי כסף השדה קח ממני. אינו חושש אלא שמוצא לשון קיחה אע"ג דלא דמי דקיחה דהכא קיימא אכסף של שדה וקיחה דאשה לא קיימא אכסף של שדה אלא אשה עצמה וא"ת ולייתי האשה נקחת שוהא לישא דקרא ספי דכתיב כי יקח ותנן (נמי עריות ב' טז:) הדב נקח בכסף מעשר וביאה שייך נמי לשון קיחה דכתיב (ויקרא כ) ואיש אשר יקח את אחותו וי"ל דלא שייך למיתני סיפא ולזכות עצמה בב' דרכים:

וניתני הכא האיש קונה. כי היכי דתני בלישנא דרבנן האיש מקדש: וניתני. הכא האיש קונה בג' דרכים: ומקנה. אותה לעצמה בשתי דרכים: ומשני משום דאיכא בהנהוג ב' דרכים מיתת הבעל: בודקים את הלב. במאכל ובמשתה בחולי במשא בקפיצה ומראה ונהרור שפא מחמת אחד מתוך ראה ואגוס הוא וטהור דרבנמא אמר (ויקרא טו) מבשרו מאיליו ולא

מחמת אונס וקדשה באונס נמי משפאא כדאמר בפ' גנות בותים (מס' קד' טז) כשהוא אומר כי יזוב זוב דמה הרי אונס אמור: ופרכינן מ"ט תני שלש. משום דרכים קאמרת: ליתני דברים וניתני שלשה. כי אחרת דגמרא: וניתני תרי משום קדא. בתמיה שיהא לשון כסף ושטר משום ביאה היה לו לילך אחרי הורב: הא מני. דתני לשון דרך בקדושי אשה ר"ש היא דאמר אורחא דארעא שייך בהו: אבידה. אחת מצלעותיה: בג' דרכים. ערלה ורביע נהג בו כאילו ולענן שביעית הולכין בפירותיו אחר הנקטה כאילו ולא אחר לקיטה כיון: וילירק בדרך אחי. שבשעת לקיטתו עישרו שראו הולכין בו לענן משערת אחר הנטה כשאר אילנות אלא אחר שנה שנקלט בו כיון בדמפרש טעמיה לקמן. המעשרות משתנות כסדר השנים שנה ראשונה של שמיטה מעשר ראשון ושני וכן בשניה אבל שלישית מעשר ראשון ומעשר עני ואם חטש בשניה ונקלט בשלישית כשאר אילנות אחר הנטה ובאתרוג אחר לקיטה כיון:

התם

מלחמה כתב לה בלשון זכר מתני' אהרדי לא קשין הכא דלגבי אשה קאי כתני לה בלשון נקבה התם דלגבי איש קאי דרבו של איש ליבדק ואין דרכה של אשה ליבדק דהא אשה נמי באונס מיטמאה תני לשון זכר מ"ט תני שלש משום דרכים ניתני דברים וניתני שלשה משום דקבעי למיתני ביאה וביאה איקרי דרך דכתיב ודרך גבר בעלמה כן דרך אשה מנאפת הא תינה ביאה כסף ושטר מאי איכא למימר משום ביאה ותני תתני אטו קדא הנך נמי צורך ביאה נינהו ואב"א הא מני ר"ש היא דתניא ר"ש אומר מפני מה אמרה תורה כי יקח איש אשה ולא כתב כי תלקח אשה לאיש מפני שדרכו של איש לחזר על אשה ואין דרכה של אשה לחזר על איש משל לאדם שאבדה לו אבידה מי חוזר על מי פעל אבידה מחזר על אבידתו והא דתנן ב' דרכים בודקין את הלב ליתני דברים התם הא קמ"ל דדרבנא דמיכלא תירא לאתני ליד יובה ודרבא דמישתיא תירא לאתני ליד יובה והא דתנן אתרוג שיה לאילן בג' דרכים ליתני דברים משום דבעינן מתני סיפא וילירק בדרך אחד סיפא נמי ניתני דבר התם

הכתוב בלשון דרך ולא קאי בלומדיה וכתוב יצאו אליו (דברים כח) אאנשי מלחמה קאי והם האנשים שדרבם לעשות המלחמה: ומפני מה אמרה תורה כי יקח וכו'. פי' דמשמע בע"כ ולא כתיב כי תלקח דמשמע מדעתהו ת"י

אתרוג שזה לאילן בג' דרכים. פי' בקונטרס לערלה ולרבעי ולשביעית ולענן שביעית הולכין בפירותיו אחר הנטה כאילו ולא בתר לקיטה כיון וא"ת השתא משמע דרבעי נהוג באתרוג א"כ קשה מהכא למ"ד תני כרם רבעי גריש כיצד מברכין (ברכות דף לב) דמשמע דאין רבעי נהוג כשאר אילנות וי"ל דה"ק כרם רבעי כל היכא דמצי למתני והיכא דל"מ למתני לא פליגי עליה דלא פליגי התם לומר שלא יסבור שום תנא נטע רבעי דשמא בר מההיא דאתרוג איכא פלוגתא דתנאי בהדא שום מקום ולא נחלקו אלא לסתום המשניות דסוף מ"ט מעשר שני ובשאר דוכתין אי כמאן דסבר (ברכות דף לב) נטע רבעי אי כמאן דסבר (מס' כרם רבעי לידע כמאן הלכתא וי"מ דאפי' מאן דתני כרם רבעי מזה בשאר אילנות דמדברין נהוג והא דמדברין קאמר ויש לנו במקומות בדרך דאי פליגי דמאן דתני כרם רבעי דקא אבד בטע אי רבעי כלל אפילו מדרבנן ואמרו (מס' דף קנ"ג) כל המיכל בארץ תלקח כמותו בחוצה לארץ וא"כ עכשיו בחו"ל אין דין רבעי נהוג באילנות ואין מדרבנן כ"ע מודו דנהוג בשאר אילנות ה"ה בחו"ל דרבעי נהוג מדרבנן ומה שפי' בקונטרס לשביעית אוליין בתר הנטה כאילו ולא בתר לקיטה כיון משמע מתוך פירושו דבירק אוליין בתר לקיטה לענן שביעית ולא דק דבמס' שביעית (פ"ט מ"ח) תנן כל חספיהם מותרין חוץ מספיהם כרוב והקשה רבינו נסים דבפרק מקום שנהגו (פסחים דף ט"א) תני איפכא ותירץ דבההיא דמס' שביעית דקתני כל חספיהם מותרין מיירי בספיהם של ערב שביעית שנכנסו בשביעית דיון שגדלו רובן בששית הם כשל ששית ומותרין אף לסחורה חוץ מספיהם כרוב שהם אסורין לסחורה כיון שביעית או אחר הבעיור לאכילה בדמפרשין בירושלמי דכל ירק אהא יכול לעמוד עליו בין חרש בין ע"ש וכן אבד ספיהם כרוב שדרכו לגדל אמהות אמהות ויש עלן שהם גדלים בשביעית ושפא יקח מן העלץ שהן אסורין ואמר מן האמהות לקחתי והוא דמקום שנהגו (מס' דקתני כל חספיהם אסורין מיירי בספיהם שגדלו בשביעית ואליכא דרבי עקיבא דדרש וכו' מאחר

א' נמי שדות בכסף יקנו. והא דלא מיייתי קנן שנכתב בתורה מכסף מקנתו (ויקרא כח) משום דרבעי לאתני קנן דרעה וקשה א"כ ה"ל לאתני השדה אשר קנה אברהם וי"ל דמההיא ליכא למידק דאיכא למימר השדה אשר קנה אברהם בחוקה או בשטר דהא לא כתיב השדה אשר קנה בכסף: דאסר לה

אב"ע בהקדש. והרי את מקודשת לי כלומר להיות לי מקודשת לעולם בשבילי כמ"ד (מס' ד' מת) הרי הן מקודשין לשמים להיות לשמים ופשטא דמילתא מקודשת לי מיוחדת לי ומוזמנת לי ומיהו אם היה אומר טלית זו מקודש לי אין נראה שיעיל דגבי אשה כמה דמתקדחת להיות לו היא נאסרת לכל אבד בכרך וטלית לא שייך למימר הכי:

א' תנא קונה ה"א בע"כ. ואע"ג דתני האיש מקדש דמשמע בע"כ היינו משום דכבר אשמועינן הכא דבע"כ לא והא דקתני היבמה נקנית ולא קתני היבם קונה בע"כ אידי' דקתני האשה נקנית תני נמי סיפא היבמה נקנית דנקנית משמע מדעתה ומשמע בע"כ:

ליתני שלשה. פירוש משום דכל התורה כולה בלשון זכר נאמרה: קשו קראי אהרדי. אע"ג דמצינו כמה דברים שנקראים בלשון זכר ונקבה דכתיב (ויקרא כ) דן שלוחה אלי והנה בו מגילת ספר וכן השמש באה (בראשית טו) השמש יצא (מס' יט) המנהג האחת והבדל (מס' לב) וכן בלשון חכמים מצינו (מס' דף כ"א) גבי נר שכתבה אין זקוק לה נר שכתבה (מס' דף מ"ד) הלכה המורה שטרף (פסחים דף ל"ג) השוחר את הממון והבירקה והוליקה ביה (מ"ט דף ט"ה) לא תספיק בעל הפרה למשוך את החמור עד שמת החמור (מכילת דף ט"ו) ובהנה רבות מיהו היכא דאיכא לשנויי משניין ובקראי נמי יש שום דרשה אי נמי לפי שראה המשניות ששינו לשונם אחר שני הפסוקים היה רוצה לתת בהם טעם ודקדוק עליהם: נקבה דבתורה קאי ותורה איקרי לשון נקבה. וא"ת מלחמה נמי איקרי לשון נקבה דכתיב (שט"ז דף ט"א) ותכבד המלחמה אל שאול ותוסף (עור) המלחמה (מס' יט) ועוד כי היכי דקאמר דרבו של איש לעשות מלחמה ולא אשה ח"י דרבו של איש ללמוד תורה ולא אשה וי"ל דלא דמי דהכא בתורה גופיה קאי דקרי

הכתוב בלשון דרך ולא קאי בלומדיה וכתוב יצאו אליו (דברים כח) אאנשי מלחמה קאי והם האנשים שדרבם לעשות המלחמה: ומפני מה אמרה תורה כי יקח וכו'. פי' דמשמע בע"כ ולא כתיב כי תלקח דמשמע מדעתהו ת"י

אתרוג שזה לאילן בג' דרכים. פי' בקונטרס לערלה ולרבעי ולשביעית ולענן שביעית הולכין בפירותיו אחר הנטה כאילו ולא בתר לקיטה כיון וא"ת השתא משמע דרבעי נהוג באתרוג א"כ קשה מהכא למ"ד תני כרם רבעי גריש כיצד מברכין (ברכות דף לב) דמשמע דאין רבעי נהוג כשאר אילנות וי"ל דה"ק כרם רבעי כל היכא דמצי למתני והיכא דל"מ למתני לא פליגי עליה דלא פליגי התם לומר שלא יסבור שום תנא נטע רבעי דשמא בר מההיא דאתרוג איכא פלוגתא דתנאי בהדא שום מקום ולא נחלקו אלא לסתום המשניות דסוף מ"ט מעשר שני ובשאר דוכתין אי כמאן דסבר (ברכות דף לב) נטע רבעי אי כמאן דסבר (מס' כרם רבעי לידע כמאן הלכתא וי"מ דאפי' מאן דתני כרם רבעי מזה בשאר אילנות דמדברין נהוג והא דמדברין קאמר ויש לנו במקומות בדרך דאי פליגי דמאן דתני כרם רבעי דקא אבד בטע אי רבעי כלל אפילו מדרבנן ואמרו (מס' דף קנ"ג) כל המיכל בארץ תלקח כמותו בחוצה לארץ וא"כ עכשיו בחו"ל אין דין רבעי נהוג באילנות ואין מדרבנן כ"ע מודו דנהוג בשאר אילנות ה"ה בחו"ל דרבעי נהוג מדרבנן ומה שפי' בקונטרס לשביעית אוליין בתר הנטה כאילו ולא בתר לקיטה כיון משמע מתוך פירושו דבירק אוליין בתר לקיטה לענן שביעית ולא דק דבמס' שביעית (פ"ט מ"ח) תנן כל חספיהם מותרין חוץ מספיהם כרוב והקשה רבינו נסים דבפרק מקום שנהגו (פסחים דף ט"א) תני איפכא ותירץ דבההיא דמס' שביעית דקתני כל חספיהם מותרין מיירי בספיהם של ערב שביעית שנכנסו בשביעית דיון שגדלו רובן בששית הם כשל ששית ומותרין אף לסחורה חוץ מספיהם כרוב שהם אסורין לסחורה כיון שביעית או אחר הבעיור לאכילה בדמפרשין בירושלמי דכל ירק אהא יכול לעמוד עליו בין חרש בין ע"ש וכן אבד ספיהם כרוב שדרכו לגדל אמהות אמהות ויש עלן שהם גדלים בשביעית ושפא יקח מן העלץ שהן אסורין ואמר מן האמהות לקחתי והוא דמקום שנהגו (מס' דקתני כל חספיהם אסורין מיירי בספיהם שגדלו בשביעית ואליכא דרבי עקיבא דדרש וכו' מאחר

קידושין דף ב עמוד ב – תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" – (ליום שישי) קיט

משיבה הגמרא: התנא כינה כסף ושטר 'דרכים' משום **בִּיאָה** המכונה 'דרך'. שואלת הגמרא: וכי תני תרתי אפיו תרא – וכי התנא שנה 'דרכים' בשני קנינים אגב קנין אחד. הלא היה לו ללכת אחר הרוב. משיבה הגמרא: הנהך נמי – גם כסף ושטר צורך בִּיאָה נינהו – באים לצורך הביאה, ולכן הם מכונים 'דרכים' אגב הביאה.

הגמרא מביאה ביאור נוסף מדוע נקט התנא במשנה 'דרכים': ואי פצית אימא, הא מני – משנתנו בשיטת רבי שמעון היא, דתניא, רבי שמעון אומר, מפני מה אמרה תורה (דברים כד א) 'כי יקח איש אשה, ולא כתב ב' תלך אשה לאיש, מפני שדרבך של איש לחור על – לחפש אשה כדי לישא אותה, ואין דרבך של אשה לחור על – לחפש איש כדי להינשא לו. משל לאדם שאברה לו אבירה, מי חוזר על מי – מי מחפש את מי, ודאי שבעל האבירה מחור על אבירתו, וכן האיש מחור אחר האשה, שהרי האשה נבראה מצלעו של האדם, והיא כאבירתו. ולשיטת רבי שמעון שדרך העולם שהאיש מחור אחר האשה, מבואר שלכן נקטה המשנה את הלשון 'דרכים' לגבי קידושין.

הגמרא מביאה מקומות נוספים שהתנא נקט לשון 'דרך'. שואלת הגמרא: והא דתני, בשבעה דרכים בודקין את הוב, לדעת האם הוא זכר או נקבה. וקשה, ליתני – שהיה על התנא לשנות 'דרכים', משיבה הגמרא: הָתָם הָא הָא קא משמע לן – לגבי זכר נקט התנא 'דרך' כדי להשימיענו דרבך דמבילא יתירא לאתני – שדרכה של אכילה מרובה להביא לידי זיבה, ודרבך דמשתניא יתירא לאתני – וכן דרכה של שתיה מרובה להביא לידי זיבה, ולכן נקט לשון 'דרך', לומר שיש דברים שדרכם להביא לידי זיבה.

שואלת הגמרא ממשנה נוספת: והא דתני (ביכורים פ"ב מ"ו) אתרוג שנה לאילן בשלש דרכים, שנהגת בו ערלה בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, וששנה הרביעית פירותיו הם נטע רבעי, ושהחטא קובעת את שייכותו לשנה השביעית, ולא הלקיטה. וקשה, ליתני – שהיה על התנא לשנות 'דרכים', משיבה הגמרא: לגבי אתרוג נקט לשון 'דרך' משום דבעינן מתני ספא – משום שרצינו לשנות בסיפא ולידך דרבך אחר שהלקיטה קובעת את שייכותו לשנת המעשר, וכיון שבסיפא נקטנו 'דרך', גם ברישא נקטנו 'דרך'. שואלת הגמרא: ספא נמי – אף בסיפא ניתני דרבך, ומה תשובה היא זו שנקטו 'דרך' אגב הסיפא.

ולא 'שלושה דרכים'. הגמרא מקשה על תירוצי זה: ואלא הא דתניא, בשבעה דרכים בודקין את הוב לדעת האם זכר או נקבה. וקשה, מדוע נקט התנא 'שבעה' בלשון זכר, ניתני – היה לו לשנות 'שבע' בלשון נקבה, שהרי שנה 'דרך'. מתרצת הגמרא: התנא נקט 'שבעה' בלשון זכר, משום דקא בעי למיתני – משום שחפץ לשנות 'דרך', ואשכחן דרבך דאיקרי – ומצאנו 'דרך' הנקראת בלשון זכר, דבתיב (דברים כז ו) 'בדרךך אחר יצאו אלך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך', בלשון זכר, ולכן שנה התנא 'שבעה דרכים' ולא 'שבע דרכים'.

הגמרא תמזה על סתירה זו: אי הכי, קשו קראי אהדי וקשיא נמי מתניתין אהדי – קשים הפסוקים הסותרים זה את זה, וכן קשות המשניות הסותרות זו את זו. משיבה הגמרא: קראי אהדי לא קשיין – הפסוקים אינם קשים זה על זה, משום שהקא – בפסוק 'והודעת להם את הדרך ולכו בה', דבתורה קא – שהפסוק עוסק בתורה, ותורה איקרי לשון נקבה, דבתיב (תהלים יט ח) 'תורת ה' תמימה משיבת נפש' בלשון נקבה, כתב לה – את המילה 'דרך' בלשון נקבה, והתם – בפסוק 'בדרךך אחר יצאו אלך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך', דבמלחמה קא – שעוסק במלחמה, דרבך של איש לעשות מלחמה ואין דרכה של אשה לעשות מלחמה, לכן כתב לה – את המילה 'דרך' בלשון זכר. וכן מתניתין אהדי לא קשיין – המשניות אינן סותרות זו את זו, משום שהקא – במשנתנו דלגבי אשה קא – שעוסקת בנשים, קתני לה – את המילה 'דרך' בלשון נקבה. והתם – במשנה לגבי זכר, דלגבי איש קא – שעוסקת באיש זכר, דרבך של איש ליבדק האם הוא זכר או נקבה, ואין דרכה של אשה ליבדק, מכיון דהא אשה נמי – גם אם היא רואה באדם, מיטמא טומאת זיבה, וכיון שכך, תני את המילה 'דרך' בלשון זכר.

הגמרא תמזה על הלשון 'דרכים'. מקשה הגמרא: לפי המבואר עד עתה, מאי מצינא תני 'שלש' בלשון נקבה, משום המילה 'דרכים'. וקשה, ניתני – שישנה התנא 'דרכים', וממילא ניתני – יוכל לשנות 'שלשה' בלשון זכר. מתרצת הגמרא: התנא נקט במשנתנו 'דרכים', משום דקבעי למיתני – משום שחפץ לשנות קידושי ביאה, וביאה איקרי – נקראת 'דרך', דבתיב (משלי ל יט-כ) 'ודרך נבר בעלמה, בן דרך אשה מנאפת'.

שואלת הגמרא: הא תינה ביאה – לגבי ביאה מובן מדוע נקט 'דרך', אולם לגבי כסף ושטר מאי איבא למימר – מדוע לא נקט 'דברים'.

אי נמי – מקור נוסף שכסף נקרא 'קנין', שנאמר (ירמיה לב מד) 'שדות כסף וקנין, ולכן תני האשה נקנית בלשון קנין.

הגמרא מבארת מדוע לקמן (מא.) נקט התנא 'האיש מקדש'. שואלת הגמרא: וניתני הָתָם – גם שם תכתוב המשנה 'האיש קונה' ולא 'האיש מקדש'. משיבה הגמרא: מעיקרא – מתחילה, במשנתנו, תני – נקט התנא לשון קנין שהוא לישנא דאורייתא – לשון התורה, ולכפוף, במשנה להלן תני – נקט לשון קידושין שהוא לישנא דרבנן – לשון החכמים. ומבארת הגמרא: ומאי לישנא דרבנן – מהי משמעות לשון 'קידושין' שהנהיגו חכמים, דאסר לה אכולי עולמא – שהמקדש אסר אותה על כל העולם בקדוש האסור לכולם בהנאה, ולפיכך מעשה זה נקרא 'קידושין'.

הגמרא מבארת מדוע במשנתנו דיבר התנא על האשה, ובמשנה לקמן דיבר התנא על האיש. שואלת הגמרא: מדוע נקט התנא 'האשה נקנית' וניתני הָתָם – היה לו לשנות 'האיש קונה', כפי שבמשנה לקמן נקט 'האיש מקדש'. משיבה הגמרא: התנא נקט 'האשה נקנית' משום דקא בעי למיתנא – שחפץ לומר בסיפא 'וקונה את עצמה', שלשון זו היא בדידה – על האשה, ואגב הסיפא תנא נמי רישא בדידה – נקט גם ברישא 'האשה נקנית'.

שואלת הגמרא: אם כן, וניתני – היה על התנא לשנות 'האיש קונה את האשה, ומקנה את האשה לעצמה'. משיבה הגמרא: לא נקטו בסיפא 'האיש מקנה', משום דאיבא – משום שאחד האופנים שהאשה קונה את עצמה, הוא במיתת הבעל, דלא איהו קא מקני – שלא הבעל מקנה את האשה לעצמה במיתתו, אלא מן שמיא הוא דמקני לה – מן השמים הקנו אותה לעצמה.

הגמרא מביאה ישוב נוסף: ואי פצית אימא, אי תנא – אם היה התנא שונה 'האיש קונה', תנה אמרינא – הייתי אומר שהבעל קונה את האשה אפילו בעל ברחה, ולכן תנא – שנה 'האשה נקנית', ללמדנו דמדעתה אין וכן יכול הבעל לקדשה, ושללא מדעתה לא.

הגמרא מבארת מדוע נקט התנא 'שלוש' בלשון נקבה. שואלת הגמרא: ומאי איריא דתני – מדוע שנה התנא 'שלש' בלשון נקבה, ליתני – היה עליו לשנות 'שלשה' בלשון זכר, וכמו בכל התורה שנאמרה בלשון זכר. משיבה הגמרא: התנא נקט כך, משום דקא בעי למיתני – משום שחפץ לשנות 'דרך', ודרך לשון נקבה הוא, דבתיב (שמות יח כ) 'והודעת להם את הדרך ולכו בה', בלשון נקבה, ולכן שנה 'שלוש דרכים'.

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא הָכִי נָמִי** – ומדוע לא נאמר שאכן אשה נקנית בחליפין. משיבה הגמרא: **חֲלִיפִין אֵיתְנָהּ** – נעשים גם בחפץ שערכו **כְּפָחוֹת מְשֹׁה פְּרוּטָה, וְאִשָּׁה כְּפָחוֹת מְשֹׁה פְּרוּטָה**

מקשה הגמרא עוד, וְלִיתְכַּשְׁרַהּ הָאֵי – הגט הראשון בְּאִזְכָּרוֹן בֶּן, וְלִיתְכַּשְׁרַהּ הָאֵי – הגט השמאלי בְּיַעֲקֹב עַד, דְּהָא תַנּוּן שאם יש בגט חתימה בנוסח 'אִישׁ פְּלוֹנִי עַד', כֶּשֶׁר הגט אף ללא שם האב. מתרצת הגמרא, מדובר במשנה באופן דְּלֵא כְּתִיב החותם את המילה 'עַד', ותחת הגט השמאלי כתוב רק 'יעקב', ואין הגט כשר בכך. מתרצת הגמרא עוד, וְאִיכָּעִית אִמְרָא, לְעוֹלָם אכן מדובר במשנה באופן דְּכִתֵּב החותם את המילה 'עַד', ומדובר באופן וְיִיעֲיֵנִן בְּהָא חֲתִימָה דְּלֵא וְיַעֲקֹב הוּא – אנו מכירים את החתימה, ויודעים שהיא של ראובן ולא של יעקב, ולכן אפשר להכשיר את הגט השמאלי בחתימה זו.

אמאי

קכב קידושיין. פרק ראשון – האשה נקנית דף ג עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס תוספות

אמאי איצטריך קרא (והנה דף ט) למימר מכסף מקנתו שאינו נקנה בתורת תבואה וכלים דהיינו חליפין תיפוק ליה דאיתקש עבד עברי לעבדיה דמינה גמרינן לקמן (דף יז) דעבד עברי נקנה בכסף והעבדיה הוקשה לאשה דכתיב אם אתרת יחזק לו הקישה הכתוב לאחרת כדילפי' מה אתרת בשטר וי"ל דרבי קננינן גמרינן מהקישא ולא מיעוט קננינן דכה"ג

אמרינן פסקי כל הבשר (והנה דף קיז) תלתא קראי כתיבי בדם חד דל אפוקי מנותר וחד למעוטי ממעלה וחד משומא וכו' ב"ש (וכחסי דף סה) וליף נותר חילול חילול משומא וא"כ אמאי צריכי תרי קראי חד לנותר וחד לטומאה אלא לאו משום דלא נאמר גזירה שוה דחילול להקל אלא להחמיר: וא"י דבר אחר מותר. וא"ת תהא אמה העבדיה יוצאה בחליצה מקור דביקמה מנאי ק"ו גופה ואין לומר אשה תוכיח דמה לאשה שכן אינה יוצאה בכסף תאמר באמה וי"ל דה"א שפחה כנענית תוכיח דיוצאה בכסף ואין יוצאה בחליצה וא"ת היא גופא תיניי בהאי ק"ו דתיפוק בחליצה וי"ל דאיכא למיפרך מה ליבמה שיוצאת במיתת ה'הם ולכך יוצאת בחליצה תאמר בשפחה כנענית שכן אינה יוצאה במיתת אדון לכך אינה יוצאה בחליצה וא"ת א"כ היכי נימא שפחה כנענית תוכיח איכא למיפרך מה לשפחה כנענית ה'הן אינה יוצאה במיתת אדון תאמר באמה העבדיה וי"ל דנעשה יוכיח מאשה ומשפחה כנענית דכי פרקת מה לשפחה כנענית שכן אינה יוצאה במיתת אדון אשה תוכיח שיוצאה במיתת הבעל ואינה יוצאה בחליצה מה לאשה שכן אינה יוצאה בכסף שפחה כנענית תוכיח: **האב** זכאי בבתו וכו'. מפרש בירושלמי שיש לו זכות בביתא שנותנין לו

שכר לקדש בביתא: ואימא לדידה. וא"ת הא ע"כ לא איצטריך קרא אלא לומר שכן לאב דהא דמקדשה בכסף גמר קידה קידה משדה עפרין וי"ל דמימ מתנתא לא נאמר שכן של אב אם אין משמעות דקרא דלקמן במסקנא אמרי דנתי תרי קראי צריכי: ואימא דה"מ קטנה. אע"ג דקרא איירי בנערה דכתיב (וכחסי דף סז) וסלקה ונדן דמוציא שם רע על הקטנה פטור מימ וי"ל דה"ק את בתי נתתי לאיש הנה בשהיתה קטנה ועתה היא גדולה וא"ת הא לקטנה לא איצטריך קרא דהשתא זבוגי מובין לה כסף קידושין מיבעיא דכה"ג אמרי' גבי מעשה ידיה בפרק נערה שנתפתה (תוספות דף סז) וי"ל דלא דמי דגבי מעשה ידיה נתיא כי בשמכרה מוכר מעשה ידיה שהרי למלאכתה נמכרת אבל קידושין לא שייכא במכר אע"פ שיכול לנערה היינו בכסף ששמכרה אבל בקידושה ממש לא מצינו שום זכות לאב וא"ת הא אמרינן בפרק נערה (סז) שמעשה ה'הב לאב מדזיף ליה רחמנא למימסרה לחופה אע"פ שמבטלה ממלאכתה ופירש ה'הם בקונטרס דזיף ליה רחמנא מדכתיב את בתי נתתי לאיש דמשמע כל חתונות אפילו מסירה לחופה ומאי ראיה אימא דה"מ קטנה

אבל נערה לא כדאמר הכא וי"ל דהאי קרא את בתי נתתי ע"כ איירי בנערה כדפרישית ונהי דלענן קידושין נובל לפרש את בתי נתתי בשהיתה קטנה החופה אי"א לפרש אלא בנערה דאי בקטנות א"כ היתה נשואה בשיזונה ודינה בהנך ולא בסקילה דעל זנות של קטנות ואי מיחייב: וכו' תימא נילף מבושת ופגם. תימא הכי בעי למימר נילף קידושין מבושת ופגם הוא בושת ופגם גופה לא ידעין שכן לאב אלא מקדושין דאמר בסוף אלול גערות (תוספות דף סז) דאי בעי מסר לה למנוול ומוכר שחין וכו' דנימא מהיא דאי בעי מסר לה בשהיתה קטנה והנה עומד לה בושת זה אף בנערות א"כ גם כשהיא בוגרת נתיא קרא בושת ופגם של אב מהאי טעמא וי"ל דלא דמי בוגרת לנערות דנהי דלא ילפינן מהפרת נדרים בולה מלתא לענן הא ילפינן שלא ימשוך כח האב אלא ימי נערות כי ההיא דלקמן ומה סימנין שאין מוציאין מרשות אב מוציאין מרשות אדון בגרות שמוציאה כו' ומנא לן הא דבגרות מוציא מרשות אב לקידושין ולכל דבר אי לאו דילפינן מהפרת נדרים מהו לא נתיא כיון דבטעמא תליא מלתא דאי בעי מסר לה בקטנות כף שייך דבר זה לבגרות כמו לנערה לכן נ"ל לעיל ואימא דה"מ קטנה כלומר קטנה שייך לעשות אותו ק"ו דהשתא אביה מקבל קדושה אידיה תשקול כספא כיון שאין לה כלל יד לקדש עצמה אבל נערה דאית לה יד אידיה תקדש נפשה ותשקול כספא פירוש כיון דיש לה יד לקדש עצמה יהיו הקידושין שלה אלא אמת הוא שגם כשהיא נערה אביה יכול לקדשה וכן כשהיא מקדשה אז יהיו הקידושין שלו והשתא נתיא מקדשה דלעיל דקרא איירי בקדושה אביה וזהם וליף בושת ופגם מקדושין שעי' אביה שדם של אביה ותיא דה"ק וכו' תימא נילף מבושת ופגם קידושין שעי' עצמה שיהא של אביה מבושת ופגם כי דהאי מקדושי אביה ליכא למילפינהו שאלו על דה לנמייה הם אבל מתחילה הנה וליף בושת ופגם שאינו על דה מקדושי אביה וכתר הכי איכא למילף מה שהוא על דה ממה שאינו על יד אביה:

לא מקניא נפשה מניינא דסיפא (למעוטי מאי) למעוטי חליצה סד"א תיתי בק"ו מבימה מה יבמה שאינה יוצאה בגט יוצאה בחליצה זו שיוצאה בגט אינו דין שיוצאה בחליצה כמ"ל ואימא ה"נ אמר קרא ספר כריתות ספר פורתה ואין דבר אחר פורתה: בכסף: מנ"ל ותו הא דתנן האב זכאי בבתו בקדושה בכסף בשטר ובביאה מנ"ל דמיקניא בכסף וכסף דאביה הוא אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא ויצאה הנם אין כסף אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ומאן ניהו אב ואימא לדידה הכי השתא אביה מקבל קדושה דכתיב את בתי נתתי לאיש הנה ויהיו שאלה כספא ואימא ה"מ קטנה דלית לה יד לקבל קידושין אבל נערה דאית לה יד לקבל קידושין תקדש אידיה נפשה ותשקול כספא אמר קרא בנעוריה בית אביה כל שבח נעורים לאביה ואלא הא דאמר רב הונא אמר רב מנין שמעשה ה'הב לאב שנאמר וכו' ימכור איש את בתו לאמה מה אמה מעשה ידיה לרבה אף בת נמי מעשה ידיה לאביה תיפוק ליה מבנעוריה בית אביה אלא בהפרת נדרים הוא דכתיב ה"נ בהפרת נדרים הוא דכתיב וכו' נילף מיניה ממונא מאיסורא לא ילפינן וכו' תימא נילף מקנסא ממונא מקנסא לא ילפינן וכו' נילף מבושת ופגם שאני בושת ופגם דאביה שייך בנתייהו אלא מסתברא דכי קא ממעט

ציצא

לא מקניא נפשה נפשה. דגנאי הוא לה להקפך בטיל לה לתורת חליפין בקידושין ואפילו בכלי שיש בו שנה פרוטה אי יתיב לה בשלשן חליפין עד דיהיב לה בתורת לשון קנן או קידה או קידושי: מה יבמה שאינה יוצאה בגט. דילפי' לקמן בהאי פרקין (דף יז) כתיב לה ולא ליבמה: **בכסף מנ"ל.** הכא עיקר וילעיל (דף סז) אגב נקרא נקט ליה לתרצוי לשון קנן דמתני': **זכאי בבתו.** שהכסף יהיה שלו והוא מקבל השטר והוא מוכרה לביאה על כרחיה לשם קידושין בעודה נערה: **מנ"ל.** הנה תרתי דמקניא בכסף כדקתני מתני' ומנ"ל שהאב זכאי בו כדקתני תהם: **ויצאה תהם.** גבי אמה העבדיה היוצאת מרשות אדון כסימני נערות ומצי' למיכתב ויצאה תהם ולא בעי אין כסף ואלא למידרש ביה אין כסף לאדון זה שיוצאה ממנו אבל יש כסף לאדון אחר כשיוצאה ממנו: **ואימא לדידה.** הוה האי כסף דהא לא כתיב אין לו כסף דתידוק מינה אין כסף לאדון זה כו' אלא הכי דוק מינה אין כסף ביציאה זו אבל יש כסף ביציאה אחרת ולעולם לדידה: **ואידיה תשקול כספא.** בתמיה אפשר שעל חנם ויזהר הכתוב בקבלת קדושה: **ואימא ה"מ.** דוכי ליה לקבלם כקטנה שאין לה יד דלאו בת דעת היא ואע"ג דקרא דמוציא שם רע בנערה כתיב דכתיב (וכחסי דף סז) ונתנו לאבי הנערה לעולם דקדשה נתיא לה לבן בקטנותה: **אבל נערה דאית לה יד.** משהביאה שתי שערות גדולה לכל דבר לכל עונשין ולמנוח שמקחה מקח וממכרה ממכר אידיה תקדש נפשה כו': **בנעוריה בית אביה.** הכי דריש לה כל זמן שבנעוריה היא של אביה דכל שבח האב לה לאביה הוא: **לאמת.** קרא ותיא הא ודרש ליה בתו דהי היא לו כאמה ובבתו נערה אשמי' דאי בקטנה לא איצטריך

השתא זבוגי מובין לה מעשה ידיה מבקניא: **תיפוק ליה מבנעוריה.** אי מיניה הוה מצי למילף אלא על כרחיה מדלא וליף מהתם שמעינן מינה לא לשבח נעורים אתיא דלגופיה איצטריך גבי נדרים דקאי גלגיה: **וכי תימא נילף.** ממוז מנדרים ממונא מאיסורא כו': **וכי תימא נילף.** כסף קידושה מכסף קנסה שאנוס ופתי לאביה חמשים כסף: **ממונא מקנסא לא ילפינן.** שהקנס בולה חרש ומחזיר לא גמרינן ואפתי קידושה מנ"ל דלאביה הוה **מבושת ופגם.** דקנימא לן בכתובות (דף סז) שהמאנס נותן בושת ופגם לאב ונתנו לאו קנסא ניהו: **דאביה שייך בנתייהו.** שיש לו דין חלק בהן שיש בידו לביישה ולפונמה בשביל ממון שיתנו לו דאי בעי מסר לה למנוול ומוכר שחין דהוהא לה בושת ופגם ואנס זה שבא עליה מחסר ממון זה שזולל לה ולא יקפצו עליה תובעין: **אלא.** לעולם מקרא קמא דאין כסף לאדון זה נפקא ודקשני לך ואימא לדידה מסתברא דלאביה דכי קמעט ציאת אירוסין מדין ציאת אמה העבדיה וכו' לומר כאן אין כסף אבל

ביציאת אירוסין יש כסף:

ציצא

השתא זבוגי מובין לה מעשה ידיה מבקניא: **תיפוק ליה מבנעוריה.** אי מיניה הוה מצי למילף אלא על כרחיה מדלא וליף מהתם שמעינן מינה לא לשבח נעורים אתיא דלגופיה איצטריך גבי נדרים דקאי גלגיה: **וכי תימא נילף.** ממוז מנדרים ממונא מאיסורא כו': **וכי תימא נילף.** כסף קידושה מכסף קנסה שאנוס ופתי לאביה חמשים כסף: **ממונא מקנסא לא ילפינן.** שהקנס בולה חרש ומחזיר לא גמרינן ואפתי קידושה מנ"ל דלאביה הוה **מבושת ופגם.** דקנימא לן בכתובות (דף סז) שהמאנס נותן בושת ופגם לאב ונתנו לאו קנסא ניהו: **דאביה שייך בנתייהו.** שיש לו דין חלק בהן שיש בידו לביישה ולפונמה בשביל ממון שיתנו לו דאי בעי מסר לה למנוול ומוכר שחין דהוהא לה בושת ופגם ואנס זה שבא עליה מחסר ממון זה שזולל לה ולא יקפצו עליה תובעין: **אלא.** לעולם מקרא קמא דאין כסף לאדון זה נפקא ודקשני לך ואימא לדידה מסתברא דלאביה דכי קמעט ציאת אירוסין מדין ציאת אמה העבדיה וכו' לומר כאן אין כסף אבל

ביציאת

קידושין דף ג עמוד ב – תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזר והדר" – (ליום שבת קודש) קבג

לאב את הפרת נדריה, שגם כסף קידושיה יהיה שלו. ואם כן חזרת השאלה מנין שהאב מקבל את כסף הקידושין של בתו הנערה. הגמרא דוחה אפשרויות לימוד שונות: וְכִי תִּיָּמָא – ואם תאמר שאף שהפסוק 'בנעוריה בית אביה' מדבר על הפרת נדרים בלבד, מכל מקום גִּילָף מִיָּדָה – נלמד מהפרת נדרים שהאב מקבל את כסף הקידושין ואת מעשי ידיה של בתו, שכשם שלגבי הפרת נדרים נערה ברשות האב, אף לגבי קידושין ומעשה ידיה היא ברשות האב. אין לומר כן, כיון שטְמוּנָא מַאיסוּרָא לֹא יִלְפִינן – אין למדים דיני ממונות, כגון בעלות כסף הקידושין ומעשה ידיה, מדיני איסור והיתר, כגון הפרת נדרים.

וְכִי תִּיָּמָא – ואם תאמר שגִּילָף מִקְנָסָא – שנלמד מאונס ומפתה שצריכים לשלם לאב חמישים כסף, שכשם שהאב זכאי בקנס של אונס ומפתה כך יהיה זכאי לקבל גם את כסף הקידושין. אין לומר כן, כיון שטְמוּנָא מִקְנָסָא לֹא יִלְפִינן – אין למדים דיני ממון מדיני קנס, משום שהקנס הוא חידוש, שהרי אינו בא כתשלום על נזק שעשה, והוא דין מחודש, ואין ללמוד ממנו לדיני ממונות כגון בעלות כסף הקידושין.

וְכִי תִּיָּמָא – ואם תאמר שגִּילָף – שנלמד מחיוב תשלומין של בִּזְיוֹת ופְגָמָה שהאונס נערה צריך לשלם לאביה, וחיוב זה אינו קנס אלא ממון, וכשם שהאב זכאי בתשלומי בושות ופגם של בתו כך יהיה זכאי לקבל את כסף הקידושין. אין לומר כן, משום ששְׂאֵנִי בִּזְיוֹת ופְגָמָה, דְּאִבּוּהָ שְׂיִיף בְּגִזְיוֹהוּ – שבושות ופגם שונים מקידושין, כיון שבאונס גם האב נזוק על ידי שנאנסה, שהרי יכל להשיאה לאדם שמביישה כגון מוכה שחקן, ולקבל ממון עבור זה, ועתה שכבר נתביישה הפסיד האב שלא יקפצו עליה רבים לקדשה, ומוכה שחקן לא יתן ממון עבורה, אבל לגבי קידושין אין סברא לומר שהאב יהיה זכאי לקבל את כסף הקידושין.

הגמרא חוזרת ומבארת שלומדים מאמה עבריה שאשה מתקדשת בכסף, וכשהיא נערה אביה מקבל את כסף הקידושין: אִלּוּא יֵשׁ לַלְמֹד מִיּוֹצֵאָה חָנָא אֵין כֶּסֶף, ואין להקשות שנלמד משם שהאשה עצמה מקבלת את כסף הקידושין, משום שמתקבצא דְּכִי קָא מְמַעֵט – מסתבר שכשהתורה ממעטת את יציאת נערה מאביה שאינה כיציאת אמה מאדונה,

מתקדשת הוא מקבל כסף. שואלת הגמרא: וְאִימָא לְיִדְהָ – שמה נאמר שהנערה מקבלת את הכסף ולא אביה, שהרי לגבי אמה העבריה לא נאמר 'אין לו כסף' אלא רק 'אין כסף', ואפשר לדייק שאין כסף ביציאה זו של האמה, אבל יש כסף ביציאה אחרת של הבת מרשות האב, והיא עצמה מקבלת את הכסף. משיבה הגמרא: הִכִּי הִשְׁתָּא – וכי אפשר לומר כך, הלא אִמְהָ מְקַבֵּל את קִדּוּשֶׁיהָ, דְּכִתְּבִיב לִגְבִי מוֹצֵיא שֶׁם רַע, שהאב אומר (דברים כב טז) 'את בתי נתתי לאיש הזה', וְאִיהִי שְׂקָלָה בְּכֶסֶף – וכי היא תיקח את כסף הקידושין השייכים לאב. שאם כן קשה מה הרווח שלו בכך שהתורה זיכתה אותו לקבל את קידושי בתו.

שואלת הגמרא: וְאִימָא הֵינִי מִיָּלִי – שמה נאמר שהאב מקבל את קידושי בתו וכסף הקידושין שלו רק בקְטָנָה, דְּלִית לָהּ יָד – דעת לְקַבֵּל קידושין בעצמה, אֲבָל נַעֲרָה דְּאִיתִּי – וישוּ לָהּ יָד – דעת לְקַבֵּל קידושין בעצמה, שהרי היא גדולה, תְּקַדֵּשׁ אִיתִי נִפְשָׁה וְתִשְׁקֹל בְּכֶסֶף – תִּקָּבַל בעצמה את קידושיה ותיקח את הכסף לעצמה. משיבה הגמרא: אִמָּר קָרָא לִגְבִי הִפְרַת נָדְרִים (במדבר ל יז) 'אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה ה' וגו' בֵּין אָב לְבִתּוֹ בְּנַעֲרָה בֵּית אֲבִיהָ, ודורשים את הפסוק שכל זמן שהבת בנעוריה, של אביה היא, ובא ללמד שכל שִׁבְחָה נְעוּרִים של הבת לְאֲבִיהָ הוא. וגם הקידושין וכסף הקידושין הם לאביה.

הגמרא מקשה שאין ללמוד קידושין מנדרים: וְאִלּוּא קִשָּׁה מַעֲתָה לִגְבִי הָאָה דְּאִמָּר רַב הוֹנָא אִמָּר רַב, מִנֵּין שְׂמַעְשֵׁת הִבֵּת שִׁיךְ לְאָב, שְׂנַאֲמָר (שמות כא ז) 'וְכִי יִמְכַר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאִמָּהּ, והמילה 'לאמה' מיותרת, שהרי ודאי מדובר שהוא מוכר אותה לאמה ולא לדבר אחר, ולומדים ממנה שבתו הרי היא לו כאמה, מָה אִמָּה מַעֲשֵׂת יְדֶיהָ לְרַבָּה, אָף בֵּית נָמִי מַעֲשֵׂת יְדֶיהָ לְאֲבִיהָ. וקשה, מדוע צריכים ללמוד מפסוק זה, תִּיפּוּק לִיה – ניתן להוציא דין זה מהפסוק 'בְּנַעֲרָה בֵּית אֲבִיהָ', שכל שבח נעורים של אביה, ואף מעשה ידיה, אִלּוּא צָרִיךְ לומר שלא לומדים מהפסוק 'בנעוריה בית אביה' שמעשה הבת לאב, משום שבהִפְרַת נָדְרִים הוּא דְּכִתְּבִיב, ובא לומר את עצם הדין בנדרים שהאב מייפר נדריה בנערותה, ומעתה הִכָּא נָמִי – גם לגבי קידושין, נאמר שהפסוק בְּהִפְרַת נָדְרִים הוּא דְּכִתְּבִיב, ואין ללמוד ממנה שזיכתה התורה

לֹא מִקְנָא נִפְשָׁה – אינה מקנה את עצמה, מפני שגנאי הוא לה להקנות את עצמה בפחות משהו פרוטה, ולכן קנין חליפין בטל לגמרי בקידושין, אפילו בשהו פרוטה.

הגמרא שבה לבאר את המניינים המוזכרים במשנה. מבארת הגמרא: מִנֵּינָא דְּסִיפָא (לְמַעוּטֵי מַאי) – המנין האמורו בסופא וקונה את עצמה בשתי דרכים, בא לְמַעוּטֵי – למעט שאשה אינה יוצאת מבעלה בחליצה כיבמה. כיון שסִיפָא דְּעֵתָךְ אִמָּנָא – סבורים היינו לומר, תִּיתִי – שנלמד שחליצה תועיל באשה לצאת מרשות בעלה בְּקָל וְחוֹמֶר מִבְּמָה, מָה יְכִימָה שְׂאֵינָה יוֹצֵאָה בְּגֵט מֵהֵיבָם, יוֹצֵאָה מֵהִיּוּקָה אֵלִיוּ בְּחִלּוּצָה, זו – אשה מקודשת, שְׂיוּצָאָה מִבַּעֲלָה בְּגֵט, אֵינוּ דִּין שְׂיוּצָאָה מִרְשׁוּתוֹ בְּחִלּוּצָה. קָא מְשַׁמַּע לָן שֶׁרַק בֵּגֶט וּבְמִיתָת הַבַּעַל אֲשֶׁה יוֹצֵאת מִרְשׁוּת בַּעֲלָהּ, וְלֹא בַחֲלִיצָה.

שואלת הגמרא: וְאִימָא הִכִּי נָמִי – מדוע לא נאמר שאכן אשה יוצאת מבעלה בחליצה. משיבה הגמרא: אִמָּר קָרָא (דברים כד א) לגבי גַּט וְכִתְּבָה לָהּ סִפָּר כְּרִיתָתָהּ, וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלָּחָה מִבֵּיתוֹ, ויש ללמוד שרק סִפָּר, דהיינו הגט, בִּזְרִיתָה מִבַּעֲלָהּ, וְאֵין דְּבָר אֲחֵר בִּזְרִיתָה: שנינו במשנה (לעיל ב.), האשה נקנית וכו' בְּכֶסֶף:

הגמרא מבררת מה המקור שאשה נקנית בכסף. שואלת הגמרא: מִנָּא לָן – מנין לנו שאשה נקנית לבעלה בכסף. וְתוֹ – ועוד שואלת הגמרא, לגבי הָא דְּתַנֵּן (כתובות מז:) שְׁהָב וְכָאִי בְּבִתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטָנָה וכשהיא נערה בְּקִדּוּשֶׁיהָ, בְּכֶסֶף – שכסף הקידושין הוא שלו, וּבְשִׁטָּר – שהוא מקבל את שטר הקידושין, וּבְכִיּוּאָה – שזכותו למסור את בתו בעל כרחו להתקדש בביאה, מְגַלֵּן דְּמִיִּקְנָא בְּכֶסֶף וְכֶסֶף דְּאִבּוּהָ הוּא – מנין לנו שהיא נקנית בכסף, כאומר במשנתנו, ומנין לנו שכסף הקידושין של האב הוא, כאומר במשנה שם. משיבה הגמרא: אִמָּר רַב יְהוֹנָתָן אִמָּר רַב, קידושין כסף נלמדים ממה דְּאִמָּר קָרָא לגבי אמה העבריה שאביה מוכרה והגיעו ימי נערותה (שמות כא יא) 'וְיִצְאָה חָנָם אֵין בְּכָף', ודורשים מהמילים 'אין כסף' שהן מיותרות, שהרי כבר כתוב 'וינם', שֶׁאֵין בְּכָף לְאִדּוֹן זָה, כשהאמה יוצאת ממנו בהגיעה לגיל נערות, אֲבָל יֵשׁ בְּכָף לְאִדּוֹן אֲחֵר כשהבת יוצאת ממנו, וּמִיָּהּ אוֹתוֹ אֲדוּן, הָאֵב, שכשהיא וּמִיָּהּ יָהּ – ומיהו אותו אדון, הָאֵב, שכשהיא

המשך ביאור למסכת גיטין ליום רביעי עמ' ב להתיר. ומבארת הגמרא, מַאי מַעֲמָא – מהו הטעם לדין זה. משום דְּאִתִּי לְמִימַר – יבואו לומר, שמתחילה קידשה הראשון וגירשה ונתקדשה בשני, ועתה שבגירשה השני הרי הראשון מְחִזֵּר גְרוּשָׁתוֹ מִן הָאִירוּסִין לאחר שנתארסה לאחר. אולם רַב שִׁינְיָא בְּרִיהּ ו – בנו דְּרַב אִידִי אִמָּר, אָף מְגִרָשׁ שְׁנִי וְנוֹשֵׂא רִאשׁוֹן, ואין לחוש שיאמרו גירשה הראשון בתחילה ועתה מחזיר גרושתו, אלא מִימַר אִמָּרִי – יאמרו האנשים, עֵינֵי רַבָּנָן בְּקִדּוּשֵׁי וְקִדּוּשֵׁי מַעוֹת

פָּסָא, אָף בּוֹז שאין על קידושה השני אלא קול בעלמא, יסבור רב הונא, שְׂמַעְרָשׁ רִאשׁוֹן וְנוֹשֵׂא שְׁנִי דווקא, ולא להיפך, כדי שלא יאמרו שהראשון מחזיר גרושתו. אך אִמָּיִסְרָא אִמָּר, בזה אף רב הונא מודה שהאשה מוֹתֵרֶת לְשִׁנְיָהּ, כלומר, מי מהם שירצה יכול לישאנה והשני יתן גט. ולא חששו שיאמרו שהראשון מחזיר גרושתו כיון שאין זה אלא קול בעלמא שנתקדשה לשני.

הָהּ – חכמים ביררו את הדבר, ונתברר להם שקידושה השני היו קידושי טעות, ומאחר שכבר קידשה הראשון ומעולם לא גירשה, ועל כן היא חוזרת עתה לראשון, ואין הכל יודעים שהצרכנו לקבל גט מן השני כדי להינשא לראשון. הגמרא דנה במקרה דומה: יֵצֵא עֲלֶיהָ קוֹל שנתקדשה מָה וּמָה – מהראשון ומהשני, אך אין עדים שקידושי השני היו קידושין גמורים, מָהוּ – מה הדין. אִמָּר רַב

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

מז תנור שהסיקוהו אפילו בקש ובגבבא ואפילו הוא גרופ וקטום שהשהה עליו על פי אחד מדרבי ההיתר שנתבאר למעלה* אסור להחזיר לו הקדרה בשבת אף על פי שעודה בידו והיה דעתו להחזירה ואפילו הוא מצטמק ורע לו והוא הדין לבופח שהסיקוהו בגפת ועצים לפי שדינם כפירה שהוסקה בגפת ועצים ואינה גרופה וקטומה שאסור להחזיר לה בשבת בכל ענין גזירה שמא יחתה בגחלים ואף שלהשהות מערב שבת לא חששו לחיתוי במצטמק ורע לו* מכל מקום לענין חזרה בשבת עצמה החמירו יותר:

מז וכל זה בשמחזיר הקדרה על גבי פי הפירה מלמעלה שדופני הקדרה בולטין קצת למעלה מדופני הפירה* אבל להחזירה לתוך הפירה ממש* והוא הדין לתוך התנורים שלנו* אסור בכל ענין* אע"פ שהוסקו בקש ובגבבא ונגרפו ונקטמו ואותה הקדרה עודה בידו והיה דעתו להחזירה*:

יז ואותן פירות שאין להן תוך וחלל אלא הן פשוטות ותוכן וגבן אחד* מותר להחזיר להן:

ביאורים

לחימום המאכלים בשבת, ובנוי כארון בעל שתי דלתות, שקרקעיתו היא כעין פלטה של שבת, ושומר החום יותר מן הפלטה, מותר להחזיר בתוכו, כיון שעשוי לשימור החום בלבד, ואינו משמש לעולם לבישול¹¹⁷.
לתוך התנורים שלנו – מיחם מים אלקטרוני, וכן כל כלי שיש בתוכו גוף חימום, אף שדרך לסגור לגמרי את פתח המיחם, אין דינו כ'תוך התנור' – אלא ככירה¹¹⁸.
אסור בכל ענין – אבל העולם סומכים להקל כשהיתה מונחת בתוך הכירה או התנור מבעוד יום, ונטלה לאחר שחשכה, ומכל מקום כל אדם יש לו להחמיר לעצמו בזה¹¹⁹.
אסור בכל ענין – לא נתבאר טעמו של האיסור אם הוא מטעם 'שמא יחתה' על דרך המבואר בסעיף הקודם, או שהוא מטעם 'מיחזי כמבשל' המבואר בסעיף יד. ונראה לומר שהטעם הוא משם מיחזי כמבשל, והראיה שבסעיף יט הביא רבינו המנהג להקל להחזיר לתוך התנור כשנטלה לאחר החשכה, ואם טעם האיסור הוא מחמת 'שמא יחתה' אין כל ביאור לחילוק זה¹²⁰.
והיה דעתו להחזירה – ואפילו נתקררה עד שאין היד סולדת בה¹²¹.
ותוכן וגבן אחד – דאין עליהם שם תוך¹²².

מקורות

סי' (מח), ומהא דרבינו מפרט כאן תנורים שלנו, שהיו עשויים דומה לתנור חשמלי של ימינו שמכניסים התבשיל מן הצד, ואין לו 'פה' להשהות עליו, משמע כדעת האוסרים.
(117) קובץ פעמי יעקב קונט' לו ע' קלד, קלה הובא בשבת כהלכה פ"ט הערה עח.
(118) שבת כהלכה ח"א ע' ת בשם בעל 'שבט הלוי'.
(119) להלן סעיף י"ט.
(120) הערות וביאורים (צ"צ) קובץ ו' ע' כב.
(121) להלן סעיף כא.
(122) משנ"ב ס"ק נח.

שנתבאר למעלה – כגון תבשיל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי קודם השבת (סעיף א), או שהתקרר הבל התנור עד שאין היד סולדת בו (סעיף ה), או שנתן חתיכת בשר חי בקדירה סמוך לחשיכה ממש (סעיף ח), שבכל אלו – לא חוששים שמא יחתה בגחלים.
במצטמק ורע לו – היינו אפילו לשיטת המחמירים (לעיל סעיף ט) שאסרו בכל השהיה כשמצטמק ויפה לו, אבל המנהג הפשוט הוא שכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר בהשהיה אפילו מצטמק ויפה לו, (כמבואר שם).
קצת למעלה מדופני הכירה – מכאן יש ללמוד היתר להחזיר בשבת את קדירת החמין למכשיר ה'קראק פאט' שבו דפנות הקדירה בולטות מעט מעל גבי דפנות מכשיר החימום. אלא שמוכן שאין להחזיר למכשיר שיש בו כפתור לויסות החום¹¹⁴.
לתוך הכירה ממש – אפילו אין הקדרה נוגעת בקרקע הכירה נחשב כ'תוך הכירה ממש'¹¹⁵.
לתוך התנורים שלנו – ובמציאות ימינו: תנור חשמלי, גם כשהוא מכוון רק לשמירת החום (ואף שאינו קשור לטרמוסטט המדליקו מחדש בכל פעם שחוממו יורד, כך שאין איסור לפתחו בשבת) – אסור להחזיר לתוכו בכל ענין¹¹⁶.
לתוך התנורים שלנו – כלי הנקרא 'חימומית' המיועד

(114) וראה שבת כהלכה פ"ט הערה עז צדדים לאסור בזה, והנשמך שם לקובץ 'פרי תמרים' שהאריכו בזה.
(115) שבת כהלכה ע' שפט שכן משמע מלשון רבינו כשיטת ה'לבוש' ולא כשיטת המג"א הפמ"ג ושאר פוסקים.
(116) קיצור הלכות ע' עז הערה 34, וכן פסק בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' כח, והוסיף שאף אם יתן דבר המפסיק בתוך התנור לא מהני להחזיר לתוכו (וכן משמע לכאורה דעת רבינו שכתב 'אסור בכל ענין'), וכן בשמירת שבת כהלכתה פ"א סי"ז (וכנראה הסכים על ידו הגרש"ז ראה בשבת כהלכה פ"ט הערה עז) ויש שכתבו שתנור שלנו דינו ככירה שאין לה תוך – המבוארת בסעיף הבא (ערוך השולחן סי"ז, שו"ת שבט הלוי ח"ג

שולחן ערוך – הלכות ברכות השחר

הפנסת כופין זה את זה בקנסות שיבואו תמיד מנגן לבית הפנסת שלא יתבטל התמיד:

כו ישובים שצריכים לשכר מנגן ושליח צבור ויש סביבות שרגילין לבוא גם בן שם עם בני ביתם אין צריך לתן כלום להישוב שאם היו רוצים היו הולכים לעיר אחרת שיש שם מנגן בלעדס ולא היו צריכים לתן כלום אפלו לשכירות השליח צבור כיון שגם בלעדס הם צריכים שם לשליח צבור:

חלק א סימן נה, דיני קדיש טעמים כג"כ

א צריך ליהדר מאד בענינת הקדיש (והשומע ואינו עונה — הוא בנדי מ' יום). ויש להשתדל לרזן לשמע קדיש, שקדשות הקדיש גדולה מכל הקדשות, ויש יותר מצוה בענינת הקדיש מבענינת קדשה. ומכל מקום אם יש לפניו ב' בית הפנסת, באחד מגיעים לקדיש שאחר שמונה עשרה ובאחד מגיעים לקדשה — ילך ויענה קדושה, כי שם ישמע גם בן הקדיש שלאחר שמונה עשרה:

ב ויש לכוון היטב ב"אמן יהא שמה רבא", שכל העונה "אמן יהא שמה רבא" בכל כח פונתו — קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה. ויש לענות אותו בקול רם, שקול זה שובר כל המקטרגים ומבטל כל גזרות קשות. ומכל מקום לא יתן קולות גדולות, שלא יתלווצצו עליו בני אדם ויגרם להם חטא:

ג "יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא" הוא תרגום של "יהי שמו הגדול מברך לעולם ולעולמי עולמים", לכן אין להפסיק בין "יהא שמה רבא" ל"מברך", שלא להפסיק באמצע המאמר. ומכל מקום אין צריך לומר בנשימה אחת.

וצריך לומר "מברך" הב' בקמ"ץ והר"ש בפת"ח, שאז פרושו כמו "מברך", שאם יאמר רי"ש בציר"י יהיה פרושו שיברך לאחרים. וצריך לומר "לעלם" בקמ"ץ העין. ויש לומר "ולעלמי" בוא"ו:

חלק א סימן נה, דין עניית הקדיש על ידי הקהל טעמים א"ג

כג עיר שאין בה אלא עשרה ואחד מהם רוצה לצאת בימים נוראים כופין אותו לישאר או לשכר אחר במקומו שפיון שמנהג הוא בכל תפוצות הגולה שאפלו אותם שאין להם מנגן שלם כל השנה שוכרים להם אחד או שנים בימים נוראים או הולכים למקום מנגן הרי זה דומה לספר תורה ובית הפנסת שבני העיר כופין זה את זה אבל אם הם י"א יכול אחד לצאת ואין חוששין שמה יצטרף אחד לצאת לנקביו ויצטרכו להמתין שאם בן אין לדרבן סוף. ואם ב' רוצים לצאת שניהם שוכרים אחד בשתפות להשלים המנגן במקומם ושניהם יפרעו בשנה אפלו אחד עני ואחד עשיר כיון שכל אחד חוב להשלים המנגן עני כמו עשיר.

אבל אם אין דרין בישוב אלא ח' או ט' ושוכרים להם א' או ב' להשלים המנגן פורעין חצי לפי ממון וחצי לפי נפשות כי יש סבא לומר שהעני חוב בהשלמת המנגן כמו העשיר ויש סבא לומר שהעני יכול לילך לעיר הסמוכה והעשיר אינו יכול לעזוב ביתו ורכושו על כן עשו פשרה זאת מה שאין בן כשרדין פאן מנגן שלם אין אחד מהם רשאי לבטל המנגן אפלו ילך הוא לעיר שיש בה מנגן:

כד כל היוצאים בענין שצריכים לשכר אחר במקומן צריכין גם בן לתן לשכר שליח צבור כאלו לא יצאו ואפלו מי שיוצא זמן ארץ לפני יום טוב צריך לתן לשכר השליח צבור והשלמת המנגן כמו שיוצא סמוך ליום טוב כיון שלא יחזר ביום טוב לביתו. ומי שאינו יכול לחזור לביתו מחמת אנס שאינו רשאי לבוא במדינה פטור אפלו הגיע זמן הרגל והוא שהוא אנוס ממש אבל אם מחמת חוב ממון או פשיעה לא יכול לבוא לא יפסידו חביריו חלקם:

כה אין כופין לשכר להשלים המנגן אלא בימים נוראים וכגון שאין חסרים אלא א' או ב' אלא אם בן מנהג קבוע בעיר לכוף לשכר אפלו בתסרון ג' או ד' אבל אם יש מנגן שלם מיושבי העיר כופין לשכר שליח צבור ואפלו כל השנה כדי להתפלל שם תמיד בעשרה וכן מקום שאין מנגן תמיד בבית

לקוטי תורה

תוכן הפרק: הטעם שנתקנו עשרת ימי תשובה דוקא ו"עליית המלכות" ביום הכפורים

[לאחר שנתבאר שמהותה של "קליפה" היא הישות המונעת את הנפש מלהרגיש יחודו יתברך ולהתענג על ה' - יובן תוכנה הפנימי של תשובה למי שנכשל בישות וגסות הרוח:]

אך מי שפגם והעביר את הדרך בהמשיך את לבו אחר היש והנסות, העצה היעוצה לצעוק אל ה' בצר לו, צעק לבם, שיהא הלב צועק בקרבו מקרב איש ולב עמוק, איך לא שם לנגד עיניו אור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין, שלפניו כחשיכה כאורה ורוחניות וגשמיים שוין, וימלא בושח וכלימה.

עבודת התשובה על פי פנימיות הענינים היא - לתקן שורש כל ענין הרע, היינו ביטול ישות עצמו. והוא ע"י ההתבוננות איך שלפי האמת "אין עוד מלבדו" ממש, והקב"ה נמצא למטה בעולם הזה הגשמי בשווה ממש כמו שהוא נמצא בעולמות רוחניים, לפי שלגבי אור ה"סובב כל עלמין", הוא אור אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו, המובדל ומרומם מכל העולמות, הכל שווה לפניו; ועל זה נאמר "כחשכה כאורה", שגם ה"חשך" של עולם הזה הגשמי אינו מעלים ומסתיר לפניו, ולפיכך נמצא בגשמיים כמו ברוחניות.

וכשיכיר איך שלא שם לבו לאמת הזאת, יתעורר בצער גדול מתוך בושח וכלימה, עד שיעצק אל ה'

"פירוש כמו שכדמות וצורת הפנים שהאדם מראה במים כן נראה לו שם במים אותה צורה עצמה, ככה ממש לב האדם הנאמן באהבתו לאיש אחר, הרי האהבה זו מעוררת אהבה בלב חבירו אליו ג"כ". וכמו כן הוא בין אדם התחתון ל"אדם העליון" כביכול, דבאותה מידה שאדם מעורר אהבת ה' בליבו, כך מעורר גילוי אהבתו ית' אליו.

וכך בענינו, שעל ידי שהאדם מבקש את פנימיות הוי' ("פניך הוי' אבקש"), הרי זה מעורר שהקב"ה יגלה אליו את פנימיותו כביכול, והיא בחינת י"ג מדות הרחמים (הנקראות בזהר "י"ג מכילין (מדות) דרחמי"), שהן למעלה מהתורה כביכול (ומקור אלי').

ולכך ממלא כל הפגמים שפגם בתורה, כמ"ש אנת הוא ממלא כל שמהן ואנת הוא שלימו דכולהו, ועי"ז וטהרתם.

לכן בכוחן של י"ג מדות הרחמים לתקן את הפגמים שנגרמו ע"י העברה על דרכי התורה, וכדאיאת בזהר "אנת הוא ממלא כל שמהן ואנת הוא שלימו דכולהו" (אתה ממלא את כל השמות, ואתה הוא שלימות הכל), פירוש, ע"י חטאים נעשה פגם כביכול בשם הוי', כידוע, ומילוי פגמים אלו הוא ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, שלהיותו השלם האמיתי ביכולתו למלא את כל הפגמים שבשם הוי', וזהו ענין י"ג מדות הרחמים.

ועל זה נאמר "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם" - "מים" קאי על מקור התורה (אורייתא מחכמה נפקת, ובחינת החכמה נק' "מים") - ועי"ז "וטהרתם".

והנה על בחינת החזרת פנים בפנים נתקנו כל עשרת ימי תשובה, כנגד עשר כחות הנפש, שבכל יום נתקן כח אחד.

כפי שנזכר לעיל שכשם שיש עשרה כוחות בנפש האלקית, כך יש עשרה כוחות בנפש הבהמית שמקליפה, וכנגדם תיקנו עשרת ימי תשובה לתקן עשר כוחות הנפש.

שביום ראשון נתקן בחינת החכמה, דהיינו מה שהלביש נפשו בחכמה דקליפה, שהוא בחינת יש, על דרך מ"ש ראיתי איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו, יבא לבחינת ביטול, כח מה.

חכמה דקליפה היא "ישות", שעל זה נאמר "ראיתי איש חכם בעיניו, תקוה לכסיל ממנו" (כאשר תראה

בצעקת הלב - היינו לא צעקה חיצונית בקול ודיבור לחוד, אלא צעקה פנימית הנובעת מעומק הלב.

וכמו שאומרים ולא נבוש לעולם ועד.

על בושה זאת - איך לא שמנו לב שלפי האמת "אין עוד מלבדו" ונמשכנו אחרי ישות וגסות - אנו מתפללים "ולא נבוש לעולם ועד", שהפירוש הפנימי בזה הוא, שלא תהי' לנו בושה בעולם האמיתי והנצחי (בהפרד הנפש מהגוף בעלייתה לגן עדן).

וכמשל מי שהולך ערום בלא הודע לו שיש אנשים רואים אותו, ואח"כ כשרואה שהאנשים רואים אותו יתמלא בושה, כן ויותר מכן יש ליבוש [להתבייש] מאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין דכתיב ב' את השמים ואת הארץ אני מלא.

ועל זה נאמר כי לא יראני האדם וחי, [ואמרו רז"ל] בחייו אינו רואה אבל בשעת מיתתו רואה, והיינו כדי שיתמלא בושה וכלימה בראותו ה' נצב עליו ורואה במעשיו.

בהפרד הנפש מהגוף זוכה האדם לחזות בנועם ה' בגילוי זיו השכינה, ואזי יבוש ויכלם, היינו שהתגלות זו היא כדי להביאו לידי בושה וכלימה ממעשיו בעוה"ז, שעתה רואה במו עיניו את האמת, שהקב"ה עצמו (הסובב כל עלמין) נצב עליו תמיד (כי את השמים ואת הארץ אני מלא) ורואה במעשיו (שהם חדורים בישות וגסות).

ועי"ז ישוב בתשובה שלימה לפניו, את פניך ה' אבקש, דהיינו לבקש פנימיות ה' ("פניך" לשון פנימיות), גילוי אור אין סוף ב"ה ממש, דהיינו להחזיר פנים בפנים כנ"ל.

וזהו התוכן הפנימי של עבודת התשובה, שהיא "החזרת פנים בפנים". והוא שיחידו יתברך האמיתי (שמצד אור אין סוף ב"ה עצמו אין עוד מציאות בלעדו) יהי' חקוק בנפשו, ובמילא מתבטל מציאותו וכל מגמתו היא רק להתענג על ה' ממש.

ועל זה נאמר "את פניך הוי' אבקש", בחינת פנימיות דוקא, דבחינת פנימיות הוי' היא גילוי אור אין סוף ב"ה ממש.

וכמים הפנים כתיב וזרקתי עליכם מים טהורים, י"ג מכילין דרחמי, שהם בחינת פנימיות והן מקור התורה.

כתיב "כמים הפנים לפני כן לב האדם לאדם",

וזהו שאיתא בספרי הקבלה שביום הכפורים הוא זמן "עליית המלכות", והענין בעבודת השם, שביום הכפורים מתקנים את כח ההתנשאות שיהי' בביטול מוחלט אליו יתברך, רק לכבודו יתברך בלי שום תערובת ישות עצמו.

לכן ביום הכפורים אסור באכילה ושתייה ונעילת הסנדל, שהן הכל בחינת הלכשת היש, ולהיות בבחינת ביטול ממש אליו ית'.

מאחר שביום הכיפורים כבר נתקנו כל כוחות הנפש והם כולם רק בצד הקדושה ובטלים אליו יתברך מכל וכל, לפיכך ביום זה אין עוסקים בשום צרכי הגוף כלל, שבהם יש אחיזה לתענוג גשמי וישות האדם.

ועד"ז הן כל הבריעות והשתחוואות שביום כפור, שנפלים על פניהם להיות בבחינת בטול.

ע"פ כל הנ"ל יובן הטעם שתיקנו כל הכריעות והשתחוואות ביום הכיפורים, דלכאורה איזה קשר יש בין כריעה והשתחוואה לענין הכפרה, אלא לפי שתוכן הפנימי דתשובה הוא ביטול הישות והגסות, ולבוא לבחינת הביטול (ע"י שאחדותו יתברך נחקקת בנפש ובלב), וביום הכיפורים שאז הוא גמר ושלמות עבודה זו, בא האדם לידי התבטלות גמורה אליו יתברך (בכל כוחות נפשו), שזהו ענין ההשתחוואה.

ד"ה כי ביום הזה יכפר פרק ח

איש חושב עצמו בעיניו לחכם, ולא כן הוא, הנה יש תקוה להמחזיק עצמו לכסיל יותר ממנו, כי הוא ילמד ויתחכם, אבל המחזיק עצמו לחכם לא יחפוץ ללמוד (מזולת) - וביום ראשון דעשרת ימי תשובה הוא זמן תיקון כח החכמה, להגיע לחכמה דקדושה - ביטול, "כח מ"ה".

עד שביום עשירי הוא יום כיפור נתקן בחינת התנשאות, ועל דבר הנ"ל נק' עליית המלכות, שהוא מ"ש לך ה' הממלכה, בבחינת ביטול.

הכח האחרון מעשרה כוחות הנפש הוא מידת המלכות, והיינו כח ההתנשאות, דהתנשאות דקליפה היא תוצאה מגאוה וגסות הרוח, משא"כ בקדושה גם כח ההתנשאות אינו לשם הגדלת מציאות עצמו ושליטה על הזולת, אלא לשם שמים, וכמ"ש "לך ה' הממלכה", דפירוש "לך" היינו שהיא טפלה ובטלה אל ה', שעומק הענין בזה הוא, דאע"פ שהקב"ה בכבודו ובעצמו אינו בגדר המדות, כי הוא יתברך "אין סוף" (וכדאיתא בתקונים "לאו מכל אליו מדות איהו כלל"), מכל מקום המדות מיוחדות עם אור אין סוף ב"ה, וזהו "לך ה' הגדולה גו'", שמידותיו יתברך בטילות ומיוחדות באור אין סוף ב"ה.

וכך הוא בעבודת האדם, שהוא צריך להפוך את כל המדות הטבעיות שלו שתהיינה כולן בטילות אליו יתברך.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

ובתיקונו יתוקן, ולא עוד אלא שגידול אור השכל והמדות הפנימיים תלוי בגידול איברי' שהרי לפי שכלו יהולל איש, שהתינוק דעתו קטן מצד קטנות המוח דוקא דהיינו כלי חומר המוח וכל שגידל כלי חומר המוח יגדל לפי ערך אור הצורה השכלי, וכן לפי ערך גידולו בשנים יגדלו המדות שכלב כידוע שמזה מוכרח לומר שיש שרש ומקור להחומר יותר גבוה משרש הצורה והאור עד שימשיך הצורה בתוס' (וראי' מתח"ה שבתיקון והכנת הגוף יומשיך האור שהוא הנשמה ממילא ובתוס' עילוי לפי אופן טוב הכנת החומר כו'), ועוד ראי' לזה ממה שאנו רואי' דגם במי שכלי מוחו קטן בהשגת מושכלות אם מתייגע במוחו דוקא גיע ויבא לעומקי המושכלו' שלא הי' בערכו כלל תחלה וכה"ג במדו' שכלב וד"ל).

והנה באמת יש יתרון מעלה לבחי' הכלים על האורו' (כמ"ש במ"א בענין בנין הכלים שקדם לבנין האורו' וראי' מיצירת הולד בבטן שקדם התהוות החומר דציור איברי' גשמיים להתהוות הצורה הנפשית' כמ"ש בע"ח וד"ל). ויובן זה עד"מ באיברי האדם למטה דהנה אנו רואי' שכל חומר יפסיד הצורה או יוסיף כחו וגרעון הצורה או עלייתו ותוס' כחו הכל תלוי בחומר שהוא הכלי לאור כו', דהנה חומר העין כשיקולקל יפסיד צורת הראי' הרוחני' וכשיתוקן החומר יותר יותר יוסיף כח בצורת הראי' הרוחני', וכן החומר דמוח שכאשר הוכן יותר לקבל הצורה שהוא אור השכל יבא יתרון אור השכל ולהיפך בגרעון וקלקול החומר של המוח יפסיד ויגרע אור השכל, נמצא האור תלוי בכלי דוקא שבחסרון האבר יחסר האור

רמ"ח איברי' דמלכא שע"ז א' ועשיתם כו' כאילו עשאוני כו' והיינו בחי' המקיפי' שהוא שרש האיברי' שנק' כלים כנ"ל (כידוע דרמ"ח איברי' דז"א נגדלי' מה"ח המגדילי' והן ה"ח דרמ"ח מ"ע, דג"פ טפ"ט גי' רמ"ג ועם ה"ח הוא רמ"ח, אך באמת בנין הכלים בגי' מיני כלים פנימי אמצעי חיצון כו' כבר נאצל קודם אך ע"י המצות הוא שנמשך בחי' מקיפי' עליוני' דרמ"ח איברי' כו' כמו שהקדב"ה מניח תפילין בראש ועושה צדקה בחסד דרועא כו' וד"ל).

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתיובתא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

שאא"ס ב"ה שהוא למעלה מעלה מן החכמה וההשגה יאיר ויתגלה בחכמה כו' וכנ"ל, ולזאת עכ"פ צריך לזוהר שלא לחלל שם שמים דהיינו שלא לגרום דבר שמונע התגלות אלקות שבעשותו זה ח"ו הרי מלבד שלא המשיך גילוי אא"ס הסוכ"ע להיות מאיר בממכ"ע ע"י מצות קדה"ש, ובביטולו אותה הרי גם ההארה דממכ"ע שז"ס הקו כנ"ל גרם ג"כ להסתלק מן הכלים כי ע"י העוונות ההם גרם מיאוס הכלים מלהיות בחי' השראת דממכ"ע בהם וכדכתיב עוונותיכם היו מבדילים (ישעי' נ"ט ב') ומפרידים בשם הוי' י"ה מו"ה ועשו עי"ז חלל ריקני מבלתי הגלות נגלות גם בחי' ממכ"ע שהוא הקו שנמשך לתוך החלל וממילא שא"א להיות גלוי אא"ס הסוכ"ע כי הרי הסוכב מאיר בממלא וזה שמקדים הלאו דלא תחללו שם קדשי שלא לעשות דבר המפריד בשם הוי' דממכ"ע שהוא כלי לגלוי הסוכ"ע אזי יכול להיות אח"כ ונקדשתי בתוך בני' ע"י הטוב דמעשה המצות שממשיכים גילוי הסוכב למטה כמו שאנו אומרי' בברכה שלפני המצוה אשר קדשנו במצותיו כו' וכ"ש ע"י קדה"ש וכמשנת"ל:

מצות איסור חיילול השם

והנמשל מכל זה יוכן למעלה בבחי' כלים דאורות עליוני' דאצי' כמו חכמה מוחא ובינה לבא כו' דדרך כלל מוחא ולבא וכבדא הן כלים כלליי' לכללו' נר"נ דאצי' כידוע, והרי מוכן ממשל הנ"ל שיש שרש לבחי' הכלים אע"פ שמגבילי' האור גבוה יותר משרש האור והצורה כו' עד שמחמתם יומשך תוס' אור באורו' דאצי' כו' והיינו לפי ששרש הכלים מבחי' המקיפי' ושרש האורו' מבחי' או"פ כו' כידוע ומבוא' במ"א וד"ל, וזהו שרש ענין המצות שנק'

שלא לעשות דבר שיתחלל בו שם שמים, שנאמר ולא תחללו את שם קדשי (ויקרא כ"ב ל"ב) (רצ"ה): וענין חלול השם הוא הפך קדוש השם שנצטוינו בו שקדם ביאורו והעון הזה יחלק לג' חלקים כו' עכ"ל הרמב"ם ל"ת סי' ס"ג יעויין דבריו בחינוך שם: הנה ידוע דאא"ס ב"ה הי' ממלא כל החלל שעתה בו העולמות ואח"כ כשעלה ברצונו לברוא העולם צמצם א"ע ונעשה חלל ומקום פנוי ואח"כ המשיך קו וחוט מאורו שלמעלה מהחלל לתוך החלל ומן הקו הזה שרש כל האורות ומן החלל והרשימו שרש הכלים כו', ופי' צמצום זה אינו הסתלקות גמור ח"ו אלא שלא יאיר בגילוי רק בבחי' מקיף והוא ענין סוכ"ע הנק' קדש כמש"ל במצות קדה"ש והקו המאיר בגילוי הוא שרש ענין ממכ"ע וכבר נת' זה היטב במ"א. והנה ההמשכה זו של הקו הוא בחי' שם הוי' דהיינו צמצום והתפשטות והמשכה כו' שז"ס היר"ד והה"י והוי"ו כמ"ש ג"כ במ"א וה' אחרונה היא בחי' מקבל ההמשכה כו' וכל הרמ"ח מ"ע נקראים מצות הוי' שהם תלויים בש' הוי' להמשיך בו אא"ס מבחי' עצמותו ית' שלמעלה מעלה מן הקו וחוט שהוא סוד האור שלפני הקו וכללות הענין

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

השמשות⁹, וי"א אף קבורתו של משה, דלכא' יפלא הלא כתיב בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, וקבורתו של משה הוא ג"כ בארץ, וא"כ מהו"ע שנברא

[[עג]] **והנה** משה בעת הסתלקותו השיג בחי' שער הנו"ן דבינה, ועפ"ז יוכן מה שארז"ל במשנה פ"ה דאבות בענין עשרה דברים נבראו בערב שבת בין

השער הנו"ן דבינה.

(9) בכדי שיזנל לחבר: בגוכי"ק נוסף כאן [נאח"כ נרשם ע"ז שא"צ להעתיקו]: וי"ל שכמו"כ צ"ל באין דחכ' ג"כ, וזהו נתיב הל"ב עם

הבין השמשות דערב שבת הנ"ל שהוא ר"ה שופר בינה, ויום השבת הוא קדש, הנה הממוצע ביניהם הוא בחי' שער הנו"ן וכו"ל, ולכן נברא אז בית קבורתו של משה כמדרגתו שבעת הסתלקותו השיג בחי' שער הנו"ן דבינה, לכן בערב שבת בין השמשות דברה"ע שהיא ג"כ בחי' שער הנו"ן נברא אז בית קבורתו, והיינו שאז נתגלה בחי' זו בארץ שבכללה נברא ביום ראשון כו'.

ועפ"ז יובן ענין מ"ת שהי' ג"כ ביום החמשים, דהנה ארז"ל ע"פ אמרות ה' ¹⁴ וגו' מזוקק שבעתים א"ר ינאי לא ניתנו דברי תורה חתוכין למשה אלא מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא, והיינו נגד ז' מדות וכ"א כלול מז' ה"ה מ"ט, וענין מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא זהו נגד חו"ג ¹⁵ בכלל, וז"ש דודי צח ואדום, צח עולה ב' פעמים מ"ט, וגם צ"ח ואדום הם חו"ג, וי"ל שבתוכה צח מרומז גם מ"ט פנים טמא ג"כ להורות על הגברת החסדי' על הגבורות דגבורה, לכן בתיבת צח שרומז על חסדים נכללים בו במספר גם מ"ט פנים דגבורה ג"כ, וזהו בחי' תורה שמבררת בירורים. אמנם יש בתורה בחי' הגבוה יותר וכמשי"ת לקמן אי"ה, לכן הי' מ"ת ביום החמשים דוקא להורות על בחי' שער הנו"ן דתורה שדרך בו ניתנה התורה גם בחי' טל תורה וכמשי"ת, ועל התורה נאמר לא בשמים, כ"א ניתנה למטה בארץ דוקא בכדי לברר הניצוצות שנפלו ולעשות מבחי' הפירוד שבארץ דוקא בחי' אחד, וזהו ע"י התורה וישראל וכמ"ש ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ, שעושים גם בארץ שיהי' בחי' אחד בחי' אחדות כו'.

המשך והזכרים תול"א

מאמר ד"ה ומענתה יובן כו' בעטרה שנטרה

קבורתו של משה בערב שבת בין השמשות. והענין הוא דהנה ענין בין השמשות הוא לא יום ולא לילה, כ"א שהוא מחבר יום ולילה, והוא בעצמו אינו מהות כלל ¹⁰, וכמו ענין הקרן זוית שהוא עצמו אינו מהות בפ"ע ¹¹, כי כל מה שנמשך בכותל מזרח עד"מ ה"ה מזרח, וכל כמה שנמשך בכותל דרום הוא דרום, וא"כ מהו הקרן, הנה הוא אינו מהות בפ"ע כלל כ"א שהוא מחבר, ועד"ז יובן בענין בין השמשות שהוא אינו לא יום ולא לילה כ"א המחבר, וא"כ כשהוא אינו מהות בפ"ע ה"ה בבחי' ביטול ואין, שאינו תופס בעצמו שיהי' דבר בפ"ע כ"א אין וביטול. ולכן בית קבורתו של משה שארז"ל ע"ז לעליונים נדמה להם למטה ולתחתונים נדמה להם למעלה ¹², פי' לעליונים נדמה להם למטה היינו בבחי' חכ" ¹³, ולמעלה נדמה להם שזהו למטה, ופי' נדמה שזהו רק דמיון, אבל באמת הנה הוא למעלה, וכו"ל בענין המחבר כו', ולתחתונים היינו מבינה ולמטה נדמה להם למעלה. וכשהי' צריך לבוא בחי' זו בבחי' בריאה, הגם כי הארץ נבראת ביום ראשון אמנם זהו בד"כ, אבל בפרטיות בכדי לבוא לבחי' בריאה דבר פלא וגבוה כזו דקבורתו של משה שלעליונים נדמה כו', א"א הי' שיכרא ביום פרטי כ"א בבין השמשות שהוא אין, וגם איזה בין השמשות, בין השמשות דערב שבת, ונודע כי אותו ערב שבת הי' ר"ה כי כך"ה באלול נברא העולם, ואדה"ר נברא ביום וא"ו למע"ב שהוא ר"ה, ובר"ה הוא תקיעת שופר שנודע ששופר הוא בחי' בינה, ושבת הוא בחי' קדש כמ"ש ושמרתם את השבת כי קדש היא, וא"כ

(10) בין השמשות הוא לא יום ולא לילה. בעצמו אינו מהות כלל: ראה בכ"ז [נוסף להנסמן בהע' שלפניו] סידור עם דא"ח נא, ד. מאמרי אדהאמ"צ נ"ך ע' קעו. לקו"ש ח"ד ע' 1223. שיחת ש"פ נצו"י תשמ"ב (התועדויות תשמ"ב ח"ד ע' 2242, 2250). שיחת ש"פ בהר"ב תשמ"ה (התועדויות תשמ"ה ח"ד ע' 2079). וראה גם לקו"ש ח"יב ע' 81 (בשוה"ג). ס' מפענח צפונות ע' קעז"ח.

(11) ענין הקרן זוית. אינו מהות בפ"ע: ראה בארוכה ביאורה"ז לאדהאמ"צ קמד, ג ואילך. ולהצ"צ ח"א ע' תסד ואילך. אוה"ת נ"ך ע' קלו ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' קעו. תרכ"ט ע' לח. רפט. ועוד.

(12) שארז"ל ע"ז לעליונים נדמה להם למטה ולתחתונים נדמה להם למעלה: בהבא לקמן ראה [בשם הה"מ]: מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' קפד. לקו"ת במדבר יב, א. אוה"ת ברכה (כרך ה) ע' ב'קסג ואילך.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס החלצו

(וממילא הוא הפכי מענין מושכל אחר שנראה להיפך מדבר מושכל זה) ועל ידי כח החכמה והשכל הרי הוא מחלק את הדבר מושכל לריבוי חלקים ופרטים שבו גם

ז. והנה כן הוא בההתחלקות שבחכמה שהוא מה שעושה ההתחלקות בכל דבר מושכל שבתחלת התגלותו הוא כנקודה כללית בלי שום התחלקות פרטים

כל ההפכים להיות אחד כו'. וידוע שזהו אמיתית ההתכללות וההתאחדות כאשר ריבוי פרטים מתאחדים זה עם זה ומסייעים זה לזה עד מבלי אשר ימצא ראש וסוף כו'. שהרי הם מסייעים זה לזה שזהו מה שמקבלים זה מזה שהענין האחד מכריח את השני כו'. והוא אמיתית האחדות שאין כאן הפכים כלל כו'. ולזאת התאחדות זאת הוא הרבה יותר מהתאחדות הכחות כמו שהן כלולים בהעצם שההתכללות בהם הוא מפני שאינם ניכרים במציאות אבל בעצם אין להם שום התאחדות והתחברות זה עם זה אדרבה הם הפכים זה מזה ואם יתגלו יהיו מנגדים זה לזה כו' כנ"ל. אבל בכאן הם מתאחדים זה עם זה עד שאין כאן הפכים ומנגדים כלל אדרבה הם מחזקים ומסייעים זה לזה. הרי שבכאן הוא האחדות האמיתית כו'. ונמצא דההתחלקות שמצד המוחין מה שאין דעותיהן שוות הרי בקדושה הוא שמתאחדין זה עם זה כמו שיתבאר. אם כן אדרבה יש בזה יתרון מעלה מה שריבוי פרטים מתאחדים ונעשים דבר אחד כו'. והוא ענין היחוד דשם הוי' שיתאחדו הריבוי פרטים להיות אחד ממש כו' כנ"ל וכמו שיתבאר.

קיצור. התחלקות דמוחין גורמת התכללות ובאה מצד הביטול. אמיתית ההתכללות כשהפרטים אינם מנגדים ואדרבה מסייעים זה לזה.

שמחת תורה ופרשת נח רנ"ט

בכמה דברים הפכים ומנגדים וכמו שנתבאר לעיל שמצד העצמות יש בכל דבר התכללות היפוכו. וכמו כן בכל ענין שכלי בהכרח שיהיה בו כמה ענינים שונים והפכים זה מזה וכשמחלק את השכל בטוב בהפרטים שבו בהכרח שיבוא כל ענין שכלי בפרט בכמה תנועות שונות בענינים שונים זה מזה. אלא שיש טעם ושכל לכל אחד ואחד או שזה הטעם והשכל האחד מחייב הדבר והיפוכו שאז אינם מנגדים זה לזה אדרבה הם מחזקים ומסייעים זה לזה כו'. ועל ידי זה דוקא נתפס אצלו הענין בטוב מאד (זייער ריין און קלאר) ותופס אותו מכל צד ופנה שבו כו'. וממילא יכול להתחבר ולהתכלל עם דבר מושכל אחר שאינם הפכים זה מזה אדרבה מסייעים זה לזה כו'. והכח הזה במוחין לחלק כל דבר לריבוי חלקים באופן שיתאחדו ויתחברו יחד כמה הפכים זהו מצד הביטול שבהם. ועל דרך מאמר רבותינו ז"ל לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז. דדבר הקשה מצד העביות והישות שבו אין בו נטיה לשום צד. אבל דבר הרך מצד הרכות שבו בעצם יכול לנטות לכל צד כו'. ובדוגמא כזאת יובן בבחינת המוחין שמצד הביטול שבהם הרי הם מחלקים כל דבר מושכל וכל גילוי אור לריבוי חלקים ופרטים רבים שהוא ענין הנטיה לכל צד גם בחילוקים הפכים זה מזה ועל ידי זה מתכללים ומתחברים

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה"ש"ת

נשמות ישראל הם כלים לגילוי שם הוי', ולהמשיכו בעולם. טבע האור – לעלות למעלה, טבע הכלים – המשכה למטה. הכוונה העליונה היא שהאורות יומשכו למטה, היפך טבעם.

עצמו הוא בטבע העליה למעלה, וכמו שכתוב¹⁶ "כי הוי' אלקיך אש אכלה הוא", שנמשל לאש, דכמו שהאש טבעו לעלות למעלה מפני הדקות והרוחניות שלו, כן הנה האור טבעו לעלות למעלה, דזהו ההפרש בין האורות והכלים, דהכלים הן בטבע ירידה והמשכה מפני שאינם בבחינת דבקות נפרת במקורם, והאור מפני שהוא בבחינת דבקות במקורו שנגזש בו מקורו על כן הוא בעליה להכלל במקורו, אף הפונה העליונה הפנימית היא שיהיה גלוי והמשכת האור, דלא¹⁷ לתהו בראה אלא לשבת יצרה, דאורות דתהו הם בתקף הרצוא לעלות למעלה, ואין זו

ד' וזהו שנשמות ישראל דוקא הם עבדי הוי', שעבודתם היא להמשיך גלוי שם הוי' בעולם, והינו דנשמות ישראל הם כלים לגלוי שם הוי'. והענין הוא, דהנה פתיב¹⁵ "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא", שזה אמר דוד המלך עליו השלום על מדתו שהיא בחינת מלכות דאצילות שנקראת "כוס ישועות", וכדאיתא בזהר חלק א דף ר"ן עמוד א "בהאי כוס אתנגידו ברכאין מאנון ישועות דלעילא, והוא נטל לון וכנס לון לגביה", והפונה "ישועות דלעילא" הן האורות דעשר ספירות דאצילות, וטעם הדבר שאורות דאצילות נקראים "ישועות", דידוע דאור מצד

¹⁶ דברים ד, כד.

¹⁷ על דרך ישעיה מה, יח.

¹⁵ תהלים קטז, יג. וראה זהר בתחלתו. לקוטי תורה סוף [מאמר] דיבור המתחיל ושבתם מים (השני).

השמן, שהפלים ממשיכים את האור מפני שרשם הקדום, והינו שהפונה העליונה בירידת והמשכת האור הוא בפהלים דוקא, רק שפהלים הפונה הזאת היא בהעלם, וטעם הדבר הוא מפני שהפלים בכלל הם בחינת העלם, והאור להיותו בחינת גלוי הנה נגש בו הכח העליון שפהלים, הינו הפונה הפנימית, ועל ידי זה הנה האור הוא בבחינת ירידה והמשכה הפך טבעו.

ד"ה אני לדודי ודודי לי

א' אלול ה'ש"ת

הפונה האמתית, דאמתית הפונה היא התשובות האור בפלים, ומפני פונה זו הפנימית הנה האור הוא בבחינת ירידה, הפך טבעו העצמי, וכונה זו הפנימית היא בבחינת הפלים, דהפלים שרשן באמת למעלה מן האור, הינו שבהם ועל ידם נשלמת הפונה העליונה הפנימית בגלוי אור, ולכן הנה הפלים ממשיכים את האור, וכמו שכתוב¹⁸ "אין עוד כלי ויצמד השמן", וכל זמן שהיו פלים נמשך

(18) מלכים ב' ד, ו.

לקוטי דיבורים

וההשגה, כלומר ההבנה היא - "לכשיפוצו מעינותיך חוצה", שיש לה שתי משמעויות: (א) מעינותיך יפוצו בחוץ. (ב) מעינות החוץ שלך יפוצו.

כאמור, ששאלה ותשובה, השאלה היא הבנין והתשובה היא האור של הבנין, הרי שאלת הבעש"ט נ"ע היא ההשכלה של בנין ביאת המשיח בב"א, ותשובת המשיח - האור - כלומר, ההבנה - בבנין ביאת המשיח בב"א.

להבנה יש יסוד - עליו היא בנויה, ושורש - ממנו היא צומחת.

פירושם של יסוד ושורש הוא : בכל דבר ישנם גוף הדבר וחיות הדבר. ככל שגוף רוחני, כמו סברת השכל, יהיה עדין - הרי חיות השכל עדינה יותר. היסוד הוא הבסיס עליו עומד הגוף, והשורש הוא מקור החיות.

גם בשכל ישנם יסוד ושורש. כלומר, ביסודי השכל ישנם שני אופנים: (א) יסוד - הוא הבסיס של השכל, כלומר היסוד הוא למטה והשכל הוא למעלה, כמשל הבנין שהיסוד שלו הוא למטה והבנין עומד על גבו. (ב) שורש - הוא מקור השכל, כלומר היסוד הוא למעלה והשכל למטה. ב. הבנתנו החסידית בנויה על חסידות. כלומר, היסוד

הוא שכל עצמי והשורש הוא חיות אלקית גלויה, לא האלקות הטבעית.

כל בני ישראל יודעים בהכרה עצמית, שה' אחד. המלה "אחד" היא ראשי תיבות בעל שתי משמעויות בתוכן המלה אחד.

המלה אחד מבטאת את הכוונה של יחודו של הקב"ה, שהשי"ת הוא אחד.

בחסידות שואלים: הביטוי הנכון לציון והדגשת יחודו של דבר הוא המלה "יחיד" ולא "אחד". המלה "אחד"

א. ב"עליית הנשמה" של רבנו הבעש"ט נ"ע, בשנת תק"ז, היה בהיכל המשיח ושאל אותו: אימתי קאתי מר? ומשיח ענה לו: לכשיפוצו מעינותיך חוצה.

"שאלה" ו"תשובה" הן בנין מסויים של השכלה והשגה. בכל בנין קיים עצם הבנין והתורן של הבנין. כך הדבר גם בבנין של השכלה.

ה"שאלה" היא הבנין, ובעולם השכל זה נקרא "השכלה", וה"תשובה" היא התורן, האור שבבנין, ובעולם השכל זה נקרא "השגה". שתיהן - השכלה והשגה - מחזקות ומאירות אחת את השניה.

ההשכלה היא אבן הפינה והשורש של ההשגה, וההשגה היא בית המגורים של ההשכלה.

בכך נבין עומק מאמר החכם "שאלת חכם חצי תשובה"¹, או "שאלות החכמה חצי החכמה"².

שני הנוסחים: (א) שאלת חכם חצי תשובה, (ב) שאלות החכמה חצי החכמה -

הרי ברור ששניהם מהווים תוכן של שתי השכלות נפרדות, שכל אחת מהן היא השכלה רחבה ומובנת בעלת משמעות מסוימת. אך לא נתעמק בזה כעת, נלמד רק את פירוש המלות.

באימרה "שאלת חכם חצי תשובה" ישנם מעלה וחסרון. המעלה היא - שיש כאן חצי תשובה. והחסרון הוא - שזה חצי תשובה בלבד. אך זה מורה על התאחדות של ההשכלה וההשגה. ההשכלה היא מקור האור של ההשגה, וההשגה מאירה את ההשכלה.

בשאלת הבעש"ט נ"ע ובתשובת המשיח, מהווה שאלת הבעש"ט נ"ע בענין ביאת המשיח, את ההשכלה, ותשובת המשיח - את ההשגה.

ההשכלה היא - "אימתי קאתי מר", מתי יבוא משיח,

(2) מובא ב"מבחר הפנינים" שערי החכמה.

(1) מובא ספר ר"ש בן גבירול.

ביטוי במלה "אחד". אך, כיוון שהמשמעות של "הוא" – הכל" שונה מהמשמעות של "הכל" – הוא, לכן ישנן בראשי תיבות של המלה "אחד" שתי משמעויות, המלה "אחד" נקראת ישר והפוך.

לכל אחת משלש האותיות של המלה "אחד" משמעות נפרדת. האות אל"ף מורה על אין סוף ברוך הוא אלופו של עולם; האות ח' מורה על הארץ ושבעת הרקיעים, והאות ד' מורה על ארבע רוחות העולם.

אחד – "הוא הכל": א' – אין סוף ברוך הוא, ברא ; ח' – את הארץ ושבעת הרקיעים ; ד' – וגם ארבעת רוחות העולם.

אחד – "הכל הוא": ד' – ארבעת רוחות העולם, ח' – והארץ ושבעת הרקיעים, בטלים ומבוטלים לא' – אין סוף אלופו של עולם.

לכן אומרים "הוי" אחד", ולא "הוי" יחיד", שכן, המלה "אחד" מציינת את ענין האחדות, כלומר, האלקות מלוכשת בלבוש הטבע, אלקות טבעית.

מציינת שזה דבר אחד, אבל איננה מוציאה מכלל אפשרות שיותר מכך אין. המלה "אחד" אומרת שהוא הראשון, ככתוב³ "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד". ואילו המלה "יחיד" מציינת ייחוד. הרי לכאורה היו צריכים לומר "הוי" יחיד", מדוע, איפוא, אומרים "הוי" אחד".

חסידות מסבירה את ההבדל בין משמעות המלה יחיד לבין משמעות המלה אחד : יחיד – הוא דבר יחיד. ואילו אחד – הוא דבר מאוחד.

כלומר, ישנם דברים הנראים כאילו כל אחד הוא דבר לעצמו, וישנו דבר אחד המאחד אותם. כמו אלף אחד, אלף פרטים מתאחדים יחד, ה"אחד" מאחד את כל אלף הפרטים.

אחד זה הוא אחד המנוי, אחד שבא ממספר ומצויין במספר. האחד של "הוי" אחד" הוא המתבר המאחד את הכל. שכן, הכל בא ממנו. זה פירוש "הוי" אחד" הבורא את הכל והמאחד את הכל. במלים קצרות, היינו: הוא – הכל, הכל – הוא.

התוכן של "הוא – הכל" ו"הכל – הוא", בא לידי

שמחת תורה תר"ץ, ניו יורק.

(3) בראשית א, ה.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק י"ג – הסוד שנתגלה

מעבידו של ברוך שקיבלו לעבודה, ר' אברהם היה אחד משני שותפים, שהיו בעלי הפרדס. השותף השני נקרא ר' עזריאל.

היה זה ר' אברהם שבא אותו בוקר לפרדס כדי לשוחח עם ברוך בדבר עזיבתו את העבודה, ושמע מרחוק את קול תפלתו של ברוך מלווה בבכי. זמן ממושך האזין ר' אברהם לתפלתו של ברוך. כשסיים ברוך את התפלה – החל לומר פרקי תהלים בהתלהבות, ולאחר מכן התחיל ללמוד גמרא בקול נעים ובלהט. ר' אברהם נוכח לדעת כי לפניו אדם בלתי רגיל. כדי לא להראות לו שהוא יודע את סודו חזר ר' אברהם על עקבותיו ולא נכנס לצריפו של ברוך.

למחרת, כאשר נכנס ברוך העירה כדי להתפלל, בא אל ר' אברהם ושאלו מדוע לא קיים הבטחתו לבוא לפרדס לשם שיחה בעניין קבלת שומר אחר במקומו. ר' אברהם התנצל באמתלא שסיבות שונות מנעוהו מלשמור מוצא שפתיו. "ובכלל" – שאלו ר' אברהם – "מה החיפזון? הדברים יסתדרו במועד מאוחר יותר!"

ר' אברהם, שהיה למדן גדול וצדיק, הקדיש מחשבה רבה לעניינו של השומר שלו. הוא תהה על הסיבה שהניעה את ברוך לעזוב את משרתו. לשעצמו השתייך ר' אברהם לאותם אנשי רוח שראו מכבר את ההכרח שיהודים יתמסרו למלאכה לשם ביסוס קיומם. בצעירותו נודע לעילוי, והיה לחתנו

של יהודי נכבד אשר החזיקו מספר שנים על שולחנו. כאשר הסתיימה תקופת ה"קעסט" (התקופה שבה היה סמוך לשולחן חותנו), ור' אברהם היה צריך להתחיל לדאוג לפרנסתו, רצה חותנו שישגי משרת רבנות, שכן היה ר' אברהם ראוי לשבת על כסא רבנות בקהלה נכבדה. ברם, ר' אברהם רצה להתפרנס מיגיע כפיו, והתמסר לגננות. הוא זרע ירקות שונים ומכר אותם בליאזנא. מאוחר יותר נעשה שותף עם ר' עזריאל ויחד התחילו לעסוק בחכירת פרדסים. בזמנו הפנוי עסק ר' אברהם בתורה.

טבעי היה, אפוא, שר' אברהם יבין ויעריך יפה את טיבו של צעיר כביר. היה ברור לו שברוך הינו צדיק נסתר, ולא רק סתם יהודי הרוצה לקיים את "בזיעת אפיך תאכל לחם". לכן הייתה כחידה בעיניו העובדה שברוך החליט לעזוב את הפרדס, בשעה שלכאורה כאן קל לו ללכת בדרכו שלו ולהישאר נסתר.

ר' אברהם החליט שהוא חייב למצוא את הסיבה, ולנסות לשכנע את ברוך להישאר במשרתו. משום כך פנה אל ברוך, כשביקר בפרדס, והציג בפניו את השאלה מדוע רצונו לעזוב את העבודה. ברוך לא נלהב לגלות את נימוקו האמיתי, אך ר' אברהם לא הרפה ממנו עד שנאלץ לספר את מה שאירע לו ואת התיקון שקיבל על עצמו. ר' אברהם היה מוכן להיכנס לדיון הלכתי על מנת להוכיח לברוך שעליו למרות הכל להישאר, אך נמנע מכך כדי שלא יודע לברוך שכבר עמד על טיבו. לכן העדיף לנקוט לשון פשוטה בדבריו אליו, ובין השאר הדגיש כי מדת חסידות שייכת רק לתלמידי חכמים, ואילו אנשים פשוטים כמו ברוך - אסור להם להתהדר בענייני תיקונים וכיוצא באלה. כך הכניס את ברוך במבוכה, שכן על מנת לא להודות בעובדת היותו תלמיד חכם היה עליו להסכים לדברי ר' אברהם, אשר מצידו הבטיח לו להעמיד לשבתות שומר גוי במקומו.

לא הייתה לברוך כל ברירה, והוא נשאר במשרתו כשומר הפרדס. את צערו על כישלונו בהשגת התיקון כלכבו - השכיח על-ידי שהשקיע את עצמו יותר ויותר בתורה ותפלה.

עברו ששה שבועות, שאת ימיהם ולילותיהם בילה ר' ברוך בשקידה בתורה. בהניחו שהוא בודד בפרדס, היה נוהג מפעם לפעם להשתפך בקול רם ונעים של תורה ותפלה שהדהד ברחבי הפרדס. ר' אברהם היה אוהב, בלי ידיעת ברוך, לבוא תכופות לפרדס ולהאזין ממחבואו ללימוד הנלהב. כך היה עומד שעות רבות וחוזר בחשאי לביתו. מן הדברים שהגיעו לאוזניו עמד על העובדה שברוך הוא למדן גדול.

חלפו ימי ההמתנה לבישול הפירות והגיעו ימי הקטיפה. מברוך נשללה השלווה שבה היה עד עתה. שוב לא היה לבדו בפרדס. הופיעו בפרדס שני השותפים, ר' אברהם ור' עזריאל, ומשפחותיהם - נשים וילדים - וגם אנשים צדיקים, שכירים ומתנדבים. הכל התמסרו ברוב חשק לעבודה. סולמות הוצמדו לאילנות, ובסלסלות החלו לאסוף פירות ולארוזם בתוך העגלות שהובילו אותם העירה. בפרדס שרר רעש ושואן רב. ברוך עסק ככל האחרים בעזרה לקטיפה. כאן בלט ברוך במעלותיו הגופניות, הוא ניחן בכתפיים רחבות, שרירים חזקים, קומה גבוהה ותואר נאה. רושם מיוחד עשו עיניו, העמוקות והבהירות, שביטאו עומק מחשבה, אופי חזק, החלטיות ובטחון. בעיניו ועל פניו נראה צער נסתר. ברוך גם חונן בשפה ברורה ויפה ובקול נעים וְעָרֵב. לשונו הפולנית הייתה טובה ושוטפת, דבר שהיווה הפתעה נעימה לגויים, שעסקו בקטיפה, כמו גם ליהודים.

כעבור שבועיים מיום התחלת הקטיפה, כשהעבודה הייתה בעיצומה, הופיעו בפרדס אורחים רמי מעלה. היו אלה הפריץ, שממנו נחכר הפרדס, ומשפחתו: אשתו, בנו ובתו. הם באו להביע איחוליהם לשני השותפים היהודים, אשר, אגב, שילמו מחיר נאה תמורת החכירה. הפריץ גילה רוחב לב והזמין ארגז פירות תמורת תשלום, כשהוא מסרב להיענות להצעת השותפים לקבלו כמתנה.

באותו ביקור הופנתה התעניינות האורחים אל ברוך, שמשך את תשומת לבם בהופעתו המרשימה. הפריץ נכנס בשיחה עם ברוך, והופתע משפתו העשירה. הוא חקר לאורח חייו וכך נודע לו שברוך נמצא כל העת בפרדס כשומר. הפריץ הציג את ברוך לפני בני משפחתו, אשר גם הם גילו התעניינות אוהדת בו ובדבריו. ברוך נוכח במבטי האהדה של משפחת הפריץ ונתמלא מורת רוח משנוכח כי בתו של הפריץ אינה גורעת עין ממנו. כששמעה על תפקידו בפרדס שאלה: "האם מבלה אתה את לילותיך בפרדס לבדך"? ברוך השיב בניע ראש, והמשיך לשוחח עם הפריץ ובנו. בת הפריץ ייחסה את התנהגותו למדת הביישנות שבו וחדלה להטרידו, אך המשיכה לעמוד ולהסתכל בפני ברוך בחיוך על שפתיה.

למחרת הופיעו הפריץ ובני משפחתו לביקור נוסף בפרדס. הפעם הייתה מטרתם המפורשת לשוחח עם ברוך, דבר שהפליא את ר' אברהם ור' עזריאל. לאחר שיחתם הזמין הפריץ את ברוך לבקר באחוזתם. ברוך לא השיב להזמנה. לאחר מכן נפרדו האורחים וברוך המשיך לעסוק בעבודתו כשהוא מסיח דעתו מן המאורע.

אגרות קודש

[תמוז-מנ"א תרפ"ד]

טאקע אזוי. דאז הנה לבד זאת שנשאר במחסוריו, ער בלייבט ר"ל א אייביקער קאליקע ובעל מוס (אשר זהו יסוד הבעלי חיצון, וכידוע דגם במי שנקראים בשם עובדים ובטלים ממלאכות גשמיים ועוסקים במלאכת שמים בתו' ותפלה והם חיצונים (דרויסענדיגע) שגם בעצמם אינם יודעים מזה, זייא אליין ווייסען דערפון ניט, וטועים בעצמם ובמהותם, ובאים לזה מפני המום בראשיתו כנ"ל) הנה עוד יותר כי קוצץ בנטיעות ומחלל שם שמים ושם אבות העולם אשר תורה חדשה מאתו ועל ידו תצא בהנהגה חדשה להגביר החיצוניות על הפנימיות היפך האמת הגמור, אשר עיקר ותכלית העבודה בתורת החסידות להגביר הפנימיות על החיצוניות. והגרעון של אלנא דמותא זו הוא מה שלובש לבוש שאינו שלו. ועי"ז אמרו רבא לייט למאן דחפי אגונדא (לבוש שאינו שלו).

והנה זה בדרך כלל, ובפרטיות יותר כשבאים אלי ישנם כאלו אשר מתכסים בטלית שאולה גם בדברים הנוגעים בגשמיות, דכאשר שואל איזה עצה בגשמיות בעסקיו והדומה אינו מגלה האמת כמו שהוא, ובפרט בדברים הנוגעים בין אדם לחברו כאו"א מראה צדקת עצמו, ויא ער איז גירעכט, ואיך שהוא רק הוא המוותר והשני אשם בכל דבר כו', ומכש"כ בענינים רוחניים ונוסף לזה החסרון הכללי הנ"ל ווייס איך גאר קיין טאלק ניט.

והשי"ת הוא ירחם עלינו ויהי בעזרינו, לבער הרע מקרבנו בלי שום טעות ולהרחיקו מגבולינו. ולעבדו ית' בלבב שלם באמת לאמיתו.

. . . מה שיסוד הדברים הוא הסיפור שהמדובר הי' אצלי ודבר עמדי מה שדבר ומה שהושבתי לו. לדעתי דברים כאלו אינם יסוד כלל, אי אפשר לזכור הבאים ופרטי עניניהם, וביותר כי הבא אלי מתכסה בטלית שאולה, אשר כן הוא בד"כ בכל אדם, השתדלותו להסתיר עניניו בכלל מזולתו, ומזהר לפאר אי"ע, והיינו דלאחר זה שהאדם מכיר אי"ע היטב, ויודע כל פרטי מכאוביו העצמיים בחסרוני מדותיו הטבעיים, ורגילותיו הבלתי טובים, בקנאה שנאה שקר רכילות, ורתיחת הדמים בגאווה כעס כו' וכו' הנה עם זה, זה כל האדם הפשוט (בלי דעת תורה ועבודה שבלב זו תפלה באמת) למצוא זכות על עצמו, וממעט בערכן של כל מדה רעה שלו לאמר שאינו כן כמו שרואה זולתו, ער איז אנדערש, וגם כאשר אוחזין אותו ביד, אז מיא חאפט אים פארין האנט, אשר לכאורה הי' צריך להתבושש כבשת גנב אשר ימצא במחתרת, הנה גם אז מוצא אלפי אלפים טענות, אשר אין זה קנאה פשוטה כמשמעה או שקר והדומה אלא שהוא באופן אחר, ובפרט במי שמדמה בעצמו אשר הוא ציור אדם, אז מקלו בידו לאמר כי קנאת הי' צבאות הוא או השקר שאמר הוא לפי שהשעה צריכה לכך וכדומה מהטענות, אשר מלבד זאת דזה גופא שקר וכזב ממש וכמבואר בדרוש החלצו בארוכה (ויתר ממה שכתוב שם מפורט ומפורש, הנה כל איש אשר ישים לבו ללמוד הדרוש ההוא אדעתי' דנפשי' ימצא בו ענינים נשגבים ורמזים דקים בכל אופני עבודה אמיתית כו') הנה עוד זאת שמטעה אי"ע והולך מדחי אל דחי ר"ל, ער שמועסט זיך איין אז עם איז

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדש גו", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה לשחרית יום כפור ישעיה פרק נו

נו יד ואמר סלוי־סלוי פנו־דָּרְךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדְּרֹךְ עִמִּי: מו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה וְנִשְׂא שָׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשֶׁר־בָּנוֹן וְאֶת־דָּבָא וְשִׁפְלֵי־רוּחַ לְהַחְיֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחְיֹת לֵב נִדְפָּאִים: מו כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לִנְצַח אֶקְצֹף בִּי־רוּחַ מִלִּפְנֵי יַעֲטוֹף וְנִשְׁמוֹת אֲנִי עֲשִׂיתִי: ז פֶּעֶן בָּצְעוּ קִצְפָּתִי וְאִפְהוּ הַסֵּתֶר וְאֶקְצֹף וְיִלָּךְ שׁוֹכֵב בְּדֶרֶךְ לְבֹ: יח דִּרְכֵּיו רְאִיתִי וְאַרְפָּאֵהוּ וְאַנְהִיֵּהוּ וְאַשְׁלֵם נַחֲמִים לוֹ וְלֹאֲבִלֵּיו: יט בּוֹרֵא גִב שְׁפָתַיִם שָׁלוֹם | שָׁלוֹם לְרַחוּק וּלְקָרוֹב אָמַר יְהוָה וּרְפָאֵתִיו: כ וְהִרְשָׁעִים בַּיָּם נִגְרַשׁ בִּי הַשְׁקֵט לֹא יוֹכֵל וַיִּגְרָשׁוּ מִיָּמָיו רֶפֶשׁ וָטִיט: כא אֵין שָׁלוֹם אָמַר אֱלֹהֵי לְרָשָׁעִים:

נח א קרא בגרון אל־תחשד בשופר הרם קולך והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם: כ ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון בגוי אשר־צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב ישאלוני משפטי־צדק קרבת אלהים יחפצון: ג למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע הן ביום צמכם תמצאו־חפץ וכל־עצביכם תנגשו: ד הן לריב ומצה תצומו ולהכות באגרף רשע לא־תצומו כיום להשמיע בפרום קולכם: ה הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו הלכה באגמן ראשו ושק ואפר יציע הלזה תקרא־צום ויום רצון ליהוה: ו הלוא זה צום אבחרהו פתח חרצפות רשע התר אגדות מוטה ושלח רצוצים חפשים וכל־מוטה תנתקו: ז הלוא פרם לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית בִּית־ראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם: ח אז יפקע פשחך אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד יהוה יאספק: ט אז תקרא ויהוה יענה תשוע ויאמר הנני אם־תסיר מתוכך מוטה שלח אצבע ודבר־אזן: י ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בחשך אורך ואפלתך בצחקים: יא ונחך יהוה תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמתך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא־יכוזבו מימיו: יב ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור־ודור תקומם וקרא לך גדר פָּרֵץ משובב נתיבות לשבת: יג אם־תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש יהוה מכבד וכבודתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר: יד אז תתענג עלי־הוה והרפכתך על־במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי יהוה דבר:

הפטרה למנחה יום כפור יונה פרק א

א א ויהי דבר־יהוה אליינה בן־אמתי לאמר: ב קום לך אל־נינוה העיר הגדולה וקרא עליה ביעלתה רעתם לפני: ג ויגם יונה לברח תרשישה מלפני יהוה ויגר יפו וימצא אנה: ד באה תרשיש

וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם תְּרִשִּׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה: ד וַיְהִי הַטִּיל רוּחַ־גְּדוּלָּה אֶל־הֵימָּם וַיְהִי סַעַר־גְּדוּל בֵּינָם וַהֲנִינָהּ חֲשֹׁכָה לְהַשְׁכֵּר: ה וַיִּירָאוּ הַמַּלְאָכִים וַיִּזְעֻקוּ אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו וַיִּטְלוּ אֶת־הַכְּפָלִים אֲשֶׁר בָּאֵנִיָּה אֶל־הֵימָּם לְהַקֵּל מֵעֲלֵיהֶם וַיֹּזֶה יָרֵד אֶל־יִרְכַּתִּי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרָדֶם: ו וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֵבֶל וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לָּךְ נִרְדָּם קוֹם קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ אוֹלִי יַתְעֲשֶׂת הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאכֵד: ז וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לָכוּ וְנִפְּלָה גּוֹרְלוֹת וְנִדְעָה בְּשַׁלְמֵי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ וַיִּפְּלוּ גּוֹרְלוֹת וַיִּפֹּל הַגּוֹרֵל עַל־יוֹנָה: ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַגִּידָה נָא לָנוּ בְּאֲשֶׁר לְמִי־הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ מַה־מַּלְאכְתְּךָ וּמֵאַיִן תָּבוֹא מֶה אֶרְצֶךָ וְאִי־מִזֶּה עִם אַתָּה: ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֲבְרִי אֲנִכִּי וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יֹרָא אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶת־הֵימָּם וְאֶת־הַיִּבְשָׁה: י וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוּלָּה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ פִּי־דָעוּ הָאֲנָשִׁים פִּי־מִלִּפְנֵי יְהוָה הוּא בֵרַח פִּי הַגִּיד לָהֶם: יא וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־נַּעֲשֶׂה לָּךְ וַיִּשְׁתַּק הֵימָּם מַעֲלִינוּ פִּי הֵימָּם הוֹלֵךְ וְסַעַר: יב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּנִי וְהַטִּילְנִי אֶל־הֵימָּם וַיִּשְׁתַּק הֵימָּם מַעֲלִיכֶם פִּי יוֹדַע אֲנִי פִּי בְשָׁלִי הַסַּעַר הַגְּדוֹל הָזֶה עֲלֵיכֶם: יג וַיַּחֲתִרוּ הָאֲנָשִׁים לְהַשִּׁיב אֶל־הַיִּבְשָׁה וְלֹא יָכְלוּ פִּי הֵימָּם הוֹלֵךְ וְסַעַר עֲלֵיהֶם: יד וַיִּקְרָאוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אָנָּה יְהוָה אֵלֵּינוּ נֹאכְדָה בְּנֶפֶשׁ הָאִישׁ הַזֶּה וְאֶל־תִּתֵּן עָלֵינוּ דָם נָקִי כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּאֲשֶׁר חִפְצָתָ עָשִׂיתָ: טו וַיִּשְׂאוּ אֶת־יוֹנָה וַיִּטְלֻהוּ אֶל־הֵימָּם וַיַּעֲמֵד הֵימָּם מוֹזַעְפוֹ: טז וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוּלָּה אֶת־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ־זֶבַח לַיהוָה וַיֵּדְרוּ נְדָרִים:

ב א וַיִּמָּן יְהוָה דָּג גְּדוֹל לִכְלֹעַ אֶת־יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעַי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלֹת: ב וַיִּתְּפֹלל יוֹנָה אֶל־יְהוָה אֱלֹהָיו מִמַּעַי הַדָּגָה: ג וַיֹּאמֶר קִרְאֵתִי מִצָּרָה לִי אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי מִבְּטֵן שְׂאוֹל שְׁוַעֲתִי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי: ד וַתִּשְׁלִיכֵנִי מִצּוֹלָה בְּלִבִּב יָמִים וְנָהָר יִסְכְּבֵנִי כָּל־מִשְׁבְּרֵי־דָג וְגִלְדֵּי עָלַי עָבְרוּ: ה וְאֲנִי אֲמַרְתִּי נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אֶד אֹסִיף לְהַפִּיט אֶל־הַיִּכֵּל קִדְשֶׁךָ: ו אֶפְפוּנִי מִיּוֹם עַד־נֶפֶשׁ תִּהְיוּ יִסְכְּבֵנִי סוּף חֲבוּשׁ לְרֹאשִׁי: ז לִקְצָבֵי הָרִים יִרְדְּתִי הָאֶרֶץ בְּרַחֲיָה בַּעֲדִי לְעוֹלָם וַתַּעַל מִשְׁחַת חַיִּי יְהוָה אֱלֹהֵי: ח כִּבְהִתְעַטֵּף עָלַי נֶפֶשִׁי אֶת־יְהוָה וְכִרְתִּי וַתָּבוֹא אֵלָיִךְ תִּפְלָתִי אֶל־הַיִּכֵּל קִדְשֶׁךָ: ט מִשְׁמָרִים הַבְּלִי־שׁוֹא חֲסִדִּים יַעֲזֹבוּ: י וְאֲנִי בְּקוֹל תוֹדָה אֲזַבְּחָה־לָּךְ אֲשֶׁר נִדְרָתִי אֲשַׁלֶּמָּה יִשׁוּעָתָה לַיהוָה: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה לְדָג חֲסִדִּים יַעֲזֹבוּ: יב וַיִּקָּא אֶת־יוֹנָה אֶל־הַיִּבְשָׁה:

ג א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יוֹנָה שְׁנִית לְאָמְרוֹ: ב קוֹם לָךְ אֶל־נִינּוּה הָעִיר הַגְּדוּלָּה וּקְרָא אֲלֶיהָ אֶת־הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אֲנִכִּי דָבָר אֱלֹהֶיךָ: ג וַיָּקָם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל־נִינּוּה כְּדָבָר יְהוָה וַיִּנִּינּוּה הָיְתָה עִיר־גְּדוּלָּה לְאֱלֹהִים מִהֶלֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים: ד וַיַּחֲלֵל יוֹנָה לָבוֹא כְּעִיר מִהֶלֶךְ יוֹם אֶחָד וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּנִּינּוּה נִהַפְכָתָ: ה וַיֹּאמְרוּ אֲנָשִׁי נִינּוּה בְּאֱלֹהִים וַיִּקְרְאוּ־צוֹם וַיִּלְבְּשׁוּ שָׂקִים מִגְדוֹלָם וְעַד־קִטְמָנָם: ו וַיִּזְעַע הַדָּבָר אֶל־מֶלֶךְ נִינּוּה וַיָּקָם מִכִּסְאוֹ וַיַּעֲבֵר אֶת־דַּרְתּוֹ מֵעֲלָיו וַיָּכֶם שֶׁק וַיֵּשֶׁב עַל־הָאֶפֶס: ז וַיִּזְעַק וַיֹּאמֶר בְּנִינּוּה מִפְּעַם הַמֶּלֶךְ וַיִּגְדְּלוּ לֵאמֹר הָאָדָם וַתִּבְהַמָּה הַבֶּקֶר וַתִּצָּאן אֶל־יִטְעָמוֹ מְאוּמָה אֶל־יִרְעוֹ וַיָּמִים אֶל־יִשְׁתּוּ: ח וַיִּתְּפֹסוּ שָׂקִים הָאָדָם וַתִּבְהַמָּה וַיִּקְרָאוּ אֶל־אֱלֹהִים בְּחֻזְקָה וַיִּשְׁבּוּ אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הָרָעָה וּמִן־הַחֲמָם אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם:

ט מִי־יִוֹדַע יָשׁוּב וְנָחֵם הָאֱלֹהִים וְיָשָׁב מִחֲרוֹן אָפוֹ וְלֹא נֹאכַד: י וַיֵּרָא הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֵׂיהֶם כִּי־שָׁבוּ מִדֶּרֶכָם הָרָעָה וַיִּנָּחֵם הָאֱלֹהִים עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת־לָהֶם וְלֹא עָשָׂה:

ד א וַיֵּרַע אֱלֹהֵינָה רָעָה גְדוֹלָה וַיִּחַר לוֹ: ב וַיִּתְפַּלֵּל אֱלֹהֵינָה וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה הַלּוֹאֲנִי דְבָרִי עַד־הַיּוֹתִי עַל־אֲדָמְתִי עַל־כֵּן קִדְמָתִי לְבָרַח תִּרְשָׁשָׁה כִּי יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה אֶל־חֲנוּן וְרַחוּם אַרְךָ אֲפֻם וְרַב־חֶסֶד וְנָחֵם עַל־הָרָעָה: ג וַעֲתָה יְהוָה קַח־נָא אֶת־נַפְשִׁי מִמֶּנִּי כִּי טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵיטֵב חָרָה לְךָ: ה וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן־הָעִיר וַיֵּשֶׁב מִקְדָּם לָעִיר וַיַּעַשׂ לוֹ שֵׁם סֶכֶה וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ בָּצֵל עַד אֲשֶׁר יֵרָאֶה מִה־יְהוָה בָּעִיר: ו וַיִּמָּן יְהוָה־אֱלֹהִים קִיקָיוֹן וַיַּעַל | מַעַל לְיוֹנָה לְהוֹיֹת צֶלַע־עַל־רֹאשׁוֹ לְהַצִּיל לוֹ מִרַעְתּוֹ וַיִּשְׁמַח יוֹנָה עַל־הַקִּיקָיוֹן שֶׁמָּחָה גְדוֹלָה: ז וַיִּמָּן הָאֱלֹהִים תּוֹלַעַת בַּעֲלֹת הַשָּׁחַר לְמַחֲרַת וַתֵּךְ אֶת־הַקִּיקָיוֹן וַיִּיבֹשׁ: ח וַיְהִי | כְּזֶרַח הַשָּׁמֶשׁ וַיִּמָּן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חֲרִישִׁית וַתֵּךְ הַשָּׁמֶשׁ עַל־רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְּעַלֵּף וַיִּשְׁאֵל אֶת־נַפְשׁוֹ לְמוֹת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי: ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֱלֹהֵינָה הֵיטֵב חָרָה־לְךָ עַל־הַקִּיקָיוֹן וַיֹּאמֶר הֵיטֵב חָרָה־לִּי עַד מוֹת: י וַיֹּאמֶר יְהוָה אַתָּה חֲסַת עַל־הַקִּיקָיוֹן אֲשֶׁר לֹא־עָמְלָתָ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתָּ שְׁבֹן־לִילָה הִיא וּבֹן־לִילָה אָכַד: יא וַאֲנִי לֹא אֲחוּם עַל־נִינּוּה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יִשְׁכְּנָה הָרַבָּה מִשְׁתִּים־עֲשָׂרָה רַבּוֹ אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע בֵּין־יָמֵינוּ לְשִׁמְאֹלוֹ וּבְהִמָּה רַבָּה:

יש מוסיפין זה:

ז יח מִי־אֵל כְּמוֹךָ נִשְׂא עוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לְשֹׂאֲרֵית נִחַלְתּוֹ לֹא־הִחְזִיק לְעַד אָפוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יָשׁוּב וַיִּרְחַמְנוּ וַיִּכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וַתִּשְׁלַךְ בְּמַצְלוֹת יָם כָּל־חַטָּאתָם: כ כִּי תִתֵּן אֲמַת לְעֶלְבֹן חֶסֶד לְאֲבִרָהֶם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבֹתֵינוּ מִיָּמֵי קֶדֶם:

המשך מעמוד כה

וע"י אחדותם של בני" כולם כאחד, ובאופן שמגלים את ה"חלק אלקה ממעל ממש" שישנו בכאו"א מישראל - מתאחדים כל בני" כולם עם אחדות הפשוטה כו'.

ובקרוב ממש נזכה לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, "בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו", "קהל גדול יבואו הנה".

ונזכה לשמוע את ה"קול גדול" דלעתיד לבוא - כפי שכבר הי' לעולמים בשעת מ"ת, "קול גדול ולא יסף" - בלימוד תורתו של משיח, בגאולה האמיתית והשלימה, במהרה בימינו ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן בקבוקי משקה לפרופ' ירמ' שי' בראנובר - עבור ארץ הקודש, לראש ישיבה ולתלמידים דישיבה גדולה בקסבלנקה שבמרוקו, ולר' נתן שי' ווגל - עבור הנמצאים "מאחורי מסך הברזל"].

כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן ניעט ניעט ניקאווא.

הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.

אחרי תפלת מנחה התחיל לנגן "ווי וואנט משיח נאו".

לב א האזינו השמים ואדברה ותשמע
הארץ אמרי פי כס"י: ב יערף כמטר לקחי תזל
כטל אמרתי בשעירם עלי דשא וכרביבים
עלי עשב כס"י: ג כי שם יהוה אקרא הבו גדל
לאלהינו כס"י: ד הצור תמים פעלו כי כל
דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר
הוא כס"י: ה שחת לו לא בניו מומם דור עקש

א אציתו שמיא ואמלל ותשמע
ארעא אמרי פמי: ב יבסם
כמטרא אולפני יתקבל כטלא
מימרי כרוחי מטרא דנשבין על
דתאה וכרסיסי מלקושא די על
עשבא: ג ארי בשמא דיני אנא
מצלי הבו רבותא קדם אלהנא:
ד תקיפא דשלמין עובדוהי ארי
כל ארחתה דינא אלהא מהימנא
דמן קדמוהי עולה לא נפק דמן
קדם זפי וקשיט הוא: ה תבילו

רש"י

כחץ נקרא רכיב כמה דאף אמר: (בראשית כא)
"רובה קשת": דשא. ארברי"ץ (גראזגויכס),
עטיפת הארץ מכסה בירק: עשב. קלח אחד קרוי
עשב, וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב: (ג) כי שם
ה' אקרא. הרי 'כי' משמש בלשון 'באשר', כמו
(ויקרא כג): "כי תבואו אל הארץ", כשאקרא ואזכור
שם ה', אתם הבו גדל לאלהינו וכרכו שמו. מפאן
אמרו שעונין: "ברוך שם כבוד מלכותו", אחר
ברכה שבמקדש (תענית טז): (ד) הצור תמים
פעלו. אף על פי שהוא חזק, כשמביא פרענות על
עוברי רצונו, לא בשטף הוא מביא כי אם בדין, כי
תמים פעלו: אל אמונה. לשלם לצדיקים צדקתם
לעולם הבא, ואף על פי שמאחר את תגמולם,
סופו לאמן את דבריו: ואין עול. אף לרשעים
משלם שכר צדקתם בעולם הזה: צדיק וישר הוא.
הכל מצדיקים עליהם את דינו, וכך ראוי וישר
להם. צדיק מפי הבריות וישר הוא וראוי להצדיקו:
(ה) שחת לו וגו'. כתרגומו: תבילו להון ולא
ליה: בניו מומם. בניו היו, והשחתה שהשחיתו
היא מומם: בניו מומם. מומם של בניו היה ולא
מומו: דור עקש. עקום ומעקל, כמו: (מיכה ג)
"ואת כל הישרה יעקשו", ובלשון משנה: 'חלדה
ששניה עקומות ועקושות': ופתלתל.
אנטורטיליי"ש (פערדרעהט, פעררוויקקעלט),
כפתיל הזה שגודלין אותו ומקיפין אותו סביבות

(א) האזינו השמים. שאני מתרה בהם בישראל,
ותהיו אתם עדים בדבר שפך אמרתי להם שאתם
תהיו עדים, וכן "ותשמע הארץ". ולמה העיד בהם
שמים וארץ? אמר משה: 'אני בשר ודם, למחר
אני מת, אם יאמרו ישראל: לא קבלנו עלינו
הברית, מי בא ומכחישם? לפיכך העיד בהם
שמים וארץ, עדים שהם קיימים לעולם, ועוד, שאם
יזכו, יבואו העדים ויתנו שכרם: הגפן תתן פריה
והארץ תתן יבולה, והשמים יתנו טלם, ואם
יתחייבו תהיה בהם יד העדים תחלה: (לעיל יא)
"ויעצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא
תתן את יבולה", ואחר כך: "ואבדתם מהרה", על
ידי העובדי כוכבים: (ב) יערף כמטר. זו היא
העדות שתעידו, שאני אומר בפניכם, תורה שנתתי
לישראל שהיא חיים לעולם, כמטר הזה שהוא
חיים לעולם, (ספרי) באשר יערפו השמים טל
ומטר: יערף. לשון יטיף, וכן (תהלים סה) "ירעפון
דשן", (לקמן לג) "יערפו טל": תזל כטל. (ספרי)
שהכל שמחים בו, לפי שהמטר יש בו עצבים
לבריות (ספרי אחרים: יש עצבים בו), כגון
הולכי דרכים ומי שהיה בורו מלא יין: בשעירם.
לשון רוח סערה כתרגומו: 'כרוחי מטרא', מה
הרוחות הללו מחזיקין את העצבים ומגדלין
אותם, אף דברי תורה מגדלין את לומדיהן:
וכרביבים. טפי מטר. ונראה לי על שם שיוזרה

וּפְתַלְתַּל כִּסִּי: ו ה' לִיהוָה תִּגְמְלוּ-זֹאת עִם נָבֶל
וְלֹא חָכֶם הִלּוּא-הוּא אֲבִיךָ קִנְיָה הוּא עֵשָׂךְ
וַיִּכְנֶנֶךָ כִּסִּי: יִשְׂרָאֵל שְׁנִי ז: זְכוֹר יָמוֹת עוֹלָם בֵּינוּ שָׁנוֹת
דֹּר וָדֹר שְׂאֵל אֲבִיךָ וַיִּגְדֶּךָ זְקִינָה וַיֹּאמְרוּ
לָךְ כִּסִּי: ח בְּהִנָּחֵל עֲלִיּוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוּ בְּנֵי
אָדָם יֵצֵב גְּבֻלַּת עַמִּים לְמִסְפָּר בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: ט כִּי חֵלֶק יְהוָה עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל
נִחְלָתוֹ כִּסִּי: י יִמְצָאֵהוּ בְּאַרְצָן מִדְבָּר וּבְתַהוֹ יִלֵּל

להון לא לה בניא די פלחו
לטעותא דרא דאשניו עובדוהי
ואשתניו: ו הא קדם יי אתון
גמלין דא עמא דקבילו אורייתא
ולא חבימו הלא הוא אבוך ואת
די לה הוא עבדך ואתקנך:
ז אדבר יומין דמן עלמא אסתפל
בשני דר ודר שאל אבוך ויחוי
לך סביך וימרון לך: ח באחסנא
עלאה עממיא בפרשותה בני
אנשא קיים תחומי עממיא למנן
בני ישראל: ט ארי חלקא דיי
עמה יעקב עדב אחסנתה:

י ספיק צרפיהון בארעא מדברא ובית צחונא אתר די לית מיא אשננון סחור סחור לשכנתה אלפנון

רש"י

בהפרידו בני אדם. כשהפיץ דור הפלגה היה בידו
להעבירם מן העולם ולא עשה כן, אלא "יצב
גבולות עמים", קצמם ולא אבדם: למספר בני
ישראל. בשביל מספר בני ישראל, שעתידין לצאת
מבני שם, ולמספר שבעים נפש של בני ישראל
שירדו למצרים, הציב גבולות עמים שבעים לשון:
(ט) כי חלק ה' עמו. למה כל זאת? לפי שהיה
חלקו כבוש ביניהם ועתיד לצאת. ומי הוא חלקו?
עמו, ומי הוא עמו? יעקב חבל נחלתו. והוא
השלישי באבות, המשלש בשלש זכויות: זכות אבי
אביו, וזכות אביו, וזכותו, הרי שלש, כחבל הזה
שהוא עשוי בג' גדילים. והוא ובניו היו לו לנחלה,
ולא ישמעאל בן אברהם, ולא עשו בנו של יצחק:
(י) ימצאהו בארץ מדבר. אותם מצא לו נאמנים
בארץ מדבר, שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועלו,
מה שלא עשו ישמעאל ועשו, שנאמר: (לקמן לג)
"וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן": ובתהו
ילל ישמן. ארץ ציה ושממה, מקום יללת תנינים
ובנות יענה, אף שם נמשכו אחר האמונה, ולא
אמרו למשה: 'היאך נצא למדברות, מקום ציה
ושממון'? כענין שנאמר: (ירמיה ב) "לכתף אחרי
במדבר": יסבבנהו. שם סבבם והקיפם בעננים

הגדיל: פתלתל. מן התבות הפולות, כמו:
ירקרק, אדמדם, סחרחר, סגלגל: (ו) הלה
תגמלו-זאת. לשון תימה, וכי לפני אתם
מעצבין, שיש בידו ליפרע מכם, ושהטיב לכם
בכל הטובות? עם נבל. ששכחו את העשוי להם:
ולא חכם. להבין את הנולדות, שיש בידו להטיב
ולהרע: הלוא-הוא אביך קנך. שקנאך, שקננך
בזן הסלעים ובארץ חזקה, שתקנך בכל מיני
תקנה: הוא עשך. אמה באמות: ויכננך. אחרי כן
בכל מיני בסיס וכן, מכם כהנים, מכם נביאים
ומכם מלכים, כרך שהכל תלוי בו: (ז) זכר ימות
עולם. מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו: בינו
שנות דר-ודר. דור אנוש, שהציף עליהם מי
אוקינוס, ודור המבול ששטפם. דבר אחר: לא
נתתם לבבכם על שעבר: בינו שנות דר-ודר.
להפיר להבא, שיש בידו להטיב לכם ולהנחיל לכם
ימות המשיח והעולם הבא: שאל אביך. אלו
הנביאים שנקראו אבות, כמו שנאמר באלהיהו:
(מלכים ב) "אבי אבי רכב ישראל": זקניך. (קידושין
לב) אלו החכמים: ויאמרו-לך. הראשונות:
(ח) בהנחל עליון גוים. כשהנחיל הקדוש ברוך
הוא למכעיסיו את חלק נחלתם, הציפם ושטפם:

פִּתְגָמִי אֲרִיתָא נְטָרְנוֹן כְּכַבֵּת
עֵינֵיהוֹן: יא כְּנֶשֶׁר א דְּמַחִישׁ
לְקִנָּה עַל כְּנוּחֵי מִתְחַוְּפָה פְּרִיס
גְּדֻפְהִי מְקַבְּלֵהוֹן מְנַטְלֵהוֹן עַל
תְּקוּף אֲבֹרְהִי: יב יִי בְּלַחֲדוּהִי
עֲתִיד לְאַשְׁרִייתֵהוֹן בְּעֶלְמָא דְּהוּא
עֲתִיד לְאַתְחַדָּתָא וְלֹא יִתְקַיֵּם
קְדָמוּהִי פְּלַחַן טַעוֹן: יג אֲשֶׁרְנוֹן
עַל תְּקַפִּי אֲרַעָא וְאוֹכְלָנוֹן בְּזַת

יִשְׁמֹן יִסְכְּבֵנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְרֵנְהוּ כְּאִישׁוֹן
עֵינֹו כִּסִּי: יא כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוֹ עַל-גּוֹזְלֵיו יִרְחֹף
יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְחֵהוּ יִשְׁאֲהוּ עַל-אֲבָרְתוֹ כִּסִּי:
יב יִהְיֶה בְּדָד יִנְחֵנוּ וְאִין עֲמוֹ אֵל נִכְר ^{ע"ב} כִּסִּי: ^{בחו"ל}
שְׁלִישִׁי יג יִרְכְּבֵהוּ כְּתִיב עַל-כַּמּוֹתֵי קְרִי עַל-בְּמַתִּי אֲרִץ
וַיֹּאכַל תְּנוּכַת שְׂדֵי וַיִּנְקֵהוּ דְּבֶשׁ מִסְּלַע וְשִׁמֹן

רש"י

יִכְנֹס כְּכִנִּי, אִף הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: (שמות יט)
"וְאִשָּׁא אֲתַכֶּם עַל כְּנָפֵי נְשָׁרִים", כְּשֶׁנִּסְעוּ מִצְרַיִם
אֲחֵרֵיהֶם וְהִשְׁיגוּם (חֲוִינִים) עַל הַיָּם, הָיוּ זֹרְקִים
בָּהֶם חֲצִים וְאֲבִי בְּלִיסְטָרְאוֹת, מִיָּד: (שמות יד)
"וַיִּסַּע מִלֶּאֱדָה הָאֱלֹהִים וְגו', וַיָּבֹא בֵּין מִתְנֵה מִצְרַיִם
וְגו'": (יב) ה' בְּדָד. ה' – בְּדָד לְבִטָּח נִהְגָּם
בְּמִדְבָּר: וְאִין עֲמוֹ אֵל נִכְר. לֹא הָיָה כֹחַ בְּאֶחָד
מִכָּל אֱלֹהֵי הָעוֹבָדִי כֹכְבִים לְהַרְאוֹת כְּחוֹ וְלִהְלָחֵם
עִמָּהֶם. וְרַבּוּתֵנוּ דְּרִשׁוּהוּ עַל הָעֲתִיד, וְכֵן תִּרְגָּם
אוֹנְקֵלוֹס. וְאִנִּי אוֹמֵר דְּכָרִי תוֹכְחָה הֵם לְהַעֲדִי
הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וְתִהְיֶה הַשִּׁירָה לָהֶם לְעַד, שְׁסוּפֹן
לְבָגָד וְלֹא יִזְכְּרוּ הַרְאשׁוֹנוֹת שֶׁעָשָׂה לָהֶם, וְלֹא
הַנּוֹלָדוֹת שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶם, לְפִיכָף צָרִיף
לְיֹשֵׁב הַדְּבָר לְכָאן וּלְכָאן, וְכָל הָעוֹנֵן מוֹסֵב עַל
"זָכַר יְמוֹת עוֹלָם, בֵּינוּ שְׁנוֹת דֶּר-וֶדֶר", כֵּן עָשָׂה
לָהֶם, וְכֵן עֲתִיד לַעֲשׂוֹת, כֹּל זֶה הָיָה לָהֶם לְזִכָּר:
(יג) יִרְכְּבֵהוּ עַל-בְּמַתִּי אֲרִץ. כֹּל הַמְקַרָּא
כְּתָרְגוּמוֹ: יִרְכְּבֵהוּ וְגו'. עַל שֵׁם שְׁאָרֵץ יִשְׂרָאֵל
גְּבוּהָ מִכָּל הָאֲרָצוֹת: וַיֹּאכַל תְּנוּכַת שְׂדֵי. אֵלּוּ פְּרוֹת
אֲרִץ יִשְׂרָאֵל שֶׁקְלִים לְנוֹב וְלִהְתַּבְּשֵׁל מִכָּל פְּרוֹת
הָאֲרָצוֹת: וַיִּנְקֵהוּ דְּבֶשׁ מִסְּלַע. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד
שְׂאֵמֵר לְבָנוּ בְּסִיכְנֵי: 'הָבֹא לִי קָצִיעוֹת מִן הַחֲבִית'.
הֵלֶךְ וּמִצָּא הַדְּבֶשׁ צָף עַל פִּיהָ, אָמַר לוֹ: 'זוֹ שֵׁל
דְּבֶשׁ הִיא', אָמַר לוֹ: 'הִשְׁקַע יָדְךָ לְתוֹכָהּ וְאֶתְּהָ
מַעֲלָה קָצִיעוֹת מִתּוֹכָהּ' (ספרי): וְשִׁמֹן מִחֲלָמִישׁ
צוּר. (מִנְחוֹת פָּה) אֵלּוּ זֵיתִים שֵׁל גּוֹשׁ חֲלָב: בְּמַתִּי
אֲרִץ. לְשׁוֹן גְּבוּהָ: שְׂדֵי. לְשׁוֹן שְׂדֵה: חֲלָמִישׁ צוּר.

וְסַבְבָּם בְּדָגְלִים לְאַרְבַּע רוּחוֹת, וְסַבְבָּם בְּתַחֲתִית
הָהָר, שֶׁכָּפְהוּ עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית: יְבוֹנְנֵהוּ. שֵׁם, בְּתוֹרָה
וּבִינָה: יִצְרֵנְהוּ. מִנְחָשׁ, שָׂרָף, וְעַקְרָב וּמִן הָעוֹבָדִי
כֹכְבִים: כְּאִישׁוֹן עֵינֹו. הוּא הַשָּׁחַר שֶׁבָּעֵין
שֶׁהַמֶּאֱוִר יוֹצֵא הֵימֶנּוּ. וְאוֹנְקֵלוֹס תִּרְגָּם: "מִצָּעָהוּ",
'סִפִּיקָהוּ כֹל צָרְכוֹ בְּמִדְבָּר', כְּמוֹ: (במדבר יא)
"וּמִצָּעָ לָהֶם", (יהושע יז) "לֹא יִמָּצֵא לָנוּ הָהָר":
יִסְכְּבֵנְהוּ. 'אֲשֶׁרְנוֹן סָחֹר סָחֹר לְשִׁכְנֵתָהּ', אֵהָל
מוֹעֵד בְּאֶמְצַע וְאַרְבַּעָה דָּגְלִים לְד' רוּחוֹת:
(יא) כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוֹ. נִהְגָּם בְּרַחֲמִים וּבְחֶמְלָה
כְּנֶשֶׁר הָיָה רַחֲמָנִי עַל בְּנָיו, וְאֵינוֹ נִכְנֹס לְקִנּוֹ פִּתְאֹם,
עַד שֶׁהוּא מְקַשְׁקֵשׁ וּמְטַרֵּף עַל בְּנָיו כְּכִנְפָיו בֵּין
אֵילָן לְאֵילָן, בֵּין שׁוֹכָה לְחִבְרָתָהּ, כְּדִי שִׁיעֲרוּ בְּנָיו
וְיִהְיֶה בָהֶן כֹּחַ לְקַבְּלוֹ: יַעִיר קִנּוֹ. יַעֲזֹר בְּנָיו:
עַל-גּוֹזְלֵיו יִרְחֹף. אֵינוֹ מְכַבִּיד עֲצָמוֹ עֲלֵיהֶם, אֲלֹא
מִחֻפָּף, נוֹגֵעַ וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ, אִף הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
(אִיּוֹב לו) שְׂדֵי לֹא מִצָּאנוּהוּ שְׂגִיָּא כֹחַ, כְּשֶׁבָּא לִיתֵן
תּוֹרָה, לֹא נִגְלָה עֲלֵיהֶם מְרוֹחַ אֲחַת אֲלֹא מֵאַרְבַּע
רוּחוֹת, שְׁנֵאמַר: (להלן לג) "ה' מְסִינִי בָּא וְזֶרַח
מִשְׁעִיר לָמוֹ, הוֹפִיעַ מִהֵר פֶּאֶרְן, וְאֶתְהָ מִרְכַּבּוֹת
קִדְשִׁי", (חבקוק ג) "אֵלֶּה מִתִּימָן יָבֹא", זוֹ רוּחַ
רְבִיעִית: יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְחֵהוּ. כְּשֶׁבָּא לִישָׁלֵן
מִמְקוֹם לְמְקוֹם, אֵינוֹ נוֹטֵל בְּרַגְלָיו כְּשֶׁאֵר עוֹפּוֹת,
לְפִי שֶׁשָּׂאֵר עוֹפּוֹת יִרְאִים מִן הַנֶּשֶׁר, שֶׁהוּא מְגַבִּיָּה
לְעוֹף וּפְזוּרָה עֲלֵיהֶם, לְפִיכָף נוֹשָׁאן בְּרַגְלָיו מִפְּנֵי
הַנֶּשֶׁר, אֲבָל הַנֶּשֶׁר אֵינוֹ יָרֵא אֲלֹא מִן הַחֵץ, לְפִיכָף
נוֹשָׁאן עַל כְּנָפָיו, אוֹמֵר: 'מוֹטֵב שִׁיכְנֹס הַחֵץ בִּי וְלֹא

מַחְלָמִישׁ צוֹר כִּסִּי: יד חֲמַאת בָּקָר וַחֲלָב צֹאן
 עִם־חֲלָב בָּרִים וְאֵילִים בְּנִי־בֶשֶׁן וְעֵתוּדִים
 עִם־חֲלָב בְּלִיּוֹת חֹטָה וְדִם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה-
 חֲמֵר כִּסִּי: טו וַיִּשְׁמֶן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט שְׁמֹנֶת עֲבִית
 כְּשִׁית וַיִּפֹּשׁ אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוֹר
 יִשְׁעָתוֹ כִּסִּי: טז יִקְנֶאֱהוּ בָּזִים בְּתוֹעֵבָת
 יִכְעִיסָהוּ כִּסִּי: יז יִזְבְּחוּ לִשְׂדִים לֹא אֱלֹהֵי אֱלֹהִים
 לֹא יִדְעוּם חֲדָשִׁים מִקֶּרֶב בָּאוּ לֹא שְׁעָרוֹם
 אֲבֹתֵיכֶם כִּסִּי: יח צוֹר יִלְדֹךָ תִּשִּׁי וְתִשְׁכַּח אֵל

יִדְעֹנוּן חֲדָתָא דִּי מִקְרִיב אֲתַעֲבִידָא לֹא אֲתַעֲסִקוּ בַּהוֹן אֲבָהֵתְכוֹן: יח דַּחֲלָא תְּקִיפָא דְבִרְאָךְ אֲתַנְשְׁתָּא

רש"י

כְּשִׁית. כְּמוֹ "כְּסִית", לְשׁוֹן: (איוב טז) "כִּי כֶּסֶה פָּנָיו
 בַּחֲלָבוֹ", כְּאֵדָם שֶׁשְׁמֵן מִבְּפָנִים וְכִסְלֵיו נִכְפָּלִים
 מִבְּחוּץ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שם) "וַיַּעַשׂ פִּימָה עָלַי
 כֶּסֶל": כְּשִׁית. יֵשׁ לְשׁוֹן קֵל בְּלִשׁוֹן 'כְּסוּי' כְּמוֹ:
 (משלי יב) "וְכִסָּה קִלּוֹן עָרוֹם", וְאִם כֶּתֶב 'כְּשִׁית'
 דְּגוּשׁ, הִיָּה נִשְׁמַע כְּסִית אֶת אַחֲרִים, כְּמוֹ: (איוב טז)
 "כִּי כֶּסֶה פָּנָיו": וַיִּנְבֵּל צוֹר יִשְׁעָתוֹ. גִּנְהוּ וּבִנְהוּ,
 כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ח) "אֲחֹזְרִיהֶם אֶל הַיֵּכֶל הַזֶּה"
 וְגו', אֵין נְבוּל גְּדוֹל מִזֶּה: (טז) יִקְנֶאֱהוּ. הִבְעִירוֹ
 חֲמָתוֹ וְקִנְאָתוֹ: בְּתוֹעֵבָת. בְּמַעֲשִׂים תְּעוּבוֹתִים כְּגוֹן
 מִשְׁכַּב זָכוֹר וְכִשְׁפִּים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם "תוֹעֵבָה":
 (יז) לֹא אֱלֹהֵי. כְּתִרְגוּמוֹ: 'דְּלִית בַּהוֹן צְרוּךְ', אֵלוֹ
 הִיָּה בָּהֶם צְרוּךְ לֹא הִיָּתָה קִנְאָה כְּפֹלָה כְּמוֹ עֲכָשׁוּ:
 חֲדָשִׁים מִקֶּרֶב בָּאוּ. (ספרי) אֶפְלוּ הָאוֹמוֹת לֹא הָיוּ
 רְגִילִים בָּהֶם, נִכְרִי שֶׁהָיָה רֹאֶה אוֹתָם, הִיָּה אוֹמֵר:
 'זֶה צֵלֶם יְהוּדִי': לֹא שְׁעָרוֹם אֲבֹתֵיכֶם. לֹא יָרְאוּ
 מֵהֶם, לֹא עָמְדָה שְׁעָרָתָם מִפְּנֵיהֶם. דֶּרֶךְ שְׁעָרוֹת
 הָאָדָם לַעֲמֹד מִחֲמַת יְרָאָה, כִּף נִדְרָשׁ בִּסְפָרִי. וַיֵּשׁ
 לְפָרֶשׁ עוֹד "שְׁעָרוֹם", לְשׁוֹן (ישעיה יג) "וְשְׁעִירִים
 יִרְקְדוּ שָׁם", שְׁעִירִים הֵם שְׂדִים, לֹא עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם
 שְׁעִירִים הֵלְלוּ: (יח) תִּשִּׁי. תִּשְׁכַּח. וְרִבּוּתֵינוּ

תְּקִיפּוֹ וְחִזְקוֹ שֶׁל סֵלַע. כְּשֶׁאֵינוֹ דְּבוּק לַתֵּבָה
 שֶׁלֹּא חֲרָיו נִקְוֶה 'חֲלָמִישׁ' וְכִשְׁהוּא דְּבוּק נִקְוֶה
 'חֲלָמִישׁ': (יד) חֲמַאת בָּקָר וַחֲלָב צֹאן. זֶה הָיָה
 בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ד) "עֲשֶׂרָה בָּקָר
 בְּרִיאִים וְעֶשְׂרִים בָּקָר רְעִי וּמֵאָה צֹאן": עִם־חֲלָב
 בָּרִים. זֶה הָיָה בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשָּׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר:
 (עמוס ו) "וְאוֹכְלִים בָּרִים מִצֹּאן": חֲלָב בְּלִיּוֹת
 חֹטָה. זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ד)
 "וַיְהִי לָחֶם שְׁלֹמֹה וְגו'": וְדִם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה-חֲמֵר.
 בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשָּׁבָטִים (עמוס ו) "הַשּׁוֹתִים בְּמִזְרָקִי
 יִין": חֲמַאת בָּקָר. הוּא שׁוּמֵן הַנִּקְלָט מֵעַל גְּבִי
 הַחֲלָב: וַחֲלָב צֹאן. חֲלָב שֶׁל צֹאן, וְכִשְׁהוּא דְּבוּק
 נִקְוֶה 'חֲלָב' בְּחֻטָּף פֶּתַח, כְּמוֹ (שמות כג) "בַּחֲלָב
 אֹמֹר": בָּרִים. כְּבָשִׂים: וְאֵילִים. כְּמִשְׁמַעוֹ: בְּנִי־
 בֶּשֶׁן. שְׁמָנִים הָיוּ: בְּלִיּוֹת חֹטָה. חֲטִים שְׁמָנִים
 בַּחֲלָב בְּלִיּוֹת, וְגִסִּין כְּכֹלִיא: וְדִם־עֵנָב. הִיָּה שׁוֹתָה
 עֵנָב וְטוֹעֵם יִין חָשׁוּב: חֲמֵר. יִין בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי:
 חֲמֵר. אֵין זֶה שֵׁם דְּבָר, אֲלָא לְשׁוֹן מִשְׁכַּח בְּטַעַם,
 וּוינו"ש בְּלַע"ז (וויניכט). וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֶשׁ שְׁנֵי
 מִקְרָאוֹת הֵלְלוּ אַחֵר תִּרְגוּם שֶׁל אֲוִנְקֵלוֹס: 'אֲשִׁרְיֹנוּן
 עַל תְּקִיפֵי אֲרַעָא וְגו'": (טו) עֲבִית. לְשׁוֹן עֲבִי:

שְׁבַקְתָּא פִּלְחֵן אֱלֹהָא דְּעַבְדֶּךָ:
 יט וְגַלִּי קָדָם יְיָ וּתְקַף רַגְזָה
 מִדְּאַרְגִּיזוּ קְדָמוּהִי בְּנִין וּבָנָה:
 כ וְאָמַר אֶסְלַק שְׁכֻנָּתִי מִנְהוֹן
 גְּלִי קְדָמִי מָא יְהִי בְּסוֹפִיָּהוֹן
 אָרִי דְרָא דְאַשְׁנִיו אֲנוֹן בְּנִיא
 דְּלִית בְּהוֹן הֵימְנוּ: כא אֲנוֹן
 אֶקְנִיאוּ קְדָמִי בְּלֹא דַחְלָא
 אֲרַגִּיזוּ קְדָמִי בְּפִלְחֵן טַעֲוֹן
 וְאָנָּא אֶקְנִיאוּ בְּלֹא עִם בְּעַמָּא
 טַפְּשָׁא אֲרַגִּיזוּ: כב אָרִי קְדוּם
 תְּקִיף בְּאַשָּׁא נָפֶק מִקְדָּמִי בְּרַגְזוּ
 וְשָׂצִי עַד שְׁאוּל עֲרֹאִית וְאַסְפָּה
 אֲרַעָא וְעַלְלָתָה וְשָׂצִית עַד
 סִיפִי טוּרָא: כג אֶסְפָּה עַלְיָהוֹן
 בִּישִׁין מִכְתָּשִׁי אֲשָׂצִי בְּהוֹן: כד גְּפִיחִי כָפֶן
 וְאֶכּוּלִי עוֹף וּכְתִישִׁי רוּחִין בִּישִׁין וְשִׁן חִיּוֹת

מִחֻלְלָךְ רַס"י: רַבִּיעִי יֵשׁ וַיֵּרָא יְהוָה וַיִּנָּאֵץ מִכַּעֲם
 בָּנָיו וּבְנֹתָיו: כ וַיֹּאמֶר אֶסְתִּירָה פָּנֵי מַהֶם
 אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם כִּי דוֹר תִּהְפֹּכֶת הִמָּה
 בָּנִים לֹא־אֲמֵן בָּם רַס"י: כא הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא־אֵל
 כַּעֲסוּנִי בְּהַבְלִיָּהֶם וְאֲנִי אֶקְנִיָּאִם בְּלֹא־עִם
 בָּגוּי נָבֵל אֶכְעִיסֶם רַס"י: כב כִּי־אֵשׁ קִדְחָה בְּאַפִּי
 וּתְיַקֵּד עַד־שְׁאוּל תַּחְתִּית וּתֹאכַל אֶרֶץ וַיִּבְלָה
 וּתִלְהֹט מוֹסְדֵי הָרִים רַס"י: כג אֶסְפָּה עַלְיָמוֹ
 רַעוֹת חֲצִי אֶכְלֶה־בָּם רַס"י: כד מְזִי רַעַב וּלְחָמִי
 רֶשֶׁף וְקָטַב מְרִירִי וְשִׁן־בְּהֵמַת אֲשַׁלְח־בָּם
 בִּישִׁין מִכְתָּשִׁי אֲשָׂצִי בְּהוֹן: כד גְּפִיחִי כָפֶן וְאֶכּוּלִי עוֹף

רַס"י

דְּרָשׁוּ: בְּשָׁבָא לְהַטִּיב לָכֶם, אַתֶּם מִכְעִיסִין לְפָנָיו
 וּמִתִּישִׁים כַּחוֹ מִלְּהַטִּיב לָכֶם: אֵל מִחֻלְלָךְ. מוֹצִיאָךְ
 מִרְחֹם, לְשׁוֹן (תְּהִלִּים כט) "יִחְלַל אֵילֹת", (שם מח)
 "חִיל בִּיּוֹלָדָה": (כ) מָה אַחֲרִיתָם. מָה תַּעֲלֶה
 בָּהֶם בְּסוֹפָם: כִּי דוֹר תִּהְפֹּכֶת הִמָּה. מִהֶפְכִּין רַצוֹנוֹ
 לְכַעַס: לֹא־אֲמֵן בָּם. אֵין גְּדוּלֵי נִפְרִים בָּהֶם, כִּי
 הוֹרִיתִים דְּרַף טוֹבָה וְסָרוּ מִמֶּנָּה: אֲמֵן. לְשׁוֹן (אסתר
 ב) "וַיְהִי אוֹמֵן", נוֹדֵרִיטוֹר"ה בְּלַע"ז (עֲרַצִּיהֶען).
 דְּבַר אַחֵר: "אֲמֵן", לְשׁוֹן אֲמוּנָה כְּתוּבָה, אָמְרוּ
 בְּסִינִי "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", וּלְשַׁעָה קִלָּה בְּטָלוּ
 הַבְּטָחָתָם וַעֲשׂוּ הַעֲגָל: (כא) קִנְאוּנִי. הַבְּעִירוּ
 חֲמָתִי: בְּלֹא־אֵל. בְּדָבָר שְׁאִינוּ אֱלֹהִים בְּלֹא־עִם.
 בְּעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים שְׁאִין לָהֶם שֵׁם, כְּמוֹ שְׁנֹאֲמַר:
 (ישעיה כג) "הֵן אֶרֶץ פְּשָׁדִים זֶה הָעָם לֹא הִזָּה",
 וּבְעֶשְׂו הוּא אוֹמֵר: (עובדיה א) "בְּזוֹי אֶתָּה מָאֵד":
 בָּגוּי נָבֵל אֶכְעִיסֶם. אֵלוּ הַכּוֹפְרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
 (תְּהִלִּים יד) "אָמַר נָבֵל בָּלְבוּ אֵין אֱלֹהִים":
 (כב) קִדְחָה. בְּעָרָה: וּתְיַקֵּד. בָּכֶם עַד הִיסוֹד:
 וּתֹאכַל אֶרֶץ וַיִּבְלָה. אֲרַעְכֶם וַיִּבּוּלָה: וּתִלְהֹט.

יְרוּשָׁלַיִם הַמֵּי־סֵדֶת עַל הַהָרִים, שְׁנֹאֲמַר: (שם קכה)
 "יְרוּשָׁלַיִם הָרִים סָבִיב לָהּ": (כג) אֶסְפָּה עַלְיָמוֹ
 רַעוֹת. אַחֲבַר רַעָה עַל רַעָה, לְשׁוֹן (ישעיה כט) "סָפוּ
 שָׁנָה עַל שָׁנָה", (לעיל כט) "סָפוֹת הָרְוָה", (ירמיה
 ז) "עוֹלוֹתֵיכֶם סָפוּ עַל זִבְחֵיכֶם". דְּבַר אַחֵר "אֶסְפָּה",
 אֶכְלָה, כְּמוֹ (בראשית יט) "פֶּן תִּסְפָּה": חֲצִי אֶכְלֶה־
 בָּם. כָּל חֲצִי אֲשָׁלִים בָּהֶם, וְקִלָּלָה זֹ לְפִי הַפְּרַעְנוֹת
 לְבִרְכָּהּ הִיא: חֲצִי פָלִים וְהֵם אֵינָם פָּלִים:
 (כד) מְזִי רַעַב. אוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם: 'נִפְיחִי כָפֶן', וְאֵין
 לִי עַד מוֹכִיחַ עָלָיו. וּמִשְׁמֹ שֶׁל רַבִּי מִשָּׁה הַדְּרָשָׁן
 מְטוּלוֹשׁ"א שְׁמַעְתִּי: שְׁעִירִי רַעַב, אָדָם כַּחוֹשׁ מְגִדֵּל
 שָׁעַר עַל בְּשָׂרוֹ: מְזִי. לְשׁוֹן אֲרָמִי שָׁעַר, מְזִיא,
 דִּהְוָה מִהֶפֶךְ בְּמִזְיָא: וּלְחָמִי רֶשֶׁף. הַשָּׂדִים נִלְחָמוּ
 בָּהֶם, שְׁנֹאֲמַר: (איוב ה) "וּבְגִנֵּי רֶשֶׁף יִגְבִּיהוּ עוֹף",
 וְהֵם שָׂדִים: וְקָטַב מְרִירִי. וּכְרִיתוֹת שֶׁד שֶׁשְׁמוֹ
 מְרִירִי: קָטַב. כְּרִיתָהּ, כְּמוֹ (הושע יג) "אֵהִי קָטַבְךָ
 שְׁאוּל": וְשִׁן־בְּהֵמַת. (ספרי) מַעֲשֶׂה הִזָּה וְהִיוּ
 הָרַחֲלִים נוֹשְׁכִין וּמִמִּיתִין: חֲמַת זִחְלִי עָפָר. אָרֶס
 נִחְשִׁים הַמִּתְהַלְכִּים עַל גַּחוֹנָם עַל הָעָפָר, כַּמֵּים

עִם־חֶמֶת זַחְלִי עֶפֶר רַס"י: כה מַחוּץ תִּשְׁכַּל־חֶרֶב
וּמַחֲדָרִים אִימָה גַם־בַּחוּר גַּם־בְּתוּלָה יוֹגֵק
עִם־אִישׁ שִׁיבָה רַס"י: כו אֲמַרְתִּי אֶפְאִיהֶם
אֲשַׁבִּיתָה מֵאֲנוּשׁ זָכָרָם רַס"י: כז לוֹלִי פַעַם אוֹיֵב
אֲגוּר פֶּן־יִנְכָּרוּ צְרִימוֹ פֶּן־יֹאמְרוּ יָדְנוּ רָמָה
וְלֹא יִהְיֶה פָעַל כָּל־זֹאת רַס"י: כח בִּי־גוֹי אֲבָד
עֲצוֹת הֵמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה רַס"י: חמישי כט לוֹ
חֲכָמוֹ יִשְׁכִּילוּ זֹאת יִבְיִנוּ לְאַחֲרִיתָם רַס"י:
י אִיכָּה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יִנִּסּוּ רַבָּה
אִם־לֹא כִי־צוּרָם מְכָרָם וַיִּהְיֶה הַסְּגִירָם רַס"י:

בְּרָא אֲגָרִי בְּהוֹן עִם חֶמֶת תְּנִינָא
דְּזַחְלִין בַּעֲפָרָא: כה מִבְּרָא תַתְּכַל
חֲרָבָא וּמִתְּנִינָא חֲרָגַת מוֹתָא אָף
עוֹלְמִיהוֹן אָף עוֹלְמַתְהוֹן יִנְקִיחִהוֹן
עִם אָנֹשׁ סְבִיחִהוֹן: כו אֲמַרְתִּי
אֲחוּל רַגְזִי עֲלִיהוֹן וְאַשְׁצִנּוֹן
אֲבַטֵּל מִבְּנֵי אֲנָשָׁא דּוֹכְרִינִיהוֹן:
כז אֲלוּלְפּוֹן רַגְזָא דְסַנְאָה פְּנִישׁ
דִּילְמָא יִתְרַבֵּר בַּעַל דְּכָבָא
דִּילְמָא יִימְרוּן יָדְנָא תְּקִיפַת לָנָא
וְלֹא מִן קָדָם יִי הוּת כָּל דָּא:
כח אָרִי עִם מֵאֲבָדִי עֲצָה אֲנוֹן
וְלִית בְּהוֹן סוֹכְלָתְנוּ: כט אֱלוֹ
חֲכִימוֹ אֲסַתְּכִלוּ בְּדָא סִבְרוּ מָא
יְהִי כְּסוּפִיָּהוֹן: ל אֲכַדִּין יִרְדּוּף
חַד אֶלְפָא וְתִרִין יַעֲרָקוֹן לְרַבּוּתָא

רַס"י

רַגְזִי עֲלִיהוֹן, וְלֹא יִתְכּוֹן, שָׂאֵם פֶּן הָיָה לוֹ לְכַתֵּב:
'אֶאֱפִיָּהֶם', א' אַחַת לְשִׁמוּשׁ, וְאַחַת לִיסוּד, כְּמוֹ:
(יִשְׁעִיָּה מֵה) "אֶאֱזָרְךָ", (אִיּוֹב טז) "אֶאֱמָצְכֶם בְּמוֹ פִּי",
וְהָא' הַתִּיכּוֹנָה אֵינָה רְאוּיָה בּוֹ כָּלָל. וְאֲוִנְקְלוֹס
תַּרְגָּם אַחֵר לְשׁוֹן הַבְּרִיתָא הַשְּׁנוּיָה בְּסַפְרֵי הַחוּלְקַת
תְּכָה זֹ לְשִׁלְשָׁה תְּבוּת: אֲמַרְתִּי אָף אִי הֵם, אֲמַרְתִּי
בְּאִפִּי: 'אֶתְנִם כָּאֱלוֹ אִינִם, שְׂיֹאֲמָרוּ רּוֹאִיָּהֶם
עֲלֵיהֶם: אֵיָּה הֵם'?: (כז) לוֹלִי פַעַם אוֹיֵב אֲגוּר.
אִם לֹא שְׂפַעַס הָאוֹיֵב כְּנוּס עֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם, וְאִם
יִכָּל לָהֶם וּלְהַשְׁחִיתָם, יִתְּלָה הַגְּדֵלָה בּוֹ, וּבִאֲלֵהוּ,
וְלֹא יִתְּלָה הַגְּדֵלָה בִּי, וְזֵהוּ שְׂנֵאָמֵר: "פֶּן יִנְכָּרוּ
צְרִימוֹ", יִנְכָּרוּ הַדְּבָר לְתִלּוֹת גְּבוּרָתָם בַּעֲבוּדַת
כּוֹכְבִּים, שְׂאִין הַגְּדֵלָה שְׁלוֹ: פֶּן־יֹאמְרוּ יָדְנוּ רָמָה
וְגו': (כח) כִּי. אוֹתוֹ גּוֹי: אֲבָד עֲצוֹת הֵמָּה וְאִין
בָּהֶם תְּבוּנָה. שְׂאֵלוֹ הָיוּ חֲכָמִים יִשְׁכִּילוּ זֹאת:
"אִיכָּה יִרְדֹּף וְגו'": (כט) יִבְיִנוּ לְאַחֲרִיתָם. יִתְּנוּ
לֵב לְהַתְּבוּנָן לְסוּף פְּרַעְנוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל:
(ל) אִיכָּה יִרְדֹּף אֶחָד. מִמֶּנּוּ אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל:
אִם־לֹא כִי־צוּרָם מְכָרָם וְה' הַסְּגִירָם. מְכָרָם

הַזַּחְלִים עַל הָאֶרֶץ. וְזַחְלָה, לְשׁוֹן מְרוּצַת הַמִּים עַל
הָעֶפֶר, וְכֵן כָּל מְרוּצַת דְּבָר הַמְּשַׁפֵּשֵׁף עַל הָעֶפֶר
וְהוּלָף: (כה) מַחוּץ תִּשְׁכַּל־חֶרֶב. מַחוּץ לְעִיר
תִּשְׁכַּלֵּם חֶרֶב גִּיסוֹת: וּמַחֲדָרִים אִימָה. כְּשִׁבּוּרָחַ
וְנִמְלֵט מִן הַחֶרֶב, חֲדָרִי לְבוֹ נֹקְפִים עָלָיו מִחֶמֶת
אִימָה, וְהוּא מֵת וְהוּלָף בָּהּ. דְּבָר אַחֵר: "וּמַחֲדָרִים
אִימָה", שְׁכַבְתִּי תִהְיֶה אִימַת דְּבָר, כְּמוֹ שְׂנֵאָמֵר:
(יִרְמִיָּה ט) "כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ", וְכֵן תַּרְגָּם
אֲוִנְקְלוֹס. (ספרי) דְּבָר אַחֵר: "מַחוּץ תִּשְׁכַּל־חֶרֶב",
עַל מֵה שְׂעָשׂוּ בַּחוּצוֹת, שְׂנֵאָמֵר: (יִרְמִיָּה יא) "וּמִסְפָּר
חוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם שְׁמֵתָם מִזְבַּחוֹת לְבִשְׁתִּי":
וּמַחֲדָרִים אִימָה. עַל מֵה שְׂעָשׂוּ בְּחֲדָרֵי חֲדָרִים,
שְׂנֵאָמֵר: (יִחְזָקֵאל ח) "אֲשֶׁר זָקְנִי בֵּית יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים
בַּחֲשֹׁךְ אִישׁ בְּחֲדָרֵי מִשְׁכֵּיתוֹ": (כו) אֲמַרְתִּי
אֶפְאִיהֶם. אֲמַרְתִּי כָּלכִּי אֶפְאֶה אוֹתָם. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ
"אֶפְאִיהֶם", אֲשִׁיתָם פָּאָה, לְהַשְׁלִיכֶם מֵעַל הַפֶּקֶר,
וְדִגְמָתוֹ מְצִינוּ בַּעֲזָרָא: (נַחְמִיָּה ט) "וַתֵּתֶן לָהֶם
מִמְּלָכוֹת וְעַמִּמִּים וַתַּחֲלֵקֵם לְפָאָה", לְהַפְקֵר, וְכֵן
חֲבָרוּ מִנְחָם. וְיֵשׁ פּוֹתְרִים אוֹתוֹ בְּתַרְגּוּמוֹ: "יַחּוּל

אֶלְהֵן אַרִי תְּקִיפְהֵן מְסֻרֵּן וַיִּי
אֶשְׁלֶמְנוּן: לא אַרִי לא כְּתִקְפָּנָא
תְּקִיפְהֵן וּבְעָלִי דְּכִכְנָא הֵו
דִּינָנָא: לב אַרִי כְּפֻרְעֵנוּת עֲמָא
דְּסָדוּם פְּרַעְנוּתְהֵן וְלִקְוֹתְהֵן
כְּעַם עֲמָרָה מִחֲתָהֵן בִּישִׁין כְּרִישִׁי
חֻזֵּן וְתִשְׁלֶמֶת עֹבְדִיהֵן
כְּמִרְוֹתְהֵן: לג הָא כְּמִרְת
תְּנִינְיָא כֹּס פְּרַעְנוּתְהֵן וּכְרִיש
פְּתִנִי חֻזֵּן אֲכֹרְאִין: לד הָלָא כָּל
עֹבְדִיהֵן גִּלְן קְדָמִי גְּנִיזִין לִיּוֹם
דִּינָא בְּאוֹצְרִי: לה קְדָמִי
פְּרַעְנוּתָא וְאָנָא אֶשְׁלֶם לְעָדָן

דִּיגְלוֹן מֵאַרְעָהֵן אַרִי קָרִיב יוֹם תְּבַרְהֵן וּמִבְּע דְּעֵתִיד לְהוֹן: לו אַרִי יָדִין יִי דִינָא דְּעֲמָה וּפְרַעְנוּת עֲבֹדוֹהִי

רש"י

וּמִסְרָם בִּידְנוּ, דִּילְבֵּר"ר בִּלְע"ז (איבערגעבען):
(לא) פִּי לֹא כְּצוּרֵנוּ צוּרָם. כָּל זֶה הָיָה לָהֶם
לְאוֹיְבִים לְהִבִּין שְׁהֶשֶׁם הַסִּגִּירָם, וְלֹא לָהֶם
וְלֹא לְהִיָּהֶם הַנִּצְחָחֵן, שֶׁהָרִי עַד הֵנָּה לֹא יָכְלוּ כָּלוּם
אֱלֹהֵיהֶם כִּנְגַד צוּרֵנוּ, כִּי לֹא כִּסְלָעֵנוּ סִלְעָם, כָּל צוּר
שֶׁבִמְקָרָא לְשׁוֹן סִלְע: וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים. וְעַכְשָׁו
אוֹיְבֵינוּ שׁוֹפְטִים אוֹתָנוּ, שֶׁהָרִי צוּרֵנוּ מְכַרְנוּ לָהֶם,
(סִפְרִים אַחֲרִים: הָרִי שֶׁצוּרֵנוּ מְכַרְנוּ לָהֶם):
(לב) פִּי־מִגְפֵּן סֶדֶם גִּפְנָם. מוֹסֵב לְמַעַלָּה: אֲמַרְתִּי
בְּלִפִּי אֶפְאִיָּהֶם, וְאַשְׁבִּית זִכְרָם, לְפִי שֶׁמַּעֲשִׂיהֶם
מַעֲשֵׂה סֶדֶם וְעֲמֹרָה: שְׁדָמַת. שְׁדָה תְּבוּאָה, כְּמוֹ:
(חִבְקוּק ג) "וְשְׁדָמוֹת לֹא עָשָׂה אֲכָל", (מַלְכִים ב כג)
"בְּשְׁדָמוֹת קִדְרוֹן": עֲנִי־רוּשׁ. עֲשָׂב מֵר: אֶשְׁכֶּלֶת
מְרֹרֶת לָמוֹ. מִשְׁקָה מֵר רְאוּי לָהֶם, לְפִי מַעֲשִׂיהֶם
פְּרַעְנוּתָם, וְכֵן תִּרְגָּם אוֹנְקֶלוֹס: "וְתִשְׁלֶמֶת עֹבְדִיהֵן
כְּמִרְוֹתְהֵן": (לג) חֶמֶת תְּנִינִים יִינָם. כְּתִרְגוּמוֹ:
'הָא כְּמִרְת תְּנִינְיָא כֹּס פְּרַעְנוּתְהֵן', הֵנָּה כְּמִרְוֹת
נִחְשִׁים כּוֹס מִשְׁתָּה פְּרַעְנוּתָם: וְרֹאשׁ פְּתִינִים.
כּוֹסָם, שֶׁהוּא אֲכֹר לְנִשּׁוּף. אוֹיֵב אֲכֹרִי יָבֵא וַיִּפְרַע
מֵהֶם: (לד) הָלֹא־הוּא כְּמָם עֲמָדִי. כְּתִרְגוּמוֹ,
כְּסִבּוּרִים הֵם שֶׁשִּׁכַּחְתִּי מַעֲשִׂיהֶם? כָּלָם גְּנוּזִים
וּשְׁמֹרִים לְפָנַי: הָלֹא־הוּא. פְּרִי גִפְנָם וְתְּבוּאָת

שְׁדָמוֹתָם כְּמוֹס עֲמָדִי: (לה) לִי נֶקֶם וְשָׁלֶם. עֲמִי
נִכּוֹן וּמִזְמָן פְּרַעְנוּת נֶקֶם וְשָׁלֶם לָהֶם כְּמַעֲשִׂיהֶם.
הַנֶּקֶם יִשְׁלֶם לָהֶם גְּמוּלָם. וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים "וְשָׁלֶם",
שֵׁם דְּבָר כְּמוֹ 'וְשָׁלוֹם', וְהוּא מְגֻזֶּרֶת (יִרְמִיָּה ה):
"וְהַדְּבָר אֵין בְּהֶם", כְּמוֹ וְהַדְּבֹר, וְאֵימַתִּי אֶשְׁלֶם
לָהֶם: לְעֵת תְּמוּט רִגְלָם. כְּשִׁתְּתוּם זְכוֹת אֲבוֹתָם,
שֶׁהֵן סְמוּכִים עָלָיו: פִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם. כְּשֶׁאַרְצָה
לְהִבִּיא עֲלֵיהֶם יוֹם אֵידָם, קָרוֹב וּמִזְמָן לְפָנַי לְהִבִּיא
עַל יְדֵי שְׁלוּחִים הַרְבֵּה: וְחֹשׁ עֲתִידָת לָמוֹ. וּמֵהָר
יָבֹאוּ הַעֲתִידוֹת לָהֶם: וְחֹשׁ. כְּמוֹ (יִשְׁעִיָּה ה) "יֵמֵהָר
יַחֲיִישָׁה". עַד כָּאֵן הָעִיד עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה דְּבָרִי תוֹכַחָה
לְהִיּוֹת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעַד, כְּשֶׁתְּבֹא עֲלֵיהֶם
הַפְּרַעְנוּת יִדְעוּ שֶׁאֵין הוֹדְעָתִים מֵרֹאשׁ, מִכָּאֵן וְאֵילָף
הָעִיד עֲלֵיהֶם דְּבָרִי תִּנְחוּמִין שֶׁיָּבֹאוּ עֲלֵיהֶם כְּכֹלֹת
הַפְּרַעְנוּת כָּכָל אֲשֶׁר אָמַר לְמַעַלָּה: (לעִיל ל) "וְהָיָה
כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה
וְגו' וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתָךְ וְגו'": (לו) פִּי־
יָדִין ה' עֲמוֹ. כְּשֶׁיִּשְׁפֹּט אוֹתָם בִּיסוּרִין הִלְלוּ
הָאֲמוּרִים עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ (אִיּוֹב לו) "כִּי בָם יָדִין
עַמִּים", יִיֶּסֶר עַמִּים. 'פִּי' זֶה אֵינוֹ מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן
'דְּהָא' לְתַת טַעַם לְדְּבָרִים שֶׁל מַעַלָּה, אֲלֵא לְשׁוֹן
תַּחֲלַת דְּבֹר, כְּמוֹ (וִיקְרָא כה) "כִּי תִבֹּאוּ אֶל הָאָרֶץ",

אֶזְלַת יָד וְאַפֶּס עָצוֹר וְעֶזוֹב רַשִׁי: לוֹ וְאָמַר אִי
 אֱלֹהֵימוֹ צוֹר חֲסִיו בּוֹ רַשִׁי: לח אֲשֶׁר חֲלָב
 זְבַחֵימוֹ יֹאכְלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם יִקְוֹמוּ וְיַעֲזֹרְכֶם
 יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה רַשִׁי: לט רָאוּ א עֲתָה כִּי אֲנִי
 אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אֲמִית וְאַחִיָּה
 מַחְצָתִי וְאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מִצִּיל רַשִׁי: ששי
 מ כִּי־אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאֶמְרָתִי חֵי אֲנֹכִי
 לְעֵלָם רַשִׁי: מא אִם־שְׁנוֹתַי בִּרְק חֲרָבִי וְתֹאחֲזוּ
 בְּמִשְׁפָּט יָדִי אָשִׁיב נָקָם לְצָרִי וְלִמְשֻׁנָּי

כחזו ברקא מסוף שמיא ועד סוף שמיא תתגלי חרבי ותתקף בדינא ידי אתיב פרענותא לסנאי ולבעלי

רש"י

הַתְּשׁוּעָה שְׁאוּשִׁיעֶכֶם וְאֵין מוֹחָה בְּיָדִי: אֲנִי אֲנִי
 הוּא. אֲנִי לְהַשְׁפִּיל וְאֲנִי לְהָרִים: וְאֵין אֱלֹהִים
 עִמָּדִי. עוֹמֵד כְּנֶגְדִי לְמַחֲוֹת: עִמָּדִי. דְּגַמְתִּי וְכַמוּנִי:
 וְאֵין מִיָּדִי מִצִּיל. הַפּוֹשְׁעִים בִּי: (מ) כִּי אֶשָּׂא
 אֶל־שָׁמַיִם יָדִי. כִּי בַּחֲרוֹן אַפִּי אֶשָּׂא יָדִי אֶל עַצְמִי
 בְּשִׁבּוּעָה: וְאֶמְרָתִי חֵי אֲנֹכִי. לְשׁוֹן שְׁבֻעָה הוּא,
 [כְּמוֹ חֵי אֲנִי נָאִם ה' אִם לֹא בְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּם בְּאֲזֵנִי
 (במדבר יד יח) אף פאן] אֲנִי נִשְׁבַּע "חֵי אֲנֹכִי":
 (מא) אִם־שְׁנוֹתַי בִּרְק חֲרָבִי. אִם אֶשְׁנֹן אֶת לֶהָב
 חֲרָבִי, כְּמוֹ (יחזקאל כא) "לִמְעַן הִיֹּת לָהּ בִּרְק",
 פִּלְנֵדוֹר (גלאנץ): וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפָּט יָדִי. לְהַנִּיחַ
 מִדַּת רַחֲמִים בְּאוֹיְבֵי שֶׁהֲרֵעוּ לָכֶם, אֲשֶׁר אֲנִי קֹצֵפְתִּי
 מֵעַט וְהִמָּה עֹזְרוֹ לְרָעָה. דְּבַר אַחֵר: "וְתֹאחֲזוּ יָדִי",
 אֶת מִדַּת הַמִּשְׁפָּט לְהַחֲזִיק בָּהּ וּלְנַקֵּם נָקָם: אָשִׁיב
 נָקָם וְגו'. לְמַדּוֹ רַבּוּתֵינוּ בְּאַגְדָּה, מִתּוֹךְ לְשׁוֹן
 הַמִּקְרָא, שֶׁאָמַר "וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפָּט יָדִי", לֹא כְּמִדַּת
 בְּשׁוֹר וְדָם מִדַּת הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא: מִדַּת בְּשׁוֹר וְדָם
 זוֹרֵק חֵץ וְאֵינוֹ יָכֹל לְהַשִּׁיבוֹ, וְהַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא
 זוֹרֵק חֲצִיו וְיֵשׁ בְּיָדוֹ לְהַשִּׁיבֵן כְּאִלוֹ אוֹחֲזֵן בְּיָדוֹ,
 שֶׁהָרִי בִּרְק הוּא חֲצוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן "בִּרְק חֲרָבִי,

כְּשִׁיבָאוּ עֲלֵיהֶם מִשְׁפָּטִים הִלְלוּ וַיִּתְּנֻם הַקְּדוּשָׁה
 בְּרוּךְ הוּא עַל עֲבָדָיו לְשׁוֹב וּלְרַחֵם עֲלֵיהֶם: יִתְּנֻהֶם.
 לְשׁוֹן הַפֶּה מַחְשָׁבָה לְהַטִּיב אוֹ לְהָרַע: כִּי יִרְאֶה
 כִּי־אֶזְלַת יָד. כְּשִׁירָאָה כִּי יָד הָאוֹיֵב הוֹלֶכֶת וְחוֹזֶקֶת
 מְאֹד עֲלֵיהֶם וְאַפֶּס בְּהֶם עָצוֹר וְעֶזוֹב: עָצוֹר. נוֹשַׁע
 עַל יָדֵי עוֹצֵר וּמוֹשֵׁל שִׁיעֶצֶר בְּהֶם: עֶזוֹב. עַל יָדֵי
 עוֹזֵב. וְעוֹצֵר הוּא הַמוֹשֵׁל הָעוֹצֵר בָּעַם שֶׁלֹּא יִלְכוּ
 מִפְּזָרִים בְּצִאתָם לְצֻבָּא עַל הָאוֹיֵב, בְּלִשׁוֹן לַעֲזֹ
 מִיִּנְטִינְדוֹר: עָצוֹר. הוּא הַנוֹשֵׁעַ בְּמַעֲצוֹר הַמוֹשֵׁל:
 עֶזוֹב. מַחֲזִק, כְּמוֹ (נחמיה ג) "וַיַּעֲזְבוּ אֶת יְרוּשָׁלַּיִם
 עַד הַחוֹמָה", (ירמיה מט) "אֵיךְ לֹא עָזְבָה עִיר
 תְּהִלָּה": (לז) וְאָמַר. הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם:
 אִי אֱלֹהֵימוֹ. עֲבוּדַת כּוֹכָבִים שֶׁעָבְדוּ: צוֹר חֲסִיו
 בּוֹ. הַסֵּלַע שֶׁהָיוּ מִתְּכַסִּין בּוֹ מִפְּנֵי הַחֲמָה וְהַצְנָה,
 כְּלוֹמַר שֶׁהָיוּ בְּטוֹחִין בּוֹ לְהִגֵּן עֲלֵיהֶם מִן הָרָעָה:
 (לח) אֲשֶׁר חֲלָב זְבַחֵימוֹ. הָיוּ אוֹתָן אֱלֹהוֹת
 אוֹכְלִים, שֶׁהָיוּ מְקַרִּיבִים לִפְנֵיהֶם וְשׁוֹתִים יֵין
 נְסִיכָם: יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה. אוֹתוֹ הַצּוֹר יִהְיֶה לָכֶם
 מַחֲסֶה וּמִסְתוֹר: (לט) רָאוּ עֲתָה. הִבֵּינוּ מִן
 הַפְּרָעָנוֹת שֶׁהִבֵּאתִי עֲלֵיכֶם וְאֵין לָכֶם מוֹשִׁיעַ, וּמִן

אֲשֶׁלֶם כִּסִּי: מִבְּאֲשָׁפִיר חֲצִי מִדָּם וְחֶרֶבִי תֹאכַל
 בָּשָׂר מִדָּם חָלָל וְשִׁבְיָה מֵרֹאשׁ פְּרָעוֹת
 אוֹיֵב כִּסִּי: מִגִּ' הִרְגִּינוּ גוֹיִם עִמּוֹ כִּי דַם-עֲבָדָיו
 יָקוּם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֹּר אֲדָמָתוֹ

דְּבִי אֲשֶׁלֶם: מִבְּאֲרֵי גִירִי
 מִדָּמָא וְחֶרֶבִי תִקְטוּל בְּעַמְמִינָא
 מִדָּם קְטִילָן וְשִׁבְיָן לְאַעְדָּא
 כְּתָרִין מֵרִישׁ סִנְאָה וּבְעַל דְּבָבָא:
 מִגִּ' שְׂבָחוּ עַמְמִינָא עִמָּה אֲרִי
 פְּרַעְנוֹת עֲבָדוּהִי צְדִיקָא יִתְפָּרַע

רש"י

אֲבָדוֹ תוֹרָתִי, שֶׁהִיא לָהֶם עֶצֶה נְכוֹנָה. "וְאֵין בָּהֶם
 תְּבוּנָה", לְהִתְבוּנָן אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד מִן הָאֲמוֹת אֶלֶף
 מֵהֶם אִם לֹא כִי צוּרָם מְכָרָם, "כִּי לֹא כְצוּרָנוּ
 צוּרָם", הַכֹּל כָּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי עַד תִּכְלִיתוֹ. וְרַבִּי
 נַחֲמִיָּה דוֹרְשָׁה כִּלְפֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים: "כִּי גוֹי אֶבֶד
 עֲצוֹת הֵמָּה", כָּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי תִחְלָה, עַד "וְאוֹיְבֵינוּ
 פְּלִילִים": (לֵב) כִּי מִגֶּפֶן סֹדֶם גִּפְנָם. שֶׁל הָעוֹבְדֵי
 כּוֹכְבִּים: וּמִשְׁדָּמוֹת עֲמוּרָה וְגו'. וְלֹא יִשְׁמְרוּ לָבָם
 לְתוֹלֵת הַגְּדֵלָה בִּי: עֲנִיבָמוּ עֲנִיבֵירוּשׁ. הוּא שָׁאֲמַר:
 "לֹוֹלִי כַּעַס אוֹיֵב אֲגוּר", עַל יִשְׂרָאֵל לְהִרְעִילָם
 וּלְהַמְרִירָם. לְפִיכָךְ "אֲשַׁפֵּל מְרֹדֶת לְמוֹ", לְהִלְעִיט
 אוֹתָם עַל מַה שֶׁעָשׂוּ לְכָנִי: (לֵג) חֲמַת תַּנְיָנִים
 יֵינָם. מוֹכֵן לְהַשְׁקוֹתָם עַל מַה שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם:
 (לֵד) כָּמֶס עֲמָדִי. אוֹתוֹ הַפֹּס, שֶׁנֶּאֱמַר: (תְּהִלִּים
 עה) "כִּי כֹס בִּיד ה' וְגו'": (לֵה) לַעֲת תִּמְוֹט
 רִגְלָם. כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה כו) "תִּרְמֹסְנָה רִגְלֵךְ":
 (לו) כִּי-יִדִּין ה' עָמוֹ. בְּלִשׁוֹן זֶה מִשְׁמַשׁ "כִּי
 יִדִּין", בְּלִשׁוֹן דְּהָא, וְאֵין יִדִּין לְשׁוֹן יְסוּרִין, אֲלֵא
 כָּמוֹ: 'כִּי יָרִיב אֶת רִיבָם מִיַּד עוֹשְׁקֵיהֶם, כִּי יִרְאֶה
 כִּי אֲזֵלֶת יָד וְגו'": (לז) וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ.
 וְהָאוֹיֵב יֹאמַר: "אֵי אֱלֹהֵימוֹ", שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כָּמוֹ
 שֶׁאָמַר טִיטוֹס הָרָשָׁע כְּשֶׁגָּדַר אֶת הַפְּרָכָת, כַּעֲנִין
 שֶׁנֶּאֱמַר: (מִיכָה ז) "וְתִרְאָה אוֹיְבִיתִי וְתִכְסֶּה בּוֹשָׁה,
 הָאוֹמְרָה אֵלַי אֵי ה' אֱלֹהֶיךָ": (לט) רָאוּ עֵתָה כִּי
 אָנִי וְגו'. אִזּוֹ יִגְלֶה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִשְׁוַעֲתוּ
 וְיֹאמְרוּ: "רָאוּ עֵתָה כִּי אָנִי אֲנִי הוּא", מֵאֲתִי בָּאת
 עֲלֵיהֶם הָרָעָה, וּמֵאֲתִי תָבֵא עֲלֵיהֶם הַטּוֹבָה: וְאֵין
 מִיָּדִי מִצִּיל. מִי שֶׁיִּצִּיל אֶתְכֶם מִן הָרָעָה אֲשֶׁר אֲבִיא
 עֲלֵיכֶם: (מ) כִּי אֲשָׂא אֶל שְׁמַיִם יָדִי. כָּמוֹ 'כִּי
 נִשְׂאֵתִי, תָּמִיד אֲנִי מַשְׁרָה מְקוֹם שְׁכִינָתִי בְּשָׁמַיִם,

וְתִאֲחִזוּ בְּמִשְׁפֹּט יָדַי", וְהַמִּשְׁפֹּט הַזֶּה לְשׁוֹן פְּרַעְנוֹת
 הוּא, בְּלַע"ז יוֹשְׁטִיצָא"ה: (מב) אֲשָׁפִיר חֲצִי
 מִדָּם. הָאוֹיֵב: וְחֶרֶבִי תֹאכַל בָּשָׂר. בְּשָׂרָם: מִדָּם
 חָלָל וְשִׁבְיָה. זֹאת תִּהְיֶה לָהֶם מַעֲוֹן דָּם חָלָלִי
 (סִפְרִים אַחֲרִים: חָלָלִי דָם) יִשְׂרָאֵל וְשִׁבְיָה שֶׁשָּׁבוּ
 מֵהֶם: מֵרֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב. מִפֶּשַׁע תִּחְלַת פְּרָצַת
 הָאוֹיֵב, כִּי כִשְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִהָעוֹבְדֵי
 כּוֹכְבִּים, הוּא פּוֹקֵד עֲלֵיהֶם עֲוֹנָם וְעוֹנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם
 מֵרֹאשִׁית פְּרָצָה שֶׁפָּרְצוּ בִּישְׂרָאֵל: (מג) הִרְגִּינוּ
 גוֹיִם עִמּוֹ. לְאוֹתוֹ הַזְּמַן יִשְׂבָּחוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אֶת
 יִשְׂרָאֵל: 'רָאוּ מַה שִׁבְחָה שֶׁל אֲמָה זֹו שֶׁדְּבָקוּ
 בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכֹל הַתְּלָאוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם
 וְלֹא עֲזָבוּהוּ, יוֹדְעִים הָיוּ בְּטוֹבוֹ וּבְשִׁבְחוֹ: כִּי
 דַם-עֲבָדָיו יָקוּם. שְׁפִיכוֹת דְּמֵיהֶם, כְּמִשְׁמְעוֹ: וְנָקָם
 יָשִׁיב לְצָרָיו. עַל הַגָּזֵל וְעַל הַחֲמָס, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר:
 (יואל ד) "מִצָּרִים לְשִׁמָּה תִּהְיֶה, וְאִדּוֹם לְמִדְבָּר
 שִׁמָּמָה תִּהְיֶה מִחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה", וְאֹמַר (עוֹבְדִיה א)
 "מִחֲמַס אַחִיד יַעֲקֹב וְגו'": וְכִפֹּר אֲדָמָתוֹ עָמוֹ.
 וּפִיִּס אֲדָמָתוֹ וְעָמוֹ עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם,
 וְשִׁעֲשָׂה לָהֶם הָאוֹיֵב: וְכִפֹּר. לְשׁוֹן רִצּוֹי וּפִיוֹס, כָּמוֹ
 (בְּרֵאשִׁית לב) "אֲכַפְּרָה כְּפִיו", 'אֲנַחֲיָנָה לְרִגְזָה':
 וְכִפֹּר אֲדָמָתוֹ. וְמָה הִיא אֲדָמָתוֹ? עָמוֹ. כְּשֶׁעָמוֹ
 מִתְנַחֲמִים, אֲרָצוֹ מִתְנַחֲמָת, וְכֵן הוּא אוֹמַר: (תְּהִלִּים
 פה) "רָצִיתָ ה' אֲרָצְךָ", בְּמָה רָצִיתָ אֲרָצְךָ? "שִׁבְתָּ
 שְׁבוֹת יַעֲקֹב". בְּפָנִים אַחֲרִים הִיא נִדְרָשֶׁת בְּסִפְרֵי,
 וְנִחְלָקוּ בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה, רַבִּי יְהוּדָה
 דּוֹרֵשׁ כֻּלָּה כְּגֵד יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי נַחֲמִיָּה דּוֹרֵשׁ כֻּלָּה
 כְּגֵד הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ כֻּלְּפִי
 יִשְׂרָאֵל: "אֲמַרְתִּי אֶפְאִיֵּהם", כָּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי עַד
 "וְלֹא ה' פָּעַל כָּל זֹאת", "כִּי גוֹי אֶבֶד עֲצוֹת הֵמָּה",

עֲמֹ כְּשִׁי: פ שביעי מִדְּ וַיֵּבֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־
 דְּבָרֵי הַשִּׁירָה־הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשִׁיעַ
 בֶּן־נֹון כְּשִׁי: מִה וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כָּל־
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: מו וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים שִׁימוּ לְבַבְכֶּם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
 אֲנִי מַעֲיֵד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תִּצּוּם אֶת־בְּנֵיכֶם
 לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה
 הַזֹּאת כְּשִׁי: מו כִּי לֹא־דָבָר יֶקֶךְ הוּא מִכֶּם
 כִּי־הוּא חַיִּיכֶם וּבְדָבָר הַזֶּה תֵּאָרִיכוּ יָמִים
 עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן
 שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ כְּשִׁי: פ מִפְּטִיר מִה וַיְדַבֵּר יְהוָה

וּפְרָעָנוֹת יִתִּיב לְסָנְאוֹהִי וַיִּכְפַּר עַל
 אֲרֻעָה וְעַל עֲמָה: מִד וַאֲתָא מֹשֶׁה
 וּמִלִּיל יֵת כָּל פְּתַגְמֵי תְּשַׁבְּחָתָא
 הָדָא קָדָם עֲמָא הוּא וְהוֹשִׁיעַ בֶּר
 נֹון: מִה וְשַׁצִּי מֹשֶׁה לְמַלְלָא יֵת
 כָּל פְּתַגְמֵיָא הָאֵלִין עִם כָּל
 יִשְׂרָאֵל: מו וַאֲמַר לְהוֹן שְׂוֹ
 לְכֹון לְכָל פְּתַגְמֵיָא דִּי אָנָּא
 מְסַהֵד בְּכֹון יוֹמָא דִּין דִּי תַּפְקִדְנוּן
 יֵת בְּנִיכֹון לְמַטֵּר לְמַעְבַּד יֵת כָּל
 פְּתַגְמֵי אוֹרִיתָא הָדָא: מו אַרִי לֹא
 פְּתַגֵּם רֶקָא הוּא מְנַכֹון אַרִי הוּא
 חַיִּיכֹון וּבְפְתַגְמָא הָדִין תּוֹרְכוּן
 יוֹמִין עַל אֲרַעָא דִּי אַתּוֹן עֹבְרִין
 יֵת יִרְדְּנָא תַּמָּן לְמִירְתָּה:
 מִה וּמִלִּיל יֵי עִם מֹשֶׁה בְּכֹון

רש"י

עצמו כְּשִׁי: פ שביעי מִדְּ וַיֵּבֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־
 דְּבָרֵי הַשִּׁירָה־הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשִׁיעַ
 בֶּן־נֹון כְּשִׁי: מִה וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כָּל־
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: מו וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים שִׁימוּ לְבַבְכֶּם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
 אֲנִי מַעֲיֵד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תִּצּוּם אֶת־בְּנֵיכֶם
 לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה
 הַזֹּאת כְּשִׁי: מו כִּי לֹא־דָבָר יֶקֶךְ הוּא מִכֶּם
 כִּי־הוּא חַיִּיכֶם וּבְדָבָר הַזֶּה תֵּאָרִיכוּ יָמִים
 עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן
 שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ כְּשִׁי: פ מִפְּטִיר מִה וַיְדַבֵּר יְהוָה

פְּתַרְגוֹמוֹ. אָפְלוּ חָלַשׁ לְמַעְלָה וּגְבוּר לְמַטָּה, אִימַת
 הַעֲלִיּוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן, וְכָל שָׁכֵן שְׁגֹבֹר מִלְּמַעְלָה
 וְחָלַשׁ מִלְּמַטָּה: יְדִי. מְקוֹם שְׂכִינְתִּי, כְּמוֹ (במדבר ב)
 "אִישׁ עַל יְדִי", וְהָיָה בְּיָדִי לְהַפְרֵעַ מִכֶּם, אָבָל
 אֲמַרְתִּי שְׂחִי אֲנִי לְעוֹלָם, אִינִי מְמַהֵר לְפָרַע, לְפִי
 שְׁיֵשׁ לִי שְׁהוּת בְּדָבָר, כִּי אֲנִי חִי לְעוֹלָם, וּבְדוֹרוֹת
 אַחֲרוֹנִים אֲנִי נִפְרָע מֵהֶם, וְהִיכַלְתִּי בְּיָדִי לִפְרֹעַ מִן
 הַמֵּתִים וּמִן הַחַיִּים. מָלַךְ בְּשׂוֹר וְדָם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ
 לְמוֹת, מְמַהֵר נִקְמָתוֹ לִפְרֹעַ בְּחַיָּיו, כִּי שָׁמָּה יְמוֹת
 הוּא אוֹ אֹיְבוֹ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא רָאָה נִקְמָתוֹ מִמֶּנּוּ, אָבָל
 אֲנִי חִי לְעוֹלָם וְאִם יְמוֹתוֹ הֵם וְאִינִי נִפְרָע בְּחַיָּיהֶם,
 אֲפֹרַע בְּמוֹתָם: (מֵא) אִם שְׁנוֹתֵי בָרַק חֲרָבִי.
 הַרְבֵּה 'אִם' יֵשׁ שְׂאִינִם תְּלוּיִים, כְּשֶׁאֲשַׁנֵּן בָּרַק חֲרָבִי
 וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפֹּט יְדֵי וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי לְמַעְלָה:
 (מִד) הוּא וְהוֹשִׁיעַ בֶּן־נֹון. (סוטה יג) שְׁבַת שֶׁל
 דִּיּוּגֵי הֵיתָה, נִטְלָה רְשׁוּת מִזֶּה וְנִתְּנָה לָזֶה, הָעֶמֶד
 לוֹ מֹשֶׁה מִתְּרַגְּמָן לִיהוֹשִׁעַ, שְׁיָהָא דּוֹרֵשׁ בְּחַיָּיו, כְּדִי
 שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: 'בְּחַיֵּי רַבָּךְ לֹא הָיָה לָךְ לְהָרִים
 רֹאשׁ'. וְלָמָּה קוֹרְאָהוּ כָּאן 'הוֹשִׁיעַ'? לוֹמַר שֶׁלֹּא זָחָה
 דַּעְתּוֹ עָלָיו, שְׂאָף עַל פִּי שְׁנוֹתָנָה לוֹ גְּדֻלָּה, הַשְׁפִּיל

יומא הדין למימר: מט סק
 לטורא דעבראי הדין טורא דנבו
 די בארעא דמואב די על אפי
 ירחו וחזי ית ארעא דכנען די
 אנא יחב לבני ישראל לאחסנא:
 נ ומות בטורא די את סלק לתמן
 ואתכנש לעמך כמא דמית אהרן
 אחור כהור טורא ואתכניש
 לעמה: נא על די שקרתון
 במימרי בגו בני ישראל במי
 מצות רקם מדברא דצן על די לא
 קדשתון יתי בגו בני ישראל:
 נב ארי מקבל תחזי ית ארעא
 ולתמן לא תעול לארעא די אנא
 יחב לבני ישראל: פ פ פ

ישראל רס"ו: נב כי מנגד תראה את-הארץ
 ושמה לא תבוא אל-הארץ אשר-אני נתן
 לבני ישראל רס"ז: פפפ

נ"ב פסוקים כלב סימן

רע"י

אחיד. באותה מיתה שראית וחמדת אותה,
 שהפשיט משה את אהרן בגד ראשון והלבישו
 לאלעזר, וכן שני וכן שלישי, וראה בגו בכבודו.
 אמר לו משה: 'אהרן אחי, עלה למטה! ועלה,
 'פשט ידך! ופשט, 'פשט רגליך! ופשט, 'עצם
 עיניך! ועצם, 'קמץ פיך! וקמץ, והלך לו. אמר
 משה אשרי מי שמת במיתה זו: (נא) על אשר
 מעלתם בי. גרמתם למעל בי: על אשר לא-
 קדשתם אותי. גרמתם לי שלא אתקדש, אמרתי
 לכם: (במדבר כ) "ודברתם אל הסלע", והם הכוהו,
 והצרכו להכותו פעמים, ואלו דברו עמו ונתן
 מימיו בלא הפאה, הנה מתקדש שם שמם, שהיו
 ישראל אומרים: 'ומה הסלע הזה שאינו לשכר
 ולא לפרענות, אם זכה אין לו מתן שכר, ואם חטא
 אינו לזקה, כך מקים מצות בוראו, אנו לא כל
 שכן?': (נב) כי מנגד. מרחוק: תראה וגו'. כי
 אם לא תראנה עכשו, לא תראנה עוד בחייה:
 ושמה לא תבוא. כי ידעתי כי תביכה היא לך, על
 כן אני אומר לך: 'עלה וראה': חסלת פרשת האזינו

יום, לפי שהיו בני דורו אומרים: 'בכך וכך, אם
 אנו מרגישין בו, אין אנו מניחין אותו ליפנס
 בתבה, ולא עוד אלא אנו נוטלין פשילין וקדמות
 ומבקעין את התבה'. אמר הקדוש ברוך הוא:
 'הריני מכניסו בחצי היום, וכל מי שיש בידו כח
 למחות, יבא וימחה'. במצרים נאמר: (שמות יב)
 "בעצם היום הזה הוציא ה'", לפי שהיו מצריים
 אומרים: 'בכך וכך אם אנו מרגישין בהם, אין אנו
 מניחין אותם לצאת, ולא עוד אלא אנו נוטלין
 סיפות וכלי זין והורגין להם'. אמר הקדוש ברוך
 הוא: 'הריני מוציאן בחצי היום, וכל מי שיש בו
 כח למחות, יבא וימחה'. אף כאן במיתתו של
 משה נאמר: "בעצם היום הזה", לפי שהיו ישראל
 אומרים: 'בכך וכך אם אנו מרגישין בו, אין אנו
 מניחין אותו, אדם שהוציאנו ממצרים, וקרע לנו
 את היסוד, והוריד לנו את המן, והגיו לנו את השלל,
 והעלה לנו את הפאר, ונתן לנו את התורה, אין
 אנו מניחין אותו'. אמר הקדוש ברוך הוא: 'הריני
 מכניסו בחצי היום וכו': (נ) באשר-מת אהרן

קמט

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם מִשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׁמְאֻלָּהָ עֵשֶׂר וְכְבוֹד. יִי חֲפִץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנָבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת האזינו בשמואל ב פרק כב

א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַצֵּל יְהוָה אֶתוֹ מִכַּף פֶּלֶאֱיִבּוֹ וּמִכַּף שְׂאוּל: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה סִלְעִי וּמַצְדָּתִי וּמַפְלְטִי־לִי: ג אֱלֹהֵי צוּרֵי אֲחֶסְה־בּוֹ מִגִּי וְקִרְן יִשְׁעֵי מִשְׁנֵבִי וּמִנוֹסֵי מִשְׁעֵי מַחֲסֹם תִּשְׁעֵנִי: ד מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאִיבֵי אוֹשַׁע: ה כִּי אֶפְגֵּי מִשְׁבְּרֵי־מוֹת נַחֲלִי בְלִיעַל יִבְעַתְנִי: ו חֲבָלִי שְׂאוּל סָבְנִי קִדְמִנִי מִקְשֵׁי־מוֹת: ז בְּצַר־לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהֵי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהִיכָל קוֹלִי וַשׁוּעָתִי בָּאֲזִינוּ: ח וַיִּתְּנָעַשׂ וַתִּרְעַשׂ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגְּזוּ וַיִּתְּנָעֲשׂוּ בִּי־חֲרָה לֹא: ט עָלָה עֵשָׂן בְּאָפוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכַל גִּחְלִים בָּעֵרוּ מִמֶּנּוּ: י וַיֵּט שָׁמַיִם וַיִּרֶד וַעֲרַפֵּל תַּחַת רַגְלָיו: יא וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוֹב וַיַּעַף וַיֵּרָא עַל־בְּנֵי־רוּחַ: יב וַיֵּשֶׁת חֲשָׁךְ סָבִיבָתִּי סָבּוֹת חֲשֶׁרֶת־מַיִם עָבִי שְׁחָקִים: יג מִזְנֶה נִגְדָּו בָּעֵרוּ גִחְלֵי־אֵשׁ: יד יִרְעֹם מִן־שָׁמַיִם יְהוָה וְעֲלִיזֹן יִתֵּן קוֹלוֹ: טו וַיִּשְׁלַח חֲצִים וַיִּפְיֹצֵם בָּרֶק וַיַּהֲרֹם: טז וַיִּרְאוּ אֶפְקֵי יָם וַיָּלּוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל בַּגִּיעָרַת יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אָפוֹ: יז יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקְחֵנִי יִמְשָׁנִי מִמֵּי רַבִּים: יח יַצִּילֵנִי מֵאִיבֵי עֹז מִשְׁנֵאֵי כִי אֲמָצוּ מִמֶּנִּי: יט יִקְדָּמֵנִי בַּיּוֹם אֵיךְ וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעָן לִי: כ וַיֵּצֵא לְמִרְחָב אוֹתִי יַחֲלֹצֵנִי כִּי־חָפִץ בִּי: כא וַיִּמְלֵנִי יְהוָה בְּצִדְקָתִי כִּבְרִי יְדֵי יֵשִׁיב לִי: כב כִּי שָׁמַרְתִּי דְרָכֵי יְהוָה וְלֹא רָשָׁעִתִּי מֵאֱלֹהֵי: כג כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו לִנְגִדִּי וְחֻקָּתָיו לֹא־אֶסּוּר מִמֶּנֶּה: כד וַאֲהִיָּה תָמִים לֹא וַאֲשַׁתְּמֶרָה מִעוֹנֵי: כה וַיִּשָּׁב יְהוָה לִי בְּצִדְקָתִי כִּבְרִי לִנְגִדִּי עֵינָיו: כו עַם־חֹסֵיד תִּתְחַסֵּד עַם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתְמָם: כז עַם־נָבֵר תִּתְבַּר וְעַם־עֶקֶשׁ

תתפל: כח ואת־עם עני תושיע ועניך על־רמים תשפיל: כח כִּי־אתה נירי יהוה ויהוה יגיה חשבי: ל כי בכה ארוץ גִּדּוּד באלהי אֲדֹלֶג־שׁוּר: לא האל תמים דרכו אמרת יהוה צרופה מִגֵּן הוא לְכָל הַחַסִּים בּוֹ: לב כי מִי־אל מבלעדי יהוה ומי צור מבלעדי אלהינו: לג האל מעוּזי חיל ויתר תמים דרכי: לד מִשׁוּה רגלי פִּאִילֹת ועל־בְּמֹתי יַעֲמִידֵנִי: לה מִלֶּמֶד יְדִי לַמִּלְחָמָה ונחת קִשְׁת־נְחוּשָׁה וְרֵעִתִּי: לו וּתְתֵן־לִי מִגֵּן יִשְׁעֶךָ וַעֲנִתֶךָ תִּרְבֵּנִי: לו תִּרְחִיב צַעְדִּי תַחְתָּנִי וְלֹא מַעְדוֹ קִרְסִלִּי: לח אֲרַדְפָּה אִיְבִי וְאֲשִׁמִּידֶם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כְּלוֹתָם: לט וְאַכְכֵּם וְאַמְחָצֶם וְלֹא יִקְוֹמוּ וַיִּפְּלוּ תַחַת רַגְלִי: מ וּתְתֵרֵנִי חֵיל לַמִּלְחָמָה תִּכְרִיעַ קַמִּי תַחְתָּנִי: מא וְאִיְבִי תִתֶּה לִּי עֶרְפָּה מִשְׁנָאִי וְאַצְמִיתָם: מב יִשְׁעוּ וְאִין מִשִּׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא עֲנָם: מג וְאֲשַׁחֲקֶם כַּעֲפַר אֶרֶץ בְּטִיט־חוֹצוֹת אֲדָקֶם אֲרַקֶּם: מד וּתְפַלְּטֵנִי מִרִּיבֵי עַמִּי תִשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עִם לֹא־יִדְעֵתִי יַעֲבֹדֵנִי: מה בְּנִי נִכְרַ יִתְּכֶנּוּ שׁוּלִי לִשְׁמַע אֶזֶן יִשְׁמְעוּ לִי: מו בְּנִי נִכְרַ יִבְּלוּ וַיִּחַגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם: מז חִי־יְהוָה וּבְרוּךְ צוּרֵי וְיִרְם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעֵי: מח הָאֵל הַנֶּתֶן נִקְמַת לִי וּמִרִיד עַמִּים תַּחְתָּנִי: מט וּמוֹצִיאִי מֵאִיְבִי וּמִקְמִי תְרוֹמֵמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי: נ עַל־כֵּן אֲדַרְךָ יְהוָה בְּגוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמְּרָה: נא מְגִדּוֹל יִשׁוּעוֹת מִלְכּוֹ וְעֲשֵׂה־חֶסֶד לַמְּשִׁיחוֹ לְדוֹד וּלְזֶרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מִלֶּךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכֵּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיו לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בְּיָמֵינוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחָךָ, בְּמַהְרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשֶׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעַד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעַד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סדר מצות הדלקת נרות ליום הכיפורים ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה .... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב יום כיפור

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

* יש להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של ראש השנה.

במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית), מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

ליל שבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאויב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו שרה (אולגה) בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

פקס 08-8502772 E-mail: chazak@zahav.net.il

Dvar Malchus
Issue # 00133
05/10/2008